ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1
JEUDI
1er OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.585
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.585

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐՀԱԶՈՎ. —

ԱՀԱՒԱՍԻԿ ԵՍ ՏԵՍԷՔ ՈՒ ԶԱՐՄԱՑԷՔ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԹԻՒ ՄԷԿԸ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ
ՄԸ ՀԵՏ ԿԱՏԱԿԵՑ

—×—

Նիւթ մը կը պակսի այլեւս արեւմտեան ժամուլին: 53 օր է որ Կորպաջով մէջտեղ չկար: Եթէ, ակնոցը տրամաբանական կը նկատուէր Կորպաջովի արձակուրդը, անոր երկարաձգումը սկսած էր անընական թուիլ եւ «խորհրդայնագէտ»ներու վարկածները իրարու կը յաջորդէին. — հիւանդ էր, թունաւորուած էր ուտելիքէն, կամ թունաւորած էին, կառախումբով վերադարձած էր Սեւ ծովի ափէն, ինք չէր հիւանդը, այլ՝ կինը, որ կոյր աղիքի գործողութիւն եղած էր եւ ինք ալ Խորհ. Միութեան գործերը երեսի վրայ ձգած մարքէն չէր հեռանար: Եւ երբ, Երկուշաբթի օր Ժոսփէն ալ ձեռնունայն կը վերադառնար, մթնոլորտը աւելի կը ծանրանար, բայց յանկարծ, 24 ժամ ետք, ֆրանսական պատուիրակութիւն մըն էր որ պիտի արժանանար Կորպաջովի երեւումին: Ողջ — առողջ, Կորպաջով կ'ընդունէր Ֆրանսա — Խորհ. Միութիւն ընկերութեան մէկ պատուիրակութիւնը, որու մաս կը կազմէին Փիէռ Մօռուա, Ռոլան Լըռուա, Լուի Մերմազ, Էտկար Ֆօռ, գերպ. Ռոզիէ (Փուաթիէի Եպիսկոպոս) եւայլն, եւայլն (ընդհանուր թիւը մասնակցողներուն 370 էր):

Կորպաջով ճշդեց թէ Օգոստոս 24-էն Սեպտեմբեր 24, հանգստացած է, բայց նաեւ պատրաստած այն տեղեկագիրը զոր պիտի կարդայ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 70-ամեակին առթիւ: Բայց, որովհետեւ Օգոստոսէն 6-էն ի վեր մէջ տեղ չկար, անչուշտ հարցումներ կը մնան — գոնէ «Ֆիկարօ»ի համար — Օգոստոս 7-էն 24 ո՞ւր էր:

Ամէն պարագայի մէջ, Մօռուա թէ Լըռուա համաձայն են հաստատելու համար թէ Կորպաջով, թէեւ քիչ մը նիհարցած, լաւ է, եռանդոտ եւ բաւական կատակած է Ֆրանսացիներուն հետ: Մօռուա դիտել տուած է. — «Ձեր բացակայութիւնը ուշադրութիւն գրաւեց, ա՛լ աւելի՝ ձեր ներկայութիւնը»: Գալով Փուաթիէի հոգեւոր հովիւին՝ «Ձեր անունով ապրիք» մը արտասանած է, աւելցնելով թէ Սեպտեմբեր 29-ը՝ Ս. Միքայէլ է...: Նկատի առնելով, սակայն, որ Ֆրանսական մետիաներ այն տպաւորութիւնը ձգեր են, որ Կորպաջով Մօռուայի հետ տեսնուած է գլխաւորաբար, «Իւմանիթէ» ճշդումի պէս բան մը հրատարակած էր Չորեքշաբթի օր, ուր Ռոլան Լըռուա իր զարմանքը կը յայտնէ այդ առնչութեամբ եւ կ'ըսէ թէ Փիէր Մօռուա 370-ներէն մէկն էր եւ Կորպաջովի հրաւէրով անոնցմէ տասնեակ մը խօսք առին եւ մտքերու փոխանակութիւն ունեցան, ոչ մէկը առանձին խօսակցութիւն ունեցաւ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐԽԻՒՆԵՐԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ՉԵՆ ԲԱՑՈՒԻՐ

ՊԷՏՔ Է ՆԱԽ ԴԱՍԱՒՈՐԵԼ...

«Թէրճիման»ի մէջ լոյս տեսած է այս յօդուածը, որ խորհրդածութեան չի կարօտիր:

**

«Թէրճիման»ի մէջ, մշակոյթի եւ գեղարուեստի բաժնի պատասխանատու Պեշիր Այվազօղլու կը քննադատէ Պետական արխիւին մաս կազմող կարեւոր թղթածրարներուն հանդէպ ցոյց տրուած անտարբերութիւնը եւ արձագանգ հանդիսանալով գիտական մարդոց արդար բողոքներուն, ի մէջ այլոց կը գրէ. — «1982-ին, երբեմնի նախարարներէն Շինասի Օրէլի գլխաւորութեամբ կազմուած էր մասնաւոր մարմին մը, բաղկացած նախկին դեսպաններէ եւ հանգստեան կոչուած բարձրաստիճան զինուորականներէ, քննելու համար Պետական արխիւին մէջ գտնուող հայկական թղթածրարները: Հակառակ անոր որ հինգ տարի անցած է այն օրերէն ի վեր, ցարդ ոչ մէկ հրատարակութիւն կատարուած է այդ մասին: Յիշեալ մարմնի անդամները, որոնք չեն ուզած իրենց աշխատանքները կատարել Արխիւի սենեակներուն մէջ, այդ թղթածրարները իրենց մասնաւոր սենեակները փոխադրել տուած են պատերազմական ակադեմիաներու մէջ: Առանց որեւէ ըմբռնման, դասաւորման եւ ճշգրիտ համրանքի, մեթր խորանարդ հաշիւով ու մերձաւոր ենթադրութիւններով, անոնք ներկայիս ի պահ դրուած են պողպատեայ արկղերու մէջ:

Գիտութեան այն մարդիկը, որոնց կարծիքին դիմեցինք նման պարագայի մը կապակցութեամբ, մեզի յայտնեցին թէ աշխարհի ոչ մէկ երկրի մէջ Պետական արխիւին մաս կազմող թղթածրարներ կամ վաւերագրեր դուրս կը հանուին անկէ, մանաւանդ երբ անոնք ոչ ճշգրտօրէն ստուգուած են եւ կամ ալ որեւէ դասաւորման ենթարկուած: Նման կիրարկում մը առաջին անգամ Թուրքիոյ մէջ է որ կը տեսնուի միայն:

Գիտութեան այն մարդիկը կ'աւելցնեն թէ երբ ստուգուած ու դասաւորուած թղթածրարներուն ուսումնասիրութիւնն անգամ չարտօնուիր իրենց՝ Պետական արխիւի շէնքերէն ու սենեակներէն դուրս, զարմանալի է որ երբեմնի դեսպաններն ու հանգստեան կոչուած զինուորականներ կրնան զանոնք իրենց փափաքած տեղերը փոխադրել, եւ թէ առանց դասաւորուած ըլլալու: Այս առանձնաշնորհումը մեծապէս անպատեհ է եւ անըմբռնելի, հետեւաբար կ'արժէ գիտնալ թէ ով տուած է այդ իրաւունքը իրենց, մանաւանդ որ ոչ մէկ մասնագիտութիւն ու փորձառութիւն ունին այդ ուղղութեամբ:

Գիտնականները կարեւորութեամբ կանգ կ'առնեն նաեւ այն իրողութեան վրայ, թէ հակառակ հինգ տարի անցնելուն, ոչ իսկ տող մը հրատարակութիւն կատարուած է այդ մասին, ինչ որ կը կրկնապատկէ շուարումն ու զարմանքը այս պարագայով մօտէն հետաքրքրուողներուն:

Օսմանեան արխիւը, 1914-ի նախորդող, մնացեալներն ալ անոր յաջորդող տարիներուն վերաբերեալ չիուն միլիոն վաւերագրերէ կը բաղկանայ: Ցարդ, միայն տասն եւ հինգ հազարը կարելի եղած է դասաւորել անոնցմէ: 1957-ին տրուած որոշումով մը, 1914-ի նախորդող տարիներուն վերաբերեալ թղթածրարները նախընտրաբար առաջին առթիւ դասաւորման պիտի ենթարկուէին:

Անցեալ տարի, որոշուեցաւ որ 1914-ի յաջորդող տարիներու թղթածրարները նախընտրաբար ուսումնասիրուելով դասաւորուին: Նախատեսուած էր որ դասաւորման այդ աշխատանքները աւարտած ըլլային յառաջիկայ տարի, իսկ Օսմանեան ամբողջ արխիւին դասաւորումը աւարտէր առաւելագոյն երեք տարիէն: Դասաւորման աշխատանքները կատարելու համար պիտի աշխատէին Օսմաներէնի քաջածանօթ 250 արխիւի մասնագէտներ, անընդմէջ եւ հերթափոխի դրութեամբ, այդ աշխատանքներուն մէկ մասն ալ պիտի կատարուէր Փերթէվնիեալ լիսէին մէջ, շէնքը ամբողջովին բարեզարդուելէ վերջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ Թուլուզ էր, Երեքշաբթի օր, բացումը կատարելու համար հապագային ուժանիւթերու թեքնիքներու միջազգային ցուցահանդէս»ին եւ այս առթիւ ալ, հոս — հոն «փոքրիկ նախադասութիւններ» նետեց: Ի մէջ այլոց Պառիսթ քաղաքապետ՝ Տոմինիք Պօտիսի. — «Կը խորհիմ, Պ. քաղաքապետ, որ ոչ մէկ քաղաք, ոչ մէկ գիւղ կայ որ իմ պատասխանատուութեանս ենթակայ չըլլայ: Եւ ոչ մէկ քաղաքական ընտանիք այն ժողովրդավար դրութեան մէջ որ մերն է, որ ենթակայ չըլլայ ազգին պատասխանատուութեանց»: Դեռ թեկնածու չէ Միթերան, բայց եւ այնպէս ընտրապայքարի ալ կրնան ծառայել նման այցելութիւններ, շրջապտոյտներ: Եւ հարկ է նկատել թէ, ներկայիս գոնէ, իր ընթացքը աւելի իրեններբ կը խանգարէ (Ռոքար, Շըվէնըման) քան ընդդիմութիւնը:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1, ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐ, Սէ — Ժէ — Թէ—ն կ'ուզէ ցոյցերով եւ գործադուլի շարժումներով արտայայտել բանուորական դասուն դժգոհութիւնը: Ինչ կը վերաբերի երկաթուղիին, մեծ գիծերու վրայ խանգարում չի նախատեսուիր, իսկ արուարձաններու համար 4-ի վրայ 3 կառախումբ պէտք է բանի: Փարիզի մէջ, ցոյց մը նախատեսուած է ժամը 13.30-ին եւ թափօրը ճամբայ պիտի ելլէ Տանֆէռ — Ռօշըրոյէն դէպի Կառ տը լ'Էսթ:

ՆՈՐ — ՔԱԼԵՏՈՆԻՈՅ մէջ, Երեքշաբթի օր, երկու զինուորական ոստիկան սպաննուած են, որոնք քրէական յանցանքի վերաբերող քննութիւն մը կը կատարէին:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ քաթայէպներու կուսակցութեան գլուխը տարակարծութիւններ կան, որոնց հետեւանքով երկու հոգի — ընդհ. քարտուղարը եւ քաղաքական Բիւրոյի մէկ անդամը — հրաժարած են:

ՔԱՀԱՆԱՆ, երբ ուզէ սեւ փոխել եւ կին կը դառնայ, քահանայ կը մնա՞յ: Այս հարցն է որ իր կնճռոտ եւ աննախընթաց բնոյթով տակնուվրայ կ'ընէ Իտալիոյ Եկեղեցին: Հոգեւոր հովիւ, Թօրինօ, 25 տարի դրեր է Տոն Փաոլօ համոզուելու համար թէ ինքզինքը փառլա կը զգայ եւ գործողութեամբ մը կին դարձեր է: Նըման պարագայի մը մանաւանդ, խոստովանահայր ըլլալով հանդերձ, անցեալին գոնէ, (հիմա՝ խոստովանամայր է...) ըլլութիւնը ոսկի չի նկատեր ու իր խոստովանութիւնները կը հրատարակէ տեղւոյն Սթամփա-ին մէջ ու կ'ըսէ. — «Երբ պզտիկ մը կ'օրհնէի՝ հայրն էի, երբ մանուկ մը կը մկրտէի՝ մայրն էի» եւայլն, եւայլն: Հարցը այն է որ Վատիկանի համար, հիմա ի՞նչ ըլլալը բնաւ յայտնի չէ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25 — 30)

ՀԱՅԵՐԷՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ Բ. ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ Է ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ աւարտած է հայերէնագիտական միջազգային Բ. գիտաժողովը, որուն մասնակցած են Խորհրդային Միութենէն եւ արտասահմանի կարգ մը երկիրներու հայագիտական կեդրոններէ մասնագէտներ, որոնց կարգին՝ Է. Հէմփ, Ռ. Շմալսթինկ (Միացեալ — Նահանգներ), Ճ. Պոլոնեէզի (Իտալիա), Կ. Շմիտ (Արեւմտեան — Գերմանիա), Է. Շիւց (Հունգարիա), Ճ. Կրեփին (ԱՄՆ), Ճ. Վայտենպէրկ (Հոլանտա), Ա. Տէրեան (ԱՄՆ), Գ. Ուլոհոճեան (Իտալիա), Ռոպէր Տէր — Մերկերեան (Ֆրանսա), Հ. Լեւոն Վրդ. Զէքիեան (Վենետիկ) եւայլն:

Երեք օրերու ընթացքին կարդացուած են աւելի քան 100 զեկուցումներ, հաղորդումներ՝ նուիրուած հայերէնագիտութեան տարբեր հարցերուն: Գիտական ժողովի կազմակերպիչ կոմիտէի նախագահի տեղակալը՝ ակադ. Գէորգ Ջահուկեան, հետեւեալը ըսած է ժողովի արդիւնքներուն մասին. — «Մեր գիտաժողովը բաւականաչափ ներկայացուցչական էր, եւ ուրախալի է որ երեւանեան նախորդ գիտաժողովի համեմատութեամբ ընդգրկուեցան նոր երկիրներ, նոր վայրեր, նոր անձեր: Այս գիտաժողովին մէջ ալ մեծ չափով արտայայտուեցաւ սերունդներու օրինաչափ համագործակցութիւնը: Հին եւ միջին սերունդի ներկայացուցիչներու կողքին գիտաժողովին բարձր մակարդակի զեկուցումներով մասնակցեցան երիտասարդ չատ մը գիտնականներ: Ասիկա հաւատք կ'ընձեռէ լաւատեսօրէն նայելու հայերէնագիտութեան ապագային: Ժողովին իր արժանի տեղը գրաւեց յատուկ անուններու ուսումնասիրութիւնը, լաւ ներկայացուեցան հնդարեգուստրանութիւնը, պատմական բարբառագիտութիւնը եւ հաշուողական լեզուաբանութիւնը, արծարծուեցան նոր հարցեր ու առաջարկուեցան հարցերու նոր լուծումներ»:

**

ԴՐԱՄԱՏԻԿ ԹԱՏՐՈՆԻ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԸ

Երեւանի դրամատիկ թատրոնի նոր շրջանը սկսած է Ժորա Յարութիւնեանի «Քո վերջին հանդրուանը» թատերախաղի ներկայացումով: Թատերաշրջանի բացման առաջին օրը խումբը անակնկալ մը բրած է հանդիսատեսներուն համար. իւրաքանչիւր հանդիսականի ընծայուած է ծաղիկներ եւ շնորհաւորական բացիկներ. իսկ այդ օրուան առաջին հանդիսականին նուիրուած է թատերաշրջանի բոլոր բեմադրութիւններու մնայուն տոմս մը: Խօսելով թատերախումբի յետագայ ծրագիրներուն մասին գլխաւոր բեմադիրը՝ Արմէն Խանդիկեան, նշած է թէ թատրոնը մտադիր է ներկայացնել կարգ մը բեմադրութիւններ, ինչպէս Պարոյր Սեւակի գործերու հիման վրայ ստեղծուած «Անվերջ վերադարձ» թատերախաղը, Յ. Պարոնեանի «Պաղտասար Աղբար»ը, Շէյքսփիրէն գործեր եւայլն:

ՀԱՅԸ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ «ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏ» ԵՂԵՐԵՐԳԱԿԱՆ ՊՈԷՄԻՑ)

Ա.

Ամէն ինչի սկիզբը, ժողովրդի խօսնակ գրողի համար ա՛յս է՝ ժողովրդի պատմութիւնն ու ճակատագիրը, որը երկնքի նման, – կապուտակ լինի, թէ թխպամած, – կամարւում է հորիզոնից հորիզոն եւ անհնարին է այդ երկնային կամարի տակից քայլ դցելով դուրս գալ: Տան առաստաղ չէ, որ դռնից ելնես եւ արդէն առաստաղը քո գլխի վերեւում չլինի: Երկնակամար է: Ժողովրդի հոգեւոր աշխարհի երկնակամարը: Ասելս այս է: Ինչ ուզում ես արա՝ նպատակ դիր ասուրք տալ մաքուր գեղագիտութեանը, գրիր գերժամանակակից թեմայով, օրինակի համար այսպիսի բանաստեղծութիւն՝ «Առաջադրանք համայն աշխարհի ճչգրիտ սարքերին եւ հաշուիչ մեքենաներին», մէկ է, Պարոյր Սեւակ ես, հայ գրող ես, քո ժողովրդի պատմութիւնն ու ճակատագիրը ծխի նման կը կանգնի քո ներկայի շրջող կրակների ու բոցերի վրայ, համբերատար ուղտի նման կը ծնկի քո այդ գերժամանակակից բանաստեղծութեան ոչ թէ դրան առաջ, այլ տողերի միջեւ եւ մէջ ու կը նայ՝ «Թէ չէ՝ հաշւո՛ւմ էք, հաշւո՛ւմ էք, հաշւում...»: Ուղտի յամառութեամբ, որ արեւով ու առիծներով լցուած անապատների աւազներն համբերանքի քայլքի տակ է առնում: Ջրի կաթիլի նման, որ իր փափկութեամբ ժայռեր է փշրում: Ահա այդպէս, անապատներ կտրող – անցնող ուղտի նման, ժայռեր փշրող ջրի կաթիլի պէս բանաստեղծը մարդու եւ հանրային մտածողութեան մէջ արմատաւորուած արհեստական, մեքենայական, սարքովի կաղապարները ոտնատակ է տալիս, փշրում է՝ կրկնելով նոյնը եւ դարձեալ միեւնոյնը: «Թէ չէ՝ հաշւո՛ւմ էք, հաշւո՛ւմ էք, հաշւո՛ւմ...»:

Ահա հիմա աչքիս առաջ է, ահա հիմա տեսնում եմ բանաստեղծին մենամարտողի կեցուածքով՝ եւ ի՛նչ անձնազոհ հոգեւոր զինուորի կեցուածք է: Ոտքերը, ահա, լայն չռած – բացած: Հայեացքը, ահա, կրակի կարմիր կտրած: Աչքերը, ահա, շանթեր են արձակում: Ճակատին, ահա, աստուածատուր համարձակութեան լոյս: Հազիւ իրար բերած ուռած չրթունքներին, ահա, քմծիծաղ: Ահա հեգնանք: Ահա արհամարհանք ... «Թէ չէ հաշւո՛ւմ էք, հաշւո՛ւմ էք, հաշւում...»: Ինքն է՝ Պարոյր Սեւակը: Եւ նրա դէմ – յանդիման աշխարհ անններդաշնակութիւնը, աններդաշնակութիւն աշխարհը, որի բորբոքուած ու հանդոյցներով պատած մեղքերն ու առեղծուածները բանաստեղծ – մենամարտիկը, մենամարտիկ – բանաստեղծը մարգարէի քմծիծաղով եւ առաքեալի հեգնանքով տալիս է ճչգրիտ սարքերի եւ հաշուիչ մեքենաների բերանը, եւ հեգնելով նրանց թուացեալ ու կարծեցեալ զօրութիւնը, դարբնի նման իջեցնում է կռանը սալին

Այն թուականը նշեցէք հիմա,
Գէթ այն մօտաւոր – մօտալուտ
տարին,
Երբ որ, վերջապէս, ազգերը
խոցուած
Պիտի ողջանան կամ ապաքինուեն
Եւ վիրաւորող ազգերն ստանան
Հատուցումն արդար ու չբեկանուող:

Ինչպէս որ, – տեսե՞լ էք՝ տեսած կը լինէք, – հերկերը լոյս ցերեկով, արեւով ու գինով են լցուած լինում, լուսնեակ գիշերով՝ լուսնեակ ու կաթով, Պարոյր Սեւակը եւ իր ոգու հերկերը լցուած են ժողովրդի պատմութեան ու ճակատագրի լոյսով եւ մութով, գինով ու կաթով: Լցուած են անմեղ – անմեղ – անմեղ զոհերի՝ մայր ու մանուկների, հայր ու որդիների տարիներով – տարիներով – տարիներով չլերդող արիւնով: Եւ երբեք էլ այդ արիւնը չի լերդելու: Ջուր չի կտրելու: Չի մոռացուելու: Պարոյր Սեւակն ու իր ոգու արտերը, օ՛, ինչ ճաքճքուած են, այս ինչպէ՛ս են ճաքճքուած, այս ինչքա՛ն են ճաքճքուած արդարութեան երաշտից: Ինչպէս որ փուչ ամպերից անձրեւ չի տեղում, դարեր – դարեր – դարեր, եւ ինչքա՛ն դարեր, արդարութեան երկնքից կաթիլ չի ընկնում անարդարութիւնից կրակն ընկած, հողումոխիր կտրած այս հողին, որի մէջ, քանի՛ դարեր, խորովւում են մեր հոգիները: Ո՞ւր է արդարութեան անձրեւը: Ո՞ւր ես արդարութեան կարմիր – կանաչ անձրեւ: Ո՞ւր է: Որտե՞ղ է: Ո՞ր դեռնի տակն է: Ո՞ր ջհանդամն է 1915 թուականեան ցեղասպանութեան արդար հատուցման տարին: Օրը: Ժամը: Րոպէն: Վայրկեանը: Հորիզոնի պէս է, գնում – գնում – գնում ենք, անտէրը հեռանում է: Չենք հասնում: Պարոյր Սեւակը եւ իր ոգու դաշտերը լցուած են մարտական նժոյգների վրինջներով, սպանդների բերանն ընկած մանուկների աղեխարշ աղաղակներով, հաւատի կրակները բորբոքող փուքսերի հողմային ձայներով ... Պարոյր Սեւակը եւ իր ոգու դաշտերը Աւարայրներ են, Սարդարապատներ են: Պարոյր Սեւակը եւ իր ոգու լեռները ձիւնոտ են, ժողովրդի պատմութեան ու ճակատագրի ձիւնով են պատուած: Ցաւոտ ու հաւատոտ են՝ կապոյտ լոյսով եւ կանաչ հաւատով են ծածկուած:

Այդպէս է, – ականատես վկայի
ազնիւ խօսք:
Իրեն՝ Պարոյր Սեւակի մօտ էի
գնացել:
Իր՝ Պարոյր Սեւակի մօտից եմ
գալիս:

Ինչպէ՞ս եղաւ, – եթէ հարցնելու բան է՝ հարցրէք, եթէ լուռ հասկանալու՝ լռութեամբ հասկացէք, – որ 1915 թուականի ցեղասպանական ողբերգութիւնը եկաւ ու ինձ՝ առօք – փառօք ապրողիս, քաշեց իր արիւնոտ խառնարանը եւ, ինչպէս ջրապտոյտի մէջ ընկածին, ինձ սուզեց յատակը, հանեց վեր ... Սուզեց, հանեց: Սուզեց, հանեց: Խիստ գլխապըտոյտ պիտի որ ունենայի, – խիստ գլխապըտոյտ ունեցայ: Եթէ ասեմ խելակորուսութեան սահմանի հասայ, հաւատացէք՝ հասայ: Գիշերներս ցերեկ, ցերեկներս՝ գիշերուայ պէս անցան, – ամէն ինչ գլխիվայր շրջուեց: Գրեցի չհաւանեցի, ջնջեցի: Մէկ գրեցի, երկու չհաւանեցի: Օրերն օրերի վրայ եկան, եօթ տարի դարձան: Եաթաղանի բերանն ընկած, եաթաղանի բերանից փախած մեր արիւնակիցների կեանքից գրեցի եւ ես, խե՛ղճս, ընկայ եաթաղանի բերանը, ես, խե՛ղճս, եաթաղանի բերանից փախայ: Արիւնս պղտորուեց: Եւ այն ամէնը, այն ամէնը, որ 1915 թուականին անցել էր Մշեցեան մերոնց եւ հայ ժողովուրդ բոլորի գլխով ու արեւով, հիմա իմ հոգով ու սրտով էր անցնում: Իմ խեղճ հոգով: Իմ խեղճ սրտով: Դիմանալու բա՞ն էր, հարցնում եմ ձեզ, որ ես դիմանայի: Մինչեւ մեծ ողբերգութեան եւ մեծ ոճրի ականատես վկաների անձնական նամակների, փաստաթղթերի, վկայութիւնների արիւն – կրակներով անցնելը, ես 1915 թուականի ցաւալին տրոփիւնն ու մեռելային պաղ շունչը զգացել էի Մշեցեան մեր ազգականների տներում՝ նրանց կեանք – առօրեայի մէջ: Այն ժամանակ ես՝ երեխայ տղայ, ականջներս ժանգոտ մեխերի պէս ծակում էին նրանց հառաչանքները: Նոյնիսկ տօնօրեայ խնջոյքի սեղանների մօտ նրանք ինչ – որ բան էին յիշում, դըլուխները ափսոսանքով տարուբերում ու հառաչում էին: Եւ հայհոյում էին՝ ատամկրճտոցով: Ես՝ երեխայ տղայ, նրանք հառաչում էին եւ ես էլ նրանց նման հառաչում էի, տխրում էին՝ տըխրում էի, ի՞նչ անէի: Բայց եւ այդ ամէնն այն ժամանակ ինձ համար վիճակի ու տրամադրութեան պարզ ընդօրինակում էր, ուրիշ ոչինչ: Յետոյ՝ հիմա, այդ ամէնը, նրանց 1915 թուականը, նրանց հոգու ցաւը, որ իմ ժողովրդի պատմութեան մեծ ցաւն է՝ ցաւերի ցաւը, դարձաւ իմ հոգու ցաւը:

Իմ կեանքի ցաւը:
Իմ ստեղծագործական ցաւը:

Ինչպէս որ նրանք տօնօրեայ խնջոյքի սեղանների շուրջ, ես գրասեղանիս դարսած բառի սպասող սպիտակ թղթերի առաջ խոկումի, խռովքի, ցաւի պահեր էի ապրում: Հոգուս խուլ հառաչանքները, որ նման էին պապենական լաւծ հառաչանքներին, հոգիս բերանս էին բերում, – դժուար էր բառերով պատմել նրանց կեանքը, որ անցել էր 1915 թուականի մահ – պատուհասների միջով: Այդ սարսափները նկարագրելու համար բառերն հարկաւոր էր երկաթէ զրահներ հագցնել, որ դիմանային՝ չխոցուէին, չարիւնոտուէին, չայրուէին ... Դիմանային, 1915 թուականի ողբերգութեան արիւնի ծովով անցնէին եւ արեան մէջ չխեղդուէին, ցեղասպանական արիւնահեղութեան մասին վկայութիւն տային, որ ամէն ինչով իրական լինելով՝ նման է աստուածաշնչեան Յովհաննու յայտնութեանը:

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԼՈՒԱՑՔ ՓՌՈՒԱԾ ՏԱՆԻՔԻ ՎՐԱՅ

Հեղ.՝ ՄՈՎՍԷՍ ՊՉԱՔՃԵԱՆ

Մովսէս Պչաքճեան յղկուն գրիչ մըն է, քանի գիտէ դիտել, վերլուծել եւ դատել ընդհանրապէս մեր առօրեայ կեանքին սեւեռող պարզ եւ բարդ իրադարձութիւնները, երեւոյթները, հարցերը: Եւ բոլորն ալ սովորական, այսինքն՝ ընթացիկ, թափանցող, ուրեմն՝ կուռ բառերով, որոնք, սակայն, կը մնան ընդհանուրին համար մատչելի:

Ստոյգ հասկնալի կը դառնան բոլորին, անխտիր: Չէ՞ որ հեղինակը ծնած Միջին – Արեւելք, ուսուցչական պաշտօնին առընթեր տարիներ շարունակ իր աշխատակցութիւնը բերած է շրջանի թերթերուն, ինչպէս՝ «Այգ», «Ազդակ», «Արեւելք», ապա «Հայրենիք», «Յառաջ»: Պատմուածքներու հաւաքածոյ մըն ալ հրապարակ հանած է Փարիզ, աւելի չորս – հինգ տարիներ առաջ, Կեռասի ժամանակէն վերջ եւ առաջ *խորագիրով, ուր կը կեդրոնանայ առաւելապէս ամուսնական զոյգի մը կեանքին փոխ – յարաբերութիւններուն վրայ՝ բարդութիւններու եւ ներհակ հայեացքներու ստորագծումներով:*

Ներկայիս ձեռքի տակ ունինք մեր խորագիրը մատնանշող հատորիկ մը եւս, 140 եւ աւելի էջերէ կազմուած, զանազան առիթներով գրուած եւ 1980–էն 1987 «Յառաջ»ին մէջ լոյս տեսած, ձեւով մը ամսեր, ակնարկներ, ընդհանուր կերպով մեր ազգային իրականութեան հայող հարցեր, խորասոյզ դատումներով: Թէեւ ատոնց մէջ տեղ առ տեղ հիւմուրը *չի պակսիր, նոյնիսկ երգիծանքին մօտեցող տողերը, այնուամենայնիւ ան կը նախընտրէ գիտածը նախ միտքի բովէն անցընել, առաւել չափով խորհրդածել՝ մատնանշումը վերածելով վճիռներու, դատափետել՝ զայն դարձնելով խորհըրդատուի դերը ստանձնող վճիռներու:*

Դասաւորում եւ թուարկում դատապարտելի, այպանելի երեւոյթներու, միշտ օրինակով եւ պատկերով: Այս վերջինները ի յայտ կը բերեն հեղինակին հիմնական միտումը: Ժողովրդական լեզուով մատը վէրքին վրայ դնել, ոչ թէ զայն աւելի եւս խորացնելու եւ առաւել եւս փրփրացնելու, այլ վէրքը սպիացնելու համար՝ ցուցաբերումի ճամբով:

Ան նաեւ կը սիրէ հոգեբանական երեսներուն պարզումը, փիլիսոփայական տարազներուն ապացուցումը՝ խօսքը աւելի ազդու դարձնելու ձգտումով: Հայերէնի հարուստ պաշարը, շարահիւսութեան խօսուն արտայայտաձեւը, այլ մանաւանդ ընդհանուր գիտելիքները Մովսէս Պչաքճեանի գրիչը կը դարձնեն սահուն, դիւրամարսելի՝ հաճոյք պատճառելով վերստին ընթերցումներուն համար:

Խորք եւ մտածում ունեցող գրող մըն է ան, անկասկած՝ իր մտասեւեռումներուն եւ հայեցողութիւններուն մէջ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓՈՔՐԻԿ ՑԱՐԿԱԲԱԺԻՆԸ

Գրականութեան մէջ հազար անգամ ըսուած է հաւանաբար, որ յուզիչ կերպով իրարու կը նմանին մարդկային կեանքի սկիզբն ու վախճանը: Միայն մարդկայի՞ն կեանքի: Գրեթէ ամէն բանի: Ամէն գոյութիւն, երկու զերօներու միջեւ պտոյտ մըն է եւ այդ պտոյտը, որքան ալ հրաշալի ու երազային, որքան ալ երկարատեւ եւ վերասլաց ըլլայ, որքան ալ դէպի հեռաւոր սահմաններ ճախրէ, երկու զերօները իրարու պիտի նմանին երկուորեակներու նման, որպէս Սկիզբ եւ Վախճան: Ոչինչէն եկող եւ ոչինչին վերադարձող ամէն բանի ճակատագիրը անփոփոխ կերպով երկու հանգրուաններու գումարն է. վերելքի մը, եւ անկումի մը: Ուժովնալու, յետոյ տըկարանալու պատմութիւն մը:

Բայց այս անգութ օրէնքը առաւելապէս ի զօրու է մարդկային կեանքի համար: Երբ աշխարհ կու գանք, ճամբայ ելլելով զերոյէն, տկար ենք ու օգնութեան կարօտ: Երբ աշխարհէն մեկնելու կը պատրաստուինք, դարձեալ տկար ենք ու օգնութեան կարօտ: Երբ աշխարհ կու գանք, երազներ չունինք տակաւին: Երբ աշխարհէն մեկնելու կը պատրաստուինք, կորսնցուցած ենք մեր բոլոր երազները եւ դարձեալ երազ չունինք այլեւս:

Բայց գրեթէ միշտ ի՛նչ հրաշալի վէպ կը հիւսուի այս երկու զերօներուն միջեւ: Որքան ալ իրարու նմանին սկիզբն ու վախճանը, որքան ալ հաւասարապէս անհեթեթ խորհուրդներ ունենան երկու զերօները, այդ երկուքը իրարմէ բաժնող ամէն կեանք աննման է, անօրինակ է երկրագունդին վրայ: Կարծես թէ ամէն անհատի ետին ստեղծագործ արուեստագէտ մը կայ, որ կը ձեւաւորէ անոր կեանքը, գոյն եւ ձեւ կուտայ անոր, կը շաղուէ յարափոփոխ կաղապարներու մէջ, երփներանգ ճառագայթներով կը շողացնէ այդ կեանքը, երազ մը կը շինէ անկէ: Բոլոր երազներու նման ոչինչէն ծնունդ առած է ան եւ ոչինչ պիտի դառնայ օր մը, բայց ոչ ոք պիտի կարենայ ըսել, թէ յամպէտս ապրուած երազ մըն էր այդ:

*

Քանի մը օր առաջ ինծի կը պատմէին հեռաւոր բարեկամի մը մասին, որ ընդարձակ հողի մը վրայ բազմայարկ շէնք մը կը կառուցանէր, որպէս բնակավայր: Շատ ընդարձակ յարկաբաժիններու քով, շէնքին մէկ եզերքը, ճարտարապետական սխալողութեամբ, կը կառուցէր մէկ – մէկ շատ փոքրիկ յարկաբաժին, հազիւ ութսուն մեթր քառակուսի:

– Այսքան չքեղ յարկաբաժիններու քով ինչի՞ պիտի ծառայեն այդ այդքան փոքրիկ յարկաբաժինները, հարցուցի:

– Գործ կը տեսնէ, պատասխանեց ընկերս: Նոր ամուսնացած զոյգի մը հա–

մար խաղալ է: Դեռ երկու հոգի են, մէկ ննջասենեակ, խոհանոց մը, փոքրիկ հիւրանոց մը, եւ լոգարան մը, արդէն կը բաւէ: Օր մը եթէ զաւակ ունենալ սկսին, կը ծղեն կ'երթան: Կը նայիս անոնց տեղ ծերունի այր ու կին մը կուգան: Անոնք երկու հոգի մնացած են: Ամուսնացած, հա – հոն գրկած են իրենց զաւակները: Ընդարձակ տան մը գործը ծանր կուգայ այլեւս անոնց: Խոհանոց մը, ննջասենեակ մը, փոքրիկ հիւրանոց մը եւ լոգարան մը արդէն կը բաւէ: Ուրեմն յարկը պարապ չի մնար:

Երբ բարեկամս կուտար վերի բացատրութիւնը, կարծես ամբողջ վէպի մը սկիզբն ու վերջաւորութիւնը կարդացի մէկ անգամէն: Հագիւ ութսուն մեթր քառակուսի փոքրիկ յարկաբաժինը ննծի համար դարձաւ խորհրդանշանը կեանքի սկիզբի եւ վախճանի: Ծնունդի ու մահուան նման, ամուսնական կեանքի խորհուրդին մէջ ալ կայ այդպիսի սկիզբ մը եւ վախճան մը: Երկու հոգի քով – քովի կուգան, երկուքով բնտանիք մը կը կազմեն, եւ եթէ անընական ու ցաւալի պատահարներ չմիջամտեն, անոնք իրենց ընտանիքը կ'ուռճացնեն զաւակներով, հարս ու փեսաներով, սոյս թոռներով: Բայց ի վերջոյ դարձեալ երկու հոգի պիտի մնան անոնք, որովհետեւ գրուած է, որ ամէն զաւակ պիտի թողու իր հայրն ու մայրը, եւ պիտի երթայ իր սեփական ընտանիքին ետեւէն:

Բայց ո՞ւր է որ չկայ այս սկիզբն ու վախճանը: Մեր առօրեայ ապրումներէն ո՞ր մէկ փուլին մէջ չկան այդ սկիզբներն ու վախճանները: Առաւօտուն երբ կը բանանք մեր աչխատատեղիին դուռը եւ գործի կը սկսինք, եւ իրիկունը երբ կը կղպենք մեր գործատեղիին դուռը ու տուն կը վերադառնանք, նոյն օրէնքին չէ՞ որ կը հպատակինք և նոյն պտոյտը չէ՞ որ կատարած կ'ըլլանք երկու զերօներու միջեւ: Արեւը, երբ առաւօտուն կը ծագի ամբողջ պերճանքովը, եւ իրիկունը երբ մութը կը մտնէ բոցավառող հորիզոնին ետեւէն, երկու զերօներու միջեւ նոյն պըտոյտը չէ՞ որ ընել կուտայ մեզի:

Հեռաւոր բարեկամիս կառուցած չէնքը բաւական մտածել տուաւ ինծի: Այո՛: Լաւ որ, ընդարձակ յարկաբաժիններու քով, կը կառուցանէ նաեւ այդ փոքրիկ, շատ փոքրիկ յարկաբաժինը: Անիկա երբեք պարապ պիտի չմնայ: Կայանի մը նման պիտի լեցուի եկողներով ու գացողներով:

Ռ. Հ.

ՓՐՈՖ. Ռ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԵՌԱՆԿԱՐԻ ՄԷՋ»

ՀԱՏՈՐԸ ՎԵՐՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ

Բաթկլըրզ համալսարան. – Փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի խմբագրած «Հայկական ցեղասպանութիւնը հեռանկարի մէջ» գիրքը վերհրատարակուած է Բաթկլըրզ համալսարանի Թրանզաքշըն հրատարակչատան կողմէ: Հատորի հրատարակիչները արտայայտած են իրենց մեծ գոհունակութիւնը, տրուած ըլլալով որ գրքի առաջին հրատարակութիւնը չորս ամսուան ընթացքին արդէն իսկ սպառած է: Փրոֆ. Յովհաննէսեանի խմբագրած հատորը լայն ընդունելութիւն գտած է ո՛չ միայն հայկական շրջանակներէ ներս, այլ նաեւ ցեղասպանութեան եւ մարդկային իրաւանց հարցերու մասնագէտներու մօտ: «Հայկական ցեղասպանութիւնը հեռանկարի մէջ» գրքի ներկայացման համար հանրային հաւաքոյթներ կազմակերպուեցան Պոսթընի, Տիթրոյիթի, Լոս – Անճըլըսի եւ Ֆիլատելֆիոյ մէջ: Նաեւ, հատորը իբրեւ դասագիրք գործածուեցաւ Ի – Սի – Էլ – Էյ–ի մէջ, փրոֆ. Լիօ Քուփըրի ցեղասպանութեան նիւթին յատկացուած դասընթացքին համար:

«Հայկական ցեղասպանութիւնը հեռանկարի մէջ» գործը հաւաքական աննախընթաց փորձ մըն է՝ ճշդելու եւ քննելու համար հայկական ցեղասպանութեան տարբեր տեսանկիւնները, ըլլան անոնք պատմական, քաղաքական, բարոյական, գրական թէ հոգեբանական: Կեդրոնանալով հերքումի, խեղաթիւրումի եւ պատասխանատուութեան ստանձնումի հարցերու ընդհանուր հետեւանքներուն վրայ, այս հրատարակութիւնը նաեւ կարեւոր է հասկնալու եւ ըմբռնելու համար հրէական ողջակիզումն ու ցեղասպանութեան այլ պարագաներ: Փրոֆ. Յովհաննէսեան գրած է հատորի նախաբանը եւ երկու գլխաւոր բաժինները: Փրոֆէսէօրներ՝ Իսրայէլ Չարնի եւ Թերըզա Տէփրէ գրած են գրքի նախաբանն ու ներածականը: Իրենց ուսումնասիրութիւններով բովանդակութիւնը զարգացուցած են Լիօ Քուփըր, Ռապըրթ Մելսըն, Հրայր Տէքմէճեան, Մարճըրի Տապքին – Յովսէփեան, Վիգէն Կիւրոյեան, Լիօ Համալեան, Վահէ Օշական, Լեւոն Պօյաճեան, Հայկազ Գրիգորեան, Տանըլտ եւ Լորնա Միլլեր:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹԱԼԼԱՐ 1987

ԿԱՓ. – Կիրակի, Սեպտեմբեր 20–ին, հարաւային – Ֆրանսահայութեան համար, ինչպէս ամէն տարի, աւանդական դարձած՝ Թալլարի (Կափ քաղաքի մօտ) ուխտագնացութեան օրն էր:

Այս զուլարագեղ աւանին մէջ, Դ. դարու վախճանած Ս. Գրիգոր հայ եպիսկոպոսին պատմութիւնը այլեւս ծանօթ է ոչ միայն Ֆրանսահայութեան այլեւ շըր – ջակայքի Ֆրանսացիք կը փութան այդ օրը դէպի Թալլար հայածէս պատարագին ներկայ ըլլալու համար:

Մասնաւոր հանրակառքերով Մարսէյլէն, Ս. Անթուանէն, Ավինեոնէն, Լիոնի մօտակայ Շաս – սիւռ – Ռոնէն, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ անձնական կառքերով, ոմանք նախորդ օրէն իսկ եկած էին իրենց ուխտը կատարելու մտօք:

Ժամը 10.30–ին, զանգակներու հնչիւնին տակ, Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդան – եան իրեն ընկերացող քահանաներով, Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի առաջնորդութեամբ եւ հետեւորդ ուխտաւոր – ներու թափօրով, մուտք գործեց, 17–րդ դարու պատմական Ս. Գրիգոր աղօթա – տունը – ուր առաջին կարգին տեղ առած էին պետական անձնաւորութիւններ. եւրոպական Նախարարաց Խորհուրդի անդամ՝ Պր. Փիէր Պերնար – Ռէյմօն եկած էր իր կնոջ հետ պատարագին մասնակ – ցելու, Պր. քաղաքապետը ինչպէս իր կըցորդները, իրենց ընտանիքներով, միշտ սիրով կը հետեւէին մեր արարողութիւններուն: Շուրջ 500 հայ եւ Ֆրանսացի հաւատացեալներ լեցուած էին խնկաբոյր տաճարը:

Կափի Մայր Եկեղեցւոյ Կանոնիկոս Լըմպէրը, որ կը ներկայացնէր գերապայծառ Սէկէն – սիրալիր խօսքերով հրաւիրեց Յակոբ Եպիսկոպոսը Խորան բարձրանալ, իրեն կ'ընկերանային Մակար քահանան եւ դպրաց դասը:

Յաւարտ պատարագին 250 ուխտաւորներ սեղանակից եղան, սիրոյ ճաշի, քաղաքապետութեան կողմէ տրամադրուած սրահին մէջ, որուն անունն է Ս. Գրիգոր:

Հայազգի սուրբի մեծադիր նկարին առջեւ պատուոյ սեղանը գրաւուած էր կրօնաւոր եւ պետական եւ ներկայացուցիչ անձնաւորութիւններու կողմէ: Օրուան խօսնակը ուխտաւորներուն ներկայացուց հիւրերը պատշաճ խօսքերով.

Եղան ճառեր. Պր. քաղաքապետը մասնաւորաբար յայտնեց իր շնորհակալութիւնները, որ Հայերը սիրով մասնակցեցան Սուրբին վեց արժէքաւոր իւղանըկարներու, (որոնք կը պատկերացնեն իր առաքելութեան դրուագները) նորոգման ծախքերուն:

Մինչեւ օրս Թալլարի ժողովրդապետարանը ստացած է հայ նուիրատուներէն 7.000 Ֆրանքէ աւելի գումար մը, ինչ որ, ըստ Պր. Գլօտ Պօնէ, մասամբ մը կը թեթեւցնէ Թաղական խորհուրդի պիւտճէն. (անհրաժեշտ է 130 հազարի ծախք մը որուն կէսը պիտի հոգան իշխանութիւնները): Արդէն մեծադիր նըկարները զրկուած են մասնագիտական աշխատանոցները:

Բարերախտութիւնը ունինք որ այս հանդիսաւոր ուխտագնացութիւնը, որ տարուէ տարի աւելի ծաւալ կ'առնէ, մեզի կը պարգեւէ Սահակ — Մեսրոպ երգչախումբի մասնակցութիւնը, երբ գիտենք թէ որքան բծախնդրութեամբ կը ղեկավարուի խմբավար՝ Պր. Խաչիկ Եղիազարեանի կողմէ, ըլլայ հոգեւոր երգերու ժամանակ, ըլլայ ճաշի միջոցին. իր գեղարուեստական բարձր տաղանդը միշտ կը խլէ գնահատանքի երկար ծափահարութիւններ:

Երբ 1952–էն ի վեր տարուէ – տարի Թալլար այսքան նշանակութիւն կը ստանայ, ուխտաւորներ կուգան հեռաւոր նահանգներէն, չորս – հինգ հանրակառքերով հարիւրաւոր հայ հաւատացեալներ կը խուժեն այս փոքրիկ աւանը, չեմ գիտեր ինչու Օրլէանի մօտիկ՝ Փիթիվիէի, (որ Փարիզէն հազիւ 80 քիլոմեթր է), ԺԱ. դարու ուրիշ հայազգի սուրբի մը յիշատակին պատարագ չի մատուցուիր. մինչ աւելի հաստատ վկայութիւններով կը յիշուի իր ծագումը կրօնական տոմարներու մէջ: Երբ նաեւ տեղւոյն ժողովրդապետը Հայր Պերնար Վանտէ կ'ըքիւմէնիք ոգիով եւ թանգարանի վերակացու Պր. Գլօտ Բերօն պատմականօրէն, միշտ սպասած են որ 1979–ի փորձառութիւնը կրկնուի ամէն տարի Մայիս ամսուն (Սուրբին տարեդարձի օրերուն):

Գեղեցիկ գաղափար մը պիտի ըլլար Փարիզի կամ արուարձաններու հայ եկեղեցիներէն մէկուն առիթ տալու համար, տարեկան ուխտագնացութիւն մը տեղծել Փարիզի հայ հաւատացեալներու համար:

Իր դարաւոր պատմութեան մէջ Հայը փնտռած է ... Աստուծոյ ճամբան:

Է՛հ օրեր, հայկական լեռնաշխարհի բազում վանքեր, մորթուող մատաղներով ու վառուող մոմերով:

ԹԱԳՒՈՐ ԹԱԳՒՈՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԻՑՁԷԻ
գաղափարաբանութեան դերը
փաշիզմի կազմաւորման մէջ

ԹԱՆԻՈՍ ՇԱՀԻՆԻ
Գիւղացիական ապստամբութիւնը
Հեղինակ՝ Պ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ
Պէյրութ, 1987

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼԻՇԱՆ՝ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԵՐՈՎ

ՍՈՒՐԷՆ ՇՏԻԿԵԱՆ

Եթէ նշենք որ միայն 1890–ին Ալիշանի մասին հանդէս եկան Գրիգոր Արծրունին, Ա. Արփիարեանը (Բ. Անդամ), Նիկողայոս Քարամեանը, «Արեւելք» օրաթերթի թղթակից Աբրահամ Տէր – Յակոբեանը եւ եթէ աւելցնենք որ «բազմաղջութիւն», «արեւշատութիւն», «պար – յարատեւութիւն ցանկացող» նամակներով, հեռագրերով, յոբելենական բացիկներով ու շնորհաւորական քարտերով Վենետիկը ողողեցին հայ մտաւորականութեան գրեթէ բոլոր մեծ ներկայացուցիչները, եւ վերջապէս եթէ յիշենք, որ Հայաստանէն եւ միւս հայաշատ կեդրոններէն յոբելենական տօնակատարութեան մասնակցելու համար Վենետիկ ուղեւորուեցան բազմաթիւ պատգամաւորներ ու պատգամաւորութիւններ, – բան մը, որ եզակի ու աննախադէպ իրադարձութիւն էր Մխիթար – եան միաբանութեան կեանքին մէջ, – ապա առանց համապատասխան մեկնաբանութիւններու ալ, հասկնալի կը դառնայ, թէ ինչպիսի բնոյթ առաւ Ալիշանի յոբելեանի տօնակատարութիւնը: Առոր պատճառներէն առաջինի՝ Ալիշան – մըտաւորականի կատարած մեծ գործին մասին, արդէն խօսեցանք: Երկրորդ, եւ ոչ նուազ կարեւոր պատճառը սերտօրէն կը կապուէր ոչ – մահմետական ազգերու, հետեւաբար նաեւ Հայերու նկատմամբ վարուող այն քաղաքականութեան հետ, զոր 90–ական թուականներէն սկսեալ, որդեգրած էր Թուրք կառավարութիւնը եւ որը կ'առընչուէր «Կարմիր սուլթան» Աբտիւլհամիտ Բ.ի անունին հետ: Դաժան խտրութիւններու, չպատճառաբանուած հալածանքներու, պարբերական հրատարակութիւններու՝ ոչինչով չհիմնաւորուող արգելումներու, անհիմն ու ցաւագար կասկածամտութիւններու ժամանակաշրջան մըն էր ատիկա, որուն նըմանը չէր տեսնուած ոչ մի երկրի մէջ:

Այս պայմաններու տակ, հասկնալի է, թէ ինչու արտակարգ մեծ իմաստ կը ստանայ Ալիշանի յիսնամեակի տօնակատարութեան հանդէսը, որպէս այդ դաժան վարչաձեւին հակադրուելու ձեւերէն մէկը, եւ ինչու յոբելենական տօնակատարութիւնը պէտք է այդպիսի լայն ընդգրկում ունենար: Մխիթարեանները, ի հարկէ, հասկցան, որ նման պարագաներու մէջ պարզապէս անհնար էր ու անկարելի՝ հետեւիլ իրենց մօտ արմատացած հնամենի սովորոյթին եւ բաւարարուիլ նեղ, «վանքային» բնոյթի յոբելեան նշելով միայն, ինչ որ, ի դէպ, կ'ընէին հինէն ի վեր, սկսած Մխիթար Սեբաստացիի ժամանակէն, երբ ոտքի ելեր էր ամբողջ ժողովուրդը: Բայց եւ՝ յանխօրէն ձեռնարկել այդ գործին, կը նշանակէր անցնիլ ամբողջ չարժումի մը գլուխը, կամ յամենայն դէպս, ըլլալ այդ չարժման մղողներէն մէկը: Անցնիլ այդպիսի չարժումի մը գլուխը, կը նշանա – կէր գրգռել «Կարմիր սուլթան»ի եւ անոր քաղաքականութիւնը կիրառողներու մոնղոլական արիւնը, որ, ինչ խօսք, անսըրբագրելի բացասական հետեւանքներ կ'ունենար ամբողջ միաբանութեան համար: Եւ Մխիթարեանները միջին գիծ մը մշակեցին իրենց համար, գուցէ ընթացան այդ գիծով, ուր հիանալի յաջողութիւն ունեցան: Նախ յայտարարուեցաւ, որ յոբելեանը պիտի տօնուի այնպէս, ինչպէս միշտ եղած է իրենց մօտ՝ միաբանութենէն ներս եւ նեղ – անձնական միջավայրի մէջ: Քանի մը ամիս ետք, հրատարակուեցաւ իր՝ Ալիշանի, գրած ուղերձը՝ համայն հայութեան, ու հայ մտաւորականներուն, յառաջիկային կայանալիք իր յոբելեանը բատ հնարաւորին համազգային երեւոյթ չդարձնելու մասին: Ուղերձէն, սակայն, պարզ էր, որ Մխիթարեաններու մօտ համապատասխան պատրաստութիւններ արդէն կը տեսնուէին: Իսկ յետոյ, երբ, այնուամենայնիւ յոբելեանը կայացաւ եւ ըստ ամենայնի համազգային բնոյթ ստացաւ, Մխիթարեանները նախ՝ ներքին ամէն ձեւով եւ միջոցներով խրախուսեցին անոր՝ բատ ամենայնի համազգային երեւոյթ դառնալը, եւ ապա, Միաբանութեան պաշտօնական ամսագիրը՝ «Բազմավէպ»ը հրատարակեց բաւականին ծաւալուն յօդուած մը իրենց մօտ տեղի ունեցած յոբելենական տօնակատարութեան մասին, աներկմտօրէն հասկցնելով, որ իրենք մինչեւ վերջ կը բաժնեն արեւելահայութեան վարքագիծը: Եթէ Վենետիկի Մխիթարեանները ստիպուած էին որոշ չափով զգուշութիւն պահպանել, եւ եթէ Թրքահայութիւնը 1890–ական թուականներուն մոլեգնող համիտեան չարաշուք վարչաձեւի հետեւանքով բաւականացաւ մէկ – երկու փոքրածաւալ յօդուածներ հրատարակելով միայն, ապա միանգամայն այլ ձեւով ընթացաւ յոբելեանի տօնակատարութիւնը Թուրքիայէն դուրս գտնուող միւս հայաշատ վայրերուն մէջ: Գովաբանական յօդուածները իրարու յաջորդեցին, նաեւ Ալիշանի գործն ու գործունէութիւնը մեկնաբանող գանազան մեծ ու փոքր ուսումնասիրութիւններ, պարբերականները լեցուեցան ամենատարբեր բնոյթի յուշագրութիւններով:

(Շար. 6)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, Շրջանային Վարչու–թեան անդամ՝

ՄԱՆՈՒԿ ՄԱՆՈՒՏԵԱՆԻ

յիշատակին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, Կիրակի, Հոկ–տեմբեր 4 :

Նոյն օրը հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝ Տիգրան Եախուպեանի յիշա–տակին :

ԱՆ – Թ՚ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Հոկտեմբեր 4, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ պատա–րագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՔԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ յարգոյ հա–սարակութեան, որ յետ այսօրիկ Միու–թեանս ղրկուող բոլոր թղթատարական առաքումները պարտին ըլլալ նամակա – տուփի հետեւեալ նոր հասցէով. –

Société des Gens de Lettres Arméniens de France
B.P. n° 470
75830 Paris cedex 17
FRANCE

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ, Սեպտեմբեր 26, 1987

Կը խնդրուի արտասահմանի մամուլէն զայս արտատպել :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալու–թեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տաշճեանի հոգեհանգիստին առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Օսիքեան 100 Ֆ. Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Տէր եւ Տիկին Գուլումեան 200 Համազգային վարժա – րանին, Տէր եւ Տիկին Գուլումեան 100 Ֆ. Ե. պ., Տաշճեան եւ Նալպանտեան ընտա–նիքներ 1000 Ե. պ., 1000 Սահակ – Մես–րոպ երգչախումբին, պատուելի Յարու–թիւն Հէլվաճեան հայ թանտարկեալնե – րու պաշտպան յանձնախումբին 200, Տի–կին Պերճուհի Տէր – Մէրկէրեան 150 Ֆ. Ե. պ. :

Եկեղեցւոյ Պայծառութեան. – ԼէՍ. եւ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊԻՒԼԼԻՒՔԵԱՆ Հիմնարկու – թիւնը 15.000 Ֆ. :

Թորոսեանի Թաղման առթիւ. – Նուպար Վարդերեսեան 500 Ֆ. :

Մարգուվանլեանի Թաղման առթիւ. – Մարգուվանլեան եղբայրներ 500 Ֆ. :

Վարդանեանի Թաղման առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Աւետիսեան 100 Ֆ., 100 Եկեղեցւոյ դպրոցին, Մարգարեան ընտանիք 100 Ֆ. Եկեղեցւոյ դպրոցին, 200 Ֆ., 100 Ֆ. Սահակ – Մեսրոպ դըպ–րոցին :

Տիպուս եւ Ալթունեանի ամուսնու–թեան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Արթիւր Ալթունեան 500 Ֆ. :

Վարժապետեանի հոգեհանգիստին առ–թիւ. – Մէթր եւ Տիկին Ժագ Վարժապետ–եան 1.000 Ֆ., Տիկին Մաթիլտ Լէօէշ 100 Ֆ. :

Գարտօնա Մաթէօսի մկրտութեան առ–թիւ. – Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան 200 Ֆ. :

Սոնիա Պօղոսեան – Չէօմլէքեանի Թաղ–ման առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Սիմոն Գա–լուստեան 100, Ժոզէֆ Առաքելեան ըն–տանիք 100 Ֆ. :

Մարճոյեանի հոգեհանգիստին առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Մարճոյեան 100, 100 ԺԱՖ–ին, 100 ԻՒԺԷՍ Արծիւ Մարզա–կան խումբին, Տէր եւ Տիկին Շառլ Մար–ճոյեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Գոլոն 200, 200 Ֆ. Հայ թանտարկեալներու պաշտպան յանձնախումբին :

(Շար.)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր. Սաթենիկ Քէօլէեան իր եղբօր՝ Վարդգէս Քէօլէեանի մահուան տարելի–լիցին առթիւ, եւ նաեւ իր մօր՝ Նազլը Քէօլէեանի եւ իր քրոջ, փաղաքեսի՝ Սիրարփի Քէօլէեանի յիշատակին, կը նուիրէ 1.000–ական Ֆ. Փարիզի Ս. Յով–հաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցիին (փոխան հոգեհանգիստի), Սամուէլ – Մուրատեան Մխիթարեան վարժարանին, Կապոյտ Խա–չին լիբանանահայ երախաներուն, Կարմիր Խաչի (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 2.000 Ֆ. «Յառաջ»ին :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Արշալոյս Ղազարեան 200 Ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին՝ Անգինէ Պուտաքեանի (ծնեալ՝ Խերեան) մահուան առթիւ :

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Սօսի Մայրիկ մասնա–ճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Հոկտեմբեր 5, Երկուշաբթի օր ժամը 20.30–ին :
CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՇԱԲԱԹ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16–էն 25
Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ :
Ցետագային՝ մանրամասնութիւններ :

AUDITION POUR L'OPERA
ANOUCH
une coproduction
OPERA DE MARSEILLE
et Fondation
ARAM KHATCHADOURIAN
recrutent des solistes et des choristes renfort toutes voix

— Représentation novembre 88 —
d' A N O U C H
d'ARMEN TIGRANIAN
à l'Opéra de Marseille
en langue originale (arménienne)

Pour de plus amples renseignements
tél: 91. 48. 95. 62 le matin
C.V. détaillé à adresser à la fondation
A. KHATCHADOURIAN
Conservatoire National de Région
2, place Carli, 13001 Marseille
Date limite d'inscription
fin octobre 87

ՄԻՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԵՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ամէնօրեայ վարժարանին կողքին, ինչպէս ամէն տարի, կը կազմակերպենք միօրեայ դասընթացք հայերէն եւ հայ–կական պարի :

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտ. 7–ին :

Դասերը կը սկսին ժամը 10–ին, ու կը տեւեն մինչեւ 15.45, ամէն Չորեքշաբթի :

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել 43 – 81 – 01 – 72 թիւին :

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
կազմակերպութեամբ՝
Նիսի Հայ Մշակութային Միութեան
ՆՈՐԱԿԱԶՄ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ
կը ներկայացնէ՝
Սիրարփի Գապառաճեանի

ԴՐԱՄՕԺԻՏԸ ՊԱՅՄԱՆ Է...

կատակերգութիւնը
բեմադրութեամբ՝
ԴԻՈՐԴ ԳԱՊԱՌԱՃԵԱՆԻ
ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 4, ԺԱՄԸ 15.30ԻՆ
MUSEE GUIMET, 6, PLACE D'IENA, 75016 PARIS

Տոմսերու համար դիմել՝
Cabinet TERZIYAN 21, rue Lamartine, Paris 9e tél. 42. 82. 01. 41
HAY DISC 35, rue Lamartine, Paris 9e tél. 48. 78. 22. 79
Ets. VAROUJ 49, Grande rue Charles de Gaulle, 92600 Asnières tél. 47. 93. 64. 02
Ets. BOGHOS 17-19, av. Victor Hugo, 93320 Pavillons sous Bois tél. 48. 02. 83. 18

ՊՈՒՌ – ԼԸ – ՎԱԼԱՆՍ — *BOURG-LES-VALENCE*

Katch - Nazar
«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»

Երաժշտական կատակերգութիւն
Բեմադրութիւն՝ ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝ Դաւիթեան դպրոցի աշակերտութեան, Կիրակի, Հոկտեմբեր 18, ժամը 15.30–ին Պուռ – լէ – Վալանսի Սալ տը Ռոն :

Տոմսերը ապահովել. –
Réservation :
T. MAXOUDIAN, 48, rue Bouffier, Valence tél: 75. 43. 17. 24
A. PACHAYAN, 18, rue d'Arménie, Valence tél: 75. 56. 08. 05

RECHERCHE

Jeune fille pour garder un bébé d'un mois, 2 demi-journées par semaine (à préciser) à Boulogne.

Téléphoner :
Khatchadourian
46. 05. 78. 27

Parev
VICKEN
avec
PATRICE PEYRIERAS
et son orchestre
— EN CONCERT —
AU T.L.P. DEJAZET
place de la République
DIMANCHE 11 OCTOBRE à 20h

— *réservations* —
LES MAISONS DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE PARIS ET DE SA REGION
TELECONDORCET — CLAMART
Cordonnerie RAFFI — CHAVILLE
Librairie SAMUELIAN — PARIS 6e
Librairie PALOUYAN — PARIS 9e
AUPRES DE VOS AMIS
ET DE LEUR FAMILLE

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

ՓՈՔՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ. –
5–էն 14 տարեկան :
Հայերէն լեզուի, Հայոց պատմութեան, երգի եւ կրօնագիտութեան դասընթացք–ները կը վերսկսին Շաբաթ, Հոկտ. 3, կէսօրէ ետք, ժամը 2–ին :

ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ. –
Հայերէն լեզուի դասերը կը տրուին ա–մէն Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 5:էն ըս–կսեալ :
Սկսնակներ.– Երեկոյեան ժամը 7.30ին, յառաջացածներ՝ ժամը 8.30–ին :

Tous les cours sont donnés au Centre Culturel Saint Mesrob, 10 bis, rue Thouin Paris 3e, tél. 43.26.50.43 et 42.78.31.93.

ԿՐԸՆՈՊԼ

Կապոյտ Խաչի Անի մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ շահագրգռուող ծնողքներուն թէ հայերէնի դասընթացքները կը վեր–սկսին Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3–ին, ժամը 14.30–էն 17.30 :

Ecole F. Tixier de St. Martin d'Heres

Արձանագրութիւնները կը կատարուին տեղւոյն վրայ նոյն օրը :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՍԵՎՐԱՆ – ԼԻՎՐԻ ԿԱՐԿԱՆ

Տիրուհի Միսաքեան Մասնաճիւղ
Շաբաթ, Հոկտեմբեր 3, ժամը 14–ին դասընթացքները տեղի կ'ունենան՝ Չո–րեքշաբթի ժամը 10–էն 12, Շաբաթ, ժամը 14–էն 16, Կապոյտ Խաչի Տան մէջ:
17, rue de l'Ile de France, Livry-Gargan
Տեղեկութիւններ. – 43 – 83 – 87 – 68

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Յաղ–թական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27–ին :

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
2

VENDREDI
2 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.586
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.586

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Սէ–Էն–Սէ–Էլ–ի ձայնասփիւռի կայաններու շնորհած կարգ մը արտօնութիւնները բաւական աղմուկ կը շարունակեն հանել եւ մամուլն ալ լայնօրէն կը զբաղի: Այս ամբողջը ծագած էր Յուլիսի վերջ, երբ կայան մը – լաւագոյն Էֆ–Էմ – որ Ռատիօ–Ազգ–ի նման կը զրկուէր իր արտօնութենէն, փաստաբանի մը կը յանձնէր դատ մը ռատիօ–Քուաթուազիի մը դէմ (արտօնուած պղտոր նկատուած պայմաններու մէջ), այն պատճառաբանութեամբ, որ այս եւ կարգ մը այլ արտօնութիւններ հետեւանք են կաշառակերութեան, պարտազանցութեան եւայլն: Երեք կայաններ՝ ԱՅԲ (ան՝ որ ազգին տէրը անցած է) Քուաթուազի եւ Ռատիօ–Օռիան դատական ոստիկանութեան այցելութիւն ալ ստացեր են, ինչպէս կը պատմեն «Մաթէն» եւ մանաւա՛նդ «Լիպերասիոն» (Հինգշաբթի, Հոկտ. 1) մանրամասնելով փոխադարձ դատերու դիմումները: Անհամ, շատ անհամ պատմութիւններ, որոնք, եթէ նոյնիսկ անհիմն են – եւ փափաքելի պիտի ըլլար որ այդպէս ըլլան, գոնէ գաղութին վարկին համար (Սէ–Էն–Սէ–Էլ–ի անդամներուն վարկը՝ մեր գործը չէ), միտք կը պղտորեն եւ միայն ու միայն բացասական բնոյթ ունին:

«ԿԼԱԶՆՈՍՏ» խորհրդային այլախոհ պարբերականը, զոր կը խմբագրէ Ս. Գրիգորեանց, զրպարտած է, իրականին մէջ խորհրդային իրականութիւնը, յայտարարած է Նովոստի գործակալութեան տնօրէնը՝ Ֆալին: Այս ակնարկութիւնը կը վերաբերի, թերթին այն յօդուածին, որ կը յայտնէր թէ սթալինեան գլուխները կը փտացուին: Ֆալին աւելցուցած է որ, եթէ թերթը օրինաւոր ըլլար, Գրիգորեանց պէտք է հետապնդուէր:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ 12–ուկէս տարիներու պատերազմին հաշուեկշիռն է 129.463 մեռեալ, ըստ ապահովութեան ներքին ուժերու: 17.415 հոգի անհետացած է եւ առեւանգուած 13.968 հոգիէն 10 հազարը՝ սպաննուած:

ՖԻՃԻ կղզիներու ապստամբական շարժումին պետը ինքզինքը նորածին Հանրապետութեան ղեկավար հռչակեց, բայց Եղիսաբէթ կը մերժէ կատարուած իրողութիւն մը օրհնել: Ֆիճիները սահմանադրականօրէն կապուած են անգլիական միապետութեան եւ գնդ. Սիթիվենի կ'ուզէ ջնջել 1970–ի Սահմանադրութիւնը եւ Հանրապետութիւն հաստատել:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ ԿՐԿՆԱԿԻ ՀԱՒԱՍԱՐՈՒԹԻՒՆ

Անցեալ Կիրակի, Միջերկրականի լիկին մէջ խաղացին ի հաշիւ ախոյենութեան: Պատուոյ դասակարգին մէջ, Սէն–Թ'Անթուանի Հայ Երիտասարդացը աքանչելի դիմադրութիւն մը կազմակերպած է Փըրմիլ Քանթօնի դէմ: Հաւասար արդիւնք՝ 0 – 0:

Աստիճան մը վար դասակարգի մէջ, հաւասարութիւն նաեւ՝ Հ.Մ.Ը.Մ.–Արծիւի համար (0 – 0)՝ որ կը խաղար իր համակիրներուն առջեւ, Սէնթ–Մարթի դէմ: Արծիւ 4–րդ է դասաւորումին վրայ:

Այս Կիրակի, Սէն–Թ'Անթուան կ'ընդունի այցելութիւնը Քարփանթրայի, Արծիւ ալ կը խաղայ, Նիսի մօտ, Քանեըի դէմ:

Միջերկրականի լիկին մէջ, Ֆրանսայի բաժակին համար խաղացին նախորդ Կիրակին: Արծիւ արդէն դուրս մնացած է մրցաշարքէն, անակնկալօրէն պարտուելով իրմէ նուազ որակեալ խումբէ մը: Նոյն բաժակին ի հաշիւ, Վիէն ալ պարտուեցաւ անցեալ Կիրակի Հէյրիէօյէ (2 – 0), ինչ որ անակնկալ մը չէր:

Ախոյենական գծով, Սէն–Թ'Անթուան եւ Արծիւի պահեստի խումբերը շահած են իրենց հերթական խաղերը:

Բաժակախաղերը նպաստաւոր չեղան այս տարի հայանուն ակումբներուն. մանաւանդ փարիզեան շրջանին մէջ: Իսի արդէն դուրս մնացած էր երկրորդ հանգրուանէն առաջ իսկ. Ալֆորվիլ պարտուեցաւ երկրորդին: Ասոնք՝ ի հաշիւ Ֆրանսայի բաժակին:

Հ.Մ.Ը.Մ. Ֆրանս եւ Հ.Մ.Մ.–ն ալ պարտուած են խոշոր տարբերութիւններով Փարիզի բաժակին առաջին շրջանին իսկ:

Այս Կիրակի՝ ախոյենական մրցաշարք: Ալֆորվիլ կը խաղայ Ֆրէնի մէջ, Իսի կ'ընդունի Մէօտոնի խումբը: Հ.Մ.Մ. կը խաղայ Խոփէրանի դաշտին վրայ: Հ.Մ.Ը.Մ.–ի հակառակորդը Մակրէպցիներու խումբն է:

Վ. Մ.

ԱԶՆԱՒՈՒՐ

ՆՄԱՆ ԻՐ ԵՐԳԵՐՈՒՆ՝ ՉԻ ՀԻՆՆԱՐ

ՈՒ «ԱՄԲՈՂՋ-ՓԱՐԻԶԸ» ԵՒ ՄԻՒՍՆԵՐԸ ԶԻՆՔԸ ՈՏՔԻ ԾԱՓԱՀԱՐԵՑԻՆ

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 30, ժամը 20·30–էն շատ առաջ արդէն, հետաքրքիրներու բազմութիւն մը խռնուած է Փարիզի Փալէ տէ Քոնկրէի դրան առջեւ, ուր լրագրող եւ նկարահան – թղթակիցներ զիրար կը հրմշտկէին չփախցնելու համար դերասան մը, դերասանուհի մը, նախարար մը, երգիչ մը, վերջապէս մէկը անոնցմէ որ մաս կը կազմէ արուեստի աշխարհին: Ու իրարու կը յաջորդէին Լիզա Մինելլի, Միշէլ Մորկան, Նիքոլ Քրուազիլ, Փիէր Ջերնիա, Անրի Վերնէօյ, Անրի Սալվատոր, Ժան Փուարէ, Իվ Մուրուզի, հին եւ նոր նախարարներ եւ դեռ հարիւրաւոր այլ անձնաւորութիւններ եւ նոյնքան ալ...անծանօթներ: Այս «առաջինը», ուրեմն բաւական ուշ կը սկսէր և առաջին մասին մէջ ուր կը տիրէին նոր երգերը, սրահը դանդաղ կը տաքնար: Պէտք է ըսել որ 4.000 հոգինոց այս սրահին մէջ, ծափահարութիւններու ձայնն անգամ կը խեղդուի: Բայց, երկրորդ մասին, մթնոլորտը ջերմ է եւ ալ աւելի կ'ոգեւորուի երբ Ազնաւուր իր հին երգերուն կը վերադառնայ, ամբողջ ծաղկաքաղ մը ընելով, շատ – շատ հիներէն սկսելով, օրինակ մէկը զոր կ'երգէր երբ Ռոշի հետ կը գործակցէին: Նոյնիսկ երիտասարդներու մօտ, հին երգերը աւելի «կը ստացուին»: Այդ չի նշանակեր, անշուշտ, որ նորերը յաջող չեն, բայց նախ դեռ հարկ եղածին չափ ռոտէ չեն, մանաւանդ ունկնդիրներու ականջներուն, յետոյ հիներէն ոմանք, տարիներու երկայնքին, այնքան խռոված են շատերու մտքերն ու սրտերը որ ժամանակ պէտք է, որպէսզի ուրիշներ գան ու ոչ թէ անոնց տեղը գրաւեն, այլ – թերեւս – անոնց քով փոքրիկ անկիւն մը իրենք ալ տեղաւորուին:

Փալէ տէ Քոնկրէի նման հսկայ սրահ մը ապերախտ է, անշուշտ, ու ընկերացող նուագախումբը եւ հնչականութիւնը պարտադրաբար երբեմն խլացուցիչ են: Հարկ է մանաւորաբար գնահատել լոյսերու խաղը, գոյները: Բայց, անկասկա՛ծ ամէնէն տպաւորիչ պահերը եղան վերջինները, երբ կրկնակի ծափահարութիւններուն ընդառաջելով, Ազնաւուր կը պատրաստուէր երգելու, ու սրահէն ոմանք կը պոռային՝ «Լա Մամմա», ինք կ'ոգեկոչէր Էտիթ Փիաֆը, որ նման պարագաներու կը պատասխանէր՝ «Նախ՝ ի՛մ ուզածս»: Ու Ազնաւուր յաջորդաբար կ'երգէր Վենետիկի տխրութիւնը, Թրուս – Շըմիզը ու Մամմային մահը: Սրահը սակայն չէր պարպուեր, այլեւս ոտքի է որ բազմութիւնը կը ծափահարէր անվերջ: Ու Ազնաւուր տեղի կուտար եւ յանկարծ Ա 'Բաւիկլյա կ'երգէր' «sur ma vie», խոր եւ տպաւորիչ լռութեան մը մէջ, ամբողջ սրահ մը զինքը կ'ունկնդրէր յոտնկայս: 63 տարեկան, այս մեծ արուեստագէտը լաւագոյն փաստը կուտար թէ ինք ալ՝ նման իր երգերուն, չէ հինցած:

× Ճոխ յայտագիր մը, որու կողքը համրագդերու յաջող վերարտադրութիւն է, առաւելաբար նկարներով, նաեւ իր անձնական ալպոմէն, կը գծէ Ազնաւուրի անձնական (ընտանեօք, մայր, մեծ–մայր, Միշա, Այտա եւայլն) թէ արուեստագէտի կեանքը: Չմոռնալ նոյնքան տաղանդաւոր դերասանը (ֆիլմերու ցանկը երկար է): Եւ Անրի Վերնէօյ կարճ բայց բաւարար տողերով կը խօսի Ազնաւուրի մասին, ընդգծելով իր յիշողութենէն թէ հայրենակից են, մոռնալով թէ բարեկամ են, արտայայտուելու համար այն հոյակապ աշուղին մասին, որ կ'երգէ սէրը իր գեղեցկութիւններով եւ թշուառութիւններով, վիշտերով եւ ուրախութիւններով, եւայլն, եւայլն: Բազմաթիւ նկարներու կողքին յիշենք նաեւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, զոր կը շրջապատեն Վերնէօյ եւ Ազնաւուր:

Նոյն բեմին վրայ, ժամը 1–ի մօտ, ստանալէ ետք խանդավառ բազմութեան մը շնորհաւորութիւնները, Ազնաւուր ճաշ մը կուտար 320 հրաւիրեալներու, մինչ Էօրոփ Մէկ ձայնասփիւռը հարցուփորձ կ'ընէր ծանօթ հանդիսականները, տպաւորութիւններ քաղելու համար: Հաղորդակցութեան նախարարը յանկարծ ցաւ կը յայտնէր, որ չէ երգած՝ «Ils sont tombés, vous savez cette chanson qui évoque le génocide de nos amis arméniens?».

Նախարարը, հաւանաբար, ուզեց այս նախադասութիւնով հաճոյք պատճառել «à nos amis arméniens».

Բայց, բարեբախտաբար չերգեց, որպէսզի, երբեմն ալ, գոնէ երբեմն, այդ «հայ բարեկամները» ճանչցուին ուրիշ բաներու համար քան՝ իրենց ցեղասպանութեան:

Եւ ի վերջոյ, ինչպէս ինք ալ յիշատակած է իր գիրքին մէջ ալ (Ազնաւուր՝ Ազնաւուրի կողմէ) իր յաղթական երթը, ուրիշ բան չէ եթէ ոչ խորհրդանիշը գլխուն կերած ժողովուրդի մը փոքրիկ փոխ–վրէժին (ռըվանշ), երբ հազարաւորներ ոտքի՛ կը ծափահարեն յաղթականի այս տղան, այսինքն զաւակներէն մէկը՝ անոնց որոնք ինկան:

Ա. Մ.

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25 — 30)

«ՈՒՐԱՐՏՈՒ» ՁԵՌՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Երեւանի «Ուրարտու» ձեռնարկութեան արտադրութիւնները մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած են Մոսկուայի ցուցահանդէս – տօնավաճառի այցելուներու մօտ: Ձեռնարկութեան նախշազարդ ու գեղեցիկ, ճաշակով պատրաստուած յուշանուէրները կը ղրկուին Խորհրդային Միութեան հարիւրաւոր հասցէներու: Միայն այս տարի Խորհրդային Միութեան առեւտրական կազմակերպութիւններուն ղրկուած է շուրջ 15 միլիոն ռուբլիի արտադրութիւն:

*

ՍՊԱՆԱՑԻ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Սպանիայէն նախկին ռազմիկներու պատուիրակութիւն մը այցելած է Հայաստան: Պատուիրակութեան մաս կը կազմեն, Սպանիոյ նախկին ռազմիկներու եւ այլ զանազան կազմակերպութեանց ղեկավարներ: Երեւանի «Զուարթնոց» օդանաւակայանին մէջ հիւրերը դիմաւորած են եւ անոնց ուղեկցած պատերազմի եւ աշխատանքի հայկական հանրապետական խորհուրդի նախագահ զօրավար Ա. Ղազարեան, «Պատերազմի վետերանների սովետական կոմիտէի երեւանեան սեկցիայի արտասահմանեան վետերանական կազմակերպութիւնների հետ տարուող աշխատանքի յանձնաժողովի նախագահ Հ. Մարութեան» եւ այլ ռազմիկներ: Հիւրերը այցելած են Երեւանի Յաղթանակի զբօսայգին՝ ուր ծաղիկներ դրած են Անծանօթ Զինուորի գերեզմանին. Հոն՝ թանգարանին մէջ, տնօրէնը պատմած է հայկական ազգային զօրամասերու, յատկապէս 89–րդ Թամանեան զօրաբաժնի մարտական ուղիին մասին, որ յանգած է Պեռլինի գրաւման: Զրոյցի մը ընթացքին Թոմաս Վերտարա ըսած է. – «Մենք կարճ ժամանակուան մէջ շատ բան տեսանք Հայաստան: Եղանք Մատենադարան, Էջմիածին, Գառնի ու Գեղարդ, ուր ծանօթացանք հայ ժողովուրդի պատմական յուշարձաններուն: Անհաւատալի է, որ Հայաստանի նման փոքր երկիր մը ունի այդպիսի հարուստ պատմութիւն, զարգացած ազգային մշակոյթ, որ անշուշտ, կը խօսի հայ ժողովուրդի աշխատասիրութեան մասին»:

ՀԱՅԸ

(ՀԱՏՈՒԱԾ՝ «ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՏ» ԵՂԵՐԵՐԳԱԿԱՆ ՊՈԵՄԻՑ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչպէս որ Մշեցեան մերոնք տօնօրեայ խնջոյքի սեղանների չուրջ նստած՝ խօսում էին Ցրօնք գիւղի իրենց արտերից, այգիներից, հանդերից եւ երազանքով ու արտասուքով լցուած աչքերը յառելով դիմացի պատին՝ պատի կարպետին, Մուշն էին տեսնում, ես՝ գրասեղանի առաջ նստած, տեսնում էի նրանց աչքերի տեսածը՝ Մո՛ւշը: Նրանց աչքերից խլուածը՝ Մո՛ւշը: Նրանց հոգու մէջ հառաչանք դարձածը՝ Մո՛ւշը: Նրանց սրտի մէջ ծակող դարձածը՝ Մո՛ւշը: Նրանց արեան մէջ կսկիծ դարձածը՝ Մո՛ւշը ... Մուշը, ախ, այդ Մուշը: Անտէր ու անտիրական Մուշը: Անբախտ Մուշը :

Եւ այդ անունը՝ Մո՛ւշը, որն ինձ համար առաջ սոսկ անուն էր՝ Մո՛ւշ, որտեղ ծնուել էին իմ հայրը, իմ պապը, Մշեցեան մեր ազգատակի աւագներից, ինձ համար կամաց – կամաց սկսեց դառնալ իրական: Ես տեսայ Մուշը: Ես կարծես տեսած լինէի Մուշը, Մուշի Ցրօնք գիւղը: Ես տեսայ Մշոյ դաշտը եւ կարծես լինէի ոչ թէ քարտէզի վրայ կամ թէ նկարների մէջ, այլ տեսայ այնպէս՝ կարծես թռչնի ոտքերով Մշոյ դաշտը չափչըփած լինէի եւ դաշտի փշերը ներբաններս ծակծկած լինէին ... Ես գրասեղանիս առաջ, այս գիրքը գրելիս, պահեր էին լինում՝ այդպիսի զգացողութիւն էի ունենում, – Մշոյ դաշտի փշերը ներբաններս ծակել են, նստեմ ոտքերիցս այդ փշերը հանեմ: Իսկ եթէ չհանե՞մ, – եւ չարունակ, ամբողջ կեանքում, գիշեր – ցերեկ զգա՞մ Մշոյ դաշտի փշերի ծակոցները ոտքերիս ներբաններին: Ոտքերիս ներբաններին եւ հոգուս պատերին: Այսպէս աւելի լաւ չէ՞: Այսպէս չանե՞մ, – չհանեմ Մշոյ դաշտի փշերն իմ ոտքերի ներբաններից, որ ոտքերս ցաւով գտնեն իրենց գնալու ճանապարհը, իմանան, թէ ուր գնան: Չհանեմ փշերը ոտքերիս ներբաններից: Չէ, չհանեմ: Չհանեմ փշերը հոգուս պատերից: Չէ, չհանեմ: Չէ, չեմ հանելու, որ հոգիս իմանայ իր երկնքի տեղը: Ներքեւում Մշոյ մի դաշտ, վերեւում Մշոյ մի երկինք, – ինչպէ՛ս կը փառաւորուէր իմ հոգին, ախ, ինչպէ՛ս կը փառաւորուէր, եթէ օրը գար եւ այդպէս լինէր: Օրը գալո՛ւ է եւ այդպէ՛ս է լինելու :

Ասեմ, գործս քանի առաջ էր գնում, քանի այս գիրքը էջ – էջի ստուարանում էր, Երկիր կորուսեալը դառնում էր իրական եւ գնալով (հրաշալի էր, հրաշալի էր, հրաշալի էր) իրականօրէն իրական էր դառնում Մուշ կորուսեալը: Մըշեցեան մեր ազգատակի եւ իմ, անձամբ իմ Մուշ կորուսեալը: Կարծես ես ոչ թէ Շիրակի դաշտի Անի – Պեմզա հանքափորական աւանում ծնուած եւ Լենինական քաղաքում մեծացած լինէի, այլ ծնուած, աչք բացած, մեծացած լինէի այնտեղ՝ Մուշո՛ւմ: Այնտեղ՝ Մուշի գիւղում: Այնտեղ՝ պապիս գիւղում: Այնտեղ՝ հօ՛րս գիւղում :

Այնտե՛ղ :

Գրելով – գրելով – գրելով՝ յանկարծ տեսայ, որ Այնտեղը ինձ համար դառնում է Այստեղ: Յանկարծ զգացի, որ Այնտեղ ու Այստեղ չկայ, – ի՞նչ այնտեղ, ի՞նչ այստեղ, – հողը հայրենիքի հոգին է եւ, ինչպէս որ մարդու հոգին բաժանել չի կարելի, այնպէս էլ անբաժան է հայրենիքի հոգին՝ հողը: Այնտեղի եւ Այստեղի բաժանում չկայ :

Այսպէ՛ս է, – ականատես զգացողի
ազնիւ խօսք:
Ես այնտեղ՝ Մուշ էի գնացել:
Ես այնտեղից՝ Մուշից եմ գալիս:

Ես իմն ասացի, դուք էլ ձերն
ասացէք՝ ձեր գործն է:

Բայց աՀա թող այս էլ աւելացնեմ, որ ես գրասեղանիս մօտ նստած՝ յանկարծ զգացի, որ այնտեղ՝ Տարօնում եմ ... Տարօնում եմ ծնուել: Տարօնում եմ մեծացել: Տարօնում եմ համալսարանն աւարտել: Տարօնում եմ «Աւանգարդ» թերթում աշխատել: Տարօնում եմ առաջին անգամ «Լոռի» ռեստորանում նոյն սեղանի չուրջ, այդքան մօտ, Պարոյր Սեւակի հետ նստել... Նա խօսում էր, խօսում էր, խօսում էր: Ծխում էր ու ծխամած ձայնով խօսում էր, – աշխարհը, պատմութիւնը, ժամանակները տակնուվրայ էր անում: Տակնուվրայ էր անում՝ տակը տեսնէր, տակինը տեսնէր, որ վրան հասկանար, վրայինը հասկանար: Նախ, որ ինքը հասկանար, յետոյ, որ դիմացինին հասկացնէր: Գնում էր հինգերորդ դար, բոպէի հարց էր՝ մի բոպէում էր գնում, գալիս էր քսաներորդ դար, անցնում քըսանմէկերորդ դար: Գնում էր այն կողմերը, որտեղից եկել էր, որտեղ իր ոգին էր, Եփրատի ջրով ճակատը թրջում էր, եւ մի վայրկեանում այստեղ էր արդէն, Երեւանում, «Լոռի» ռեստորանի իր սեղանի մօտ: Նա խօսում էր, խօսում էր, խօսում էր ... Ինքն իրենով ամբողջովին միտք, զգացմունք, կիրք, կամք, իմաստնութիւն, բանաստեղծութիւն, վէճ, կռիւ ... Մի ժամ, երկու ժամ, չգիտեմ քանի՞ ժամ կը լինէր իմ խեղճ ականջներըս Պարոյր Սեւակի կրակէ խօսքերի մէջն ընկած այրւում էին: Ճառագայթաւոր մտքերի տակն ընկած վառւում էին: Ես լարուած լսում էի: Ես աշխատում էի հասցնել լսել նրան, սոսկ լսել, հասկանալ – չհասկանալը, ինչքանով հասկանալ – ինչքանով չհասկանալը մի կողմ դրած՝ դրողի ծոցը: Գնալով սեղանն աւերում էր: Գնալով Պարոյր Սեւակի խօսակցութեան կրակէ զայրոյթը սաստկանում էր: Կիրքը բորբոքւում էր, ձայնը խլանում խղւում էր: – ԱՀա հիմա կը սկսի հազալ: Կը հազայ մի ամբողջ գըլուխ: Մի գլուխ կը հազայ, – այնպէս կը հազայ, որ ատամների տակ ճխլտած ծըխախոտը կապտած շրթունքներից կը թռչի մի կողմ, հէրն էլ անիծած: Այնպէս կը հազայ, որ տակի աթոռի փայտի մըխանները ճռան, տակի աթոռն էլ կը հազայ, – հազը՝ հազ, կը հազայ, բայց եւ չի դադարի խօսածը խօսել: Չի դադարի ասածը ասել: Չի դադարի ծխել՝ բերանից թռած ծխախոտի փոխարէն նորը վառելով, – հէրն էլ անիծած: Հազը, այս հազը՝ մարմնային այս երկրաշարժը, – Պարոյր Սեւակի հազին ինչ ասես՝ կը բռնի, – խօսակցութեան այս հետաքըրքիր պահին, այս բորբոք պահին, խօսակցութեան այս ինններորդ ալիքի պահին որտեղի՞ց եկաւ մէջ ընկաւ ... Նալլաթ չար սատանայ, – եկաւ, որ Պարոյր Սեւակը չշարունակի՝ բան չասի, բառ չասի, հազայ, հազայ, միայն հազայ, սոսկ հազայ: Բերանը փակողները, իբր թէ, քիչ էին: Ականջ փակողները, իբր թէ, քիչ էին: Իմաստնութեան բանի, բանաստեղծութեան բառ – բառ մարգարիտները խոզերի առաջ լցնողները, իբր թէ, քիչ էին: Ցեխ քցողները, ցեխ շպրտողները, իբր թէ, քիչ էին ... Հիմա էլ այս հազը, իր կրծքի մէջ բուն դրած, իր արիւնով սնուող ու տաքացող այս հազը ... Այս խօսք կտրող, բառեր ջնջող, ճշմարտութիւններ կրճատող, իմաստութիւններին կապ դնող, ներշնչանք սանձող, երեւակայութեան թեւերը պոկող, կիրք մարող, չունչ կտրող այս հազը՝ այս անէրեւոյթ ցենզորը: Պարոյր Սեւակի կոկորդից հնչող, Պարոյր Սեւակի ձայնով խօսող, Պարոյր Սեւակի ձայնը կտրող այս հազը: Այս դաւաճանը, այս չունը, այս լրտեսողը, այս չան որդին՝ այս հազը, որը խօսակցութեան բուռն պահին, – ինչպէս այդ օրը «Լոռի» ռեստորանում, – Պարոյր Սեւակի կոկորդի միջից բռնում էր Պարոյր Սեւակի կոկորդը եւ ասում էր՝ մի՛ շարունակիր, մի՛ խօսիր, բան մի՛ ասա, բառ մի՛ ասա: Հազա՛: Քեզ համար ինչ – քան ուզում ես առօք – փառօք հազա: Հազա, թող լսելու ականջ ունեցողները, բան չլսեն, բառ չլսեն, հազ լսեն: Հազդ լըսեն: Բայց ես չեմ, դու չես, Պարոյր Սեւակն է, – Պարոյր Սեւակն էր՝ խօսք կըտրող, բառեր ջնջող, ճշմարտութիւններ կրճատող, իմաստութիւններին կապ դընող, ներշնչանք սանձող, երեւակայու – թեան թեւեր պոկող, կիրք մարող, կոկորդ բռնող, չունչ կտրող հազի միջից դարձեալ շարունակում էր բան ասել, բառ ասել:

Հազը, այդ հազը, որ ես առաջին անգամ լսել էի «Լոռի» ռեստորանում, – ո՞ր թուականին, ե՞րբ, չեմ յիշում, – վերջին անգամ, վկայողները վկայում են, Պարոյր Սեւակի կոկորդը բռնեց 1971 թուականի Յունիսի 17–ին, Պարոյր Սեւակի կեանքի վերջին օրուայ վերջին բոպէին:

Հազ էր, իր արածն արեց ու այդ
օրուանից յետոյ լռեց:
Ի սպառ լռեց:
Պարոյր Սեւակը շարունակում է
խօսել, – ես լսում եմ:
Բան ասել, – ես լսում եմ:
Բառ ասել, – ես լսում եմ:
Այսպէս է, – ականատես վկայի
ազնիւ խօսք:
Իրեն՝ Պարոյր Սեւակի մօտ էի
գնացել:
Իր՝ Պարոյր Սեւակի մօտից եմ
գալիս:

Ես «Լոռի» ռեստորանի այդ օրը լսում էի, ես ականջ դարձած լսում էի Պարոյր Սեւակի ձիաւոր խօսակցութիւնը՝ նժոյգ – ձիաւոր խօսակցութիւնը, եւ վախենում էի, որ աՀա ուր որ է սեղանի մօտ նըստած, ծխախոտ ծխող, օղի խմող եւ պատառ կտրող, իրական, մարմնաւոր Պարոյր Սեւակը ամբողջովին կը փոխուի հոգու, կը վերածուի ոգու, կ՚անէանայ մարմնով եւ կը հնչի որպէս մարգարէական քարոզչութիւն, որ պէս իմաստնութեան դաս, որպէս փիլիսոփայական տրակտատ, որպէս աստուածաշունչ բանաստեղծութիւն, որպէս պատմիչ տեսանող, որպէս խորհուրդ խորին...

Այդպէս էր Պարոյր Սեւակը, պատմելիս – զրուցելիս այրւում էր, խօսելիս, վիճելիս կրակ էր կտրում: Նրա պատմել – զրուցելը իմաստութեան բորբ խարոյկ էր, նրա խօսել – վիճելը խելքի հըրդեհ էր: Եւ նա՝ զրուցակիցն ով լինէր, իր իմաստութեան խարոյկով տաքացնում էր, իր խելքի հրդեհով ... այրում էր: Իր խելքի հրդեհով չէր այրում, այլ լուսաւորում էր: Եւ Պարոյր Սեւակի զրուցակիցը լինելով, լսողը լինելով, նրա իմաստութեան խարոյկի մօտ նստած տաքացողը լինելով, նրա խելքի հրդեհի բոցերից լուսաւորուողը լինելով, չատ բան իմացայ եւ նաեւ իմացայ, որ խելքով, իմաստնութեամբ եկած – թափած այդ մարդու համար, այդ այր – մարդու համար ազգ – ժողովրդի պատմութեան ա՛յս օրն ու այն օրն անբաժանելի են, հազար տարի առաջ կամ ետ չկայ, եւ նոյն կերպ էլ հայրենիքի այստեղն ու այնտեղը միացեալ են հոգեղէն քարտէզներով, հոգեղէն միջազգային յարաբերութիւններով, հոգեղէն միջկառավարական յարաբերութիւններով: Նա, Պարոյր Սեւակը, այդ օրը՝ «Լոռի» ռեստորանի օրը, խօսում էր, խօսում էր, եւ ես տեսայ – հասկացայ – ըմբռնեցի, որ նրա համար այստեղ, այնտեղ, այլ տեղ չկայ, կայ Հայրենիք՝ մի փառապանծ, մի տառապած Հայաստան :

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

«ՀԻՍԹՈՐԱՄԱ»

ՏԱՓԱՍՏԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԺԷ. եւ ԺԸ. դարերուն երկար անդրավարտիքը մնացած էր միայն քանի մը ամազոններու հանդերձարանին մէջ ու ձիավարող կիներ անգամ յաճախ չէին գործածեր զայն :

Լուդովիկոս ԺԵ. պարտաւորիչ դարձուցած էր այդ զգեստը պարուհիներու համար: Սակայն անոնցմէ զատ չատ մարդ չտարուեցաւ անկէ :

Եթէ գտնուեցան իսկ ցարուհիներ, կամ Շուէտի, Գերմանիոյ եւ նոյնիսկ Ֆրանսական արքունիքին մէջ օրիորդներ, որոնք հագուեցան արական այս զգեստը, այնքան սակաւաթիւ եղան, որ չարժուեր ընդհանրացնելու: Կը պատահէր ալ որ այրեր չնչմարուելու համար ծպտուէին որպէս կին ու իգական զգեստներ հագուէին: Ինչպէս կ՚ըլլային կիներ, որոնք արական զգեստ կը կրէին դատի մը ծառայելու, կամ իրենց սիրահարին հետեւելու համար: Յեղափոխութեան վերջաւորութեան, կ՚ընդունուի օրէնք մը, որ արական զգեստաւորումը կ՚արգիլէ կիներու :

Անդրավարտիքներու վերերեւումը կ՚ըլլայ ԺԹ. դարու առաջին տարիներուն, երբ 1807–ին Փալէ – Ռուայալի կամ պուլվարներու վրայ կիներ կը տեսնուին, որոնց ոտքերուն դատտակները եզերուած են ժանեակներով, ժապաւէնով, այն տպաւորութիւնը ձգելով, որ կը պատկանին ներքնազգեստի մը, մինչդեռ այս յարդարանքը չատ լայն ու երկար տափատի մը վերջաւորութեան մասն էր, որ փէշի մը կը նմանէր:

Այս տափատին գոյութիւնը յեղակարծ երեւոյթ մը չէր. երեսուն տարիէ ի վեր կար արդէն անգլիասաքսոն ընկերութիւններու մէջ: Հոլանտայի մէջ, օրինակ, ԺԸ. դարէն իսկ չմշկողներ եւ սպասուհիներ որդեգրած էին պարուհիներու անդրավարտիքը: Անգլիոյ մէջ ալ, մարզանքի համար երիտասարդուհիներ այդ զգեստը կը հագուէին, կամ փոքրիկ աղջնակներ, խաղալու համար: Ան կը գործածուէր նաեւ որսի գացող կիներու կողմէ, որոնք նոյնիսկ կը փորձէին քաղաքին մէջ կրել զայն, հակառակ զայթակղութիւններու :

Տափատին ի նպաստ գիրք գրուեցան յառաջդիմականներու, եւ բազմաթիւ բըժիշկներ յանձնարարեցին զայն. նոյնիսկ անոնցմէ մէկը պաչտպանեց այն վարկածը, թէ տափատը արգելք ըլլալով օդի անցքին, իրենց պարերուն կամ քալելու ընթացքին, գերծ կը մնային յօդացաւէ կամ այլ անպատեհութիւններէ :

Սակայն հանրային կարծիքի ճնշումին հետեւանք Փարիզուհիներ կը պարտադրուին լքել տափատը. ան չարտօնուիր նոյնիսկ ձիավարող կիներու, ոչ ալ սուսերամարտիկներու: Տափատը կրնան հագուիլ միայն մարմնամարզ ընող երիտասարդուհիները: Ուրեմն ան կը սահմանափակուի ընկերութեան այս չերտով, զայն կը կրեն նաեւ մայթաղիճներն ու փոքր աղջնակները: Այս վերջիններուն համար տափատը եղբայրներու զգեստին իգականացած մէկ փոփոխակն է: Ու փարիզեան փոքրիկ աղջիկներու սահմանը մինչեւ 11 տարեկանն է: Սակայն գաւառներու մէջ տարբեր է պարագան. հոն առաջին հաղորդութենէն ետքն ալ տակաւին քաղքենի ընտանիքները կ՚ուզեն երկարաձգել մանկութեան չրջանը: Այս՝ պարզապէս չեչտելու համար

տարբերութիւնը պրոլետար դասակարգին եւ իրենց միջեւ: Բանուոր դասակարգը ընդհակառակն, ոչ միայն հին աւանդութիւնը կը չարունակէ, չուտով չափս – հասներու ընկերութեան մաս կազմել տատով ողջը, այլ նաեւ կանուխէն դանոնք աշխատանքի կը մղէ: Փոքր քաղքենիութիւնը 17 – 18 տարու աղջիկները կը չարունակէ տակաւին տղայ նկատել. անոնք համոզուած են, որ երախաները փարգերէ կը ծնին: Պատմութեան մը մէջ, երիտասարդուհի մը, որուն նշանախօսութիւնը խզուած է կը գոչէ. «մինչ տափատ պիտի հագուիմ ուրեմն»:

Անգլիոյ բարձր դասուն մէջ նոյնիսկ մրցակցութիւն կը ծագի տափատին եւ անդրավարտիքին միջեւ: Կ'ըլլան դքսուհիներ, որոնք փոցոցը անգամ կը համարձակին տափատ հագուիլ:

Իսկ Ֆրանսայի մէջ անդրավարտիքը կը մնայ պարուհիներու վերապահուած բան մը. իսկ տափատը, քաղքենի դասակարգը կը հագուի մարդանքի համար, նաեւ ձիավարժութիւն ու ճամբորդութիւններու: Այդ չրջանի նորաձեւութեան թերթ մը գիտել կուտայ, թէ տափատը նորոյթ է աղջնակներու եւ երիտասարդուհիներու համար, սակայն երբ տիկիններ տեւական կերպով այդ զգեստը կը կրեն այդ մտածել կուտայ, որ աղեղ սրունքներու տէր են:

Տափատին դէմ ամէնէն լուրջ պատարը կիները կը կանգնէ: Անոր համար առանձնայական բան է այդ զգեստը, օրավճեաեւ կրնայ կիներու չատ աւելի աղատ վարուելակերպ մը ստեղծել, յետոյ յանցաւոր է Նափոլէոնի վարչաձեւին մէկ արտադրութիւնը ըլլալով ու վերջապէս որովհետեւ ան յանձնարարուած էր Բալզէի եւ Սէն – Սիմոնի նման վտանգաւոր յեղափոխականներու կողմէ: Անչուշտ այս առաջինը չէ, որ պահպանողական չրջանակներ կը հակամարտին նորութեան մը:

Կայ նաեւ այն պարագան, որ կարճ փէչերու նորոյթը երբ կիներու առիթ կ'ընծայէ ցուցադրելու իրենց սրունքները, անոնք չատ մեծ փափաք չեն յայտներ զանոնք ծածկելու տափատի մը խոզովակներուն մէջ:

Սակայն 1840–էն սկսեալ փէչերը կ'երկարին. այնպէս որ տափատ հագող կին մը չարթնցներ այն կասկածը, թէ բան մը ծածկել է նպատակը: Ցետոյ արդիական ժամանակները յատկանչուած են առածով մը, ուր կ'ըսուի. – «տղոց կրածը մինչ ի վերջոյ չափահասին կը պատկանի»: Ուրեմն մայրերը պիտի հագուէին այլեւս իրենց աղջնակներուն հագուած տափատներէն: Զգեստին ընդհանրացումը կը բերէ նաեւ անոր ժողովրդականացումը: Նոյն երեւոյթին արդիւնք են նաեւ այսօրուան ճինս տափատները եւ կաչեղէն հագուստները:

Կնոջական տափատը չուտով կը տարածուի մինչեւ արուարձանները, նոյնիսկ գործաւորներու մէջ: Գիւղական չրջանակներու մէջ միայն ընդունելութիւն չի գտներ ան. նոյնիսկ մեր օրերուն կան տեղեր, ուր մինչեւ այսօր կ'անգի – տանան տափատ կոչուած զգեստ մը: Այսուհանդերձ ազնուականութեան մէջ անեն մը տափատի գործածութիւնը կը մնայ դիպուածի արդիւնք:

Գալով այրերու, տարփական ոչ մէկ կողմ ունի ան. նոյնիսկ կ'ատեն զայն: Վիքթոր – Էմանուէլ կայսրը զայրացած էր այս զգեստին դէմ, որ կը ծածկէր կիներու սրունքը:

Տափատի հարցը, երկրորդ կայսրութեան չրջանին, Վերածնունդի ճակատագիրը չունենար: Այլեւս անեղնագործուած եզերքը ցոյց տալու, կամ առիկա պատ չարժուձեւի մը պատրուակ նկատելու խնդիր չկայ: Գործածուած կերպը բարակ, թեթեւ կերպաս մըն է: Խօժէնի կայսրուհին ու իր բարեկամուհիները անոր ի նպաստ դիրք կը դրաւեն, արքունիքին լաւ համբաւ մը ապահովելու համար:

Անգլիոյ մէջ չատ ծաւալում կը գտնէ: Ամէն օր կրելի զգեստ մըն է. անգլիաբնութեան հետեւանքով անհրաժեշտութիւն մը կը դառնայ տափատը Ֆրանսայի մէջ ալ:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱԶՈՒԱԳԻՒՏ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ ՄԸ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱԶԱՐԵԱՆԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅԷՆ ԱՃՈՒՐԴԻ ԴՐՈՒԱԾ «ՍՈԹԸԲԻ» ԿԵԼԸՐԻԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14–ԻՆ

Արժէքաւոր հաւաքածոյ մը, որ կ'ընդգրկէ Քէօթահիայի 25 «սերամիքներ» – յախճապակի–, Սպահանէն փլաք մը, ինչպէս նաեւ հինգ արժէքաւոր կարպետ 14–րդ – 17–րդ դարերէ մետաղեայ գործեր պիտի ցուցադրուին Սոթըպիի խըլամական աճուրդին, Հոկտ. 14, 1987–ին, Լոնտոնի մէջ: Այս բոլորը Նիւ – Եորքաբնակ ծանօթ արուեստի գործերու հաւաքող՝ Յարութիւն Հազարեանի հաւաքածոյին մաս կը կազմեն:

Բարձրորակ գեղագարդական յախճապակիները ունին այլազան տեսակի գործեր՝ կապոյտի եւ կարմիրի գեղեցիկ գոյներէն մինչեւ կարմիրի իր խիրայատուկ տեսակի գործեր, որոնք նկարուած են գեղեցկօրէն ծաղիկներով ու երկրաչափական գիծերով: Պնակներէն ոմանք ունին հայերէն լեզուով արձանագրութիւններ: Արուեստի այս գործերուն մեծ մասը հրատարակուած են «Հայկական Յախճապակեայ Արուեստ»ը անունը կրող հատորին մէջ, զոր կարելի է գտնել Նիւ – Եորքի Առաջնորդարանէն: Գործերը կը գնահատուին 450 – 900 ամերիկեան տոլարի, մօտաւորապէս:

Սոթըպի Կելըրիի գնահատողներէն ու արուեստի քննադատներէն Սթեֆըն Ուոլֆ՝ Լոնտոնէն այս հաւաքածոյին համար կ'ըսէ. – «Հազուադէպ առիթներով միայն կարելի է նման հաւաքածոյ մը յախճապակիի աշխարհին ծանօթ Քէօթահիայի գործեր բերել քով – քովի: Դժուար է այսօր ձեռք բերել նման արուեստի գործեր: Իսկ մետաղեայ գործերը պարսկական Նաֆաթի տեսակներ են, սակայն հայկական արձանագրութիւններով, որոնք կը ցուցնեն Նոր – Ջուղայի արուեստագէտ – մետաղագործներուն բանեղծագործութիւնները: Այս ցոյց կուտայ Հայերու կատարած մեծ դերը պարսկական գեղանկարչութեան մէջ 17–րդ դարուն»:

Հանրածանօթ Հազարեանի հաւաքածոն գոյացած է կէս դարու աշխատանքի արդիւնք, ծանօթ ազգային՝ Յարութիւն Հազարեանի անխոնջ հետապնդումներու չնորհիւ: 1939 թուականէն սկսեալ, եօթանասունի հասնող ցուցահանդէսներ կազմակերպուած են Հազարեանի հաւաքածոյէն նմոյշներով Պրուքլին Թանգարանի, Հրէից Թանգարանի, Հարվըրտ եւ Գոլոմպիա համալսարաններու կողմէ: Աճուրդի հանուած գործերէն ցուցադրուած են վերոյիչեալ ցուցահանդէսներուն: Հազարեանի Քէօթահեայի յախճապակիի անհատական հաւաքածոն կը նկատուի լաւագոյնը բովանդակ աշխարհի:

Գեղազարդուած յախճապակիի քարերը, զորս կը զարդարէին երբեմնի հայաբնակ Քէօթահեահայութեան տուները քաջածանօթ են: Գուպալթ կապոյտով ու ճերմակով նկարազարդուած «երեք եղբայրներ՝ Սարգիս, Նահապետ ու Մաղաքիա եւ իրենց հայրը՝ Երեմիա» գործը ուքանչելիութիւն մըն է պարզապէս: Ծնո Գարուէլի «Քէօթահիայի յախճապակիները եւ կուժերը Սրբոց Յակոբեանց հայկական տաճարի, Երուսաղէմ» գործը լաւագոյնս կը նկարագրէ հայկական այդ արուեստի դպրոցին մասին: Լոյս տեսած է նաեւ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի մէջ երբ Ազգային Հնութիւններու Ցուցահանդէսին կը ցուցադրուէին Հազարեանի գործերը:

Այս աճուրդը կարեւոր կը նկատուի մանաւանդ անով՝ որ առաջին անգամ ըլլալով Սոթըպի'ցի մէջ նման գործեր կը ցուցադրուին ու ցուցանմոյշի կ'անցնին, ուր այս ստեղծագործութիւնները կը նըկատուին հարիւր տոկոսով հայկական գործեր:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար կարելի է հեռաձայնել Սթեֆըն Ուոլֆի – Սոթըպիի Իսլամական Բաժին, Լոնտոն 01 – 493 – 8080:

Կարելի է ունենալ ցուցանմոյշներու հրատարակութիւնը Հոկտեմբեր 14– Լոնտոնի աճուրդի, հեռաձայնելով 800–752–5686 թիւին Միացեալ – Նահանգներու զանազան չրջաններու համար եւ կամ՝ Նիւ — Եորքի բնակչութեան համար 212 – 628 – 4616 կամ 4604 թիւերուն: Գաթալոկին գինն է 23 տոլար կամ՝ 15 անգլիական թղթօսկի: Այս գաթալոկը կարելի է տեսնել Նիւ – Եորքի, Լոնտոնի եւ Փարիզի Սոթըպիզի մասնաճիւղերուն մէջ: Սոթըպիզի Փարիզի մասնաճիւղի հասցէն է. – 3 Rue de Miromesnil:

Հեռաձայն. – 42 – 66 – 40 – 60:

(*) Իր կեանքի ընթացքին, Հազարեան իր հաւաքածոյէն մեծ մաս մը նուիրած է Մայր Հայրենիքին, ինչպէս 400 հին ձեռագիրներ՝ որոնց արժէքը կը հասնի մօտ երեք միլիոն տոլարի:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳԱՀԻՐԷԻ Ազգային Իչխանութիւնը մամուլին («Յուսաբեր»ի Սեպտ. 9–ի թիւ) տուած հաղորդագրութիւնով մը՝ «հաւաստի աղբիւրէ մը» կը յայտնէ թէ Յունիսի վերջաւորութեան, Երուսաղէմի մէջ վախճանած է Յովսէփ Ծ. Վրդ. Մամուր, որ վերջին հինգ տարիներուն որպէս լուսարարապետ կը պաշտօնավարէր Գահիրէի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ:

**

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ Սիվիք Օտիթորիումի մէջ, Օգոստոս 28–ին, տեղի ունեցած է չրջանին մէջ Հայ Կեդրոնի գնման ի նպաստ հանգանակութեան ձեռնարկ մը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ահարոնեան» կոմիտէին: Ներկայ եղած են 600 հոգի: Բացումը կատարած է Պետրոս Ալահայտոյեան, որ նախ չնորհակալութիւն յայտնած է Յովսէփ – Ճուտիկ Յովսէփեանի, որ իրեն պատկանող չէնքին գինէն քառորդ միլիոն տոլար զեղչած եւ գնումի պայմաններն ալ դիւրացուցած է, ապա նչած՝ թէ 12 տարի առաջ 80 հազար տոլարի գնուած նախկին ակումբը ծախուած է 400 հազար տոլարի, դառնալով հիմը նոր կեդրոնի գնման: Հանգանակուած է 200 հազար տոլար:

**

ՀԱՐԹՖԸՐՏԻ (Միացեալ – Նահանգներ) մէջ, Սեպտեմբեր 4 – 6, տեղի ունեցած են Հ. Ե. Դաչնակցութեան 54–րդ Ողիմպիական խաղերը, մասնակցութեամբ 17 ուխտերու: Ներկայ եղած են Միացեալ – Նահանգներու եւ Գանատայի զանազան չրջաններէ եկած չորս հազար Հայեր: Տեղի ունեցած են թենիսի, կոլֆի, լողի, ոտնագնդակի, վազքի եւ դաչտային խաղերու մրցումներ: Սեպտեմբեր 6–ին տեղի ունեցած է տողանցք մը:

**

ԳԱՀԻՐԷ գացած է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կողմէ պատուիրակութիւն մը, մասնակցելու համար Միջին – Արեւելքի Եկեղեցիներու Խորհուրդի «Հաւատք եւ Միութիւն» Յանձնախումբի կազմակերպած համագումարին, որ տեղի ունեցած է Սեպտեմբեր 16–էն 20, Անպա Պիչօ վանքին մէջ: Պատուիրակութեան մաս կազմած են՝ Սեպուհ Ծ. Վրդ. Սարգիսեան, Արչաւիր Ծ. Վրդ. Գարուճեան, Տարհան Արեգայ Սարգիսեան, Յուսիկ քահանայ Սեդրակեան եւ Գէորգ Սարկաւագ Գոյունեան:

**

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ, Օգոստոս 28ին, նչուած է Թեհրանի «Ալիչան» դպրոցի 25–ամեակը եւ տեսուչ Հայր Մանուէլ Բոլատեանի քահանայութեան 50–ամեակը, վարժարանի նախկին սաներու կողմէ: Բացումը կատարած է Սուրէ Խայաթ: Վարժարանի նէրքին տեսչուհին՝ Տիկին Թամարա Պրամպէլլա, դրուագներ պատմած է դպրոցական չրջանէն: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Հ. Մանուէլ Վրդ. Բոլատեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼԻՇԱՆ՝ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԵՐՈՎ

ՍՈՒՐԷՆ ՇՏԻԿԵԱՆ

«Ղեւոնդ Ալիչան դարուս հայկական հանճարի ներկայացուցիչն է: Իբրեւ բանաստեղծ բոլոր բանաստեղծների Նահապետն է, իբրեւ եկեղեցական մի Շնորհալի է, իբրեւ Գիտնական մի Հնադէտ է». – յոբելեանին առթիւ «Տարազ»ի մէջ գրեց Ղ. Աղայեան: «Ղեւոնդ Ալիչան մեր ազգի ամենամեծ գրագէտն է այժմ, նա հայկական գիտութեանց միակ հեղինակութիւնն է ԺԹ. դարու, նա է մեր նորագոյն բանաստեղծութեան հայրը եւ վերջապէս, միայն նորան է պատկանում հայկական երկրորդ քերթողահայր լինելու պատուանունը». – գրեց Շիրվանզադէն «Արձագանգ»ի մէջ: «Գործը, զոր կը թողու Ալիչան, հսկայ յիչատակարան մըն է անխոնջ աչխատասիրութեան, մչտավառ ու բեղմնաւոր հետաքրքրութեան, կաթողին ու խանդոտ զգայնութեան, զօտոր ու թեւաւոր երեւակայութեան, – գործ հայրենասէրի, կրօնաւորի, հմուտի, ընդհանրացուցիչի, թարգմանիչի». – գրեց Ա. Զօպանեան «Անահիտ»ի մէջ, եւայլն: Նման օրինակներ կարելի է չատ բերել, որոնք անգամ մը եւս կը վկայեն, թէ համազգային սիրոյ, յարգանքի, խաղաղ պաչտամունքի, հայ գրականութեան ու հայագիտութեան Նահապետի մինչեւ ո'ր աստիճանին հասած էր յոբելեարը, եւ թէ ինչպիսի աննախընթաց մեծութիւն դարձած էր ան, նոյնիսկ Մխիթարեան միաբանութեան համար, այն միաբանութեան, որ իր երկարատեւ պատմութեան ընթացքին քիչ թիւով նչանաւոր մարդիկ չէր տեսած: Եւ Ալիչանի գրաւոր – պատասխան խօսքը, որ ունի «Առ բարէմաղթողս յինամեայ յոբելինիս» վերնագիրը, իր ժողովուրդով յագեցած գիտնականի, անոր համար իր բոլոր հոգեւոր կարողութիւններն ի սպաս դրած մտաւորականի եւ միաժամանակ ժողովուրդի՝ իրեն նկատմամբ ցուցաբերած այդպիսի մեծ սիրոյ դէմ զարմացած ու չփոթած մարդու արտայի չնորհակալութիւնն է, որ անկարելի է կարդալ առանց յուզումի: Խորապէս չնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր – բոլորին՝ «յարգելի երիցանց, տիարց եւ տիկնայց, լրագրապետաց, ուսանողաց եւ ուսուցչաց ... եւ ամէն բարեկամաց» եւ աւելցնելով, որ ինք պարզապէս աչխատած է օգտակար ըլլալ ազգին իր «դոյզն ինչ գրութիւններով» եւ ըստ իր կարողութեան օժանդակած անոր, Ալիչան հպարտութեամբ կ'աւելցնէ, որ «համազգիներու»՝ իրեն հանդէպ ցուցաբերած անչափելի սիրոյն որպէս պատասխան, ունի սրիչ, աւելի անչափելի ու անպարագրելի սէր: Առիկա սէրն է առ հայրենիքը:

1890–էն մինչեւ իր մահը, 1901, Ալիչանի – մտաւորականի կեանքի ու գործունէութեան յաղթական երթի չրջանն էր եւ բնականաբար, յուչագրութեան բնագաւառին մէջ թէ' քանակական եւ թէ' որակական առումով նոր արժէքներ ստեղծելու տարիները: Արդէն համազգային մեծութիւն դարձած եւ համաեւրոպական ճանաչում ստացած Ալիչան կրցած էր պատել Մխիթարեան միաբանութեան մէջ եղած՝ յուչագրութեանը չխրախուսելու մասին երկաթէ օրէնքը, որու մասին արդէն խօսեցանք, եւ առոր հետեւանքով ալ անոր մասին իրենց մեծ ու փոքր պատումներով ազատօրէն հանդէս կուգային անոր աչակերտներն ու կրտսեր ընկերները:

(Տար. 7)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Նուպար Յովհաննէսեան, զաւակներն ու թոռները, Տիկին Արմենուհի Մինասեան զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտեմբեր 4, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկե – ղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՆՈՒՊԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՊՈՍԹԸՆԷՆ. – Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Քէշիշեան խմբագրատուն իրենց այցելութեան առթիւ 40 տոլար:

ՎԻԷՆԷՆ. – Հայ մամիկ մը, յուզուած՝ Զախոյի Հայերու վերաբերող յօդուածէն 100 Ֆ.:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՇԱԲԱԹ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16–էն 25

Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ:

Ցեւտագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Եկեղեցւոյ Պայծառութեան. –

Մարտիրոսեանի հոգեհանգիստին առթիւ՝ Ահարոնեան 100, Տանիէլ Մարիկեան, Սոլանժ եւ Միշէլ 500, Տէր եւ Տիկին Մարիկեան 200, եւ 200 Ֆ. Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, 200 Ա. Խաչատրեանի հիմնարկին, Նայըր Մարտիրոսեան 100, Տիկին Զարդար Ահարոնեան 200 Ֆ., Րիշար Տակառեան 500 Ֆ.:

Մարգուվանլեանի հոգեհանգիստին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ստեփան Մարգուվանլեան 500 Ֆ.:

Տէր եւ Տիկին Նուպար Փափազեան եւ Ֆիլիփ Փափազեան եղբայրներ իրենց հօրը յիշատակին 200 Ֆ.:

Ժիլ Պօսի եւ Ալպանի Հարունեանի պսակին առթիւ. – Յարութիւն Աֆարեան 200 Ֆ.:

Գուկուճեանի հոգեհանգիստին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Գուկուճեան 100, Տիկին Գուկուճեան 100, Պր. Գուկուճեան 200: Մաքի Տէր – Պօղոսեանի հոգեհանգիստին առթիւ՝ Պր. Տրդատ Տէր – Պօղոսեան 500, 500 Ֆ. Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, Վասպուրականի Հայրենակցական Միութիւնը 200, Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 100:

Գրիգոր Իշճիի պսակին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Իշճի 200 Ֆ.:

Կարպոյտ Խաչի կատարել տուած հոգեհանգիստին առթիւ՝ Տիկին Տէր – Գասպարեան 100 Ֆ. Հայ Դատի պաշտպան յանձնախումբին, 100 Ֆ. Համազգային դպրոցին, Տիկին Սաթենիկ Թիւթէլեան Հայ Դատի պաշտպան յանձնախումբին, 100 Ֆ., Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մինաս Ֆրանկիւլեան 100 Ֆ. Համազգային դպրոցին, Կապոյտ Խաչի քաղաքի կեդրոնական յանձնախումբը 1000 Ֆ. Հայ Դատի պաշտպան յանձնախումբին, 500 Ֆ., 300 Ֆ. Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին:

Ճիագոմինօ Ճիօրճիօի մկրտութեան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Ճիագոմինօ – Շամիրեան 200 Ֆ.:

Ալպէր Թէրզիպաշեանի հոգեհանգիստին առթիւ՝ Քրիսթոֆ Թէրզիպաշեան ընտանիք 500 Ֆ. Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին, 500 Ֆ. Եկեղեցւոյ դպրոցին, Շալճեան ընտանիք 100 Ֆ. Հայ Մշակոյթի Տան, Ճգնաւորեան ընտանիք 300 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Երուանդ Հարունեան 100 Ֆ. ԺԱՖ–ին, 100 Ֆ. Մշակոյթ եւ ուրախութիւն միութեան:

Աղաւնի Սարաֆեանի (ծնեալ՝ Մարգարեան) թաղման առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Արիս եւ Օտէթ Երէցեան 1000 Ֆ.:

Ֆապիէնի թաղման առթիւ՝ Մարի – Ժան Գազանճեան 500 Ֆ. Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին:

1947 - 1987
40 ANS - 40 ŒUVRES

22 OCTOBRE —— 25 DECEMBRE

Accrochage de Fête à l'occasion de son 40ème anniversaire

GALERIE FRAMOND

3, rue des Saints - Pères — PARIS 6e

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Սօսի Մայրիկ մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Հոկտեմբեր 5, Երկուշաբթի օր ժամը 20.30–ին:
CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27–ին:

ՄԻՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ամէնօրեայ վարժարանին կողքին, ինչպէս ամէն տարի, կը կազմակերպենք միօրեայ դասընթացք՝ հայերէն եւ հայկական պարի:

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտ. 7–ին:

Դասերը կը սկսին ժամը 10–ին, ու կը տեւեն մինչեւ 15.45, ամէն Չորեքշաբթի:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել 43 – 81 – 01 – 72 թիւին:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՒՌ – ԼԷ – ՎԱԼԱՆՍ — BOURG-LES-VALENCE

Katch - Nazar
«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»

Երաժշտական կատակերգութիւն
Բեմադրութիւն՝ ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝ Դուիթեան դպրոցի աշակերտութեան, Կիրակի, Հոկտեմբեր 18, ժամը 15.30–ին Պուռ – լէ – Վալանսի Սալ տը Ռօն:

Տոմսերը ապահովել. –
Réservation :

T. MAXOUDIAN, 48, rue Bouffier, Valence tél: 75. 43. 17. 24
A. PACHAYAN, 18, rue d'Arménie, Valence tél: 75. 56. 08. 05

Meubles Ghazarian 4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուին հին գիրքեր եւ առարկաներ, որոնք առնչութիւն ունին Հայկական մշակոյթին հետ:

Հեռաձայնել. – ՏՈՔԹ. ՔԻՊԱՐԵԱՆ
60 – 05 – 01 – 17

– ՎԵՐԱՄՈՒՏ –

ՓԱՐԻԶ
Ս. ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ
10 bis, Rue Thouin — 75005 Paris

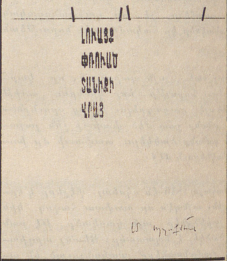
ՓՈՔՐԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ. –
5–էն 14 տարեկան:
Հայերէն լեզուի, Հայոց պատմութեան, երգի եւ կրօնագիտութեան դասընթացները կը վերսկսին Շաբաթ, Հոկտ. 3, կէսօրէ ետք, ժամը 2–ին:

ՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ. –
Հայերէն լեզուի դասերը կը սկսին ամէն Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 5:էն սկսեալ:
Սկսնակներ.– Երեկոյեան ժամը 7.30ին, յառաջացածներ՝ ժամը 8.30–ին:

Tous les cours sont donnés au Centre Culturel Saint Mesrob, 10 bis, rue Thouin Paris 3e. tél. 43.26.50.43 et 42.78.31.93.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Տոմսեր – Ակնարկներ
Հեղինակ՝
ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ

Գին՝ 100 Ֆր.

Դիմել. –
HAY DISC
35, rue Lamartine, Paris 9e
Librairie H. Samuelian
51, rue Monsieur le Prince, Paris 6e

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

——REPRISE DES ACTIVITES——
Mercredi 7 Octobre

MUSIQUE
Piano, Violon, Guitare, Dehol, Kanon.

EXPRESSION DANSE
Traditionnelle, Folklorique, Classique-contemporaine, Gymnastique

EVEIL
Langue arménienne - langage, conversation, préparation au bac. Identité et culture.

INSCRIPTIONS :
les 1er, 2 et 3 octobre
de 15h à 18h

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
3

SAMEDI
3 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian
Tel.: (1) 47.70.86.60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.587 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 63e ANNEE — No 16.587

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍԻ մէջ, բաւական ծանր երկրաշարժ մը պատահած է, 6·1 զօրութեամբ ռիխթէրի աստիճանաչափին վրայ (9), որու հետեւանքով 5 մեռեալ եւ 100-է աւելի վիրաւորներ կան: Ամէնէն ծանր երկրաշարժն է 1971-էն ի վեր: Ճամբաները գոցուած են, կառքեր ճամբան մնացած, օդակայանը փակուած եւ բաւական խուճապ ստեղծուած է: Պանդոկի մը 30րդ յարկին ալ կը գտնուէին Սպանիոյ Թագաւորն ու Թագուհին, որոնք շատ խրար չեն անցեր:

ՄՈՒՐՄԱՆՍԿԻ մէջ է, որ Կորպաչով ճառ մը արտասանելով երկու գծուար տարիներ նախատեսած է խորհրդային քաղաքացիներուն համար: Գրեթէ սրբազանմլիկ չեշտով մըն է, որ ան նոր յեղափոխութեան մը մասին խօսած է. - «Յեղափոխութիւն մըն է առանց կրակի, բայց խոր եւ լուրջ յեղափոխութիւն մը...»:

ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏԻ երեսփոխանները որոշեցին ներկայ չըլլալ Հոկտեմբեր 2-ի նստման նիստին, բողոքելու համար «ապօրինութեան» այն արշաւանքին դէմ, որու զոհ է Լը Փէն: Նոյն այս նիստին, իբրեւ հետեւանք Լը Փէնի նշանաւոր դարձած — «Պատմութեան մանրամասնութեան մէկ կէտը» — նախադասութեան, Շապան - Տէլմաս մէկ վայրկեան լռութիւն պահել պիտի տայ երեսփոխաններուն, ի յարգանս Նացիներու զոհերուն:

ԻԶՄԻԹԻ (Թուրքիա) մէջ Հոկտեմբեր 3 Շաբաթ օր, հիմնադրումը կը կատարուի «Տիւ - Սա» անուն գործատան, որ հիւսանեղէնի ճարտարարուեստին համար պիտի արտադրէ արուեստական դերձան: Գործատունը նշանակալից օրինակը պիտի հանդիսանայ մանաւանդ վերջին տարիներուն վերաշխուժացող Ֆրանսա - Թուրքիա տնտեսական, ճարտարարուեստական համագործակցութեան: Ֆրանսական ճարտարարուեստի եօթներորդ հսկան՝ Ռիփոնը, գործակցելով Սապանճը Հոլտինկի հետ, կ'ուզէ ոչ միայն Թրքական շուկային համար արտադրել, այլեւ արտածել: «Տիւ - Սա»ի հիմնադրամը 150 միլիոն ֆրանք է, որ գոյացած է կողմերու հաւասար համեմատութեամբ մասնակցութեամբ: Գործատան ամբողջական կառուցման համար պիտի ներդրուի 450 միլիոն ֆրանք: Գործատան հիմնադրման առընչութեամբ մամլոյ կատարած յայտարարութեան մէջ, Սապանճը - Հոլտինկի Վարչական Խորհուրդի նախագահ՝ Սաքըբ Սապանճը կ'ըսէ, թէ Թուրքիոյ մէջ վերջին տարիներու ամենամեծ օտար ներդրումը կատարած կ'ըլլայ Տիւփոն ընկերութիւնը այս նախաձեռնութեամբ: Ան կը գովէ ներկայ վարչապետ Թուրկութ Էօզալի տնտեսական քաղաքականութիւնը՝ օտար ներդրումը քաջալերող: Ըստ իրեն՝ Թուրքիա, մանաւանդ հիմա, օտար դրամագլխի համար վստահութիւն ներշնչող երկիր է:

ԷՏՈՒԱՐ ՊԱԼԱՏԻՒՐԻ 100 էջնոց լուսաբանութեան ձգտող գրքոյկին ապապայնացումներու մասին, ընկերվարականները կը պատասխանեն 50 էջնոց ցանկերով եւ այլ փաստերով: Կը թուի որ Իշխանական նախարարին դէմ այս պայքարը շատ արդարացի չէ եւ «Լիպերասիոն»ի աշխատակիցն խակ կ'ըսէ թէ Պալատիւր այլ ձեւ չէր կրնար գործել եւ ընկերվարականներու մեղադրանքները իրաւացի չեն: Ընկերվարականներու տարկութիւնները կը վերաբերին այն «ծայրայեղ կօբիզ»ներուն, որոնք ըստ իրենց, նախապատուութիւն ստացած են:

ՌԱՏԻՕ - ԱՅՓ

ԱՆԱԽՈՐԺ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

——×——

Երէկ, քանի մը տողով արձագանգ տուած էինք «Լիպերասիոն»ի եւ «Մաթէն»ի յօդուածներուն, նուիրուած ձայնասփիւռի այն երեք կայաններուն, որոնց արտօնութիւններու պարագաները շատ յստակ չեն թուիր: Ասոնցմէ մէկն է՝ Ռատիօ - Այբ: Նոյն իրիկունը - Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 1 — «Մոնտ»ն էր, որ շատ աւելի երկար ու մանրամասն գրութիւն մը կը յատկացնէր, առաւելաբար Ռատիօ - Այբ-ի եւ անոր տնօրէնին (Փիէր Մուսեղի, ծագումով հայ լիբանահպատակ մուշտակավաճառ մը, կը ճշդէ «Լը Մոնտ»), որ նաեւ բաժնետէր է Ռատիօ - Մոնմարթրի: Թերթին աշխատակիցը - Աննիք Քոժան - կ'անդրադառնայ ենթակային անցեալին, ներկային, առաւելաբար ծանրանալու համար Սէ - էՆ - Սէ - էԼ-ի եւ քաղաքական կարգ մը դէմքերու վրայ, ինչպէս՝ Կոտէն, Սանթինի, մինչեւ իսկ Ներքին Նախարարութիւն, որոնք «աչքերնին կը փակէին» դէր խաղացեր են: Ի՞նչ պատճառներով, մեզի համար գոնէ՝ անծանօթ: Ուրբաթ ալ, Հոկտեմբեր 2, «Մաթէն» գրեթէ էջ մը կը նուիրէր այս անհամ պատմութեան, հեղինակային խորագիր մըն ալ շնորհելով Փիէր Մուսեղիի: Գալով գրութեան, որ երկար - բարակ կը պրպտէ Ռատիօ - ԱՅԲ-ի տնօրէնին մետիաթիք գործունէութիւնով, ան մեզ բնաւ պիտի չհետաքրքրէր, եթէ - թէկուզ անուղղակի - կապ չունենար գաղութին հետ: Արդարեւ, Ռատիօ - Այբ-ի մը տրուած արտօնութիւնը չէ որ խնդրոյ առարկայ է մեզի համար, այլ՝ նախընտրութիւնը ի վնաս «ԱԶԳ»ին: Եւ, այս առընչութեամբ, տրուած բացատրութիւններն ալ շատ համոզիչ չեն, քանի որ կ'ըսուի թէ («Մաթէն», Հոկտ. 2) Ռատիօ - Ազգ միայն քանի մը ժամ հաղորդում ունէր եւ տարեկան մէկ միլիոն պիտանէով տոկալու համար նպաստներու պէտք ունէր, մինչ ԱՅԲ 3 միլիոն տարեկան պիւտճէ ունի (այն ատեն, ինչո՞ւ սկիզբի օրէն, երբ կանոնաւոր յայտագիր խակ չկար, նախապատուութեան կոչեր եղան ունկնդիրներուն...): Մուսեղի իր կարգին գաղտական բոլոր ներկայացուցեր է եւ կ'ըսէ թէ, կը գրէ «Մաթէն»ի աշխատակիցը Ֆրանք Ժոհանէս, գործ չունի այս պատմութեան մէջ, թէեւ «մուշտակավաճառին կապերը Ռատիօ - Մոնմարթրի հետ կը հետաքրքրեն էՖ - էՄ-ի փոքրիկ աշխարհը», բայց պատճառը պարզ է եղեր. - «Ձեռնադաշնակը եւ հին ֆրանսական երգը» շատ կը սիրէ:

«Ֆիկարօ» ալ կը հետաքրքրուի, բայց ուրիշ դուռ զարկած է, այսինքն հարցումներ պացեր ըրեր է Սէ-էՆ-Սէ-էԼ-ի անդամներէն՝ Իվ Ռոքքայի եւ առաջին երկու հարցումները կը վերաբերին, անշուշտ, Ռատիօ - ԱՅԲ-ին: Մէկը՝ ծագումին պայմաններուն (դրամական եւ գաղտական), միւսն ալ Ռատիօ - Մոնմարթրին հետ կապերուն: Կ'ուրանայ թէ նախորդ օրը ըսած ըլլայ «Լիպերասիոն»ի թէ «թոյլատուներ կան էՖ - էՄ-ի վրայ», այլ ըսած կ'ըլլայ թէ. - «Թոյլատուներ կան ամէն տեղ» (անեկ՛ դէչ...):

Ուրբաթ առտու, «Ֆրանս - էնթէռ» ալ «մամուլի իր տեսութեան» մէջ (ժամը 8·30) այս հարցով կը պրպտէր:

Ամէն պարագայի մէջ շատ անախորժ պատմութիւն մը, վասնզի հաճելի չէ կարդալ «Մոնտ»ի մէջ, որ Ռատիօ - ԱՅԲ՝ «այս նոր ռատիօներուն հաւանաբար ամենէն կասկածելին է», երբ, ան՝ ուզենք կամ չուզենք, Հայկական ռատիօ-ի անուն կը կրէ:

Մ Ա Հ Ո Ւ Ա Ն Տ Ե Ս Ի Լ

Որպէս լճուած թաւշութակի ձգուած մի լար՝
Դողում է սիրտս կարօտով մի տխրկու.
Կարօտներիս զագաթն է այն՝ վերջի՛ն ճնար. -
Մի պիրկ պարան ու երկճուղէշ փայտեր երկու:
Որպէս բախտիս մութ ճամահրանքը, կամ որպէս
Մի հին խոստում, որ անկատար, դրժած թողի -
Կախաղանի փայտերն ահա ճաղաքի մէջ
Կանգնել են, սէգ, ու սպասում են կախուողի:
Կանգնել են, լուռ, իրար կքած, փայտեր երկու,
Ու մէջտեղում դողում է, մեղկ ու երերուն,
Մի գորշ պարան, ինչպէս տխուր այս օրերում
Անցոց մորմոքը նայիրեան իմ ո՛րբ հոգու:
Իջել է շուրջը մի անհուր իրիկնաժամ,
Ու լռութիւն մի անստուեր, անդուռ, անդող,
Ինչպէս մորմոքը օրերի, ինչպէս դաժան
Մահուան թախիծը՝ իմ անլուր սիրտը բանտող:
Ու խաճութները, գորշ կքած, ու այն մարդիկ,
Որ հաւաքուել են փայտերի շուրջը հիմա,
Մահուան բեկուն այդ ճնարին այդքան մօտիկ -
Ի՞նչ են ուզում՝ այդքան տխուր ու ակամայ:
Եւ արդեօք ո՞վ է երազել այդքան դաժան -
Ու լուսաւոր առաւօտները իմ հոգու
Ո՞վ դարձրեց - մի անկրակ իրիկնաժամ,
Ու գորշ պարան, ու երկճուղէշ փայտե՛ր երկու:
Գուցէ այդ ե՛ս եմ, որ սրտով իմ լուսնահար
Ո՛չ մի կրակ հեռուներից ձեզ չբերի,
Ու ցանկացայ, որ չօրհներգէ ո՛չ մի ճնար
Լուսապսակ, պայծառ գալիքը Նայիրի...

Երթամ հիմա: Ու կարօտով անմխիթար,
Իմ երգիչի երազներով ու հրերով,
Անհրապոյր իմ օրերի երգով մթար
Ու նայիրեան իմ երազի վերջին սիրով, -
Երթամ մարող ու մարմրող իրիկուայ մէջ,
Որպէս ուրու հալածական, որպէս տեսիլ -
Տա՛մ պարանոցս կարօտին այն երկճուղէշ
Ու օրօրուեմ՝ եղերական ու անբասիր...
Թող ո՛չ մի զոհ չպահանջուի ինձնից բացի,
Ուրիշ ոտքեր կախաղանին թող մօտ չգան.
Եւ թող տեսնեն ի՛մ աչքերի մէջ կախուածի,
Իմ բո՛րբ երկիր, լուսապսակ քո ապագան:
Թող դուրս ընկած իմ աչքերի մէջ կախուածի
Նոքա տեսնեն պայծառ օրերդ ապագայ, -
Թող ո՛չ մի զոհ չպահանջուի ինձնից բացի,
Ո՛չ մի ոտուեր կախաղանին թող մօտ չգայ...

Ս Ո Ն Է Տ Զ Ո Տ Մ Ն Ե Ա Ւ

Ընկած ես դու, Հոգի՛ս, զբօսանքի
համար
«Բարեկամի» կանչով անտառ տարուած -
Եւ - լլկուելուց յետոյ - դաշունահար
արուած
Մի մոլորուած մանկան մեռած մարմնի
նման...

Ա՛խ, ի՞նչ անտառ, Հոգի՛ս, ի՞նչ զբօսանք
հիմա, -
Ո՞վ էր տենչում արդեօք քո տուղտերին
բերած...
Չկա՞ր արդեօք ուրիշ հրապուրիչ երազ -
Եւ ի՛նչ նայիւ հաւատ՝ դէպի անտառն
հիմա...

Ես չգիտեմ հիմա՝ ի՞նչն է խոցում
այսպէս՝
Քո վէրքերի նման՝ իմ ուղեղում
բացուած...
Քո զարհուրիչ անկման կոշմա՞րն այս սեւ

Զարչարանքիդ ուղի՞ն, - մանկութի՞ւնդ
խոցուած, -
Թէ - լլկանքիդ պուրա՞կն անգտնելի, -
Ուր ոչ ոք՝ չի՛ հասնի, - ուր ո՛չ ոք
չի մտնի...

Վ Ա Ղ Ը՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

«Յառաջ - միտք եւ արուեստ»ի նոր (120) *թիւը ամբողջովին նուիրուած է Ե. Չարենցի, հետեւեալ բովանդակութեամբ. -*

Ինքնուսուցանեակի առթիւ
Զ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Արդիական ընթերցում *Մ. ՆՇԱՆԵԱՆ*

Չարենց եւ իր հարցումը *ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ*

Երրորդութիւն ողբերգութեան
ՎԱՐԱՆ ՈՒԺ

Պատգամը *Վ. ՕՇԱԿԱՆ*

Այսօրուան թիւն ալ՝
Չարենցէն:

Ե Ղ Ի Շ Է

ԵՐԿԻՐ ՆԱՅԻՐԻ

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Վաղո՜ւց, վաղո՜ւց մտորում է իմ մէջ մի անհուն ցանկութիւն: Վաղո՜ւց ելք է փնտռում կուտակուած մի կարօտ: Մթի մէջ, գիշերի կէսին, կամ ցերեկը, երբ ես զբաղուած եմ լինում առօրեայ հոգսերով, կամ անգամ երբ ես տարուած եմ լինում գինու կամ կնոջ հմայիչ հաճոյքով, – ներսը, սրտիս խորքում, դողի պէս դժոյշ, կամացուկ շարժւում է նա:

Ինչպէս վաղուց տրուած մի խոստում, կամ ինչպէս ժամանակին չվճարած պարտամուրհակ – ծանրանում է սրտիս, անողոք – ուտում է սիրտս:

Յաճախ պատկերանում է նա ինձ, որպէս մի վաղեմի բարեկամ. մի վաղեմի ծանօթի նման, որին ես շատ առաջ եմ հանդիպել, բայց կորցրել եմ յետոյ – օրերի մշուշից ելնում է նա յաճախ, օրերի մշուշից նայում է ինձ: Երկա՜ր – երկա՜ր նայում է աչքերիս: Ասում է՝ չե՞ս ճանաչում: Մոռացե՞լ ես, – ասում է նա: – Ու սահում է էլի, թաղւում օրերի մշուշում – կորչում է օրերում:

Հազա՜ր – հազա՜ր տեսքով ու կերպարանքով պատկերանում է նա ինձ: Լինում է, որ ես թերթ եմ կարդում, կամ ասենք, գնում եմ շուկայ փայտ գնելու: Փայտ ծախողն է, ասենք, մի սովորական գիւղացի. մի սայլ փայտ է բերել շուկայում ծախելու: Հարցնում եմ՝ ի՞նչ արժէ, բարեկամ, փայտդ: – Այսքան, կամ այնքան: – Ու մի պահ, հարցական, նայում է ինձ: Եւ, երեւակայո՞ւմ էք, – յանկարծ, այդ ամենասովորական գիւղացու աչքերից – աչքերի մշուշից – սահում է, ինձ է նայում – նա: Նայում է երկա՜ր – երկա՜ր: Ասում է՝ չե՞ս ճանաչում: – Մոռացե՞լ ես, – հարցնում է նա: Եւ ես, փայտ գնելու փոխարէն անողոք մորմոքը սրտիս – վերադառնում եմ տուն:

Երբեմն էլ ես տեսնում եմ նրան ... հօրս, Արգար ազայի դեղնած, դեղնափայլ ... մազերում: Հօրս, Արգար ազայի դեղնափայլ մազերից ելնում է նա, հազարամեայ – նայում է ինձ: Հազար – հազար տեսքով ու կերպարանքով պատկերանում է նա: Ապրում է, աներեւոյթ, մեր ամէն ինչում:

Բայց ո՞վ է, կամ ի՞նչ է նա – այդ անմեկնականը: Գուցէ մեծ լինի զարմանքը, սիրելի ընթերցող, եթէ ասեմ, որ ե՛ս էլ չգիտեմ: Գիտեմ, որ նա – կայ, եղել է եւ հին է, որպէս իմ արիւնն է – հին: Կայ, – զգում եմ, շօշափում եմ սրտով, տեսնում եմ, – բայց հէնց որ ուզում եմ բռնեմ, տեսնեմ մարմնաւոր, կանգնեցնեմ հաստատ, – կորչում է, զօղանջում է զանգը հին, խարխուլ է նա, դառնում է աներեւոյթ, գնդում է, որպէս ծուխ, կամ ցնորք:

Գործ, ամէնօրեայ, առօրեայ մեր կեանքում, կենցաղում, մորմոքում է նա մութ, աներեւոյթ, կանչում է – ո՞ւր ... Երբ, իրիկնադէմին, մեղմ, հառ – հառ զօղանջում է զանգը հին, խարխուլ զանգակատնից – կանչում է նա: Ո՞վ է լսում: Ով էլ որ լսում է – չա՞տ բան է հասկանում: Ես էլ, որ մանկութիւնից լսել եմ նրա կանչը – չա՞տ բան եմ հասկացել: Բայց էլ ինչո՞ւ է խեղդում ինձ, ինչո՞ւ է կարօտը խեղդում: Ինչո՞ւ է կանչում – մտերիմ, կանչում – անվերջ: Եւ ես ինչո՞ւ եմ ուզում, ինչո՞ւ եմ կամենում փնտռել, գտնել նրան, խօսել նրա հետ – սրտով, սիրել նրան:

Սիրելի ընթերցո՛ղ: Ների՛ր, որ այս հարցերի պատասխանը չես գտնի այս գրքում: Այս հարցերի պատասխանը քո սրտում, քո հոգում պիտի գտնես: Պիտի ցանկութիւն զգաս գտնելու: Ուրիշ ոչինչ: Այո: – Ուրիշ ոչինչ ... :

– Ինչքա՜ն, ինչքա՜ն անգամ հարցրել եմ ես ինձ, թէ ի՞նչ է, վերջապէս – Նայիրին: Գուցէ քեզ տարօրինակ թուայ այս հարցը, սիրելի ընթերցող: Բայց դա նոյնքան է բնական, որքան այն հարցը, թէ ո՞վ ենք մենք, վերջապէս – նայիրցիներս: Ի՞նչ ենք մենք եւ ո՞ւր ենք գնում: Ի՞նչ ենք եղել երէկ եւ ի՞նչ պիտի լինենք վաղը:

Ամէն, ամէն անգամ, երբ նման հարցերը կերել են սիրտս – մէկը, մի ուրիշը կարծես, ուրուականի նման ելնելով օրերից, օրերի մշուշից, տուել է ուղեղիս չարախինդ մի հարց. – «Զէ՞ր կարելի արդեօք տեսնել մարմնաւոր, պատկերացնել հաստատ երկիրը Նայիրի: Նու, թէկուզ հէնց իրենց՝ Նայիրցիների կեանքում, կենցաղում: Շօշափել այդ երեւոյթը – Նայիրեանը – սրտով, շօշափել մարմնաւոր, պատկերել երկրային ... Գուցէ սուտ է Նայիրին, Նայիրին – չկայ ... Գուցէ – յուշ է միայն, – փիւցիս, միֆ: – Ուղեղային մորմոք, սրտի հիւանդութիւն ...» :

. .

Սիրելի ընթերցո՛ղ, թողնում եմ, որ դու ... այո, դու – գտնես Նայիրին: Սոյն այս իմ պոէմանման վէպում կ՚անցնեն աչքերիդ առաջով բազմաթիւ նայիրցիներ, սիրի՛ր, որին կ՚ուզես, գտի՛ր, ուր որ սրտում, կամ հոգում կամենաս, երկիրը Նայիրի:

Իսկ եթէ, բան է, չգտար – ների՛ր, սիրելիս՝ ես չեմ մեղաւորը ... գուցէ ճիշդ որ՝ միրաժ է Նայիրին, փիւցիս – միֆ. ուղեղային մորմոք. սրտի հիւանդութիւն ... Իսկ նրա փոխարէն – կայ այսօր մի երկիր, որ կոչւում է Հայաստան, եւ այդ հին երկրում ապրել են երէկ եւ ապրում են այսօր շատ սովորական մարդիկ՝ սովորական մարդու սովորական յատկութիւններով: Եւ ուրիշ – ոչինչ: Ոչ մի «Երկիր Նայիրի» – այլ միայն – մարդիկ, որ ապրում են այսօր աշխարհի այն անկիւնում, որ կոչւում է Հայաստան, որը հիմա դարձել է Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւն, իսկ 1917-ից առաջ ոչ այլ ինչ էր, եթէ ոչ Ռուսական Իմպերիայի մի յետամնաց ծայրամասը – եւ ուրիշ ոչինչ ...

Ուրիշ ոչինչ:

. .

Մնացածը – վէպում:

1921

Աշունը, ա՜խ, այնպէս անցաւ՝
Եւ ցնցող, ե՜ւ ծանր, ինչպէս
Հանճարեղ ոգիր կամ յանցանք:

Ցերէկները ծնծղաներ հնչեց
Ցնծութեան շեփորներ հնչեղ, –
Գիշերները – դարձաւ փառանցանք: –

Եւ ի՞նչ էր այդպէս շաշշափում
Ցնծութեամբ – այդքա՜ն անիմաստ, –
Արդեօք ի՞նձ էր, ի՞նձ էր խաբում ...

Ա՜խ, – գիտեմ արդէն ես հիմա,
Որ աշնան ցնծուն տագնապում –
Արշաւող ցրտերի դիմաց, –

Իր մեռած խօսքերն է թափում
Եւ նորոգ ցրոյցներ խորհում
Գալիքից տագնապող մի մարդ:

Որպէսզի գալիք սարսափում,
Օրերի վերջին տագնապում –
Զգտնենն իրեն – մերձիմահ ...

Ա՜խ, կարծես նստած ես դռանը եւ ինձ հետ Տէրեան ես կարդում ...
Շարքն ես կարդում նայիրեան՝ նայիրեան խօսքերի գանձարանը ...
Օ՜, սիրում էինք մենք նրան, ինչպէս յոյսն են սիրում ապարդիւն, –
Եւ ... Տէրեան էիր դու կարդում՝ միշտ հետս նստած մեր դռանը ...
Բայց գնորք ես դո՜ւ էլ հուրիրան – քո յուշն է միայն դեռ առթուն:

Օ՜, արբագան իմ վահան, – երբ փակուեց հոգուս դամբարանը՝
խոհերի՝ անաղարտ դեռ պահած – պահապանն անհիջ եղար դու ...
Յիշատակդ, որ վառ ու բուրեան է, – խփել է կապոյտ իր վրանը,
Հնչում է ձայնդ ահա արեւի նման զուարթուն ...
Նո՜յն կարօտն ես դու նայիրեան, եւ նստած կրկին իմ դռանը՝
Հի՜ն տրտմութիւնը քո մէջ դեռ պահած – ահա հետըս Տէրեան ես
կարդում:

ԴԱՐՉՕՆ ՈՒ ԲԱՂԴԱՍԱՐԸ, ԿԱՄ ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱՐԲԵՐ ՎԱՐԻԱՆՏՆԵՐՈՎ. ՎԵՐՋՈՒՄ ՄԻ ՔԻՉ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

... Այդ օրը Կիրակի էր, եւ առաւօտուանից ինձ մօտ էր եկել իմ կինը՝ Արփենիկը ...

Երեք օր էր չէի սափրուել՝ որոշեցի սափրուել: Գիտէի, որ Ուզգիչ Տանը, բաղանիքի շէնքում, կայ վարսավիրանոց: Կանչեցի հիւանդանոցային ծառայողին եւ խնդրեցի կանչել սափրիչին: Հինգ րոպէ անց սենեակիս դուռը բացուեց եւ սպիտակ գոգնոցը հագին, գլուխը բաց, ձեռին ածելի եւ սափրելու ա՛յլ պարագաներ՝ մըտաւ սափրիչը:

Մօտ 30 տարեկան, միջահասակից բարձր, զուանտ: Շէկ, կոկ սանրած մազեր, կապոյտ աչքեր: Անգոյն տպաւորութիւն էր թողնում. խօսում էր թիֆլիսախառը բարբառով:

Երբ նա ածիլեց վերջացրեց երեսս եւ անցաւ մազերիս, յարմար համարելով առիթը՝ անցայ սովորական հարցափորձիս.

– Ի՞նչ գործով ես բռնուած:
– Սպանութեան:
– Ո՞նց եղաւ:
– Եղաւ, է՛լի: Թշնամութիւն էր՝ սպանեցի:
– Ո՞րտեղ էր:
– Խառեզ, Երեւանում: Մէ մարթ էր, մէ կնիկ:

Մարթը պառաւ էր, կնիկը մարթուց երիտասարդ:

Ուշ տուաւ հոգին:

– Ո՞նց սպանեցիր, մենա՞կ:
– Մենակ: Իրիգուայ դէմին տունը մըտայ, դուռը կողպեցի: Տունը մենակ մարթն էր ու կնիկը: Մարթն էս օթախումն էր, կնիկը՝ էն: Առաջ մարթուն սպանեցի, յետոյ էլ կնկանը:
– Ինչո՞վ:
– Մարթուն բերութով, կնկանը ձեռով: Բողազիցը բռնեցի՝ քիչ անց հոգին փչեց: Ըսկի ձէն էլ հանեց ոչ:
– Կնո՞ջն ինչու բերութով չսպանեցիր:
– Պա՛հ, քո տունը շինուի. կնիկն ի՞նչ է մարթ վրէն ղանակ բանացնի: Կնկան պտիս խեխտես՝ ա՛յ, էսպէ՛ս:

Եւ նա աջ ձեռի բթամատով ու ցուցամատով օդ արաւ՝ ցոյց տուեց, թէ կնոջն ինչպէս պէտք է խեղդել: Ու հերոսական կիսաժպիտով երեսը շուռ տուեց դէպի կինս. խեղճ կինս սարսափեց ...

– Էսպէս սպանեցի ու ջէր հրա երկու սհաթից աւելի ներքեւումը մնացի: Դուռը ներքեւից փակեցի, բանալիքը գրի ջէբս, որ հարեւանները թէ բան է զգան՝ իմանան մարթ չկայ տնումը, տեղ են գնացէ:

– Բա ի՞նչ էիր անում էդքան ժամանակ:
– Սպասում էի, որ մթնի: Որ մթնեց, գնացի:
– Բաս ո՞նց բռնուեցիր:
– Պոէզդումը բռնուեցի: Դաստավերնի չկար կուչտս՝ կասկածով բռնեցին: Յետոյ գործը բացուեց ...
– Ի՞նչ վճիռ տուին:
– Որոշուեց գնդակահարութիւն, յետոյ կենտգործկոմը փոխեց տասը տարով: Զունքի որ էս գործիցը կառավարութիւնը շատ օգուտ ունեցաւ ...
– Ո՞նց թէ օգուտ ունեցաւ:
– Սպանութենից յետով որ գրանց տունը խուզարկեցին՝ 150-ից աւել ոսկի դրթան, գիփ Նիկոլայի տասնոց ... Դրա վըրայ, կառավարութիւնը որ էդ օգուտը տեսաւ՝ ներեց ...

Ես ժպտացի: Ու նկատեցի, որ նա ուշադրութիւն չդարձրեց, չնկատելու տուեց ժպիտս:

– Անունդ ի՞նչ է:
– Դարչօ: Շուլավերձի եմ: Պատահական բան էր իմ Երեւան ընկնիլս: Հին թըշնամութիւն ունէի՝ էդ պատճառով էկայ: Սպեցիալնի էդ գործով էկայ:

Այստեղ կինս խառնուեց մեր զրոյցին.

– Իսկ ձեր խիղճը չտանջե՞ց, որ սպանեցիք ... Ձեր խիղճը հիմա չի՞ տանջում ...

Դարչօն հեգնական – զարմացական, ներող ժպիտը դէմքին՝ պատասխանեց.

– Խի՞ղճ ... Ցղամարթն էլ բաս խի՞ղճ կ՚ունենայ ... Էն էլ էդպէս մուխաննաթ մարթկերանց ... Դէ, քոյրի՛կ ջան, մարթս ի՞նչ է որ՝ հաւի ճուտ. բողազիցը բռնեցիր՝ շունչը տուաւ ...

Եւ Դարչօն անայլայլ հանգստութեամբ, հերոսաբար չխկացրեց մկրատը: Արդէն նա վերջացրել էր իր գործը, ուստի հաւաքեց գործիքները, լցրեց գոգնոցը ու գնաց: Հէնց որ նա դուրս եկաւ սենեակից՝ կինս փաթաթուեց վզովս եւ, անկեղծ սարսափը դէմքին, բացագանչեց.

– Զարենց ջան, էլ չկանչես դրան՝ վիզդ կը կտրի ...

Խե՜ղճ Արփենիկ: Նա չգիտէր եւ յետագայում ես ամիթ չունեցայ նրան պատմելու Դարչոյի իսկական պատմութիւնը: Նա այնպէս էլ չիմացաւ, թէ կալանաւորների աշխարհում որքա՜ն խարուսիկ բան է լեզուն, որ նրանք եւս լիովին հետեւում են դիւանագէտների այն բարձրագոյն իմաստութեանը, թէ լեզուն տրուած է մարդուս՝ իր իսկական մտքերն ու գործերը թաքցնելու համար:

Դարչոյի պատմութիւնը ո՛չ միայն կըսոջս, այլեւ իմ վրայ արաւ ծայր աստիճանի ճնշող տպաւորութիւն: Զմոռանաք, որ ես դեռ նոր էի ընկել այդ աշխարհը, դեռ նոր էի մօտենում մարդկանց, դէ դըրանք էլ դեռ ինձ «ինտելիգենտ»ի տեղ էին դնում, այսինքն մարդու, որին կարելի է ե՛ւ ձեռ առնել, ե՛ւ վրան մեծ տպաւորութիւն թողնել՝ իրենց չկատարած սարսափելի գործերով:

Երեկոյեան Բենժամէնին հանդիպելիս եւ առաջին հերթին պատմեցի Դարչոյի հետ ունեցած զրոյցս: Նա վերից – վար նայեց ինձ կարեկցող, հեգնախառն հայեացքով ու կարճ պատասխանեց.

– Զհաւատա՛ս: Մին խօսքին էլ ա՝ չհաւատաս:

– Ո՞նց թէ, – հարցրի շուարած, – հօ սուտ չէ՞ր ասում:

– Սուտ էր ասում՝ դեռ մին բան էլ աւելի: Առաջինը՝ որ դա մենակ հինքը չի արել էդ գործը:

– Բա ո՞վ է արել:

– Չորս հոգով են արել, չորս հընգերով: Հէն ա բնակեղ են դրա հընգերները՝ Բաղդասարը, Օսը, Համօն ...

– Ո՞ր Բաղդասարը:

– Էս մեր Ուզգիչ Տան հիմիկուայ կամենդանտը: Ներսեսի կամենդանտը: Համօն էլ է՛ն Համօն է, որ հա՛մ թիթեղագործ է, հա՛մ բեմի դեկորատորը, հա՛մ էլ դերասանութիւն ա անում: Օսն էլ նրա հնդերը՝ հէ՛ն ա աշխատում ա դարբնոցում, փեչ ա շինում ... Գնա՛ իմացի:

Քիչ յետոյ կուլտ – բաժնի միջանցքում մենք հանդիպեցինք Բաղդասարին: Յիշեցի, որ նրան տեսել եմ դպրոցում, թուրքական խմբակի դասին, ուր նա գրաւեց ուշադրութիւնս իր աչքի ընկնող արտաքինով:

Յաղթ կազմուածքով, միջահասակից բա՛րձր, լայնաթիկունք, բրոնզեայ դէմքով մի երիտասարդ էր Բաղդասարը: Դէմքին մշուշ կար կարծես. չնայած իր յաղթ կազմուածքին եւ ծայր աստիճանի համարձակ բնաւորութեանը՝ նայելիս շատ – շատ թարթում էր աչքերը, երկար չէր դիմանում հայեացքի: Խօսում էր բաւական մաքուր հայերէն եւ ռուսերէն, բայց, երեւում էր, որ կրթութիւն չունի: Ամէն ինչից երեւում էր, որ ինտելիգենտ չէ, բայց բանուոր էլ չէր: Քաղաքում մեծացած կատարեալ լիմպէն էր՝ աչքաբաց ու համարձակ: Ուզգիչ Տանը, կալանաւորների շրջանում, քաջ ապաւմազի, համարձակ մարդու հռչակ էր վայելում, եւ ես յետագայում շատ առիթներ ունեցայ համոզուելու, որ ինքը շատ փառանց գնահատում է իր այդ համբաւը, եւ ամէն ինչ կ՚անի՝ միայն թէ չզրկուի դրանից: Աւելին՝ քաջ մարդու համարում ունենալը նրա միակ դաւանանքն էր կեանքում, միակ կրեդօն եւ իդէ – ֆիքսը:

Բենժամէնը մեզ ծանօթացրեց: Ես պատմեցի նրան Դարչոյի պատմութիւնը, եւ նա եւս, Բենժամէնի նման ժպտալով, կարճ ասաց ռուսերէն:

– Սո՛ւտ է:

– Պատմեցէք խնդրեմ, եթէ կարելի է ... Ես շատ եմ ուզում իմանալ:

– Ինչո՛ւ չէ, եթէ կամենում էք՝ խընդրեմ:

Եւ այդտեղ, կուլտ – բաժնի միջանցքում կանգնած, պարզ ու կապակցուած

...ջարայարութեամբ, մխանդամոյն անկեղծ ու հանգիստ նա մեզ պատմեց մարդկա – յին այդ եղերական պատմութիւնը, որը, ինչպէս երեւում էր, նրա համար անցած – գնացած պատմութիւն էր՝ զուրկ յուզական բովանդակութիւնից :

– Ես աշխատում էի տեքստիլ սինդիկատի պահեստում, հակեր էի բաց անում, – այսպէս սկսեց Բաղդասարն իր պատմութիւնը, – բայց ինձ կրճատեցին : Մընացի անգործ : Մի օր էլ հանդիպեցի Դարչոյին, ծանօթացայ : Նոյնպէս անգործ էր. եկել էր Թիֆլիսից, գործ էր նայում : Մի օր էլ գինետանը նա ինձ ասաց, թէ գործ ծկայ, եթէ ուզում եմ, եթէ տղամարդ եմ՝ կարող ենք գլուխ բերել : Ու ինձ ծանօթացրեց Համոյի ու Օսի հետ, որոնք իբրեւ թիթեղագործներ՝ աշխատում էին մի թիթեղագործի արհեստանոցում : Համօն իբրեւ վարպետ, իսկ Օսը որպէս աշակերտ : Դրանք մեզ ասացին, որ իրենց խաղէինը տանը թէ՝ մեծ փող ունի, թէ՝ ուրիշ հարստութիւն : Ինքն է ու իր կնիկը : Ինքը պառաւ, ժլատ մարդ էր, բանուորի հոգի հանող. կրճատում էր դրանց աշխատավարձը, փողը չէր տալիս եւայլն : Որոշեցինք գործը գլուխ բերել եւ սկսեցինք սպասել մի յարմար առիթի : Վերջը որոշեցինք, որ մի իրի – կուն գնանք դրանց տանը՝ երբ Համօն ու Օսը ուզում են հաշիւներն առնեն, որ գնան Թիֆլիս, իսկ մենք էլ, դէ, ընկերներ ենք՝ եկել ենք միասին : Էդպէս էլ արինք : Կիրակի իրիկուն էր, ժամը մօտաւորապէս վեցը : Գնացինք դրանց տունը : Հէնց դռան մօտերքը շրջում էր մի միլիցիոնէր : Դուռը վրայ դրինք : Համօն յայտնեց, թէ եկել են հաշիւներն առանան, որ գնան Թիֆլիս : Սենեակում ինքն էր ու պառաւ կնիկը : Ուրիշ ոչ – ոք չկար : Ինքը կարծես թէ կասկածեց, բայց բան չասաւ : Ես աչքով արի Օսին ու հասայ բռնեցի դրան. որ բկից բռնեցի՝ Օսը դանակով տուեց : Երկար չէր մեռնում. բերանը սրբիչով փակեցի, որ չմղաւի : Դարչօն ու Համօն էլ հէնց նոյն ժամանակ խեղդեցին կնոջը : Կինը շուտ շունչը փչեց ... Հէնց որ բերանը փակեցին՝ շունչը փչեց : Փակեցինք դռները եւ սկսե – ցինք իրերը քրքրել : Բան չգտանք : Ասի, որ չոր – մոր չհաւաքեն, բայց չլսեցին : Դարչօն հագաւ խաղէինի վերարկուն : Բիչ – միչ արծաթեղէն կար՝ հաւաքեցի մի կապոց արի : Յետոյ Դարչօն թէ՝ գնամ տեսնեմ միլիցիոնէրն էնտե՞ղ է թէ չէ, յետոյ իմաց տամ՝ գնանք : Ու գնաց : Էն գնալն էր, որ գնաց : Յետոյ գնացին Համօն ու Օսը : Յետոյ էլ ես դուրս եկայ՝ փոքրիկ կապոցը ձեռքիս : Հազիւ մի քանի քայլ էի արել՝ միլիցիոնէրը նկատեց : Ձայն տուեց, որ կանգնեմ : Չկանգնեցի : Նուռ եկայ կողքի փողոցը, միլիցիոնէրը ետեւիցս : – Տեսայ հնարք չկայ՝ կապոցը նետեցի : Ու մինչեւ միլիցիոնէրը կը վերցնէր կապոցը՝ թաքայ ցանկապատով, ընկայ մի բակ : Բակից – մի ուրիշ բակ, յետոյ վերարկուս հանեցի գցեցի ուսերիս, գլխարկս կոխեցի գրպանս ու դուրս եկայ փողոց : Դէմս՝ նոյն միլիցիոնէրը : Ինձ թէ՝ էսպէս – էսպէս մի մարդ չտեսա՞ք : – Չտեսայ : Էլ չնայեց՝ գնաց : Նուռ եկայ միւս փողոցը – ազատուեցի :

– Բա ո՞նց բռնուեցիք :

– Օսի յիմարութեան պատճառով : Առանց անցագրի նստում է գնացք, որ գընայ Թիֆլիս : Բայց էդ էլ դեռ ոչինչ : Մի ինչ – որ կայարանում իջնում է գնացքից եւ մնում ... ուղիղ կայարանի հետախուզական բաժինը : Թէ ինչո՞ւ է մնում՝ ինքն էլ չգիտէ, յիմարը : Բռնում են եախից՝ ինչ մարդ ես : Արդէն իմացած են լինում էդ գործի մասին : Տեսնում են, որ թուղթ չունի՝ ձերբակալում են : Ուղարկում են էստեղի քրէական բաժինը : Էստեղ մեր Օսը խոստովանում է, բայց մեզ չի մատնում : Սակայն, դէ, նրա հետքով մեզ էլ բռնեցին : Որոշեցին գնդակահարութիւն, բայց փոխեցին տաս տարու :

– Իսկ ինչո՞ւ փոխեցին, – հետաքրքրըւեցի իմանալ Բաղդասարի կարծիքը : Պարզ էր, որ սա դժուար թէ Դարչոյի միամիտ բացատրութիւնը տայ :

– Փոխեցին, որովհետեւ խոստովանեցինք մեր մեղքը : Զուբարը համոզեց, որ խոստովանուենք : Ասաց, որ եթէ խոստովանուենք՝ կը ներեն : Մենք էլ խոստովանուեցինք :

Մի փոքր լռելուց յետոյ՝ աւելացրեց.

– Մէկ էլ ի նկատի ունեցան մեր սոցիալական դրութիւնը եւ խաղէինինը : Նա՛խ մարդ էր, բոլորին յայտնի էր նախա – թինը :

Եւ այս բոլորը Բաղդասարը պատմեց առը, հանգիստ տոնով, էպիկական անտարբերութեամբ : Պատմելիս նայում էր ուղի՛ղ երեսիս, բայց շուտ – շուտ թարթում էր աչքերը :

– Բայց ինչո՞ւ էք դուք այդպէս հետաքրքրւում, – յանկարծ, պատմել – վերջացնելուց յետոյ, հարցրեց Բաղդասարը : Եւ ես Բաղդասարի հայեացքում ինձ համար դեռ անհասկանալի կասկածանք նկատեցի, կասկածոտ անհանգստութիւն :

– Հէ՛նց այնպէս Բաղդասա՛ր, հետաքրքրութեան համար ...

Բաղդասարը ներողամիտ ժպտաց, բայց ես նկատեցի, որ նա չբաւարարուեց իմ պատասխանով : Աչքերում դեռ կասկած կար ու թաքուն անվստահութիւն : Յետագայում միայն, երբ ես բազմաթիւ առիթներ ունեցայ նրա հետ խօսելու – ինձ հասկանալի դարձաւ թէ՛ նրա կասկածը եւ թէ՛ այդ ծածուկ անվստահութիւնը :

Բայց այս ամբողջ պատմութեան մէջ քիչ յետոյ ինձ զարմացրեց եւ մի այլ հանգամանք, որ մի պահ ինձ համար հանելուկային բան դարձրեց այդ մարդկանց հոգեբանութիւնը : Բաժանուելով Բաղդասարից՝ մենք գնացինք ընթերցարան եւ երբ, երկու ժամ անց, իջանք քրէական կորպուսի միջանցքը՝ այդտեղ մեզ հանդիպեց Դարչօն : Ինչպէս երեւում էր՝ Բաղդասարն արդէն պատմել էր նրան մեր զրոյցը եւ երեսովը տուել նրա յանդուգն սուտխօսութիւնը : Երբ մեզ տեսաւ Դարչօն՝ թուաց, թէ ուզում է խուսափել հանդիպումից, բայց ես մօտեցայ նրան եւ առանց այլեւայլութեան ասացի :

– Ա՛յ մարդ, ինչո՞ւ խաբեցիր առաւօտը ... Ես արդէն ամէն ինչ իմացայ :

Դարչօն առանց մազաչափ անգամ այլայլուելու՝ մի պահ անթարթ, ուղիղ նայեց աչքերիս խորքը եւ պատասխանեց, դառնալով Բենժամէնին.

– Գնացել Բաղդասարին սուտ – սուտ բաներ ա պատմել, հմի էլ ի՛նձ ա ասում ... Իբրեւ իրան ասել եմ թէ գործը մենակ ինքս եմ արել ... Ե՞ս – էդպէս բան – կ՚անե՞մ ...

Ու նախատող հայեացքով իմ կողմը նայեց. «ափսո՛ս քեզ» – զարմանալի անկեղծութեամբ ասում էր այդ հայեացքը ... Սակայն ամենացաւալին Բենժամէնի պատասխան – հայեացքն էր. սա է՛լ այնպէս էր նայում, կարծես ինքն էլ էր կասկա – ծում, որ Դարչօն ընդունակ լինի սուտ բաներ հնարելու. գուցէ ե՞ս եմ սուտ եւ ոչ թէ Դարչօն ...

Ծայր աստիճանի կասկածոտ մարդիկ էին կալանաւորները – դա պարզ նկատելի էր հէնց առաջին հայեացքից : Եւ այս հանգամանքի ոչ միայն բացատրութիւնը, այլեւ հիմնաւորած «փիլիսոփայութիւն»ը յետագայում ինձ տուեց այդ նոյն Բաղդասարը, որ, իմ կարծիքով, որպէս կալանաւոր ամենաամբողջական տիպն էր ամբողջ Ուղղիչ Տանը եւ, որպէս այդպիսին՝ ունէր թէ՛ իր աշխարհայեացքը, թէ՛ իր բարոյական նորմերի կոդեքսը եւ թէ՛ իւրայատուկ – լիմպենային իր կենսափիլիսոփայութիւնը :

Այո՛. ծայր աստիճանի կասկածոտ, թերահաւատ մարդիկ էին կալանաւորները եւ նրանցից շատ – շատերի, ինչպէս նոյն այդ Բաղդասարի մէջ այդ գիծը հասնում էր հիւանդութեան : Եւ հիմա, այս գիրքը գրելիս, ամբողջ ժամանակ ծակում է ուղեղս մի միտք, որ կարելի է ձեւակերպել հետեւեալ հարցով.

– Նայես ի՞նչ պիտի մտածեն այս գիրքս կարդալիս իմ կալանաւոր ընկերները, իմ բարեկամները՝ Լազգին, Բենժամէնը, Համօն, Օսը, Եֆիմ Բրավերմանը, Բաղդօն ...

Եւ մանաւա՛նդ Բաղդասարը՝ բրոնզեայ դէմքով ու երկաթեայ մկաններով այդ յաղթանդամ մանուկը, Ուղղիչ Տան այդ հռչակաւոր Բաղդօն ...

Մեզ գլխատում էին մինչեւ հիմա
– Յանուն ոսկու, արեան կամ հաւատի, –
Յանուն կամքի մեր պիղծ եւ դաւադիր,
Յանուն ոխի՝ տեւող մինչեւ ի մահ ...

– Մեզ գլխատում էին մինչեւ հիմա՝
– Յանուն ցեղի՝ ընդմիշտ մեզ թշնամի, –
– Յանուն մինարէի՝ ընդդէմ ժամի,
– Յանուն կեանքի՝ մեր մէջ տեսնելով
մուժ ու մա՛հ ...

ԻՄ ԼԵՐԱՆ ԱՂՕԹՔԸ

Քառասնամեայ կեանքի բարձր ուսերիս
վրայ,
Արարչական զործիս անազորոյն կէսին
Ցղում եմ քեզ կրկին ահաւասիկ ես իմ
խոհին անտրտունջ երթիս՝ աղօթքը իմ
լերան :

Քե՛զ, ո՛վ Բաշխող խոհի եւ շնորհող
խօսնդ,
Քեզ՝ Տուողիդ հանճար, ե՛ւ ինքնութիւն
ե՛ւ ձիրք, –
Դող՝ տարփուհուն պարող, շնորհք՝
բանաստեղծին,
Որ բարբառին բանիւ եւ գեղգեղին
ձեռամբ ...

Շնորհապարտ եմ, տէ՛ր, ինձ լիաբուռ
ձօնած
Շնորհների համար եւ ձիրքերի անեղծ, –
Որ կոչեցիր երգիչ ու բանաստեղծ
Նուիրեցին տաւիղ եւ էվոլեան քնար ...

Շնորհապարտ եմ, տէ՛ր, ես առաւել
սակայն,
Որ կոչեցիր դու ինձ ոչ սոսկական
քերթող, –
Այլեւ սատեն, եւ պետ, եւ զինւոր
Եւ սերմնացան անհիշ՝ դժին ժամանակի :

«ՁՈՒԱՐԹ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆ»

«...եւ երգէր ձեռամբ» : –
Մ. ԽՈՐԵՆԱՑԻ

Ինձ՝ քառասնամեայ տարեդարձիս օրը –
28 Մարտ 1937 թիւ
= Anno domini : MCMXXXVII
Ի Թուականութիւնն Հայկազեան
Մայր քաղ. Երեւ – ՌՅՁՁ – ւան

Այսօր լրանում է նաեւ իմ գրական գործունէութեան քսան եւ հինգ տարին. 1912 թուի Մարտին «Պատանիում» լոյս տեսաւ իմ առաջին ոտանաւորը

«Մաղիկները հէզ թեքւում են քամու Օրօրի տակին – եւ լսում նրա...եւայլն» :

... եւ այսպէս, ահա ես – 25 տարի բանաստեղծագործական աշխատանքով հայրենի հերկը խոփով ողեկան հերկելուց յետոյ՝ ահա տօնում եմ իմ կրկնակի յոբելեանը – մենա՛կ ու հալածական՝ պոէտ աքսորեալ սեփական հայրենիքում՝ հերկի եւ գերքին հայրենական երգի՝ ամայացած դաժանագոյն եռանդով սեփական նախարարների եւ պետերի՝ հայրենի երգակիցների դեռ մնացած մի քանի խեղճերի յախուռն ցնծութեան ներքոյ ... :

1937 28 Մարտ, գիշեր :

LA CIME DE MON AMOUR

De ma douce Arménie, berceau de Haïg, j'aime la langue
à la saveur solaire, de nos vieux saz j'aime la voix plaintive,
j'aime le sang des fleurs, l'odeur des roses qui flamboient,
et j'aime voir danser les filles les plus belles
— celles du Naïri !

J'aime l'abîme obscur de notre ciel, la transparence
des sources,la lumière lacustre, le feu noir de l'été,
le vent, la neige au comble de l'hiver, le délire
des neiges, les cris vertigineux du vent... j'aime la sauvage,
la charbonneuse figure des demeures séculaires, noyées
dans l'ombre, et la pierre,l'indestructible pierre
des villes mémorables...

Toujours et en tous lieux, je me rapellerai
nos chansons douloureuses, la prière innombrable
que recèlent nos manuscrits, toutes les paroles
qui retentissent dans cette fabuleuse forêt d'onciales
et d'enluminures... le martyre des nôtres me taraude
le cœur... Arménie... Arménie... ô mon amour sanglant,
mon bel amour meurtri !

Mon cœur ne sait d'autre légende
que la mémoire qui la hante,
mon cœur ne sait de front plus glorieux
que celui de Koutchak et de Narekatsi !
pour mon cœur nulle cime n'est plus blanche que celle
de l'Ararat! le sommet du Massis — la voie de l'absolu...
la cime de mon amour.

LES CHEVAUX DE FEU

La rougeoyante fougue des chevaux qui s'élancent,
la rouge écume des crinières,
les sabots qui flamboient, les fers étincelants :

Tout le pays qui s'embrase et s'empourpre
tous les chevaux de feu brûlant toute les terres,
tel un souffle écarlate envahissant l'espace,
propageant le désir, le délire, le désert...

Telle est la frénésie des sabots innombrables
que les étincelles fusent vers le futur
comme des nuées de flèches lumineuses...
L'haleine de ces folle cavales.
l'air que déplace toute cette sauvagerie,
ébranle même les monuments de marbre...
tout brûle... brasier sans bornes... incendie délectable !

Effrénée, infinie, la course chevaline...
rouge, l'écume des crinières...
traces brûlantes, rutilantes rafales... horde embrasée...
sillage crépitant tel un panache de feu !

(Adaptations de Vahé Godel)

ՉԱՐԵՆՑ

Տէր եւ Տիկին Մաքս Տըժան եւ իրենց աղջիկը՝ Աննիկ,

ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ - մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԴԱՍՏԱՒՈՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Սէմէրճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 30-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 5, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին:

Մահազդ զրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Մ. Տըժանի, Տիկին Զ. Հարբութեանի, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դաստաւորեանի եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Խաչատուրեան 400 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին Նազար Պետիկեանի մահուան առթիւ:

ՄԻՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ամէնօրեայ վարժարանին կողքին, ինչպէս ամէն տարի, կը կազմակերպենք միօրեայ դասընթացք հայերէն եւ հայկական պարի:

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտ. 7-ին:

Դասերը կը սկսին ժամը 10-ին, ու կը տեւեն մինչեւ 15.45, ամէն Չորեքշաբթի:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել 43 - 81 - 01 - 72 թիւին:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

——REPRISE DES ACTIVITES——
Mercredi 7 Octobre

MUSIQUE
Piano, Violon, Guitare, Dehol, Kanon.

EXPRESSION DANSE
Traditionnelle, Folklorique, Classique-contemporaine, Gymnastique

EVEIL
Langue arménienne - langage, conversation, préparation au bac. Identité et culture.

INSCRIPTIONS :
les 1er, 2 et 3 octobre
de 15h à 18h

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՇԱԲԱԹ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16-էն 25

Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՍՏ

Տիկին Նուպար Յովհաննէսեան, զաւակներն ու թոռները, Տիկին Արմենուհի Մինասեան զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտեմբեր 4, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՆՈՒՊԱՐ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

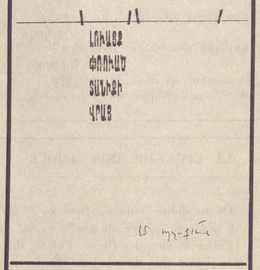
Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Տոմսեր - Ակնարկներ

Հեղինակ՝

ՄՈՎՍԷՍ ՊՉԱՔՃԵԱՆ

Գին՝ 100 Ֆր.

Դիմել. -

HAY DISC
35, rue Lamartine, Paris 9e
Librairie H. Samuelian
51, rue Monsieur le Prince, Paris 6e

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27-ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՏՕՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑՆ ՄԵՐՈՑ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՍԻՐՈՅ ՍԵՂԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՕԾՄԱՆ
56-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11

Վարչութիւնս կը ծանուցանէ, թէ Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ կրօնական հանդիսութիւններ տեղի կ'ունենան Ս. Եկեղեցւոյ մէջ եւ կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն Եկեղեցւոյ օծման 56-րդ տարեդարձին առթիւ:

Հանդիսութեան կը նախագահէ, Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատգամը կու տայ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երըմազեանի:

Պատարագին կը յաջորդէ հոգեհանգստեան պաշտօն ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ, Վահան Խորասանճեանի, Արծրունի Չըքաշեանի, Օննիկ Հայկազեանի եւ եկեղեցւոյ այլ բարերարներու եւ ծառայողներու հոգիներուն:

Պատարագէն ետք Մշակութային Տան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ մատաղի սիրոյ սեղան, որուն հրաւիրուած է մեր ժողովուրդը անխտիր:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը՝ 8:
Պատարագ ժամը՝ 9.45:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանին

ՃԱՇ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28-ԻՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

COMMUNIQUE DE L'ACADEMIE INTERNATIONALE DES SCIENCES ARARAT

Des publications récentes, parues notamment dans la presse soviétique, ont fait état d'une éventuelle dégradation des conditions écologiques en Arménie soviétique et pouvant compromettre l'état de santé de la population.

Sollicitée par divers responsables associatifs, l'Académie Internationale des Sciences Ararat vient de constituer une Commission de l'Environnement, en vue d'analyser en toute objectivité et indépendance, l'ensemble des informations et documents qui continuent de lui parvenir, en rapport avec de tels problèmes liés au développement industriel et technologique de la République arménienne soviétique.

La Commission de l'Environnement, composée d'experts internationaux et de chercheurs du SPURK (la diaspora arménienne), spécialisés dans les disciplines physico - chimiques, biologiques, médicales et juridiques, se réserve le droit de publier ultérieurement ses conclusions.

Pour toute information complémentaire ou contribution, prière de s'adresser à :

Académie Internationale des Sciences Ararat
Commission de l'Environnement
B. P. N° 408 75829 *Paris cedex* 17

L'AISA est une association à but non lucratif. Les membres fondateurs sont une soixantaine, parmi lesquels.— Agop Kerkiacharian (*Pr. agrégé de chirurgie, Paris*), Arto Demirdjian (*Pr. d'anthropologie, Un. de Montréal*), Dikran Kouyoumdjian (*Prof. d'Histoire Un. Fresno*), Garabed Fatal (*Prof. de Sc. Biol. Un. de New York*) Meguerditch Bouldoukian (*vice gouverneur de la Banque du Liban*), Charles Taniélian (*Prof. de Chimie Un. de Strasbourg*), Serge Kirkiacharian (*Prof. de Chimiothérapie, Paris*), Bernard Andreassian (*Prof. de Chirurgie, Paris*), Kegham Yeretzian (*Dr. en Droit et secrétaire général des Chemins de fer, Berne*), Krikor Sahatchian (*Direction de recherches du C.N.R.S, Paris*), Berge Varjabedian (*Ingénieur chimiste, Marseille*), Raffi Petrossian (*Directeur du Conservatoire de Bagneux*), Aharon Grkacharian (*Chirurgien d'hôpitaux*), Ari Topsuzkhanian (*Chercheur à l'Université de Lyon —chimie—*) Puzant Yacoubian (*Diplômé des travaux publics de Paris*), Edouard Karamian (*Architecte, Buenos-Aires*).

GALERIE DU FAUBOURG SAINT-HONORE
172, Faubourg Saint-Honoré
Tél : 42. 89. 13. 01 PARIS 8eme

Shart

PEINTURES RECENTES

— OCTOBRE —

DU LUNDI AU VENDREDI INCLUS, DE 11 HEURES A 19 HEURES

ՊՈՒՌ - ԼԷ - ՎԱԼԱՆՍ — *BOURG-LES-VALENCE*

Katch - Nazar
«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»

Երաժշտական կատակերգութիւն
Բեմադրութիւն՝ ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝ Դաւիթեան դպրոցի աշակերտութեան, Կիրակի, Հոկտեմբեր 18, ժամը 15.30-ին Պուռ - լէ - Վալանսի Սալ տը Ռոն:

Տոմսերը ապահովել. -
Réservation :

T. MAXOUDIAN, 48, rue Bouffier, Valence tél: 75. 43. 17. 24
A. PACHAYAN, 18, rue d'Arménie, Valence tél: 75. 56. 08. 05

«ՅԱՌԱՋ»ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ
ՍԱԿԱԳԻՆԸ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1էՆ

Մահազդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանտուք	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:

ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
4
DIMANCHE
4 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 120

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.588 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 63e ANNÉE — No 16.588

ՉԱՐԵՆՑ ԵՒ ԻՐ ՀԱՐՑՈՒՄԸ

Ցեւական այլակերպումը Չարենցի գործին:

Հայ գրականութեան մէջ հազուադէպ են անունները, որոնք կը պարզեն արտադրութեան նման յեղափոխութիւն: Անօրինակ թափով մը՝ Չարենց կ'իւրացնէ, կը գործադրէ ու կը փանցէ երկու – երեք սերունդով հազիւ նուաճելի քանի մը գեղագիտութիւն կամ բանարուեստ: Քննադատութիւնը սովոր է զանազան խորագիրներ տալու եւ դասակարգելու:

Այսպէս՝ առաջին շրջանի «խորհրդապաշտութիւնը», որ կը մանաւորուի Երեք երգ տխրադալուկ աղջկան (1914), Կապուտաչեայ հայրենիք (1915) եւ Ծիածանը (1917) հատորներով: Ապա՝ երկրորդ շրջանի յեղափոխաշունչ եւ ապագայապաշտ իրագործումները, որ կը կոչուին ի միջի այլոց Սոմա (1918), Ամբոխները խելագարուած (1919), Բոլորին, Բոլորին, Բոլորին (1920), Ամենապոէմ (1921), Պոէզոզուռնա, Ռոմանս Անէր (1922), Կապկազ (1923), Կոմալալմախ (1924) եւ Լենինեան երեք պոէմները (1925): Վերջապէս երրորդ շրջանի «իրապաշտութիւն»· Էպիքական լուսաբաց (1930) եւ Գիրք ճանապարհի (1934):

Եռամաս այս բաժանումը կ'արժէ ինչ որ կ'արժեն գրական արտադրութեանց նման բաշխումներ. բոլոր անցման երկերը, եւ – առաջումները կամ ընդելուզումները կը ջնջուին յանուն «տրամաբանական» թուող սխեմային: Բաժանումը սակայն մէկդի կը ձգէ բանաստեղծին 1934 – 37 թուականներու երկերը, որոնց մէկ մասը լոյս տեսաւ Անտիպ ու չհաւաքուած երկեր հատորով (1983), Անահիտ Չարենցի խմբագրութեամբ: Յետ – մահու եկող այս արտադրութիւնը, օրագրային, մերթ ուղղակիօրէն այժմէականին առընչուող, մերթ ալ հայեցողական, հազիւ թէ մտնէ վերոյիշեալ սխեմային մէջ. ան կը կազմէ բոլորովին իւրոյն ընդլայնում մը եւ խորքին մէջ, վայրն է այս գործը տեւապէս բանեցնող քանի մը գեղագիտութիւններու (Չարենց միշտ ալ հաւատարիմ մնացած է Տէրեանական քերթուածի սկզբունքներուն):

Գրեց՝
Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

Ինչ ալ ըլլան գործնական մտահոգութիւնները սխեմային կիրարկումը արդարացնող, սոյդ է, որ Չարենցի արտադրութիւնը կը վրիպի կաղապարներէն. անիկա անդադար փոփոխութեան, կազմալուծումի եւ վերաձեւաւորման ամբողջութիւն մը կը կազմէ: Շատ դիւրին պիտի ըլլար այս ներքին հոլովոյթը ձեւել «տիալեկտիկայ»ի օրէնքով, երբ աւելի քան բացայայտ է, որ անիկա այլափոխումի, յեղափոխումի ընդհանրացեալ եղանակաւորում մըն է եւ չի միտիր անպայման համադրութեան մը: Ռուպայաթ-ին մէջ (1926), անկասկած արձագանգելով Հերակլիտին ու Թաոյի վարդապետութեան, Չարենց կը գրէ. –

Ապրում ես, շնչում ես, դու դեռ կաս– բայց ամէն վայրկեան դու ա՛յլ ես (Երկեր, Գ. էջ 207):

Այս այլը կը թուի տուեալ մը – դու ա՛յլ ես –, բայց կը կազմէ նոյն ատեն փնտռտուքի մը հեռանկարը: Անիկա տարբերի, ուրիշի, նորի ձգտումն է, որ կը ձեւաւորէ Չարենցի արտադրութեան ընթացքը, ինչպէս որ կը գծագրէ ամբողջ «արդիականութիւնը» սկսեալ Պոտլէրէն: Այլի փնտռտուքը մի՛շտ այլի, մի՛շտ յարանոր անծանօթի որոնումն է եւ իր հետ կը տանի մերթ ներյայտ, մերթ բացայայտ հարցում մը, որ Չարենցի տարամէտ, խայտաբղէտ ու բազմախաւ քերթողական բխումներուն, չեղումներուն, յանկարծակի ոստումներուն կամ «սայթաքումներուն» (անշուշտ դէպի «չարտօնուած» ափերը ապագայապաշտութեան ու փորձառականին) կուտայ միաւորիչ տրամաբանութիւն մը: Էմալէ պրոֆիլը ձեր–էն, Ռոմանս անէրէն մինչեւ յետ – մահու Նաւզիկէն անիկա կը բանի Չարենցի արտադրութիւնը: Ա՛ն է, որ Չարենց կը յաջողի տարածել 1922–ին «Երեքի յայտարարութեան» օրերուն: Այդ տարուան Ցունիսին տպուած հանգանակէն վերջ՝ առանց իսկ իր ընկերներու համաձայնութեան կամ գիտութեան (Գ. Աբովի եւ Ա. Վշտունիի) Չարենց իր անունով կը ստորագրէ Յայտարարութիւնը շարունակող յօդուած մը: Խորագիրը հարցումն է. «Ի՞նչ պէտք է լինի արդի հայ բանաստեղծութիւնը»: Յօդուածը մեկնակէտն է յետագայ տեսական գրութիւններուն, որոնք կը յանգին «Ստանդարտ»ի միակ թիւին (1924):

Այդ յօդուածին մէջ Չարենցի տուած պատասխանը որքան հեռաքրքրական, նոյնքան ալ պարագայական բնոյթ մը ունի այլեւս, որ զանց կ'առնուի հոս: Շահեկանը հարցումն է, անոր ընթացքը, որ պատմական շատ որոշ շրջանի մը մէջ պայծառ կը դարձնէ Չարենցի հարցը: Անով խնդրական կ'ըլլայ մէկէն ամբողջ արեւելահայ բանաստեղծութիւնը, Թումանեանէն մինչեւ Տէրեան, եւ իր այս հանգամանքով այնքան գայթակղեցուցիչ է «աւանդութեան» պահպանումին ձեռնարկած մեր քննադատութեան: Այնպէս ինչպէս որ տարազուած է անիկա, մեզի կը թուի ոչ միայն իւրայատուկ, այլեւ զարմանալի. կը բանայ ժամանակաշրջան մը եւ կը յայտնաբերէ խզումի անօրինակ կամք մը:

Չարենցի հարցումը կը զուգորդէ հրամայական մը բոլորովին անորոշ տարրի մը: Զարմանալին այդ անորոշին եւ դեռ սահմանելի «արդի հայ բանաստեղծութեան» գրուած պարտադրանքն է. պէտք է: Հարկադրանքը կը վերաբերի բանաստեղծութեան ըլլալու կերպին: Հարցումը նկատի ունի ա՛յն ինչը, որ հայ բանաստեղծութիւնը կը դարձնէ արդի: Թէ «արդի»ն Չարենցի հիմնաւոր յղացքներէն մին է, կը տեսնուի տարի մը վերջ, 1923–ին գրուած յօդուածով մը. «Արդի ռուսական պոէզիան»: Ոչ թէ բանաստեղծութիւնը ըլլալու է սոսկապէս արդի, այլ արդին է, որ պէտք է ըլլայ բանաստեղծութիւն: Իսկ արդի՞ն: Արագ ըսուած՝ անիկա ներկան է, որուն յատկացուած է քառեակ մը.

Երկնից թռչում է մի թռչուն. – քո ներկան է այն բարեկամս.
Ինքն իրեն ժխտող մի հնչիւն. – քո ներկան է այն բարեկամս.
Նա գնաց – ու կրկին դարձաւ. – այդ նա՞ է արդեօք թէ ուրի՞շը...
Դու նրան էլ չես ճանաչում. – քո ներկան է այն, բարեկամս (Երկեր, Գ. էջ 210 – 211):

Քառեակը կը բանի ներկայի յարակարծային որոշադրումին վրայ. ինքզինք ժխտող հնչիւնը կը յարաբերի այլին ու նոյնին: Արդին սակայն միայն ներկան չէ, այլ ներկային շարժումը, կորագիծը, եղելութիւնը. ոչ թէ միայն թռչունը, այլեւ անոր թռիչքին հերքած ու նուաճած տարածութիւնը: Հատուածը: Արդին ընթացքն է:

Չարենցի ամբողջ գործին մէջ չափազանց յայտնի է ժամանակին «դարին» փարելու զօրեղ ցանկութիւն: Ատոր մեկնակէտն ու յանգման կէտը կը մնայ բանաստեղծութիւնը: Այս է որ կը փնտռէ արդիութիւնը եւ ուրեմն՝ յետնօրէն նաեւ արդիականութիւնը: Ահա՛, պարտադրանքը, բանաստեղծութեան պարտադ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊԱՏԳԱՄԸ

(Ե. ՉԱՐԵՆՑԻ ԱՌԹԻՒ)

Եղիշէ Չարենց այն հազուագիւտ արուեստագէտներէն է որոնց անձն ու գործը անկարելի է իրարմէ զատել եւ այս պարագան մեր գրականութեան իր բերած առաջին կարեւոր նպաստն է, մանաւանդ Արեւելահայոց մօտ՝ որոնք օգտապաշտ ու ժողովրդային տարածուն աւանդութեան մը մէջ կը ծնին ու կ'աճին: Առաջին ամբողջական գրագէտն է, մարդը որ իր էութիւնը, բնութիւնը լիովին ու միայն արուեստի մէջ կ'իրագործէ – ոչ թէ ուսուցիչ ե՛ւ բանաստեղծ, խմբագիր ե՛ւ բանաստեղծ, կամ հանրային գործիչ, Հայպետհրատի պաշտօնեայ ե՛ւ բանաստեղծ – այլ միա՛յն ու պա՛րզապէս բանաստեղծ: Շեշտուած կերպով ու զուտ արուեստագէտի խառնուածք՝ իր բոլոր արժանիքներով եւ անբաւարարութիւններով, բան մը որ բոլորովին նոր է Արեւելահայոց մէջ – այս է իր երկրորդ նպաստը: Արեւմտահայերը ունեցեր էին զուտ արուեստագէտ ամբողջական յանձնառութեամբ՝ յանձին Պետրոս Դուրեանի եւ Դանիէլ Վարուժանի: Ուշագրաւ է իր մէջ մնայուն, յորդառատ բխումը ստեղծագործական երեւակայութեան որ թթուածինն է իր գոյութեան: Ու ինք գիտակից է այս իրողութեան: Նամակի մը մէջ 1935, Մարտ 8, Հայաստանի Խորհրդային Գրողներու Միութեան Վարչութեան ուղղեալ՝ կը գրէ. «Բոլոր հայ գրողներից (թէ անցեալ, թէ ներկայ) ամէնից քիչ ինձ կարելի է մեղադրել ստեղծագործական ծուլութեան մէջ. ոչ մի հայ պոէտ այնքան չի գրել, որքան ես»: Գոյութիւն մը որ կ'ընթանայ մեծագոյն վտանգի սպառնալիքին տակ որովհետեւ կեանքին յաջողիլը կամ վտանգը մահէն ետք միայն պիտի գիտցուի ու չափուի՝ շնորհիւ իր գործին արժէքին, այդ ալ ուրիշներուն կողմէ եւ շատ ուշ...: Չի բաւեր իր ներքին համոզումը, թէ ինք լաւ բանաստեղծ է, չի բաւեր նաեւ ու մանաւանդ մարդոց վկայութիւնը կամ անունին համբաւը, բաներ՝ որոնց հանդէպ խոր արհամարհանքով մը սպառազինուած է ինքզինքը: Չարենց պիտի ապրի բացարձակ անապահովութեան մէջ որովհետեւ ընտրած է միայն արուեստը եւ այս է շատ հաւանաբար պատճառը որ իր գործին լայթ – մոթիւներէն մին է ինքնադաւութիւնը, ինքնազուգորդումը, իր հանճարին, առնուազն անձին յիշատակումը: Մերկ ու մինուճար բայց հպարտ բանաստեղծը եւ իր երկը իրար յեցած կաղն ի կաղ կ'ընթանան փոթորիկներու անստուգութեան մէջէն – այս չէ՞ պատկերը որ կը գծէ ինք, անկեղծութեան վայրկեանի մը: –

Դու միայն պոէ՛տ ես, – հասկացի՛ր,–
Եւ ոչի՛նչ չունես աշխարհում–
Քո գրած երգերից բացի: –
Դու միայն պո՛էտ ես, – հասկացի՛ր: –

Գրուած 1929–ին, այս տողերը ուղիղ Չարենցի գրելու յորձանքին եւ ըլլալու տրամին նոյնացումին կ'երթան: Իր առաջին գրութիւններէն իսկ, դեռ քսան չըմտած, կը տեսնուի այս միութիւնը: –

...Ու պէ՛տք է քայլե՛լ ու քայլե՛լ յամառ՝
Ապրելու հսկայ տենչը բեռ արած, –
Քայլել՝ անիմաստ մի կեանքի համար,
Մարել – ու վառել աստղերը մարած,
Որ – տիեզերքի զառանցանքը մառ
Զցնդի երբեք ու մնայ – երազ...

Բարկութեամբ, մտային բաւական յըստակ ուժով ու մանաւանդ բանաստեղծական թափով գրուած այս տունը ինչքան աւելի հեռուներէն կու գայ ու հեռուները կ'երթայ՝ քան զինք կանխող ու ժամանակակից քերթողութիւնը: Յակոբ Յակոբեանի տողերը կիսակենդան կը թուին իր մօտ.

Կապուած եմ կամայ իմ մայր հողի հետ.
Ցաւ ու յարատեւ ամբոխի լացը,
Ցաւ ու կսկիծը,
Ինձ կոչ են անում, թէ՝ արի՛, պոէ՛տ,
.

Ասկէ աւելի կուռ չէ շրջանի միւս բանաստեղծը, Շուշանիկ Կուրղինեան:

Ծանօթ է Չարենցի մեծ յարգանքը Աւետիք Իսահակեանի հանդէպ, որ շատ հաւանաբար կ'երթար թէ իր երէցին փորձառու, հմուտ ու տոկուն մարդու տիպարին եւ թէ ալ անոր գործին ժողովուրդ – հոտող, յուզական, կէս – աշուղական նկարագրին: Թէ ինչպէս յեղափոխական, նոր, քոզմոբոլիթ բանաստեղծ մը կրնար համակրիլ Իսահակեանի չափ պահպանողական, «պուրժուա» գրագէտի մը կամ Վահան Տէրեանի չափ անյեղափոխական, ներհայեաց ու ենթակայական բանաստեղծի մը՝ բացառիկ վկայութիւններ են Չարենցի կարծեցեալ յեղափոխականութեան մասին:

Այս բոլորը կ'ըսուին անոնց՝ որոնք արդէն լաւ կը ճանչնան անոր գործը եւ չեշտելու համար ինչու անով մեր բանաստեղծութիւնը յանկարծ դասական արուեստ մը մօտեցաւ արդիականութեան, ա–

Գրեց՝
ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

մաթէօրները տեղի տուին արհեստագէտ ոգիին առջեւ: Թարմ, տենամիք բանաստեղծ է Չարենց երբ մուտք կը գործէ գրական ասպարէզէն ներս, կէս ճամբան հայութեան և միջազգայնականութեան, կառչած սակայն իր անմնչան խարխուլ էութեան՝ հակառակ բառերու եւ պատկերներու մեծ աղմուկին որով կը լեցնէ իր շուրջի միջոցը, եւ անկարող ազատելու իր անձին քաշողութենէն: Յայտնի է որ «Ամբոխները խելագարուած»ը գրիչը շիտակ բռնելու մարզանք է եւ ուրիշ ոչինչ, «Նայիրի Սիրտը» առաջին թրթռացումն է բանաստեղծի երեւակայութեան լարերուն: Սակայն դեռ ըսելիք չունի, ինքզինքէն զատ անմիջական, կարեւոր նիւթ չկայ տակաւին երեւակայութեան մէջ: Գրելը զուտ վայելք է, հոյակապ կերպարանք ու բովանդակութիւն կեանքի մը՝ որ մարդոց առարկաներու եւ Պատմութեան մեծագոյն յեղափոխութեան արանքին կը ծաղկի: Չարենց ինքզինքը լուրջ չառներ տակաւին: Անկասկած որ 1922–ի Երեքի Տէքլարացիան երիտասարդական խանդի, տաք – գլուխ ու յորդուն բանաստեղծականութեան արդիւնք էր եւ որու մէջ Չարենց մտեր էր տարուած օրուան ոգեւորութենէն: Պատճառ մը եւս որ խօսի իր մեծութեան, կարեւորութեան մասին, խօսի «անհուն պոէտ»ի մասին...

Ե՛ս – ե՛ս եմ նորից. –
Ոսկի երակը հնամեայ ցեղիս,
Իմ ջլաբազուկ, յաղթ ժողովրդի
Օղակը վերջին...:

«Երգ ժողովուրդի մասին», «Ամէնապոէմ», «Չարենց–նամէ», «Կապկազ», «Կոմունարների Պատը», «Լենինն ու Ալին», «Էլէգիա, Գրուած Վենետիկում» եւայլն – կուռ հիւսուածքով, նկարագրական, տո–

նական չունչով այս գրութիւնները քաղաքական քարոզչութեան, լաւագոյն պարագային՝ խանդավառ ու միամիտ բանաստեղծի հրաշէկ երեւակայութեան հոյակապ օրինակներ են: Ցայտնի է որ Չարենցի մօտ դեռ որոշ շփոթութիւն կայ քաղաքական քարոզչութեան ու զուտ արուեստի միջեւ: Արդարեւ, քանի մը տարի ետք, 1927-ին, Չարենց յօդուած մը ստորագրած է, լոյս տեսած Պաքուի Կոմունիստ թերթին մէջ «Սասունցի Դաւիթի, Պատմական Պիեսների եւ Նացիոնալիստական Իդեոլոգիայի մասին», ուր կը գրէ. – «Իւրաքանչիւր գրագէտ, որ հետաքրքրուել է այս հարցով, գիտէ, որ Շէքսփիրի բոլոր պատմական պիեսները, ինչպէս եւ Համլէտը, Մակբէթը եւ այլն, ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ քաղաքական պամֆլետներ՝ գրուած Եղսաբէթեան շրջանի Անգլիայի քաղաքական որոշ խմբաւորումների շատ կոնկրետ նպատակների ծառայելու ձգտումով»: Անշուշտ կը սխալէր Չարենց, սակայն այդ չէ կարեւորը, այլ թէ ինչո՞ւ կը սխալէր: Չէ՞ր գիտեր ճշմարտութիւնը, տարբերութիւնը քարոզչութեան եւ գրականութեան միջեւ: Հարկաւ գիտէր: Ուրեմն – պարզապէս զոհն էր օրուան իմացական մթնոլորտին, համայնավարութեան շուրջ ստեղծուած հսկայ խանդավառութեան: Աշխատանքի քաղաքակրթութիւնը կ'աւետէին, շահագործուած,, առաքինի ու սովորական մարդուն մուտքն էր պատմութեան մեքենավարի խցիկին մէջ:

Եւ մի՞թէ դուք չգիտէք,
Որ ամէն մի անյայտ բանւոր,
Որ ձեռքով իր երկաթ է կռում –
Հազա՛ր պոէմներ ունի
Իր հուժկու, երկաթ թոքերում:

Չգիտէ՞ք...
Իմացէ՛ք հիմա:
Ականջներդ – լայն – բացէ՛ք –
– Ուրիշ հանճարներ չկան
Աշխարհում նրանցից բացի՛:

Երիտասարդ էր համայնավարութիւնը բանաստեղծին նման, ու անոր նման չէր դաւաճանած իր բարձր իտէալներուն: Այդ ոճիրը աւելի ուշ պիտի գործուէր եւ իրեն իր կեանքը պիտի արժէր: Բայց իրականութեան մէջ Չարենց զոհ չգնաց յեղափոխութեան, որովհետեւ մինչեւ հաւատաց անոր, հաւատարիմ մնաց իր պատանութեան «սիրուհիին», առաջին սիրոյն: Եւ երկրորդ սիրոյն ալ որ Նայիրին էր, հայութեան ոգին: Երկու սէրեր՝ միացած, նոյնացած բանաստեղծութեան քուրային մէջ: Ու երբ հարց կու տանք թէ ի՞նչ գործ ունէր Չարենցը ռուս Յեղափոխութեան մէջ, որմէ ոչինչ կը հասկնար եւ որմէ ոչինչ սորվեցաւ՝ ստիպուած ենք պատասխանել թէ բանաստեղծ կոչուած էակը, հակառակ իր սարսափելի յստակատեսութեան՝ կոյր է աշխարհի իրականութեան ու մարդկային ողբերգութեան: 1918-ին 21 տարեկանին, «Ամբոխները Խելագարուած»ը հասկնալի է: Սակայն ի՞նչպէս բացատրել 1936-ին, 40 տարեկան չափահասութեան՝ «Երրորդ Այգաբացը»՝ իր «բոցէ Հոկտեմբեր-ով, Մեծ Ղեկավար-ով, անկաշկանդ Խորհրդային ազգեր-ով» ու նման հարիւրաւոր վիրաւոր արտայայտութիւններով...: Այդ 20 տարիներու ընթացքին կո՞յր էր Չարենց, չէ՞ր տեսներ ինչպէս հիւսիսի մեծ դրացիին տաղանդաւոր գրագէտներուն մեծ մասը մէկ մէկ փախեր էին Խորհրդային Միութենէն կամ լռեր էին (*):

Չարենցի կարճ կեանքին երկրորդ հանգրուանը կը թուի զետեղուիլ 1930ական թուականներու սկիզբը, երբ վերադարձ մը կայ յեղափոխական կիրքէն դէպի զուտ քնարերգութիւն ու պատանութեան երազանքները, դէպի ազգային թեմաներ: Սակայն չկայ նախահայրերու պաշտամունք այլ ընդհակառակն պարսաւանքը անցեալի ծառայութեան եւ ղեկավարութեան յատկապէս այդ հանգրուանի գլխաւոր երկի Գիրք Ճանապարհի մէջ: Ոչինչ կայ հոն համայնավար տեսութենէն այլ լոկ ժողովուրդի փառաբանանքը, փառահեղ ապագայի մը տեսիլքը, որ սաղմնային վիճակով կայ արդէն «Սասունցի Դաւիթ» 40 էջնոց գրութեան մէջ եւ որ կը զարգանայ ամբողջ 300 էջնոց գրքին երկայնքին: Այս գրքէն մարդ այն տպաւորութիւնը կ'առնէ, թէ Չարենց հաշուեյարդարը կ'ընէ իր կեանքին ու կը պատրաստուի նոր փուլի մը մէջ մըտնելու: Այդ բոլոր «Տաղերը» իր անձին շուրջ հիւսուած՝ ինքնապաշտպանութեան զրահ մըն են, տեսակ մը նախազգացում՝ թէ ատենը եկած է ինքզինքը բիւրեղացնելու: Այսպէս միայն կը բացատրուին «Ռուբայիները, Դիւանները, Խորհուրդները» եւայլն: Սակայն ոչինչ կ'աւելնայ իր բանաստեղծական թէմաներուն եւ զգայնութեան վրայ, ոչինչ յանդուգն կամ արկածախնդրական կը փորձուի: Մեծ Յեղափոխութիւնը հին է այլեւս ու «Ռէքուիէմ էթէրնամը», մահուընէ մէկ տարի առաջ, 1936-ին, գրուած Կոմիտասի համար, կրնայ շատ դիւրաւ Յեղափոխութեան պատշաճիլ: Սակայն հաւատքը, հաւատարմութիւնը Յեղափոխութեան հանդէպ միշտ վառ է սրտին մէջ – իտէալը սուրբ է ու միայն մարդիկ են որ կը սխալին...: Փոխանցումի այս շրջանին ոգին իր յարմար արտայայտութիւնը կը գտնէ «Ներբող առ Քննադատն N. N.» կտորին մէջ, գրուած 1929-ին:

. .

Կ'անցնեմ իմ ուղին ես, որպէս պոէտ,
Զգտելով միայն, որ ժանգ չչոքի
Իմ ոգու վրայ եւ ո՛չ մի վայրկեան: –

. .

Դժուար է եղել իմ անցած ուղին
Եւ կորուստներ եմ ունեցել ես մեծ,
Եւ ճանապարհս եղել է յղի
Խոր անկումներով, – սակայն ահա ես
Ոտքի եմ ելնում կրկին անվեհեր՝
Խոր տանջանքներով իմ ոգին կոփած,
Եւ մաքառում եմ կրկի՛ն ահա վեր՝
Նինջ ու յոգնութիւն ներքեւում թողած: –

. .

Եւ կ'երգեմ կրկին: – Եւ ո՛չ մի ժանիք
Ինձ չի՛ բաժանի լենինեան դարից,
Ինչպէս ո՛չ մի ուժ ինձ չի՛ բաժանի
Իմ շունչից, պայծա՛ռ քնարից...:

Թէ ուր կրնար տանիլ զինք այս նոր ներշնչումը՝ միայն կրնանք ենթադրել – խորապէս փիլիսոփայական քերթողութեան մը, կեանքի իրականութենէն տակաւ հեռանալով դէպի վերացականութիւն ու խորհրդանշականութիւն, քիչ մը Կէօթէի Ֆաուսթի նման, անջատուած նաեւ Յեղափոխութենէն՝ բայց մնալով միշտ նոր աշխարհը խորհրդանշող Լենինի անձին կախարդանքին տակ՝ որ նոր օրերու Ֆաուսթ մըն էր իրեն համար:

Եզրափակում: Չարենց այլեւս անհպելի առասպելի մը վերածուած է ու գրեթէ անկարելի դարձած է, մանաւանդ Խորհ. Հայաստանի մէջ՝ անոր մասին արդիական քննադատական խօսք ըսել: Այս կացութիւնը տեսակ մը հոգեհանգիստ է արուեստի գործի մը համար, եւ որուն վրայ կ'աւելնայ դեռ անձին շուրջ ստեղծուած պաշտամունքի նման երկիւղածութիւն մը, որ շատ աւելի կը դժուարացնէ ճշմարտութեան փնտռտուքը: Չարենց վերջ մը եւ սկիզբ մըն է նոյն ատեն: Այս երկուքին միջեւ՝ տենդահար կեանքի մը ու բանաստեղծական հեղեղային տաղանդի մը կիրքն ու բարկութիւնը, խանդավառութիւնն ու թախիծը, սէրն ու յուսալքումը: Ու նաեւ՝ բանաստեղծին մտալլկումը իր անձին հետ, իր կարողութիւններուն ու իր կեանքի իմաստին շուրջ: Ինքնութեան սուր ու մնայուն տագնապ մը կը թուի խոցել զինքը, այն աստիճան ջլատիչ, որ ծիծաղելի ծայրայեղութիւններու կը մղուի երբեմն.

Սիրի՛ր հանճարը հայ,
Որ դարեր շարունակ մաքառել է.
Եւ իբրեւ իր փառքը վերջին
Քո հորն է լոյս աշխարհ բերել

Այս տողերով կը հաղորդակցի իր խոկ աղջկան հետ...: Գոյապաշտ անձկութեան մը նշանն է, այլ նշաններու կարգին: Նոյնն էր երիտասարդութեան՝ երբ կը գրէր «անտես հիւրերու» մասին «որոնք կու գան, կ'ապրին ու կ'անցնին լուռ»: Կը գրէ կեանքի մասին որպէս «ճամբորդ, սպասուած հիւր, որ պէտք է գայ»: «Մահուան Տեսիլքին» մէջ Չարենց կ'արտայայտէ «մահուան ահաւոր ցանկութիւնն ու կարօտը ... քալել դէպի կարօտը, բարձրանալ ձիւներուն մէջ, հեռանալ կեանքէն, նոյնանալ վառուող արեւուն հետ որ կը ողջակիզուի ճղճիմ ճահիճներու սիրոյն, ... զգալ հեռու երկինքներու հրաւէրը որ լացի մէջէն կու գայ»: Բայց ինք կը դիմադրէ «պարապ հեռուներու» քաշողութեան ու կը կառչի մարդկութեան, իր սիրելի Նայիրիին...: Արդիական իր զգայնութեամբ, զօրեղ երեւակայութեամբ, սահմանազանց խանդավառութեամբ եւ իտէալիզմով՝ Չարենց կը յաջողի արուեստի ճշմարտութեան հասցնել իր գոյութենական անձկութիւնը ու փրկել անձին միութիւնը: Սակայն մեծ են նաեւ իր թերութիւնները – ծանծաղ է իր հասկացողութիւնը մարդկային խառնուածքին ու տառապանքին, քաղաքակրթութեան էութեան ու մտածումի բարդ նկարագրին: Ու ինկած յեղափոխական իտէալի քարոզչութեան ու հռետորութեան բոլոր թակարդներուն մէջ՝ ան պարզամտօրէն մարդկութիւնը բաժնած է երկու դասակարգի – մէկ կողմէն՝ չար հարուստը որ կը կեղեքէ եւ միւս կողմէ՝ առաքինի, աղքատ մարդկութիւնը որ կը կեղեքուի ու զոհ կ'երթայ ուժովներուն ու չարերուն: Յետոյ, չի՞ զգար արդեօք իր քաղաքական բանաստեղծութեան անանձնականութիւնը, ձրիութիւնը խրատներուն՝ որ կը շռայլէ ինք իմաստութեան քառեակներու կաղապարով, եւայլն: Անշուշտ որ կը զգայ, սակայն այդ չէ կարեւորը իրեն համար:

Ամբողջ կեանքը աշխատեր էր մէկ նպատակ իրագործելու համար – ինչպէ՞ս միաձուլել իր անձին մէջ քաղաքացին, պոէտը եւ մարդը՝ առանց զոհելու հիմնական արժանիքները իւրաքանչիւրին: Վերածուիլ Խորհրդանշանի՝ ուր ապագայ սերունդները գտնեն ամբողջ դարաշրջանի մը ոգին, գեղեցկութիւնը եւ իմաստը: Մտածումի այս ճամբուն վրայ, «Խոհ» բանաստեղծութիւնը, գրուած 1929-ին, 32 տարեկանին՝ առանցքային նշանակութիւն կը ստանայ: Կեանքը որպէս Պատգամ, մէջն առնելով մահուան պարագաներն ալ – դժուար է ասկէ աւելի կատարեալ գոյութիւն մը երեւակայել: Ու եթէ այս նպատակը Չարենց կրցաւ իրագործել առանց որեւէ դեր խաղալու ինքզինքին՝ կը նշանակէ յաջողած էր կեանքը, բառին բացարձակ իմաստով: Բան մը՝ որ երբեք պիտի չգիտնանք:

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Յուլիս 3, 1987
Սան Ֆրանսիսքօ

(*) Ահա մասնակի ցանկ մը – Իվան Բունին (ապագայ Նոբելեան դափնեկիր), Նիքոլա Բերդիաէֆ (փիլիսոփան), Լէոնիտ Անտրէէվ, Վիաչէսլավ Իվանով, Տմիտրի Մերէժքովսքի, Զինայտա Հիփիուս, Բորիս Զայձեւ, Ալէքսէյ Ռէմիզով, Գոնստանդին Պալմոնթ, Միխայիլ Արցիպաշէվ, Իվան Շմէլիով, Մարք Ալտանով, Վլատիսլավ Խոտասէվիչ – բոլորն ալ հեռացած Խորհ. Միութենէն 1922-էն առաջ: Աւելի ուշ՝ Մաքսիմ Կորքի: Շատեր որոնք որոշեցին մնալ շատ չանցած լռութեան մէջ թաղուեցան – Վալէրի Բրուսով, Նիքոլայ Կլիւիէվ, Աննա Ախմաթովա, Ֆիոտոր Սոլոկուպ, Միխայիլ Քուզմին, Մաքսիմիլիան Վոլոշին: Աւելի կարեւոր էր Ալեքսանդր Բլոքի պարագան որ նախ փարեցաւ Յեղափոխութեան սակայն կարճ կեանքին վերջին երկու տարիները կատարեալ մեկուսացումի, յուսախաբութեան ու թշուառութեան մէջ անցուց, մեռնելով 1921-ին: Սերկէյ Եէսէնին (1895 - 1925) ուրիշ ողբերգութիւն – ան ալ սկիզբը կը խանդավառուէր սակայն 1925-ի ձմեռը դաստակները կը կտրէր ու արիւնով գրելէ ետք իր վերջին նշանաւոր քերթուածը (Մնաս բարով, ընկեր / բաժանումի ժամն է արդ) կը կախէր ինքզինք Լենինկրատի Հոթէլ Անկլըթէրի սենեակին մէջ: Իսկ էն նշանաւորը եւ Չարենցի կուռքը Վլատիմիր Մայաքովսքի, փորձելէ ետք Յեղափոխութեան հաւատալ՝ անձնասպան կ'ըլլար, փամփուշտ մը սրտին, 1930-ին: (Տեսնել Jürgen Rühle, *Literature and Revolution*, New York, 1969).

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄ

Գրեց՝

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Հէնրիկ Էդոյեան. – Եղիշէ Չարենցի Պոետիկան: Երեւանի Պետ. Համալս., Երեւան, 1986:

Հէնրիկ Էդոյեան Հայաստանի ամէնէն հմուտ եւ ամէնէն տաղանդաւոր գրականագէտներէն մէկն է: Կը պատկանի Հայաստանի մտաւորականութեան վերջին–թեր սերունդին, ու Եղիշէ Չարենցի «Պոետիկա»յի մասին իր նոր լոյս տեսած գործը իր առաջին գիրքն է գրականագիտութեան մարզէն ներս: Ծանօթ իր համալսարանական ուսուցումով, ծանօթ՝ հնագարեան եւ մասնաւորաբար հին հնդկական դիցաբանութիւններէն կատարած իր թարգմանութիւններով եւ անոնց մասին ամբարած իր գիտելիքներով, Հէնրիկ Էդոյեան ունի նաեւ բանաստեղծական գետնի վրայ նշանակալից արտադրութիւն մը: Այս բոլոր յատկանիշները մէկտեղուած՝ կը դարձնեն զինք համահայկական մտաւորականութեան ծիրէն ներս արտակարգ դէմք մը: Չարենցի մասին իր մեկնաբանական ուսումնասիրութիւնը կը ցուցաբերէ այդ բոլոր յատկանիշներուն համադրոյթը: Մէջը կան գրականութեան տեսաբանութեան վերաբերեալ ամէնէն բարդ հարցերուն շուրջ վիճարկողական անդրադարձներ, կայ Չարենցի գործին խոր ծանօթութիւնը, կայ արդիական գրականագիտութեան խնդիրներուն հանդէպ՝ յանձնառու կեցուածքը, եւ կայ վերջապէս՝ գրութիւնները լուսաւորելու, զանոնք մեկնաբանական հունի մը մէջ զետեղելու հազուադէպ կարողութիւնը:

Գիրքը դժուար ընթեռնլի գիրք մըն է: Քիչ բան կարդացած եմ մինչեւ այսօր որ պահանջած ըլլայ ինձմէ մտային այսքան լարում ու պրկում, հասկնալու համար բոլորը, հետեւելու համար գաղափարներուն, իւրացնելու համար վերլուծումները: Բայց քիչ բան կարդացած եմ նաեւ որմէ իմացական այսքան խայծեր ու թելադրանքներ քաղած ըլլամ: Անշուշտ որ Չարենցի գործին մեծութիւնը բաժին մը ունի ասոր մէջ: Բայց մեկնաբանական ընթերցումը կրնայ գռեհիկ բառով մը ըսուած՝, «տափակցնել» գործ մը, ինչպէս ամէն օր կը տեսնենք մեր շուրջը: Կրնայ նաեւ, ինչպէս հոս, չափուիլ իր միջոցներով՝ տուեալ գործին մեծութեան հետ:

Գրախօսականի մը սահմաններուն մէջ՝ պիտի չկարենամ բնականաբար հեռուէն իսկ մօտենալ գիրքին մէջ պարունակուած ամբողջ հարստութեան: Պիտի բաւականանամ Էդոյեանի ընդհանուր ծրագիրը բացայայտելով, եւ զայն համառօտակի ներկայացնելով: Չարենցի գործին մասին շատ մը ուսումնասիրութիւններ կան հրապարակին վրայ, երբեմն՝ լուրջ, բայց յաճախ ալ՝ պատմութիւն պատմող, կեանքը, թեմաները, յեղափոխութիւնը, հալածանքը: Էդոյեանի ուսումնասիրութիւնը ոչ միայն պատմութիւն չի պատմեր, ոչ միայն դիւրին ու հեշտընկալ մեկնաբանութիւններէն կը խուսափի վճռապէս, այլեւ առաջինն է որ ինքզինքին նպատակ կը դնէ գործ մը կարդալ իր ամբողջութեամբ՝ «կառուցապաշտ» մօտեցումով, այսինքն՝ «սթրուքթիւրալիսթ», ինքը կ'ըսէ՝ «կառուցուածքային»: Ահաւասիկ՝ Չարենցի գործը «կարելի է ըմբռնել եւ վերլուծել միայն կառուցուածքային պոետիկայի տեսանկիւնից, շեշտը դնելով նրա իմաստաբանական կողմի վրայ» (էջ՝ 5): Եւ հոն, ուր ես, դիւրամատչելիութեան սիրոյն, գրեցի «Չարենցի գործը», ինքը կը գրէ՝ «Չարենցի բանաստեղծագործական աշխարհի այդ միասնական, բարդ ու հակասական մակրո – համակարգը...»:

Այս տողերը կը կարօտին անշուշտ բացայայտումի: Ծանօթ է ընթերցողին այն իրողութիւնը որ Չարենցի գործը, իր զանազանութեամբ ու բազմազանութեամբ, որդեգրուած ձեւերու, քերթողական ըմբռնումներու տեսական փոփոխութեան պատճառով՝ դժուար համադրելի է մէկ

ակնարկով: Երեւութապէս՝ հոն կը պակսի մտայղացումի միասնութիւնը: Մեկնաբաններ գտնուած են հետեւաբար, որոնք ճառած են «տարբեր Զարենցներ»ու մասին, այնքան մեծ է խրամատը օրինակ՝ 1917 «Ծիածան» հատորին եւ 5 տարի վերջը գրուած «Պոէզոզունա»յին միջեւ: Մօտեցումի սովորական ձեւն է՝ ամէն մէկ «Զարենց», ուրեմն ամէն մէկ «շրջան» դրական ընդհանուր ու ժամանակակից հոսանքի մը ծիրին մէջ զետեղելը: Գրականութեան պատմութեան ամէնէն ընթացիկ ձեւն է: Ընթացիկ՝ բայց երբեմն ո՛չ անօգուտ, երբ խելացի կերպով ներկայացուած են Զարենցի գործին յարաբերութիւնները խորհրդապաշտ Ալ. Պլոքին կամ ապագայապաշտ Մայաքովսքիին հետ: Մօտեցումի այս ձեւը ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ սակայն, եթէ ոչ ընդհանուր յայտարարներ երեւան բերել, շրջաններ ու ժամանակամիջոցներ զատորոշել ու բնութագրել, գործին «հանդրուանում»ը կատարել, ի մտի ունենալով միշտ ռուս եւ համաշխարհային գրականութեան մօտ համապատասխան հարցերը, թեմաները, շարժումները, նպատակակէտերը: Այս ձեւով ձեռք ձգուած պատմականութիւնը եւ պատմականացումը անհրաժեշտ արդիւնքն է փաստահարար, ու Խդոյեան այս ուղղութեամբ իր տուրքը սիրայօժար կը վճարէ իրմէ առաջ եկած «զարենցագէտ»ներուն: Պատմականացումը խորքին մէջ՝ երկու բան կ'ընէ. – Ա) գործը կը զետեղէ համադիրի մը՝ contexte-ի մը մէջ, ի՛նչ բնոյթ ալ ունենայ այդ համադիրը՝ քաղաքական, գրական կամ հասարակական. Բ) այս «համադրայնացում»ին շնորհիւ՝ կը բացատրէ գործին տարբեր ու երբեմն հակասական երեսակները:

Խդոյեան չի մերժեր անշուշտ, «համադրայնացում»ի սկզբունքը: Կը հաստատէ ու կը շեշտէ միայն կառուցապաշտ քերթողագիտութեան մը իւրայատկութիւնն ու անհրաժեշտութիւնը. «պոետիկան (քերթողագիտութիւնը, Մ. Ն.) գործելով ներտեքստային իմաստների ոլորտում..., պատմականն ընկալում է իբրեւ ինքնաինքեան հասկանալի ու անհրաժեշտ, իբրեւ «ելման կէտ» որից սկսւում է վերլուծութիւնը» (էջ 14): Պարզացնելով քիչ մը բանաձեւումը՝ թեքստային վերլուծումը ստիպուած է միաժամանակ թեքստով եւ պատմութեամբ զբաղելու, բայց վերլուծութեան առարկան կրնայ ըլլալ միմիայն թեքստը, եւ ոչ թէ պատմութիւնը: Ինչո՞վ կը յատկանշուի ուրեմն Խդոյեանին յատուկ «կառուցուածքային»ը: Շարունակելով վերը սկսուած բացատրութիւնը, պատասխանը հետեւեալն է. – զուտ «համադրային» մօտեցումը անբաւարար է, չըսելու համար՝ անկարող բարդ գործի մը երեսակներուն հանդրուանումը եւ հակասականութիւնը բացատրելու: Պատճառը պարզ է. երեսակներուն եւ հանդրուաններուն միջեւ անցքը համադրային քննադատութեան կողմէ կրնայ լուսաբանուիլ միայն «արտաքին» ազդակներով, որոնք որեւէ կապ չունին գործի մը ներքին զարգացումին հետ: Այդ «արտաքին» ազդակներուն մէջ ամէնէն գործածականը հեղինակին վերագրուած հոգեբանութիւնն է. Հոգեբանական բացատրութիւնը, մինչեւ իսկ՝ զուտ համադրային քննադատութեան մը պարագային, վերջին կռուանը կը հանդիսանայ, երբ միւս բոլոր բացատրութիւնները սպառած են իրենց թելադրականութեան ուժը:

Խդոյեանի իւրայատկութիւնը այն է, որ ընդունելով հանդերձ համադրային մօտեցումները, եւ օգտուելով հանդերձ անոնցմէ, զանոնք չի նկատեր վերջնական: Կը հետապնդէ «ներթեքսթային» հանդրուանում մը, եւ հետեւաբար՝ «ներթեքսթային» միասնութիւն մը: Հոս է, տեսաբանական գետնի վրայ, իր ուսումնասիրութեան մեծ նորութիւնը. որ նորութիւն մըն է գոնէ՝ համահայկական քննադատութեան ծիրէն ներս: «Ներ-թեքսթային» մօտեցումը, հակառակ «համադրային» մօտեցումին, ստիպուած է նախ ամէն մէկ «շրջան» նկարագրելու իր համակարգային տարրերու բաղադրումով, ամէն մէկ շրջան նկարագրելու Խդոյեանի բառով՝ իբրեւ «միկրոհամակարգ»: Զարենցի գործին մէջ Խդոյեանի կողմէ զանազանուած երեք «միկրոհամակարգ»ներն են՝ Ա) «սիմվոլային» համակարգը (որ կը համապատասխանէ Զարենցի խորհրդապաշտ շրջանին, մօտաւորապէս մինչեւ 1920), Բ) ապագայապաշտ շրջանի համակարգը (մօտաւորապէս՝ 1920 – 1925, բայց Խդոյեան շատ արագ կ'անցնի զուտ ապագայապաշտ գործերուն վրայէն, տե՛ս էջ 257 – 276), Գ) «ուշ շրջանի պոետիկան» («Էպիկական Լուսաբաց»ի եւ «Գիրք Ճանապարհի»ի շրջանը), որուն Խդոյեան «բանաստեղծական ռէալիզմ» անունը կուտայ, ի չգոյէ լաւագոյնի, բայց ըստ իս՝ բաւական թոյլ կերպով: Այս երեք շրջան – համակարգերը հիմնուած են աշխարհի եւ պատմութեան տարբեր յղացումներու վրայ: Կը նշեմ զանոնք հոս առանց յաւելեալ բացատրութիւններու՝ «միֆական աշխարհ», աշխարհ իբրեւ «իրադարձութիւն», աշխարհ իբրեւ «ստեղծագործութիւն»: Բայց հիմնուած են նաեւ ձեւային – նշանային տարբեր միջոցներու վրայ, զորս կը նշեմ վերստին առանց յաւելեալ բացատրութեան. առաջին շրջանին՝ «սիմվոլ»ի եւ «միֆ»ի նշանային համակարգը, երկրորդ շրջանին՝ «երկխօսականութեան» սկզբունքին տիրապետութիւնը, երրորդ շրջանին՝ «մետաֆորային» – այլաբանական համակարգը:

Խդոյեանի նրբամիտ, երբեմն անթափանցելի ըլլալու չափ խորաթափանց վերլուծումները, որքան վերադրումի իր փորձերը բազմատական ձեւով տարուած քննարկումի եւ վիճարկումի կը կարօտին: Երկու օրինակ տամ միայն: Երկրորդ շրջանին յատուկ «երկխօսականութեան» սկզբունքը կը յենու ամբողջութեամբ Միխայիլ Պախթին շատ ծանօթ գրականագէտին տեսութիւններուն վրայ (հետաքրքրուած ընթերցողին համար՝ ըսեմ որ Պախթինի գործերուն մէկ կարեւոր մասը թարգմանուած է այսօր ֆրանսերէնի ինչպէս անգլերէնի, տե՛ս օրինակ՝ «Տոստոյեւսքիի Պոետիկան», կամ «Լեզուական ստեղծագործութեան հարցեր»): Խդոյեան ցոյց կուտայ թէ ինչպէս այդ նոյն սկզբունքը, զոր Պախթին երեւան բերած է մասնաւորաբար վիպական կալուածի ուսումնասիրութեամբ եւ յետոյ ընդլայնած, տալով անոր փիլիսոփայական համընդհանուր տարողութիւն, կը գործէ Զարենցի մօտ իբրեւ «կոմպոզիցիա»յի սկզբունք, իր միջանկեալ շրջանին: Բայց շրջանները չեն ներկայացուած միայն իբրեւ ժամանակագրական բնոյթ ունեցող ամբողջութիւններ: «Երկխօսականութեան» սկզբունքէն օրինակներ կը բերուին նաեւ «ուշ» շրջանէն: Հարցը Խդոյեանի մօտ՝ միշտ համակարգային տուեալներու նկարագրութիւնն է: Երկրորդ օրինակ՝ «մետաֆոր»ի յղացումը, հաւանաբար ամէնէն դժուար կէտը այս գիրքին մէջ: Մէկ նախադասութեամբ. մինչ «սիմվոլ»ը կը նշէ ու կը խորհրդանշէ «այլ» իրականութիւն մը, իբր ամբողջութիւն, եւ ուրեմն կը յղուի «երկաշխարհայնութեան» յղացումին, «մետաֆոր»ը ինք՝ կ'աշխատի լեզուին մէջ: Մինչ խորհրդանիշը կը նշէ ա՛յլ աշխարհ մը, փոխաբերութիւնը կ'ընկալէ ա՛յս աշխարհը, իր պատմականութեամբ, համապատասխանելով աշխարհի ըմբռնումին իբրեւ «ստեղծագործութիւն»: Այնպէս կը թուի թէ «մետաֆոր»ի այս հասկացողութիւնը (անունով անսովոր՝ եւրոպական գրականագիտական եւ փիլիսոփայական աւանդութեան մէջ), կը հիմնուի Ա. Լոսեվի տեսաբանական փորձերուն վրայ (տե՛ս հոս էջ՝ 444, ծան. 11, ուր Լոսեվէն մէջբերում մը կը բացատրէ մետաֆորը իբրեւ զուտ յայտնակերպութիւն, «ինքնաբովանդակ նշանակութիւն», որ սահմանուած չէ ինչպէս կ'ընէ սիմվոլը՝ յայտնակերպուող այլութեան մը մասին վկայելու): Այլ առիթի կը ձգեմ դրոյթներուն քննարկումը:

Էականը հոս այն է, որ միկրոհամակարգերու բնորոշումը կը մտնէ աւելի ընդհանուր ծրագրի մը մէջ, որ է՝ «ներթեքսթային» մօտեցումով հետեւիլ շրջանէ շրջան անցքերուն, ցոյց տալով թէ ինչպէս ամէն շրջանի «թեքսթային» իւրայատկութիւնները կը գտնուին յաջորդ շրջանին մէջ, զանցուած, ժխտուած ու «բարձուած» կերպով: Այսպէս է որ Խդոյեան կը յանգի «մակրոհամակարգ»ի գաղափարին (հատորին վերջին գլուխը կը կոչուի՝ «Ե. Զ.-ի պոեզիայի մակրոհամակարգային միասնութիւնը»), երեւան բերելով «թեքսթային» տրամաբանութիւն մը, որուն մէջ եւ որուն շնորհիւ հասկնալի կը դառնայ Զարենցի ուշ շրջանի գործին նշանակութիւնը:

Այսքան: Աւելցնեմ որ իր ամբողջ դժուարութեամբ հանդերձ՝ խանդավառիչ է այս գործը, Զարենցի գործին մէջ հակասական միասնութեան մը իր փնտռտուքով, իր որդեգրած մօտեցումով, կառուցապաշտ «մեթոտ»ին շուրջ իր վիճարկումներով, եւ մանաւանդ՝ գործերու վերլուծումով, թեքստի մը ներքին ծալքերուն հանդէպ ցուցաբերած իր յարգանքով:

■

ԻՆՆՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Անցեալ Յունիսին Ե. Զարենցի ծննդեան 90-ամեակի հանդիսութեան Ջուլալ Գազանճեան հրապարակային ելոյթ մը կ'ունենար Զարենցաւանի մէջ: Ստորեւ կը հրատարակենք այդ խօսքի ամբողջական գրութիւնը:

Սիրելի քոյրեր եւ եղբայրներ, պաշտելի երիտասարդներ, պատանիներ ու մանուկներ...

Աւելի քան յուզումով եւ ուրախութեամբ, ոտքերս առաջին անգամով մայրենի հողին վրայ, խօսքս միացուցած Սփիւռքի գրչակիցներուս եւ հարազատներուս, – մենք ամէնքս հարազատներ ենք Հայրենիքէն Սփիւռք–, հոս, Զարենցաւանի մէջ հպարտութեամբ կ'ողջունեմ Եղիշէ Զարենցի իննսունամեակն ու ձեզ ամէնքդ:

Քիչեր, մեր ազգային թէ գրական մեծ դէմքերէն, կրցած են զգալ ու շնչել իրենց ժամանակին հետ այնքան սերտ ու լման՝ որքան Եղիշէ Զարենց: Հայ կամաւորական գունդերու խենթ պատանիէն մինչեւ Կարմիր բանակի երիտասարդ զինուորը, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան փողահարէն մինչեւ մեր պատմութեան հունը իջնող «Գիրք ճանապարհի»ի քուրմը, ան ապրեցաւ բացարձակապէս իբրեւ հայ անհատ ու ըստ այնմ դիրքորոշում, իբրեւ կարմիր քաղաքացի եւ ըստ այնմ արդար յեղափոխութիւն, իբրեւ նամանաւանդ, բանաստեղծ՝ իր լուսաւոր տեսիլքէն անշեղ ու անզիջող: Մեծերը կը յատկանշուին, առաւելաբար, իրենց խառնուածքին եզակի, զօրաւոր դրոշմով: Կրնան, մարդոց հասարակ որակումով, նկարագիր չունենալ, բայց շեշտուած անհատականութիւն մը զիրենք կը դարձնէ անսովոր, ցայտուն, տիրական: Զիրենք փնտռելու, մեր անհատական թէ ընկերային հարցերուն մէջ վկայութեան կանչելու մեր միտումն իսկ կը շեշտէ անոնց տեւական, ազդու ներկայութիւնը՝ այսօր: Ահա թէ ինչու, այսօր իսկ, արեւմտահայ բանաստեղծը, յանուն հողազուրկ բայց ոչ հայրենազուրկ սփիւռքահայութեան, չի կրնար երեւակայել մեր հայրենիքը՝ առանց զարենցեան կնիքի ու գոյնի: Մեր նոր գրականութեան մէջ միակը գուցէ որ դպրոց բացաւ՝ գրական արտայայտութեան թէ ազգային մեր արժէքներուն հանդէպ իւրայատուկ մերձեցումի: Եթէ հայրենի մեր բանաստեղծութեան մէջ, մինչեւ օրս, նկատելի է զարենցեան շունչ մը, այդ մէկը նոյնքան շեշտուած կը ներկայանայ խորհրդային հայ քաղաքացիին ընկերային թէ ազգային եզակի հայեցողութեանը մէջ, եւ, մինչ գեղագէտներուն համար կրնայ թերութիւն համարուիլ ցարդ չկարենալ ձերբազատուիլը Զարենց բանաստեղծէն, մեզի կը մնայ, պարզապէս, հիանալ միայն «Արարատը աշխարհին հետ չփոխելու» խորհրդահայ քաղաքացիին անկաշառ հայրենասիրութեանը:

Եթէ, ըստ ճաշակի, արդի հայ գրականութեան մէջ իբրեւ մեծագոյն բանաստեղծի օրինակ տրուին անուններ՝ Սայաթ Նովայէն մինչեւ Տէրեան, Պէշիկթաշլեանէն կամ Դուրեանէն մինչեւ Մեծարենց ու Վարուժան, իբրեւ, եթէ երբեք ոչ անպայման մեծագոյն, բայց անկասկած կարեւորագո՛յն բանաստեղծ ունինք միայն ու միայն Զարենցը: Կարեւորագոյն բանաստեղծի որակումը կը թելադրուի մշակած իր նիւթին այլազանութեամբ թէ իր ժամանակի ապրումն ու ոգին խտացնելու, լաւագոյնս ցոլացնելու շունչով եւ ուժականութեամբ: Մեր գրականութեան միւս թեւի մեծին, Վարուժանի օրինակով միակը՝ նաեւ ինքզինք գերազանցող, վերանորոգող՝ քերթուածէ քերթուած, գիրքէ գիրք: Քերթուածէ քերթուած, գիրքէ գիրք, օրը օրին, հեւ ի հեւ գրած է աւելի՛ գեղեցկանալու, աւելի՛ սրուելու, աւելի ազդո՛ւ ըլլալու համար. գրած է ինքզինք վերստեղծելու համար, նոր բնորոշութիւններ կատարելու, իրմէ որոշ գծեր վանելու, նոր յայտնութիւններ գումարելու, բարդելու՝ բացայայտելու համար իր լաւագոյն երեսը. գրած է տարածուելու, արձագանգուելու համար. գրած է մանաւանդ՝ գեղչելու համար այն, որ իրը չէր, ան որ իրմէ չէր. այնքան որ իր պաշտած Տէրեանին երգն իսկ օր մը դարձաւ անընդունելի, պարզապէս, եւ բնականաբար, անոր համար՝ որ իւրացուած, որով՝ եկուոր զգացողութենէն անդին, աւելի՛ բանի մը կը ձգտէր: Եւ հաստա՛տ: «Պոէզոզունա» եւ «Ռոմանս անսէր» այլապէս ըմբռնելի ու գեղեցիկ անհրաժեշտ հանդրուաններ էին՝ հասնելու համար «Գիրք ճանապարհի»ի անզուգական «Տաղեր...»ուն:

Մեծ է իր հմայքը: Արդի հայ գրականութեան մէջ գուցէ ոչ ոք ստացած է նոյնքան ժողովրդական, համահայկական հռչակ. «լուսապսակ ճակատ», որ խորհրդանշելով հանդերձ տարաբախտ մտաւորականներու ամբողջ սերունդ մը՝ պէտք չէ նսեմացնէ, մոռացութեան մատնէ գրական թէ քաղաքական իր անմիջական գործակիցները, բախտակից միւս մեծերը՝ որոնցմէ շատերուն եւս մահուան յիսնամեակն է այս տարի: Աւելի քան լոյս ու յարգանք, աւելի քան սէր ու երկիւղածութիւն, մեր ծաղկած երկրի բոլոր ծաղիկնե՛րը ընծայ՝ ամէնուն յիշատակին:

Չմոռնանք թէ հազար ինը հարիւր տասնըհինգի արեւմտահայ մտաւորականներու կառափնարանին յաջորդեցին այլապէս տխուր օրեր՝ այս անգամ արեւելահա՛յ մեր մտաւորականութեան համար: Առաջինը կը միտէր մեր ցեղային բնաջնջման, երկրորդը՝ հայօրէն մտահոգուելու, գործելու եւ արտայայտուելու խորհրդային քաղաքացիի մեր արդար ազատութեան, մեր կամքի՛ ջնջումին: Մին՝ մեր ժողովուրդի միա՛կ թշնամին. միւսը՝ խորհրդային քաղաքացիի մեր ինքնուրոյնութիւնը մերժող եւ արդար վարդապետութիւնները խեղաթիւրող մարդիկ, զորս պատմութիւնը դատապարտեց՝ սրբագրելով ինքզինք: Մենք գիտենք, եւ այդ իսկ վստահութեամբ աւելի քան հպարտ ենք, որ Տէր Զօրի մէջ չմեռնող այս ժողովուրդի բնաբանին աքսորներէն վերադարձաւ աւելի՛ ինքնավստահ, աւելի՛ անմկուն:

Հայ ժողովուրդը սիրեց Զարենց բանաստեղծը իր բոլոր գեղեցիկ գործերուն մէջ, որովհետեւ գեղեցկութիւնը վեր է, անկախ՝ մարդկային, ընկերային թէ գաղափարախօսական բոլոր նկատումներէն: Մնացեալը կարեւոր չէ՛: Կարեւորը այն է, որ այսօր ամէն Հայ, Հայրենիքէն մինչեւ Սփիւռքի յետին անկիւնները, եթէ ոչ այսպէս մեծ շուքով ու հրապարակաւ, բայց սրտին մէջ անպայման հիացումով, սիրով, հպարտութեամբ ու հաւատքով կ'ոգեկոչէ իր զաւակներէն մէկուն՝ Եղիշէ Զարենցի ծննդեան իննսունամեակը: Զայն կ'ոգեկոչէ պատմութիւնը՝ որ ստորագրուած ճշմարտութիւնն է: Հայո՛ց պատմութիւնը: Ժողովուրդին եւ սերունդներուն տրուած տեւելու իրաւունքը՝ անսրբագրելի եւ անժամանցելի:

Գրասէրը գիտէ, թէ Զարենցով ինչ բարձրութեան հասաւ հայ բանաստեղծութիւնը. իսկ հայ քաղաքացին, աշխարհի մէջ ո՛ւր ալ ըլլայ, չէ մոռցած երէկուան մեր փորձառութիւնը, այսօրուան դասն ու վաղուան հեռանկարը՝ զոր փոխանցեց: Մահուան տեսանող, պատմութենէն մեզ դիտող իր բարի աչքերուն մէջ մենք կը տեսնենք միայն ու միայն մեր երկրի լուսապսակ ապագան: Գալիք օրերը անպայման պայծառ կ'ըլլան՝ պայմանաւ, որ օրերը մենք չմռայլենք. պայմանաւ՝ որ, ինչպէս պատգամեց, մնանք մէկ ժողովուրդ, հաւաքական մէ՛կ ուժ, գոյատեւելու – ստեղծագործելու համար մի՛շտ աւելին, միշտ աւելի՛ գեղեցիկն ու լաւը: Աւելի բարօրասէրը. աւելի խաղաղասէրը: Բարին՝ որ սէրն է: Մարդկայինը:

■

ԵՐԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ

1

Զարենց զարմացուցած է գիս հանգրուաններու իր առատութեամբ։ Հանգրուաններ որոնք հեռեւած են իրարու, կամ հասած են իրար, կամ ընթացած միասին։ Ոմանք տեւած են տարիներ, թէեւ այդ տարիներուն կը թուէր թէ պիտի տեւեն յաւիտեան։ Ոմանք սկիզբ են առած ու աւարտած ակնթարթի մը ընթացքին, շարադրուելու համար յաջորդող քանի մը ամիսներուն կամ շաբաթներուն։ Հանգրուաններ որոնց նպատակն էր մեծ ժամանակին փողերգուն ըլլալ, կամ զօրագրեալը, կամ վաւերագըրողը։ Հանգրուաններ որոնք քմահաճոյքի մը կ'ընդառաջէին, կամ սեւեռում մը կ'արտաբերէին պատումը մինչեւ։ Հանգրուաններ որոնք մոռցուեցան, հանգրուաններ որոնք հերքուեցան, հանգրուաններ որոնք դարձան դարձեալ։ Հանգրուանները որոնք չտպուեցան իր ապրած ժամանակ, որոնք չամբողջացան, կամ ամբողջ չհասան մեզի։ Եւ հանգըրւանը որ պիտի սկսէր։

Իսկ հանգրուանը միայն յափշտակում չէ, կամ տեսիլ, կամ համոզում, կամ յոյզ, կամ կոչ, կամ մտածում, —այլեւ ոճ։ Եւ կը բախին ոճերը իրարու, կամ կը ձայնակցին, կամ կը բխին առանձին, կամ կը խուսափին իրարմէ։ Զարենց զարմացուցած է գիս փնտռտուքի առերեւոյթ բացակայութեամբ եւ գիւտին անխուսափելիութեամբ։ Հետզհետէ չի տիրապետեր ան. նուաճած է արդէն։ Սկիզբ, զարգացում եւ աւարտ չունի իւրաքանչիւր հանգրուան. դրոշմը միեւնոյնն է ամէնուր։ Եւ անկարելի է անջատել գրառուած միջոցը գրաւող միջոցէն. հեռեւած ըլլայ ան ուրիշին ու յեղած, կամ յօրինած ըլլայ, մեր առջեւ միակ կերպն է կարելի / նոյնիսկ փտած թուղթերու վրայ աղճատուած իր կտորները կը թուին հասած ըլլալ մեզի կատարեալ /։

Բայց որքան տարբեր ըլլայ իւրաքանչիւր հանգրուան, եւ որքան հիւղուած ըլլայ ան իւրաքանչիւր հանգրուանի ոճին, ներկայ է, առկայ է Զարենց։ Զարենց մը անջատուած է Զարենցէն՝ որ մնացած է ամբողջ։ Զարենց զարմացուցած է գիս իր գոյութեամբ։

2

Համայնավար յեղափոխութենէն առաջ, եւ նախքան որ համայնավար գաղափարաբանութիւնը բեւեռէր իր միտքը, Զարենցի շարժումը շարունակական զոհաբերում մըն է խորհրդանշական երազին,— արեւ ուր պիտի հրկիզուի ու սրբանայ, կամ ծխածան որ պիտի ափսոսի եւ անէանայ, կամ մշուշ ուր պիտի մխայ ու խաղայ։ Ցօժարում մըն է այս՝ գերբնական յափշտակման, եւ յարատեւ, հիւծական շարժում մը՝ առօրեան ողողող յափըշտակման մէջ։ Արդ, հակառակ յափըշտակման թաքնախորհուրդ բնոյթին, ճանաչելի էր Զարենցէն բխածն ու փըրթածը։ Եւ ուրեմն չփնտռենք հակադրութիւնը մարմինին եւ երազին, նիւթականին եւ աննիւթականին, — անոնք չեն միանար բանաստեղծական ներքին տրամաբանութեամբ, այլ հրաշքով որ այնքան իրական է որքան զգացումը։

Անեզրականութեան զգացումով էր որ Զարենց ողջունեց համայնավար յեղափոխութիւնը, անհաշիւ արեւներ շպրտելով անոր առջեւ։ Եւ նոր օրերու մեծ գործին յառկացուց հրկիզող իր արեւը, որ այժմ, իբրեւ հնոց, ներկայէն ձուլէ ապագան։ Համայնավար Զարենցը արդ ընտրեց մետաղեայ փայլով, մետաղեայ ձայնով կոչերն ու ճիչերը, երգելու համար կառուցումը, առեղ ծանօթ քերթուածը, որովհետեւ կը սաւառնէր ան ժողովուրդին վերեւ, որպէսզի հասեալ իր տողերը խրին ու խօսին ժողովուրդին։ Ապագան սակայն թեւածեց հեռու։ Զարենց դարձաւ ներկայի մը որ պիտի տեւէր երկար եւ հարկ էր որ հերկը բացուէր խոր՝ պարզ ու ծանրակշիռ խօսքով։ Եւ եթէ համայնավարութիւնը, որպէս իրակարգ, դեռ հեռու էր ներկայէն, գաղափարականով կարելի էր դիտել անցեալը, — հեռու անցեալը՝ ողբալի եւ ընկճող, իսկ մօտական Զարենցի ալ տեսանկիւնով՝ ողբերգական եւ արտառոց։

Տեսած էր Զարենց ու քննադատած անոնք որոնք չէին ըմբռնած ու բռնկած համայնավար տեսլականով։ Սակայն անոնք է որ կը հիմնաւորէին։ Իսկական յեղափոխականը կը հալածուէր։ Յեղափոխութիւնը ինքը կը զենէր իրեն համար զոհուելու պատրաստ իր զաւակները։ Անցած էր ցերեկը եւ արշալուսային արեւը փոխուած՝ վերջալուսային արնացայտ կացինի։ Նոյն յաճախանքը գիշեր ու ցերեկ .երազ եւ իրականութիւն կը խեղուէին զառանցանքի։ Ամբաստանուեցաւ, դատապարտուեցաւ Զարենց որպէս դաւաճանը իր կեանքի միակ նպատակին։ Իր ողբերգութիւնը առաջին ։

3

Կը կանգնի Զարենց իր յախուռն խառնուածքով եւ զօրաւոր անհատականութեամբ։ Բխած է ան ընդմիշտ դուրս, եւ մի է եղած ինքնիրմով։ Իր անհուն պոէտ ըլլալու յոխորտ յայտարարութիւնը յորդած էր իմ մէջ ու յեղյեղած գիս աւելի հսկայ կաղապարի մը մէջ երբ տարեկից էի իրեն։ Յետոյ, ինչպէս ինք՝ նաեւ ես, անդրադարձած էինք անոր պոռոտ ու ծաղրանկար բնոյթին։ Բայց յախուռն խառնուածքը արուեստակեալ չէր, ընդմիշտ տողերէն կը խուժէր նսեմ ոստը։ Եւ խարկանք մը չէր զօրաւոր անհատականութիւնը, որպէս երակ ու մկան ու ջիղ, տողերուն մէջ կը հոսէր, տողերը կը պրկէր, կը դողար տողերէն, կը տըրւէր անոնց եւ անոնցմով կ'ըլլար չափ ու կշռոյթ ու թաւալ։

Իմ ընթերցումս չհեռեւեցաւ իր ընթացքին։ Ես ունեցայ մուտքերս ու ելքերս, իսկ Զարենց միայն ելքեր։ Նախկին Զարենցէն ելլելով ամբողջ ու նոր, ան կը գտնէ զայն եւ մնացած է ահա անջատ ու կուռ։ Կը քննէ ու կը քննադատէ թերեւս, բայց ինչպէս զէնքը բանի զրահին դէմ, երբ հաւասարազօր են անոնք։ Եւ այդ անխորտակ անհատականութեան թրծումները տարբեր՝ տարօրինակ կերպով համատարր են հանգրուանին զոր կը կրէ, ժամանակին որ ողողած է զինենք եւ որուն մէջ կը լողան։

Բայց երբ ջուրերը կը քաշուին, երբ ժամանակը կ'ընկրկի, տէրը կը կորսնցնէ իր տիրապետութիւնը եւ այլեւս չէ տէր, անհատը դատարկին մէջ կը մնայ առանձին։ Ճկեցաւ Զարենց. երբ դատարկ խոյացաւ նաեւ իր մէջ, իր պատերը ճաքցին։ Խոնարհեցաւ սակայն ինքն իր մէջ եւ տեսաւ որ պատուար մը եղած էր իր անհատականութիւնը, զոր գեղաքանդակած էր տարբեր ոճերով, բայց չէր անցած միւս կողմ։ Պատուարը եղած էր ուռոյց իրականութիւնը իրեն համար։ Միշտ ալ շփոթած ենք անհատականութիւնը ներաշխարհին հետ։ Զարենց մնաց առանձին, եւ... կորսուեցաւ։ Արտաքին փառքը՝ մարմնաջնջման բապառնալիքը հեռակայ հող մը դարձած էր։ Խականը հիմա ինքնապեղումն էր եւ ամբողջական գիւտը իր էութեան։ Նորեկ է սակայն իր ներքին միջոցին, եւ կը մօտենայ անոր իր հին միջոցով։ Կը փնտռէ ան կայունը իր ներաշխարհին մէջ, այն որ իր հետ է միշտ, որ տրուած է իրեն միայն ընդմիշտ եւ յաւիտեան, քանի կայ, կ'ապրի, իր երկրային անկրկնելի կերպարանքը։

4

«Բանաստեղծութիւններ, պոէմներ, երգեր, էլեգիաներ, բալլադներ, սոնետներ, տրիոլետներ, ութնեակներ, ռուբայաթներ, գազելներ, էպոս, ներբողներ, թուղթեր, քայլերգներ, ֆրագմենտներ, չափածոյ նովելներ, մանր բանաստեղծութիւններ, մակագրութիւններ, էպիգրամներ եւ սատիրական բանաստեղծութիւններ, էպիտաֆիաներ, սեւագրութիւններ, տաղեր ու խորհուրդներ, ռուբայիներ, դիստիքոններ, բէյթեր, ակրոստիքոններ,

Գրեց՝

ՎԱՐԱՆ ՈՒԺ

դիֆերամբներ, տետրապտիքոս, ռեքուիեմ, ռոնդոներ, ճապոնական թանկաներ, մոնոստիքոններ, տրիպտիքոս, էքսպրոմտներ, նմանութիւններ, թարգմանութիւններ» / դժուար չէր այս ամէնը շարել. բոլորովին այլ աշխատանք է ուսումնասիրութիւնը բազմատեղն իր ոճին /։ Երբ տիրապետումը բացարձակ է, ու չկան մաքառող ուժեր, պարտուած է տիրապետողը։ Եւ նոր կալուած կը փնտռէ։ Զարենցի ինքնայորդուն հոսանքը կ'ընթանայ տարբեր հուներէ, կը լեցնէ տարբեր աւազաններ։

Անպարագրելի է Զարենցի սէրը հանդէպ իր արուեստին։ Եւ վեր է գրելու տենչը բոլոր այլ տենչերէն։ Տպագրուելով տասնըհինգ տարեկանին, ան բառացիօրէն գրած է մինչեւ իր մահը՝ որ կիսած է արարչական իր գործը, որպէսզի ափսոսանք ամբողջ միւս կէսը անգիր։ Սէրը բաւական չէ նկատած Զարենց, բաւական չէ նկատած հոսիլ անպատ իր տենչը։ Սիրոյ հետ հարկաւոր նկատած է աշխատանքը, տենդը՝ զոր կոչած է դըժւար ու դժնի։ Զարմացուցած էր այս գիս, որովհետեւ անհնար է ճիգը, եւ ճկուն մկանն է միայն որ կը խաղայ։ Բայց իր շատ մը գործերուն սեւագրութիւն — տարբերակները բացայայտած են աշխատանքի եղանակը։ Աղբիւրը պիտի հոսի. ընտըրւած հունն է որ կարելի է բարեկարգել։ Նաեւ՝ իրար հետ մրցող յորձանքները ուղղակի թուղթին, չխցկելով աղբիւրը բացակայող մէկ բառով կամ չտացուող մէկ արտայայտութեամբ։ Ապա՝ աշխատանքը որ հանճարեղ արհեստագործինն է։

Միայն երբ առանձին է՝ կ'անդրադառնայ Զարենց բացարձակ տիրապետման անէծքին։ Քառորդ դարու իր երկը արագընացեալ կը վիժի ներս իր մտքէն։ Հիմա կ'անդրադառնայ որ ինքնայորդուն եղած է իր երկը, եւ յորձանքով հպարտանալու փոխան, հարկ էր ինքը բանար հուներ ու կանգնեցնէր պատուարներ, որպէսզի տիղմը մնար, եւ հողը դառնար բերրի։ Մանաւանդ հիմա է որ Զարենց կը թափանցէ ստեղծագործական աշխատանքի էութեան։ Ներշնչումը չէ, եւ ապա փոքր-ինչ յարդարումը այդ ներշնչման։ Իր հզօր շունչին զոհը եղած էր Զարենց, ու կ'անդրադառնար, ու կը համոզուէր ինքը դառնալ դահիճ, ու սրածել թէ' գընւոր, թէ' յոյզ, թէ' հաւատք՝ ստեղծելու համար։ Կ'անդրադառնար Զարենց որ բանաստեղծ եղած էր առանց բանաստեղծութեան։ Իր երկրորդ ողբերգութինը։

5

Երկու կեանք ունի հիմա Զարենց։ Իրականութիւնը որմէ կ'ուզէ արթննալ, եւ գտնել որ այդ մշտատեւ զառանցանքը երազ մըն էր միայն։ Եւ, այս իրականութեան մէջ ու անկէ անջատ, ուրիշ գոյութիւն մը, — քուն՝ որ մահուան է նման, եւ արթնացում՝ որ նման է ծնունդի։ Քունը դատարկուած է երազէն, հաւասար է, հեռեւաբար, ոչնչացման, եւ արթնացումն ալ, արդ, գոյառման։ Կ'արթըննայ Զարենց եւ իր ուղեղը անկարող է յայտնել իրեն թէ ո՛վ է ինք, մինչեւ հայեացքը դպչի սենեակի դիմացի պատին՝ Տանթէի դեղին դէմքին։ Իսկ քիչ մը վար՝ պատանեկան Յիսուսն է, այնքան նման իր Արփիկին, երբ պառկած էր ան դագաղին մէջ, անցեալին։ Անդրադարձը ամբողջական է հիմա. ինքն է՝ Զարենցը, արթնցած է ինք։ Բայց պիտի չկըրնայ տիրել ոչ Յիսուսին, ոչ Արփիկին. երկուքն ալ պիտի մնան հեռու, թէեւ ներկայ. առաջինը որպէս արուեստի գործ որ անցած է ժամանակէն, երկրորդը որպէս կեանք որ անցած է ժամանակին։

Զարենցի երկրորդ կեանքի, այսինքն իր իսկական, ներաշխարհային կեանքի գիշերը աներազ է, որովհետեւ ցնդած են յափշտակող տենչերն ու վերացնող տեսիլներն ամէն։ Ոչ պայծառութիւն, ոչ իսկ մթութիւն։ Անգոյն է ճշգրիտ սորոգելին։ Ոչ ներշնչում, ոչ իսկ շունչ։ Միայն սեփական սրտի տրոփներու անկընդրում, այսինքն անմիջամուխ անդրադարձ սեփական գոյութեան, որ սակայն անսահման է ինչպէս տիեզերքը։ Իր այս ներկայ, նորագոյ վիճակը ունէր Լէոնարտօ Տա Վինչիին՝ հեղինակը պատանեկան Յիսուսին։ Այս արթուն եւ անհուն վիճակն է, կ'անդրադառնայ Զարենց, գիտակից բայց չգրաւող, որ պիտի առաջնորդէ ստեղծագործութեան — ինչպէս Տա Վինչին իր աշակերտ Ճիովաննի Բելդրաֆիոյի դէմքը փոխադրած էր պաստառին՝ գեղեցկութեան եւ տխրութեան, կոյսի եւ պարմանիի, աստուածայինի եւ մարդկայինի հակադիր խորհուրդներով։

Ու բնութիւնը արուեստի փոխադրելէն ետք իսկ, ու փոխադրողին համար իսկ, ոչ միայն հեռու կը մնայ արուեստի գործը, այլեւ՝ տակաւին ու ընդմիշտ՝ բընութիւնը։ Ոչ առաջինը կարելի է գրաւել, ոչ ալ առաջինով, երկրորդը։ Հեռաւորութիւնը միշտ կը մնայ արուեստագէտին եւ բնութեան միջեւ, ուստի ընդմիշտ կը ստեղծէ։

6

Վերջինը մեկնաբանական ակնարկ մըն էր՝ «Ես ամէն առաւօտ, երբ յանկարծ» եւ «... ճիշդ այսպիսի անդոյն մի գիշեր» բանաստեղծութիւններուն։ Ակնարկ, այսինքն կամովին մասնակի, որպէսզի յարմարի իրեն վերապահուած տեղին՝ գրութեանս ընդհանուր կազմին մէջ։ Եւ մեկնաբանական, հակադրուած վերլուծականին, որ ուսումնասիրութիւնն է ոճին, ցոյց տալու համար թէ ի՞նչպէս յաջողած է / կամ ձախողած / մատուցել, կամ դարձնել բանաստեղծական՝ իմաստը, որ յստակ է ու մեկին։ Այս երկու բանաստեղծութիւնները, ուրեմն, կը կարօտին մեկնաբանման, որովհետեւ իմաստը անկախ գոյութիւն մը չունի, ու կը խուսափի մեր ըմբռնումէն։ Պատճառը ներկայացուածին թաքուն կամ եթերային բնոյթը չէ։ Ընդհակառակն, փորձառութիւնը որոշ է եւ ընկալելի, թէեւ բարդ, — ու կը մղուինք գտնելու յարաբերութեանց ներքին ցանցը, որով կը ձեււի իսկ, կը կառուցուի իսկ բանաստեղծութիւնը։

Վերջին իր տարին գրուած այս բանաստեղծութիւնները, ուրեմն, կը թելադրեն որ Զարենց պիտի սկսէր այս իսկապէս նոր հանգրուանը։ Որովհետեւ նախորդ բոլոր հանգրուանները կը փլուզին մէկ հանգրուանի մէջ՝ մեկնաբանութեան կարօտ չեղող բանաստեղծութեան։ Հին հանգրուաններ սակայն, եւ հին հանգըրւանին պատկանող նոր հանգրուաններ, կը յորդին տակաւին, աւելի առատ քան որեւէ ատեն։ Ընդդիմութի՞ւն մըն էր այս՝ նոր հանգրուանին, թէ՞ մահուան ահազնացող սպառնալիքին դէմ Զարենց կ'ապրէր աւելի սաստիկ ու ձգտեալ, միտքը աւելի արթուն, գրելու մարմաջը որեւէ ատենէ աւելի բուռն, չկրնալով գրիչով հասնիլ մտքի արագութեան։

Սակայն այն որ յղած էր զինք անձնադարձի, կարեց, յա՞նկարծ, նորաակերպ տալը։ Իր երրորդ ողբերգութիւնը։ ■

ՉԱՐԵՆՑ ԵՒ ԻՐ ՀԱՐՑՈՒՄԸ

(Շար. Ա. էջէն)

բանքը։ Սակայն ի՞նչ բան կամ ո՞վ կը դնէ այդ հարկը, ո՞ւրկէ կը խօսի հարցումը։ Պէտք էն կը դնէ բանաստեղծութիւնն իսկ։ Անիկա բանաստեղծութենէն արտադրոյ հրամայական մը չէ, որ բանաստեղծութիւնը դարձնէ արդիական։ Բանաստեղծութեան ինքնորոշումն է, որ կը հաստատէ օրէնքը։ Պէտքը բանաստեղծութեան պէտքն է, եւ անիկա կարելի է միայն անով որ բանաստեղծը ինքզինք նոյնացուցած է բանաստեղծութեան, եղած անոր ճակատագիրն ու ճակատակիրը։ Հոս է, որ Յեղափոխութիւն ու բանաստեղծութիւն, տարբեր տեղերէ, կը հանդիպին իրարու եւ կը հեռանան իրարմէ։

Միակ հարցումը անշուշտ կը սփռուի, կը կտորակուի կամ կ'այլանայ բանաստեղծի երկերուն մէջ. իր հանճարին գիտութիւնը, իր դերին կարեւորութիւնը կամ «քերթողութեան խորհուրդները» թելադրող անհամար էջերը կրուած են արդիութեան տագնապէն եւ կը հպատակին հարցումին պատասխանելու, անոր համապատասխանելու պարտադրանքին։ Իր առաջին երկէն մինչեւ վերջին «Իմ լեբաց աղօթքը» Գիրք ճանապարհի — բանաստեղծը չէ դադրած խնդրոյ առարկայ դարձնելու բանաստեղծութիւնը, ճիշդ անոր համար որ ի սկզբանէ զայն որոշադրած է իբրեւ ընթացքը, ճանապարհը, ժամանակը հասկնալու եւ ըլլալու «առաքելութիւն»։

Գ. ՊԼՏԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
6

MARDI
6 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.589

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

63° ANNEB — No 16.589

ՖՐԱՆՍԱ ՄԵԾ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ՄԸ ԿԸ ԿՈՐՍՆՑՆԷ

ԺԱՆ ԱՆՈՒՅԻ ՄԱՀԸ

Լօզանի մէկ հիւանդանոցին մէջ է, որ 77 տարեկանին մեռաւ Ժան Անույ, ֆրանսական թատրոնի մեծ գրիչներէն մէկը, եթէ նոյնիսկ շատեր չէին սիրեր զինք, թերեւս պարզապէս անոր համար, որ կը խանգարէր, երբեմն՝ կը վրդովէր։ Այլ անխախտական մը, որ սրտին խորը անհուն սէրն ունեցած է թատրոնին, որու նուիրած է ամբողջ կեանքը։ Ծնած էր Պորտօ, 1910–ին եւ 12 – 13 տարեկանին իսկ սկսած էր գրել, քիչ մը ամէն բան, Անրի Պաթայի ազդեցութեան ներքեւ։ Բայց, 1928–ին Ժիրօտուի Սիկֆրիտն է, որ վճռական դեր պիտի խաղայ իր ասպարէզին ընտրութեան վրայ։ Շրջան մը քարտուղարն է Լուի Ժուվէի, հակառակ անոր որ զիրար բնաւ չէին սիրեր։ Իր առաջին գործը՝ Լ'հեռմին, կը ներկայացուի 1932–ին Փիէր Ֆրէնէի կողմէ։ Աւելի ուշ, 1937–ին, «Լը վուայաժէօր սաՆ պակաժ»ն է, զոր կը ներկայացնէ Ժորժ Փիթոյէֆ, որ կարեւոր հանգրուան մը պիտի կազմէ թատերական իր կեանքին մէջ։ Յաջորդաբար, իր ծանօթ գործերն են.— Լը պալ տէ վոլէօր, Լա Սօվաժ (բեմադրուած Ժորժ Փիթոյէֆի կողմէ իր կնոջ՝ Լիւտմիլայի համար), Լէոքատիա, Փօվր Պիթօս, Լ'էնվիթասիոն օ շաթօ, Լ'ալուէթ, Լէ փուասոն ռուժ, եւլն., եւլն.։ Հեղինակը ինք մկրտած է իր թատերգութիւնները, երբ հատորներու մէջ ամփոփած է, զանազան բաժանմունքներու մէջ։ Այսպէս.— Pièces grinçantes, pièces brillantes, pièces noires, pièces roses, pièces baroques, pièces secrètes.

1987–ին հրատարակած է պատանեկութեան իր յուշերը։

Զոհ կ'երթար սրտի տագնապի մը, երբ Փարիզի Փալէ – Ռուայալ թատրոնին մէջ կը ներկայացուէր իր «Հիւրլիւպերլիւ»ն։ Իր նախասիրած դերասաններէն Միշէլ Պուքէի համար «աշխարհի կարեւորագոյն թատերագիրը եղած է», բայց ոմանք իր մէջ գլխաւորաբար կը տեսնէին մենակեաց, սկեպտիկ, երբեմն շատ խրապաշտ մէկը։ Անկասկած, սակայն, մէկն էր որ գիտէր աճպարարի պէս խաղալ բառերուն հետ եւ իր հիմուլը միշտ թոյլ տուած էր որ ջանայ չաղտոտել թշնամութիւններէ (Ազատագրութեան) թէ ձախողութիւններէ։ Ոչ մէկ հարցազրոյց տուած է, հեռու մնալով [illegible]։

Լիպերասիոն քիչ մը չարութեամբ կը գրէր Երկուշաբթի թէ «իր մէկ քանի թատերգութիւնները պիտի վերապրին իրեն», թէեւ – գոնէ պատերազմի վաղորդայնէն ի վեր – թատերական եղանակ չկայ Փարիզի մէջ, ուր իր մէկ գործը չըներկայացուի։

Նախագահ Միթերան յայտարարած է թէ մեծ դրագէտ մը կ'անհետանայ, որու գործը իր դրոշմը դրած է ֆրանսական թատրոնին վրայ։

Իր մէկ խօսքը, հաւանաբար, լաւագոյնս կը ներկայացնէ զինքը.— «Մարդը անմխիթարելի եւ զուարթ կենդանի մըն է»։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՍՔ գաւառին մէջ անախընթաց մաքրագործումի մը ձեռնարկած է ֆրանսական ոստիկանութիւնը, սպանացի ապաստանեալները հետապնդելով, ձերբակալելով եւ արտաքսելով։ 500 ոստիկան, ի մասնաւորի հակահաբեկչական յատուկ խումբեր գործի լծուած են, մինչեւ իսկ համակիր շրջանակներուն մէջ։ Ֆրանքօ-սպանական ոստիկանութեան գործակցութիւնը կատարելապէս բանած է, բայց կը թուի որ ակնկալուածը ձեռք ձգուած, այսինքն երկրորդական տարրեր ձերբակալուած են միայն։ Այլ հետեւանք մը, սակայն, անխուսափելի էր, հակաֆրանսական ոճրափորձեր ծայր տուած են Սպանիոյ մէջ։ 50 պասք ապաստանեալներ արտաքսուած են։ Մաս մը՝ ուր որ ուզեն, ուրիշներ յանձնուած են Մատրիտի իշխանութեանց։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, որոշ կերպով անորոշ կ'ուզէ մնալ եւ այս անգամ արժանթինեան հեռատեսիլէն տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին է, որ կը յայտնէ թէ իր ապագային մէջ, կը տեսնէ կարելիութիւն մը ապրելու ըստ իր ճաշակներուն, կարդալու, սորվելու, վասնզի կ'ըսէ.– «Կը խորհիմ թէ մարդու մը հարստութիւնն է մտքի հետաքրքրութիւնը պահել»։ Հարցումը կը մնայ։ Նախագահը այս հարցազրոյցը տուած է Արժանթինի մեկնումին նախօրեակին։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ մէջ, ֆրանսացի հիւանդապահուհի մը առեւանգուած է ինքնավար ապստամբական շարժումի մը կողմէ։ Ան մաս կը կազմէր «անօթութեան դէմ միջազգային կազմակերպութեան»։ Այս վերջինը կը մեղադրուի, որ ուտեստեղէնը չի բաժներ ապստամբական սովահարներուն հաւասարապէս։

ՍԵՐԳԷՅ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ հետ հարցազրոյց մը հրատարակած է «Լիպերասիոն» Երկուշաբթի օր։ Ծանօթ է որ Կլազնոստի այն թիւը, ուր կը յիշուէր սթալինեան գիւղերու փճացումը ՔԱ – Կէ – Պէ–ի բարկութեան արժանացած էր եւ Նովոստի–ի տնօրէնն ալ ծանրօրէն քննադատած էր։ Գրիգորեանց լաւատես չի թուիր, կը խորհի որ Կորբաչով տէրը չէ իր խոստումներուն։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ — ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆ»Ը

Այս միջոցին խորհրդային թէ թուրք մամուլ բաւական կը զբաղին ռազմական փոխադարձ հարցերով։ Այսպէս Հոկտեմբեր 2–ի «Միլլիյէթ»ը կ'անդրադառնայ «Կարմիր Աստղ»ի մէկ յատկանշական յօդուածին, մինչ Անգարայի մէջ թուրք թէ խորհրդային պատասխանատուներ բազմաթիւ տեսակցութիւններ կ'ունենան։ Խորհրդային Միութիւնը տրամադիր է առաւելագոյն բարեացակամութիւն ցոյց տալու այս ուղղութեամբ, որպէսզի «երկու երկիրներու միջեւ գտնուած սահմանը (այսինքն՝ մե՛ր հողերը) ըլլայ բարեկամութեան սահմանը»։

* *

Խորհրդային բանակի պաշտօնաթերթը՝ «Կարմիր Աստղ»ի մէջ գնդապետ՝ Վ. Պուրլիայեւի ստորագրութեամբ, «Ո՞վ եւ ի՞նչ կը սպառնայ Թուրքիոյ» խորագրով յօդուած մը հրատարակած է։ Յօդուածագրին նպատակն է դատապարտել հակախորհրդային քարոզչութիւնը եւ բանակի արդիականացման ծրագիրները Թուրքիոյ մէջ։

Յօդուածագրին համաձայն՝ Անգարայի իշխանութիւնները ենթադրական «Խորհրդային սպառնալիք» մը առաջ քշելով կ'ուզեն հանրային կարծիքը անուշացնել հակախորհրդային տրամադրութիւններով եւ այս նպատակով կ'օգտագործեն ամերիկեան «գրգռիչ» հրատարակութիւններ։ Յօդուածագիրը օրինակ կը բերէ վարչապետ Թուրկութ Էօզալի, անցեալ տարի, Պոլսոյ մէջ Ատլանտեան Ուխտի Ընդհանուր Ժողովի ելոյթը։ Վարչապետը Ուխտի անդամներէն աւելի մեծ քանակութեամբ տնտեսական եւ զինուորական օժանդակութիւն պահանջած էր «Հիւսիսէն գալիք վտանգ»ին դէմ։ «Կարմիր Աստղ»ի յօդուածը կը պնդէ նաեւ, որ Ամերիկայի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը յաջողած է, թրքական մամուլի գործակցութեամբ, հանրութեան ներկայացնել «սուտերով լեցուն» «Խորհրդային Ռազմական Ուժը» անուն գիրքը։ Անհիմն կը գտնուի նաեւ Թուրքիոյ մէջ յաճախ կրկնուած այն պնդումը, թէ Կովկասի մէջ բանակող ուժերը ուղղուած են Թուրքիոյ դէմ։

Յօդուածագրի եզրակացութիւնը այն է, թէ Թուրքիոյ մէջ կատարուած նման քարոզչական աշխատանքներու նպատակը կը ձգտի արդարացնելու ամերիկեան ռազմական ներկայութիւնը։ Ան կ'ընդգծէ քարոզչութեան զուգահեռ տարուած արդիականացման աշխատանքները. նոր ռազմակայաններու կառուցումը, գերարդիական զէնքերու տեղադրման ծրագիրները, Մուշի մէջ կառուցուող ռազմական նոր օդակայանը եւայլն...։

Հետաքրքրականը այն է, որ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը անտարբեր չէ մնացած այս յօդուածին։ Ան կը մերժէ յօդուածագրին պնդումները, բնական կը գտնէ բանակը արդիականացնելու ծրագիրները, կ'ըսէ թէ թրքական բանակը կը հետապնդէ միմիայն պաշտպանողական նպատակներ։

Իսկ քաղաքական դէտերու համաձայն՝ խորհրդային մամուլի մէջ նման յօդուածի մը հրատարակութեան նպատակն է միջազգային հանրային կարծիքին ուշադրութիւնը հրաւիրել թրքական ուժերու կարեւորութեան վրայ։ Անոնք կ'ըսեն, թէ Խորհրդային Միութիւն դասական ուժերու նուազեցման գծով տարուելիք հաւանական բանակցութիւններուն օրակարգի պիտի բերէ նաեւ թրքական դասական ուժերը եւ պիտի պահանջէ որ անոնք եւս նկատի առնուին կատարուելիք հաշուարկումներու մէջ։

* *

Զինաթափութեան բանակցութիւնները կը շարունակուին յուսադրիչ յառաջընթացով մը եւ կը կարծուի թէ սկզբունքի համաձայնութենէն վերջ մնացեալները երկրորդական մանրամասնութիւններ պիտի ըլլան։ Թուրքիա ուշադրութեամբ կը հետեւի բանակցութեան փուլերուն, որովհետեւ միւս կողմէ կ'ըսուի թէ աւելի առաւելագոյն չափով նպաստաւորուողներէն մէկն ալ ինք պիտի ըլլայ, քանի որ Կովկասէն ալ պիտի քանդուին ու վերցուին որոշ թիւով կորիզային հրթիռներ, միջակ ու կարճ հասողութեամբ եւ Թուրքիոյ ուղղուած։ Ռուսերը այդ ուղղութեամբ պայման կը դնեն սակայն գիտնալ Անատոլուի մէջ գտնուող զէնքերուն ալ կացութիւնը եւ ի հարկին ունենալ զանոնք հակակշռելու կարելիութիւն։ Այդ ուղղութեամբ միջոցէ մը ի վեր տեղի կ'ունենան տենդագին տեսակցութիւններ Անգարայի խորհրդային դեսպանատան խորհրդականներէն Անաթոլի Գատիրովի եւ թուրք պետական պատասխանատուներուն միջեւ։ Գատիրով կ'ուզէ գիտնալ Անատոլուի մէջ գտնուող ամերիկեան զէնքերուն քանակն ու տարողութիւնը, որպէսզի Խորհրդային Միութիւնը ինքն ալ կարենայ որոշ բան մը ըսել Կովկասեան ճակատի վրայ գտնուող կորիզային իր հրթիռներուն թիւը կրճատելու մասին։ Դասական զէնքերու մասին ալ կ'ուզէ որոշ տեղեկութիւն մը ունենալ Խորհրդային Միութիւնը այդ բանակցութիւններուն առիթով եւ գիտել կուտայ, թէ Մոսկուա առաւելագոյն բարեացակամութիւնը ցոյց պիտի տայ այդ ուղղութեամբ, իսկ Կարսի մօտերը գտնուող 24 խորհրդային զօրաբանակները ոչ մէկ վտանգ կը ներկայացնեն Թուրքիոյ համար եւ եթէ Վիէննայի բանակցութիւններն ալ հասնին իրենց աւարտին, երկու երկիրներու միջեւ գտնուող սահմանը պիտի ըլլայ բարեկամութեան սահման։

CNCL

«ԱՅՖ» ՍԱՆԹԻՆԻ

Մամուլը միշտ կը շարունակէ զբաղիլ այս անախորժ պատմութիւնով եւ Երկուշաբթի օր, «Մաթէն» կրկին էջ մը կը նուիրէր, այս անգամ բացատրելով Իսկի քաղաքապետ եւ հաղորդակցութեան նոր պատուիրակ — նախարար՝ Անտրէ Սանթինիի դերը։ Առաջին էջէն իսկ, թերթը լայն շրջանակի մը մէջ կը խորագրէ.– «Անտրէ Սանթինի հաղորդակցութիւնով կը զբաղէր նախարարութիւնն ստանալէն առաջ։ «Նամակը որ ծուղակը ձգեց նախարարը» եւայլն, եւայլն, 10–րդ էջին վրայ, աւելի մանրամասնօրէն կը պարզուի Անտրէ Սանթինիի դերը, որ չի ծածկեր թէ միջամտած է Ռատիօ – ԱՅՖ–ի արտօնութեան համար, յետոյ երբ իրեն դիմեր են Ռատիօ – ԱՋԳ–էն, անոր համար ալ միջամտեր է (լաւ որ երրորդ մըն ալ չկար...)։ Սանթինի, ըստ թերթին, նեղուած է որ իր անունը խառնուած ըլլայ այս պատմութեան (Հոկտեմբեր 2–ի «Մոնտ»ն է որ «ազդեցիկ կնքահայրերու» կ'ակնարկէր), բայց ինքզինք կ'արդարացնէ.– «Ընտրեալն եմ շրջանի մը որ շուրջ 5000 Հայեր ունի իր հողամասին վրայ։ Շատ գործունեայ գաղութ մըն է շատ փարած քաղաքապետարանին։ Ռատիօ – ԱՅՖ–ի պատասխանատուները – որ դեռ գոյութիւն չունէր – եւ Ռատիօ – ԱՋԳ–ին որ դեռ կը սփռէր, ինծի դիմեցին որ միջամտեմ ՍԷ – ԷՆ – ՍԷ – ԷԼ–ի մօտ ալիքներու շնորհումէն առաջ։ Գիտակից էի թէ դէմ է այդ անկախ հիմնարկին սկզբունքներուն եւ գիտել տուի իրենց։ Բայց, բոլոր ընտրեալներուն դերն է։ Ուրեմն միջամտեցի։

Ի՞նչպէս։ Նամակով մը ՍԷ – ԷՆ – ՍԷ – ԷԼ–ի նախագահին, քանի մը օր վերջ ալ նոյնանման յանձնարարական մը ղրկած է Ռատիօ – ԱՋԳ–ի ի նպաստ։ Դեռ ուրիշ նամակներու հարց կայ, նաեւ հաշիւներու։ Ինչպէս ըսինք սկիզբէն, անախորժ պատմութիւն մը, որ անհամ թերթօնի մը վերածուած կը թուի ըլլալ։

ԳՐԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

– Գ. –

Նախորդ յօդուածով () կը Թելադրէինք Թէ Սիրունիի արժեւորումը 19–րդ դարու Թրքահայ պահպանողական ուժերուն չի համապատասխաներ պատմական իրողու – Թեան: Արդարեւ, ինչպէ՞ս հաշտեցնել իր անվերապահ համոզումով գրուած, սրբագրուած ու հաւանաբար ստորագծուած տողերը ազգային ինքնուԹեան մասին՝ իր սա անճշմարիտ ու սխալ, չըսելու համար անպատասխանատու հաստատումներուն հետ: –*

Խոչընդոտները, որ կը ծառանային տեսիլքներով ու ոգեւորութեամբ բռնկած նոր սերունդի մը քայլերուն առջեւ, այլապէս ալ դժնդակ էին:

Անոնք ստիպուած էին «մահու եւ կենաց» պայքար մղել, ամէնէն առաջ, նախապաշարումներուն դէմ, որոնք կը կաշկանդէին իրենց ամէն մէկ քայլը, խաւարամտութեան դէմ, որ դեռ կ'իշխէր մարդոց հոգիներուն, եւ այդ բազմաթիւ ճակատներու վրայ.

Որդիներու պայքարն էր սակայն իրենց հօր դէմ:

Սերունդը, որ Եւրոպայէն կուգար հոգեպէս լայնցած եւ նոր հորիզոններու յառած աչքերը՝ ստիպուած էր մաքառիլ առաջին հերթին զոյգ այն խոչընդոտներուն դէմ որոնք երկու Պատրիարքարաններն էին: Մէկուն մէջ, որ Գում Գաբուինն էր, որջացած կը մնար դարաւոր բորբոսը, յետադիմութիւնը ... իսկ միւսին, Սաքը – Աղաճի կաթոլիկ Պատրիարքարանէն ներս՝ կ'իշխէր մոլեռանդութիւնը...:

Երկու որջերն ալ քանդել պէտք էր, որպէսզի հայ ժողովուրդը կարենար քալել իր նոր ճամբէն – որոնէր արեւուն տակ իր ազատ տեղը: Ու սերունդը, որ Արեւմուտքէն կուգար՝ նոր նշանաբաններ շալկած՝ պիտի գրոհ տար երկու տարբեր ճակատներու դէմ ... փտութեան զոյգ օճախները...:

... Դարուն կէսերուն հասած էինք եւ դեռ եւ դեռ կը տիրէր Տէրոյեանցի եղկելի շունչը հայ կեանքին մէջ, դարան մտած գազանի մը նման, որ պատեհ ժամուն կը սպասէր յօշոտելու համար որսը: Ան, յոխորտ իր մղած պայքարներուն համար ... ու փքացած ... իր որջին մէջ խստաբիբ կը հսկէր...: ... Տէրոյենցները եկան գացին սեւ բիծ մը ձգելով իրենց ետին... :

Կարապետ Փանոսեանի, Յարութիւն Սվաճեանի, Նահապետ Ռուսինեանի, Կարապետ Իւթիւճեանի, Ստեփան Ոսկանեանի, Արմենակ Հայկունիի, Գրիգոր Չիլինկիրեանի եւ լեզուն այրած ժամանակակից կրակ ու բոց մտաւորականներուն հաւանաբար արտօնուած է այս տեսակ կարճատես դատումներ ընել, բայց հարիւր տարի ետք, 1960–ական Թուականներո՞ւն ... ուրեմն ո՞չ մէկ արժէք ունի յետադարձ ակնարկը, ժամանակին տըւած փորձառութիւնը իրականութեան վկայութիւնը: Ի՞նչ կը նշանակէ ուրեմն պատմաբան ըլլալը՝ եթէ միտքը պիտի չկրնայ համապարփակ կարկինով չափել դէպքերը: Կարելի չէ՞ նոյնիսկ տրամաբանել Թէ այդ նոր – նոր, հրաբորբ եւ խռէալապէն երիտասարդներու կիրքին գինն էր որ վճարեցինք 1915–ին ու եԹէ աւելի խոհեմ ու ողջմիտ մարդոց ձեռքը ըլլար ազգին ղեկին վրայ՝ Թրքական ցեղասպանութեան արիւնահոսութիւնը խընայուած կ'ըլլար մեզի, հաւանաբար: Անշուշտ գուտ վարկած է սակայն ու միակ տոկուն իրականութիւն որ ունինք՝ Թըրքական վայրագ խառնուածքն է, փաստաններու անգութ օրէնքէն խանձուած ներաշխարհը որ արիւն կը պահանջէ առհաւական իր ախորժակները գոհացնելու համար: Մեր ժողովուրդը շատոնց գիտէր իր գլխուն գալիքը: Ահա Թէ ինչ կը գրէր Զմիւռնիացի ըմբոստ, անզըսպելի մտաւորական Գրիգոր Չիլինկիրեանը 1862 Թուականին իր «Ծաղիկ» *Թերթին Թիւ 40–ի մէջ: –*

Հայեր, արդէն ժամանակը անցած է, եւ մեզ կամ դէպի ճշմարիտ բարեկարգութիւն դիմելէն եւ կամ կորսուելէն ի զատ ուրիշ յոյս չէ մնացած, մեր բանն արդէն լմննալու մօտ է: Մահը իւր թռիչքը մեր շուրջը սկսած մեր ծուլութենէն եւ դանդաղկոտութենէն իրեն համար շահ կը սպասէ, արիւնանք ուրեմն եւ փառաւոր կեանք մը ձեռք անցընելու փափաքէն աւելի՝ մահուան ձեռքէն ազատելու համար հարկ եղած միջոցները ձեռք առնումք՝ առանց աջ կամ ահեակ ծռելու, ճակատնիս բարձրացունեմք, եւ յայտնեմք նոցա թէ հայութիւնը մեռած չէ, ցուցընենք մէյ մը ինքզինքնիս, եւ յայտնեմք նոցա թէ Հայութիւնը մեռած չէ, ցուցընենք նոցա թէ որքան դիւրակործանելի եւ խարխուլ են իրենց ամբարշտական պարիսպները, վերջապէս յայտնեմք, թէ յաղթութիւնը մի միայն ճշմարիտ ազգասիրաց վերջին մրցանակն է, ... Գաւառներու մէջ Հայու արիւն կը հոսի բռնութեան ձեռքով, հարստահարութիւնները կը կրկնապատկըւին, թշնամութեան ճիւաղ դէմքը օրէ – օր նահատակներ կը շինէ եւ տակաւին մենք իրարու միսը կ'ուտենք, զիրար կը մատնենք, առանց մտածելու կը յանդըգնինք եւ ետքը գոնէ այս յանդգնութենէ արդիւնք մը հանելու տեղ անմեկնելի վեհերոտութեամբ մը ... ասպարէզը զինու զօրութեան կը թողունք: ... Ազգին տունը կը փլի, անոր շունչը կը կտրի, ազգային վարչութիւն մը մեր գլխին վերեւը կը խռոխտայ, մօտաւոր, մանաւանդ հեռաւոր Հայք անիշխանութեան մէջ կը լըլկին...: Լեռէ լեռ կը թափառին, արիւն կուլան եւ բաւական չէ, եւ մենք դեռ ըսպասե՞նք: Բաւական չեն մեր քաշած տառապանքը, բաւական չեղա՞ն մեր բրած գիջումները ... դեռ կ'ուզեն որ պատառ – բար համբերենք...: Չէ՛, չէ՛, ալ մեր համբերութիւնը հատաւ, հատաւ մեր հոգին, հատաւ մեր ոսկերքը: Համբերութիւնը եւ հլութիւնը չունի վարձք այս աշխարհին վրայ ... Մինչեւ որ չըողոքենք, մինչեւ որ չստիպենք, եւ ի հարկին մեր բազուկը...:

Չիլինկիրեան այս ու ասոր նման յօդուածներուն համար օսմանեան ոստիկանութեան կողմէ հալածուած է, հարցաքննըւած է, իր Թերթը քանի մը անգամ փակւած է, ինքը բանտ ինկած է: Զինք հալածած է մանաւանդ հայ աւագանին, Վիքթոր Հիւկոյի Թշուառները *Թարգմանած ըլլալու աններելի յանդգնութեան համար: Ի վերջոյ կրակը մարած է ... ու կեանքին վերջին 30 տարիները ապրած է մեկուսացած հայութենէն, հայ գիր գըրականութենէն, յար եւ նման Զմիւռնիոյ նշանաւոր երկու այլ զաւակներուն Ստեփան Ոսկանեանի ու Գալուստ Կոստանդեանի: Հաւանաբար դժուար չէ Թուրքին հալածանքին դիմանալ – ի վերջոյ Թուրքը Թուրք է: Դժուարը Հայուն հալածանքին տոկալն է, առանց քինոտելու կամ խենԹանալու կամ Թօքախտի բռնուելու, մնալով պատնէշին ետին եւ շարունակելով անխնայ կռիւը որովհետեւ շատ յաճախ ա՛յդ է արուեստի օրէնքը, ծուռ, սխալ, կիսաւարտ է աշխարհը, անհեԹեԹ մանաւանդ՝ մեր խեղճ իմացականութեան ու զգայարանքներուն համար, դըժխեմ ու երազային գեղեցկութեամբ մը որ միակ պատճառն է որուն համար կ'արժէ գոյն ապրիլ, սէրը գեղեցկութեան՝ որու սիրոյն արուեստագէտը կը հանդուրժէ աշխարհին տառապանքը ու վերջ չի տար իր գոյութեան:*

Պոլիսն ու իր Դերը *անկուղական նըպաստ է մեր մշակոյԹի կալուածին: Զգացումով, յաճախ կիրքով ու ներշնչումով գրուած հատորները Թէ՛ նիւԹ ու մոմ կը հայԹայԹեն գրական պատմուԹեան նըկուղներուն մէջ մոլորած, սովահար ու հետաքրքիր միտքերուն համար, եւ Թէ ալ աններեւակայելիօրէն շահեկան բնանըկարներ կը բացուին իր էջերուն մէջ այն պարզ, արԹուն, բնականօրէն ինքնաբի – տակից ընԹերցողներուն համար որոնք խելքն ու նկարագիրը ունին իրենց ծագումը, ակերը, արմատները փնտռելու, հասկնալու կամ փորձել հասկնալու իրենց հայկական էուԹիւնը իր նախատարրերուն մէջէն, մարդիկ որոնք դեռ չեն գրուած անձուրդի, կարած սէյլի ու չեն դնուած մեծաքանակի ու վաճառքի գինով պատահաբար հոնկէ անցնող մարդոցմէ, տեղական ամերիկեան կենցաղի դրամատէրներէն: Մարդ ինչքան ողորմելի, անշահեկան ու տափակ ըլլալու է որ իր հայկական հզօր, գեղեցիկ ժառանգուԹիւնը (որ մեծ բան մը չէ բայց իր անխախտելիԹայ ու անկըրկնելի անուշուԹիւնը ունի) պահպանելու եւ ապրելու կռիւ անտեսէ կամ մոռնայ՝ եւ գունաԹափ ուրուականի պէս հալի կորսուի երԹայ տեղական խակ, աննկարագիր, ծանծաղ ու անանձնական բայց դիւրին, հաճելի եւ ապահով ինքնուԹեան մէջ: Կը բաւէ որ այդ մարդը քիչ մը նախանձախնդրուԹիւն ունենայ, քիչ մը արժանապատուուԹիւն՝ ձեռքէ չհանելու, չծախելու եւ չլքելու համար այն մեծագոյն առաւելուԹիւնը որ ինքզինքը ճանչնալու եւ սահմանելու ազատուԹիւնն է: Ու այս ճամբա՛ն դէպի այդ հպարտուԹեան ապրումը՝ Սիրունիին գիրքը կը բանայ մեր առջեւ: Սակայն այլեւս ազգային մոլեռանդուԹեան կամ ամերիկեան քաղաքակրԹուԹեան անդիմադրելի հրապոյրներուն, ճնշումներուն, հաշիշին տոկալու հարց չէ այլ տարրական ինքնահպարտանքն է, մարդկային անձին խորագոյն վարկին գոյուԹեան հարցն է (գիտենք որ այդ վարկը, այդ «արժէքը» ձրի, ինքնատուր բան մըն է, Նարոլէոնին նման որ կայսերական Թագը իր ձեռքով ինք դրաւ իր գլխուն, գիտենք որ արժէքի ամբողջ խնդիրը կը նմանի խրտուիլակին որ յանկարծ ինքզինքը լուրջի կ'առնէ, բայց աւաղ ու լաւ որ մարդ ենք որովհետեւ շատ դիւրուԹեամբ կրնայինք գորտ մը կամ աւազի հատիկ կամ հով ու ամպ ըլլալ...): Հաւանաբար Հայուն ճոխ անցեալը իր այլազան, ինքնատիպ մարդերով, Պատրիարքի Ամիրայի ու Փաչայի պայքարներու եւ հերոսուԹիւններու արձագանգներով դեռ մեր հետը ըլլար այսօր եԹէ 1915–ին չգար չքանդէր ամէն ինչ: Սիրունիին ցոյց տուածը ապրող Թանգարան մըն է, կենդանի պատմուԹիւնը իր անմիջական հիմերով – անշուշտ որ Սփիւռքը պիտի դիմանայ առանց ատոնց ալ, ուզէ չուզէ, սակայն անհրաժեշտ կը Թուի ըլլալ իմացական ալ բովանդակուԹիւն մը՝ նորածին այս Սփիւռքին մէջ:*

Եւ վերջապէս, Սիրունիին հատորները արժանի եւ արդար փառքը կը կերտեն Պոլսոյ ու Պոլսեցիներուն որոնց հանդէպ ամէն լըջամիտ, անկեղծ հայ առնուազն յարգանք ունի: Անշուշտ այսօր Սփիւռքի խճանկարին մէջ Պոլիսն ու Պոլսեցին չունի՛ն այդ հազուագիւտ, երեւակայուԹեան եւ իրականուԹեան կէս ճամբուն ԹրԹռուն առկախ պատկերը, երազանքի, խանդավառուԹեան, ցաւի եւ ճնշումներու տակ նրբացած, բիւրեղացած՝ ընկերային կենցաղին, խելքին ու զգացումներուն մէջ (եւ որոնց լաւագոյն տիպարները հաւանաբար Գրիգոր Զոհրապ էֆէնտին, Տիկին Նազլը Վահանեանը, Թէոդիկը եղած ըլլան) չունին երիտասարդ ու նոյնիսկ չափահաս սերունդներուն համար այն վարկը՝ որ կէս դար առաջ դեռ կը յամենար այդ բառերուն ու տիպարներուն շուրջ: Սիրունիին հատորները կը յաջողին կենդանի պահել այդ միԹիքը: Կը բաւէ քիչ մը աւելորդ երեւակայուԹիւն եւ խելք ունենալ վերա – կառուցանելու համար Թէ՛ բեմին եւ Թէ դերակատարներու ուրուագծերը:

Ուրուագիծը սակայն, չի բաւեր, չի բաւեր, աւա՛ղ...: Ու հոս է Սիրունիին հսկայ գործին գլխաւոր անբաւարարու – Թիւնը: Մեզի կը Թուի Թէ այդ անսահման քաղաքին ու իր բնակիչներուն պատկերները աւելի իրականուԹիւն պէտք է գըտնէին Սիրունիի գրչին տակ: Ով գիտէ ինչ անսահմանելի տուրքեր տուած է Հայաստանէն մինչեւ Սփիւռքի ոստանները: Անշուշտ դրական չէ, սակայն կարելի էր հատորին մէջ տեղաւորել որոշ կարեւոր անձերու կենդանագիրները, նկարները գոնէ, կարելի էր տալ Պոլիս քաղաքին մանրա – մասն, գեղեցիկ մէկ քարտէսը, Թէ՛ Թուրքական եւ Թէ ալ հայ ազգագրական իմաստով, ցոյց տալ մեզ նման շատ մը օտարներուն, «փղշտացիներու»՝ Թէ ո՞ւր են, որքա՞ն մեծ են Թաղերը որոնց անուններուն վարժ ենք Եղիայի, Զոհրապի, Պարոնեանի եւ այլոց գործերէն – Գում – Գաբու, Պալաթ, Ղալաթիա, Սկիւտար, Սամաթիա եւայլն...: Կարելի՞ է իրապէս գնահատել լիովին ուրոյն գեղեցկուԹիւնը պոլսական բանաստեղծներուն եւ նոյնիսկ ամբողջ արեւմտահայ գրականուԹեան գլուխ – գործոցները՝ առանց ճանչնալու քաղաքը որու մելամաղձոտ մայրամուտէն, սրսփուն պարագիծներէն ու խորհրդաւոր պատմուԹենէն ներշնչուած այնքան Թիւով արուեստագէտներ, կարելի՞ է առանց տեսնելու, աչքով ու ձեռքով շօշափելու Թուրքն ու մանաւանդ Թրքուհին, առանց քալելու նեղ, ջղային գռիհներէն՝ ոլորուած Ղալաթիոյ շուրջ ուրկէ Թուլումպաճիները հեւալով, իրենց ուժգին բոպիկ, կոշտ ներբանները Թաց, Թակելով դարերու վառնումէն կլորցած, ողորկացած սալարկներուն վրայ, քրտինքի, մէզի ու աժան ԹիւԹիւնի հոտը պըտտցնելով իրենց հետ...:

(*) «Յառաջ», Սեպտեմբեր 12 / 13

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՄԱԿԱՑԻ ՏԵՂԱՑԻՆ ԵՒ ՀԱՆԴԵՐՁԵԱԼ ԿԵԱՆՔԸ

Աւստրալիոյ հիւսիսային ափերուն վըրայ, Պամակա կոչուած գիւղի մը մասին հեռատեսիլի ժապաւէն մը կը դիտէի: Սեւամորթ եւ ծերունի տեղացի մը կը պատմէր հետեւեալը. –

– Մենք մեր մեռեալները Թաղելու ատեն, անոր հետ միասին կու տանք այն ինչ որ պէտք պիտի ունենայ ապագային: Անցեալի մէջ, կու տայինք զէնք, նիզակ, աղեղ, դաշոյն, եւայլն: Հիմա ժամանակները փոխուած են: Դագաղներու վըրայ կը դնենք ձայնասփիւռ մը, անուշահոտուԹիւն, այսպիսի բաներ:

Ժապաւէնին մէջ ցոյց կը տրուէր յուղարկաւորուԹեան տեսարան մը, եւ ես զարմանքով կը տեսնէի Թէ անոնք իսկապէս այդպիսի իրեղէններ կը դնէին դագաղին վրայ: Ժամանակները փոխուած էին, այո՛, բայց փոխած էին միայն մեռեալի մը ընկերացող իրեղէններուն տեսակը, չէին փոխած հաւատալիքները, համոզումները, ապագայ կեանքի ակընկալուԹիւնը: Ծերունի եւ տեղացի սեւամորԹը սապէս կ'եզրակացնէր իր խօսքը. –

– Հիմա ժամանակները շատ փոխուեցան: Դէպի լա՞ւ, Թէ գէշ, չեմ գիտեր: Ես իմ վիճակէս գոհ եմ:

* * *

*Մարդիկ, երկրորդ կեանքի մը մէջ հաւանաբար նիզակի, նետի, դաշոյնի այնքան պէտք պիտի ունենան, որքան պէտք պիտի ունենան ձայնասփիւռի կամ աֆ*ԹԸՐ – ՇԷՅՎի*: Բայց վերի պատմուԹիւնը ի՞նչ է: ՍնոտիապաշտուԹի՞ւն, նախնականուԹի՞ւն, տգիտուԹի՞ւն: Չեմ կարծեր: Մարդուն հաւատքը, այդ մարդը Աւստրալիոյ տեղացին ըլլայ կամ Նիւ – Եորքի ՄանհաԹըն Թաղամասի բնակիչ, կապ չունի սնոտիապաշտուԹեան կամ տգիտուԹեան հետ: Դագաղին վրայ ձայնասփիւռ մը գործիք դնելը, վերջին հաշուով, շատ տարբեր չէ մահամերձի մը Սուրբ ՀաղորդուԹիւն տալէ, զայն ամէն տեսակ մեղքէ մաքրագործելէ: Երկուքին մէջ ալ պատրաստուԹիւն մը կայ հանդերձեալ կեանքի համար: Այս աշխարհէն ուղարկելու ատեն մեռեալին քով անուշահոտուԹիւն մը կամ կարգ մը շօշափելի իրեղէններ դնելու մէջ, տեսա – կէտով մը, այնքան հեռաւորուԹիւն կայ, որքան հեռատեսուԹիւն կայ ԱրքայուԹեան արժանի բարի հաւատացեալ մը ըլլալու համար մեր ըրածներուն մէջ: Ամէն անգամ որ կ'աղօԹենք ու այս աշխարհին համար կամ միւս աշխարհին համար բան մը կը խնդրենք Աստուծմէ, կերպով մը բան մը դրած կ'ըլլանք մեր դագաղին քով, բան մը որ մեզի օգտակար պիտի ըլլայ մեր մահէն վերջ:*

* * *

Ժողովրդական լեզուի մէջ շատ գործածուող ասուԹեամբ մը, երբ ուզենք մէկու մը ագահուԹիւնը քննադատել, երբ ուզենք մէկը իր ժլատուԹեան համար ամօԹել, կ'ըսենք.

– Դրամները հետը պիտի տանի:

Ո՛չ: Աշխարհի ամէնէն ագահ ու ընչաքաղց մարդն անգամ գիտէ որ այս աշխարհի հարստուԹիւնները հո՛ս պիտի մընան: Ամէն ինչ պիտի Թողունք մեր յաջորդներուն, որքան ալ սիրենք այդ

ԿԵՑՑԷ՛Ս ԱԼՊԷՐ ՍԻՄՕՆ

Ֆրանսական կարեւորագոյն ձայնասփիւռներէն միոյն օդերեւութաբանական հաղորդումներու վաղեմի լրատու՝ ծերունազարդ Ալպէր Սիմօն, ինքն ալ կոչուեցաւ իր արժանի հանգստեան, չմոռնալով սակայն իրեն հետ տանիլ իր գործը...: Ամէն օր, տարիներէ ի վեր իր մարած, կտրտուն բայց այնքան ընտանեկան ձայնով, ճշգրտօրէն եւ անթերի մանրամասնութեամբ, կը տեղեկացնէր երկինքի բոլոր տեսակի անցուդարձերը, երկրին խորաքանչիւր հորիզոններուն տակ, քիչ անգամ ձախողելով, ինչ որ հակնալիօրէն բնական է, չէ՞ որ, ամենակարող բժշկապետն անգամ, կրնայ երբեմն չուարել իր ախտաճանաչման քննութեանց պարագային: Քանի մը ամիսներ առաջ, հարցազրոյցի մը ընթացքին, կը յայտարարէր որ Սեպտեմբեր ամսու մէջ, այնպիսի տաք ու արեւոտ օդեր պիտի տիրապետեն, որոնք նախանձն իսկ պիտի գրգռեն ամրան ամենազօրեղ ամիսներուն՝ Յուլիսին ու Օգոստոսին: Արդարեւ, նշանաւոր օդերեւութաբանանաղէտին գուշակութիւնը կատարելապէս պիտի իրականանար, երբ տարւոյն իններորդ ամիսը, կամուրջը՝ ամրան ու աշնանամուտին, իր երկար ժամանակով տեւող տօթով ու արեւակով, պիտի գերազանցէր 1987-ի ամրան բաշխած տաքերուն եւ երկինքի կապոյտին: ... Կեցցէ նաեւ կանացի մարզական աշխարհի Ֆրանսուհի, արտակարգ հեծելանորդ ժաննի Լոնկօ, ինչպէ՞ս չսքանչանալ բացառիկ ախոյեանուհիին արձանագրած դղալեցունց յաղթանակներուն, որոնց տիրանալէ վերջ, ազգային եւ միջազգային այլազան մակարդակներով մրցաշարքերու մէջ վերջերս պիտի յայտնաբերէր ամէնէն աղչեցուցիչը· բեկանելով իր իսկ հաստատած մէկ ժամի տեւողութեան մրցանիշը, քիչով մօտենալով իտալացի Ֆաուսթօ Քօփփի երբեմնի հաստատած այն տանելի նոյն ժամանակամիջոցի մրցանիշին, որուն հասնելու անյետաձգելի մտադրութիւնը դեռ իր նպատակը կը մնայ:

Միջանկեալ յայտնեմ որ, մէկ ժամու տեւողութեան այդ թանկարժէք մրցանիշը, տարիներով նշաւակը դարձած է, հեծելանիւի ականաւոր ախոյեաններուն, տեղի տալով յաջորդական անկումներու: Այսպէս Քօփփիէն վերջ, Ֆրանսացի Ժագ Անքթիլն էր որ պիտի բեկանէր զայն: Շատ չանցած, այս անգամ պելժ Էտտի Մերքսն էր որ պիտի յաղթանակէր, նոյն Անքթիլին յաջողցուցած հեռաւորութիւնը խորտակելով: Իսկ ամէնէն վերջ, իտալացի՝ Ֆրանչէսքօ Մօզէռն էր որ առանց բանաստեղծութիւն փորձելու, պիտի ըսէի, կայծակնային խոյանքով, պիտի փոշիացնէր պելժ ախոյեանին վերջին մրցանիշը, որ ցարդ կը մնայ անխոցելի, եւ տրամաբանօրէն դժուար է երեւակայել որ գտնուի ապագայ հեծելանորդ մը որ կարենայ ջախջախել նոյնինքն Մօզէռի իրագործած յիշատակելի մրցանիշը: Բայց խնդրեմ պիտի չհամարձակիմ չըսել, փոքր յետքայլ մը, քանի որ ամէն մարզի մէջ անակնկալներու այս դարուն, ուրեմն ինչպէս եւ մարզական կալուածին մէջ, ու պիտի տարուիմ յայտնելու չի գիտցուիր...:

Այսօրուան պտոյտս գիս տարաւ դէպի Էյֆէլ աշտարակի հրապարակը: Մրցանիշ մը կոտրող պոչ մըն ալ հոն: Մեծամասնութեամբ օտար զբօսաշրջիկներ, ոչ միայն եւրոպական դրացի երկիրներէն, այլ ամէն ցեղէ, ծարոններէն, Ձի-նաստաններէն եւայլն: Մայրաքաղաքին մագնիսն է կարելի է ըսել աշխարհահռչակ երկնասլաց այդ կոթողը:

Բայց ի՞նչ տարօրինակութիւն, սխա՞լ պիտի ըլլար յայտնել արդեօք, որ անոր գագաթը մագլցող օտար այցելուներու թիւը, օրինակ մէկ տարուան մէջ, դուցէ գերազանցէ հոն բարձրացող մասնաւորապէս Փարիզցիներու թիւը:

Աշտարակին մօտ, նստարանի մը վրայ երեք կին ծերուկներ հանգիստ կ՚առնեն: Առ ի հետաքրքրութիւն հարց կու տայի անոնց թէ ելա՞ծ են աշտարակին վրայ: Երեքն ալ կը պատասխանէին թէ վաթսուն տարիներէ ի վեր բնակութիւն էին հաստատած վիթխարի դրացիին ճիշդ մօտերը եւ չէին իսկ ոտք կոխած անոր առաջին իսկ յարկը...:

Ու ես, խորհրդածութեանց սիրահար, կը մղուէի մտարերել հայկական ու արեւելեան սա երկու առածները. – Հեռուէն Սուրբը զօրաւոր կ՚ըլլայ, կամ թմբուկին ձայնը հեռուէն է որ կը հնչէ աւելի գեղաձայն...:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ – ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉԻ ՏՕՆԸ

ՇԱՐՎԻԷՕ Ս. ՆՇԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 27, Կիրակի առաւօտ, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ հաւատացեալներու խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր Շարվիէօ Ս. Նշան Եկեղեցւոյ մէջ:

Նոյն տօնին կապակցութեամբ պատարագը մատոյց եւ քարոզեց եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Վրթանէս Աւագ Քահանայ Տէրտէրեան, նշանաբան առնելով ըսա. – Այլ ինչ քու լիցի պարծիլ՝ բայց միայն ի խաչ Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, որով ինձ աշխարհ ի խաչ ելեալ է եւ ես աշխարհի, (գաղ. Զ. 14 – 15): Ան ծանրացաւ Քառաթեւ Ս. Խաչը ներկայացնելով չորս Խորհուրդներու. –

Ա.– Աստուծոյ զօրութիւնը:

Բ.– Աստուածային սէր եւ զոհաբերութիւն, նուիրում եւ ծառայութիւն վասնզի անոր վրայ Աստուծոյ Միածին Որդին զոհեց իր անբիծ կեանքը՝ աշխարհի փրկութեան համար:

Գ.– Տառապանք, համբերութիւն եւ պարտականութիւն:

Դ.– Յաղթութիւն եւ փրկութիւն, անով Յիսուս յաղթեց աշխարհի եւ սատանայի եւ ազատագրեց մարդկութիւնը մեղքի կապանքներէն եւ շղթաներէն:

«Հայր Մեր»ի ժամանակ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց Օծման երեսունեւերկուերորդ տարեդարձին առթիւ կատարուեցաւ Հայրապետական Մաղթանք, ինչպէս նաեւ Հայրապետին արեւշատութիւն, եւ երկար, առողջ կեանք եւ տոկուն քաջառողջութեան մաղթանքներ եղաւ, Աստուած Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին անսասան պահէ, ինչպէս նաեւ մեր Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը:

Պատարագի երգեցողութիւնները կատարուեցան տեղւոյն «Շնորհալի» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յակոբ Աբրահամեանի:

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս առ ի երախտագիտութիւն յետ աւարտման պատարագի, ըստ կտակի, հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի ունեցաւ ողբացեալներ՝ Նշան, Ֆիլօբ Պահատուրեանի, ինչպէս նաեւ Պաթմազեան, Խաբբութլըեան, Թիւթիւնճիւեան եւ Յարութիւնեան գերդաստաններու հոգւոցն ի հանգիստ:

Եւ այսպէսով Վարագայ Սուրբ Խաչի տօնը տպաւորիչ անցաւ Շարվիէօ Սուրբ Նշան Եկեղեցւոյ մէջ հաւատացեալներու գոհ տպաւորութեամբ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

[illegible]

ԼԱ ՎԷՐՆԻ Ամերիկահայ Միջազգային Քոլէժի տնօրէնութիւնը փրոֆ. Շաւարշ Թորիկեանը նշանակած է քոլէժի հայագիտական բաժնի վարիչ: Ուսումնական անցեալ տարեշրջանին փրոֆ. Թորիկեան այցելու դասախօս էր քոլէժին մէջ:

⁂

ԹՐԱՔԻ (Քալիֆորնիա) մէջ, Օգոստոս 23 – 26, տեղի ունեցած է Միացեալ – Նահանգներու Արեւմտեան Թեմի (Կիլիկեան) հոգեւորականներու տարեկան առանձնացում – համագումարը, գլխաւորութեամբ առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեանի: Երեք օրերու ընթացքին, Ս. Գրային սերտողութենէ եւ ամէնօրեայ ժամերգութիւններէ ետք, հոգեւոր հայրերը մանրամասնօրէն քննարկած են եկեղեցւոյ խորհուրդներու կարգաւորման հարցը, Պատարագի ծիսական կատարումը, ինչպէս նաեւ ծիսակատարութեան միօրինակ կատարման հարցերը: Առաջնորդը անդրադարձած է հովիւ եւ հօտ արդիւնաւոր փոխ – յարաբերութեան եւ պարտաւորութիւններուն, կատարելով թելադրանքներ:

⁂

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍՔՕՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Օգոստոս 29-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարահանդէսը: Ներկայ եղած են շուրջ 600 հոգի, որոնց կարգին՝ օրուան հովանաւորդը՝ Սարգիս Սողանալեան, Շահէ Արք. Աճէմեան: Խօսք առած է Միութեան տեղական վարչութեան ատենապետը՝ Կարպիս Էօլմէսէքեան, շեշտելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի դերը ըՍփիւռքի մէջ: Տրջ. Վարչութեան ատենապետ Համլէթ Զրախչեան յայտնած է, թէ Սարգիս Սողանալեան՝ իր զաւկին՝ Կարոյի անունով, Սան – Ֆրանսիսքոյի Հ. Մ. Ը. Մ.-ին կը նուիրէ 60 հազար տոլար: Բարերարին հիւրը՝ քուէյթցի Համէտ էլ Ուազզէն 25 հազար տոլար նուիրած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի:

Լրատու արուեստի

Հոկտեմբեր 1-էն Նոյեմբեր 14, Եան Մէյէր կը ցուցադրէ Թուղթի վրայ իր ստեղծագործութիւնները: Ծնած Հոլանտա 1927-ին, Մէյէր սկսած է գծագրել գերմանական գրաւման օրերուն: Աւելին, իր մասին մեծ գնահատանքով խօսած է Ռոման Կասի, որ՝ «Խառնուածք մըն է» որակումով արդէն, ամէն ինչ ըսած կ՚ըլլայ: 1960 – 87-ի շրջանը ընդգրկող այս գործերը «առաջին» մը կը կազմեն Ֆրանսայի մէջ:

ամէն ինչ»ը: Բոլորս ալ կեանքի մէջ ունինք մեզի համար շատ բարձր արժէք ունեցող նիւթեղէններ, զոր հաւաքած ենք ամբողջ կեանքի մը ընթացքին: Մէկը ամէն օր իր դրամարկղը կը բանայ ու կը նայի իր կուտակած ոսկիներուն, մէկը կը նայի արուեստի այն թանկագին հաւաքածոյին զոր կազմած է տարիներէ ի վեր, մէկը կը նայի իր գոհարեղէններուն, միւսը կը նայի իր շատ գեղեցիկ կարասիներուն: Կը նայինք մեր գրադարաններուն, մեր ձայնապնակներուն, լուսանկարի ալպոմներուն: Եւ կ՚ըսենք.– «Այս բոլորը պիտի թողում ու պիտի երթամ օր մը»: Գիտենք թէ հարիւրաւոր, հազարաւոր այդ սիրելի առարկաներուն մէջէն մէկ հատն իսկ պիտի չընկերանայ մեզի դէպի միւս կողմը: Եւ մեր քաղաքակիրթ աշխարհին մէջ, մեր ամէնէն տրգէտ ազգականն անգամ, կամ մեր ամէնէն հաւատացեալ ազգականն անգամ, մեր ազգային մէջ անոնցմէ հատ մը պիտի չգնէ, մտածելով որ միւս կողմը կրնանք պէտք ունենալ անոր, կամ կրնանք վայելել զայն:

Միայն թէ մարդիկ հոգեկան պահանջներ ունին երբեմն: Մէկ երկու անգամ լսած եմ, որ մէկը իր մէկ սիրելիին դագաղին մէջ դրած է անոր ամէնէն շատ սիրած բաներէն փոքրիկ նմոյշ մը, կամ լուսանկար մը:

Ինչո՞ւ հասկնալի չըլլայ այսպիսի մըղում մը: Խորհրդանշական այսպիսի ընթացք մը ինչո՞ւ արդեօք ծիծաղելի ըլլայ: Այդ շարժումը գոհացում պիտի տայ ո՛չ թէ մեկնողին, այլ ճամբողին, հոն մնացողին: Մխիթարութիւն մը պիտի ըլլայ ողբացողին համար:

Պամակայի տեղացիները, մեր սա դարաշրջանին, չէ՞ն գիտեր որ իրենց մեռնողը ձայնասփիւռի պէտք պիտի չունենայ անդին: Անպայման գիտեն: Բայց անոնց սրտին ալ, կը կարծեմ, ազօթել մըն է, ծանկի զալ ու հանդերձեալ կեանքի համար լաւ բանի խնդրել մըն է:

Ամէն յուղարկաւորութեան արարողութեան, կը դիմենք կարգ մը շարժումներու, որոնց կը դիմենք ո՛չ թէ անոր համար որ մեռեալը պէտք ունի, այլ անոր համար որ մե՛նք պէտք ունինք:

Ո. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼԻՇԱՆ՝ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԵՐՈՎ

ՍՈՒՐԷՆ ՇՏԻԿԵԱՆ

Ա՛լ չենք խօսիր այլեւ այլ առիթներով անոր այցելութեան եկած հայ եւ եւրոպացի զանազան մտաւորականներու մասին, որոնք իրենց երկիրը վերադառնալնուն պէս, պարբերականներու մէջ կը շտապէին հանդէս գալ հետաքըրքըրական յուշապատումներով՝ Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան, անոր հայագիտական դերին, կատարած հայագիտական մեծ գործին եւ առանձնապէս Նահապետին, անոր սրբակենցաղ վարք ու բարքի, գիտական գործունէութեան եւ բազմաթիւ այլ հարցերու մասին: Բանը նոյնիսկ հոն հասաւ, որ, երբ 1901-ին Մխիթարեան միաբանութիւնը հանդիսաւորապէս նշեց իր գոյութեան երկու – հարիւրամեայ յոբելեանը, յոբելենական գաւինեպակներու մեծ մասը դարձեալ վերագրուեցաւ Ալիշանին՝ որպէս այդ միաբանութեան ամէնէն կարկառուն ու արդիւնաշատ անդամներէն մէկը, իսկ յոբելեանի առթիւ ուղարկուած հեռագրերու մեծ մասին մէջ, այս կամ այն ձեւով, դրուատանքի ու հիացումի խօսք ըսուեցաւ Ալիշանի հասցէին: Հասկնալի է, որ ատոր համապատասխան կերպով, պարբերականներու մէջ պէտք է աւելի ու աւելի յաճախ հանդէս գային ականատեսներու զանազան բնոյթի յուշապատումները:

Ի հարկէ, հարցին հասարակական – քաղաքական կողմը նոյն հնչեղութեամբ կը շարունակէր ուժի մէջ մնալ: Հայ մտաւորականութիւնը, – ըստ ամենայնի բարձրացնելով ու դրուատելով Ալիշանը, անոր մէջ կը տեսնէր հայութեան ազատութեան պատգամախօսը, զէնք ու կռիւով բռնապետութեան լուծը թօթափելու կոչ ընող մարտիկ – բանաստեղծը, «հող հայրենի»ն անարգող «պիղծ»երը մինչեւ վերջին մարդը «ի բաց վանել»ու մըրկաշունչ յորդոր կարդացող ազատարար մարգարէն: Պատահական չէ, որ վերոյիշեալ ժամանակահատուածին մէջ եւ անկէ շատ վերջն ալ յուշագրողներու գեբակշիռ մասը, երբ կը գրէր Ալիշանի մասին, առաջին մակարդակի վրայ կը մղէր ազատարարութիւնն ու հայ ժողովուրդը «ի զէն ի վրէժ» մղելու միտումը. հանգամանք մը, որ քիչ մնաց ճակատագրական հետեւանք ունենար Ալիշանի համար...:

Աշխարհ եկան 1894 – 96 սարսափելի թուականները, սկզբնաւորելով հայ ժողովուրդի ցանդուածային բնաջնջման քաղաքականութեան սկիզբը: Ինչպէս պէտք էր սպասել, աշխարհի ժողովուրդներն ու անոնց ներկայացուցիչները խաբելու համար, Թուրք դիւանագիտութեան ներկայացուցիչները հնարեցին եւ ի լուր աշխարհի հրապարակեցին «տեսութիւն» մը, որու մեծ յոյսեր կապած էին: Ըստ այդ, թող ներուի ըսել, «տեսութեան», հայ ժողովուրդը հինէն ի վեր եղած է անհնազանդ, միշտ վարած է Օսմանեան կայսրութեան ամբողջականութիւնը քայքայելու քաղաքականութիւն, եւ զայն դրդելու, կայսրութեան դէմ դիրք գըրաւելու գաղափարը հաստատ կերպով կը ներարկեն ազգին մտաւորականները: Ուրիշներու շարքին, հոս կը յիշատակուէր նաեւ Ալիշանի անունը: Համազգային բանաստեղծը, կրքոտ հայասէրն ու հայրենասէրը, այսպէսով, դրէի իր միւս ընկերներուն հետ յայտարարուած էր որպէս թրքական հայաջինջ քաղաքականութեան պատճառներէն եւ դրդողներէն մէկը: Այս բանը մահու չափ ցնցած է Նահապետը եւ հոգեկան ծանրագոյն ապրումներու պատճառ դարձած անոր համար: Յուշագրողները կը նշեն, որ յաճախ տեսած են Նահապետը, որ իր խըցիկը փակուած սաստիկ կուլար, «ինքզինք պատճառ նկատելով ազգին գլխուն եկած այդ մեծ աղէտներուն» (Թ. Թովմաճանի յուշապատումը):

(Շար. 8)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Փարիզի Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ իր հիմնադրութեան 60–րդ եւ Հաճնոյ հերոսամարտի 67–րդ տարեդարձներու առիթով Հոկտեմբեր 18, կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի 6000 զինակներու հոգւոյն:

– Կէսօրէ վերջ, ժամը 13·30–ին ճաշ, մատաղ եւ յուշահանդէս, ճաշարան՝

OPERA - LAFAYETTE
80, rue Lafayette — 75009 Paris
Ճաշագին՝ 100 Ֆ.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

– ՃԱՇ –

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը ճաշ մը կուտայ Պիէվրի գլխակը, իր շրջանի տարեցներուն:

Մեկնում – Շաբաթ, Հոկտեմբեր 10, ժամը 12·30–ին Մշակոյթի Տան առջեւէն, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս, եւ փլաս Լէոն Պլում:

Արձանագրուիլ Խաչուհիներու մօտ:

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԻ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան («Միութիւն») Կեդրոնական Վարչական Ժողովը ներկայիս կը հրաւիրէ Միութեան բոլոր իրաւասու անդամները ներկայ գտնուելու 74–րդ Ընդհանուր Ժողովին, որ պիտի գումարուի ՇԱԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14, 1987, առաւօտեան ժամը 10–ին,

Westin Hotel, 909 N. Michigan Avenue, Chicago, Illinois 60611, U. S. A.

Ներկայս 74–րդ Ընդհանուր Ժողովին համար տրուած միակ հրաւիրագիրն է: Կը խնդրենք հետեւաբար Միութեան իրաւասու անդամներէն, որ անձնապէս ժողովին ներկայ ըլլան վերոյիշեալ թուականին եւ վայրին եւ կամ ամէնէն ուշը մինչեւ Հոկտեմբեր 15, 1987 իրենց փոխանորդագրերը յանձնեն Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. Վարչ. Ժողովի Ատենադպիրին հետեւեալ հասցէին.–

Armenian General Benevolent Union
Central Board of Directors
585 Saddle River Road
Saddle Brook, NJ 07662, U. S. A.

ՕՐԱԿԱՐԳ

1.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1986 տարեշրջանի ընդհանուր տեղեկագրի:
2.– Ներկայացում եւ վաւերացում 1986 տարեշրջանի ընդհանուր հաշուետուութեան:
3.– Մասնակի ընտրութիւն Կեդրոնական Վարչական Ժողովի:
4.– Մասնակի ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնախումբի:
5.– Առաջարկներ եւ թելադրութիւններ:
6.– Գնահատանքի բանաձեւեր:

Ի դիմաց Կեդր. Վարչ. Ժողովի
Պ. ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
Ատենադպիր Ատենապետ

Յուլիս 15, 1987
Սեդլ Պրուք, Ն. Ճ.

ԾԱՆՕԹ.– Կը խնդրուի իրաւասու այն անդամներէն, որոնք չեն կրնար անձնապէս ներկայ ըլլալ Ընդհանուր Ժողովին, իրենց փոխանորդ նշանակել ուրիշ իրաւասու անդամներ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանին

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28–ԻՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Զարուհի Յովելեանի մահուան առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցիին 100–ական Ֆ. կը նուիրեն Խաչերեան ընտանիքը (Փիւթոյէն) եւ Գրիգորեան ընտանիքը (Փարիզէն) (ստանալ՝ «Յառաջ»էն):

ՎԻԷՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Հոկտեմբեր 11, կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին, Վիէնի Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի եւգեցողութիւնը կը կատարուի տեղւոյն դպրաց դասուն կողմէ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1էՆ

Մահազդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանտուք	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՇԱԲԱԹ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16–էն 25

Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ:
Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժէռոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը, փոխան ծաղկեպսակի ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.– Մելինէ Զարուկեանի (ծնեալ՝ Ասլանեան) մահուան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Ժորժ Զարուկեան, Այրի Տիկին Մարգար Մարգարեան 200–ական, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Ահարոնեան, Պօղեան ընտանիք 200–ական Ֆ. Համազգայի դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ասլանեան 100 Եկեղեցւոյ, 100 Համազգայինի դպրոցին, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Տիրիկեան, Շիրինեան ընտանիք, Տիկին Երանուհի Մինասեան, Նէվշէհիրլեան ընտանիք, Տիկին Նազենի Մինասեան, – Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Բալյեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգորեան, Թորոս Գույումճեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Գասպարեան, Սեպուհ Ասլանեան, Պարոնեան ընտանիք 100–ական Ֆ.: Պր. Լութֆիկ Աւետեան 100 Եկեղեցւոյ, 100 Սէն – Ժէռոմի Կապոյտ Խաչին, 100 Ֆ. «Յառաջ»ի մարզաւանման, Գրիգոր Գրիգորեան, Օննիկ Գրիգորեան 50–ական Ֆ.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27–ին:

Parev VICKEN

avec
PATRICE PEYRIERAS
et son orchestre

EN CONCERT

AU T.L.P. DEJAZET
place de la République
DIMANCHE 11 OCTOBRE à 20h

— réservations —
LES MAISONS DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE PARIS ET DE SA REGION
TELECONDORCET — CLAMART
Cordonnerie RAFFI — CHAVILLE
Librairie SAMUELIAN — PARIS 6e
Librairie PALOUYAN — PARIS 9e
AUPRES DE VOS AMIS
ET DE LEUR FAMILLE

ՄԻՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ամէնօրեայ վարժարանին կողքին, ինչպէս ամէն տարի, կը կազմակերպենք միօրեայ դասընթացք հայերէն եւ հայկական պարի:

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտ. 7–ին:

Դասերը կը սկսին ժամը 10–ին, ու կը տեւեն մինչեւ 15·45, ամէն Չորեքշաբթի:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել 43 – 81 – 01 – 72 թիւին:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

AUDITION POUR L'OPERA

ANOUCH

une coproduction
OPERA DE MARSEILLE
et Fondation
ARAM KHATCHADOURIAN

recrutent des solistes et des choristes renfort toutes voix

— Représentation novembre 88 —
d'ANOUCH
d'ARMEN TIGRANIAN
à l'Opéra de Marseille
en langue originale (arménienne)

Pour de plus amples renseignements
tél: 91. 48. 95. 62 le matin
C.V. détaillé à adresser à la fondation
A. KHATCHADOURIAN
Conservatoire National de Région
2, place Carli, 13001 Marseille
Date limite d'inscription
fin octobre 87

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՏՕՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑՆ ՄԵՐՈՑ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՍՐԲՈՑ ՍԵՂԱՆ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ
56–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11

Վարչութիւնս կը ծանուցանէ, թէ կիրակի, Հոկտեմբեր 11, Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ կրօնական հանդիսութիւններ տեղի կ'ունենան Ս. Եկեղեցւոյ մէջ եւ կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն Եկեղեցւոյս օծման 56–րդ տարեդարձին առթիւ:

Հանդիսութեան կը նախագահէ, Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատգամը կուտայ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի:

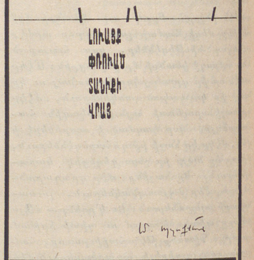
Պատարագին կը յաջորդէ հոգեհանգստեան պաշտօն ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆի, Վահան Խոքասանեանի, Արծրունի Ջրբաշեանի, Օննիկ Հայկազեանի եւ եկեղեցւոյս այլ բարերարներու եւ ծառայողներու հոգիներուն:

Պատարագէն ետք Մշակութային Տան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ մատաղի սիրոյ սեղան, որուն հրաւիրուած է մեր ժողովուրդը անխտիր:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 8:
Պատարագ ժամը՝ 9·45:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Տոմսեր – Ակնարկներ
Հեղինակ՝
ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ

Գին՝ 100 Ֆր.
Դիմել. –
HAY DISC
35, rue Lamartine, Paris 9e
Librairie H. Samuelian
51, rue Monsieur le Prince, Paris 6e

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՊՈՒՌ – ԼԷ – ՎԱԼԱՆՍ — BOURG-LES-VALENCE

Katch - Nazar
«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»

Երաժշտական կատակերգութիւն
Բեմադրութիւն՝ ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝ Դաւիթեան դպրոցի աշակերտութեան, կիրակի, Հոկտեմբեր 18, ժամը 15·30–ին Պուռ – լէ – Վալանսի Սալ տը Ռոն:

Տոմսերը ապահովել. –
Réservation :
T. MAXOUDIAN, 48, rue Bouffier, Valence tél: 75. 43. 17. 24
A. PACHAYAN, 18, rue d'Arménie, Valence tél: 75. 56. 08. 05

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
7
MERCREDI
7 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.590 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 63e ANNEE — No 16.590

ՌԸՆԷ ՔԱՍԷՆԻ ՀԵՏ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ ՓԱՆԹԷՈՆ ՄՏԱՆ

Իր մահէն 11 տարի ետք, Ռընէ Քասէնի փափաքը կատարուեցաւ: Մեծ հանդիսաւորութեամբ, Հոկտեմբեր 5-ին, Երկուշաբթի օր, Ռընէ Քասէնի մարմինը Մոնփարնաս գերեզմանատունէն փոխադրուեցաւ Փանթէոն: Աշխարհի ամէն կողմէ եկած էին, 3000 հոգի, վերջին յարգանք մը արտայայտելու համար, անոր՝ որ ամբողջ կեանքը նուիրած էր մարդկային իրաւունքներուն, փառքի, հակառակ բոլոր ցեղապաշտութեանց, հակառակ բոլոր ջարդերուն, չարչարանքներուն, գաղափարապաշտ մենատիրութեանց, չէր դադրած հաւատալէ մարդուն: Երբ Նոպէլը կը ստանար (խաղաղութեան) 1968-ին, կը յայտարարէր «Կը խորհիմ որ մարդկութիւնը պէտք չէ յուսահատի իր ապագայէն»:

Ծնած էր Պայոնն, 1887 Հոկտեմբեր 5 (ծննդեան հարիւրամեակին կը զուգադիպէր աճիւններու փոխադրութիւնը), իրաւաբանութիւն կ'ընտրէր որպէս ուսում, բայց 1914-ին, ծանրօրէն կը վիրաւորուէր, առաջին ճակատամարտներուն իսկ: Ա. աշխարհամարտին փորձառութիւնը խոր ազդեցութիւն կը գործէ իր վրայ եւ այդ շրջանէն իսկ կը սկսի իր պայքարը յանուն խաղաղութեան: 1924-էն 38, Ֆրանսայի պատուիրակ է Ազգերու Դաշնակցութեան մօտ, ուր կը պայքարի իր սկզբունքներուն համար: 1940-ին, կ'երթայ Լոնտոն, Տը Կոլի մօտ: 1944-ին, Պետութեան խորհուրդին փոխ-նախագահ է: Վճռական դեր պիտի խաղար յետագային Միացեալ — Ազգերու մարդկային իրաւանց յանձնախումբին մէջ, որու նախ փոխ-նախագահն է՝ 1941 - 1955 եւ նախագահ 1955-էն 57: Գլխաւոր հեղինակն է 1948-ի մարդկային իրաւանց ընդհանրական յայտարարութեան (1948): Նոպել մրցանակին գումարով մարդկային իրաւանց միջազգային հիմնարկ մը հաստատած է: Մեռած է 1976, Փետրուար 20-ին:

Յիշենք թէ Ռընէ Քասէն միշտ իր նըպաստը բերած է նաեւ Հայութեան, ամէն անգամ որ իրեն դիմում եղած է ցեղասպանութեան ճանաչման թէ հայ ժողովուրդի իրաւունքներու վերաբերեալ հարցերու համար:

Քասէնի կեանքն ու գործը ոգեկոչեցին, Երկուշաբթի առտու Նախարարապետը Պետութեան խորհուրդին առջեւ, ապա Իրիկունը նախագահը՝ Փանթէոն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՍԹԸՆԻ եւ շրջանի վրայ, դարուս ամէնէն կանխահաս ձիւնը տեղացած է, առջի օր: 40 սանթիմեթր ձիւն, անակընկալի բերած է բնակիչները: 6 հոգի ալ մեռած են:

ԻՐԱՆ — ԻՐԱՔ պատերազմը սաստկացաւ Երկուշաբթի օր եւ փոխադարձ ռըմբակոծութիւնները մեծ համեմատութիւններ առած են: Պարսիկները երկու հրթիռ արձակած են Պաղտատի բնակելի թաղամասերուն վրայ, ուր բազմաթիւ մեռեալներ կան: Իրաքեան օդուժն ալ ռումբ նետած է պարսկական քարիւղատար նաւերու վրայ: Հարկ է՞ յիշել թէ Ապահովութեան Խորհուրդը բանաձեւով մը հրահանգեց երկու կողմերուն դադրեցնել պատերազմը:

ՔՈԹ — Տ'ԱԶԻՒՐԻ շրջանը աննախընթաց տեղատարափ անձրեւներու տակ մընացած է Երկուշաբթի իրիկուն: Զոհեր ալ կան, Անթիպ եւ Նիսի եւեւի շրջանը:

«Լ'ԷՔԻՓ»

ԻԳՈՐ ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ԿԸ ԲԱՐԿԱՆԱՅ

Փարիզի «Էքիփ» մարզական օրաթերթը Հոկտեմբեր 6-ի իր թիւով՝ վերի խորագրին տակ, կ'անդրադառնայ «Կլազնոստ»ի ունեցած ազդեցութեան խորհրդային մարզական շրջանակներուն վրայ: Թերթը կ'արձագանգէ մարմնամարզութեան Խորհրդային Միութեան խումբի մարզիչ Իգոր Տէր-Յովհաննիսեանի յայտարարութեանց՝ իտալական մամուլին, ուր մեկնաբանելով Հռոմ տեղի ունեցած աշխարհի ախոյենութեան մրցումներու արդիւնքները՝ մարզիչը կը կատարէ կարգ մը խոստովանութիւններ: «Քանի մը յաղթանակներ փախցուցինք, - կ'ըսէ Տէր-Յովհաննիսեան, - մասնաւորաբար կանանց մօտ՝ 4 անգամ 400 մեթր վազքի եւ մարաթոնի մէջ. բայց ամէնէն ցաւալին մեր եւ Արեւելեան-Գերմանիոյ միջեւ մեծ տարբերութիւնն է»:

Այս մատնանշումէն ետք մարզիչը կուտայ քանի մը բացատրութիւններ: Արեւելեան-Գերմանիա աւելի լաւ կրցած է պատրաստել իր մարզիկները, սակայն Խորհրդային Միութեան ձեռք ձգած արդիւնքները աւելի կառոյցի հարցերու հետեւանք են, ըսած է Իգոր Տէր-Յովհաննիսեան՝ աւելցնելով. - «Կառոյցները, նոյնիսկ կազմածները մեծ վնաս հասցուցին մեզի: Այս պայմաններուն տակ դժուար է խթանել երիտասարդները մարզուելու: Միւս կողմէ, մեր երկրին ուժական կարելիութիւնները բաւարար չափով չեն օգտագործուիր: Մարմնամարզութեան բարձր մակարդակ ներկայացընող երիտասարդները ցրուած են ամբողջ հողամասին վրայ»:

Իգոր Տէր-Յովհաննիսեան քանի մը քննադատութիւններ ալ կ'ընէ Հռոմի մըրցաշարքին նկատմամբ: Այսպէս, կը նշէ. - «Զհասկցայ, թէ ինչու կը ստիպէին մարզիկները 45 վայրկեան սպասել սենեակի մը մէջ նախքան մրցումին մասնակցիլը: Անիմաստ է: Զհասկցայ նաեւ այն՝ որ այրերու 10 հազար մեթրի աւարտականը աւելի կանուխ տեղի ունեցաւ: Վերջապէս, աւելի քան զարմացայ, որ խտանձեւլութիւնի վերագրուած 8.38 մ. ոստումը իտալացի մարզիկին պրոնզէ մետալ շնորհեց»:

Թերթը հրատարակած է նաեւ աշխարհի արծաթէ մետալակիր Ռոբեր Էմմիեանի լուսանկարը, կողքին գրելով՝ «Ռոբեր Էմմիեան՝ խորհրդային հազուագիւտ մարզիկներէն մին, որ խոցելի ոչ մէկ կողմ ունի»:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՄԻՇԷԼ ՔԱՐԱՄԻՆՈՅԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԿԸ ՁԳՁԳՈՒԻ

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԱԼ՝ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3-ԻՆ

Ֆրանսացի զբօսաշրջիկներու խումբի մը ղեկավարին այս ողբալին ծանօթ է: Ձերբակալուեցաւ Ուրֆա, Յունիս 17-ին, այն պատրուակով որ հայանպաստ եւ քրտանպաստ քարոզչութիւն ըրած է: Անկէ ի վեր բանտն է, Տիարպէքիր եւ ամէն անգամ դատավարութիւնը կը յետաձգուի: Նախ, պիտի դատուէր Յունիսի վերջ, ապա՝ Օգոստոս 25-ին, յետոյ՝ Սեպտեմբեր 22-ին, հուսկ՝ Հոկտեմբեր 5-ին: Եւ Հոկտեմբեր 5-ին ալ, կրկին կը յետաձգուի, այս անգամ՝ Նոյեմբեր 3-ին: Դատախազը, խոստովանելով հանդերձ որ ամբաստանութեան թղթածրարը պարապ է, կը մերժէ դատը տեսնել խորքին մէջ: Այս անգամ, սակայն, առժամեայ ազատութեան դիմումը ընդունուած է եւ Միշէլ Քարամինօ «ազատ» է, հսկողութեան տակ: Երեքշաբթի օր, «Իւմանիթէ»ն էր որ ամէնէն աւելի կը զբաղէր այս հարցով, յայտնելով թէ դամոկլեան սուր մը կախուած է Ֆրանսացիին գլխուն, որ յայտարարած է թէ մտահոգ է իր ապահովութեան համար: Իրեն համար, «Կինեոլի ներկայացում մըն էր, ինչ որ դատ կ'որակուի» եւ ինքզինքը պատանդ կը նկատէ: Կազմակերպիչ միութեան ալ նախագահը «շշմած է», կարելի է, կ'ըսէ, պահանջել Թուրքիոյ նման երկրէ մը, որ այս խեղկատակութիւնը դադրի, երբ դատախազին իսկ խոստովանութեամբ, թղթածրարը բոլորովին պարապ է»: Ամբողջ ամբաստանութիւնը հիմնուած է իրեն ընկերացող Թուրք առաջնորդին մատնութեան վրայ, հակառակ անոր որ բոլոր մասնակցողները վկայած են թէ Քարամինօ ուրիշ բան չէ ըսած, քան ինչ որ գրուած է Պոլսոյ եւ Անգարայի գրատուները ծախուող «Կիտ պլէօ»ներուն մէջ: Համայնավար պաշտօնաթերթը, այս առթիւ, կրկին կը յիշէ Քարամինոյի ձերբակալութեան թուականը — Յունիս 17-էն 18-ի գիշերը — այսինքն Ստրազպուրկի քուէարկութենէն քանի մը ժամ առաջ, դիտել տալու համար թէ Անգարայի այս կամայական ձերբակալութիւնը կրնայ ճնշումի միջոց մը ըլլալ Ֆրանսայի վրայ: «Իւմանիթէ» չի հասկնար նաեւ ֆրանսական կառավարութեան կրաւորական ընթացքը (ճիշդ է որ վաճառականական հարցեր կան Թոմսընի հետ...) եւ կը բողոքէ. - «Ֆիկառօ», որ կ'արձագանգէր նաեւ այս նոր յետաձգումին Երեքշաբթի առտու, կ'աւելցնէր թէ հարցը ծեծուած է, անցեալ շաբթու, Արեւմըտեան - Պերլին Շիրաքի եւ Էօզալի միջեւ: Բայց, եթէ Թուրքերը «հաստատեն» թէ քրտանպաստ քարոզչութիւն ըրած է, Քարամինօ կրնայ մինչեւ 10 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ:

«Ֆրանս — Էնթէռ»էն ալ, Երեքշաբթի առտու թղթակից մը անդրադարձաւ հարցին: Կրցած էր հեռաձայնով խօսիլ Քարամինոյի հետ, որ Տիարպէքիրի մէկ պանդոկն է, եւ որ ածական չի գտներ այլեւս (անհեթեթ, յիմարապատում, ապուշ, տխմար եւայլն, եւայլն) որակելու համար կատարուածը: Պարզուած է որ Թուրք առաջնորդին մատնութեան բուն դրդապատճառն այն էր, որ Քարամինօ նախընտրած է զբօսաշրջիկները պատմական վայրերը առաջնորդել, քան՝ յուշանուէր ծախող խանութները:

Ամէն պարագայի մէջ, բաւական «խելացի» գործ է Թուրքերուն ըրածը, շրջանի մը մէջ, մանաւա՛նդ, ուր այնքան իրար անցած են եւրոպացի «բարեկամ» չահելու համար ի նպաստ Հասարակաց Շուկայի իրենց անդամակցութեան: Մընաց որ, այս առաջնորդն ալ, որ ցարդ հակաթուրք քարոզչութիւն ընելու մասին չէր խորհած, այլեւս բաւական նիւթ ունի այդ ուղղութեամբ...:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ՆԵՖԹՉԻ» — «ԱՐԱՐԱՏ» ՀԱՒԱՍԱՐ

0 — 0

Հոկտեմբեր 3-ի եւ 4-ի խաղերու արդիւնքներն են. —

ԲԿՄԱ — Դնեպր	1 — 1
Դինամօ Մ. — Շախտեօր	0 — 1
Ժալգիրիս — Զէնիթ	1 — 0
Դինամօ Մինսկ — Կայրաթ	2 — 0
Մետալիստ — Դինամօ Կ.	2 — 2
Տորպեդօ — Սպարտակ	0 — 2
Դինամօ Թ. — Գուրիա	2 — 0
Նեֆթչի — Արարատ	0 — 0

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը միշտ կը գլխաւորէ Սպարտակ 38 կէտով, որուն կը հետեւէին Դնեպր 35, Ժալգիրիս 31, Տորպեդօ 30, Շախտեօր 28, Դինամօ Մինսկ 27, Արարատ 26, Դինամօ Կ. 25, Դինամօ Մ. 24, Մետալիստ եւ Նեֆթչի 23-ական, Կայրաթ 22, ԲԿՄԱ 21, Զէնիթ 20, Դինամօ Թ. 19 եւ Գուրիա 17 կէտերով:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ՍԷՆ Փրիէսթ — Վալանսի Հայ Մարզական	1 — 1
Ֆրէն — Ալֆորվիլի Հայ Մարզական	1 — 3
Իսիի Հայ Մարզական — Մէօտոն	1 — 0

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՍԵՊՏ. 30 — ՀՈԿՏ. 1)

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՄԱՍԻՆ ՄԵԹՈՏԱ — ՄԱՏԵՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳԻՐՔ ՄԸ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Սայաթ Նովայի ծննդեան 275-ամեակի տօնակատարութեանց նախօրէին Ալեքսանդր Մեասնիկեան պետական գրադարանը հրատարակած է «Սայաթ Նովա» մեթոտա - մատենագիտական նիւթերու հաւաքածոյ մը: Հատորը կը բովանդակէ Սայաթ Նովայի կեանքին ու գործերուն տարբեր երեսներուն առընչուող բազմաթիւ նիւթեր, որոնք կրնան օգտակար ըլլալ գրադարաններու աշխատողներուն, քնարերգութեան արուեստով հետաքրքրուողներուն: Տարբեր աղբիւրներէ քաղուած եւ հաւաքուած են հայկական եւ ռուսական մամուլի, զանազան գիրքերու եւ հաւաքածոներու մէջ Սայաթ Նովայի մասին եղած հետաքրքրական տեղեկութիւնները, ծանօթ դէմքերու գնահատանքի խօսքերը, Սայաթ Նովայի նուիրուած՝ Յովհ. Թումանեանի, Եղիշէ Չարենցի, Յովհաննէս Շիրազի, Կէորկի Լէոնիձէի եւ այլոց բանաստեղծութիւնները, ժողովրդական զրոյցներ, աւանդութիւններ եւայլն: Հաւաքածոն ունի մատենագիտական ընդարձակ ցանկ մը՝ ուր ներկայացուած են Սայաթ-Նովայի տաղերու հայերէն հրատարակութիւնները՝ սկսած 1852-ին Մոսկուա Գէորգ Ախվերդեանի հրատարակած հաւաքածոյէն, որ կը պարունակէ 46 տաղ, մինչեւ Հայաստան եւ Սփիւռքի մէջ հրատարակուած գիրքերը:

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ
ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ
ՏՈՔԹ. ԶԱՔԱՐ ՄԿՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ա.

ԽՄԲ. – Պէյրութի Զաւարեան Ուսանողական Միութիւնը հարցազրոյց մը ունեցած է Պուրճ Համուտի քաղաքապետ Տոքթ. Զաքար Մկրեանի հետ, քաղաքի ճամբաներուն, կոյուղիներուն եւ աղբերուն պարզած տագնապալի վիճակին եւայլ կենսական հարցերու շուրջ: Կուտանք հարցազրոյցը քաղելով «Ազդակ»ի Սեպտեմբեր 10–ի թիւէն :

**

○ Քաղաքապետարանին նիւթական աղբիւրները որո՞նք են.

– Պետութիւնը որքա՞ն կը տրամադրէ.

– Տուրքերը ինչո՞ւ չեն գանձուիր.

– Արդիականացման ծրագրի մը հետապնդման պարագային բարգաւաճման եւ վերաշինութեան խորհուրդը ի՞նչ օժանդակութիւն կը բերէ:

Բաղդատութիւն մը կարելի՞ է կատարել վերոյիշեալ կէտերուն շուրջ, միւս քաղաքապետարաններուն ստացած օժանդակութիւններուն թէ նիւթական աղբիւրներուն հետ :

– *Քաղաքապետարաններու նիւթական եկամուտներն են իր սահմաններուն մէջ բնակութիւն հաստատած քաղաքացիներէն գանձուած գումարները, որոնցմէ գլխաւորներն են. –*

1.– Շինութեան տուրք, զոր կը գանձենք նոր շինուող բնակարաններէն, առեւտրական կեդրոններէն, գործատեղիներէն, որոնցմէ զերծ կը մնան բարեսիրական, եկեղեցական, կրթական եւ դարմանատնային կառոյցները:

2.– Այօրինի շինութիւններէն իբրեւ տուգանք գանձուած գումարներ, համապատասխան կառոյցի տարածքին եւ արժեւորումին:

3.– Վարձակալներէ եւ տանտէրներէ տարեկան տուրք մը, համապատասխան վարձքի արժէգինին, որ համեմատական արժեւորում մը ունի: Տուրքերու ամենակարեւոր տոկոսը կը կազմէ այս բաժինը:

4.– Սննդանիւթերու առեւտուրով զբաղող անձերը, – նպարավաճառ, փուռի տէր, ճաշարանատէր, մսավաճառ, վեցամսեայ պարտադիր առողջական վկայագիր ստանալու համար, կը դիմեն քաղաքապետարանի առողջապահականի պատասխանատու բժիշկին, որ յետ – քննութեան եւ անհրաժեշտ պարագային, շոգարձակումէ, կղկղանքի կամ արեան քննութիւններէ ետք, ենթակային կը յանձնէ առողջ ըլլալը փաստող հաստատագիր մը:

5.– Սպանդանոցէն, մսացու կենդանիներու թիւին եւ տեսակին համեմատ մսավաճառէն կը գանձուի անասունի գլուխ ծախսի բաժին մը:

Պետութիւնը, իր այլազան սպասարկութիւններու միջոցաւ, բնական պայմաններու տակ, կը մասնակցէր քաղաքապետարանի պիւտճէին:

Օրինակ, փոստ – հեռաձայնի, ելեկտրականութեան, վառելանիւթի, շինարարական, մաքսատան, քաղինոյի պատրաստած գանձումի ստացագիրներու վրայ, յատուկ յիշատակութեամբ, կը գանձուի շրջանի քաղաքապետարանի մասնաւոր տուրք մը, սակայն, դժբախտաբար, ներկայ դժուարին պայմաններուն մէջ, վերոյիշեալ պետական սպասարկութիւնները, իրենք պէտք ունենալով յաւելեալ գումարներու, կը ծախսեն զանոնք եւ ի վիճակի չեն քաղաքապետարանի իրաւունքը վերադարձնելու:

Բարեբախտաբար, քաղաքապետարանի յատուկ տուրքերը բարձր տոկոսով կը գանձուին, շուրջ 80 – 90 տոկոսով: Նախ, որովհետեւ հետեւողական աշխատանք կը տարուի, ապա՝ անոնք չէնքերուն չափ անցեալ ունին. սակայն ներկայ դրամահոսութեան դիմաց մեծ կարեւորութիւն չեն ներկայացներ քաղաքացիներու պիւտճէին համար:

Մեզի բազմաթիւ խոստումներ եղան պետական Զարգացման եւ Վերաշինութեան կեդրոնին կողմէ. օրինակ, Պուրճ Համուտի մուտքի վերանորոգում, Պուրճ Համուտի մայրուղիին վրայէն կամուրջներու հաստատում, շրջանի ասֆալթապատում, կոյուղիներու նորոգութիւն, եւայլն, սակայն բախտը չունեցանք իրականացած տեսնելու մեր երազը, երբ շրջակայ քաղաքապետարաններ արդէն իսկ իրագործած են նման ծրագիրներ:

Հակառակ կատարուած հետապնդումներուն, տակաւին դրական արդիւնքի չհասանք:

○ Ժողովուրդը հետաքրքրող հարցերն են, գլխաւորաբար.

– Աղբերու կուտակումը յատկապէս ներքին թաղերուն մէջ:

– Աղբահաւաքներու հետապնդումը (բոպանդանց) ... ներկայիս ի՞նչ վիճակ կը պարզեն այս կարեւոր հարցերը:

– *Աղբահաւաքի գործը խնդրայէս որ մեր շրջաններուն համար դժուարին կացութիւններ կը ստեղծէ, մանաւանդ նեղ փողոցներու համար, ուր աղբահաւաք բեռնակիրները չեն կրնար մուտք գործել, ապա՝ որոշ թաղերու պարագային, ուր մարդկային խիտ զանգուածներ կուտակուած են ապառողջ բնակարաններու մէջ, իբրեւ հետեւանք կայք հաստատած հարիւր հազարէ աւելի գաղթականներու, որոնք եկած են Լիբանանի այլազան շրջաններէն:*

Մենք դէպքերու առին կորսնցուցինք մեր աղբահաւաք բեռնակառքերու մեծ մասը: Փոքր թիւ մը կը մնայ, բոլորն ալ հինցած, մաշած, որոնց ամէնօրեայ նորոգութիւնները, մեծապէս կը ծանրաբեռնեն քաղաքապետարանին պիւտճէն եւ գործի դժուարութիւնները կը կրկնապատկեն: Անշուշտ, որ ունինք վարձըւած բեռնատար կառքեր, որոնք կ'ամբողջացնեն աղբահաւաքումի աշխատանքները:

○ Ջուրը որքանո՞վ մաքուր է:

– *Ջուրի հարցը, որուն մասին միշտ կը խօսուի, կասկածով, վախով, իբրեւ թէ մաքուր չէ, կամ վտանգաւոր մանրէներ կը պարունակէ: Բարեբախտաբար, անոր բարւոք լուծումը արդէն գտնուած է աւելի քան տասը տարի առաջ, երբ արեւելեան շրջաններ գտնուող ջուրի ակերէն կարելի չէր ամէն օր քաղաք գտնուող կեդրոնական տարրալուծարան փոխադրել օրական ջուրի նմոյշ մը՝ ստուգելու մանրէներու ներկայութիւնը եւ որոշելու հականեխիչի (քլորի) քանակը: Այդ ատեն որոշուեցաւ զանց առնել տարրալուծարանային օրական քննութիւնը եւ՝ կիրարկել հականեխիչի չափազանցուած տոկոսի ձեւը, որուն համաձայն այնքան հականեխիչ կը դրուի ջուրի կեդրոնը, որ ոչ մէկ մանրէ չի կրնար գոյատեւել: Այս ձեւով, մեր խմած ջուրը գրեթէ հարիւր տոկոսով մանրէներէ զերծ եղաւ. միակ տուժողը ջուրին համն է, ուր ժողովուրդը, մանաւանդ անոնք, որոնց հոտառութիւնը սուր է, կը զգան հականեխիչի քիչ մը անախորժ հոտը: Սակայն այնքանը թող ներուի, երբ խնդրոյ առարկայ է ընդհանուրին առողջութիւնը:*

○ Ճամբաները կը պարզեն կարկտան կուպրապատում եւ պայթած կոյուղիներու պատկեր մը: Քաղաքապետութիւնը յետագայի արմատական ասֆալթապատումի, ինչպէս նաեւ ճամբաներուն մաքրութեան եւ բարգաւաճման ատարող ծրագիրներ ունի :

– *Ներքին ճամբաներու հսկողութիւնը կը մնայ շրջանի քաղաքապետարանի ուսերուն վրայ. կուպրապատում, մայթ, կոյուղի, լուսաւորութիւն, ծառամշակութիւն, եւայլն: Ինչքան գեղեցիկ ու ազնիւ իրագործում պիտի ըլլար, եթէ կարենայինք մենք ալ մեր շրջանը զարդարել եւ աչքի հաճելի, ապրելու առողջարար քաղաքի մը վերածուած տեսնէինք մեր երկրորդ հայրենիքը: Դժբախտաբար, պիւտճէական ներկայ պայմաններուն մէջ, անլուծելի դժուարութիւններ արգելք կը դառնան որեւէ շինարարական կամ բարեզարդման ծրագրի իրագործման:*

○ Թիթեղաշէն տուներուն երեւոյթը ինչպէ՞ս կը բացատրէք:

– *Թիթեղաշէն բնակարաններու երեւոյթը հետզհետէ պատմութեան անցնելու վրայ է: Շատ փոքր մաս մը կը մնայ կանգուն, մեր ծնողներուն գաղթական վերադարձը յիշեցնող, երբ լիբանանեան հիւրընկալ ժողովուրդը զիրենք ընդունեցաւ եւ թիթեղաշէն տուն բնակարաններու մէջ ապաստանեցաւ: Նկատի առած Պուրճ Համուտէն ներս իրագործուող շինարարական ծրագիրները, յոյսով ենք, որ վերջին թիթեղաշէն թաղամասն ալ կը փոխարինուի արդիական կառոյցներով:*

○ Առողջապահական միջոցառումներու ձեռնարկումին անհրաժեշտութիւնը:

– *Առողջապահական միջոցառումները, պետական եւ քաղաքապետարանային իրագործումներով, ներկայ պայմաններուն մէջ, ոչ մէկ ձեւով գոհացուցիչ են: Բարեբախտաբար, շրջանէն ներս կը գործեն բարեսիրական մեծ թիւով հիմնարկներ, որոնք Պետութեան պակասը մասամբ կը լրացնեն: (Ցիշենք, Լ. Օ. Խ., Գարակէօզեան, Ճինիշեան, Սէն – Ժօզէֆ դարմանատուն, Հայ Կաթողիկէ եւ Բողոքական դարմանատուները):*

Ներկայիս աշխատանք կը տանինք, ծովեզերեայ շրջանին մէջ իրականացնելու հիւանդանոցային արդիական կառոյց մը, իր կողքին ունենալով հանրային պարտէզ եւ քաղաքապետարանի խնքնաշարժներու կանգառ մը :

○ Ժողովրդային բնակարաններուն առընչուող հարցեր :

– *Ժողովրդային բնակարանները, իրենց քառորդ դար անցեալով, աքանչելի իրագործում մը եղան:*

Նախ Պուրճ Համուտը, իր ժողովուրդով բնակած տեսնելու տեսանկիւնէն դիտած: Ապա՝ անոնք առիթ ստեղծեցին հիւղաւաններու բնակիչներուն փոխադրուիլ առողջապահական տուեալները լրացնող բնակարաններ եւ վերջապէս պետական ու յարանուանական այլ համայնքներու մօտ աննախընթաց օրինակ մը դարձաւ եւ առիթ ընծայեց այս վերջիններուն ձեռնարկելու նման իրագործումներու:

Մեծ հարցեր չկան ժողովրդային բնակարաններու հետ առընչուող, սակայն կը մտածուի, անմիջապէս որ պայմանները ներեն, շրջապատէն ներս ստեղծել ծառամշակութեան ծրագիր մը, եւ բնակարանները ներկելու, արտաքնապէս աւելի հրապուրիչ դարձնելու համար:

Անոնք փոքրիկ հայաւաններ են, որոնց կողքին կանգնած կը մնայ քաղաքապետարանի մարզաւանը, իր 24.000 քառակուսի մեթր տարածութեամբ եւ ոլիմպիական կամ այլ մարզախաղերու յարմար իր արդիական սարքաւորումներով:

Ներկայիս, ի պատիւ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի վարչութիւններուն, ժողովրդային բնակարաններու շատ մօտիկ, ընդարձակ հողաշերտի մը վրայ Հ. Մ. Ը. Մ.–ը իրագործեց «Զաւարեան» մարզադաշտը, իրականացում մը, որ ժողովրդային բնակարաններու եւ քաղաքապետարանի մարզաւանը կը դարձնէն խնկապէս երիտասարդութեան հոգիին խօսող եւ հայորդիներու հոգիները հպարտութեամբ լեցնող իրագործումներու շրջան մը:

○ Կիրակի օրերուն, փակ խանութներուն առջեւ ածան շուկայի մը թոյլատրումը Պուրճ Համուտի մաքրութեան եւ վարկին վնասող երեւոյթ մը չէ՞ արդեօք: Քաղաքապետարանը ի՞նչ կը մտածէ այդ մասին :

– *Մենք կը կարծենք, որ «ոջիլի շուկաներ»ը, որ վերջերս զարգացան Պուրճ Համուտէն ներս, անմեղ եւ անվնաս երեւոյթներ են, ուր համեստ դասակարգը, կիրակի օրուան իր արձակուրդէն օգտըւելով, կուգայ աւելի աժան կամ յարմար պայմաններով գնումներ կատարելու:*

Այս մէկը սովորական երեւոյթ մըն է նոյնիսկ եւրոպական մեծ քաղաքներու համար:

Փարիզի Սէն գետին շուրջ, նոյնիսկ մնայուն իրականութիւն մըն է, ուր քաղաքապետարանը աչք կը գոցէ եւ արգելք չըլլար:

Ցամենայնդէպս, մենք կը հետեւինք այս երեւոյթին եւ վնասակար կամ վըտանգաւոր դառնալու պարագային, ի վիճակին ենք արգիլելու:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ
ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

Պուլկարիոյ ազատագրումէն ետք (1878) կը ստեղծուի պուլկար հեռագրական գործակալութիւնը, որուն գլխաւոր նպատակն է կապ հաստատել կարգ մը եւրոպական Պետութիւններու գործակալութիւններուն հետ, անոնցմէ տեղեկութիւններ ստանալ եւ հաղորդել, իր տեղեկութիւնները տրամադրել անոնց: Այդ փոխանակումը կ'արտայայտուէր ամէնօրեայ երեք տեղեկատուութիւններու հրատարակումով: Այդ տեղեկատուութիւններու հեռագիրները՝ ստացուած օտար հեռագրական գործակալութիւններէն, մինչեւ 1912–ի վերջը կը տպուէին «Պետական Թերթ»ի մէջ:

Յատկապէս առատ են պուլկար հեռագրական գործակալութեան տեղեկատուութիւնները 1912–ի Յունիս — Հոկտեմբեր ամիսներուն՝ Թուրքիոյ քաղաքական իրադարձութիւններու եւ երկրի ներքին կացութեան մասին: Այսինքն պալքանեան պատերազմի նախօրեակին, պատերազմը յայտարարուեցաւ Հոկտեմբեր 5–ին:

Ուշագրաւ են գործակալութեան հաղորդումները այդ ժամանակահատուածի Թուրքիոյ արեւելեան շրջաններուն մէջ հայ բնակչութեան կեանքի դաժան պայմաններու մասին, զորս առանց մեկնաբանութեան կը ներկայացնենք մեր ընթերցողներու ուշադրութեան :

**

Պոլիս, 1912 *Օգոստոս* 14 :

Հայոց պատրիարքարանէն ստացուած լուրերու համաձայն հայկական նահանգներուն մէջ ժողովուրդին վիճակը լաւ չէ: Պիթլիսի վիլայէթի մէջ անիշխանութիւն կը տիրէ: Բոլոր ճամբաները փակ են. Քիւրտերը ամէն օր Հայեր կը սպաննեն :

Պոլիս, *Օգոստոս* 20 :

Վանի վիլայէթի մէջ հրոսակները սպաննած են 14 Հայեր եւ առեւանգած 8 հայ կիներ: Հայկական գիւղ մը կողոպտելէ ետք այրած են ուրիշ գիւղ մըն ալ :

Պոլիս, *Օգոստոս* 21 :

Հայկական վիլայէթներուն մէջ օրըստօրէ կը վատթարանայ կացութիւնը. Կուրծ գիւղին մէջ սպաննուած են 7 Հայեր:

Պոլիս, *Օգոստոս* 24 :

Երէկ Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքը հանդիպում ունեցաւ Մեծ վէզիրին հետ եւ բողոքեց Պիթլիսի մէջ երկու Հայերու սպանութեան կապակցութեամբ :

Պոլիս, *Օգոստոս* 25 :

Պիթլիսի եւ Վանի մէջ Հայերու սպանութեան կապակցութեամբ Պոլսոյ Հայերը բողոքի ժողովներ կազմակերպեցին:

Պոլիս, *Օգոստոս* 25 :

Հայ շրջանակներու մէջ այն վախը կը տիրէ, թէ կարելի է հայկական նահանգներուն մէջ ընդհանուր ապստամբութիւն ծագի, եթէ կառավարութիւնը կարգ ու կանոնը հաստատելու ազդու միջոցներու չդիմէ, մասնաւորաբար Վանի եւ Պիթլիսի վիլայէթներուն մէջ :

Պոլիս, *Օգոստոս* 27 :

Հայկական Աղթամար վանքի վանահայրը հեռագրեց, թէ Խսպարհիրդ գիւղի մէջ 6 Հայեր սպաննուած են եւ մօտակայ գիւղեր կողոպտուած: Ժողովուրդը ապաստանած է լեռները :

Պոլիս, *Օգոստոս* 28 :

Պոլսոյ Հայոց Պատրիարք Արծրունին ներ-Բարձր դռան (կառավարութեան) ներ-

կայացուց յուշագիր մը, որով կը յայտարարէ, թէ եթէ կառավարութիւնը ազգութիւններու միջոցներ չառնէ արեւելեան նահանգներուն մէջ կեանքի ապահովութեան համար, ստիպուած պիտի ըլլայ գործադրել Հայոց ազգային ժողովի որոշումը՝ հրաժարական տալ աշխարհիկ եւ հոգեւոր պաշտօնէութեանց, փակել պատրիարքարանը, եկեղեցիները եւ վարժարանները :

Պոլիս, Սեպտեմբեր 1 :

Ազգային ժողովի երկարատեւ նիստէն ետք Պատրիարքը եւ Երեսփոխանները հրաժարական տուին, որովհետեւ կառավարութեան միջոցառումները բաւարար չեն : Տիարպէքիրի շուկային մէջ սպաննըւած է երեւելի Հայ մը :

Պոլիս, Սեպտեմբեր 6 :

Վանի Հայոց հոգեւոր առաջնորդը հեռագրեց, թէ միայն վիլայէթի Շատախի շրջանին մէջ սպաննուած են 17 Հայեր :

Պոլիս, Սեպտեմբեր 10 :

«*Թանզիմաթ*» թերթի կարծիքով Հայաստանի մէջ խռովութիւնները կազմակերպած է «Միութիւն եւ Յառաջդիմութիւն» կոմիտէն :

Պոլիս, Սեպտեմբեր 15 :

Հայաստանի մէջ կացութիւնը դեռեւս մտահոգիչ է : Բոլոր նամբաները փակուած են աւազակներէն : Ժողովուրդը վախով կ'ապրի :

Պոլիս, Սեպտեմբեր 15 :

Արդարադատութեան նախարար Հիլմի պէյ երէկ գացած է պատրիարքարան եւ յայտարարած, թէ Պատրիարքին յուշագիրը նկատի առնուած է կառավարութեան կողմէ եւ կացութիւնը բարելաւելու համար հրամաններ են արձակուած :

Վիէննա, Սեպտեմբեր 23 :

Հայկական կոմիտէն կը հրաւիրէ բոլոր Հայերը համախմբուիլ հայրենիքի պաշտպանութեան համար :

Հոս հրապարակուած հեռագիրները օրը օրին լոյս տեսած են պուլկարական օրանի մամուլին էջերուն մինչեւ 1912 Հոկտեմբեր Թուականը : Այդ օրը Թուրքիա խզեց դիւանագիտական իր յարաբերութիւնները Պուլկարիոյ հետ եւ յաջորդ օրը պատերազմ յայտարարեց : Իր կարգին, Հոկտեմբեր 5–ին Պուլկարիա եւ Յունաստան խզեցին դիւանագիտական իրենց յարաբերութիւնները Թուրքիոյ հետ եւ պատերազմ յայտարարեցին. Հոկտեմբեր 7–ին անոնց միացաւ եւ Սերպիա :

Սկսաւ պալքանեան պատերազմը :

ՅԱԿՈԲ ԱԿՈՒՔԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

1987 – ՄԱՐՍԷՅԼ – ՀԲԸՄ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ՃԱՄԲԱՐԸ

Այս տարի եւս Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութիւնը, վեցերորդ անգամ ըլլալով հրճուանքն ունեցաւ արձակուրդի կայան մը կազմակերպելու :

55 հոգինոց խումբ մը 7–էն 15 տարեկան – որոնցմէ 10 հոգին Հ. Բ. Ը. Մ. խնամակալութեան ներքեւ : (Դժբախտաբար՝ տեղւոյն պակասի պատճառաւ ցաւով քան հոգիի դիմումը մերժուեցաւ) :

Արձակուրդի այս կայանը տեղի ունեցաւ (բարձր Ալպեան շրջան) Վարս Սէնթ Մարի : Դիւթական գիւղի մը վրայ որ կը ձուլուէր բնութեան գեղեցկութեան մէջ :

Հոգեկան գոհունակութեամբ մեր երիտասարդութիւնը իր պտոյտներուն մէջ խորապէս ըմբոշխնեց եւ ընտանեցաւ հարուստ լերան կենդանի բնակչութեան ու բուսականութեան հետ : Նոյնպէս՝ համապատկեր չատյլ տեսքը բարձր տարածուն լեռներու, իր սառնակոյտերով – ըղնանկար յաւիտենական ձիւներու պսակով :

Կենսունակութեամբ լեցուն, մեր երիտասարդութիւնը ոգեւորուած էր : Ապրելու տենչը, նոր ծանօթութիւններով հարստացած, բնութեան բարիքներով վերացած : Նոյնքան՝ մարմնին թէ մտքին համար :

Մեր տղաքը շրջապատուած էին 10 հոգինոց վարժ երիտասարդ խմբավարներէ – վերատեսուչը՝ Պր. Փիէր Գույումճեան, որու մասնակցութիւնը հաճոյքն ունեցաւ վայլելու Հ. Բ. Ը. Մ.–ը, որուն փորձառութիւնը, անձնուիրութիւնը, եւ ազնըւութիւնը հանդէպ երեխաներու յոյժ ծանօթ է : Պր. Փիէր Գույումճեան բարոյական արժէքով եւ իրաւասու կարողութեամբ շրջապատուած հայ խմբավար օրիորդ եւ պարոններու աջակցութեամբ, ստեղծեց մեր գաղթավայրի օճախին մէջ հայկական ընտանիքի երջանկութեան զգայուն մթնոլորտը :

Զանազան արուեստագիտական գործունէութեան շուրջ – մշակութային եւ մարզական – որ մեր տղոցը հրահանգուեցաւ. եղան մետաքսի վրայ նկարչութիւն, որմնանկարներով կերպաւորում Հայոց պատմութեան, ձեռքով հիւսուած ապարանջաններ, մանած թելով պատկեր լարուած, հոտաւէտ սփռումի տարրկայ : Անպակաս եղաւ հայ լեզուի ուսուցումը, պատմութիւնը եւ ժողովրդական երգը :

Ցերեկէ վերջ յատկացուած էր մարմնամարզի, – թենիս, նիզակախաղ, փոքր կոլֆ, լողալու աւազան (փիսին), պտոյտներ, վերելք լարակառքով դէպի բարձր լեռները, մարմնամարզի մրցում, սաղի խաղ :

Ոտնագնդակի, թենիսի եւ փինկ – փոնկի մրցաշարքեր կազմակերպուեցան մեր երիտասարդներու կողմէ : Գաղթավայրի մանկավարժ դասը ծանրացաւ Նաւասարդեան փոքր խաղերու կարեւորութեան վրայ – որպէս հայկական աւանդութիւն : Երիտասարդ մարզիկները երեք չաբաթ պատրաստուեցան ցոյց տալու իրենց ուժը, ջանքն ու յարատեւութիւնը : Մասնակցողներու մեծամասնութիւնը պարգեւատրուեցաւ բաժակներով եւ չքանշաններով :

Մեր տղաքը խանդավառ՝ բազուկները երկարած հուաններով կը ճօճէին իրենց յաղթութեան խորհրդանիշը, հատուցում իրենց թափած ճիգին :

Կիրակի, Յուլիս 26, եղաւ ընդունելութեան բաց դուռ. որուն առթիւ հաճոյքն ունեցանք մեր տղոց ընտանիքները ընդունելու : Ցերեկուայ ճաշը ամէնուն սպասարկուեցաւ «Լը Վալօն» պանդոկին մէջ : Մարսէյլի մեր նախագահը՝ Պր. Ռօժէ Գույումճեան քաղաքէն մասնաւոր ժամանած, իր բաժակաճառին մէջ շնորհաւորեց Պր. Պետրոս Գույումճեանը, նոյն ժամանակ շնորհակալութիւն յայտնելով ամբողջ խմբավար կազմին իրենց անձնըւիրութեան եւ ձեռնհասութեան համար :

Ցերեկէ վերջ մեծ հաճոյքն ունեցանք ներկայ գտնուելու դաշտային տօնակատարութեան կազմակերպուած Տիկին Սիւզի Գարաճեանի եւ խմբավար կազմի կողմէ. տեղի ունեցան՝ երգի, կարճ զաւեշտի, պարերու եւ հայ գործիական նըւագի ունկնդրութիւն : Հիացման արժանի մեր ապագայ սերունդի տաղանդը, ցոյց տուաւ հայկականութեան կամեցողութիւնը :

Մաղթանքներով լեցուն կազմակերպիչ յանձնախումբի հանդէպ, հպարտ եւ ըղձալած ծնողները ուշ ժամանակ բաժնուեցան մեզմէ, ժամադրուելով 1988–ի ամառնային արձակուրդներուն :

Մարզական, մշակութային եւ ձեռնակերտ գործունէութենէ դատ, գաղթավայրի ժամանման շրջանին մեր նպատակակէտը եղաւ ստեղծել մեր տղոց հոգեկանին հետ մթնոլորտը հայ ընտանեկան ջերմութեան : Մեր լեզուով, մեր մշակոյթով, մեր պատմութեամբ դրդել անոնց երեւակայականը, որպէսզի հայկականութեամբ իրենք հպարտ զգան, ինչ որ հիմնական սկզբունքով գաղափարականն է մեր Միութեան :

Արդ՝ իր ստեղծումէն ի վեր Հ. Բ. Ը. Միութեան կեանքի երկայնքին տեսլականը եղած է կրթել հրահրել հայ երիտասարդը ազնիւ զբաղումով, ողջամիտ իմացականի հայրենասէր մեկնակէտով :

Ս. Գ.

Լ Ի Ո Ն

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՃԱՇԸ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղը իր տարեկան ճաշը կազմակերպեց Սեպտեմբեր 27–ի Կիրակի օրը, ազգային Տան սրահին մէջ : Եթէ այս հաւաքոյթը իր նախորդներուն չափ Լիոնի հայութեան ուշադրութեանը չարժանացաւ, ան անցաւ սակայն հաճելի մթնոլորտի մը մէջ : Շուրջ հարիւր սեղանակիցներ օգտուեցան համեղ ճաշացուցակէ մը : Շնորհիւ նախագահուհի՝ Տիկին Հաբէշեանի եւ իր ընկերուհիներուն անձնուէր սպասարկութեանը, ներկաներէն ոչ ոք զղջաց իր մասնակցութենէն : Մանաւանդ որ Կարապետ Յովակիմեան, Նատոիա Գասապեան եւ աւանդապէս Տիկին Տէյիրմէնճեան եւ Սարգիս Տօնապետեան, իրենց պատմութիւններով, երգերով, արտասանութիւններով կրցան, ամէն անգամուն ապահովել ժողովուրդին լաւութիւնը, ինչ որ յաճախադէպ չէ մեր հանդէսներուն մէջ եւ կը փաստէ թէ այդ եւոյթները գնահատուեցան բոլորէն : Ու ծափահարուեցան :

Եղան խօսողներ ալ : Միսաք Միրզէ չեշտը դրաւ Կապոյտ Խաչուհիներու եւ ընդհանրապէս հայ կնոջ անձնուիրութեանը վրայ ի սպաս հայութեան եւ ցաւ յայտնեց որ Կապոյտ Խաչը արժանի քաջալերանք չի գտներ գաղութին մէջ :

Տիկին Գասապեան, մասնաճիւղին քարտուղարուհին յստակ բառերով ներկայացուց Կապոյտ Խաչի ստանձնած դերը Սփիւռքի մէջ : Նշեց որ 19 մասնաճիւղեր կը գործեն Ֆրանսայի մէջ, Պելֆոնթէնի կայանը՝ ուրկէ, այս տարի ալ, լիբանանահայ մանուկներ, թիւով 11, կրցան օգտուիլ, կը մնայ հայապահպանման պայքարին համար հաստատ կռուան մը : Մէջ բերաւ իրլանտացի հայագէտ՝ Լինչի մէկ խօսքը՝ «Արեւելեան միւս ազգերու հետ Հայերու ունեցած տարբերութիւնը իրենց կամքի տոկունութիւնն է» :

Նուազ լաւատես երեւցաւ մեզի Իսահակ Խաչակիր Քահանային ելոյթը : Ան կը նախագահէր սեղանին : Նորվան Եպիսկոպոս Վալանս մեկնած էր հոգեւոր պարտականութեամբ : Քահանայ հայրը ստորագծեց Լիոնի Հայերու մէկ մեծ հատուածին անտարբերութիւնը տեղի ունեցող ձեռնարկներու հանդէպ : Նշեց որ 70 աշակերտներ միայն արձանագրըւած են ցարդ միօրեայ դպրոցին, ինչ որ խղճալի թիւ մըն է եւ հրաւիրեց ներկաները որ ջանք թափեն իրենց ծանօթներուն մօտ, բարեփոխելու համար կացութիւնը... :

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԼԻՇԱՆ՝ ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՅՈՒՇԵՐՈՎ

ՍՈՒՐԷՆ ՇՏԻԿԵԱՆ

Ալիշանի մասին յուշագրութիւնները չարունակեցին հանդէս գալ նաեւ իր մահէն ետք : Այս երեւոյթին խթանն ալ, թերեւս առանց բոլորովին գիտակցաբար, դարձեալ եղաւ Մխիթարեան միաբանութիւնը : 1902–ին, այսինքն՝ Նահապետին մահէն տարի մը ետք, Վենետիկ հրատարակուեցաւ Մխիթարեան միաբանութեան անդամ, գրականագէտ Հ. Սիմոն Երեմեանի «Կենսագրութիւն Հ. Ալիշանի» աշխատութիւնը, ուր բացայայտուած են Նահապետին կեանքին ու գրական գործունէութեան մէկ քանի առաւել հանգրուային շրջանները : Այս աշխատութեան հրապարակումով Մխիթարեանները նորէն ցոյց տուին որ իրենք Ալիշանը բարձր կը դասեն իրենց բոլոր միւս նախորդներէն, որովհետեւ Մխիթարեան հայրերէն ոչ մէկը «Բազմավէպ»ի մէջ հրատարակուած եւ լաւագոյն պարագային այդ պարբերականի քանի մը թիւերուն մէջ շարունակուող յօդուածէ դատ, իր մասին գրուած ինքնուրոյն ուսումնասիրութեան բախտին չէ արժանացած : Եւ, ինչ որ նուազ կարեւոր չէ, վերոյիշեալ աշխատութիւնը ունի յատկապէս այդ նպատակին համար գրուած առանձին գլուխներ («Յօբելեան», «Ալիշան իր գրքերուն մէջ», «Անտիպ գրութիւնք», «Ալիշանի կեանքն ու բարքն», «Դրուագներ եւ զրոյցներ»), ուր կը վերարտադրուին Ալիշանի մասին զանազան բնոյթի յուշեր : Քանի մը տարի ետք, 1905–ին, դարձեալ Վենետիկ, հրատարակուեցաւ ուրիշ Մխիթարեանի մը, Հ. Բարսեղ Սարգիսեանի «Երկու–հարիւրամեայ գրականական գործունէութիւն եւ նշանաւոր գործիչներ Վենետկոյ Մխիթարեան միաբանութեան» ուշագրաւ աշխատութիւնը, ուր «Ազգային առաջին բանաստեղծը» խորագրին տակ, առանձին գլուխ նուիրուած է Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի : Նախորդին նման, հոս ալ, Նահապետին գեղարուեստական ժառանգութիւնը վերլուծելէ, անոր գրական տեղն ու դերը բացայայտելէ ետք, Բ. Սարգիսեան քանի մը ուշագրաւ յուշապատումներ կը մէջբերէ : Այս ալ նորութիւն է Մխիթարեան գրականութեան անդաստանին մէջ, որովհետեւ առանձին գլուխ, կամ ինչպէս տուեալ պարագային՝ առանձին հատուած ներկայացնել տուեալ անձնաւորութեան մասին յուշեր պատմելու, դէպք մըն էր, որ մինչեւ Ալիշան իր նախորդը չէր ունեցած Մխիթարեան գիտնականներէն ոչ մէկուն մօտ : Այս համադամանքը արդէն լրիւ ազատութիւն տուաւ Մխիթարեան եւ ոչ – Մխիթարեան հեղինակներուն, որոնք այդ հետեւութեամբ, սկսան յուշերով հանդէս գալ Նահապետին մասին : Այդ յուշերը հիմնականին մէջ կը հրատարակուէին Ալիշանի հետ կապ ունեցող որեւէ տարեդարձի առիթով, ինչպէս՝ մահուան տարելիցին (1902), մահուան տասնամեակի (1911), ծննդեան հարիւրամեակի (1920), մահուան քսանհինգամեակի (1926), եւ կամ վերջապէս, մահուան վաթսունամեակի առիթներով թէեւ, ի հարկէ, հազուագիւտ չէին դէպքերը, երբ յուշերը կը հրատարակուէին առանց որեւէ առիթի, որպէս արդիւնք Նահապետին հանդէպ հոգեկան ներքին մղումի : Յուշագրողները այս շրջանին կրնային քիչ մը աւելի ազատ գրել, նորանոր փաստեր ու իրողութիւններ բացայայտել Նահապետին կեանքին ու աշխատանքին մասին, ու պատմել բազմազան բնոյթի ուշագրաւ մանրամասնութիւններ :

(Շար. 9 եւ վերջ)

ԳՈՂՏՈՒԹԷ ԳՈՂՏՈՒԹ

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ Հ. Բ. Ը. Մ.ի ցուցասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 11–ին, բացուած է Ալիս Պէզճեանի ցուցահանդէսը : Ծնած՝ Գահիրէ, ապրած՝ Պէյրութ, 1965–ին՝ հաստատուած Լոս – Անճըլըս, Ալիս Պէզճեան հետաքրքրուած է ծաղիկներով, ծաղկայարդարումով, գոյնով ու խորքով :

**

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ Հ. Բ. Ը. Մ.ի կեդրոնի սրահին մէջ, Օգոստոս 23–ին, տեղի ունեցած է երգահանդէս մը, մասնակցութեամբ Արփինէ Փեհլիվանեանի եւ Աստղիկ Տէտէեանի (Փարիզէն) : Դաշնակով ընկերացած է Կլորիա Միքայէլեան : Հայ եւ օտար երգահաններու գործերէ բաղկացած յայտագրին գործադրութիւնը արժանացած է ներկաներու գնահատանքին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Աշխէն Լուսպարոնեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին, 31 – 33 ռիւ Սէն – Ժիւսթ, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՒԵՏԻՍ ԼՈՒՍՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին, ինչպէս նաեւ իրենց եղբօր եւ մօրեղբօր՝

ԱՐԱՄ ՋՈՒԳԵՄԵԱՆԻ

յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Այս տխուր առթիւ, Տիկին Լուսպարոնեան եւ զաւակները կը նուիրեն 1000 Ֆ. Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ, 1000 Ֆ. Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն):

Աւետիս Լուսպարոնեանի մահուան քառասունքին առթիւ Տիկին Իսկուհի Գրգըրեան (ծնեալ՝ Թեւանեան) եւ Տիկին Նեկտար Թեւանեան կը նուիրեն 250 Ֆ. Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Թորոս Պետիկեան, Տիկին Մատլէն Պետիկեան, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին իրենց սիրեցեալ որդւոյն եւ ամուսնոյն՝

ՆԱԶԱՐԷԹ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 11-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութեան աւանդական տօնախմբութեան օրն է: Այս առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9-ին:

Պատարագ, ժամը՝ 10.30-ին:

Կը հրաւիրուի սիրեցեալ եւ հաւատացեալ ժողովուրդը որ իր ուխտը կատարէ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1էՆ

Մահագդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանտուք	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու Միութեան 57-րդ տարեդարձի ցերեկոյթը՝ Կիրակի, Մարտ 6, կէսօրէ վերջ:

Salle de la Chimie
28 bis, rue St. Dominique, 75007 Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՔԱՆՆԷՆ. – Ստեփան Վահանեան ընտանիքը հետեւեալ նուէրները կ'ընեն իրենց սիրելի եղբօր՝

ՇԱՀԱՆ ՎԱՀԱՆԵԱՆԻ

թարմ յիշատակին. — 1000 Ֆ. Կապոյտ Խաչին, 500 Ֆ. Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցիին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ. – (Պօմոն). – Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Պօյաճեան կը նուիրեն 500 Ֆ. Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան ի յիշատակ իրենց վաղամեռ թոռան՝ Էտկառ Պօյաճեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՏՕՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑՆ ՄԵՐՈՑ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՍՒՐՈՑ ՍԵՂԱՆ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ
56-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11

Վարչութիւնս կը ծանուցանէ, թէ Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ կրօնական հանդիսութիւններ տեղի կ'ունենան Ս. Եկեղեցւոյս մէջ եւ կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն Եկեղեցւոյս օծման 56-րդ տարեդարձին առթիւ:

Հանդիսութեան կը նախագահէ, Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատգամը կու տայ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Նըլմազեանի:

Պատարագին կը յաջորդէ հոգեհանգստեան պաշտօն ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆի, Վահան Խորասանճեանի, Արծրունի Ջրբաշեանի, Օննիկ Հայկազեանի եւ եկեղեցւոյս այլ բարերարներու եւ ծառայողներու հոգիներուն:

Պատարագէն ետք Մշակութային Տան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ մատաղի սիրոյ սեղան, որուն հրաւիրուած է մեր ժողովուրդը անխտիր:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 8:

Պատարագ ժամը՝ 9.45:

ՎԻԷՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Հոկտեմբեր 11, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10-ին,, Վիէնի Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի եւգեցողութիւնը կը կատարուի տեղւոյն դպրաց դասուն կողմէ:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ միջոցաւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները «Յառաջ»ի բարգաւաճման Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալուստեան, Տիկին Զապէլ Գօյումճեան, Տիկին Անտրէ Փիրանեան 100-ական Ֆ.:

ԹՈՒՂԹԱՏԵՍԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի ամդամական ժողովը, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 10, ժամը 16.30-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 ռիւ Պլէօ, Փարիզ, 9-րդ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

– ՃԱՇ –

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը ճաշ մը կու տայ Պիէվրի գիւղակը, իր շրջանի տարեցներուն:

Մեկնում – Շաբաթ, Հոկտեմբեր 10, ժամը 12.30-ին Մշակոյթի Տան առջեւէն, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս, եւ փլաս Լէոն Պլում:

Արձանագրուիլ Խաչուհիներու մօտ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27-ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12-14, rue Saint - Bazile — 13001 MARSEILLE

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ

- ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 16, ժամը 19-էն սկսեալ, բացում ցուցահանդէսի՝ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ:
- ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 16, ժամը 21-ին՝ դասախօսութիւն.– «Սփիւռքի ապագան իր աւանդական հաստատութիւններու ընդմէջէն»:
 Կը մասնակցին՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, Իվ Թերնօն, Ռոպէր Տէր Մերկերեան, Կարօ Յովսէփեան:
 Դասախօսութիւնը կը վարէ՝ Լեւոն Ձոլաքեան:
- ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 23-ին, ժամը 20.30-ին՝ մասնակցութեամբ՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի 4 մասնաճիւղերուն,
 Ներկայացում եւ ձօնագրութիւն՝
 CONTES ARMENIENS գիրքին
 Illustration : A. Boudakian Editions KIRK Préface : H. Verneuil
 Ներկայ պիտի ըլլայ հեղինակը՝
 Տիկին Շաքէ Տէր Մելքոնեան – Մինասեան (Քանատայէն):
- ԿԻՐԱԿԻ, Հոկտեմբեր 25, ժամը 15-ին՝
 Թատերական ներկայացում՝
 «ԴՐԱՄՕԺԻ՛ՏԸ ՊԱՏՄԱՆ Է...»
 Հեղինակ՝ Սիրարփի Գապարաճեան
 Բեմադիր՝ Գէորգ Գապարաճեան
 Նիսի Հայ Մշակութային Ակումբի Թատերախումբ.

Մուտք՝ 50 Ֆր.:

GALERIE DU FAUBOURG SAINT-HONORE
172, Faubourg Saint-Honoré
Tél : 42. 89. 13. 01 PARIS 8ème

Shart

PEINTURES RECENTES

— OCTOBRE —

DU LUNDI AU VENDREDI INCLUS, DE 11 HEURES A 19 HEURES

ՊՈՒՐ – ԼԷ – ՎԱԼԱՆՍ — BOURG-LES-VALENCE

Katch - Nazar
«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»

Երաժշտական կատակերգութիւն

Բեմադրութիւն՝ ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝ Դաւիթեան դպրոցի աշակերտութեան, Կիրակի, Հոկտեմբեր 18, ժամը 15.30-ին Պուռ – լէ – Վալանսի Սալ տը Ռօն:

Տոմսերը ապահովել. –
Réservation :

T. MAXOUDIAN, 48, rue Bouffier, Valence tél: 75. 43. 17. 24
A. PACHAYAN, 18, rue d'Arménie, Valence tél: 75. 56. 08. 05

ՄԻՕՐԵԱՅ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ԵՐԿՍԵՌ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ամէնօրեայ վարժարանին կողքին, ինչպէս ամէն տարի, կը կազմակերպենք միօրեայ դասընթացք հայերէն եւ հայկական պարի:

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտ. 7-ին:

Դասերը կը սկսին ժամը 10-ին, ու կը տեւեն մինչեւ 15.45, ամէն Չորեքշաբթի:

Յաւելեալ տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել 43 – 81 – 01 – 72 թիւին:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի Տիրուհի Միսաքեան մասնաճիւղի տարեկան ձեռնարկը, ի նպաստ իր Տան, Նոյեմբեր 21-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
8

JEUDI
8 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.591 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.591

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՍԵՊՏ· 30 — ՀՈԿՏ· 6)

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Զբօսաշրջիկութեան Համաշխարհային Օր»ուան առթիւ Հայաստանի զբօսաշրջիկութեան եւ պտոյտներու խորհուրդի նախագահը՝ Ռ· Ստեփանեան, խօսած է պատարկութիւններու տարած աշխատանքներուն մասին նշելով որ խորհուրդը ունի զբօսաշրջիկական 47 կազմակերպութիւններ : Մինչ 1981-ին խորհուրդը պատարկած է 270 հազար զբօսաշրջիկներու եւ շուրջ 2 միլիոն շրջապտոյտ կատարողներու, այդ թիւերը ներկայիս կրկնապատկուած են : Ռ· Ստեփանեան դիտել տուած է, թէ Հայաստանի մէջ կը բանին համբորդութիւններու եւ պտոյտներու 27 գրասենեակներ, զբօսաշրջիկական 5 պանդոկներ, 7 հանգրուան եւ այլ կազմակերպութիւններ : Հայաստան կապեր հաստատած է Խորհրդային Միութեան 172 քաղաքներու հետ : Հայաստանէն կ'անցնին զբօսաշրջիկութեան 16 երթուղիներ՝ 14-ը համամիութենական եւ 2-ը՝ միջազգային : Համագործակցութեան պայմանագիրներ կնքուած են Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ազրպէյճանի զբօսաշրջիկութեան եւ պտոյտներու խորհուրդներու միջեւ : Անդրադառնալով յետագայ ծրագիրներու Ռ· Ստեփանեան նշած է, թէ կը կառուցուին զբօսաշրջիկութեան նոր կեդրոններ, կը վերակառուցուին հիները : Սեւանի ափին շարք կը մտնէ 2300 տեղնոց զբօսաշրջիկութեան նոր համալիրը, կ'աւարտի Երեւանի մէջ զբօսաշրջիկութեան նոր պանդոկի մը շինարարութիւնը· Կիրովականը կը դառնայ լեռնադահուկային մարզանքի վայր մը, «Երկրորդ Ծաղկաձոր»ը :

**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԶԱՂՐԵՊԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ

Զաղրեպի միջազգային տօնավաճառ-ցուցահանդէսին տեղի ունեցած է արեւելեան երկիրներու հասարակաց շուկայի Օր մը, որուն մասնակցած է Հայաստան : Ծանօթ է, որ Հայաստան դրաւելով խորհրդային տաղաւարի կարեւոր մասը, ցուցադրած է մօտ 300 նմոյշներ՝ աւելի քան 40 ձեռնարկութիւններէ եւ գիտա-հետազօտական հիմնարկներէ, արժանանալով Եուկոսլաւիոյ արդիւնաբերութեան ներկայացուցիչներու եւ բազմաթիւ այցելուներու ուշադրութեան : «ԹԱՍ»ի թղթակիցը՝ Կ· Վորոբեով, կատարելէ ետք իր լրատուութիւնը կը նշէ, թէ «դժբախտաբար, Զաղրեպի մէջ ներկայացուած չէ Հայաստանի որեւէ ձեռնարկութիւն կամ արտադրական միաւորում, որոնք անմիջականօրէն արտաքին շուկայ դուրս ելլերու իրաւունք տրուած ըլլար, թէեւ Հանրապետութեան մօտ 80 ձեռնարկութիւններ արտաքին առեւտրական կազմակերպութիւններու միջոցով ներկայիս մօտ 180 տեսակ ապրանք կը ղրկեն աւելի քան 70 երկիրներ» : Տօնավաճառին հանդէս կուգան Հայաստանէն գացած երաժշտական համոյթը եւ առանձին արուեստագէտներ :

КԱՐԵՒՈՐ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆ ՄԸ ԵԽՍ

ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆՑ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲ ՄԸ ԿԱԶՄՈՒԵՑԱՒ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Շատ կարեւոր քայլ մըն է որ առնուած է նման խումբի մը կազմութեամբ : Արդարեւ, շնորհիւ «Սոլիտառիթէ Ֆրանքօ-Առմէնիէն»ի նախաձեռնութեան եւ ջանքերուն երեսփոխաններու մօտ, կարելի եղած է յաջողցնել նման մարմնի մը բաղեղծումը, որ հիմնական դեր կրնայ խաղալ հայութեան վերաբերող բոլոր հարցերուն մէջ :

1986-ին է, որ Սոլիտառիթէ զանազան շփումներ սկսած էր ունենալ այս նպատակով, ցաւելով որ ցարդ հայկական հարցերու վերաբերող որեւէ կառոյց գոյութիւն չունենայ Ազգային Ժողովին մէջ : Ընկերվարական երեսփոխան՝ Միշէլ Սափէնի շնորհիւ է, որ ի վերջոյ ծրագիրը յաջող ելքի մը յանգած է :

«Ուսումնասիրութեանց Խումբ»ին արդէն իսկ կը մասնակցին 57 երեսփոխան (38 ընկերվարական, 7 Իւ-Տէ-Էֆ, 6 Էռ-Փէ-Էռ, 3 համայնավար եւ 3 Ազգ· ճակատ), բայց ոչ մէկ սահմանափակում կայ եւ որ երեսփոխանը որ ուզէ կրնայ մաս կազմել : Նախագահն է Միշէլ Սափէն, քաղաքական իւրաքանչիւր խմբակցութիւն կը ստանայ փոխ-նախագահի աթոռ մը (կրնայ նաեւ մէկէն աւելի ստանալ) :

Այս յանձնախումբը լիազօրուած է զբաղելու մեր գաղութին վերաբերող կամ ընդհանրապէս հայկական զանազան հարցերով (ցեղասպանութիւն, լեզու, մշակոյթ եւայլն, եւայլն) եւ այդ առընչութեամբ գրաւոր թէ բերանացի հարցումներով աշխատանք կրնայ տանիլ Ազգ· Ժողովին մէջ : Խորհրդակցութեան, ունկնդրութեան եւ համագրութեան գործունէութիւն մը կ'ունենայ հայկական հարցերու շուրջ, ինչ որ նախ՝ կառոյցի, ապա նաեւ գործնական գետնի վրայ, շատ կարեւոր է ամէն տեսակէտով : Երբեմն, հարկ է որ նման բաներ մարմին առնեն, որպէսզի անդրադառնանք թէ դարմանալին՝ ցայսօր անոր չգոյութիւնն էր :

Այս խումբը իր առաջին ժողովը կը գումարէ, Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 8-ին, Միշէլ Սափէնի նախագահութեան ներքեւ :

Իսկապէս գնահատելի աշխատանքի մը արդիւնք է այս խումբին կազմութիւնը, որ կապ մը կը ստեղծէ գաղութին եւ Խորհրդարանին միջեւ :

Թէկուզ յապաղումով, կը թուի որ սկըսած ենք դրական հանգրուաններու հասնիլ կազմակերպչական գետնի վրայ, գոնէ արտաքին ճակատի վրայ : Ճիշդ է որ ներքին ճակատի վրայ, այնքան ալ դիւրին գործ չէ :

CNCL

ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ...

Ամէն օր, բերանացի թէ գրաւոր մամուլ «նորութիւն» մը ունին Սէ-Էն-Սէ-Էլ-ի մասին, որու կամայական կարգադրութիւնները Էֆ-Էմ-ի ազատ կայաններու բաշխումին մէջ, բաւական գլխու ցաւեր ստեղծեցին յանձնախումբին, որ կը թուի թէ զոհ գացած է իր իսկ վարչական մեքենային : Այլ խօսքով, եղած կարգ մը շնորհումները, որոնք հետեւանք կը նկատուին կաշառակերութեան, չէին կրնար արտաւորել 13 անդամները, որոնք որեւէ ձեւով նման հարցերու մէջ գործ չեն ունեցած : Ծանօթ է որ հարցաքննիչ դատաւոր Կրեյէ, ներկայիս, կը քննէ այս հարցը, ծագած Ցուլիսին Լարսէն-Էֆ-Էմ-ի բողոքին առթիւ : Անկէ ի վեր, օրէ օր կծիկը կը քակուի եւ թերթերը քննութիւններ կը կատարեն : Հոկտեմբեր 2-ի «Մոնտ»ն էր, որ ամէնէն մանրամասնօրէն կը ծանրանար թղթածրարին վրայ եւ որու հետեւանքով Իսիի քաղաքապետն ալ-Անտրէ Սանթինի-կը ստիպուէր արդարացումներու դիմել («Մաթէն», «Լը Մոնտ») : Չորեքշաբթի կարգը եկած էր «Քանար-Անշէնէ»ի, որ կը բացատրէ թէ ինչեր կը խորհի նախագահ Տը Պրօյլ, որպէսզի Սէ-Էն-Սէ-Էլ-ը վերագտնէ իր «կուսութիւնը» (խնդրոյ առարկայ 3 կայաններէն զատ, ծանրակշիռ հարց մը ծագած էր Նոր-Քալետոնիա, ընտրութեանց նախօրեակին, մեծամասնութեան օգտագործած ալիքի մը պատճառով) : Սէ-Էն-Սէ-Էլ-ը բաւական նեղ կացութեան մատնուած է, քանի որ Միթերանի նշանակած երկու անդամներուն բռնած դիրքէն զատ, Ռոժէ Պուգինաք ալ չի վարանիր ըսելու թէ միտքը պղտորած է... :

Երգիծաթերթը կը գրագի նաեւ Սանթինիի միջամտութեան պարագայով, խոստովանելով· - «...Ծանօթ է Էֆ-Էմ ալիքին եւ նոյնիսկ միջամտած է Սէ-Էն-Սէ-Էլ-ի մօտ ձեռք ձգելու համար ալիք մը Հայաստանի ռատիօ-ի մը, որ իր պըրտիկ թուղթերուն մէջ է» (հոս, անշուշտ, Հայաստանը գիտակցաբար կը գործածուի հայկականի տեղ կարենալ ֆրանսական բառախաղը ընելու համար) : Մասնաւոր նորութիւն մը չկայ այս յօդուածին մէջ, որ առաւելաբար նուիրուած է Հաղորդակցութեան նոր պատուիրակ-նախարարին քաղաքական դիրքերուն, բաւական հեգնական ոճով :

«Մաթէն», Չորեքշաբթի օր, կը գրագէր Ապահովութեան նախարարին՝ Փանտրըոյի խաղացած դերով, ձայնասփիւռի ուրիշ կայանի մը համար, որ պարտաւորուեր է «ամուսնանալ» (ռատիօ-Ռիվաժ / ռատիօ Վոլթաժ) :

Ինչպէս ըսած էինք սկիզբէն, դեռ ծայրն ենք ծրարոց եւ թերթօնի բնոյթ առած է այս անհամ պատմութիւնը : Գէշ բառախաղով մը, մենք ալ պիտի տարուէինք ըսելու թէ Ալֆայէն (ԱՑԲ) Օմեկա (ԵՒՕՖԷ), դեռ ճամբայ կայ, մանաւանդ եթէ մե՛ր այբուբենը գործածուի :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ դեռ դատաւորներ կա՛ն, կը մտածէ Նուչչի, որու կրկնակի դիմումները ի վերջոյ դրական արդիւնքի մը յանգեցան : Ծանօթ է որ Քառը-փուռ տիւ Տէվլոփըմանի պատմութիւնով մեղադրըուած էր Գործակցութեան նախկին նախարարը, որու ամբաստանութեան տակ առնուիլը կը քուէարկէր Չորեքշաբթի օր, Ազգ· Ժողովը : Ընկերվարական վարչակարգի նախարարը միշտ կը պնդէ թէ անմեղ է (7 միլիոնի զեղծարարութեան հարց կայ) եւ Նուչչիի փաստաբաններն ալ բողոք ներկայացուցած էին Շալիէի շնորհուած «իրական կեղծ» անցագրին համար : Ցարդ, այս դիմումը անընդունելի նկատուած էր, մինչեւ որ դատաւոր մը ընդունելի գտաւ : Եթէ Ազգ· Ժողովը քուէարկէ Նուչչիի ամբաստանութեան տակ առնուիլը (մեծամասնութեան մէջ իսկ վարանողներ կան), նախկին նախարարը Բարձրագոյն Ատեանի կը քաշուի : Փասքուայի պատասխանատուութիւններն են, որոնք «իրական կեղծ» անցագիր մը շնորհած էին Շալիէի որ հեռանայ Ֆրանսայէն : Վերադարձաւ, երբ հոմանուհին բանտարկեցին : Այժմ թէ ձախ մթնոլորտը ապակենած է, «փտած բան մը կայ Դանիոյ թագաւորութեան մէջ»... :

ՏԱՍՕ, 1261 գործազրկումի կը ձեռնարկէ եւ չորս գործատուն ալ կը փակէ, որովհետեւ միրաժները լաւ չեն ծախուիր եւ ռազմական գետնի վրայ «շուկան տափակ է» ըսաւ շարժակներու բաժնի (ՍՆԵՔՄԱ) պատասխանատուն Ֆրանս-Էնթէռէն, Չորեքշաբթի առտու : Ոչ մէկ օդանաւ ծախուած է այս տարի արտասահման :

ԺԻԶԷԼ ՀԱԼԻՄԻ հրաժարեցաւ ԻՆԷՍ-ՔՕ-ի գործադիր խորհուրդին մէջ Ֆըրանսան ներկայացնելու իր հանգամանքէն, որովհետեւ չկրցաւ համակերպիլ փաքիստանցի զօրավար Եաքուպ Խանի համար քուէ տալ, ինչպէս կը պահանջէր կառավարութիւնը, ընդհանուր տնօրէնի աթոռին թագմելու համար :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՌՈՒՍ ՄԸ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պըրեզիտիոմը Իվան Եակովլեւիչ Սեմենովը նշանակած է Աշխատանքի Պետական Կոմիտէի նախագահ : Նախկինը՝ Հրաչեայ Իկիլիկեան, «ազատած է» իր պաշտօնէն՝ «անձնական դիմումի համաձայն կենսաթոշակի անցնելու կապակցութեամբ» :

Իվան Սեմենով ծնած է 1937-ին՝ Դիլիջան· ազգութեամբ՝ Ռուս, աւարտած է Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկի ընտեսագիտութեան ճիւղը : 1962 - 68 թուականներուն պաշտօնավարած է Հայաստանի ակադեմիայի տնտեսագիտութեան հիմնարկին մէջ : 1974 - 1984 թուականներուն եղած է Խորհրդային Միութեան շինարարական դրամատան հայկական գրասենեակի կառավարիչի տեղակալ եւ գլխաւոր ճարտարագէտ, իսկ 1984-էն 1986 խորհրդական՝ Քուպայի ազգային դրամատան :

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ
ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ
ՏՈՔԹ. ԶԱՔԱՐ ՄԿՐԵԱՆԻ
ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

○ Պուրճ Համուտի բարեզարգացման եւ արդիականացման ծրագիրներ ունի՞ք: Որո՞նք են: Օրինակ, փողոցներուն ծաղիկներով զարդարումը կարեւոր առաջարկ մըն է, որուն կիրարկումը դժուար չէ:

– Իւրաքանչիւր հայորդի, մանաւանդ պուրճ համուտցի, ի մասնաւորի քաղաքապետարանի խորհուրդի անդամները, նախանձախնդիր են իրենց քաղաքը տեսնելու կանանչազարդուած:

Սակայն ներկայ պայմաններու մէջ, երբ տնտեսական վիճակը եւ աննախընթաց դրամահոսութիւնը աւերներ կը գործեն, գուցէ անկարելի է այսպիսի ծրագիրներ մշակել կամ իրագործել:

○ Պաշտօնէութիւնը ի՞նչ վիճակ կը պարզէ: Ոստիկանութիւնը ի՞նչ վիճակ կը պարզէ, ամսականները գոհացուցի՞չ են:

– Ընդհանրապէս մեր պաշտօնեաները խղճամիտ են եւ իրենց պարտականութիւններուն գիտակից: Շինարարական, առողջապահական, երթեւեկի հսկողութեան եւ գիշերապահութեան անձնակազմին մէջ կը գտնուին իրենց մասնագիտութեան իրապէս տիրապետող անձեր, սակայն, ներկայ դժնդակ պայմաններուն մէջ, գործիքի եւ նիւթական միջոցներու պակասը երբեմն անկարելի կը դարձնեն սոյն անձնակազմին գործը՝ ամբողջացնելու իր պարտաւորութիւնները:

Օրինակի համար նշենք՝ աղբահաւաք բեռնատարի պակասը, շրջագայութեան հսկող ոստիկաններու ինքնաշարժներու չգոյութիւնը (դէպքերու ատեն գողցուած), ճամբաներու նորոգութեան գործաւորներու աշխատանքի դժուարութիւնը, ուր կուպ, սիմենթ, երկաթ, այնքան սուղ կ'արժեն, որ քաղաքապետութիւնը ի վիճակի չէ հարկ եղած շինանիւթերը տրամադրել (մէկ պարկ սիմենթ 500 լ. ոսկի, նախկին 5 կամ 10 ոսկիին փոխարէն, իսկ մէկ թոն կուպրը կ'արժէ 3000 լ. ոսկի, նախկին 20 լ. ոսկիի փոխարէն):

Հակառակ ամսականներու անբաւարարութեան ու մանաւանդ կեանքի աննախընթաց դրամահոսութեան, մենք կը ձայնակցինք մեր պաշտօնեաներուն և անոնց պարագաներուն դժգոհութիւններուն եւ նիւթական դժուարութիւններուն, որոնք կը նոյնանան լիբանանցի մեր հայրենակիցներու ջախջախիչ մեծամասնութեան իրավիճակին հետ:

Սակայն մեծ յոյս ունինք, որ մօտիկ ապագային լիբանանեան մեր հայրենիքը կը վերագտնէ իր հաւասարակշռութիւնը եւ կը բարելաւէ բոլորիս ալ նիւթաբարոյական վիճակը:

○ Ըստ ձեզի, քաղաքապետարանը որքանո՞վ կարողացած է մուտք գործել Լիբանանի աւանդական կառոյցներէն ներս, նկատի առած, որ երկու – երրորդը հիմնուած են 1959–էն ետք ու մանաւանդ բաղդատելով թաղապետին հեղինակութեան հետ:

– Նկատի առած Պուրճ Հայուտի աշխարհագրական դիրքը եւ շրջանին մէջ բնակող ազգայիններու յարանուանական պատկանելիութիւնը, մանաւանդ քաղաքապետարանի ունեցած նիւթական դժուարութիւնները՝ հետզհետէ աճող տնտեսական տագնապին հետ բաղդատած՝ պուրճ համուտցիին համար ամէնօրեայ խօսակցութեան եւ կեանքի ապրումին հետ կը նոյնանան քաղաքապետարանային հարցերը:

Գուցէ այլ շրջաններ, քաղաքացիները գաղափար իսկ չունենան, թէ ո՛ւր կը գտնուի քաղաքապետարանը կամ թէ որոնք մաս կը կազմեն քաղաքապետական խորհուրդին:

○ Գիտենք, թէ 1963 Մայիս – Յունիսէն անդին քաղաքապետական ընտրութիւն տեղի չէ ունեցած: Պուրճ Համուտի քաղաքապետարանին պարագային, ի՞նչ է պատկերը:

– Պուրճ Համուտի քաղաքապետական խորհուրդը կը պահէ իր հիմնական պատկերը, այսինքն՝ իր վարչական խորհուրդը, նոյնիսկ պաշտօնէութիւնը կը ներկայացնէ համայնքային կառոյց մը, ուր բոլոր համայնքներու ներկայացուցիչները համերաշխ եւ ներդաշնակ գոյակցութեամբ կը շարունակեն ապրիլ: Ոչ մէկ ատեն, քաղաքապետական խորհուրդէն ներս համայնքային տարակարծութիւններ չունեցանք եւ բոլորին ալ միակ մտահոգութիւնն է ծառայել իրենց շրջանին եւ լիբանանեան հայրենիքին:

○ Լիբանանի մէջ, քաղաքապետարանը այսօր որքանո՞վ ժողովրդավար հաստատութեան մը պատկերը կը պարզէ:

– Մեր քաղաքապետարանը ժողովրդավար իսկական կառոյց մը ունի, 1963–ի քաղաքապետական խորհուրդը կը պահէ մինչեւ այսօր իր համայնքային ներկայացուցչական պատկերը: Մենք ունեցանք մահացած անդամներ, բայց միշտ ալ իրենց փոխարէն նախագահական հրամանագրով նշանակուեցան անձնաւորութիւններ, որոնք իսկապէս ու արժանաւորապէս կը ներկայացնեն իրենց պատկանած համայնքը:

Մեր մօտ շատ գեղեցիկ երեւոյթ մը կը պարզէ մանաւանդ, շրջանի ժողովուրդին հետաքրքրութիւնը իր քաղաքապետարանով:

Մենք միշտ կը լսենք քննադատութիւններ, տեսակէտներ, գնահատականներ նոյնիսկ, եւ կը ջանանք իրագործել ժողովուրդին ծոցէն ծնած ցանկութիւնները, որոնք օգտակարութիւն մը ունին շրջանին համար:

○ Ի՞նչ ունիք ըսելիք քաղաքապետարաններուն ինքնավարութեան մասին:

– Մենք ունինք Լիբանանի քաղաքապետարաններու յատուկ օրինագիրք մը, ուր յստակօրէն ճշդուած է քաղաքապետական խորհուրդի յանձնախումբերու իրաւասութիւնները, պարտաւորութիւնները, ուր մեծ կարեւորութիւն կը տրուի քաղաքի բարեզարգացումի աշխատանքներու, բարեսիրական եւ գեղարուեստական հաստատութիւնները քաջալերելու միջոցառումներու մասին: Դժբախտաբար, նիւթական ներկայ դժնդակ պայմանները անկարելի կը դարձնեն դրական որեւէ քայլ:

Քաղաքապետութիւնը ենթակայ է Ներքին նախարարութեան եւ անմիջական կապի մէջ է շրջանի գայմագամութեան հետ:

Օրինագիրքը յստակօրէն կը ճշդէ մեր ներքին ինքնավարութեան սահմանները, որ իսկապէս անգնահատելի լայն ծիր մը ունի եւ թոյլ կուտայ ազատօրէն որոշելու եւ գործադրելու տնտեսական, շինարարական եւ առօրեայ ընթացիկ աշխատանքները, իսկ որոշ սահմանէ մը ետք՝ ստիպուած ենք սպասել Ներքին Նախարարութեան դրական պատասխանին:

○ Քաղաքապետարաններու ընկերակցութիւնները ի՞նչ նորութիւններ բերած են քաղաքապետական մարզէն ներս: Որո՞նք են անոնց արձանագրած դրական թէ ժխտական արդիւնքները:

– Պուրճ Համուտի քաղաքապետութիւնը մաս կը կազմէ Մեթնի 21 քաղաքապետարաններու ընկերակցութեան, որուն դիւանը կազմուած է քուէով ընտրուած նախագահէ մը, իսկ ժողովներուն ի պաշտօնէ ներկայ կ'ըլլայ գայմագամը:

Մեթնի քաղաքապետարաններու ընկերակցութիւնը, ունի նաեւ մասնագիտացած անձնակազմ մը, վարիչ մարմիններ, առողջապահական, շինարարական, բարեզարգացումի, նուապուրդի...

Քաղաքապետարանները ազատ են մաս կազմելու, սակայն Մեթնի շրջանի 21 քաղաքապետարանները բոլորն ալ մաս կը կազմեն եւ պարտադիր տուրք մը կը վճարեն՝ իրենց պիւտճէին 10 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Շատ մը քաղաքապետարանային թղթածրարներ կը ղրկուին այս մարմինին, մասնաւորաբար շինարարական, բարեզարգացումի, ուր մասնագէտ անձեր, յետ քննութեան, վաւերացուած թղթածրարը կը վերադարձնեն պատկան քաղաքապետութեան:

○ Քաղաքապետական օրէնքներու նոր ծրագրի մը մշակումը անհրաժեշտ կը նկատէ՞ք: Ի՞նչ ծրագիրներ կան այդ գծով: Ի՞նչ բարեկարգումներ կամ բարեփոխութիւններ կ'առաջարկէք: Յատկապէս ո՞ր մարզերուն մէջ:
– Նիւթական միջոցներու հայթայթում,
– Գործունէութեան գոհացուցիչ պայմաններ,
– Պաշտօնէութեան վերադասաւորում,
– Դրամական աղբիւրներու որոնում,
– Ելմտական թէ հաշուական օրէնքները,
– Քաղաքապետարաններու ընկերակցութիւնները,
– Գործի մարզը կրնայ ծաւալիլ որեւէ քաղաքապետական իրաւասութեան յաւելումով:

– Չափազանց կարեւոր հարց մըն է, որ վերջապէս սեղանի վրայ եկաւ եւ շատ յոյսով ենք, որ մօտ ատենէն քաղաքապետարաններու յատուկ խորհրդարանական յանձնախումբին կը յղուի, վերջերս մշակուեցաւ իրապէս նոր օրէնսդրութիւն մը, ուր նկատի առնելով ապրուստի սղութիւնը, քաղաքապետարաններու պիւտճէներու տասնապատկումը և առոր դիմաց՝ մեր տուրքերէն հաւաքուած գումարներու անբաւարարութիւնը՝ ծախքերը հոգալու, որով տուրքի հիմնաւորումներն ու քանակը 20 տարուան հնութիւն ունին. մինչդեռ, Լիբանանի մէջ ապրուստի սղութիւնը գուցէ տասնապատիկն է ու աւելի՝ որոշ մարզերու մէջ: Ուրեմն, գուցէ շատ ուշ, սակայն անհրաժեշտ է, որ տուրքերու նոր հիմնաւորում եւ սակ ճշդուի՝ փրկելու համար քաղաքապետարանները, եւ ծառայելու համար շրջանի մաքրութեան եւ բարեզարգացման:

○ Ըստ ձեզի քաղաքապետարաններուն իրաւասութիւնները պէ՞տք է աւելցնել, նո՞յնը պահել, թէ նուազեցնել (նոյնիսկ կրճատելով Պետութեան իրաւասութիւնները):

Չէ՞ք կարծեր, որ ապակեդրոնացման ճամբով, պէտք է քաղաքապետարաններուն ինքնավարութիւնը արդիւնաբեր դարձնել, որպէսզի ազատօրէն առնեն իրենց պատասխանատուութիւնները:

– Քաղաքապետարաններու օրէնսդրութիւնը, անշուշտ իմ կարծիքով, գոհացուցիչ է, եւ անտեղի կը նկատեմ աւելցնել խորհուրդներու եւ մանաւանդ նախագահութեան իրաւասութիւնները:

Ներկայ վիճակին մէջ, ըլլայ Ներքին իրաւասութիւնները, ըլլայ գայմագամին, քաղաքապետարաններու ընկերակցութեան եւ մանաւանդ Ներքին Նախարարութեան իրաւասութիւնները անհրաժեշտ կը նկատեմ եւ բաւարար:

Քաղաքապետական խորհուրդը եւ անոր նախագահը այնքան իրաւասութիւններ ունին, որ արդիւնաւէտ գործունէութիւն մը կարելի կը նկատեմ:

○ Ընդհանրապէս երիտասարդութիւնը մերժողական ու քննադատող կեցուածք մը ունի լիբանանեան կառոյցներուն հանդէպ (օրինակ, քաղաքապետարաններուն հանդէպ ցուցաբերուած անտարբերութիւնը) չէ՞ք կարծեր, որ եթէ այս կեցուածքը շարունակուի, լիբանանեան կառոյցները հետզհետէ պիտի կորսնցնեն իրենց օրինականութիւնը:

– Երիտասարդութիւնը ո՛չ միայն մերժողական եւ քննադատող կեցուածք պէտք է ունենայ, այլ նոյնիսկ պէտք է իր դժգոհութիւնը արտայայտէ ցուցական եւ ուսուցիկ կերպով, որպէսզի ղեկավարութիւնը տեսնէ, նկատի առնէ եւ շարժի, սրբագրէ նախ ինքզինք, վերատեսութեան ենթարկէ քառորդ դարէ ի վեր շարունակուող եւ արդէն մաշած կենսավիճակն ու օրէնքները. Թող դադրին վիճաբանելէ, լծուին շինիչ աշխատանքի եւ փրկեն հայրենիքը, անոր զաւակներու նիւթական ու բարոյական գոյավիճակը, որ օրըստօրէ կը վատթարանայ եւ մթնոլորտը անշնչելի կը դառնայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՍԷՆ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ «ՕԼԻՄՊԻԱԿԱՆ ԱՍՏՂԵՐԸ» ԳԻՐՔԸ

Հայաստանի մարզական կենսագրութիւնը հարուստ է հետաքրքրական ու յիշատակութեան արժանի բազմաթիւ էջերով: Այդ հարստութիւնը պատմութեան կտակած են այն մարզիկները, որոնք, իսկապէս, խիզախած են ու կը խիզախեն մեծ մրցումներու ասպարէզին մէջ: Դիւրին չէ մարզական կեանքի մէջ աչքի զարնող յաջողութիւններու հասնիլ: Գլխագիր ախոյեաններ կը դառնան անոնք՝ որոնք անվերապահ նուիրուած են իրենց սիրած մարզաձեւին, որոնք իրենց տաղանդի բռնկումներու համար ճամբայ կը հարթեն անսովոր աշխատասիրութեամբ, բարոյական բարձր յատկանիշներով, հայրենիքի սէրէն բխող պատասխանատուութեան մեծ գիտակցումով:

Այդպէս են նաեւ մարզանքի մեր լաւագոյն ներկայացուցիչները, որոնք զանազան տարիներ թէժ մարտերու բռնուած են ու բարձր պահած Հայաստանի, Խորհրդային Միութեան մարզական պատիւը: Անոնք պէտք ունին ըստ պատշաճի ներկայացուելու մարդասէր ընթերցողներուն եւ այս առումով գնահատելի գործ կատարած է լրագրող Արսէն Բաբայեան, մեր մարզական գրականութեան սահմանին մէջ նոյն ատեն ցուցադրելով ողիմպիական հինգ ախոյեաններու դիմանկարներ՝ Հրանտ Շահինեան, Վլադիմիր Ենգիբարեան, Իգոր Նովիկով, Ալբեր եւ Եդուարդ Ազարեան: «Օլիմպիական աստղերը», այսպէս կը կոչուի «Հայաստան» հրատարակչութեան վերջերս լոյս ընծայած այդ գիրքը: Հեղինակը նախընտրած է ներկայացնել յետպատերազմեան շրջանի մեր մարզական հերոսները, իսկ Մոսկուայի ողիմպիականի ախոյեան Եդուարդ Ազարեանը, բնականաբար, չէ ուզած անջատել հօրմէն:

Այդ տարիները, պէտք է ըսել որ զօլաշունչ քամի մը ներխուժեց մեր մարզական կեանքը: Հնագոյն ողիմպիական խաղերու կափամարտի ախոյեան, Հայոց Վարազդատ Թագաւորի «ժառանգորդները» հասան աննախընթաց նուաճումներու: Միայն մէկ ողիմպիականին (Մելպուրն) մենք ունեցանք երեք դափնեկիրներ՝ Ենգիբարեան, Ազարեան, Նովիկով: Իսկ անոնց համար չորս տարի առաջ «ճամբայ հարթած էր» մարմնամարզութեան [illegible] Հրանտ Շահինեան:

«Օլիմպիական աստղերը» գիրքը կը գրաւէ առաջին իսկ էջերէն, կը կարդացուի մէկ շունչով: Իրապէս կը գտնանք գրքի հերոսներու կեանքի մանրամասնութիւններուն, բնաւորութեան գիծերուն, մտորումներուն, կը գտնանք անոնց յաղթանակներու վկան, կը ծանօթանանք անոնց մասին մամուլի, մասնագէտներու կարծիքներուն: Արսէն Բաբայեան այս բոլորը կը ներկայացնէ աշխոյժ պատմելաձեւով, հաւասար բարձրութեան վրայ պահելով գրքի թէ՛ մասնագիտական կողմը, թէ՛ հմուտ շարադրանքը:

50–ական թուականներու ողիմպիական մեր դափնեկիրները, սակայն, սոսկ չփայլատակեցան մարզական երկնակամարին վրայ ու անցան: Անոնք հիմնեցին իրենց դպրոցները, ծաւալեցին մարզիչական – մանկավարժական լայն գործունէութիւն: Մարզական այդ օճախները նպաստեցին մարզանքի տարածման, մարզեցին հազարաւոր պատանիներ ու աղջիկներ, ընթացք տուին անոնց վարպետութեան կատարելագործման, դարձան վարիչներու պատրաստութեան իսկական դարբնոցներ: Արդիւնաւէտ աշխատանքը շուտով ունեցաւ իր պտուղները. համամիութենական ու միջազգային մրցումներուն «բարձրաձայն խօսեցան» մարզական այդ դպրոցներու սաները: Բնականաբար, հեղինակը անդրադարձած է նաեւ ախոյեաններու մարզիչական – մանկավարժական գործունէութեան:

Արսէն Բաբայեանի «Օլիմպիական աստղերը» աշխատութիւնը արժէքաւոր գիրք մըն է, հաճելի նորութիւն մը մեր մարզական գրականութեան մէջ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 72–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւան – Էջմիածին մայրուղիի բըլրալանջին բազմած է Մուսալեռցիներու հերոսամարտը խորհրդանշող յուշարձանը, որկը փաստէ անախրնթաց այդ ճակատամարտին մէջ հայ քաջերու պատմական յաղթանակը Թրքական կանոնաւոր զօրքերու նկատմամբ: Հայաստանի բնակող երախտապարտ Մուսալեռցիները՝ հերոսամարտին մասնակցողներ, անոնց զաւակներն ու թոռները ամէն տարի արժանավայել տօնախմբութեամբ կը նշեն այդ հերոսամարտին յիշատակը: Այս տարուան սեպտեմբերեան հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Երեւանի, Էջմիածնի, Հայաստանի մօտակայ շրջաններու ներկայացուցիչներու, հայրենադարձ Մուսալեռցիներու մասնակցութեամբ:

Այդ օրը բարձունքին ծայր տուած էին հայկական երգն ու երաժշտութիւնը:

Բացումը կատարելով հերոսամարտի 72-րդ տարեդարձին նուիրուած հանդիսութեան, Աբրահամ Արամայիսեան ըսաւ. «Մեծ խորհուրդ ունի այն իրողութիւնը, որ Հայաստանի հին ու նոր մայրաքաղաքներու սահմանագծին, լուսէ լեռներու հովանիին տակ նորէն հաւաքուած ենք նշելու Մուսա լերան հերոսամարտի տարեդարձը: 72 տարի առաջ մեր հայրերն ու պապերը կենաց եւ մահու կռիւ մղեցին. քառասուն օր ու քառասուն գիշեր չդադրեցաւ անհաւասար կռիւը: Թրքական բռնապետութեան, անոր հինգ հազարնոց կանոնաւոր զօրքին համար մեծ անակնկալ էին Մուսալեռցիներու յանդգնութիւնն ու մարտունակութիւնը: Լերան վրայ մղուած ճակատամարտին հերթական խայտառակ պարտութենէն ետք Թուրք զօրավարը զայրօրէն խոստովանած է. «Եթէ ես իմ հինգ հազարի փոխարէն հրամանատարութեանս տակ ունենայի հինգհարիւր այդպիսի քաջեր, կը տեսնէիք, թէ ինչ հրաշքներ կը գործէի»: Մուսա Լերան հերոսամարտի տարեդարձը առանց զոհերու յիշատակին յարգանք մատուցել չէ: Լերան լանջերուն զոհուած են 18 քաջորդիներ, անոնց ի պատիւ կառուցուած են 18 շատրուաններ, 18 ծորակները կը մարմնաւորեն խիզախներու ձայնը, անոնց աւանդը: Այս տօնախմբութիւնը ամէնէն առաջ նուիրուած է հայ ժողովուրդի ոգիի արիութեան, դիմադրութեան հզօր ուժին, քաջութեան ու ազատագրական պայքարին»:

«Մուսա Լերան հազարաւոր Հայերու ինքնապաշտպանութիւնը, – իր խօսքին մէջ ըսաւ «Ոգնի» ամսագրի խմբագիր Արամայիս Սահակեան, – նուիրուած է փայլուն էջի մը այն հերոսամարտեանին, ուր ոսկէ տառերով գրուած են Զէյթունի, Սասունի, Վանի, Շապին Գարահիսարի, Ուրֆայի, Խարբերդի, Սեբաստիոյ, Պիթլիսի եւ այլ սրբազան վայրերու անունները, որոնք սկիզբ կ'առնեն Աւարայրի ճակատամարտէն եւ որոնց ազդափրկիչ վերջաբանը հանդիսացաւ Սարդարապատի դիւցազնամարտը»:

Խօսք առնելով Սիլվա Կապուտիկեան ի մէջ այլոց ըսաւ. «Տօներ շատ կան թէ՛ աշխարհի, եւ թէ՛ Խորհ. Միութեան մէջ, եւ թէ մեր մօտ՝ Հայաստան: Բայց իմ կարծիքով, մեր ժողովուրդին համար այս տօնը մեծ խորհրդանիշ դարձած է: Ի՞նչու: Որովհետեւ մենք շատ ունինք սգալու արարողութիւններ, Ապրիլեան Եղեռն ունինք, բայց այս մէկը Վասպուրականի, Այնթապի, Ուրֆայի եւ միւս պաշտօնական մարտերու տարեթիւերու հետ կը նշուի որպէս յաղթանակի տօն, որպէս մեր ժողովուրդի հերոսական ոգիի արտայայտութիւն: Հերոսամարտի խորհրդանիշ այս հոյակերտ յուշարձանը, որ կեանքի կոչուած է մեր ժամանակի մեծ ճարտարապետ Ռաֆայէլ Իսրայէլեանի եւ տաղանդաւոր քանդակագործ Արա Յարութիւնեանի մտքի ըստեղծումով, կարծես կը շնչէ ամէն օր, իսկ այս բարձրաքանդակին վրայ երեւցող մարտիկները, որ կռուած են Մուսա Լերան բարձունքին, կարծես կ'իջնեն այդ բարձունքէն ու կը մասնակցին մեր այս տօնախմբութեան»:

Հանդիսութեան մեծ փայլ տուին Մուսա Լեռ աւանի «Մարաթուկ» ազգագրական համոյթի թնդուն պարն ու երգը, ազգագրական երաժշտութիւնը: Ներկաները ճաշակեցին աւանդական հարիսան, ծանօթացան հերոսամարտի թանգարանի ցուցանմոյշներուն, նախօրեակին կառուցուած վրաններուն, ուր Մուսալեռցիները գիշերած են, վերապրելով պատմական Մուսա Լերան հերոս պաշտպաններու ծանր ու պատուաբեր առօրեան:

ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

LE COIN DU JURISTE

NOUVELLES BREVES

En matière de régimes matrimoniaux, en principe, pendant la communauté, le paiement des dettes de chaque époux, peut être poursuivi par les créanciers sur ses biens propres et sur les biens communs. Ceci est très important notamment quand les époux sont commerçants, ou exercent des professions séparées.

Dans un souci de protection, le code civil prévoit que les gains et salaires ne peuvent pas être saisis par les créanciers du conjoint, à moins que la dette n'ait été contractée pour l'entretien du ménage ou pour l'éducation des enfants.

La mise en application de cette disposition étant très délicate, notamment quand les salaires sont versés sur un compte commun aux époux, un décret du 25 Août 1987 essaye de palier à la difficulté qui existe, en prévoyant la détermination d'une somme forfaitaire représentative des gains et salaires d'un époux qui ne peuvent être saisis par les créanciers de son conjoint.

Lorsque la dette, est poursuivie sur un compte alimenté par les deux époux, celui qui n'est pas en cause peut demander qu'il soit laissé à sa disposition une somme correspondant à son choix :

— soit du montant de ses gains et salaires versés au compte dans le mois précédant la saisie.

— soit au montant moyen mensuel de ses gains et salaires versés au compte dans les douze mois de la saisie.

Ce cantonnement doit être demandé dans les dix jours de la saisie arrêt qui lui est faite à lui-même ou à l'autre titulaire du compte, par lettre recommandée avec demande d'avis de réception, au créancier et au tiers saisi.

— REPARATIONS LOCATIVES —

Dans les nouveaux rapports existant entre locataires et propriétaires nous savons que le locataire est tenu des menues réparations ainsi que l'ensemble des réparations locatives. Or ces réparations locatives n'avaient à ce jour jamais été définies ce qui entraînait des litiges très importants.

Un décret du 26 Août 1987, met fin à cette lacune, et énonce tous les travaux qui peuvent avoir un caractère locatif. Il en résulte que ceux-ci sont pratiquement les mêmes que lors de la Loi QUILLOT, remplacée par la Loi dite MEHAIGNERIE.

Ce même décret précise en outre les travaux devant être pris en compte pour les locataires soumis à la Loi de 1948, auxquels on propose un bail de huit ans pour sortir ensuite des effets de cette loi.

Seuls peuvent être pris en compte les travaux améliorant substanciellement le confort ou l'équipement.

La méthode d'évaluation des remboursements sont également précisées par ce décret qui a une grande importance pour tous ceux qui pratiquent la location dans des immeubles anciens, aussi bien locataires que propriétaires.

— CONTROLE DES CHANGES —

Jusqu'à présent les acquisitions faites par des non résidents en France étaient soumises à des règles strictes.

Il faut savoir qu'est considérée comme non résident, toute personne qu'elle soit de nationalité française ou étrangère, qui habite en France depuis moins de deux ans.

Ces non-résidents avant toute transaction doivent accomplir certaines formalités notamment ouvrir un compte de non résident et faire transiter les sommes provenant des pays d'où ils viennent afin que la conversion en francs se fasse conformément aux règles de la réglementation des changes.

La plupart du temps cette mutation se fait par conversion de titres sur le marché des changes.

Pour un non résident emprunter d'une banque était une opération très compliquée à ce jour, car il fallait d'abord demander l'avis du service des changes, qui demandait un rapport très complet avant de donner ou refuser son autorisation.

Une lettre de la Banque de France du 17 Août 1987, précise que les personnes physiques ou morales (sociétés) qui consentent des prêts à des non résidents, ne sont plus soumises à une demande préalable à la Banque de France.

Cette disposition est très importante notamment pour certaines personnes de notre colonie arménienne qui viennent de pays étrangers et qui désirent acheter leur appartement sans attendre d'être considérés comme des résidents en France.

LEVON DJOLAKIAN
Notaire
Marseille

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Կ. ՊՈԼՍՈՅ Պատրիարքարանի դիւանապետ Մեսրոպ Եպիսկոպոս Մութաֆեան, Սեպտեմբեր 21-ին գացած է Սպանիա, մասնակցելու Սանթիակօ Տէլ Գոմփոսթելա քաղաքին մէջ տեղի ունեցող Արեւելեան Եկեղեցիներու Կանոնագիտութեան Միջազգային 8–րդ Համագումարին: Սեպտեմբեր 24-ին, Լա Քորունայի իրաւագէտներու ակադեմիայի սրահին մէջ գումարուած նիստին զեկուցում մը կարդացած է Մեսրոպ Եպիսկոպոս, նիւթ ունենալով՝ «ԺԵ. դարուն Պոլսոյ Հայ Եպիսկոպոսին պատրիարքական Աթոռ բարձրանալուն եւ անոր համապատասխան իրաւասութեանց սահմաններու ընդլայնումը»: Սպանիոյ հեռատեսիլը հատուածներ տուած է հայ եկեղեցականին զեկուցումէն:

ԾՈՑԷՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԱԹՈՌԸ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

Տարիներու ընթացքին հալած ու մաշած տախտակամածը անգամ մը եւս հականեխիչ ջուրով կը սրբուէր եռանդուն ու խղճամիտ աշխատաւորի մը կողմէ: Լուծոյթին անախորժ հոտը ողողած էր ամբողջ միջանցքը, երբ Աբիկ վարանոտ քայլերով կ'ուղղուէր դէպի հիւանդանոցի տարրալուծարանը:

Մաքրող աշխատաւորը ընդհատեց իր աշխատանքը, սրբիչն ու դոյլը դէպի պատ քաշեց, մեղմաղձոտ ժպիտով մը Աբիկի անցքը արտօնելու համար իր թացութեամբ տակաւին թարմ գետնին վըրայ: Ակնթարթի մը համար Աբիկի մըտահոգութիւնները չքացան ու անցնելէն ետք ժպիտով մը ետ դարձաւ փնտռելով իր մօրը բարձրաձայն յանդիմանութիւնը կամ քրոջ կողմէ արձակուած իր ուղղութեամբ սուրացող գետնի սրբիչը, ինչպէս տարիներ առաջ, շաբաթօրեայ մեծ մաքրութեան օրերուն, երբ տուն մտնելով իր կօշիկներուն ցեխի դրոշմը կը դնէր թաց բուրմունքով դեռ նոր սրբուած ճերմակ մարմարին վրայ:

Աշխատաւորը՝ հանդարտ ու պաղարիւն, դոյլը անցքին մէջտեղ հրեց իր կօշիկին քթով ու շարունակեց սրբիչը սահեցնել աջ ու ձախ նեղ միջանցքին երկու պատերը հարուածելով:

Սրտի զօրաւոր տրոփիւններով Աբիկ կանգ առաւ տարրալուծարանի փոքր, ճերմակ շրջանակով պատուհանին առջեւ ու ստացագիրը հանդչեցուց հաստ ապակիէ ծածկոցին վրայ քիչ մը դողացող ձեռքերով:

Հնդիկ պաշտօնեան, որուն համազգեստին անբիծ ճերմակութիւնը աւելի եւս կը շեշտէր իր մորթի գոյնին մթութիւնը, փայլուն ու ողորկ մազերուն սեւութիւնն ու սպիտակ ակռաները, քաղաքավար ժպիտով մը գլուխը օրօրեց, ստացագիրը առաւ ու կորսուեցաւ փոքր պատուհանի շրջանակին մէջ պարփակուած ճերմակ տեսարանէն անդին: Թարմ քրտինքի անհանգիստ զգայնութեան մը մէջ, Աբիկ սպասեց պրկուած, մատնահարելով հաստ ապակիէ ծածկոցը, զգուշացնելով դիտելէ աջին ու ձախին երկարող միջանցքը, որուն ծայրերը հեռաւոր անորոշութեան մէջ լուծուելով, իր լաւատեսութիւնը քանդելու զարմանալի ուժ մը ունէին:

Հնդիկ պաշտօնեան երեւցաւ կրկին պատուհանին մէջ, նայուածքը յառած իր ձեռքի խոշոր թուղթին, որ քննութեան արդիւնքները կը պարունակէր:

– Դրակա՞ն է թէ ժխտական, – պոռթկաց Աբիկ քաղաքավարութեան սահմաններուն մէջ հազիւ պահելով ինքզինք:

– Այո, սը՛ր, այո, – պատասխանեց պաշտօնեան գլուխը օրօրելով, աչքերը առանց վերցնելու թուղթին վրայէն:

– «Այո» ի՛նչ, յղութիւն կա՞յ թէ չկայ, – բացագանչեց Աբիկ մատներուն ծայրերէն դուրս սուզուող քրտինքը տափատին վրայ քսելով:

– Սը՛ր, դրական է կամ ժխտական կախում ունի ձեր ակնկալութենէն, – պատասխանեց պաշտօնեան զգոյշ ժպիտով մը՝ գլուխը միշտ օրօրելով, – բայց յղութիւն վստահաբար չկայ, պարզ ուշացում մը ըլլալու է:

– Շնորհակալութիւն, – ըսաւ Աբիկ ջըղային արտայայտութեամբ մը, բռունցքի հարուած մը տալով վարի ապակիին ու կորուկ քայլերով սկսաւ յառաջանալ միջանցքէն ի վար՝ կրկին կոխկռտելով նոր սրբուած թաց տախտակամածը, ջուրի դոյլին կողմնակի հարուած մը տալով, գետին սրբողին շշմած աչքերուն առջեւ:

– Բայց սը՛ր, տեղեկագիրը մոռցաք առնելու, – պոռաց ետեւէն Հնդիկ պաշտօնեան՝ գլուխը պատուհանէն դուրս ցցելով՝ յետոյ զայն անգամ մը եւս օրօրելով ներս քաշելէ առաջ:

Հականեխիչի հոտը Աբիկի սիրտն ու թոքերը մինչեւ իր կոկորդը հասած էր կարծես. սրտխառնուքը հազիւ զսպուած էր երբ, վերջապէս ան ինքզինք կրցաւ դուրս նետել հիւանդանոցի լայն դռնէն:

Խուպարի երեկոներուն մասնայատուկ օդը, յարաբերաբար ջինջ, օրուան տաքութեամբ թրծուած, բուժարար ազդեցութիւն մը ունեցաւ, Աբիկի գլխուն ու կուրծքին մէջ տեղի տուած տագնապալի թշուառութիւնը փարատելով, երբ ան մայթին վրայ կանգ առաւ, աչքերը գոցեց ու բերանը երկինք բանալով թթուածինի հըսկայ պաշար մը ղրկեց թոքերուն ի վար, խորունկ ու կրքոտ ներշնչումով մը:

– Յուսախաբութիւն մը եւս, վնաս չունի, բան մը չէ. երկու շաբաթ վերջ կրկին լաւատես կը դառնանք, – մրթմրթաց Աբիկ քթին տակէն, դժկամ ու ծոյլ ինքնաշարժը ճամբայ հանելով, – ու դեռ ութ ամիս կ'ընէ միայն, խուճապի մատնուելու պէտք չկայ ... այս հարցը յուսահատութեան չի դար ... ի վերջոյ բան մը կ'ըլլայ ... բան մը պէտք է պատահի...

Բնապղտոլ վարուող ինքնաշարժը դուրս ելած էր արդէն հիւանդանոցի շրջափակէն ու կը յառաջանար Խուպարի լայն փողոցներուն մէջ, երբ շրջակայ մգլիթները իրարու ետեւէ մայրամուտի աղօթքի իրենց հրաւէրը կուտային երկինքի անբիծ մոխրագոյնին ու քաղաքի փոշոտ ու դեղնորակ շէնքերուն անդորրութիւնը խանգարելով:

(Շար. 1)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Թորոս Պետիկեան, Տիկին Մարլէն Պետիկեան, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին իրենց սիրեցեալ որդւոյն եւ ամուսնոյն՝

ՆԱԶԱՐԷԹ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արշալոյս Դատաւորեանի յիշատակին, Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէր Սէտէֆ 400 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, փոխան ծաղկեպսակի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սուրէն Թուրաշի մահուան առիթով Պր. Սուրէն Թուրա եւ ընտանեկան պարագաները 1000 Ֆ. կը նուիրեն Իսիի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ պայծառութեան:

**

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ագնիւ Զագարեանէ (Բարբերգցի) 500 Ֆ. իր քրոջ՝ Նեկտար Շահանեանի մահուան առթիւ:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի անդամական ժողովը, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 10, ժամը 16·30–ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 ռիւ Պլէօ, Փարիզ, 9–րդ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12-14, rue Saint - Bazile — 13001 MARSEILLE

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ

- ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 16, ժամը 19–էն սկսեալ, բացում ցուցահանդէսի՝ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ:
- ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 16, ժամը 21–ին՝ դասախօսութիւն.– «Սփիւռքի ապագան իր աւանդական հաստատութիւններու ընդմէջէն»:
 Կը մասնակցին՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, Իվ Թերնոն, Ռոպէր Տէր Մերկերեան, Կարօ Յովսէփեան:
 Դասախօսութիւնը կը վարէ՝ Լեւոն Ճոլաքեան:
- ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 23–ին, ժամը 20·30–ին՝ մասնակցութեամբ՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի 4 մասնաճիւղերուն.
 Ներկայացում եւ ձօնագրութիւն՝
 CONTES ARMENIENS գիրքին
 Illustration : A. Boudakian Editions KIRK Préface : H. Verneuil
 Ներկայ պիտի ըլլայ հեղինակը՝
 Տիկին Շաքէ Տէր Մելքոնեան – Մինասեան (Քանատայէն):
- ԿԻՐԱԿԻ, Հոկտեմբեր 25, ժամը 15–ին՝ Թատերական ներկայացում՝
 «ԴՐԱՄՕԺԻ՛ՏԸ ՊԱՅՄԱՆ Է...»
 Հեղինակ՝ Սիրարփի Գասպարեան
 Բեմադիր՝ Գէորգ Գասպարեան
 Նիսի Հայ Մշակութային Ակումբի Թատերախումբ.

Մուտք՝ 50 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՏՕՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑՆ ՄԵՐՈՑ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՍԻՐՈՑ ՍԵՂԱՆ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ
56–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11

Վարչութիւնս կը ծանուցանէ, թէ կիրակի, Հոկտեմբեր 11, Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ կրօնական հանդիսութիւններ տեղի կ'ունենան Ս. Եկեղեցւոյս մէջ եւ կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն Եկեղեցւոյս օծման 56–րդ տարեդարձին առթիւ:

Հանդիսութեան կը նախագահէ, Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատգամը կու տայ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Նըլմազեանի:

Պատարագին կը յաջորդէ հոգեհանգստեան պաշտօն ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ, վահան խորասանճեանի, Արծրունի Ջրբաշեանի, Օննիկ Հայկազեանի եւ եկեղեցւոյս այլ բարերարներու եւ ծառայողներու հոգիներուն:

Պատարագէն ետք Մշակութային Տան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ մատաղի սիրոյ սեղան, որուն հրաւիրուած է մեր ժողովուրդը անխտիր:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 8:

Պատարագ ժամը՝ 9·45:

«ՅԱՌԱՋ»ի
ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆԸ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԷՆ

Մահազդ	350	(415,10)
Հոգեհանգիստ	250	(296,50)
Շնորհակալիք	250	(296,50)
Հարսնիք, նշանտուք	300	(355,80)
Ծնունդ	300	(355,80)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 18,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Մեսրոպ Կրթարանին

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28-ԻՆ

COLLEGE INTERNATIONAL
DE PHILOSOPHIE

HOLOCAUSTE ET CATASTROPHE

SEMINAIRE DE MARC NICHANIAN

Les séances auront lieu sur le site de la Montagne Ste. Geneviève, 1, rue Descartes, Paris 5e, à l'Amphithéâtre A (Bâtiment Joffre, rez-de-chaussée haut) VENDREDI de 18h à 20h.

16 Octobre / 23 Octobre / 30 Octobre / 13 Novembre / 27 Novembre / 4 Décembre 11 Décembre / 18 Décembre / 8 Janvier 15 Janvier..

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 11–ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութեան աւանդական տօնախմբութեան օրն է: Այս առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին:

Պատարագ, ժամը՝ 10·30–ին:

Կը հրաւիրուի սիրեցեալ եւ հաւատացեալ ժողովուրդը որ իր ուխտը կատարէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու Միութեան 57–րդ տարեդարձի ցերեկոյթը՝ կիրակի, Մարտ 6, կէսօրէ վերջ:

Salle de la Chimie
28 bis, rue St. Dominique, 75007 Paris

ՎԻԷՆ

ՊԱՏԱՐԱԳ

Հոկտեմբեր 11, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10–ին,, Վիէնի Սէն – Թէօտոր մատրան մէջ, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ԱԲԵՂԱՅ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի տեղւոյն դպրաց դասուն կողմէ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

– ՃԱՇ –

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը ճաշ մը կու տայ Պիէվրի դղեակը, իր շրջանի տարեցներուն:

Մեկնում – Շաբաթ, Հոկտեմբեր 10, ժամը 12·30–ին Մշակոյթի Տան առջեւէն, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս, եւ փլաս Լէոն Պլում:

Արձանագրուիլ Խաչուհիներու մօտ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի Տիրուհի Միսաքեան մասնաճիւղի տարեկան ձեռնարկը, ի նպաստ իր Տան, Նոյեմբեր 21–ին:

**

Սէն – Ժէռոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնը, կիրակի, Հոկտեմբեր 18–ին:

ՊՈՒՌ – ԼԷ – ՎԱԼԱՆՍ — BOURG-LES-VALENCE

Katch - Nazar
«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»

Երաժշտական կատակերգութիւն

Բեմադրութիւն՝ ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝ Դաւիթեան դպրոցի աշակերտութեան, Կիրակի, Հոկտեմբեր 18, ժամը 15·30–ին Պուռ – լէ – Վալանսի Սալ տը Ռոն:

Տոմսերը ապահովել. –
Réservation :

T. MAXOUDIAN, 48, rue Bouffier, Valence tél: 75. 43. 17. 24
A. PACHAYAN, 18, rue d'Arménie, Valence tél: 75. 56. 08. 05

ՏՊԱԳՐԱԿԱՆ ՁԵՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ ՀՐԱՒԷՐ, ԹՌՈՒՑԻԿ, ՏՈՄՍ ԿԱՄ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐ (ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑ, ՆԱՄԱԿԻ ԹՈՒՂԹ, ՊԱՀԱՐԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ)

FAIRE-PART DE MARIAGE, BILLETS, PROSPECTUS, DIVERS TRAVAUX DE VILLE (TÊTE-DE-LETTRE, FACTURES, ENVELOPPES, ETC.)

«ՅԱՌԱՋ — HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE - 75010 PARIS

LES APRES-MIDI, DE 14 à 18 h. 30 SAUF SAMEDI ET DIMANCHE

ԴԻՄԵԼ ԱՄԷՆ ՕՐ, ԺԱՄԸ 14.00 - 18.30 ԲԱՑԻ ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻԷ

Խնամուած աշխատանք — Travail soigné

Imprimé sur les Presses du Journal «HAR ATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
9
VENDREDI
9 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.592 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 63e ANNÉE — No 16.592

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆ ԿԸ ՂՐԿԷ ՆՈՒՉՉԻՆ

211–Ի ԴԷՄ 340 ՁԱՅՆՈՎ

ՄԻԱՅՆ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ՊԱՇՏՊԱՆԵՑԻՆ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Հինգշաբթի, վաղ առաւօտեան է, ժամը 3–ը անց, որ Ազգ. Ժողովը 211–ի դէմ 340 ձայնով քուէարկեց Նախկին Նախարար Նուչչիի մեղադրանքի տակ առնուիլը, որպէսզի դատուի բացառիկ ատեանի կողմէ, այսինքն՝ Բարձրագոյն Ատեանի առջեւ քաշուի: Մեծամասնութեան քանի մը երեսփոխաններ (4, որոնց մէջ՝ Տոմինաթի) ձեռնպահ մնացին, բայց համայնավար եւ Ազգ. Ճակատ մէկ մարդու պէս քուէարկեցին կառավարութեան մեծամասնութեան հետ: Նախապէս, մինչ Ֆանթոն (ՀՀՀ – Շիրաք) կը ներկայացնէր Ատ Հոք յանձնախումբին (այդ հարցին յատուկ) տեղեկագիրը, քիչ ետք Նուչչի իր պաշտպանողականը կ'ընէր, զոր աւելի բուռն ոճով պիտի ընէր նաեւ Ռոլան Տիւմա:

Ֆանթոն կը ճշդէ որ ոչ արդարադատներ են, և ոչ ալ՝ դատախազներ: Խորհրդարանին գործն է միայն ձեռնհաս մարմնին յանձնել Նուչչիի յանցապարտութեան պարագային քննութիւնը:

Նուչչի, ժամը 1–ը անց խօսք կ'առնէ.– «Անմեղ եմ», կ'ըսէ, «ինծի վերագրուած յանցանքները չեմ գործած: Անմեղ՝ իրաւունքն ունիմ արդարութեան: Անմեղ՝ իրաւունքն ունիմ ճշմարտութեան: Ոչ մէկէն, ոչ միւսէն կը վախնամ: Ոչ մէկ առանձնաշնորհ կը պահանջեմ, օրէնքներէն վեր չեմ նկատեր ինքզինքս, բայց, օրէնքներն ալ պէտք է յարգուին զիս ամբաստանողներուն կողմէ»: Նուչչի կ'աւելցնէ թէ երբ տեղեկացած է որ իր գրասենեակին պետը (Շալիէ) զեղծարարութիւններ ըրած է, ինք է որ բողոքի դիմած է, բայց յետագային իմացած է նաեւ որ հետապնդումի ենթակայ անձ մը կրնայ խոյս տալ Պետութեան մէկ սպասարկութեան շնորհիւ (Շալիէի «իրական կեղծ» անցագրին հարցը):

Ռոլան Տիւմա շատ բուռն ոճով կը պաշտպանէ ընկերվարական նախկին նախարարը, այս ամբողջին ետին քաղաքական աղտոտ հաշիւներ տեսնելով, ամէն ինչ անպարկեշտ, կասկածելի կը գտնէ, բռնանոցային խաղեր նկատելով ինչ որ կը կատարուի: Իրմէ առաջ, Ժոքս ջանք էր խնայած որպէսզի հարցը կրկին յանձնախումբին յանձնուի: Երբ Տիւմա կը վերջացնէ, մեծամասնութեան բանբերը կը յայտարարէ «Տիւմա սպաննեց Նուչչին»:

Քուէարկութեան ատեն, Նուչչի մեկնած է: Կառավարութեան ոչ մէկ անդամ ներկայ եղած է նիստին, Շիրաք այդպէս հրահանգած էր, փափաքելով որ հարցը զուտ խորհրդարանական բնոյթ պահէ:

Այս քուէարկութենէն ետք, Ծերակոյտն ալ պէտք է արտայայտուի եւ եթէ հետեւի Ազգ. Ժողովին, այն ատեն, բեկանիչ Ատեանի նշանակած հինգ ատենակալներուն կը յանձնուի հարցին քննութիւնը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ, ԱԼՖՈՐՎԻԼ ԵՒ ԻՍԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Միջերկրականի լիկին մէջ, պատուոյ դասակարգ, արժէքաւոր յաղթանակ մը, անցեալ Կիրակի, Սէն – Թ'Անթուանի՝ Հայ Մարզականին համար, ի վնաս Քարփանթրայի՝ 2 — 1: Ախումբին մարզիչն է Տրնի Զիւրիւք – եան, խմբապետը՝ Ռընէ Դերձակեան: Քարփանթրայի դէմ, յաջող խաղարկութիւն ունեցած են մանաւանդ՝ Համբարձումեան, Ալէն Դերձակեան եւ Ֆիտրիւչի:

Աստիճան մը վար դասակարգի մէջ – կարելի չէր յուսալ որ Հ. Մ. Ը. Մ. — Արծիւ պիտի կրնար չեզոքացնել Քանյի յարձակողական գիծը: Հայկական խումբը պարտուած է՝ 4 – 0:

Յառաջիկայ Կիրակի՝ ընդհատում ախոյենական մրցաշարքին:

Նահանգային առաջնութիւններուն մէջ, յաջող օր մը Ալֆորվիլի եւ Իսիի Հայ Մարզականներուն համար: Ալֆորվիլ ունեցած է արդիւնաւէտ խաղարկութիւն մը Ֆրէնի դէմ եւ տարած է իր առաջին յաղթանակը (3 — 1), իսկ Իսիի յաջողութիւնը Մէօտոնի դէմ (1 – 0) իր երրորդն է, ինչ որ հայոնուն ակումբին կ'ապահովէ առաջատարի դերը՝ Նանթէրի եւ Սեւրի ընկերակցութեամբ:

Այս Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, Ալֆորվիլ, իր համակիրներուն առջեւ կը խաղայ Վիլժիւյիֆի դէմ. Իսի կ'երթայ Փլէսի – Ռոպէնսոն:

Նոյնպէս Կիրակի, 3–րդ դասակարգի մէջ, Հ. Մ. Մ.–ի մրցակիցը պիտի ըլլայ Սէն – Նիքոլա, Հ. Մ. Ը. Մ.–ինը՝ Ռուժմոն:

Ռոնի մէջ, հաւասարութիւն (0 — 0), Հ. Մ. Ը. Մ.–ի երկրորդ խումբին համար՝ որ կը խաղար Պրոնի դէմ: Վիէնի Հ. Մ.–ը պարտուած է Պէյլըքուրէ՝ 3 — 0, Սէն – Շամոնի «Արարատ»ին հերթական խաղը յետաձգուած է: Նիսի Հ. Մ.–ը հաւասար մնացած է Սօսփէլի հետ (0 — 0):

Փրովանսի առաջին կարգի ախոյենութեան մէջ, Արծիւի եւ Սէն – Թ'Անթուանի պահեստի կազմերը յաղթականօրէն վերջացուցած են իրենց խաղերը, առաջինը Պիւըրիէնի դէմ (2 —1), երկրորդը՝ Մալփասէի դէմ (1 — 0):

Ինչպէս կը տեսնուի, ֆրանսահայ ֆութպոլի ակումբները ունին յարատեւ գործունէութիւն: Վերեւ յիշուած խումբերէն զատ, մեր գլխաւոր ակումբները ունին ալ, իւրաքանչիւրը, վեցեակ մը պատանեկան կազմեր՝ որոնք եւս կը խաղան, ամէն շաբաթ, ախոյենական մրցաշարքերու ի հաշիւ:

⁂

ՀԱՒԱՍԱՐ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ

Ութ մրցումներու ընթացքին, չորրորդ անգամ ըլլալով Վալանսի Հ. Մ.–ը կը գոհանայ հաւասարութեամբ մը: Անցեալ Կիրակի, Սէն – Փրիէսթի մէջ էր՝ 1 — 1: Գնահատելի արդիւնք է, նկատի ունենալով հակառակորդը՝ որ խմբակին լաւագոյններէն է, Ֆրանսայի առաջնութեան այս 3–րդ բաժանումին մէջ:

Յառաջիկայ չարթուան վերջը Հ. Մ.–ը, իր դաշտին վրայ, կը խաղայ Վիլֆրանշի դէմ՝ որուն յաղթելու կարողութիւնը ունի, կը կարծենք:

Լիկի ախոյենութեան ի հաշիւ, հաւասարութիւն նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսինի համար 0 — 0 Շամպէրիի դէմ, Տէսինի մէջ: Բերդապահները դերադանց պաշտպանութիւն ցոյց տուած են: Դասաւորումին վրայ, Հ. Մ. Ը. Մ. առաջատարներէն մէկն է:

Յառաջիկայ Կիրակի, հայոնուն ակումբը կը խաղայ Լա Տիւշէրի դաշտին վրայ, այդ Թաղին խումբին դէմ: Հ. Մ. Ը. Մ.–է կ'ակնկալուի առնուազն հաւասարութիւն:

Բարեբաստ յաջողութիւն մը Վալանսի պահեստին համար՝ որ յաղթած է Օրէքի (2 — 0): Յառաջիկայ Կիրակի Հ. Մ.–ը կ'ընդունի Ուլէնի կազմը որ առաջատարի դիրքին յաւակնորդ է:

ՎԱՀԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

CNCL ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ...

«Մաթէն»ի հրատարակած նոր լուրերուն համաձայն (Հոկտեմբեր 8), Ազատութեանց եւ Հաղորդակցութեան Ազգ. յանձնախումբին (Սէ – էՆ – Սէ – էԼ) լիազօր պաշտօնատարը՝ Փասքալ Վալեռի – Ռատօ կրնայ մեղադրանքի տակ առնըւիլ: Ինք եղած է պատասխանատուն տեղական ձայնասփիւռներու թղթածրարներու քննութեան եւ ըստ թերթին քաղած տեղեկութեանց, կաշառք ստացած է Ռատիօ – Օռիանէն (ճամբորդութիւն մը Մառաքէշ կնոջը հետ):

Ռատիօ – Օռիան բաւական առանձնաշնորհումներու արժանացած կ'ըլլայ, որոնք չեն արդարացուիր: Հակառակ անոր որ «Համայնական ձայնասփիւռ» է, գըրական արաբերէնով կը կատարէ իր հաղորդումները, ինչ որ շատ մատչելի չէ Փարիզի արաբ համայնքին: Հաւանական կը նկատուի որ ինք իսկ ուզէ մեղադրանքի տակ առնուիլ, որպէսզի աւելի լաւ կարենայ ինքզինքը պաշտպանել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐԻՒՍԷԼԻ մէջ սպաննուած է սուրիացի դիւանագէտ մը, որ Ա. քարտուղարն էր դեսպանատան: Զորեքշաբթի, կէսօրէ ետք է, երբ կնոջը եւ 2 տարու զաւկին հետ, տունէն դուրս կ'ելլէր, որ անծանօթ մը կրակ բացած է վրան: Ծանրօրէն վիրաւորուած, քիչ ետք մեռած է: 38 տարեկան էր: Մահափորձը կը վերագրուի կամ Հեզպոլլահին կամ սուրիական ընդդիմութեան, թէեւ սուրիացի Մուճահետտիններ տէր եղած են նոյն օրը:

ԼԻՈՆԷԼ ԺՈՍՓԷՆ, որ «Ճշմարտութեան ժամուն» հիւրն էր, Զորեքշաբթի օր, յայտնեց թէ Միթերան թեկնածու կ'ըլլայ, եթէ Ֆրանսացիները այդ փափաքը արտայայտեն: Ընդհանուր ձեւով, շատ չափաւոր թուեցաւ եւ ինչպէս «Իւմանիթէ»ի խմբագրապետը դիտել տուաւ իրեն (հարցում ընողներէն մէկն էր) ընկերութիւնը տակն ու վրայ ընելու միտք չունին ընկերվարականները, եթէ նորէն իշխանութեան գլուխ գան: Ժոսփէն շատ վերապահ է մինչեւ իսկ ազգայնացումներու մասին, կը խոստովանի թէ 81–էն 83 սխալներ գործեցին, 83–էն ետք՝ դաս քաղեցին եւ այսօր կ'ընեն միայն ինչ որ կարելի կը թուի:

ԺԻԶԷԼ ՀԱԼԻՄԻԻ ձգած աթոռը արժեցաւ Մարի – Քլօտ Բաչանայի, Իւնէսքօ–ի գործադիր խորհուրդին մէջ, որպէս ներկայացուցիչ Ֆրանսայի: Ամուսինը, արդէն նախարար է:

ԱՆԱՏՈԼԻ ԴՈԲՐԻՆԻՆ, որ պատասխանատու է Կեդր. Կոմիտէի արտաքին քաղաքականութեան ճիւղին հարցազրոյց մը տուած է «Իւմանիթէ»ի, ուր կ'անդրադառնայ «Վերակառուցման» որ կը յառաջանայ: Ինչ կը վերաբերի Խորհրդային Միութեան պատմութեան «ճերմակ»ներուն կամ քաղաքական կարգ մը անձերու վերապատուութեան, ան կը չէզոքէ.– «Օր մը Լենին ըսած է.– Պէտք չէ մոռնանք մեր ծագումները: Կը յիշենք մեր պատմութիւնը, կը գնահատենք զայն, հպարտ ենք անով»:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՔԱՆԱՏԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՋՆՋՈՒԱԾ

ՎԱԶԳԷՆ Ա. ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՈՎ ՈՒՂՂԱԿԻ ՆԻՒ–ԵՈՐՔ Կ'ԵՐԹԱՅ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 20–ԻՆ

Ցաւով իմացանք որ դէպի Քանատա իր ճամբուն վրայ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, սիաթիքի հետեւանքով պարտաւորուած է Մոսկուա խնամուիլ եւ այդ պատճառով, Քանատայի իր ճամբորդութիւնը ջնջուած է: Վազգէն Ա. ուղղակի Նիւ – Եորք կ'երթայ, ինչպէս նախատեսուած էր, Հոկտեմբեր 20–ին:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՍԵՊՏ. 30 — ՀՈԿՏ. 6)

Գ. ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԸ

Երեւանի Գ. Սունդուկեան Թատրոնը «Խաթաբալա»ի ներկայացումով սկսած է 66–րդ թատերաշրջանը: Ընթացիկ խաղաշրջանին թատրոնը կը ներկայացնէ Ժ. Անանեանի «Իրարանցում» եւ Ժ. Յարութիւնեանի «Ազատել՝ համաձայն գիմումի» թատերախաղերը: Թատրոնի գրական բաժնի վարիչ Մ. Օհանեան նըշած է, թէ թատրոն – հանդիսատես կապը վերականգնելու եւ ամրապնդելու նըպատակով ընթացիկ շրջանին կ'ապահովուի խաղացանկի ազգային ուղղութիւնը:

Մինչեւ տարեվերջ կը ներկայացուի Պերճ Զէյթունցեանի «Ոտքի, դատարանն է գալիս» եւ Ա. Լինդգրենի «Ռասմուս Պոնտոս, տուկեր» թատերախաղերը եւ տարեմուտի տօնահանդէս – ներկայացումը: Զուգահեռաբար կը պատրաստուին գալ տարուան ներկայացումներու բեմադրութիւնները՝ Րաֆֆիի «Խաչագողի յիշատակարանը», Փանոսի «Հաց – Թուխի կինը», Հ. Մաթեւոսեանի «Տէրը», Ռադզումովսկայայի «Վերջին քըննութիւնը», ուր կը ներկայացուին երիտասարդութեան բարոյական կերպարի ձեւաւորման կարեւոր հարցեր: Խաղացանկին մէջ առնուած են նաեւ Ն. Էլզմանի «Ինքնասպանը», Լեւոն Շանթի «Հին աստուածներ»ը, Ե. Չարենցի «Տպաւորութիւններ Ուղղիչ Տնից» գործերը: Շէյքսփիրեան թեմաներով գործեր բեմադրելու համար Երեւան հրաւիրուած է Լոնտոնի ազգային թատրոնի գլխաւոր բեմադիր Նօպըլ, որ նախատեսած է 10 ամսուան մէջ 4 – 5 ներկայացում պատրաստել:

Գ. Սունդուկեան Թատրոնի գլխաւոր բեմադիր Հրաչեայ Ղափլանեանի նախաձեռնութեամբ ստեղծուած է դերասան – վարժընթացի խումբ մը: Սահմանափակ պայմանագրութեամբ դերասաններ կ'ընդունուին թատրոն, եթէ երիտասարդը տաղանդ ունի, յետագային կ'առնուի հիմնական կազմին մէջ:

ԳՐԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

Դ.

Պոլսոյ դե՞րը արեւմտահայոց պատմութեան ու մշակոյթի հոլովոյթին մէջ – բայց ո՞վ տուաւ իրեն այդ դերը: Ոչ ոք, անշուշտ – գիտենք որ դերերը, աթոռները եւ իրաւունքները չեն տրուիր այլ կը դըրաւուին, կը խլուին պայքարով ու վարկով: Սակայն դպրոցական աշակերտն իսկ գիտէ թէ չկան իրաւունքներ՝ առանց համակշռող պարտաւորութիւններու: Արդ, ի՞նչ էր Պոլսոյ դերը՝ որ մեծ տառերով մագլցեր է Սիրունիի գրքին կողքին վըրայ: Ոչ մէկ տեղ Սիրունին կը համարձակի կամ կը փորձի բանաձեւել այդ յղացքը, այլ կը գոհանայ շատ բազմադոյն, քիչ մը խառնակ բայց խղճամիտ ոճով նկարագրելով Պոլիսը որպէս բեմը՝ ուր արեւմտահայութեան ճակատագիրը կ'որոշուի հինգ հարիւր տարիէ ի վեր: Դեկորատորնե՞րը – Թուրք Պետութիւնը իր փաշաներով ու դիւանագիտական խաղերով, Հայոց Պատրիարքներն ու Պատրիարքարանը, ամիրաները ու մօտի մարդիկը: Այսքա՛ն: Ոչ մէկ տեղ՝ հայ ժողովուրդը կ'երեւայ, Պոլսոյ էնաֆը կամ հասարակ նպարավաճառը իր անձկալի նայուածքով երբ գաղտագողի կը փորձէ թափանցել Թուրքին պանկէն, սրտի վանդակէն ու աչքերէն ներս. չկան հայ կիները խոհանոցէն նոյնաձեւ անհատնելի ճամբուն վրայ տեղ մը մոռցուած ու կորսուած, ոչ ալ աղջիկը՝ պատուհանին վարագոյրին ետեւէն կարօտնալով բաներ՝ որոնց ոչ անունը գիտէ ոչ ալ տեսքին ծանօթ է, մինչ ձիու կառքով 6 ժամ հեռու Զմիւռնիա հրատարակուած Տիւմայի, Էօժէն Սիւի, Ապպէ Բրէվոյի, Լամարթինի, Վիքթոր Հիւկոյի վէպերուն անկարելի ազնուականները, մելամաղձոտ սիրահարներն ու արկածախնդիր հերոսներ կ'ընդունմարուին իր երեւակայութեան մշուշներուն մէջէն...: Ի՞նչ կը նշանակէ հայ ըլլալ Պոլսոյ մէջ 17–րդ, 18–րդ կամ 19–րդ դարերուն...: Չկայ անշուշտ Թուրքն ու Թրքութիւնը ոչ ալ Բերա Թաղի այլասերած, քոզմոփոլիթ բայց խելացի, ճարպիկ ու ազդեցիկ համայնքը դեսպանատուներու թարգմաններու, մեծ վաճառականներու, պետական բարձրաստիճան պաշտօնատարներու, բողոքական ու կաթոլիկ Հայերու փչրանքներու:

Սիրունի կը թուի անգիտանալ նաեւ ընկերային դասակարգերու գոյութիւնը, անոնց բաժանումներն ու պայքարները: Հին դպրոցի մարդ՝ ան կը հաւատայ թէ ընկերութեան մը մէջ միայն աւագանին ու տիրողաւոր դասակարգն է որ պէտք ունի պատմութեան, զոր կը ստեղծէ իր բացարձակ կամքով ու կը սպասէ իր փառքին կամ քայքայումին համար: Սակայն իր մօտ 2000 էջ բռնող երեք հատորներուն մէջ միայն վերնախաւի քանի մը նմոյշներուն կը հանդիպինք – բարձր կղերականութիւնը, բարձր դրամատիրութիւնը, բարձր պաշտօնատարութիւնը ու բարձր մտաւորականութիւնը: Ճիշդ է որ կէս – բերան ճիդ մը կայ, երկրորդ հատորին մէջ, ընթերցողը ծանօթացնելու մանր ղեկավարութեան միւս տարրերուն – չէլէպիները, մահտեսիները, դպիրները, պատուելիները, աղաները, հոճաները, տիրացուները, վարժապետները: Սակայն այդ մարդոց բուն կենցաղին, արժէքին ու դերին բնաւ պիտի չծանօթանանք: Աւա՜ղ, եկան ու գացին առանց հետք մը ձգելու մեր պատմագրութեան մէջ, այդ խայտաբղէտ, անզուգական, կատաղի ու հնատիպ մարդիկը եւ Սիրունիէն ետք դժուար թէ գայ հայ բանասէր մը, որու երեւակայութիւնը, ստեղծագործ ձիրքը ճիգ թափէն պատռելու դարերու լռութեան վարագոյրը՝ մէջտեղ բերելու այդ պզտիկ բազմութիւնը որ ծանօթագրութիւններու մանրատառերուն մէջ կուկուզ ըրեր կը սպասէ...: Հայաստանի բանասէրներէն ալ շատ յոյս չկայ: Կարդացած ենք բոլոր սերունդներու կարճատես, հետևոտն, դունաթափ վերակերտումները՝ անցեալ ու ներկայի ալ մարդոց – Սուրէն Տոփկեան, Հայկ Ղազարեան, Գառնիկ Ստեփանեան, Աստուր Աստուրեան, Վաչէ Սաֆարեան: Այս արեւմտահայագէտներու ցանկին աւելցնելու է նաեւ յարաբերաբար նոր անուններ ալ – Գեղամ Սեւան, Վազգէն Գաբրիէլեան, մարդիկ որոնք բացարձակապէս ոչինչ կը հասկնան սփիւռքեան հոգեբանութենէն, հակառակ որ մասնագէտներ են այդ մարզին մէջ: Միայն երկու – երեք դէմքեր կը տեսնուին հորիզոնին վրայ որոնք արդիական միտքեր են, զինուած մտածելու եւ արտայայտուելու նոր զէնքերով, օժտուած ուժեղ երեւակայութեամբ, մտածելու հինցած կաղապարներէն ու քլիշէ նախադասութիւններէ ազատագրուած – Ստեփան Թոփճեան մասամբ, Կարլէն Դանիէլեան՝ շատ աւելի խորունկ ու մանաւանդ՝ Ալեքսանդր Թոփճեան որ ներկայիս Հայաստանի ամէնէն արթուն, արդիական ու հմուտ մտաւորականը կը թուի ըլլալ:

Այս միջին Պոլսեցիին տիպարը շատ կարեւոր տարր մըն է մշակոյթի վերլուծումին մէջ, որովհետեւ ան է գլխաւոր մարդուժը, որուն կը կոթնի ժողովուրդ մը երբ իր մշակութային ենթակառոյցները կը ղեկղէ միջավայրի մը մէջ: Ի՞նչ տեսակ կեանք կ'ապրէր ան, 1840–ի շուրջ կամ աւելի կանուխ եւ աւելի ուշ: Ի՞նչ էին իր տագնապները, կեանքի մակարդակը, որեւէ բան կը պատահէ՞ր կեանքին մէջ ծնելէ, թաղին մէկ անկիւնը մեծնալէ, թաղին վարժարանը աւարտելէ, դըրացիին պզտիկ աղջկան հետ կարգուելէ, թաղին նեղ փողոցները քանի մը լաճերով լեցնելէ ու եթէ բախտաւոր է՝ թաղին գերեզմաննոցին փուշերուն մէջ թաղուելէ զատ...: Երբ ֆէսը դրած առտուն գործի կ'երթար ծեփը թափած պատին շուքին քալելով, գրեթէ քսուելո՞վ կ'երթար թէ գլուխը բարձր մեղմ եղանակ մը սուլելով, խանութին առջին արագ խաչ մը կը հանէ՞ր դուռը չբացած, քովի Թուրքին բարեւ կուտա՞ր, ի՞նչ կ'ընէր Կիրակի առտուները արդարացնելու համար իր պոլսեցիութիւնը: Ի՞նչ էին Պոլսեցիներուն ենթաբարբառները, հայհոյանքները, աւանդութիւնները, խօսակցութեան նիւթերը երբ հաւաքուէին տուն մը գիշերը խահուէն խմելու առեն մինչ անդին կիները կը բամբասէին, կը խնդային ու խոշոր ծիծեր կը ցնցուէին խընդուքին հետ: Մինչեւ ե՞րբ Պարոնեանի չարախինդ գրիչէն ելած պատկերներով ու ծաղրանկարներով պիտի երեւակայենք զանոնք կամ ալ Սվաճեանի կամ Այվազեանի նկարագրած սրճարանային տեսարաններով պիտի գոհանանք: Գիտենք որ Հայաստանի մէջ Պարոնեանի եւ Օտեանի գործերը ի պատուի են որովհետեւ արեւմտահայերու վրայ կը խնդան ու տակէ զաղտնի կամ բացայայտ հաճոյք կ'առնէ միջին՝ արեւելահայը – բայց մե՞նք, Սփիւռքահայերս, որ Արեւելահայերու բարդոյթները չունինք փառք Աստուծոյ, ինչո՞ւ չենք սրբագրեր այդ երգիծական պատկերը: Ո՞ւր են նշանաւոր գերեզմաննոցները որոնց յաճախանքէն տարուած Ինտրա անձնատուր եղաւ իր էռոթիք երեւակայութեան, ո՞ւր են ակումբները ուր աղամարդիկ կը խըռնուէին վայելելու իրենց հաւաքական առանձնութիւնը ու անոր տուած բացառիկ ուժը՝ որուն հեռաւոր զգայնութիւնը կը չողարձակէր իրենց վրայ Թուրքերէն, լակոտէն մինչեւ մոլլան, ո՞ւր են խմբագրատուները իրենց հեւն ի հեւ, վայրկեանէ վայրկեան կեանքով, ո՞ւր՝ դպրոցները, եկեղեցիները, բանտերը, Առաջնորդարանը իր միջնադարեան զաւազաններով, քնատ բարապաններով, գոց ու բաց շուկաները, բողանոցը՝ եթէ կար առանձին բան մը միջին Հայուն հասողութեան ծիրին մէջ, պալատները: Ո՞ւր է Պոլսոյ խենթանոցը ու ծերանոցը որով այնքան հըպարտ էին ժամանակին, հայ ձկնորսներն ու մակուկավարները որոնց տիպարները Երուխանը, Զօհրապը անմահացուցած են...:

Այս բոլոր վայրերու բնակիչները, իրենց կեանքի ոճովն ու խէչալով՝ կը կազմեն հում նիւթը ուրկէ Պոլիսը կը հիւնէր իր կոչումը, իր դերը եւ իր պարտաւորութիւնները: Կեանքի որակ մը կայ որ տարբեր է կեանքի թիւէն ու քանակէն, որ հիմն է զաղութի մը ուժին եւ յարատեւութեան: Շատ հեռու երթալու չէ գտնելու համար կենդանի օրինակը գաղութի մը, որ դեռ չէ գտած որակի իր մակարդակը – Լոս – Անճըլըսի մեր գաղութը: Մարդու սիրտը կը խառնուի ի տես այն քծնանքին ու մուրացկանութեան որուն կը յօժարին մարդիկ – լուրջ, պատուախնդիր, կարեւոր մարդիկ, մտաւորականներ ու կրօնականներ ալ երբեմն – դրամ փրցնելու համար խեղճ ու կրակ մեծահարուստներէ որոնք իրենց պզտիկ մարդու, պզտիկ խէչալի, համեստ կարողութիւններու եւ ճաշակի խոնարհ սահմաններէն երբեք դուրս պէտք չէր որ ելլէին, հանուէին եւ յուսարձակի կամ խոշորացոյցի տակ դրուէին՝ դրամի ընչաքաղց հասարակութեան մը կողմէ: Յանցաւորը իրենք չեն, այդ բարի մարդիկը որոնք զէնք կամ ծորակ ծախելով քիչ մը դրամ պիտի շինէին, ընտանիք մը ապրեցնէին, քանի մը բարեկամ ու հաւանաբար օրերու տանելի խառնուրդ մը երջանկութեան եւ դժբախտութեան՝ համեստ ճակատագրի մը շուքին: Աւելի մեծ փառասիրութիւններ չունէին, հաւանաբար բոլոր մեծահարուստները որոնք յանկարծ ինքզինքնին ազգային դէմքի ու ղեկավարի վարկին, պաշտօնին ահարկու պատասխանատուութեան տակ ճնշուած կը գտնեն, ժամանակ իսկ չունին փողկապ մը կապելու ու կը տարուին պատուոյ սեղաններու, ցմահ նախագահութեան, ազգային բարերարի, հայութեան ղեկավարի տիտղոսներուն մէջ...: Գաղութը նշանաւոր է նաեւ իր կարգ մը փառատենչ, անինքնութիւն, չհասունցող մտաւորականներով եւ արուեստագէտներով որոնք շատ աւելի ժամանակ ու հոգի կը դնեն ուշադրութեան ու կարեւորութեան արժանի ըլլալու քան թէ իրագործելու իրենց մտքի մարդու կոչումը որ է բարձր պահել ոգիին ու մտքին անկախութիւնը, պայքարիլ միջակութիւններու դէմ, վկան ըլլալ ճըշմարտութեան. յարգել դեղեցկութիւններ, բանիւ եւ գործով պայքարիլ ընկերային յաւիտենական խոչընդոտներու յաղթահարման համար: Անկաշառելի խիղճը ըլլալ ընկերութեան: Մեր համոզումն է որ այդ գաղութը հասունցման, լրջացումի եւ հաւասարակշռումի տագնապ մը կ'անցընէ տասնամեակէ ի վեր սակայն կուգայ օրը երբ կը գտնէ ինքզինքը, իր արժէքները կը հիմնուին տոկուն չափանիշերու վրայ: Անցումի շրջան է ներկան, հետեւանք՝ մեր ազգին կրած ծանր ցնցումներուն Միջին – Արեւելքի մէջ: Այլապէս, առողջ են մեր ժողովուրդին բնազդները ու ներկայ քաոսային, անիշխանական վիճակը ընկերային բարոյական մակարդակներու մէջ անհրաժեշտ փուլ մըն է աւելի առողջ զալիքի մը:

Պոլսահայ մշակոյթի պատմութեան ամբողջական պատկերը դեռ որոշ պակաս մասեր ունի որոնք, կը յուսայինք թէ Սիրունիի նման իրազեկ մտաւորական մը պիտի կարողանար լրացնել: Կ'ակնարկենք գաղտնի կազմակերպութեանց՝ որոնք բուսան Պոլսոյ մէջ 19–րդ դարուն ընթացքին: Օրինակ: Ի՞նչ եղած են կապերը 1862–ի Զէյթունի ապստամբութեան եւ Միքայէլ Նալպանտեանի, Մ. Պէշիկթաշլեանի միջեւ: Յետոյ, զրոյցներ կը շրջին թէ Տէրոյենց պատուելին գաղտնի կազմակերպութեանց հետ կապեր ունէր...: Իտալական «գարպոնարի» գաղտնի կազմակերպութիւնը որո՞ւ հետ կը համագործակցէր Պոլսոյ մէջ – Տէրոյե՞նցն էր թէ ուրիշ մէկը...: Ի՞նչ յարաբերութիւն ունէր Գրիգոր Օտեան Երիտասարդ Օթոմաններու հետ, ի՞նչ էր իր պաշտօնը 1860–ի Թրքական նոր Սահմանադրութեան շարադրումին մէջ, Փարիզ: Ի՞նչ էր ուժն ու հեղինակութիւնը Ազատ Որմնադիրներու կազմակերպութեան Պոլսոյ Հայերուն ու Թուրքերուն մէջ, ինչպէս եւ Զմիւռնիոյ մէջ եւ ի՞նչ դեր խաղաց Ազատ Որմնադիրներու Սէր հանդէսը հայ կեանքէն ներս: Ի՞նչ գործ կը հետապնդէր Մեսրոպ Թաղիադեանը երբ Պոլիս եկաւ 1839–ին, լրտե՞ս էր, ինչո՞ւ բանտ ինկաւ: Այս ու նման հարցումներ դեռ անպատասխան կը մնան եւ հաւանաբար անհրաժեշտ է որ Պոլսոյ Պատրիարքարանի հին – հին արխիւները քննուին, ծածկագիր գրութիւնները աչքէ անցուին՝ հանելու համար ճշմարտութեան:

«ՈԶՆԻ»Ի ԷՋԵՐԷՆ

ԻՄ ԴԷՄՔԸ «ՈՒՆԻՎԵՐՍԱԼ» Է

Գրեց՝ ԱՐՏԱՇԷՍ ՔԱԼԱՆԹԱՐԵԱՆ

Ոզնու առաջին համարի հարցազրոյցում Ա. Քալանթարեանը պատմեց մի դէպք իր կեանքից: Ընթերցողները ցանկացան աւելի մանրամասն իմանալ: Հեղինակը համաձայնեց բանաւորը դարձնել գըրաւոր...:

Ճակատագրի մի զարմանալի քմահաճոյքով ես երեւի ունեմ ունիվերսալ դէմք: Այսինքն, որտեղ գտնուեմ՝ յարմարւում ու համապատասխանում եմ իմ շրջապատին, տեղանքին, կահաւորանքին, ամէնքին:

Ասենք՝ ձու եմ փնտռում վաճառում փողոցում: Ինչպէս միշտ՝ կոկիկ հագնուած, լայնեզր գլխարկով եւ համապատասխան փողկապ կապած՝ մօտենում եմ վաճառողին եւ խնդրում երկու տասի ձու: Բայց այդ պահին վաճառողին հեռախօսի մօտ են կանչում, նա ներողութիւն է խնդրում ու մտնում խանութ: Ճիշդ նոյն վայրկեանին յայտնւում է շքեղ հագնուած մանկամարդ մի կին ու հարցնում.

– Ներեցէք, ձուն ի՞նչ արժէ:

– Չգիտեմ, – անկեղծօրէն ասում եմ ես:

Կինը զարմացած ինձ է նայում.

– Չգիտէք ու վաճառո՞ւմ էք:

– Ո՞վ է վաճառում:

– Ի՞նչպէս թէ՝ ո՛վ է վաճառում: Բա ինչո՞ւ էք այստեղ կանգնել:

– Իսկ դուք ինչի՞ էք կանգնել:

Եւ սկսւում է: Ինձ սխալ չհասկանաք: Ես յարգում եմ իւրաքանչիւր աշխատանք: Այդ թւում եւ՝ ձու վաճառողինը: Բայց ինչո՞ւ եմ ես յատկապէս նման ձու վաճառողի եւ ընդհանրապէս վաճառողի: Ինչ ուզում էք ասէք, ինչ – որ չափով միրաւորական է: Եթէ այդ կինը միակը լինէր, չէի նեղանայ: Բայց բաւական է, օրինակ, մի վայրկեան կանգ առնեմ պաւաւ – բանջարեղէնի վաճառասեղանի առաջ, խանութից մօտեցող իւրաքանչիւրը՝ կին լինի, թէ տղամարդ, ծեր լինի, թէ ջահել, անպայման կը խնդրի, որ տասը քիլոկրամ դետնախնձոր կշռեմ, մի գլուխ սոխ կաղամբ ընտրեմ կամ էլ իրեն տամ խնձորի այ՝ այն կողը: Երբ ես էլ նրանց նման վաճառասեղանի այս մասում եմ կանգնած:

Մեծերից ետ չեն մնում նաեւ երեխաները: Հէնց մօտենում եմ պաղպաղակ վաճառողի կէտին, երեխաները խալաթաւոր վաճառողին դիմելու փոխարէն, ինձնից են կպչում.

– Պապի ջան, մի հատ «էսկիմօ»:

– Քեռի ջան, «պլոմբիր» չունէ՞ք:

Դէ ասէք՝ ի՞նչ անեմ: Գուցէ միայն Հայերն են կազմակերպուած ձեւով ինձ այդպէս մօտենում: Չէ: Մի քանի օր առաջ կօշիկի խանութում մի ռուս կին, վաճառողին թողած՝ ռուսերէնով ինձ դիմեց.

– Ինձ համար կարո՞ղ էք գտնել 35–ի համար մի կօշիկ:

Ես մեղմ արհամարհանքով նրան նայեցի, բայց նա կրկին սխալ հասկացաւ.

– Այս վաճառողները տարօրինակ մարդիկ են:

Եւ՝ ոչ միայն առեւտրի կէտերում: Թատրոնի դրան մօտ կանգնած ընկերոջս էի սպասում: Ով մօտենում էր, ինձ էր հարցնում.

– Կարելի՞ է մտնել:

Ու ես յանկարծ մտածեցի. եթէ դէմքս այդքան համապատասխանում է ուզածդ շրջապատին, ինչո՞ւ չփորձեմ ղեկավար որեւէ աթոռի նստել: Հետաքրքիր է, նոյն անվերապահութեամբ էլ կ'ընդունե՞ն որ ես պատասխանատու աշխատող եմ: Եւ ուղիղ գնացի Գրական ֆոնտ: Տնօրէն Ժորա Յարութիւնեանը տեղում չէր, եւ ես անմիջապէս գրաւեցի նրա աթոռը:

Մի քանի ծանօթ գրողներ ներս մտան ու ինձ տեսնելով սաստիկ զարմացան:

– Դո՛ւ այստեղ ինչ ես անում:

Իսկ անծանօթները միայն քաղաքավարի հարցնում էին.

– Ընկեր Յարութիւնեանը ե՞րբ կը լինի:

Բայց ինչո՞ւ, ինչո՞ւ ոչ ոք չսխալուեց:

ինչո՞ւ խնչո՞ւ ոչ ոք ինծ չընդունեց իբրեւ ղեկավարի։

Ուրեմն՝ իմ դէմքն այնքան ունիվերսալ չէ, որ ղեկավար դառնամ։

**

Հինգ տարեկան թոռնիկիս հարցրի.
– Երբ մեծանաս՝ ի՞նչ ես դառնալու։
– Արտասանուհի՛, – պատասխանեց նա։

**

Առաւօտեան հագնուելիս դիմեց ինձ.
– Ո՞րտեղ են իմ կարմիր թեւով գուլպաները։

**

Թոռնիկիս մեզ հետ հարսանիք տարանք։ Արարողութիւնը *նրան* այնքան դուր եկաւ, որ յաջորդ օրը կտրականապէս յայտարարեց.
– Եթէ չամուսնացնէք, մանկապարտէզ չեմ գնայ։

**

Մօրաքոյրը հիւր եկաւ։ Թոռնիկս նրա թեւին գեղեցիկ ժամացոյց տեսաւ ու հիացաւ։
– Վաղը քեզ համար խաղալիք — ժամացոյց կը գնեմ, – խոստացաւ մօրաքոյրը։
– Ինչո՞ւ վաղը, – հարցրեց թոռնիկս, – քո ժամացոյցն ինձ տուր, վաղը քեզ համար կը գնես։

Գ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ

**

Ժողով էր։ Ընկեր Շողիկեանը մէկ ժամ խօսում էր հիմնարկին ձեռքբերումների նուաճումների եւ առաջիկայ անելիքների մասին։ Դահլիճում տօթ էր։ Տիկին վարդուհի «գործի դրեց» հովհարը։
– Յասմիկ, – դարձաւ նա գործընկերուհուն, – ուզո՞ւմ ես՝ տամ, մի քիչ էլ դու հով արա։
– Չէ՛, – հրաժարուեց Յասմիկը, – ընկեր Շողիկեանի փչոցը բաւական է․․․։

Գ. ՄԿՐՏՉԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ ՆԱԶԱՐ ՊԵՏԻԿԵԱՆԻ ԹԱՐՄ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Աշակերտած հողերու մասնագէտ փրոֆ. Հրանտ Պետրոսեան՝ անցեալ տարի, նոյնպէս այս տարուան Մարտին ենթարկուեցաւ վիրաբուժական ծանր գործողութեան, փարիզեան շրջանի Հանրի Մոնտոր հիւանդանոցը։ Շնորհիւ Պետիկին ծանօթ փրոֆէսէօրներու եւ բժիշկներու, հիւանդը լաւագոյն խնամքի առարկայ եղաւ։ Պետիկ ամէն օր այցելեց հիւանդանոց, որպէսզի հայրենի գիտնականը մինակ չզգայ։ Ան իր կնոջ հետ հիւրասիրեց հիւանդը իր բնակարանին մէջ ու միշտ կապ պահեց անոր հետ։

Պետիկը կը ճանչնայի հեռուէն. երկուքս ալ բարեկամներ էինք փրոֆ. Պետրոսեանի, որուն ժամանման մասին երբ լսեց, Պետիկ առաջին իսկ օրէն հետաքրքրուեցաւ եւ նիւթապէս ու բարոյապէս ոչինչ խնայեց օգտակար հանդիսանալով անոր։ Մեր գաղութը երկար տարիներ պիտի յիշէ Պետիկը։

Հոս կ'ուզէի ընթերցողներու ուշադրութեան յանձնել Երեւանէն փրոֆ. Հրանտ Պետրոսեանէն ստացուած Օգոստոս 29 թուակիր նամակը, ուր կը նկարագրուին սիրելի Պետիկի մահուան պարագաները։

Ահա՝ նամակին բովանդակութիւնը.

«Մեզ բոլորիս համար սարսափելի ողբերգութիւն տեղի ունեցաւ՝ զոհուեց մեր սիրելի ու թանկագին Պետիկը, որն իր ողջ կեանքում օգնել ու մտահոգուել է բոլորով, իսկ մենք անկարող եղանք նրան փրկել։

«Օգոստոսի 24-ի առաւօտեան հանդիպեցինք հիւրանոցում, Պետիկն ասաց, որ 1988 թուականին 100 երեխայ է բերելու Ծաղկաձոր․․․

«Պայմանաւորուեցինք հանդիպել Օգոստոսի 25-ի առաւօտեան ժամը 9-ին հիւրանոցի իր համարում։ Առաւօտեան բացելով նրա սենեակի դուռը, աչքերիս չհաւատացի։ Հիւրանոցի աշխատակիցը մարսէյլցի ժաք Շելելեկեանի հետ միասին Պետիկի իրերն էին դասաւորում։ Նրանք ինձ ասացին, որ Պետիկին հիւանդանոց են տարել։ Կանչեցի Լիլոյեանին, նա եւս չգիտէր կատարուածի մասին։ Զանգահարեցինք հիւանդանոց, փրոֆէսօրն ասաց, որ նրան փրկելու ոչ մի յոյս չկայ եւ հինգ րոպէ անց Պետիկը մահացաւ սրտի տագնապից։

«Սարսափելի է ու անհաւատալի, որ Պետիկն այլեւս կենդանի չէ, ինչպէս էր նա սիրում մարդկանց, որքան բարութիւն է արել իր կեանքում։

«Յետոյ իմացայ, որ գիշերը Պետիկն իրեն վատ է զգացել, բժիշկ են կանչել, սրսկել են, առաջարկել են հիւանդանոց, մերժել է ասելով, որ իրեն լաւ է զգում։ Չի ցանկացել անգամ մեզանից ոեւէ մէկին զանգահարել ու անհանգստացնել։ Ես միշտ մտածել եմ որ նա ապրում է միայն ուրիշների համար։

«Գրում եմ այս նամակը, նայում ենք Պետիկի լուսանկարին եւ չենք կարողանում հաւատալ, որ նա այլեւս չկայ»։

Ճիշդ է, ի՞նչպէս հաւատալ։

ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՕՐԷՆՃ ՔԱՈՒՆԹԻ (Քալիֆորնիա) Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 2-ին, թեմին առաջնորդը՝ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան, Ծայրագոյն Վարդապետութեան աստիճան շնորհած է շրջանի հոգեւոր հովիւ Մուշեղ Վրդ. Մարտիրոսեանի։ Յաւարտ արարողութեանց, «Ղուկասեան» սրահին մէջ ճաշ մը տրուած է։ Ներկայ եղած են 350 հոգի։ Խօսք առած են Հոգաբարձութեան եւ Տիկնանց Միութեան ներկայացուցիչները։ Գեղարուեստական բաժնին մասնակցած են Արփինէ Փեհլիվանեան եւ իր աղջիկը (երգ), ինչպէս նաեւ դաշնակահարուհի Կլորիա Միքայէլեան։

**

Կ. ՊՈԼՍՈՅ Հայոց Պատրիարքը՝ Շնորհք Արք. Գալուստեան, որ 15 օրով Էջմիածին գացած էր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կանոնագրութեան նախագիծի պատրաստութեան աշխատանքներուն մասնակցելու, Սեպտեմբեր 21-ին վերադարձած է Աթոռ։ Գումգաբուի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կանոնական աղօթքէ ետք խօսք առնելով Շահան Եպիսկոպոս Սվաճեան շեշտած է, թէ «Հայաստանեայց Եկեղեցին մէկ է իր նուիրապետական չորս Աթոռներով» ու մաղթած՝ որ պատրաստուած կանոնագրութեան նախագիծը ընդունելի ըլլայ բոլոր Աթոռներուն կողմէ»։ Շնորհք Պատրիարք նշելէ ետք, թէ Էջմիածինը կրկին գտած է լաւ եւ բարգաւաճ վիճակի մէջ, ըսած է թէ Վազգէն Ա. յայտնած է, որ հակառակ ճամբորդութեան յոգնութեան միշտ կ'ընդունի Պոլիս երթալ, եթէ հրաւէր մը կատարուի։ Ապա Շնորհք Պատրիարք յայտնած է, թէ «աւարտած է կանոնագրութեան նախագիծը, որ սակայն պաշտօնական եւ վերջնական բնոյթ չունի եւ յղուած է Հայրապետին, որ զայն պիտի յանձնէ նաեւ Կիլիկեան թեմի քննութեան»։

**

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍ գացած են Հայաստանէն բեմադիր Ֆրունզէ Դովլաթեան եւ ծանօթ դերասան Արմէն Ջիգարխանեան, «Կինօ – Համերգ Միաւորում, Երեւան» կազմակերպութեան հրաւէրով։ Սեպտեմբեր 10-ին, տեղի ունեցած է հանդիպում մը հայ մամուլի հետ։ Կազմակերպութեան ներկայացուցիչը՝ Անդրանիկ Տէրտէրեան, խօսք առնելով նշած է, թէ Միաւորումի ստեղծման հիմնական դրդապատճառը Սփիւռքի տարածքին հայկական ֆիլմի պակասն է, աւելցնելով որ Միաւորումի գլխաւոր նպատակներէն մին է հայկական մնայուն թատրոնի մը հիմնումը։ Ֆրունզէ Դովլաթեան նշելէ ետք, թէ նման հանդիպումներ խիստ կենսական են՝ Հայութեան սփիւռքեան եւ հայրենական հատուածներուն միջեւ խկական մերձեցում մը յառաջացնելու տեսակէտէն, խօսած է շարժապատկերին մասին, պարզելով իր միտքը եւ նիւթը փոթորկող հարցերը։ Բեմադիրը խօսած է ազգային հերոս Անդրանիկի կեանքին ու գործին նուիրուած շարժանկարի մը պատրաստութեան մասին, որ «ոչ միայն Հայութեան արդար իրաւունքները պիտի բացայայտէ ոչ հայ հանդիսատեսներուն, այլեւ իր պատրաստութեան ձեւով ու ոճով խկական արտայայտիչը պիտի ըլլայ Հայութեան ազգային – քաղաքական, պատմական ու մշակութային նուաճումներուն եւ տակաւին անոր մօտիկ անցեալին մղած ազատագրական պայքարին եւ այդ պայքարի խօսուն օրինակը հանդիսացող ֆետայական տիպարին»։ Հուսկ՝ ցուցադրուած է «Մենաւոր Ընկուզենի» ժապաւէնը։

**

ՖԻՔՍԻ (Աթէնք) Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան Վարժարանի բակին մէջ, Սեպտեմբեր 19 – 20-ին, տեղի ունեցած է «Հայկական Փառատօն – 87»-ը, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Յունաստանի Երիտասարդաց Միութեան։ Տեղի ունեցած է զրոյց՝ «Ազատ Օր» օրաթերթի, Ուսումնական Խորհուրդի եւ Հայ Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչներուն հետ։ Հանդէս եկած է երգիչ Գօգօ Հայիթեան։ Ցուցադրուած եւ վաճառուած են հայկական հրատարակութիւններ։ Սեպտեմբեր 20-ին, տեղի ունեցած է ներկայացում մը՝ «Երիտասարդութեան դերը՝ ազատագրական պայքարներու եւ գաղափարական – քաղաքական շարժումներու մէջ» նիւթով։ Հուսկ՝ խրախճանք, Երիտասարդականի քառասնամեակը նշող։

ՄՈՅԵՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԱԹՈՌԸ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

Գործի վերադառնալ անխմաստ էր այլեւս՝ տուն երթալու համար ալ կանուխ. յետոյ անախորժ լուրով Աննայի ներկայանալու համար պէտք եղած քաջութիւնը չէր կուտակած տակաւին թարմ յուսախաբութեան մը բեռան տակ կքած ու ճնշուած իր կուրծքին մէջ։

Մայրամուտին հետ, ծովի ջուրերը նուաճող մութ կապոյտը խաղաղ ապահովութիւն մը ներշնչեց Արեկի, երբ ան ինքնաշարժին աղմուկը բանալի կըտ-րուկ շարժումով ընդհատեց, անմիջական հաղորդակցութեան մէջ մըտնելու համար ողորկ աւազին հետ կատակող փոքր ու քմահաճ ալիքներուն հետ՝ քաղաքին ճիշդ ծայրը, ուր ասֆալթապատ ճամբան յանկարծ կ'ընդհատուի ծովի ու անպատեհ զանգուածային ներկայութեամբ։

Այս երկրին մէջ բնակութիւն հաստատած Ամերիկացիներուն «մեղրալուսնի երկիր» բացատրութիւնը լիուլի արդարացած էր Արեկի ու Աննայի պարագային՝ երբ անոնք ութ ամիսներ առաջ Պէյրութի կրակներուն տակ սարքուած արագ հարսանիքէ մը ետք կը հասնէին Խուպար, Ռամատան ամսուն, երբ ծոմապահ տեղացիներուն ցերեկնային քունը ջտարներու ամբողջական արամադրութեան տակ կը ձգէր Ծոցի կապոյտ ջուրերն ու եզերող անբիծ աւազները։

Դանդաղ ու անխոյթ ռիթմով ընթացող այս երկրին մէջ կէսօրուան դադարները առաձգական էին, գիշերները լուսնի մետաղային լոյսով ողողուած, արմաւենիներու շուքը զով ու խշտացող, արգիլուած գինին ու գարեջուրը զարմանալիօրէն գզլիչ՝ իրենց պատահական ու աննախատեսելի յայտնութեան մէջ։

Խնճոյքներու, ընկերային ու բարեկամական հաւաքոյթներու անվերջ շարքը, փոքր տախտակաշէն տան մէջ աստիճանաբար կուտակուող անհամար նուէրները, հազար ու մէկ գիշերներու հեռաւոր մէկ համը կը բերէին Արեկի ու Աննայի առաստաղին տակ, որմէ անդին, կըրօնական մոլեռանդութեան բացարձակ ծանրութեան պատճառաւ շատոնց անհետացած էին արաբական գիշերներու առասպելներն ու հաճոյքները։

Առաջին մէկ քանի ամիսներու խրախճանքը հանդարտած էր ու «հինցող» զոյգի սովորական առօրեան լեցուցած Արեկի ու Աննայի կեանքը, երբ «երջանկութեան» մաղթանքները կը վերածուէին «աճման» մաղթանքներու բարեկամներու ու ծանօթներու բոլոր հանդիպումներուն։

– Է՛հ, ճամբան բան մը կա՞յ․․․

– Հայ ազգը բազմացնելու մասին ե՞րբ պիտի մտածէք։

– Ծոյլ – ծոյլ չկենաք ․․․ երկաթը տաք–տաք կը ծեծեն։

Անհամար տարազներու տակ, զաւակ, ծնելու մաղթանքներն ու թելադրութիւնները մի՛շտ ժպիտով ու հաւանութեամբ կը դիմաւորուէին Արեկի ու Աննայի կողմէ, որոնք երեւակայութեան գերմարդկային սլացումներով կը յաջողէին միշտ պատասխանել թէ ի՛նչու «դեռ կանուխ է», թէ «տակաւին մեղրալուսին կը վայելեն» եւ թէ «կը նախընտրեն ազատութիւնը երկարաձգել» զաւակ ունենալու մասին մտածելէ առաջ։

Առաջին տարուան կլիման հարցումներն ու արտայայտուող հետաքրքրութիւնները աստիճանաբար հեռանալու ու մարելու սկսան ծանօթներու ու բարեկամներու շրջանակին մէջ։ Նորապսակ հայ զոյգերու երկար շարանը, որ Արաբիա կը հասնէր մերձակայ փոթորկոտ երկիրներէն, Պարսից Ծոցի ու Կարմիր Ծովու ափերուն աշխարհ եկող հայ նորածինները, նախապատուութեան վարի աստիճաններուն գրկած էին Արեկի ու Աննայի «պարագան», որ խօսակցութեան բաց հրապարակէն հեռացած էր արդէն դառնալու համար մութ ու խորհրդաւոր «ստորերկրեայ» նիւթ՝ թախծոտ կըղզիացման մը զգայնութիւնը տալով իրենց «զաւակ» ու «ծնողաբերութիւն» որպէս առանցք ունեցող յաճախակի խօսակցութիւններու ընթացքին։

Ծնողներու կողմէ Պէյրութէն գրկուած նամակներն ալ անխուսափելիօրէն կը պարունակէին ընտանիքի աճման ու բարգաւաճման սրտաբուխ մաղթանքներ, մեծ հայր ու մեծ մայր դառնալու բուռն փափաքներ, միշտ յիշելով ուշացումի ու անհոգութեան հեռաւոր անպատեհութիւնները, երբեմն անգիտաց պիտանի թելադրութիւններ եւ վերջապէս աղօթք մը զոր Արեկի մայրը կը յանձնարարէր կարդալ հաւատքով, օրը եօթը անգամ, մինչեւ քանմէկ օր, վստահեցնելով, որ այս կերպով ամէն խնդրանք ու փափաք կ'իրականանայ։

Ա. Աստուած ողորմած, բազմագութ, հզօր, ահաւոր, մարդասէր, օրհնեալ, կենդանի, անճառ, որ ոչ ելանէ երբեք բստ բանի քո իր անձեռնարկելի, որ եւ մտած է անհնարաւոր, քո է հաստուցանել պտուղ քաղցրութեան ընդ փշոց խստութեան, սկզբնահայրդ այսմ նորոգ եւ զարմանաւոր կանոնաց կենաց, քան զի բարի առնել ատելւոյն ․․․

(Շար. 2)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան Ֆրանսայի Շրջանի Վարիչ Մարմինը եւ «Նազարբէկ» Երիտասարդական Միութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Պէյրութի մէջ դաւադրաբար զոհ գացած՝ քաջարի նահատակ ընկերոջ՝

ԱՐԱ ՊԵՇՊՈՒՉԱՔԵԱՆԻ
(Ծնած՝ 1964–ին)

մահուան քառասունքին առթիւ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

⁂

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Գումրուեանց եւ զաւակը, Սոնիա եւ Արաքսի Գումրուեանց, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԳՈՒՄՐՈՒԵԱՆՑԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Գումրուեանց 1000 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

⁂

Տէր եւ Տիկին Մարթէն Օֆըրաղ, Տէր եւ Տիկին Թովմաս Թովմասեան եւ ընտանեկան համայն պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր, մեծ – մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԲԵՐԿՐՈՒՀԻ ՏԵՍԹԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Վեհիսեան, Ասլամպէկ Նիկոմիդիա)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

– ՃԱՇ –

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը ճաշ մը կուտայ Պիէվրի գիւղակը, իր շրջանի տարեցներուն:

Մենիւ – Շաբաթ, Հոկտեմբեր 10, ժամը 12.30–ին Մշակոյթի Տան առջեւէն, 45 ռիւ տը լա Տէֆանս, եւ փլաս Լէոն Պլո.մ:

Արձանագրուիլ Խաչուհիներու մօտ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վերջերս մահացած ընկեր՝ Մկրտիչ Դաւիթեանի, Նախկին Դիմադրական, երեքուկէս տարի Նացի կեդրոնացման համբար բանտարկեալ, հայրենասէր ռազմիկանի շնորհիւ մահուընէ ազատած, սակայն նորէն տարկայ երկար տանջանքներու փախուստի անյաջող փորձէն վերջ: Ազատագրութեան անդամ կեդրոնական երրեակին ու քաղբերու պատասխանատու ու ցմահ անդամ Բարեկամականիս վարչութեան, ու Նազարէթ Պետիկեանի, երկար տարիներու հաւատարիմ ու նուիրեալ ազգային Մայր – Հայրենիքին ու բարեկամ Նախկին Դիմադրականներու Միութեանս, որ զոհ կ'երթար Երեւան, սրտի տագնապի երիտասարդներու խումբ մը առաջնորդելու առթիւ:

Նախկին Դիմադրականներ ու անոնց բարեկամները 1000 Ֆ. կը նուիրեն Միութեանս եւ 300 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ – Աստուածածին Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տիկին Էլիզ Քոչեան 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Էլիզա Մարգարեան 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժագլին Լէնինկ 300 Ֆր. Տիկին Կօզին Սինարլիի մահուան առթիւ:

Նաեւ՝ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մաքսութիչճի (Մարսէյլէն) 500 Ֆ. փոխան ծաղիկի՝ Սուրէն Թուրաչ–ի մահուան հոգւոյն համար:

Լ Ի Ո Ն

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ԼԻՈՆԻ
Ս. ՅԱԿՈԲ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ
ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Ազգային Տան սրահին մէջ
40, rue d'Arménie
Հոկտեմբեր 9–էն 19:

Ամէն օր ժամը 3էն (յ.մ.) – 7.30 յ.մ.)
Բացումը տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 9–ին, երեկոյեան ժամը 6.30–ին:

Խունկերամ փութացէք քաջալերել 12 ծանօթ եւ տակաւին, մեզի անծանօթ հայ արուեստագէտներ:

RECHERCHONS

Recherchons une dame arménienne pour assister et tenir compagnie à une dame âgée, habitant Neuilly-sur-Seine, deux jours par semaine (Dimanche et Lundi si possible), ou même plus éventuellement.

Téléphoner au
47 - 47 - 57 - 04 le matin.

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 11–ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութեան աւանդական տօնախմբութեան օրն է: Այս առթիւ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի օրհնութիւն:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին:
Պատարագ, ժամը՝ 10.30–ին:

Կը հրաւիրուի սիրեցեալ եւ հաւատացեալ ժողովուրդը որ իր ուխտը կատարէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հայ Արիներու Միութեան 57–րդ տարեդարձի ցերեկոյթը՝ Կիրակի, Մարտ 6, կէսօրէ վերջ:

Salle de la Chimie
28 bis, rue St. Dominique, 75007 Paris

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի անդամական ժողովը, Շաբաթ, Հոկտեմբեր 10, ժամը 16.30–ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը, 17 ռիւ Պլէօ, Փարիզ, 9–րդ:

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Ի նպաստ Դպրոցասէր Տիկնանց եւ Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարաններուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի Տիրուհի Միսաքեան մասնաճիւղի տարեկան ձեռնարկը, ի նպաստ իր Տան, Նոյեմբեր 21–ին:

Parev
VICKEN
avec
PATRICE PEYRIERAS
et son orchestre

EN CONCERT

AU T.L.P. DEJAZET
place de la République
DIMANCHE 11 OCTOBRE à 20h

— réservations —
LES MAISONS DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE PARIS ET DE SA REGION
TELECONDORCET — CLAMART
Cordonnerie RAFFI — CHAVILLE
Librairie SAMUELIAN — PARIS 6e
Librairie PALOUYAN — PARIS 9e
AUPRES DE VOS AMIS
ET DE LEUR FAMILLE

ՄԱՐՍԷՅԼ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՏՕՆ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՎԱՐԴԱՊԵՏԱՑՆ ՄԵՐՈՑ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՍՒՐՈՑ ՍԵՂԱՆ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՄԱՆ
56–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 11

Վարչութիւնս կը ծանուցանէ, թէ Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ կրօնական հանդիսութիւններ տեղի կ'ունենան Ս. Եկեղեցւոյս մէջ եւ կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն Եկեղեցւոյս օծման 56–րդ տարեդարձին առթիւ:

Հանդիսութեան կը նախագահէ, Պատարագը կը մատուցանէ եւ օրուան պատգամը կուտայ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի:

Պատարագին կը յաջորդէ հոգեհանգստեան պաշտօն ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ, Վահան Խորասանճեանի, Արծրունի Ջրբաշեանի, Օննիկ Հայկազեանի եւ եկեղեցւոյս այլ բարերարներու եւ ծառայողներու հոգիներուն:

Պատարագէն ետք Մշակութային Տան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ մատաղի սիրոյ սեղան, որուն հրաւիրուած է մեր ժողովուրդը անխտիր:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 8:
Պատարագ ժամը՝ 9.45:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12-14, rue Saint - Bazile — 13001 MARSEILLE

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ

• ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 16, ժամը 19–էն սկսեալ, բացում ցուցահանդէսի՝ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ:
• ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 16, ժամը 21–ին՝ դասախօսութիւն.–
«Սփիւռքի ապագան իր աւանդական հաստատութիւններու ընդմէջէն»:
Կը մասնակցին՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, Իվ Թերնոն, Ռոպէր Տէր Մերկերեան, Կարօ Յովսէփեան:
Դասախօսութիւնը կը վարէ՝ Լեւոն Ծոլաքեան:
• ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 23–ին, ժամը 20.30–ին՝
մասնակցութեամբ՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի 4 մասնաճիւղերուն.
Ներկայացում եւ ձօնագրութիւն՝
CONTES ARMENIENS գիրքին
Illustration : A. Boudakian Editions KIRK Préface : H. Verneuil
Ներկայ պ'ըլլայ հեղինակը՝
Տիկին Շաքէ Տէր Մելքոնեան – Մինասեան (Քանատայէն):
• ԿԻՐԱԿԻ, Հոկտեմբեր 25, ժամը 15–ին՝
Թատերական ներկայացում՝
«ԴՐԱՄՕԺԻ՛ՏԸ ՊԱՏՄԱՆ Է...»
Հեղինակ՝ Սիրարփի Գապարաճեան
Բեմադիր՝ Գէորգ Գապարաճեան
Նիսի Հայ Մշակութային Ակումբի Թատերախումբ.
Մուտք՝ 50 Ֆր.:

ՊՈՒՌ – ԼԷ – ՎԱԼԱՆՍ — BOURG-LES-VALENCE

Katch - Nazar
«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»

Երաժշտական կատակերգութիւն
Բեմադրութիւն՝ ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝ Դաւիթեան դպրոցի աշակերտութեան, Կիրակի, Հոկտեմբեր 18, ժամը 15.30–ին Պուռ – լէ – Վալանսի Սալ տը Ռոն:

Տոմսերը ապահովել. –
Réservation :
T. MAXOUDIAN, 48, rue Bouffier, Valence tél: 75. 43. 17. 24
A. PACHAYAN, 18, rue d'Arménie, Valence tél: 75. 56. 08. 05

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
10 - 11

SAMEDI-DIMANCHE
10-11 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.593 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 63e ANNÉE — No 16.593

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԹԵՐԱՆ, Ուրբաթ օր Արժանթինէն կանչեց Մոնթէվիտէօ, ջերմ շփումներ ունենալէ ետք Նախագահ Ալֆոնսինի հետ, որ նաեւ համակեցութեան դրութեան մը մէջ է վերջին ընտրութիւններէն ի վեր, ուր փերոնական ընդդիմութիւնը մեծամասնութիւն դարձաւ: Հինգշաբթի օր, սակայն, Միթերան անհաճոյ անակնկալի մը առջեւ գտնուած էր, երբ վերջին պահուն միայն իրեն կը հաղորդուէր թէ Ժան - Պեռնար Ռեմոն Փարիզ կը վերադառնայ, ոչ միայն որովհետեւ այդպէս նախատեսուած էր, այլեւ մանաւանդ, թէկուզ ոչ պաշտօնապէս, ընդունելու համար Հարաւի - Ափրիկէի Արտաքին նախարարը: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, մէկ օրով Փարիզէն պիտի անցնէր, նախ քան Դամասկոս մեկնիլը: Ձախը խիստ կերպով կը դատապարտէ Ափարթհէյտի երկրին նախարարին ընդունումը, հաւանաբար, որովհետեւ ընդունուած է որ Ֆրանսացիք յիշողութիւն չունին եւ ուրեմն ձախն ալ չի յիշեր, որ 1985-ին Ռոլան Տիւմա ընդունած էր նոյն նախարարը, թէեւ չեշտելով զեկոյցով մը, որ Ֆրանսա կ'ուզէ որ ազատ արձակուի Նելսըն Մանտելա:

ՇԱՓԷԼ - ՏԱՐՊԼԷ թղթավաճառատան տնօրէնութիւնը, թէեւ յետ - քայլ մը ըրաւ, բայց կը սպառնայ այլ լուծումի մը դիմել: Նախ 56 բանուոր գործազրկուած էին գործադուլի պատճառով, ինչ որ խնդրոյ առարկայ ըրած էր գործադուլի իրաւունքի սկզբունքն իսկ, մեծ խրարանցում ստեղծելով սենտիքաներէն մինչեւ Աշխատանքի նախարարը: Տնօրէնութիւնը ետ առաւ որոշումը, բայց հիմա կը սպառնար փակել գործատունը, եթէ մինչեւ Ուրբաթ 97 միլիոն չատանար, տնտեսական վիճակը շատ ծանր ըլլալով: Գործատունը, 1984-ին, Քանատացիի մը յանձնած էր ընկերվարական վարչակարգը:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ մէջ, վաղ առաւօտեան, Հինգշաբթի օր կախաղան հանուեցան ծայրայեղ մահմետական երկու մահապարտները, որոնց ներումը մերժեց Պուրկիպա:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

CNCL

ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ...

Ուրբաթ օր, Հոկտեմբեր 9-ի իր թիւով «Մաթէն», որ ամէնէն աւելի կը գրաղի վերոյիշեալ Յանձնախումբով, կը յայտնէր թէ Վալերի - Ռատօ-ի մեղադրանքի տակ առնուիլը մերժուած է հարցաքննիչ դատաւորին կողմէ. իրեն վերագրուած «յանցանքները» (կրաւորական կաշառակերութիւն) մաս չկազմելով եղած բողոքին:

Թերթը կը վերյիշէ, որ Օգոստոսին, ռատիօ - Լարսենի տնօրէնը, որ չէր ընտրած իր արտօնութիւնը, դատի դիմած էր ռատիօ - Քուաթուազիի տնօրէնին՝ Ժան Ֆէռէի դէմ, այն պատճառաբանութեամբ թէ ուրիշներ իր տեղը գրաւած էին «կաշառք» եւ «ազդեցութիւն» գործած ըլլալով: Դատաւորը բաւական ամուր գտած էր բողոքողին ներկայացուցած թղթածրարը, արդարացնելու համար հարցաքննութիւն մը: Կ'ըլլէ իր քննութեան ընթացքին մեղադրանքի տակ առնելիք բազմաթիւ եւ բազմազան դրդապատճառներ գտեր է ձայնասփիւռի կարգ մը տնօրէններու մօտ. - մէկուն քով, որ խարդախ սնանկութեան համար ալ հետապնդումի տակ է՝ գինք, ապօրէնի համաձայնութիւնը ուրիշ երկուքներու մօտ եւ փաստը, որ Ռատիօ - Օուխան փորձած կ կաշառել Փասքալ Վալեռի - Ռատօն: Բայց, այս ամբողջը չեն վերաբերիր դատաւորին, քանի որ ուղղակի կապ չունին բողոքին հետ: Դատաւորը, ուրեմն, այլեւս միայն Ռատիօ - Քուաթուազիով պիտի զբաղի, բացի այն պարագայէն եթէ ուրիշ ձայնասփիւռներու համար հաւաքած տարրերը բաւարար ըլլան որ Փառքէէն ձեռք ձգէ քննութիւնը ընդլայնելու իրաւունք:

Փ. Վալեռի - Ռատոյի առթիւ ալ, Սէ - էՆ - Սէ - էԼ-ի նախագահը՝ Հօթ - Օթռուիթէի՝ նախկին նախագահուհին Տիկին Միշէլ Քոթա կը ճշդէ որ Վալերի - Ռատօ լիազօր պաշտօնատար չէր իր օրով: Տեղական ձայնասփիւռներու խորհրդակցական յանձնախումբին մէջ էր, որ կախում չունէր Հօթ - Օթոռիթէէն: 1986, Սեպտեմբեր 30-ին է, որ խորհրդակցական յանձնախումբը ջնջուած ըլլալով լսատեսողականի նոր օրէնքին համաձայն, անոր պաշտօնէութիւնը Սէ - էՆ - Սէ - էԼ-ին անցած է:

× «Լիպերասիոն» ալ, Ուրբաթ օր, կը ծանրանար Ռատիօ - Սոլէյի (մերժուած) պարագային վրայ եւ անոր տեղը գործող 3 կայաններուն, որոնց երկուքին մասին մեծ պղտորող բաներ մը լսեր է (մաղրէպցի համայնքին ձայնասփիւռներն են), մօտէն կը քննուի եղեր գլխաւորաբար Ռատիօ - Օուխանի պարագան: Ռատիօ - Սոլէյ չշմեցուցիչ կը գտնէ որ մինչ ինք տրամադիր եւ ի վիճակի է շարունակելու իր յայտագիրը, իրեն արտօնութիւն չտրուի եւ տրուի ուրիշի մը (Ֆրանս - Մակրէպ - Մետիա) որ ի վիճակի իսկ չէ կանոնաւոր յայտագիր մը ապահովելու: Մնաց որ միակ պարագան ալ չէ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ - ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՆՑԵԱԼԻ ՇԱՀԵԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Թրքական «Միլլիյէթ» օրաթերթի Հոկտեմբեր 4-ի թիւը հրատարակած է ծիմի Գարթըրի նախագահութեան շրջանին Միացեալ - Նահանգներու կեդրոնական տեղեկատուութեանց գործակալութեան (Սէ - Ի - Ա) տնօրէն՝ ծովակալ Սթանսֆիլտ Թըրնըրի հետ կատարուած զրոյց մը: Ծովակալի յայտնութիւնները այլապէս հետաքրքրական են:

Ինք, 1980-ին՝ պաշտօնավարման շրջանին, ուզած է օգտագործել Ինճիրլիքի (Թուրքիա) եւ Կարսի օդանաւակայանները, Թեհրանի մէջ պատանդ 52 ամերիկացի դիւանագէտները փրկելու համար: Սակայն Պաշտպանութեան նախարարութիւնը մերժած է միջամտել, այն պատճառաբանութեամբ, որ մահմետական երկրէ մը (Թուրքիան) ուրիշ մահմետական երկիր ռազմական գործողութիւն կատարել, կրնար գրգռել հակամերիկեան տրամադրութիւնները արաբական աշխարհի մէջ: Ծովակալը կ'ըսէ, թէ Կարսը իտէալ վայրն էր փրկութեան գործողութիւնը կազմակերպելու համար, ոչ թէ Նաւատորմիղը, ուրկէ կատարուած գործողութիւնը, ինչպէս կը յիշենք, վերջացաւ ձախողութեամբ: Ծովակալը չի գիտեր, թէ Անգարա տեղեակ էր իր ծրագրէն թէ ոչ:

Ծովակալը կը պատասխանէ նաեւ գինաթափման վերաբերող հարցումներուն: Ան կը խորհի, որ միջին հեռահարութային հրթիռներու շուրջ գոյացած համաձայնութենէն վերջ բանակցութիւնները պէտք է շարունակուին կարճ հեռահարութայիններու համար: Եւրոպայի ապահովութեան համար «լաւագոյն միջոցը զօրացնել է դասական ուժերը», կ'ըսէ ծովակալը: Զափազանցուած կը գտնէ խորհրդային ուժերու գերակայութեան վերաբերող արեւմըտեան պնդումները: «Եթէ Խորհրդային - Միութիւն Թուրքիոյ վրայ յարձակի կովկասէն, մենք այդ ուժերը կը ջախջախենք Նեպրասքայէն արձակուելիք միջ - ցամաքային հրթիռներով: Այսօր, թէքնոլոժին այդ հնարաւորութիւնը մեզի կ'ընձեռէ», կը յայտնէ ծովակալ Սթանսֆիլտ Թըրնըր:

Ծովակալը «սարսափելի» կ'որակէ քըրտական գինեալ գործողութիւնները, որոնք կը շարունակուին 1984-էն ի վեր, Թուրքիոյ արեւելքը: Համբերութիւն եւ աւելի լայն գործակցութիւն կը թելադրէ Միացեալ - Նահանգներու եւ Թուրքիոյ գաղտնի սպասարկութեանց միջեւ: Յաջողութեան համար անհրաժեշտ կը նկատէ կազմակերպուած լրատուական աշխատանք, տեղական ուժերու օգտագործում եւ միջ - պետական համագործակցութիւն: Օրինակ կը բերէ հակահաբեկչական պայքարի մէջ վերջին տարիներու յաջողութիւնները, որպէս փաստ՝ առաջարկած գործելակերպի յաջողութեան:

S. F. A.

COMMUNIQUÉ

Un groupe d'études sur l'Arménie a été constitué au sein de l'Assemblée nationale et a tenu sa première réunion le 8 octobre sous la présidence de Monsieur Michel Sapin.

Solidarité Franco - Arménienne se réjouit de cet événement. Notre association s'était étonnée de l'absence de toute struture de travail parlementaire consacrée aux Arméniens. En avril 1986, elle a pris les attaches nécessaires, en contactant notamment Monsieur Charles Millon, Président de la délégation du Bureau chargée des groupes d'études et d'amitié, et Monsieur Michel Sapin, député socialiste,, dont l'engagement résolu a permis que l'initiative aboutisse.

Après la victoire du 18 juin au Parlement européen, cette nouvelle est un signe de plus de l'intérêt grandissant porté par les milieux politiques aux questions arméniennes.

Les activités des groupes d'études vont permettre aux Arméniens de faire connaitre aux parlementaires leurs réalisations, leurs préoccupations et leurs demandes.

Solidarité Franco - Arménienne souhaite bon travail et longue vie à ce lien permanent entre la communauté et la représentation nationale.

Fait à Paris, le 8 octobre 1987

Ajoutons, comme information complémentaire qu'à cette séance (8 octobre) les vice-présidents suivants ont été désignés.

P. S.

Charles Hernu (Rhône)
Michel Pezet (Bouches du Rhône)

P. C.

Paul Merciela (Val de Marne)
Jean Giard (Isère)

R. P. R.

Régis Parent (Drôme)
Eric Raoult (Seine - Saint Denis)

U. D. F.

Roland Blum (Bouches du Rhône)
P. L. Tenaillon (Yvelines)

F. N.

Jean Roussel (Bouches du Rhône)
Pascal Arrighi (Bouches du Rhône)

ԵՐԵՒԱՆ

(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՍԵՊՏ. 30 — ՀՈԿՏ. 6)

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Սայաթ Նովայի անունը սիրելի է Անդրկովկասի բոլոր ժողովուրդներուն: Անոր եռալեզու քնարը երգած է մերթ որպէս սիրոյ արտահեղներու մէջ մոլորած գերի, մերթ որպէս իմաստուն այր ու մըտօտ նահատակ: Լենինականի մէջ Սայաթ Նովայի ծննդեան 275-ամեակին նուիրուած հանդիսութիւններու պսակը դարձած է յոբելենական այն երեկոյթը, որ տեղի ունեցած է Ե. Սեւեան մշակոյթի պալատը: Ներկայ եղած են գրողներ, հիւրեր՝ Երեւանէն եւ Սփիւռքէն: Խօսք առնելով Ռ. Դաւթեան ի մէջ այլոց ըսած է. - «Մէկ ձեռքը տուած միջնադարու իր գրչակից եղբայրներուն, միւսը պարզած դէպի Աբովեան ու Թումանեան, Սայաթ - Նովա կը կամրջէ մեր միջնադարն ու հայ մշակոյթի նոր ժամանակաշրջանը՝ խորհրդանշելով հայ բազմադարեան մշակոյթի տարբեր դարաշրջաններու ներքին կապը: Ան իր երգերուն նիւթը դարձնելով աշխարհը, սէրը, հանրային յարաբերութիւնները, եղաւ, իր դարուն, իր ժամանակէն շատ առաջ»: Երեկոյթին մեկնաբանուած են Սայաթ Նովայէն գործեր:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՐԶԱ - ՀԱՄԵՐԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԼԻՐՈՅԹԸ ՀԱԿԱՀՐԴԵՀԱՅԻՆ ՍԱՐՔԱՒՈՐՈՒՄՆԵՐՈՎ ՕԺՏՈՒԱԾ

Երեւանի մարզա - համերգային համալիրին մէջ դրուած են հակահրդեհային 120 սարքաւորումներ եւ կրակ մարիչներ, որոնք ղրկուած են Պէյրութէն: Սարքաւորումները նուիրած է Սինէլ Ֆիլ թաղամասի փոխ - քաղաքապետ Վարդեվառ Տէր - Գալուստեան, որ Երեւան երթալով անձամբ մասնակցած է սարքաւորումներու զետեղման աշխատանքներուն: Ի դէպ, սարքաւորումները կը պատկանին «Ժավա» ընկերութեան, որուն ներկայացուցիչն է նուիրատուն: Այս առթիւ Վարդեվառ Տէր - Գալուստեան նշած է. - «Քանի մը տարի առաջ եռ սրտի ցաւով առի այս գեղեցիկ կառոյցին մէջ ծագած հրդեհի լուրը եւ որոշեցի անպայման հակահրդեհային թէքնիք սարքաւորումներ նուիրել հայրենի կառոյցին: Համոզուած եմ, որ Հայաստանի կառավարութիւնը կարճ ժամանակուան մէջ կը բառնայ հրդեհին հետեւանքները եւ ես անմիջապէս կ'իրականացնեմ որոշումս: Յառաջիկային կ'աշխատիմ իմ միջոցներով օգտակար ըլլալ Հայաստանի մշակոյթի յուշարձաններու շինարարութեան եւ վերանորոգման աշխատանքներուն»:

ԳՐԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ե.

Վերջ դնելու համար այս քիչ մը երկար թուառումներուն Յ. Ճ. Սիրունիի Պոլիս եւ իր Դերը հատորին ու Պոլսոյ Թաղերուն շուրջ, պարտականութիւն կը զգանք չեշտելու բարոյական ու իմացական բարձրորակ գիտակցութիւնը որով Անթիլիասի Կաթողիկոսութիւնը յանձին իր Վեհափառին՝ կը մօտենայ մեր ժողովուրդի մշակոյթի հարցերուն: Այս հատորի հրատարակումով, հայ եկեղեցին կը հաստատէ թէ իր դարաւոր կոչումին մէջ է միշտ, սատարելով հայութեան ոգեկան սնունդի պատասխանատուութեան մէկ մասը: Հրատարակիչները մեզ կը խոստանան չորրորդ հատոր մը եւս, ի մօտոյ: Ինչպէս ներկայ գրքին խմբագիրը Տիկին Հուրի Ղուկասեան կը յայտնէ, հինգերորդ հատորի մը ձեռագիրը, իր ներկայ կիսատ վիճակին մէջ դժբախտաբար անհրատարակելի է:

Մեզի կը մնայ սպասել ժամանակ մը եւս, ու մաղթել որ ոչ մէկ խոչընդոտ, նոյնիսկ Լիբանանի քաոսային, անիշխան իրականութիւնը՝ կասեցնէ թափը որ կը մղէ Անթիլիասի Կաթողիկոսն ու իր միաբանութիւնը հայ մտքին խրախոյս ու վաւերականութիւն հայթայթելու: Անցեալ տարիներուն Օշականի Համապատկերի վերջին հատորներն էին որ աշխարհ եկան. հիմա Սիրունիին ձեռագիրները:

Հայ Եկեղեցին պատշաճ կամուրջն է անցնելու երկրորդ գործին նկատառման որ տոքթ. Լեւոն Խաչերեանի Գրիգոր Պահլաւունի Մագիստրոս (985 — 1058), կեանքն ու Գործունէութիւնը հատորն է: Պատշաճ՝ որովհետեւ այս մեծածաւալ գիրքն ալ ի լոյս աշխարհ կուգայ շնորհիւ Հայոց Եկեղեցւոյ բարձր պաշտօնատարներէն Տաթեւ Արքեպիսկ. Սարգիսեանի, առաջնորդ Հիւսիսային – Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմին: Կ՚արժէ յիշել նաեւ թէ տոքթ. Խաչերեանի նախորդ երկու հատորները կը վայելէին հովանաւորութիւնն ու քաջալերանքը Եփրեմ Եպիսկ. Թապագեանի, առաջնորդական նոյն պաշտօնին վրայ: Արկած չէ այս ամբողջը անշուշտ, ոչ ալ զուգադիպութիւն այլ փաստն է թէ կամք մը, հաստատ մտադրութիւն մը կը գործէ հոս, ոգեկան ուժի ցանց մը երկրէ երկիր՝ ապահովելու համար, օրհնութեան մը պէս՝ մեր ազգին յարատեւութիւնը:

Եւ այլ չէ, 900 տարի առաջ, կեդրոնական մտահոգութիւնը Գրիգոր Պահլաւունի Մագիստրոսի, իշխանին ու հերոսը տոքթ. Խաչերեանի երկին: Արտասովոր անձ եւ անձնաւորութիւն, բազմերես անհատականութիւն՝ որուն նմանը քիչ կը տեսնուի մեր պատմութեան ընթացքին – ընկերային գետնի վրայ՝ դիւանագէտ, ռազմագէտ ու մանաւանդ գաղափարաբան ազգային ինքնութեան ու հայ հաւատքին, իմացական գետնի վրայ՝ գիտութեան տեսաբան, դաստիարակ, հեղինակ, թարգմանիչ ու բանաստեղծ: Եւ նաեւ՝ քերականագէտ: Եւ այս արժանիքները կը համադրուէին իրարու ոչ թէ սնոտի կամ չոր ցամաք մտքի մարդու մը կեանքին մէջ այլ ազնուական դասու, տոկուն կրթութեան տիրացած, բուռն ու կրքոտ եւ իր ժամանակի ոգին ամբողջութեամբ ըմբռնած մարդու մը մէջ: Այս ամբողջով, մարդ քիչ մը իրաւունք ունի յաւակնոտ ալ ըլլալու եւ բսելու: –

մեծ զամենայն մատեանս որք միանգամ յաշխարհի ընթերցեալ եմք, ո՛չ անտեղեակ եմք՝ եթէ՛ Քաղդէացւոցն անվաւերական պատմութեանն եւ եթէ՛ Հելլէնացւոցն, եթէ՛ Կապադովկացւոցն եթէ՛ Եթովպացւոցն, եթէ՛ Պարսից եւ այլոց բազմաց, զորս ոչ եմք բաւական զբոլորն յայտնի կացուցանել …

Ահաւոր է իր կարողութիւններու ցանկը – յունական դասական փիլիսոփայութիւնը կլլած, հին աշխարհի քաղաքակիրթ ժողովուրդներու մշակոյթին ու մատենագրութեանց հմուտ, դասական աշխարհի գիտութիւններուն ծանօթ, բժշկագիտական գրականութեան, յատկապէս բիւզանդականին՝ լաւատեղեակ, արաբական տաղաչափութեան տեսութեան տիրացած, վեց լեզուի ծանօթ – եբրայերէն, յունարէն, պարսկերէն, արաբերէն, լատիներէն, վրացերէն – «այր իմաստասէր եւ յոյժ գիտնական» իր ժամանակակիցներուն համար…: Աւել – ցնելով նաեւ Ներսէս Շնորհալիի վարքագիրքը իր մասին —

ոչ միայն մարմնական իշխանութեամբ հովուէր զաշխարհ ամենայն որ ընդ իշխանութեամբ նորա էին, այլեւ հոգեւո – րապէս կարգաւորէր զամենեսեան, ըստ հանճոյիցն Աստուծոյ,

Կրնանք ըսել թէ կը գտնուինք ներկայութեանը մարդու մը որ լուրջ, իմաստուն խօսք ունի մեզի ըսելիք կեանքի ու հայութեան լինելութեան մասին: Խաչերեան հետեւեալ բառերով կը բանա – ձեւէ այդ մտածումը :

Պահլաւունու խորին համոզմամբ ուսումնականի եւ առհասարակ մարդու իդէալը պիտի լինի, իբրեւ գերագոյն ձըգտում՝ Աստծուն մերձենալը եւ հաւատաւոր քրիստոնեայ դառնալը:

Գիտութիւն եւ հաւատք — եթէ այսօր այս երկուքը մեզի համար անհաշտ աշխարհահայեացքներ են ու յաճախ իրար կը հակասեն՝ 11-րդ դարուն առանք լոկ ծայրայեղ անկիւններն էին փիլիսոփայութեան: Այս հաստատումը չի զարմացներ մեզ երբ կը կարդանք տոքթ. Խաչերեանի բառերով անոր ինքնարնութագրումը: –

Ես բնաւորութիւն ունեմ խրատից չխուսափել եւ կշտամբանքից չխորշել, մանաւանդ երբ այն թագաւորական կամ արքունական ակունք ունի. քանի որ ինձ համարում եմ մշտապէս հլու եւ հնազանդ՝ նախանձախնդիր լինելով, որ յանկարծ իբրեւ յամառ եւ անհաշտ մարդ չկրեմ պատիժներ, որովհետեւ անսաստութիւնը արքունական կշտամբանքների նկատ – մամբ միայն անբարեկիրթ դուժից եւ չարաբարոյ դժնէից մարդկանց է յատուկ, որոնք կը փութան յախուռն պատասխաններ տալու, յարեւնման աստուածաւանդ լուսաքեր գրքում աւետաբեր կտակարանի :

Տոքթ. Խաչերեան բարակրաֆներ կը տրամադրէ տակաւին ներկայացնելու համար Գրիգոր Պահլաւունիի ինքնութեան բոլոր կողմերը – մարդու ներքին ու արտաքին յատկանիշերու ներդաշնակութեան պահանջը, անոր հիմանիզմը, թէ՝ չարագործութիւնը անհանդուրժելի է եւ այն պէտք է խափանել ամէնուրեք, անոր բուռն ազգասիրութիւնը, տոհմային աւանդութիւններու հանդէպ գրեթէ կոյր հաւատարմութիւնը: «Տոհմային արժանապատուութիւնը եւ ազգային հպարտութիւնը համաձուլուած են Գրիգոր Պահլաւունու մօտ» կը գրէ Խաչերեան, ու բանաձեւելով իր հերոսին հայ դպրութեան մասին ունեցած համոզումները՝ կ՚ըսէ. –

Պահլաւունի Մեծ Իշխանին համար առաջնային մտահոգութիւն է եղել բազում ուսումնական սերունդների ջանքերով բստեղծուած Հայոց Արամեան մեծահարուստ դպրութիւնը յանկարծ մոռացութեան չմատնուի երբեւէ, այլ, ընդհակառակը, Հայեցի դպրութեան ջահը պէտք է միշտ վառ մնայ բոլոր ժամա – նակներում :

Եւ ասոնք գաղափարներն են մարդու մը որ կեանքը ապրած է հզօր թափով, դաժանօրէն հալածուած է իր հայրենակիցներուն կողմէ, ութ դարուկ մեծցուցած է, մատենագրական պատկառելի ժառանգ թողած է որու մասին Մանուկ Աբեղեան ըսած է. –

Բոլոր ուսեալ աշխարհականների մէջ առանձնապէս փայլում է այս Պահլաւունի իշխանը, մեր վաղ վերածնութեան շրջանի լաւագոյն ներկայացուցիչը, իսկական լուսաւորական գործիչ. նա ոչ միայն ուրիշներին յորդորել է գիտութեամբ պարապելու եւ դպրոց ունենալու, այլեւ ինքը շարունակ սիրով եւ անխոնջ հետեւել է դրան նշանաւոր ունենալով «պատարուն ընթերցմամբ, գիտութեամբ լուսաւո – րել զանձն»:

Այս կարճ յօդուածը չի կրնար զբաղիլ Գրիգոր Պահլաւունիի գաղափարներու, քաղաքական գործունէութեան, գրական աշխարհի մանրամասնութիւններով – հատորներ պիտի չբաւէին ատոր համար: Աւելորդ՝ ան կրնայ թելադրել ուրուագիծը ծայր աստիճան բարդ իշխանի անձին: Եւ այդ ընելու համար, անհրաժեշտ է ցոյց տալ անոր խառնուածքին մէկ վերջին կողմը որ կը զարմացնէ, գոնէ այս տողերը գրողը, իր ծայրայեղ նկարագրով: Կ՚ակնարկենք Նամակ Ը.-ին, գրուած Իշխանին կողմէ Պետրոս Գետադարձ Կաթողիկոսին հոգեւորական ամն Ներսէսի առընչութեամբ, որ համարձակեր էր իր քահանայապատիւ հանդամանքին հակառակ չարախօսել եւ չերկրանքներ տարածել Կաթողիկոսի մասին:

Պահլաւունի Իշխան, իր այդ նշանաւոր նամակին մէջ, Ներսէսը կ՚որակէ. –

ապերախտ, ապիրատ, յանդգնագոյն, լկտի, անամօթ, վաւաշ, բորբորիտոն (այսինքն զարշելի), եւ շամբուշ (այսինքն ցոփ ու մարմնատենչ) :

Տոքթ. Խաչերեան կը շարունակէ: –

«Ներսէսին մեղադրելով նաեւ «աստուածամարտութեան» մէջ, որը հանդէս է եկել «աստուածագլուխ» հայրապետին դէմ, բնովում է նրան ամենազռեհիկ արտայայտութիւններով, որ հին մատենագրութիւնը մեր երբեւէ արձանագրած լինի: Ամէն բան ներում է, ասում է Պահլաւունին, բացի Սբ. Հոգուն, հետեւաբար Յիսուսի փոխանորդ համարուող Հայոց հայրապետին հայհոյելուց, եւ դրանից յետոյ շարում է իր վիրաւորական բնութագրումների ամբողջ զինանոցը»: –

Ջի՞նչ արդեօք աստուածամարտդ բարբառիս յաստուածային գլուխն. զի՞նչ մոլի յանդգնիս յանբիծ եւ յանարատ հոգի. Ամենայն, ասէ, մեղք եւ հայհոյութիւն թողցի, բայց ոչ զհոգին Սուրբ հայհոյէ, մի՛ թողցի.

Ու տարուած իր զայրոյթէն, Պահլա – ւունին կը շարէ մահացու հայհո – յանքները: –

… քաղ (այսինքն արու կամ որձ այծ, քօշ) հրաշունչ, քծնիդ աղուէս, յափշտակօղդ գայլ, պարարեալդ խոզ, ջորի ածացող, խթան արջառ, զուարակ հարկանօղ, ուղտ ոխակալ, վրնջօղդ մոլի ի մատակս, գիշերայածու զազան, գերեզմանակրկիտ բորէ. որ ոչ, որք աշխարհի են եռեալ, ի քոյդ մագլաց եւ ի ժանեաց կարացին զերծանել …

Այս մէջբերումին բուն նպատակը համոզիչ դարձնել է այն կատաղի կիրքը որով այս բարեհամբոյր, ազնուական, փիլիսոփայ, մտաւորական ու գերիմաստուն իշխանը կրնար խոյանալ հայ եկեղեցին վտանգող մեծագոյն սպառնալիքին՝ Թոնդրակեան շարժումին վրայ: Եւ ի մասնաւորի երկու ղեկավար եկեղեցականներու՝ Յակոբ Եպիսկոպոսի եւ Կունծիկ աբեղայի, եւ Իշխան Վրվէրի դէմ: Հեղինակը իր գրքին 500 էջերէն մօտ 100-ը կը տրամադրէ ներկայացնելու Գրիգոր Պահլաւունիի մղած պայքարը ընդդէմ Թոնդրակեան կրօնա – հերձուածո – ղական հոսանքին, ամբողջութեամբ իւրացնելով Պահլաւունի Իշխանին ու Հայոց Կաթողիկոսին դիրքորոշումը ու դատապարտելով Թոնդրակեան շարժումը որպէս ազգաւեր, անբարոյական գործունէութիւն: Գրիգոր Նարեկացին արդէն զայն որակեր էր որպէս «սատանայի առեւլիներու շարժում» մինչ Պահլաւունի Իշխանը կը գործածէր «Յուդայական ախտ, արուամոլութիւն, Նեստորականութիւն, Մանիքէութիւն, Մծղնէութիւն (այսինքն պղծութիւն), աստուածուրացութիւն, շնացողներու շարժում…»: Տոքթ. Խաչերեան Թոնդրակեան շարժման նուիր – ուած այս բաժնին մէջ կը հերքէ նաեւ, փաստերու ուժով, շատ մը բանասէր – ներ – Աշոտ Յովհաննէսեան, Մանուկ Աբեղեան, Հէնրի Գարրիէլեան, Վեր. Ա. Կէօրկիզեան, Գալուստ Տէր – Մկրտչեան, ակադեմիկոս Բ. Առաքելեան եւ ուրիշներ – որոնք ազատագրական շարժումի կամ բարոյական խստակրօնութեան պահանջի պատճառաբանութեամբ կը փորձեն դրական իմաստ տալ Թոնդրակեան շարժումին: Հոս կարելի է հաւանաբար դիտել տալ հեղինակին թէ դժուար է ըմբռնել Թոնդրակեան շարժումին դարերու կեանքը, լայն ժողովրդականութիւնը եւ իր հետեւորդներուն մինչեւ մարտիրոսութիւն գացող մոլեռանդութիւնը՝ առանց որեւէ դրական բովանդակութեան անոր ուժ տուող մղումին մէջ:

Տոքթ. Խաչերեան իր հատորին վերջին 100 էջերով կուտայ քննական բնագիրը Պահլաւունի Իշխանին Մեկնութիւն Քերականի գործին որ իր կալուածին մէջ որպէս աղբիւրային արժէք՝ շատ բարձր տեղ կը գրաւէ, անցեալին ու ներկային: Բայց ան դուրս ըլլալով մեր մասնագիտութեան սահմանէն, պիտի գոհանանք միայն մեր անկեղծ գնահատանքը յայտնելով հեղինակին:

Մեր ազգի ներկայ անփառունակ վիճակին դիմաց՝ Բագրատունեաց Թագաւորութեան փառքի եւ հերոսական պայքարի տարիներու մասին խրախուսիչ ու հպարտացուցիչ վկայութիւն մըն է Գրիգոր Պահլաւունի Իշխանին ու իր ժամանակին վերակենդանացումը, շատ հմուտ, հաճելի եւ ամբողջական կերպով կատարուած (մտածել թէ այդ նոյն 11-րդ դարու մարդ են երեք հսկայ տիպարներ Միջնադարեան մեր մշակոյթին – Գրիգոր Նարեկացի, Տրդատ ճարտարապետ եւ Գրիգոր Պահլաւունի…): Գործը անշուշտ ունի մի քանի պակասութիւններ – Հազարողեան ոտանաւորի եւ լուտ գրական երկերու թեքստային մանրամասն քննութեան յարաբերական անտեսումը, անգլերէն լեզուով տրուած 23 էջնոց «սինոփսիսին» ոճային խորթութիւնները, մանրամասն անուանացանկի մը պակասը: Սակայն ասոնք դուզնաքեայ թերիներ են միայն: Հատորը անկասկած որ պատիւ կը բերէ թէ՛ հեղինակին՝ զայն տեղաւորելով արդի հայ բանասիրական մտածումին բարձրագոյն դադաթներուն վրայ եւ թէ ալ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ՝ որուն հովանաւորութեան կը պարտինք գիրքին հրատարակութիւնը: Եւ նաեւ բացառիկ առիթ մը զարգացած Հայուն՝ որ իր ազգային ինքնութեան դադանիքը կը փնտռէ՝ տեսնելու, Գրիգոր Պահլաւունի Մագիստրոսի կեանքին, սկզբունքներուն եւ գաղափարներուն ընդմէջէն՝ հայկական քանի մը անկորնչելի արժանիքներ:

«Ասպարէզ»

ՄՕՍԵԱՑ ԱՆՏԱՌ

ՀԱՅԿ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Մեր թուականէն շատ ու շատ դարեր առաջ, երբ դեռ չկար աշխարհի եօթը հրաշալիքներէն եւ ոչ մէկը, Արարատեան դաշտին մէջ տնկուած էր Մօսեաց անտառը, որ աշխարհի ամենահին արհեստական պուրակներէն մէկն է:

Քերթողահայր Մովսէս Խորենացի կը գրէ, որ այդ անտառը տնկած է Հայկ Նահապետի որդին՝ Արամանեակը: Այս Արամանեակի որդի Արամայիսն ալ Մօսեաց անտառին քով հիմնած է Արմաւիր քաղաքը:

Պատմիչը կը հաղորդէ որ Հայաստանի մէջ սովորութիւն էր գուշակութիւններ ընել սօսիներու տերեւներուն սօսափիւնով: Այդ հեռաւոր ժամանակներուն գուշակութիւններ կ՚ընէին քուրմերը՝ տարբեր աստուածներու տաճարներուն պաշտօնեաները: Գուշակ քուրմերը կ՚անուանէին աստուածային պատգամը, Աստուծոյ պատասխանը մեկնող, պարզաբանող ու մարդոց հասցնող: Ենթադրենք որ զօրապետ մը կ՚ուզէ իմանալ թէ գրաւցի տէրութեան հետ մղուելիք կռիւը ինչ վախճան կ՚ունենայ: Քուրմ մը զօրապետին այս հարցումը կ՚ուղղէ Աստուծոյ, որ իր պատասխանը կը յայտնէ ծառերու սաղարթներուն սօսափիւնով: Այդ պա-

տախանը տերեւներու սօսափիւնի օգնութեամբ կարող է մեկնել միայն պատգամախօսը: Հաւանելի է որ տերեւներու շրշիւնէն անոր ոչինչ կ՚ըսէ ու ան զօրաւոր պետին անորոշ կամ հնարովի պատասխան մը կու տայ:

Կայ էգ սօսի եւ արու սօսի: Մի՛ զարմանաք, ոչ ալ նորութիւն նկատեցէք ըսածս: Մարդիկ շատոնց է որ սկսած են զանազանել էգ եւ արու սօսիները: Աւելի շատ կը խշխշային էգերը: Անոր համար ալ քուրմերը դուշակութիւններ կ՚ընէին էգ սօսիներու տերեւներու սօսափիւնով:

Միշտ չէ որ Սօսեաց անտառի դուշակ պատգամախօսները բոլոր հարցումներուն պատահական պատասխաններ կու տան, որոնք կրնային սխալ կամ պատահաբար ճիշդ ըլլալ: Քուրմերը տարիներու ընթացքին հաշիւներ կ՚ընէին եւ կը համադրէին որոշակի պարբերականութեամբ կրկնուող երաշտները, կարկուտները, հեղեղները եւ բնական այլ երեւոյթները: Այդպիսի դէպքերուն անոնք հիմնականում ճիշդ պատասխաններ կու տային, որով կ՚օգնէին արտերու եւ այգիներու մշակութեան: Այդ տեսակէտէն Սօսեաց անտառը կարելի է համարել Հայաստանի առաջին պարզունակ «օդերեւութաբանական կայանը»:

Սօսեաց անտառը սրբազան վայր կը համարուէր: Մովսէս Խորենացի կը գրէ որ այս անտառին նուիրուած է Արա Գեղեցիկի որդին՝ Անուշաւանը, որուն պատճառով սոսցած է Սօսանուէր մականունը: Այս կը նշանակէ թէ Անուշաւան Սօսանուէրը եղած է քրմապետ, պատգամախօս դուշակ:

Հին ժամանակ իւրաքանչիւր երկիր ունեցած է իր սրբազան ծառը: Յունաստանի մէջ այդպիսի ծառ համարուած է կաղնին, Հայաստանի մէջ՝ սօսին:

Սօսին հեթանոսական Հայաստանի խորհրդանիշն էր, Մասիսին հաւասարազօր: Հայերը ուզմի դաշտ կ՚իջնէին Սօսեաց անտառը պատկերող դրօշներով:

Ամէնքդ ալ գիտէք, որ բոլոր ծառերու տերեւներն ալ որոշ չափով կրնան խշխշալ, փսփսալ, բայց Հայոց նախնիները միւս ծառերու տերեւներուն շարժումները անիմաստ համարած են եւ սօսի բառէն կազմած սօսափել բառը:

Սակայն չկարծէք թէ սօսին միայն դուշակութեան ծառ եղած է: Մեր նախնիները անկէ ընտիր խեր կը պատրաստէին: Սօսեաց անտառը սրբազան ըլլալէ զատ, դաշտապաշտպան անտառաշերտի, երաշտի դէմ պատնէշի դեր կատարած է Արարատեան դաշտին մէջ:

Սօսեաց անտառը գոյատեւած է 2300 տարի, մեր շրջանէն առաջ քսանհինգերորդ դարէն երրորդ դարու վերջը: Պատմիչները չեն հաղորդեր թէ ինչպէս կործանած է այդ անտառը, որմէ ոչ մէկ հետք մնացած է: Բայց Հայաստան չէր կրնար առանց սրբազան անտառի մնալ: Եւ Արմաւիրի Սօսեաց անտառին անմիջապէս յաջորդած է Բագարանի Ծննդոց անտառը:

ՊԱՆԹԷՈՆԸ՝

ԵՐԷԿ, ԱՅՍՕՐ, ԻՍԿ ՎԱ՞ՂԸ

Ռընէ Քասէնի աճիւններուն փոխադրութիւնը Պանթէոն, այժմէականացուց այս յուշարձանը, որ փարիզեան տեսարժան վայրերուն մաս կը կազմէ եւ զբօսաշրջիկներու ծանօթ ուխտատեղիներէն մէկն է, թէեւ վերանորոգման մէջ, այս միջոցին:

«Մեծ մարդոց՝ հայրենիքը երախտապարտ» արձանագրութիւնը կը մնայ Սահմանադրական Ժողովէն, որ վճռած էր յուշարձանը օգտագործել որպէս վերջին հանգստավայր մեծ մարդոց: Յաջորդաբար կը փոխադրուէին՝ Միռապօ, Վոլթէռ, Ժան – Ժարժօ, Ժ. Ժ. Ռուսօ: Քոնվանսիոնը, սակայն, պիտի դուրս հանել տար Միռապոյի աճիւնները ու փոխադրէր՝ Մառայի աճիւնները: Ասոնք սակայն, պիտի արտաքսուէին:

Սկիզբը, Պանթէոնին տեղը եկեղեցի մը բարձրացած էր, զոր Գլովիս նուիրած էր առաքեալներուն եւ մկրտուած՝ Սէնթ–Ժընըվիէւ երբ անոր մասունքները հոն բերուեցան: Եկեղեցին քարուքանդ ըրին Նորմանտացիները եւ տեղը գրաւեց Սէնթ – Ժընըվիէւի աբբայարանը: 1754–ին, Լուտովիկոս ԺԵ. ուխտած ըլլալով նոր տաճար մը բարձրացնել Սրբուհիին, յատակագծի պատրաստութիւնը յանձնեց ճարտարապետ Սուֆլոյի, որ հոյակապ ծրագիր մը ներկայացուց, դժբախտաբար մեծածախս: Հարկ եղաւ վիճակահանութեան տոմսերու գինը 20–էն 24 սուի բարձրացնել եկամուտ հայթայթելու համար: Հաւաքուեցաւ 400 հազար ոսկի: Սկսուած, 1757–ին, եկեղեցին բարձրացած էր մինչեւ գմբէթը, երբ Սուֆլօ կը մեռնէր (1780): Այն ատեն, կը նկատուի որ Եկեղեցին բարձրացած է հին քարահանքերու վրայ, որոնք դըժուար թէ տոկան նման կառոյցի մը: Սուֆլոյի աշակերտ՝ Ռոնտըլէ կը յաջողի սակայն ամրապնդել շէնքը եւ վերջացնել գմբէթը (1812): Այդ թուականէն առաջ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ Շարժում Մշակութային Տունը, Սեպտեմբեր 25–ին, տօնած է Ս. Դ. Հ. Կուսակցութեան հարիւրամեակը: «Հայ ազգային քաղաքական – յեղափոխական կուսակցութիւնները երէկ եւ այսօր» նիւթին շուրջ արտայայտուած են տոքթ. Փասքուալ Օհանեան, Վահան Գալֆայեան եւ Սամօ Սարգիսեան: Հ. Յ. Դ.ի եւ Ս. Դ. Հ. Կ.ի ներկայացուցիչները տուած են իրենց պատկանած կուսակցութիւններուն տեսակէտներուն եւ սկզբունքներուն մասին ծանօթութիւններ: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է ճաշով:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Կեդրոնին մէջ, Սեպտեմբեր 12–ին, տեղի ունեցած է ճաշ – հանդիսութիւն մը, ի պատիւ տոքթոր Գէորգ Պաղճեանի, իր նոր լոյս տեսած գիրքին առթիւ: Հանդիսութիւնը վարած է Վահէ Քէթլի: Խօսք առած են առաջնորդ Վազգէն Եպիսկոպոս Քէչիշեան, Անդրէաս Արք. Պէտոյեան անդրադառնալով մեծարեալին վաստակին: Շնորհակալութեան խօսքերէ ետք Տոքթ. Պաղճեան մէջբերումներ կատարած է իր գիրքէն, թիւերու եւ փաստերու միջոցաւ ապացուցանելով այն նիւթական ու բարոյական կորուստը, զոր ունեցած է հայ ժողովուրդը 1915–ին եւ անկէ ի վեր:

**

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 27–ին, նշուած է Վարագայ Ս. Խաչի տօնը: Պատարագած եւ քարոզած է Շնորհք Պատրիարք: Յաւարտ ա–

բարողութեանց, վարժարանի սրահին մէջ տրուած է ճաշ մը: Սեղանը վարած է Պարոն Նալպանտ: Թաղական Խորհուրդի ատենապետը՝ Մելքոն Գարագէօզ, անդրադարձած է նախակրթարանի շէնքին նորոգութեան աշխատանքներուն: Եղած են կարեւոր նուէրներ ի նպաստ վարժարանին: Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք հուսկ բանքը արտասանած է Շնորհք Պատրիարք նշելով. – «Սամաթիա մեր լաւագոյն թաղերէն մէկն է, բայց լաւը լաւագոյնին թշնամին է: Պէտք է որ մեր վարժարաններուն մէջ առաւել կարեւորութիւն տրուի կրօնքի եւ հայերէնի դասերուն, որովհետեւ մնացեալը արդէն ուրիշ դպրոցներու մէջ ալ կարելի է սորվիլ: Այս տեսակէտով ուսուցիչներն ալ պէտք է ճիգ թափեն, եւ իրենք զիրենք պատրաստեն այսպիսի դասերը աւելի արդիւնաւոր կերպով տալու: Եթէ ուսուցիչը ինք չունի, ոչինչ կրնայ տալ»:

**

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ Շարժում Մշակութային Տան մէջ, Սեպտեմբեր 4–ին, տեղի ունեցած է համագումար մը, որուն ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը: Հաւաքոյթին նախագահած է առաջնորդ Գրիգորիս Եպիսկոպոս Բունիաթեան: «Սարդարապատ» շաբաթաթերթի խմբագիր Վարուժան Աճէմեան, Գիսակ Վարդապետ Մուրատեան, «Շարժում»ի խմբագիր Սամօ Սարգիսեան, փրոֆէսէօր Ռոսա Մախեան եւ Պետրոս Հաճեան խօսած են հայ մամուլի պատմութեան, մամուլ եւ ժողովուրդ յարաբերութեան, Հարաւային – Ամերիկայի շրջանի հայ մամուլի, անոր առաքելութեան մասին:

արդէն, Յեղափոխութիւնը վճռած էր եկեղեցին վերածել տաճարի մը որ պիտի ընդունէր մեծ մարդոց աճիւնները:

Ներկայիս 64 են այդ մեծերը: 1885–ին Վիքթոր Հիւկօ կ՚երթայ միանալ հիներուն, հոն են նաեւ Պոայլ, Կամպէթթա, Սատի Քառնօ, Ժան Ժօրէս, Էմիլ Զոլա, Փօլ Փէնլըվէ, Ֆելիքս Էպուէ, Սոֆի Պերթըլօ, որ միակ կինն է, իր ամուսնոյն գիտնական՝ Մարսըլէն Պերթըլոյի կողքին: Վերջիններէն էր՝ Ժան Մուլէն, հուսկ՝ Ռընէ Քասէն: Ոչ Փէկի, ոչ Պերկսոն, ոչ Ռոմէն Ռոլան եւ շատ ուրիշներ արժանացած են այդ յետ – մահու պատիւին:

Ուրիշ հարց մը թէեւ կը մտահոգէ շատերը: Սէնթ. Ժընըվիէւ «Լեռը» կրիւյէռի նման ծակուած էր: Բազմաթիւ հորեր փորուած էին եւ Սուֆլոյէն երկու դար ետք ալ, վիճակը խախուտ կը թըւի, թէեւ վախ չկայ որ ան փլի իր հռչակաւոր մեռելներուն վրայ, Մշակոյթի նախարարութիւնը շատ հոգ կը տանի այդ ուղղութեամբ: Ցոռետեսներ կան որ չեն կարծեր որ դար մը եւս դիմանայ: Ներկայ գլխաւոր ամբաստանեալը մթնոլորտի աղականութիւնը կը նկատուի, բացատրելու համար կանխահաս խաթարումը:

Թ. Ա. Թ.

ՎԷՊ

ԾՈՑԷՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԱԹՈՌԸ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

ինքնաշարժերու, ամէն ուղղութեամբ քալող մարդոց ու շրջուն վաճառորդներու անդուլ ակելլի հոսանքը երբեմն նեղացուցիչ կը թուէր Արիկի ու Աննայի, որոնք Խուպարի լայն ու գրեթէ պարապ մայթերու վրայ երբեք իրարու ձեռք սեղմելով քալելու պէտքը չէին զգացած: Պէյրութի սովորական ամառնային տաքը եւ խոնաւութիւնը քրտինքի ու ծուխի թեթեւ վարշահոտութիւն մը կը սփռէին թաղին յատակը՝ մինչ երկու կողմերէն բարձրացող մէկ քանի յարկանի տուները, կապոյտ երկինքին հակադրուող դեղին ու ճերմակ իրենց պատերով, կանաչ ու կարմիր փեղկերու սուր շուքերով եւ վերջապէս պատուհաններէն դահավիժող ծաղկազարդ բոյսերով, հայ տուներու ներքին խնամքն ու համեստ

դեղեցկութիւնը կ՚արտայայտէին Պուրճ Համուտի փողոցներու զբաւիչ անխնախանականութեան մը:

Մութ կապոյտ գործի տարազով երկու վարպետներ իրենց առաւօտեան սուրճը կ՚առնէին թիթեղի մը վրայ զետեղուած ափսէէն, երբ սոխպուեցան իրենց տախտակէ աթոռակները ժպիտով մը կողմ քաշել տոքթոր Թոմպուլեանի դարմանատան մուտքը բանալու համար Արիկի ու Աննայի առջեւ: Աշխատանոցին մէջ, ինքնաշարժի մը ծռմռած դրան առջեւ ծունկի եկած մաղաշ դէմքով աշկերտ մը անխախտ կեդրոնացումով ու մուրճի կանոնաւոր զարկերով կը հարուածէր ծըռած երկաթը, բոլորովին տարուած գործին ընծայած ակներեւ գոհունակութեամբ:

Արիկ եւ Աննա աստիճաններու վերջաւորութեան վայրկեան մը կանգ առին, աջ ու ձախ նայելէ ու շունչ մը քաշելէ ետք մտան աջ կողմի բաց դռնէն, որուն վրայ փակցուած թուղթէ ցուցակ մը տոքթոր Թոմպուլեանի ընդունելութեան ժամերը կը յայտարարէր: Սպասման սենեակը հանդարտ էր ու պարզ: Պիստակի գոյնով կանաչ պատերն ու լերկ սալայատակը զովութեան հաճելի զգայնութիւն մը կը բերէին փողոցի անհաճոյ օդէն ետք, որ ինքնաշարժի ճզակներով ու երկաթի վրայ իջնող մուրճի հարուածներով կը յամառէր միշտ ներխուժել ըսպասման սենեակի բաց պատուհանէն:

Եղեգէ ու չիւղերէ շինուած պարզ ու թեթեւ կահ – կարասի մը, որ, Լիբանանի խաղաղ օրերուն, տարուան այս եղանակին, տոքթոր Թոմպուլեանի ամառնային դարմանատունը կը բարձրանար, ամըչկոտ ներկայութեամբ մը հազիւ կը լեցնէր սենեակին ներքին պարապութիւնը:

Արիկ եւ Աննա, լուռ ու կեդրոնացած իրենց անհատական ներաշխարհին մէջ, աննպատակ՝ կը դարձնէին մէջտեղի սեղանին վրայ կուտակուած «Զարթօնք»ի ու «Մակաղին»ի հինցած թիւերու էջերը, երբ նոյն յարկի դիմացի դռնէն դուրս ելաւ տոքթոր Թոմպուլեան, իր սովորական աչքառու բժշկական տարազին մէջ:

. Բարիլո՛յս Տիկին Աննա ... Բարի եկած էք, – ըսաւ բժիշկը ձեռնուելով Աննայի հետ, ակնոցներուն վրայէն քննական ակնարկով ու պրկուած ժպիտով մը, – պարոնն ալ ձեր ամուսինը ըլլալու է ...

– Այո՛, կարծեմ այդ օրուան ճամբու բացառիկ դժուարութիւններուն պատճառաւ մեր հարսանիքին չէիք կրցած ներկայ գտնուիլ, – յիշեցուց Աննա, հաստատելով որ ընտանիքի բարեկամ այս բժիշկին հանդէպ իր պարտականութիւնը կատարած ու զրկած էր, ատենին, հարսանեկան իրենց հրաւէրը, – ամուսինս է ... Արիկ ...

– Ուրախ եմ ուրախ, – ժպտեցաւ տոքթոր Թոմպուլեան ձեռքը Արիկի երկարելով, – հայրիկը ի՞նչպէս է ... հրամեցէք դրասենեակս, թեթեւ քննութիւն մը ընենք ու խօսակցութիւնը կը շարունակենք:

Նոյն յարկին վրայ դիմացի տունը բընակող տոքթոր Թոմպուլեան գործնական ու հանդստաւէտ գտած էր գործի դալ իր սովորական մուճակներով. հանդարտ ու հաստատուն երեւոյթ մը ունէր, հետամուտ իր երիտասարդ տարիքը պարտկելու բժշկական փորձառութիւն ներշնչող սեւ ու հաստ շրջանակով ակնոցներու ու քունքերուն վրայ կուտակուած ճերմակ մազի խուրձերու ետին:

– Ուրեմն մօտ մէկ տարի կ՚ընէ ամուսնացած էք եւ կը փափաքիք զաւակ ունենալ, – ըսաւ տոքթոր Թոմպուլեան հաստատական ոճով առանց յանձնառու արտայայտութեան:

– Այո՛, – պատասխանեցին Արիկ ու Աննա միաժամանակ:

– Լա՛ւ, փափաքիլը միայն չի բաւեր, այդ ուղղութեամբ ալ պէտք եղած աշխատանքը կը տանի՞ք, – հարցուց տոքթոր Թոմպուլեան հեռաւոր զուարճութեամբ համեմուած ժպիտով մը:

– Ը՛հ, անշուշտ տոքթոր, գիտէք ... ըրհ ինչ որ սովորաբար մարդիկ կ՚ընեն պզտիկ բերելու համար, – ի վերջոյ արտայայտուեցաւ Արիկ քաջաբար. մինչ Աննա քայլ մը ետ առնելով կ՚աշխատէր իր բերանը պահել բռունցք ըրած ձեռքին ետեւ:

(Շար. 3)

Պր. Արամ Կիւրեղեան,
Տէր եւ Տիկին Վարուժան Կիւրեղեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Վարդան Պէզիքեան եւ զաւակները,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԱԼԻՍ ԿԻՒՐԵՂԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Մուքաֆեան)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 8-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 12, ժամը 14-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցին, 4, Կոմիտաս փողոց, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Նոժանի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Արամ Կիւրեղեանի եւ զաւակներուն:

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն-Ժէրոմի եւ Շրջակայքի Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը, կը ծանուցանէ թէ ինչպէս, ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնախմբէ եկեղեցւոյ շինութեան (57րդ) եւ անուանակոչութեան (55րդ) տարեդարձը Կիրակի, Հոկտեմբեր 18-ին:

Այս առթիւ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներուն համար եկեղեցւոյս հիմնադիրներու, Շինութեան յանձնախումբի, Թաղական խորհուրդի եւ օժանդակ Տիկնանց Յանձնախումբի, անդամ-անդամուհիներու, որոնք առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Երգեցողութեամբ՝ Եկեղեցւոյս երգչախումբին:

Ներկայ կ'ըլլայ՝

Mr. Lucien Veygand
(maire du Ier secteur)

Մատաղի բաշխումէն վերջ գինեձօն եւ ընդունելութիւն եկեղեցւոյ կից սրահը, պատասրկութեամբ Սէն-Ժէրոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին:

Կը խնդրուի Թաղիս եւ Շրջակայքի բարեպաշտ եւ հաւատացեալ ժողովուրդէն, որ իր ներկայութեամբ յարգէ նուիրական յիշատակը Թաղիս ննջեցեալներուն:

Մատաղի մասնակցողները թող դիմեն Թաղականութեան:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Տէր եւ Տիկին Ժան-Նոէլ Էլիզօղլու եւ զաւակները՝ Սոֆի եւ Թոմա,
Պր. Աւետիս Էլիզօղլու,
Տէր եւ Տիկին Փանայոթու եւ զաւակները (Յունաստան),
Տիկին Հիւսոն,
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծհօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ հարազատին՝

ՆԵՐՍԷՍ ԷԼԻԶՕՂԼՈՒԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 8-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 12, ժամը 14-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Լա-Վալէն Սէն-Հիլէրի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Մարթէն Օֆրայ, Տէր եւ Տիկին Թովմաս Թովմասեան եւ ընտանեկան համայն պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտեմբեր 11, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ԲԵՐԿՐՈՒՀԻ ՏԵՍԹԱՆԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Վեհիսեան, Ասլամպէկ Նիկոմիդիա)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գուրգէն Պօյաճեան (Տէսին) իր հանգուցեալ կնոջ՝ Աշխէնի մահուան 5-րդ տարելիցին առթիւ եւ իրենց ծնողներուն անշէջ յիշատակին կը նուիրէ 200-ական ֆրանք Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի մասնաճիւղին, Լիոնի Հայ Դատի Յանձնախումբին, Տէսինի Ռատիօ-Արմէնիին եւ Տէսինի Եկեղեցւոյ բարեզարդութեան եւ 300-ական Ֆ. «Յառաջ» եւ «Կամք» օրաթերթերու բարգաւաճման:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 14, երեկոյեան ժամը 8·30-ին, հովուատան մէջ,
36, quai J. B. Clément
կը դասախօսէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ
Նիւթ՝
«Հայ Եկեղեցւոյ Ծէսը»:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արշալոյս Դատաւորեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Տիրուհի Գալֆայեան իր ամուսնոյն Գէորգ Գալֆայեանի մահուան 10-րդ տարելիցին ի յիշատակ 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Պր. Մխիթար Քացախեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր կնոջ յիշատակին:

ՏԷՍԻՆ. – Թրագոչ 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Պարոյր Միսքճեանի յիշատակին:

Լ Ի Ո Ն

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ԼԻՈՆԻ
Ս. ՅԱԿՈԲ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ
ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Ազգային Տան սրահին մէջ
40, rue d'Arménie
Հոկտեմբեր 9-էն 19:

Ամէն օր ժամը 3էն (յ.մ.) – 7·30 յ.մ.)

Բացումը տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 9-ին, երեկոյեան ժամը 6·30-ին:

Խունկերամ փութացէք քաջալերել 12 ծանօթ եւ տակաւին, մեզի անծանօթ հայ արուեստագէտներ:

MISE EN SCÈNE ET ADAPTATION — NAREK DOURIAN
PAROLES ET MUSIQUE. — NAREK DOURIAN

ASSISTANTE METTEUR EN SCÈNE: ETVARTA PAROUNAKIAN

DÉCOR ET COSTUMES: KARIM MEKHITIGIAN

RÉALISATION COSTUMES: CHOUCHANE TCHERPACHIAN

ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ

Կազմակերպութեամբ՝
ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Բեմադրութիւն՝ ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Կ Ի Ր Ա Կ Ի, Ն Ո Յ Ե Մ Բ Ե Ր 8, Ժ Ա Մ Ը 1 5 - Ի Ն

Salle Jeanne Arp — C l a m a r t

Ի Նպաստ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ վերանորոգութեան.

Տոմսերը ապահովել Հոգաբարձութեան անդամներու եւ Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ, Հեռ.– 46 – 44 – 28 – 52:

Տոմսի գինն է՝ 100 Ֆր. եւ մինչեւ 14 տարեկան փոքրերը 40 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12-14, rue Saint - Bazile — 13001 MARSEILLE

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ

- ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 16, ժամը 19-էն սկսեալ, բացում ցուցահանդէսի՝ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ:
- ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 16, ժամը 21-ին՝ դասախօսութիւն.– «Սփիւռքի ապագան իր աւանդական հաստատութիւններու ընդմէջէն»:
 Կը մասնակցին՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, Իվ Թերնոն, Ռոպէր Տէր Մերկերեան, Կարօ Յովսէփեան:
 Դասախօսութիւնը կը վարէ՝ Լեւոն Ծոլաքեան:
- ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 23-ին, ժամը 20·30-ին՝
 մասնակցութեամբ՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի 4 մասնաճիւղերուն.
 Ներկայացում եւ ձօնագրութիւն՝
 CONTES ARMENIENS գիրքին
 Illustration : A. Boudakian Editions KIRK Préface : H. Verneuil
 Ներկայ կ'ըլլայ հեղինակը՝
 Տիկին Շաքէ Տէր Մելքոնեան-Մինասեան (Քանատայէն):
- ԿԻՐԱԿԻ, Հոկտեմբեր 25, ժամը 15-ին՝
 Թատերական ներկայացում՝
 «ԴՐԱՄՕԺԻ՛ՏԸ ՊԱՏՄԱՆ Է...»
 Հեղինակ՝ Սիրարփի Գապարաճեան
 Բեմադիր՝ Գէորգ Գապարաճեան
 Նիսի Հայ Մշակութային Ակումբի Թատերախումբ.

Մուտք՝ 50 Ֆր.:

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
13

MARDI
13 OCTOBRE
1987

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

LE NUMERO : 4,00 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.594

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

63e ANNÉE — No 16.594

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՕՐԱԿԱՐԳԸ՝ ԼԸ ՓԷՆ ԵՒ ԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՃԱԿԱՏԸ

ԱՆՀԱՄՈՒԹԵՆԷ՝ ԱՆՀԱՄՈՒԹԻՒՆ

Ազգ. Ժողովին մէջ է, այս անգամ, որ Լը Փէն եւ իր երեսփոխանները աննախընթաց իրարանցում մը ստեղծեցին, որու գլխաւոր հետեւանքն է, կրկին, որ բոլոր մեթաները, բերանացի, պատկերաւոր թէ գրաւոր Լը Փէնով զբաղին, դեռ Երկուշաբթի։ Եւ վերջացած ալ չէ։ Մեծամասնութեան դէմ է, որ Ազգ. ճակատը իր անզուսպ կատաղութիւնը դուրս տուաւ։ Ուրբաթ (Հոկտեմբեր 9) երեկոյեան, օրակարգի նիւթն էր՝ Շալանտոնի օրինագիծը Թմրեցուցիչի շահատակութեան հետապնդումի շուրջ։ Ազգ. ճակատի երեսփոխաններու պարզած պատկերը, վարուելակերպը շշմեցուցիչ եւ տարափելի կը նկատուի։ Առելութիւն, նախատինք, ֆիզիքական յարձակում այն տաւորութիւնը ձգած են, որ Ազգ. ճակատի մարզիկը յանկարծ «ազատագրուած» թող տուած են իրենց բնազդները։ Համաձայն տեսակ մը փոխ - վրէժ էր ՀՀՀ-ի (ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ) դէմ, որ աւելի յառաջ դիրք բռնած է «մանրամասնութիւն»էն ի վեր Լը Փէնի շարժումին դէմ։ Արդարեւ, կասկածելի է այլեւս, որ Լը Փէն կարենայ անհրաժեշտ 500 ստորագրութիւնները ժողվել նախագահական իր թեկնածութեան համար, քանի որ մեծամասնութենէն, սեւէ մէկը դժուար թէ յօժարի։ Ուրեմն, կատղած երեսփոխաններ իրենց «գոյնը» դուրս տուած են, եթէ մինչեւ այսօր այդ մասին վարանողներ կային։ Պատրուակը եղած է շիրաքեան եւ ԻՒ - ՏԷ - ԷՖ - երեսփոխաններու այդ օրը եւ ընդհանրապէս «բացակայութիւնը»։

Շալանտոն, սկիզբը պարտաւորուած է հրապարակային քուէի դիմել իւրաքանչիւր սրբագրուած յօդուածի համար, ապա «կեդրոնացած քուէարկութիւն» պահանջած է (Սահմանադրութեան 44-րդ յօդուածին, Գ. հատուած), որպէսզի մէկ քուէարկութեամբ հարցը փակուի։ Սրբագրութիւնները նպատակ ունէին ծանրացնելու թմրեցուցիչի առեւտուր ընողներուն պատիժները։ Վիճաբանութիւնները տասը ժամէ կը շարունակուէին, երբ կռիւները սկսած են Շաբաթ առտուան դէմ, այսինքն 1-էն սկսեալ։ Ուղղակի ամօթ դիմելով է, որ Ազգ. ճակատի երեսփոխանները ռազմադաշտի վերածած են ժողովարահը։ Հոս - հոն վազելով դարձուցած են բացական երեսփոխաններու ինքնաշխատ քուէագործիքները, հակառակ քուէ տալու համար, ձեռք - ձեռքի ալ կուգան, երբ քանի մը երեսփոխան կը ջանան ընդդիմանալ, ազգ. ճակատի 2 երեսփոխան հրմշտուքներով կը հասնին նախագահական աթոռին, հակելու համար քուէարկութեան ընթացքին, աւելի ճիշդ փոխանորդաբար կատարուած քուէարկութեան։ Ի վերջոյ, սպառնալիք, հայհոյանք։ Երբ համայնավար երեսփոխան մը կ'ըսէ. – «փուչի պատրաստ մարդիկ էք», Լը Փէնիստ մը զինքը Մոսկուա կը ղրկէ։ Վէճերը կը սաստկանան, Տէվճեան խակ, որ կը ջանայ ընդդիմանալ այս «մասուրական անհարկչութեան» («Լը Մոնտ»), «Ֆաշիստ Ճերվի» (Փրովանսալ նախատական խօսք մըն է Ճերվի, որ կը նշանակէ մարդու գործիք, սպաննող, տեսակ մը վարձկան)։ Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ ցաւալի է այն է որ Լը Փէն եւ իր շարժումը կը շարունակեն գլխաւոր նիւթն ըլլալ ֆրանսական քաղաքականութեան, թէեւ երկիրը ուրիշ հոգեր ունի։ Լը փէնիսթները զոհ չեն նաեւ որ մեծամասնութիւնը փոխել տուաւ քուէարկութեան դրութիւնը, քանի որ շնորհիւ ընկերվարականներու համեմատականին է, որ 15 երեսփոխան բազմած են եւ մեծամասնութեան դրութեան վերահաստատումը կրնայ զիրենք տուն ղրկել։

«LIBERATION» : TETE D'AFFICHE PATRICK DEVEDJIAN

Երկուշաբթի օր, «Լիպերասիոն»ի թէթ տ'աֆիշն էր Փաթրիք Տէվճեան, ճիշդ այն բախումներուն պատճառներով զոր ունեցած էր Ազգ. ճակատի հետ։ Ի դէպ, այս վերջինը կրնայ դատական հետապնդումի դիմել իրեն դէմ, որով - հետեւ հետատեսիլէն յայտնեց թէ Ազգ. ճակատը սեռային նախատինքներ գործածած էր երեսփոխանուհի՝ Ֆրանսուազ տը Փանաֆիէօյի դէմ։ Թերթը «խնդալիք» կը գտնէ Տէվճեանի դէմ եղած վիրաւորանքները, իբրեւ ծայրայեղ - աջ ... ծայրայեղ աջերու կողմէ։ Տէվճեան չուրանար թէ 20 տարեկանին, այդպէս էր, քիչ մը Ալժերիոյ պատճառաւ։ Կ'ըսէ. – «Գաղթականի իբրեւ զաւակ, կը նկատէի որ Ֆրանսայի փարելու ձեւ մըն է»։ «Ուղջակիզումի որդի», կը գրէ թերթը, միշտ ուշադիր է փոքրամասնութեանց։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սիիրդի Շրնաք գիւղաքաղաքին վրայ յարձակելով մօտ 70 Քիւրտեր սպաննած են 13 հոգի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հարաւը, արեւելեան թէ արեւմտեան փոթորիկի, հովի, ողողումներու հետեւանքով մեծ վնասներ կրեց։ Մահեր ալ պատահած են (5)։ Ծովէն եկող հովը մինչեւ 150 քմ. ժամական արագութեամբ աւեր գործած է, Մոնփըլիէ, Սէթ, Պանեիւլս, Փալավաս, Մարսէյլ աննկարագրելի վիճակի մատնուած են։ Գինեգործութեան համար ալ վնասը մեծ է։

ԺԸՆԵՒԻ Պօ - Ռիվաժ պանդոկին իր սենեակին կից բաղնիքին մէջ գտնուած է գերմանացի նախկին նախարար՝ Ուվէ Մարշալի դիակը։ Կը կարծուի որ անձնասպան եղած է։ Քրիստոնեայ - Դեմոկրատ այս քաղաքագէտը, որ ծանր ամբաստանութիւններու տակ էր, քննիչ յանձնախումբի մը պիտի ներկայանար Երկուշաբթի եւ Ժընեւ հասած էր, Գերմանիա վերադառնալու համար։

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՎԱՐԶԱԿԱՌՈՒՔԻ (թաքսի) վարորդ կին մը սպաննուած է առջի գիշեր, ինչ որ անգամ մը եւս խնդրոյ առարկայ կ'ընէ անոնց ապահովութեան հարցը։ Կինը վայրագ կերպով սպաննըւած է, օրուան իր հասոյթը ձեռքէն առնելու համար։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ, միասեռականները մեծ ցոյց մը ըրած են, ոմանք յայտարարելով թէ հպարտ են որ միասեռական են։ Ուրիշներ, ՍԻՏԱ-է վարակուած, բողոքի արտայայտութիւններ ունեցած են։

ՖՈՒԹՊՈԼ

×

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթավերջի խաղերու արդիւնքներն են. –

Փլէսի Ռոպենսոն – Իսիի Հայ Մարզական	2 — 1
Ժէօն Ռուժրմոն – Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս	2 — 0
Ալֆորվիլի Հայ Մարզական – Վիլժիւիֆ	1 — 1
Հ. Մ. Մ. – Սուռ Քրէթէյ	2 — 2

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6 - 9)

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի պետական ֆիլհարմոնիան երաժշտական նոր յայտագիրներ մշակած է Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 70-ամեակին առթիւ։ Այսպէս, Երաժիշտներու Միութեան հետ կը կազմակերպուի խորհրդային երաժշտութեան փառատօն մը, նուիրուած՝ Արամ Խաչատրեանի յիշատակին. փառատօնի ընթացքին առաջին անգամ ըլլալով Երեւանի մէջ կը մեկնաբանուի Խաչատրեանի պարային սուիթը։ Փառատօնին կը մասնակցին Հայաստանի պետական սէնֆոնիք նուագախումբը, սենեկային համոյթը, Կոմիտաս եւ Երեւանի լարաւոր քառեակները, անուանի արուեստագէտներ, որոնց կարգին՝ Մեդէա Աբրահամեան, Սվետլանա Նաւասարդեան, Ռուբէն Ահարոնեան, Վահագն Ստամբոլցեան եւ Կարինէ Օհանեան։

Այս տարի առաջին անգամ ըլլալով Երեւանի մէջ կը հնչէն Փրոքոֆիեւի «Իվան Ահեղ» օրաթորիօն, մոսկուացի երաժիշտ Ա. Շնիտկէի 4-րդ համանուագը եւ հայ կարգ մը երգահաններու նոր գործեր։ Փառատօնին հանդէս կուգան Մինսկի «Կանտաբիլէ» համոյթը, Մոսկուայի «Մադրիկալ»ը, Ձեխոսլովաքիոյ սենեկային նուագախումբը։

Հոկտեմբերին Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ Փոլքլորի երաժշտութեան փառատօն մը, որուն կը մասնակցին «Թաթուլ Ալթունեան» երգի ու պարի, Պարի պետական, Գուսանական երգի համոյթները եւ զանազան խումբեր։

⁂

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Ձեստաֆոնի (Վրաստան) տեղի ունեցած Անդրկովկասի ժողովրդական թատրոններու փառատօնին մասնակցած են Սղնախի ժողովրդական թատերախումբը, Ձեստաֆոնիի խամաճիկներու թատրոնի սիրող խումբը, ինչպէս նաեւ Հայաստանէն եւ Ազրպէյճանէն թատերական խումբեր։ Մրցումէ դուրս փառատօնին մասնակցած են նաեւ Ձեխոսլովաքիայէն եւ Շուէտէն խումբեր։ Դատակազմը «Այրեբու լաւագոյն դերակատար»ի մրցանակը շնորհած է Ախուրեան շրջանի մշակոյթի տան թատրոնի դերասան Սանասար Մըկրտչեանի, որ գլխաւոր դերը մարմնաւորած է «Շողոքորթը» կատակերգութեան մէջ։ «Լաւագոյն բեմադիր»ի մրցանակին արժանացած է Գորիսի թատրոնի բեմադիր Երուանդ Մանարեան։

⁂

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱԹՈՒՄԻ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Պաթումի մէջ տեղի ունեցած է օփերային երաժշտութեան փառատօն մը, արժանանալով բուռն ժողովրդականութեան։ Փառատօնին մասնակցած են Ձեխոսլովաքիոյ, Վրաստանի, Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի օփերաներու ծանօթ մեներգիչներ։ Իր տպաւորութիւնները փոխանցելով մեներգչուհի Էլվիրա Ուզունեան նշած է, թէ մեծ գնահատանքի արժանացած են Հայաստանէն մասնակցող արուեստագէտները՝ Դ. Պօղոսեան, Ռ. Բարսեղեան, Մ. Անտոնեան, Յ. Նիքսալեան, Ց. Այվազեան։

ՃԱՏՐԱԿ

ՍԵՎԻԼԼԱ

ԳԱՍՊԱՐՈՎ – ԳԱՐԲՈՎ ԿՐԿԻՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Համաշխարհային ախոյենութեան 34-րդ հանդիպումը տեղի կ'ունենայ այս անգամ՝ Սեվիլլա։ Շաբաթ իրիկուն, վիճակը առաւելութիւնը տուաւ Գարբովի, որ կը սկսէր Երկուշաբթի (Հոկտեմբեր 12) կէսօրէ ետք (4.30-ին) ճերմակներով։

Երկուշաբթի օրուան օրաթերթերը լայն տեղ կուտային այս նոր մրցումին։ «Իւմանիթէ» ամբողջ էջ մը կը նուիրէր, անդրադառնալով Շաբաթ իրիկուան հանդիսութեան, որ բացման երեկոյթն էր ախոյենութեան այս նոր հանդիպումին։ Ուշադրութիւն գրաւած է Գարբովի նոր կողակիցը, բայց լուսանկարիչները առաւելաբար կեդրոնացած են Գլարա Գասպարովի վրայ, Կարիի մայրը, որ երբեք չի բաժնուիր զաւկէն։

Համայնավար պաշտօնաթերթը կ'աւելցնէ թէ այս նոյն օրը, Գասպարով ներկայացուցած է իր գիրքը՝ խորագրըւած՝ «child of change», որ տարօրինակ ձեւով ֆրանսերէնի մէջ եղած է՝ «Et le fou devint roi» (տե՛ս «Յառաջ», Սեպտեմբեր 29)։ Հատորը, նախ գերմաներէն եւ ֆրանսերէն լոյս տեսած է (գրուած է գործակցութեամբ անգլիական «Օպզերվըր» թերթին խմբագրապետին), ապա հրապարակ պիտի հանուի, այս օրերս, Սպանիա եւ Անգլիա։ Առայժմ Խորհրդային Միութիւն լոյս պիտի չտեսնէ, թէեւ Գասպարով շնորհակալ է խորհրդային իշխանութեանց, որոնք օգնած են իրեն գրքին իրագործման համար։

Գասպարով կ'ըսէ թէ այս հատորը գըրած է, որպէսզի արեւմտեան կողմն աշխարհի տարբեր ձեւով տեսնեն Խորհրդային Միութիւնը։ Կ'ըսէ թէ իր անձնական ճաշակները՝ փոփ-ի, ելեկտրոնիկ ապրանքներու եւ զգեստներու, արեւմուտքէն եկած, կարծել տուած են որ ապագայ փախստական մըն է եւ չեն հասկցած որ կրնայ դէմ ըլլալ ճատրակի իշխանութեանց (ՖԻՏԷ, նախագահ՝ Քամփոմանէս) եւ միաժամանակ պարկեշտ խորհրդային քաղաքացի մը մնալ։ Այս ազատութեամբ կ'արտայայտուի իր – գլխաւորաբար – ինքնակենսագրական հատորին մէջ, զոր նուիրած է իր հօրը յիշատակին։

«Իւմանիթէ»ի աշխատակիցը սապէս կը վերջացնէ իր գրութիւնը գիրքին մասին. – «...Ոճի յստակատեսութիւնը եւ ազատութիւնը որոնցմով Գասպարով կը խօսի իր երկրին մէջ տեղի ունեցող փոփոխութեան մասին, իր խօսքին անհամբեր ջերմութիւնը, որոնք կը թուին թէ իր սերունդին կը պատկանին, այս գիրքը կը վերածեն անփոխարինելի փաստաթուղթի մը, անոնց համար որոնք կ'ուզեն հասկնալ թէ ի՞նչ է խնդրոյ առարկայ Խորհրդային Միութեան մէջ։

× «Նովոստի»ի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, Գասպարով կ'ըսէ թէ դըժուար է, երեք տարուան մէջ, չորրորդ անգամ ըլլալով մրցիլ ախոյենութեան տիտղոսին համար։ Բայց եւ այնպէս կ'աւելցնէ. – «Ցաղթանակի պարագային, բարոյական գոհունակութիւն մը կ'ունենամ նման մարաթոնէ մը՝. – Գարբով տասը տարի դրած է երբեակ ախոյեան ըլլալու համար, ես, թերեւս, 3 տարիէն յաջողիմ...»։

× «Ֆիկառօ» նաեւ լայն տեղ կուտար Երկուշաբթի օր, այս հանդիպումին։ Ցօղուածին առաջին տողերն իսկ յատկանշական են. – «Զիրար կ'ատեն եւ սակայն երեք տարուան ընթացքին, չորրորդ անգամն է որ երկու լաւագոյն խաղացողները դէմ դիմաց են. – Երկու ոճեր երկու տարբեր խառնուածքներ իրարու պիտի բախին»։ Գարբով, կը գրէ աշխատակիցը, կը յայտարարէ թէ ետ պիտի առնէ տիտղոսը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅՈՑ ՑԱՒԵՐՈՒ ՎԻՊԵՐԳՈՒՆ

ՍԱՐԻԲԷԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Տաղանդաւոր գրող, մանկավարժ, մշակութային գործիչ Պերճ Պռոշեան ծնած է 1837–ին Աշտարակ, դերձակի ընտանիքի մէջ: Նախնական կրթութիւնը ստացած է ծննդավայրի Նորաթաղ դպրոցը: Յառաջդիմութեամբ եղած է առաջինը եւ արժանացած Աշտարակ ժամանած Խաչատուր Աբովեանի գովեստին: Ուսումը շարունակած է Մուղնիի վանքը, ապա Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցը: Փայլուն կերպով աւարտելով քննութիւնները, քանի մը ամիս յաճախած է Թիֆլիսի ազնուականներու գիմնազիան, սակայն շարունակելու անհրաժեշտ նիւթական միջոցները չունենալով, կիսատ թողած է: 1858–ին յափշտակութեամբ կարդացած է Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի, ողբ հայրենասէրի» վէպը, իր բնորոշումով՝ այդ «նորանշան եւ սքանչելի երեւոյթը», «այդ անգին գանձը»: Այդ տպաւորութեան տակ սկսած է շարադրել իր անդրանիկ՝ «Սօս եւ Վարդիթեր» վէպը, որ մամուլի մէջ եւ առանձին գիրքով լոյս տեսաւ 1860–ին, եւ անմիջապէս ուշադրութիւն գրաւեց, գրախօսուեցաւ, տեղի տուաւ գրուատական եւ քննադատական կարծիքներու: Վէպին գիտական մանրազնին քննութեան ձեռնամուխ եղաւ Պետերբուրգի Պետրոպաւլովեան բերդը բանտարկուած Միքայէլ Նալբանդեանը, որ «Կրիտիկա «Սօս եւ Վարդիթեր» ուսումնասիրութեան մէջ կը գրէ. – «Մենք պարտականութիւն ունինք հրատարակել, թէ Պ. Աբովեանցի «Վէրք Հայաստանի»ն եւ «Սօս եւ Վարդիթեր» հիմք դրին արդեան ազգային վիպասանութեան»: Նալբանդեան անկեղծ եւ անաչառ քննութեամբ եզրակացուց, թէ վէպին մէջ կան թերութիւններ, անկատարութիւններ, հոգեբանական սայթաքումներ, սակայն «էական արժանաւորութիւնքը շատ են եւ չօշափելի, մինչդեռ թերութիւնքը՝ չնչին եւ աննշան»: Ան վէպի էական արժանիքներու շարքին դասեց հեղինակի սերտ կապը ժողովրդի հետ, կեանքի իրապաշտական արտացոլումը, «պարզ, բնական եւ անզարդ» լեզուն եւ յատուկ ընդգծեց հասարակութեան ընկերաբարոյական խոցերու խարազանումին ուղղուած քննադատական կեցուածքը՝ «կենարար սկեպտիցիզմը»: Ափսոսանք յայտնելով այս վերջինին սակաւութեան համար, քննադատը վէպը համարեց «ազնիւ եւ պատուական աշխատութիւն», բարի երթ մաղթեց «ապագայում աւելի մեծ յոյսեր տուող երիտասարդ բանաստեղծ»ին:

Տարիներու հետ հասունցաւ ու փայլեցաւ Պ. Պռոշեանի տաղանդը: Ճիշդ է, ստեղծագործելու ազատ ժամանակ եւ բարենպաստ պայմաններ չունեցաւ: Գրեթէ ամբողջ կեանքին մէջ ան որպէս ուսուցիչ աշխատեցաւ Աշտարակ, Թիֆլիս, Շուշի, Ագուլիս, Աստրախան, Երեւան (հոս եղաւ նաեւ թեմական տեսուչ), կրկին Թիֆլիս (Ներսիսեան դպրոց) եւ բոլոր այդ վայրերուն մէջ, մեծ մասով առաջին անգամ, հիմնեց ու ղեկավարեց նաեւ իգական դպրոցներ: Ժամանակի մանկավարժութեան յառաջդիմական դիրքերէն գրեց դպրոցական կանոնադրութիւններ եւ ուսումնական ծրագիրներ: Սակայն այդ բոլորի փոխարէն, որպէս վարձք շարունակ ... հալածուեցաւ, քանի մը տարի նոյնիսկ զրկուեցաւ ազգային հոգեւոր դպրոցներուն մէջ դաս տալու իրաւունքէն: Պ. Պռոշեան որոշակի ծառայութիւն մատուցանեց թատրոնի եւ թատերագրութեան զարգացման, մասնաւորապէս գործօն մասնակցութիւն ունեցաւ Թիֆլիսի մէջ մշտական հայ թատրոն եւ թատերախումբ կազմակերպելու գործին (վերջինս, ի պատիւ իրեն կոչուեցաւ «Պերճական խումբ»): Խ. Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպին հիման վրայ ստեղծեց «Աղասի» դրաման, որ 1863–ին տպագրուեցաւ եւ բեմադրուեցաւ: Գրեց բանաստեղծութիւններ («Սօսի երգերը»), ռուսերէնէ թարգմանեց Ն. Օստրովսկիի «Եկամտաւոր պաշտօնը», Լ. Տոլստոյի «Կովկասի գերին», «Մանկութիւն եւ պատանեկութիւն»ը, Ն. Գոգոլի «Ամուսնութիւն»ը, Զ. Տիքընսի «Տէյվիտ Գոփըրֆիլտ»ը, Տ. տը Ֆոյի «Ռոպենսոն Գրուզօ»ն եւայլն: Ու աւելի քան մէկուկէս տասնամեակ զբաղեցաւ ... լուսանկարչութեամբ, երկարամեայ ընդմիջումէ ետք միայն ստեղծելով իր երկրորդ՝ «Կռուածաղիկ» վէպը, որ տպագրուեցաւ 1878–ին:

Հարուստ կենսափորձ կուտակած հեղինակը այս անգամ դիմած էր պատմավէպի սեռին, ձգտելով, սակայն, արձագանգել իր ժամանակի հրատապ երեւոյթներուն: «Գործող անձիքը, – կը գրէ նամակի մը մէջ, – իրենց մականուններովը ներկայ հերոսներն են հարիւր տարի առաջ տարած»: Հեղինակի այս հաւաստումը յատուկ ուսումնասիրութեան խնդիր է, ուստի նշենք միայն, որ բաւական յաջող պատկերացուած են պարսկական տիրապետութեան վերջին տարիներու ընթացքին հայ ժողովուրդին կրած հալածանքները եւ ինքնապաշտպանական մաքառումները. հմտօրէն կերտուած են ազգաւէր տանուտէր Ղեւոնդի եւ ազգուրաց սքեմաւոր Բաւթառենց Տէր – Մելիքսէթի կերպարները: Ջղալի են արկածային տարրերը, միտումնաւորութիւնը, գոյներու խտացումը, սակայն որպէս մեր առաջին պատմավէպերէն մէկը, «Կռուածաղիկը» որոշակի տեղ ունի Հայոց պատմահայրենասիրական վէպերու շարքին մէջ:

«Կռուածաղիկ»էն զուգահեռ Պռոշեան գրեց իր ստեղծագործութեան գլուխ – գործոցը՝ «Հացի խնդիր» վէպը: Լոյս տեսնելէ յետոյ (1880) վէպը բազմիցս վերհրատարակուեցաւ, թարգմանուեցաւ ռուսերէնի, գերմաներէնի, լեհերէնի, պուլկարերէնի:

«Հացի խնդիր»ը ծայրէ ծայր յագեցած է դրամատիրական յարաբերութիւններու զարգացման զուգընթաց նաեւ գիւղաշխարհին մէջ ահագնացող ընկերային չարիքներու եւ բարոյական արատներու անխնայ քննադատութեամբ: Դեմոկրատ գրողը իրականութեան գեղարուեստական պատկերումով կը բացայայտէ եւ կը մերկացնէ «արծաթի ու փառքի համար» ժողովուրդը կեղեքողներու գործած ահաւոր չարիքները, անիրաւ ու անարդար արարքները՝ սկսած գաւառապետէն մինչեւ անոր պաշտօնակիցները, տանուտէրերը եւ ագահ ու անգութ վաշխառուները: Վէպի գլխաւոր հերոսը՝ Միկիտան Սաքօն, փոքր տարիքէն «մօր կռնակ կորող է եղել, աչքի սուրմա թացնող», ճարպիկ գող ու անամօթ խաբեբայ: Ընթանալով «ծուռն ու պարսաւելի ճանապարհով», ամանց քծնելով եւ կաշառելով՝ հարստութիւն դիզած է: Անոր թիկունքին «սարի պէս» կանգնած են պետական կարգերը եւ օրէնքները, գաւառապետի մտրակը եւ գործակալի գաւազանը: Նման պայմաններու մէջ, բնականօրէն, ոտնատակ կ՚ըլլան արդար աշխատանքի մարդիկ, որոնց ունեզուրկ եւ իրաւազուրկ գոյավիճակին մասին վէպին մէջ կը կարդանք.

«Խալխում էլ հալ չմնաց, եղը վեր են կացնում, տակիցը հորթ ուզում, զոռով մարդկանց կռուացնում են, որ մէջտեղը իրանք մոծակի պէս ծծեն՝ արնաքամ անեն, էլ ոչ դիւան կայ, ոչ դատաստան, ոչ իրաւունք կայ, ոչ արդարութիւն. վերջին մոհտարիցը (սպասաւոր) բռնած՝ ընչանք ինքը՝ մովրովը (գաւառապետ), ձեռքը դէմ արած ուզում են: Ախար որտեղի՞ց տան. մեր գեղի հալը հարցրու՝ կը սարսափես, որ լսես. տուն կա՞յ, որ պարտքի տակ թաղուած չլինի, ի՞նչ են անում, կերածները պաս օրերին ցամաք հաց ա, ուտելին՝ մի կտոր աղէխի չոր պանիր, հագածներն էլ՝ որ մի թելը քաշես ինը հարիւր կարկատան վեր կ՚ընկնի»:

Վիպասանը կ՚երազէր ու կը հաւատար, թէ օր մը «արդար արեգակի լոյսը ամէն ծմակները կը թափանցի» եւ վէպին մէջ հանդէս բերած է «բարի քննիչ» մը, որ կը դատապարտէ անարդարութիւնը: Սակայն արդար պատիժէ կը խուսափի մեծագոյն չարագործը Միկիտան Սաքօն, որ հաւատքը կը փոխէ, նաեւ բնակավայրը եւ կը շարունակէ շահատակութիւնները:

«Շահէն» պատմավէպին մէջ (1888) Ռուսաստան կրթուած պարսկահայ բժիշկ Շահէնի կեանքով գրողը ցոյց կուտայ, թէ ինչպէս ռուս ազատարար ժողովուրդի օգնութեամբ հայութեան արեւելեան հատուածը փրկուեցաւ «պարսկական մոլեռանդ հալածանքներից» եւ բռնեց «դարաւոր տառապանքներին վերջ տալու ուղին»:

Գրողը իր յաջորդ գործերէն մէկուն՝ «Ցեցեր» վէպին մէջ (1889) մեծ վարպետութեամբ հաստատեց, որ աւելի խորացած է «մարդը մարդու համար գայլ» գիշատիչ սկզբունքը: Անոր համաձայն, գիշատիչները ոչ միայն բազմացած են («Առաջ ուտողը մենն էր, հիմի՝ մի քանիսը»), այլեւ աւելի են յղփացել, լըկտիացել, որովհետեւ աւելի են հզօրացել: Այդ կը վկայէ վարպետօրէն ստեղծուած Բալասան աղայի կերպարը: Ան ոչ թէ սովորական ցեց է, այլ ցեցապետ, խոշոր գիշատիչ, որ իր ծննդավայրին մասին կ՚ըսէ. – «Ողջ գիւղն իմ սորուկն է» եւ կ՚աւելցնէ. – «Վաղարշապատ, Աշտարակ, Եղվարդ, Փարպի, Բիւրական, Շարուր, Դալարագեազ՝ բոլորն իմ ճորտերն են, քաղաքում բանկերն են ինձ պարտ»: Նախկին աղքատ «քաչալ Մեսրոպ»ի որդի Բալոն՝ ուսման մէջ անշնորհք, բայց ճարպիկութեամբ բարձր պաշտօն եւ հարստութիւն ձեռք բերած Բալասան աղան, նոյն ինքը Մելնիկովը, իր եւ իր նմաններու գործելակերպի դիպուկ բնութագիրը կուտայ, ըսելով. – «Թոյլը զօրեղի համար է ստեղծուած, արջը գայլին է խեղդում, գայլը՝ ոչխարին, աղուէսը՝ հաւին, կատուն՝ մկանը ... ինձանից ձեզ խորհուրդ, ձեռքդ ընկաւ, տեսար, որ քեզանից անուժ է՝ փչրի, ոչընչացրու, մէջտեղից քո օգուտը հանիր»: Եւ ապա՝ «Իւր օգուտի համար մեղք չէ մարդուս յափշտակել, գողանալ, մատնութիւններ անել, ժողովրդի արիւնը ծըծել ... Բարձրանալու համար ոտնատակ տալու է ամենայն նուիրականութիւն, հազարաւոր մարդիկ սպանել եւ վրայովն անց կենալ խղճի ընդդէմ չէ եւ կարեւոր է, եթէ միւս կողմում քո նպատակիդ իրագործումն է»: Քննադատական ռէալիզմի մեծ վարպետ Ալ. Շիրվանզադէն, չծածկելով հանդերձ «Ցեցեր»ու թերութիւնները, ընդգծեց, թէ Պռոշեան «շատ լաւ ծանօթ է այն բանին, ինչ նկարագրում է ... Բալասանների տիպը կարելի է գտնել, փոքր կամ մեծ դիրքով, բոլոր մեր գաւառներում, ուր շահամոլութեան ընկեր եւ աջակից է հանդիսանում պաշտօնական դիրքը»:

Իւրովի հաստատելով այդ ճշմարտութիւնը, Պ. Պռոշեանը «Ցեցեր»էն անմիջապէս յետոյ հրատարակեց «Բղդէ» վէպը (1890), ուր կերտուած է ուրիշ ցեցի մը տիպական կերպարը: Տիպական հանգամանքներու մէջ գրողը կը ներկայացնէ մէկը եւս այն շատերէն, որոնք նոր ժամանակներու ապականած կենցաղի եւ բարքերու պայմաններուն մէջ իրենք զիրենք կը զգային, ինչպէս ձուկը ջուրին մէջ, եւ ուրիշներու դիակներու վրայ կը կառուցանէին իրենց անձնական բարեկեցութիւնը:

Պ. Պռոշեան մօտէն չէր ճանչնար արեւմտահայութեան կեանքը, ուստի յաջող չէր իր «Սկիզբ երկանց» վէպը (1892), ուր, այնուամենայնիւ, յիշարժան էջեր կան թուրք բռնապետութեան մէջ հայութեան տառապալից կեանքի, ազատագրական ոգորումներու, առանձին ազգուրաց շահամոլներու հայրենադաւ արարքներուն վերաբերեալ:

Յիշատակութեան արժանի են «Հայ վարժապետը», «Վրէժ» եւ «Յունոն» վիպակները, փաստալից յուշագրութիւնները («Յուշիկներ» եւ «Յուշեր»):

«Յունոն» քննադատական ռէալիզմի հայ արձակի լաւագոյն ստեղծագործութիւններէն է: Հեղինակը առանձին սիրով մը կը պատմէ «ազնիւ գաղափարական» ժողովրդական վրիժառու Յունոյի քաջագործութիւնները: Յունոն հանդէս կուգայ որպէս «Խեղճերու եւ անզօրներու պաշտպան», զէնք ի ձեռին կը մաքառի «գութ, խղճմտանք» կորսնցուցած, «խեղճերու հոգեհան»ներու, թալանիչներու եւ կեղեքիչներու դէմ: Շարք մը պատմուածքներու մէջ Պ. Պռոշեան կը պատկերէ քաղաքային կեանքի երեւոյթները՝ դրամապաշտութեան աղետալի հետեւանքները եւ անբարոյական բարքերը («Բարի պտուղ», «Խելագարը»), պաշտօնէ չզրկուելու համար «հասարակ» հայրն ու մայրն անգամ արհամարհող արարածները («Վարդի խըը մահադեղ»), փողի եւ դիրքի սիրոյն եղկելի երկերեսանութիւնը եւ ազգուրացութիւնը («Եանոս»), քահանայի զգեստ հագած վաշխառուի շահատակութիւնները («Օրը կիւրակի է, երազը սուտ») եւայլն: Արժէքաւոր են քանի մը ինքնակենսագրական պատմուածքները («Լուսանկարչի յիշատակարանից», «Շատերից մէկը»):

Պ. Պռոշեան այն գրողներէն է, որոնց ստեղծագործութիւնը ճանաչողական ու դաստիարակչական չնուազող արժէք ունի: Սերունդներ սնած են անոր լուսաւոր վէպերով, վիպակներով, պատմուածքներով:

Պերճ Պռոշեան մեռաւ 1907–ին, Բաքու, աճիւնը տեղափոխուեցաւ Թիֆլիս եւ հողին յանձնուեցաւ Խոջիվանքի հայ գրողներու պանթէոնին մէջ:

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ «ՑԱՂԱԳՍ ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆԻ ՔԵՐԹՈՂՈՒԹԵԱՆ»

(ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ «ՍԵՆԵԱԿ»Ի ՄԱՍԻՆ)

Անուղղակի ճամբով վերջերս մեզի ղրկուած էր նոր հրատարակուած (1987) հատոր մը, – հեղինակ՝ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան:

Հոգեւորականը ծանօթ անուն մըն է բոլոր անոնց, որոնք կը հետեւին հայ մամուլին, գիրին ու գիրքին:

Հատորը կը կրէ նաեւ ենթախորագիր մը՝ «Հատուածներ «Սենեակի» մասին»: Ուրեմն հատորը գրի առնուած է յիշատակուած այդ գործին մասին:

Գրիգոր Պըլտեան բանաստեղծ – արձակագիրը յայտնի անուն մըն է իր կարգին, թէեւ չեմ գիտեր թէ քանի հոգի ծանօթ է իր գործերուն, մանաւանդաբար Միացեալ – Նահանգներու մէջ: Այստեղ կարելի չէ խօսիլ բանաստեղծին եւ իր ստեղծագործութիւններուն մասին: Ըսենք միայն, որ բացառիկ տաղանդով օժտուած արդիապաշտ գրող մըն է, ծնած՝ Պէյրութի մէջ եւ աւարտած է Նշան Փալանճեան ճեմարանը: 1967–ին զինք կը գտնենք Սորպոնի մէջ, ուր կը հետեւի փիլիսոփայութեան եւ կ՚աւարտէ 1968ին:

Յիշենք իր գործերէն մէկ քանին. – «Տեղեկագրութիւն քանդուող քաղաքի մը համար» (1976), «Հատուածներ «Սենեակի» մասին» (1978), «Objets et débris» (երկլեզուեան Ֆրանսերէն եւ Հայերէն). «Տրամը» (1986)՝ 526 էջերէ բաղկացած պատկառելի հատոր մը: Հաւանաբար ունի ուրիշ գործեր ալ զորս չենք տեսած:

Պըլտեան զարտուղի բանաստեղծ մըն է, պէտք ըսել իմաստասիրող մը՝ որ ստեղծագործողէն դէպի ընթերցող հաղորդութեան բոլոր ճամբաները կ՚անտեսէ, – թերեւս աւելի ճիշդ ըլլայ ըսել՝ ընկալումի մտահոգութիւնը կ՚արհամարհէ: Ի՛նքն է իր քերթուածին մէջ, եւ կը թուի որ մատուցումի ամէն փորձ գիջում մը կը համարի գրականութեան:

Հատորին կարելի չէ մօտենալ բացատրական լայն տեղեկութիւններով կամ վերլուծական որեւէ առաջադրանքով, հետեւաբար մէջբերումներն ալ որեւէ իմաստ չունին: Անհրաժեշտ է ի ձեռին ունենալ իր «Սենեակը»: Նոյնիսկ այդ պարագային՝ քերթուածին «քակումը» չի դիւրանար:

Նորվան Եպիսկոպոսի այնքան բծախնդրութեամբ պատրաստած մեկնութիւնը կը բաղկանայ 339 էջերէ:

«Երկու Խօսք»ի բաժինով՝ հոգեւորականը կ՚ափսոսայ որ Պըլտեանի գործը, հրատարակուած 1978–ին, անցած է գրեթէ աննշմար. միայն գրագէտ Զարեհ Որբունին է որ կարճ բայց բովանդակա–

լից յօղուած մը առօրադրած է Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթի «Միտք եւ արուեստ» մասնաւոր թիւերուն մէջ: Հեղինակը այդ յօղուածը եւս առած է գիրքին սկիզբը:

Նորվան Եպիսկոպոսի հատորը, մեկնաբանութիւնն է Պըլտեանի «Սենեակ»ին: Գործին «անմատչելիութիւնը» հասկնալու եւ ըմբռնելու դժուարութիւնն է որ մղած է զայն իր հատորի հրատարակութեան, իր բնորոշումով «քակտումի գործողութեան»:

– «Քակել մէկիկ – մէկիկ բերթուածի բաղկացուցիչ մասերը, մօտեցումի ձեւ մըն է, ճանչնալու համար գրութեան թաքուն ճարտարանքը, յօրինումին կերպը», կը նշէ հեղինակը եւ կը շարունակէ պարզել ընթերցողին թէ Պըլտեանի այս գործը կարելի չէ ընկալել առաջին հայեացքով, ինչպէս է պարագան աւանդական բանաստեղծական գործերու:

Ըսենք միայն որ «Ցաղագս Գրիգոր Պըլտեանի» հատորի իւրաքանչիւր էջը ունի էջադրութեան երկու թիւ. առաջինը, 1 – 339՝ կը կազմեն դրի առնուած գիրքին էջերը: Ասոնց զուգահեռ կայ տարբեր թուարկում մը եւս՝ 1 – 96, տպուած աւելի փոքր, եւ որոնք կը կազմեն «Սենեակը» հատորի էջերը:

Ուրեմն, բանաստեղծին գործը լրիւ կը գտնենք հեղինակին սոյն հատորին մէջ, ինչ որ բարեբախտութիւն մըն է, քանի որ քերթողագիրքը 1978–ին շատ հաւանական է որ տպուած ըլլայ միայն 500 կամ 1000 օրինակ: Հայաստանի մէջ, հայրենի սկսնակ բանաստեղծներու առաջին գործերն իսկ կ'արժանանան նուազագոյն 2000 օրինակ տպագրութեան, իսկ արդէն ճանաչում գտած «մեծերու» գործերու տպաքանակն է 10, 20, 30·000 եւ աւելի: Ի՜նչ մեծ երջանկութիւն է սիրել գրականութիւնը եւ կարդալ որ, օրինակ, Յովհաննէս Շիրազի «Երկերի ժողովածու»ն հինգ հատորով լոյս տեսած է, – 1980–ին՝ Ա. հատոր, տպաքանակ 20·000, 1982–ին՝ Բ. հատոր, տպաքանակ 60·000, 1984–ին՝ Գ. հատոր, տպաքանակ 80·000, եւ 1986–ին՝ Դ. հատոր՝ տպաքանակ 60·000: Շուտով լոյս կը տեսնէ (կամ տեսած է արդէն) Ե. հատորը: Երեւակայե՜լ որ հայրենի բանաստեղծը ունի ընթերցողներու բանակ մը, մինչ Սփիւռքը, որ իր համբանքով կը ներկայացնէ մօտաւորապէս նոյն թիւը, չի կրնար 1000 տպաքանակ ունեցող գիրք մը սպառել:

Բախտաւոր է մե՛ր հայրենիքը, ուր գիրն ու գիրքը «պարապ վախտի խաղալիկ» չեն, այլ ՊԱՀԱՆՋ:

Կրնանք տակաւին յիշել բանաստեղծներ եւ իրենց գործերը, ինչպէս՝ Վահագն Դաւթեան, որուն բանաստեղծութիւնները հրատարակուած 1985–ին, երկու հատորով, եւ իւրաքանչիւրը 30·000 տպաքանակով, Գէորգ Էմինի երկհատոր քերթողագիրքը՝ տպուած 1985–ին, իւրաքանչիւր հատոր 30·000 տպաքանակով: Տաղանդաւորներու ցանկը կրնանք երկարել ու ներկայացնել նոյն պատկերով: Բայց կը կարծենք թէ այսքանն ալ բաւական է Հայրենիք — Սփիւռք յուսատու եւ յուսալքիչ տարբերութիւնը տեսնելու համար:

Այս միջանկեալէն վերջ, վերադառնանք Նորվան Եպիսկոպոսի հատորին: Չենք կրնար մխրճուիլ բացատրութիւններու մէջ: Հեղինակը բծախնդիր խորացումով եւ հմտութեամբ կը փորձէ «Սենեակ»ը մատչելի դարձնել հայ ընթերցողին, սակայն կը տարակուսինք որ նոյնիսկ մտաւոր որոշ մակարդակի պատրաստութիւն ունեցող մարդը կարենայ լիովին իւրացնել ինչ որ կը փոխանցուի «քակտումով»…

Հեղինակը մէկ էջի վրայ տուած է Պըլտեանի քերթողութենէն հատուածներ, կամ երբեմն միայն քանի մը տող, նոյնիսկ մէկ էջի վրայ մէկ տող, եւ հանդիպակաց էջին կամ էջերուն վրայ ձեռնարկած է խորատուզումի, բացայայտելու փորձին, իր իսկ բառով՝ «քակտում»ի աշխատանքին:

Հարկ է հարց տալ թէ քանի՞ հոգի կը յաջողի իսկապէս «մարսել» ինչ որ կը մատուցուի իրեն կամ կը թելադրուի:

Անոնցմէ չեմ որոնք «անհասկնալին» ապարժէք նկատելու միտումը ցոյց կուտան. սակայն նաեւ համաձայն չեմ որ բանաստեղծութիւնը մարմարացած կոթողներու վերածուի: Գիրը կոչում մը ունի, – հաղորդութեան միջոց մը ըլլալու սահմանուած է, մինչ Պըլտեանի այս գիրքին մէջ թելադրական ուժը զոհուած է խորութեան, իմաստասիրական թանձր աղումներու: Նոյնիսկ Նորվան Եպիսկոպոսի «քակտում»ի փորձերէն ետք, ընթերցողը ի՛նք եւս քակտումի նոյն փորձը ընելու հարկին տակ կը գտնուի: Ես, իբրեւ բծախնդիր եւ խուզարկու ընթերցող, մխրճուեցայ Պըլտեանի «Սենեակ»ին եւ Նորվան Եպիսկոպոսի «քակտում»ի արարքին մէջ. չեմ գիտեր թէ ո՛րքանով յաջողեցայ «ընկալել»:

ԳՈՀԱՐ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

«Հայրենիք»

LIVRES REÇUS

VOIX D'ARMENIE

Du Vème siècle à nos jours

Présentation : Vahé GODEL

Poésie I (n° 133, Jan. Fév. Mars 1987). Paris.

ԹԱՏՐՈՆ

«ԴՐԱՄՕԺԻՏԸ ՊԱՅՄԱՆ Է»

Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր հրաւիրելու Նիսի Հայ Մշակութային միութեան նորակազմ թատերախումբը՝ ներկայացնելու համար Սիրարփի Գապարաճեանի «Դրամօժիտը պայման է» կատակերգութիւնը, որուն բեմադրութիւնը Գէորգ Գապարաճեանի կողմէ առնենին մեծ գնահատանքի արժանացած էր Նիսի մէջ:

Ներկայացումը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Հոկտեմբեր 4, ժամը 15·30–ին, Փարիզի Կիմէ թանգարանի սրահին մէջ, որ ծայրէ – ծայր լեցուն էր:

Գէորգ Գապարաճեան ծանօթ անուն մըն է հայկական թատերական կեանքի մէջ, մանաւանդ Կ. Պոլիս՝ ուր ունեցած է գնահատելի վաստակ մը: Սիրող ուժեր իր շուրջ հաւաքելով Նիսի մէջ կազմած է թատերախումբ մը, որոշ չափով մը յագեցնելու համար թատրոնի ծարաւ հոգիները: Ինչ կը վերաբերի ներկայացման համար ընտրուած անդրանիկ նիւթին, հարկ է նշել, որ նախընտրելի պիտի ըլլար ընտրել թատերախաղ մը՝ որ իր պատգամին մէջ պատշաճէր արդի մեր կեանքի պայմաններուն ու մտայնութիւններուն, այլ խօսքով՝ բան մը փոխանցէր ներկայ հասարակութեան: Ի վերջոյ, 1987 թուականին Փարիզի պէս լոյս քաղաքի մը մէջ այլեւս «Դրամօժիտը պայման չէ» եւ ներկայացուած թատերախաղն ալ միայն կրնար հաճելի ժամանց մը պարգեւել հանդիսականներուն: Եթէ ա՛յս էր թատերախումբին նպատակը, ուրեմն կրնանք ըսել որ լիովին յաջողեցաւ ներկայացումը:

Նախ՝ նիւթը: Հարուստ ընտանիքի մը զաւակը ճարպիկ միջնորդի մը միջոցաւ կ'ուզէ ամուսնանալ միջակ դասակարգի ընտանիքի մը աղջկան հետ, սակայն պայման կը դրուի որպէս դրամօժիտ կարեւոր գումար մը գանձել: Աղջիկը՝ ապագայի փայլուն երազներով օրօրուն, համաձայն է: Մայրը կը յաջողի համոզել իր ամուսինը, որ կռահելով հանդերձ հարուստ ընտանիքներու կեանքին մէջ գոյութիւն ունեցող ձախողութիւններն ու ապերջանկութիւնը, տեղի կուտայ: Ամուսնութենէն ետք կը սկսի աղջկան երազներու փլուզումը եւ դժբախտութիւնը, քանի որ հօր գուշակութիւնները կ'իրականանան, աղջկան ամուսնոյն գործերու ձախողութեանց եւ խաբեբայութեան հետեւանքով:

Ինչ կը վերաբերի խաղարկութեան, հարկ է նշել, որ բոլոր դերակատարներն ալ առաւել կամ նուազ չափով յաջող էին իրենց կերպարներու մարմնաւորման մէջ. մասնաւորաբար պէտք է յիշատակել վաճառականին սպասարկող Համբարը (Արթօ Քէօփդերեան), որ խումբին յայտնութիւնն էր, դերասանական տաղանդով լեցուն: Յաջող խաղարկութիւն ցուցաբերեցին նաեւ Անոյշ Սեթոլեան (Սեդայի դերով) եւ բեմադիրը (Կարապետի դերով). այս վերջինը՝ միայն առաջին արարին մէջ երեւումով:

Ընդհանուր առմամբ հաճելի կատակերգութիւն մըն էր ներկայացուածը: Կը սպասենք նոր բեմադրութիւններու:

Հ. Ա.

ՇԱՐԹ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԻՐ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

Շարթի համար դժուար է նոր բան ըսել: Տարիներու երկայնքին, ան դրաւած է իր տեղը, արուեստի ոչ միայն Ֆրանսայի, այլեւ միջազգային աշխարհին մէջ: Հաստատուն, տէրը՝ իր վրձինին, ան կը շարունակէ խաղալ գիծերու ու գոյներու հետ, հանելով նոր ներդաշնակութիւններու:

Այսուհանդերձ տեղքայլի նկարիչը չէ ան: Կը շարունակէ նորոգուիլ: Քիչ մը հեռանալով, թերեւս, թախիծէն ու տրխրութենէն, որոշ լաւատեսութիւն մը շընորհելով իր վերջին պաստառներուն: Համադրութիւն մը ակներեւ է գոյներուն եւ գիծերուն միջեւ այս քառասնեակ մը գործերուն մէջ, ուր գիծը աւելի խոր ներդրում կը կատարէ նիւթին մէջ: Գըրեթէ փայլատակում մը կայ, չըսելու համար՝ պոռթկում մը: Այս առընչութեամբ, առաւելապէս մեր ուշադրութիւնը գրաւեցին.– «Jeune homme aux coquillages», «L’hiver», «Mi-Carême», «Nature morte à la théière», «Les falaises», «Jour d’été», «Champs de blés à Gonesse», «Carrefour St. Germain», որոնք ամէնէն յատկանշական ձեւով կը բացայայտեն արուեստագէտին մէկ որոշ յեղաշրջումը:

Տէրը՝ իր արհեստին, որ ծառան է իր խառնուածքին, Շարթ կուգայ, անգամ մը եւս փաստը տալու թէ մեծ նկարիչ մըն է:

Ա.

Galerie du Fbg. St. Honoré
172, Fbg. St. Honoré, Paris 8e.

ԾՈՑԷՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԱԹՈՌԸ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՓԷՆՔՃԵԱՆ

– Այսինքն սովորակա՞ն, բնակա՞ն ու կանոնաւո՞ր սիրաբանութիւն կ'ընէք, – շարունակեց խօսակցութիւնը ուղղել տոքթոր Թոմպուլեան՝ թղթածրարին վրայ արագ նօթեր առնելով:

– Ըը՜հ, սովորական եւ բնական այո՛, բայց պէտք է ըսել աւելի անկանոն քան կանոնաւոր … այսինքն … գիտէք … քիչ մը երբ որ մարդուս սիրտը ուզէ …, – եզրակացուց Աբիկ քիչ մը երկչոտ ձայնով, ի վերջոյ Աննայի ուղղուած անճըռկած նայուածքով մը կարծիք հայցելով:

– Այսինքն կանոնաւոր ժամանակացոյց չէք կիրարկեր հաստատեց տոքթոր Թոմպուլեան միշտ բաներ մը գրի առնելով:

– Ո՛չ … ըըհ … մինչեւ հիմա ո՛չ, – հաստատեց Աբիկ, յանցաւորի երեւոյթով:

– Եղբա՛յր, ինչպէս մարդկային մարմնէն բա՛ն կրնանք ակնկալել երբ ամէն անգամ հետը աչխփուկ կը խաղանք, երբ զինքը միշտ անակնկալի կը բերենք…

– …՞

– Ինչպէս կ'ուզէք, որ մարմինը ձեզի պատշաճ ընդունելութիւն սարքէ, կարմիր գորգեր փռէ, երբ զայն տարրական ժամանակացոյցի … այցելութեան կանոնաւոր ժամերու չէք վարժեցներ շարունակեց տոքթոր Թոմպուլեան աստիճանաբար աւելի վճռական ու կրքոտ շեշտով մը:

– Այսինքն … ի՞նչ ձեւով, – առաջ նետուեցաւ Աբիկ մեծ հետաքրքրութեամբ:

– Այսինքն, օրինակ, սովորութիւն կ'ընէք ձեր սիրաբանութիւնը ընել կանոնաւոր կերպով ամէն Երեքշաբթի գիշեր ըսենք տասը քառորդ անց, կամ՝ Կիրակի առտու ժամը եօթը քառասունհինգին … եւայլն … եւայլն կը հասկնա՞ք կախարդական բառը «տի՛–սի՛–փլի՛ն–է «տիսիփլի՛ն»…

– Տիսիփլի՛ն»…, – գոչեցին Աննա ու Աբիկ միաբերան:

– Ճիշդ այդպէս, անգամ մը որ, տիսիփլինը ի գործ դնէք մարմինը ամէն որոշուած ժամուն ընդունակ կը դառնայ, ինքզինք կը պատրաստէ, սիրալիր ընդունելութեան կարմիր գորգերը կը փռէ, – եզրակացուց տոքթոր Թոմպուլեան յօնքերը վեր ընելով ու օդակ շինած, մատները օդին մէջ ձախէն աջ սահեցնելով:

– Հասկնալի է տոքթոր հասկնալի, ամէն ճիգ կ'ընենք ձեր տուած ուղղութեամբ շարժելու, տիսիփլինի կիրարկելու – ըսաւ Աբիկ ու Աննայի ձեռքը բռնեց զինք կամաց – կամաց դուրս քաշելու դըրասենեակէն:

– Եթէ զաւակ մը ունենանք ուխտած եմ զինք անպայման Երուսաղէմ տանիլ տոքթոր, – առաջ նետուեցաւ Աննա դրական մեծ որոշում մը տուած ըլլալու յաւակնութեամբ:

– Օօ՜օ, – բացագանչեց տոքթոր Թոմպուլեան, – մեր եւ Երուսաղէմի միջեւ գիտէ՞ք թէ քանի շարք փշաթել ու քանի քիլոմեթր ական դաշտ կայ … ինչ որ է, լաւ ուխտ է, Թող պզտիկը գայ, Աստուած մեծ է:

– Ցտեսութիւն տոքթոր, – պնդեց Աբիկ, Աննայի ձեռքը բռնած դէպի դուռ ուղղուելով:

– Հա՛հ … կարեւոր ուրիշ մէկ բան … չմոռնամ ձեզ զգուշացնելու … Լորձունքը … ա՛խ այդ լորձունքը … ամէն գընով հեռու պահեցէք այս հարցէն, – աղաղակեց Տոքթոր Թոմպուլեան ցուցամատը օդին մէջ շարժելով:

– Ըը՜հ…

– Եղբայր ինչպէս կրնաք սպասել որ խեղճ սերմերը ապրին ու կատարեն իրենց առաքելութիւնը սպանիչ լորձունքի ծովու մը մէջ … չէ՞ք գիտեր թէ լորձունքը ինչ զօրաւոր քիմիական լուծող է, զօրաւոր արատ մը լորձունքով չէ՞ք հաներ, դպրոցի առէն մելանը հանելու համար լորձունքով չէի՞ք քերթեր տետրակները … կրցա՞յ հասկցնել թէ այս հարցը որքան նրբութիւն ու փափկանկատութիւն կը պահանջէ,– հարցուց տոքթոր Թոմպուլեան ճարահատ նայուածքով … գրեթէ հեւացող կուրծքով:

– Այո տոքթոր, այո, ամէն բան շատ յստակ ու հասկնալի է, շնորհակալութիւն եւ ցտեսութիւն, – ժպտելով մայր դռնէն դուրս ելան ի վերջոյ Աբիկ եւ Աննա:

– Երթա՛ք բարով ու յաջողութիւն, – մաղթեց տոքթոր Թոմպուլեան ու թղթածրարը գոցեց:

Վարի մայր դրան առջեւ գործի կապոյտ տարազով երկու վարպետները պահ մը ընդհատեցին իրենց նարտի խաղը, ժպիտով մը Աբիկի ու Աննայի անցքը արտօնելու համար: Աշխատանոցին մէջ աշկերտը նոյն եռանդով կը ծեծէր շարունակ ինքնաշարժին ծռած դուռը:

– Ժամանակացոյցը որոշեցի՞ր, – խորամանկ ժպիտով մը հարցուց Աբիկ Աննայի:

– Չէ՛ չէ՛, հիմա ժամանակը չէ՛ – պատասխանեց Աննա խուսափողական ու թաքուն ժպիտով մը:

(Շար· 4)

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

S O I R E E P O E S I E

avec

SONA HOVANESSIAN
de Toronto (Canada)

Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Ծ Ա Կ Ա Ն
Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ

ՍՈՆԱ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ–ի
հետ

Vendredi 16 Octobre à 20 heures 45

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

A. D. L.

C O M M U N I Q U É

CREATION D'UN COMITE EUROPEEN DES DROITS ARMENIENS

Les Organisations Arméniennes Démocrates-Libérales d'Europe ont décidé, au cours du mois de juillet 1987, de constituer un Comité Européen des Droits Arméniens pour y rassembler toutes les personnalités désireuses d'apporter leur contribution à la défense des droits légitimes du peuple arménien.

Le respect des droits arméniens, tels qu'ils s'imposent après le génocide de 1915 qualifié de crime imprescriptible contre l'humanité, s'inscrit de manière indissociable dans la défense des droits de l'homme adoptée par les institutions européennes ainsi que dans la charte et les conventions ratifiées par les Nations Unies.

Le Comité Européen des Droits Arméniens agira à l'échelle de l'Europe, tant auprès des instances politiques nationales qu'auprès des organisations ou des institutions internationales ou européennes qui y sont représentées, afin que les aspirations et les droits du peuple arménien soient pris en compte et finalement satisfaits.

A cet égard, la reconnaissance formelle du génocide de 1915 par le Parlement Européen le 18 juin 1987, à Strasbourg, constitue une étape fondamentale qui appelle une suite logique et incontournable.

Porte - Parole :
JEAN-CLAUDE KEBABDJIAN

Paris, le 27 juillet 1987

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

D E C I N E S
M O I L' A R M E N I E

CONTES ARMENIENS

DEUX SEANCES A NE PAS MANQUER
Samedi 17 octobre à 20 heures 30
Présentation et Dédicace du livre

«CONTES ARMENIENS»

(Ed. KIRK)
par Mme Chaké DER MELKONIAN - MINASSIAN (de Montréal)
avec la participation exceptionnelle du Prof. FEYDIT
Soirée illustrée par Jean-Yves CHETAIL
Conteur — Musicien — Baladin
«Trois p'tits contes, et puis s'en va»
Salle H. Samuel
Maison de la Culture Arménienne
15, rue du 24 Avril 1915
69150 DECINES
Tél. : 78 - 49 - 42 - 97

Dimanche 25 Octobre à 15 heures 30
S P E C T A C L E U N I Q U E
Jean - Yves CHETAIL raconte
pour les *adultes* et pour les *enfants*

L'EPOPEE DE DAVID DE SASSOUN

au CENTRE CULTUREL ŒCUMENIQUE
39, rue Courteline — Villeurbanne
Location des places :

— Maison de la Culture Arménienne de Décines
— FNAC — Lyon
— KRIK : 11, ave. Henri Barbusse, Villeurbanne.

Prix des places :
40 Frs. adhérents de la MCAD (vente exclusive à la MCAD à l'avance).
50 Frs. prix adultes.
30 Frs. enfants de 6 à 12 ans.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 14, երեկոյեան ժամը 8·30–ին, հովուատան մէջ,
36, quai J. B. Clément
կը դասախօսէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Նիւթ՝
«Հայ Եկեղեցւոյ Ծէսը» :

PROJECTION DE FILMS ARMENIENS
organisée par
l'U.C.F.A.F.
Section d'Asnières, Bois-Colombes, Colombes
LE DIMANCHE 18 OCTOBRE
à 16 heures précises
Salle Municipale de Bois-Colombes
35, rue du Général Leclerc
— Villa des Aubépines —
(tout près de la gare de Bois-Colombes)
au programme
une des plus belles réalisations
de «HAYFILM»

LE VERGER DE POMMES

(1986)
un film de Guikor MELIK-AVAKIAN
(version originale - sous-titres français)
avec
SOS SARKISSIAN
GALIA NOVENTZ
CHERENTZ
et
un documentaire
L' I L E S A I N T L A Z A R E
A V E N I S E

Participation aux frais : 40 frs.
Entrée gratuite pour les enfants de l'école.
Réservation des billets :
Daniel DJIZMEDJIAN- 47 - 81 - 09 - 72
et auprès des membres de l'U.C.F.A.F.

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ – Գոլոմպի մասնաճիւղը՝ թէյասեղանի մը շուրջ բարեկամական հանդիպումի մը կը հրաւիրէ անխտիր բոլոր հայրենակիցներն եւ անդամուհիները համակիրներով միասին, Հոկտեմբեր 18, Կիրակի, ժամը 15–ին՝
Centre Robert Lavergne
Փարիզէն եկողները կրնան իջնել Փորթ – Շամփէրէէն 165 թիւ օթօպիւսը առնելով
11, rue Robert Lavegrne, 4 Routes.
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, զանազան անակնկալներով :

Մուտքը ազատ է :

AUDITION POUR L'OPERA

ANOUCH

une coproduction
OPERA DE MARSEILLE
et Fondation
ARAM KHATCHADOURIAN

recrutent des solistes et des choristes renfort toutes voix

— Représentation novembre 88 —
d' A N O U C H
d'ARMEN TIGRANIAN
à l'Opéra de Marseille
en langue originale (arménienne)

Pour de plus amples renseignements
tél: 91. 48. 95. 62 le matin
C.V. détaillé à adresser à la fondation
A. KHATCHADOURIAN
Conservatoire National de Région
2, place Carli, 13001 Marseille
Date limite d'inscription
fin octobre 87

Ecole St. Mesrob

4, rue Komitas
94140 ALFORTVILLE

— COURS D'ARMENIEN
tous les mercredis
— Cours du soir pour tous niveaux
— Cours du soir pour adultes débutants
— Cours du soir pour adultes
— Préparation aux épreuves du bac.

Renseignements:
43 - 76 - 65 - 37
43 - 75 - 26 - 98 après 20 h.

Ս· ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն – Ժէռօմի եւ Շրջակայքի Ս· Սահակ – Ս· Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը, կը ծանուցանէ թէ ինչպէս, ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնախմբէ եկեղեցւոյ շինութեան (57րդ) եւ անուանակոչութեան (55րդ) տարեդարձը Կիրակի, Հոկտեմբեր 18–ին :

Այս առթիւ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներուն համար եկեղեցւոյս հիմնադիրներու, Շինութեան յանձնախումբի, Թաղական խորհուրդի եւ օժանդակ Տիկնանց Յանձնախումբի, անդամ – անդամուհիներու, որոնք առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ :

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Երգեցողութեամբ՝ Եկեղեցւոյս երգչախումբին :

Ներկայ կ'ըլլայ՝
Mr. Lucien Veygand
(maire du 1[er] secteur)

Մատաղի բաշխումէն վերջ գինեձօն եւ ընդունելութիւն եկեղեցւոյ կից սրահը, ստարկութեամբ Սէն – Ժէռօմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին :

Կը խնդրուի Թաղիս եւ Շրջակայքի բարեպաշտ եւ հաւատացեալ ժողովուրդէն, որ իր ներկայութեամբ յարգէ նուիրական յիշատակը Թաղիս նախնեացներուն :

Մատաղի մասնակցողները թող դիմեն Թաղականութեան :

COLLEGE INTERNATIONAL DE PHILOSOPHIE

HOLOCAUSTE ET CATASTROPHE

SEMINAIRE DE MARC NICHANIAN

Les séances auront lieu sur le site de la Montagne Ste. Geneviève, 1, rue Descartes, Paris 5e, à l'Amphithéâtre A (Bâtiment Joffre, rez-de-chaussée haut)
VENDREDI de 18h à 20h.
16 Octobre / 23 Octobre / 30 Octobre / 13 Novembre / 27 Novembre / 4 Décembre 11 Décembre / 18 Décembre / 8 Janvier
15 Janvier.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ընկեր՝ Մանուկ Մանուտեանի *յիշատակին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի* «Տիրուհի Միսաքեան» *մասնաճիւղը՝ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղիկի, իր տան եւ դրացին համար· – Տէր եւ Տիկին Պերնար Անանեան, Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլոտ Կատայեան 250–ական Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Շարլ Կատայեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Դատաւորեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Խըլոյեան, Տէր եւ Տիկին Հայրիկ Սարխոշեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Բէպապճեան, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Քէօսէեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Աւետիսեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Սարխոշեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Փափազեան 500–ական Ֆ·, Տէր եւ Տիկին Տէր – Յովհաննէսեան 350 Ֆ·, Տիկին Պէուքլեան 350 Ֆ· :*

(Շար·)

Լ Ի Ո Ն

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ԼԻՈՆԻ
Ս· ՅԱԿՈԲ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ
ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Ազգային Տան սրահին մէջ
40, rue d'Arménie
Հոկտեմբեր 9–էն 19 :

Ամէն օր ժամը 3էն (յ·մ·) – 7·30 յ·մ·)
Բացումը տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 9–ին, երեկոյեան ժամը 6·30–ին :
Խումբերում փութացէք քաջալերել 12 ծանօթ եւ տակաւին, մեզի անծանօթ հայ արուեստագէտներ :

ՊՈՒՐ – ԼԷ – ՎԱԼԱՆՍ — *BOURG-LES-VALENCE*

Katch - Nazar

«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»

Երաժշտական կատակերգութիւն
Բեմադրութիւն՝ ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝ Դաւիթեան դպրոցի աշակերտութեան, Կիրակի, Հոկտեմբեր 18, ժամը 15·30–ին Պուռ – լէ – Վալանսի Սալ տը Ֆոն :

Տոմսերը ապահովել· –
Réservation :

T. MAXOUDIAN, 48, rue Bouffier, Valence tél: 75. 43. 17. 24
A. PACHAYAN, 18, rue d'Arménie, Valence tél: 75. 56. 08. 05

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
14
MERCREDI
14 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Directrice: Arpik Missakian

Tel.: (1) 47. 70. 86. 60 — Telex: HARATCH 280 868 F
C.C.P. Paris 15069-82 E — 51027317 A R. C. Paris

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.595 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.595

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԱԼԱՆՏՈՆ՝ «ՄՈՆՏ»Ի ԴԷՄ

ԹԵՐԹԻՆ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ, ԲԱՅՑ ԵՒ ԱՅՆՊԷՍ ՊԱՏՈՒՈՅ ՀԱՐՑ ԿԸ ՆԷ

«Լը Մոնտ», Երկուշաբթի իրիկուն, կը յայտնէր թէ Արդարութեան նախարարը [illegible]

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖԻԼԻՓ ԺՒՍԲԵՆԻ [illegible]

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ ալ, [illegible]

Հուլթեան թեկնածութեան : Փոխ – նա – խագահը, 63 տարեկան, բաւական ուժգին մէկուն համբաւն ունի, թէեւ «Նիւզուիք» լաւ լուր մը կուտար իրեն իր վերջին թի– [illegible]

ՊԱՂՏԱՏԻ [illegible]

ՈՒՎԷ ՊԱՐՇԷԼԻ [illegible]

ԹԱՄԻԼՆԵՐՈՒ [illegible]

ԼԸ ՓԵՆ, [illegible]

ԻՐԱՆ ԵՒ ԻՐԱՔ, [illegible]

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆ [illegible]

ՅՈՐՍ ՔՈՒՐՏԵՐ [illegible]

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

Ն Ր Ե Ւ Ա Ն
(ԱՐՄԷՆՓՐԵՍ — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 8 – 9)

ՍԱՍՏԻԿ ՔԻՒՆ ՄԱՐՏՈՒՆԻԻ ՇՐՋԱՆԸ

Տեղացած անանկեալ առատ ձիւնը, [illegible]

Ա· ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ԽԱՂԸՐ «ԿՈՏԱՅՔ» ՊԱՐՏՈՒԱԾ

[illegible]

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍ — ԵՐԵՒԱՆ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՈՒՂԻՂ ԳԻԾ

Լոս – Անճըլըսի [illegible]

ՃԱՏՐԱԿ

ԱՌԱՋԻՆ ԽԱՂԸ՝

ԳԱՍՊԱՐՈՎ – ԳԱՐՊՈՎ

ՀԱՒԱՍԱՐ

Երկուշաբթի Լոսի – ով – Վէկա Թատ– րոնի սրահին մէջ [illegible]

[illegible]

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Հայաստան այցելած է Արեւմտեան Գերմանիոյ [illegible]

ՖԱՆԴԱԿԱԳՐԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ ԻՋԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Իջեւանի մէջ [illegible]

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԻՍԿ ՄԵՋԱՆԻՑ ՅԵՏՈՅ

ԷԴՈՒԱՐԴ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Երեւանի հիւսիս – արեւելեան մասում, Սովետական շրջանի մէջ մտնող Սեւան – Աւինջ եւ Նարեկացի թաղամասերի տարածքում, Գետառի նախկին հունի շուրջն ընկած հովտի չկառուցապատուած հատուածում 1980 թուականին Երեւան քաղաքի պատմութեան թանգարանի հնագիտական արշաւախմբի ղեկավար Արա Դեմիրխանեանը յայտնաբերեց մինչ այդ անյայտ խոշոր բնակավայր, որ վերաբերում է Արտաշէսեան գերդաստանի հայկական թագաւորութեան շրջանին (Ք. Ա. Բ – Ա դարեր): Հետազօտութիւնները ցոյց տուեցին, որ այստեղ 200 տարուց աւելի գոյութիւն է ունեցել քաղաք՝ բարձր զարգացած նիւթական մշակոյթով, որն իր նկարագրով մօտենում է Հայոց թագաւորութեան մայրաքաղաք Արտաշատին:

Պեղումներից յայտնաբերուած առարկաները վկայում են, որ քաղաքում ծաղկել են տարբեր արհեստներ, առաջին հերթին՝ մետաղագործական արտադրութիւնը – երկաթաձուլման գործը. *այստեղ գտնուել են զէնքեր ձուլելու բազալտէ եզակի կաղապարներ, ինչպէս նաեւ մեծ քանակութեամբ երկաթհանքի արտադրական թափօններ:*

Քաղաքում գործել են ոսկերչական արհեստանոցներ. *յայտնաբերուել են տեղական արտադրութեան ուլունքներ, ականջօղներ, արծաթէ եւ բրոնզէ ապարանջաններ, գեղարուեստօրէն ձեւաւորուած ոսկէ եւ մետաղէ հերակլներ, ճարմանդներ եւ ոսկերչական այլ առարկաներ:*

Լայնօրէն զարգացած է եղել մանածագործութիւնը, *որի վկայութիւնն են ջուլհակի հաստոցի բազմաթիւ թրծակաւէ եւ քարէ ճախարակները, ծանրակները, ինչպէս եւ պահպանուած գործուածքի դրոշմը կրակարանի խեցէ բեկորի վրայ:*

Այստեղ առանձին ծաղկման է հասել բրուտագործութիւնը, *որ աչքի է ընկնում ձեւերի եւ ձեւերի ճոխութեամբ, ամանների մակերեսը մշակելու հնարանքների բազմազանութեամբ: Պեղումների շնորհիւ կազմուել է կարասների, այլազան սափորների, գաւաթների, կերակրամանների, կանթեղների, չարժական կրակարանների եւ բնորոշ այլ իրերի ու առարկաների հարուստ հաւաքածու: Այստեղ առաջին հերթին ուշադրութիւն են գրաւում մեծ քանակութեամբ հանդիպող գունագեղ զարդապատկերներով նախշուած խեցեգործական առարկաները, որ հաստրակութեան արտօնեալ խաւերի բնորոշ յատկանիշն է:*

Արուեստի գործերը *ներկայանում են նաեւ ցուլի խոշոր արձանիկի բեկորով, որ թրծակաւից է, վառ կարմիր յղկուած մակերեսով եւ, անշուշտ տեղական ծագում ունի, նաեւ քարէ կնիքով, որի վրայ շուն – յարալէզ է պատկերուած, եւ որի դրոշմը պահպանուել է յայտնաբերուած անօթներից մէկի ունկի վրայ:*

Քաղաքի բնակչութիւնը զբաղուել է նաեւ որսորդութեամբ, հողագործութեամբ ու անասնապահութեամբ: *Յայտնաբերուած են ընտանի կենդանիների (կով, ցուլ, խոզ, ոչխար, ձի, ընտանի թռչուններ) բազմաթիւ ոսկորներ, ինչպէս եւ ագնուացեղ եղջերուի եղջիւրներ: Հողագործութեան բնոյթի մասին են խօսում գտնուած պազալտէ երկանքները, հացահատիկ պահելու ամանները, թոնիրների բեկորները: Քաղաքի տարածքում մասնակիօրէն պահպանուած է եզակի մի գինեգործարան:*

Քաղաքի բնակիչներն ապրել են պազալտով, գլաքարով ու կոպիճով շարուած հիմքերի վրայ բարձրացող հում կամ թրծուած կաւէ պատերով տներում: Դրանց տանիքները յենուել են տեղական նարնջագոյն տուֆից կանոնաւոր տաշուած չորսուաձեւ խարիսխներ ունեցող փայտէ սիւների վրայ: Դտնուել է նաեւ գորշ տուֆէ խոյակ: Զորսուաձեւ խարիսխների մշակման բարձր մակարդակը խօսում է հին քարտաշների վարպետութեան մասին:

Քաղաքը լայն առեւտուր է վարել, *որի վկայութիւնն են այստեղ գտնուած յունական եւ պարթեւական արծաթէ մետաղադրամները (Աղեքսանդր Մակեդոնացու եւ Գոտարզ Առաջինի) եւ ներմուծուած ապրանքները՝ ուլունքներ ու խեցեգործական առարկաներ:*

Քաղաքի բնակիչներն իրենց ցեղակիցներին թաղել են կարասներում ու սարկոֆագներում, ընդ որում, երբեմն՝ դիակիզումով:

Նախնական հետազօտութիւնների արդիւնքների մասին զեկուցում է կարդացուել 1984–ին Երեւանում տեղի ունեցած Արեւելքում հելլէնական մշակոյթի հարցերին նուիրուած համամիութենական սիմպոզիումում՝ մեծ հետաքրքրութիւն առաջ բերելով. մասնագէտների շրջանում:

Կասկած չի յարուցում այն, որ Երեւանում յայտնաբերուած է Հայաստանի նեղկայ մայրաքաղաքի տարածքում մինչ այս անյայտ դարաշրջանի վերաբերող պատմական նոր ու եզակի յուշարձան: *Ինչպէս գրում է Հայաստանի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկի փոխ – տնօրէնի տեղակալ Գ. Տիրացեանը, «հնագիտական նշանակալի յայտնագործութիւններից մէկը դարձաւ Հայաստանի մայրաքաղաքի տարածքում ի յայտ բերուած Ք. Ա. Բ. – Ա. դարերի անտիկ բնակավայրը (հնագէտ Ա. Դեմիրխանեան): Այս բնակավայրը կապող օղակի դեր է խաղացել Էրեբունիի (Ք. Ա. Ը. դար), եւ միջնադարեան քաղաքի միջեւ* («Կոմունիստ», 1984, *Սեպտեմբեր* 29):

Անտիկ դարաշրջանի այս քաղաքը կարծես յետագայ ժամանակներում շրջանի մշակութային **զարգացման կենտրոնն է** եղել: *Նրանից ոչ հեռու ընկած են միջնադարեան բազմաթիւ յուշարձաններ: Նախ՝ նշանաւոր յուշակոթողները սանդղաւոր հիմքերի վրայ (Դ. – Ե. դար), որ Երեւանի միջնադարեան ամենավաղ յուշարձաններն են: Այնուհետեւ՝ անտիկ քաղաքի սահմանին բարձրացող Աւանի տաճարը (Զ. դար), որ ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ ամբողջ Անդրկովկասի հնագոյն կենտրոնագմբէթ տաճարն է (այս յուշարձանն էր ընտրուել որպէս հայ արուեստի խորհրդանշան Իտալիայում տեղի ունեցած Հայաստանի արուեստի միջազգային գիտաժողովում): Աւանի տաճարին են յարում կաթողիկոս Յովհան Բագարանցու ապարանքը, Ս. Յովհաննէսի եւ Ս. Աստուածածնի մատուռները (ԺԲ. – ԺԳ. դար) բեմի եզակի պատնէշներով ու խաչքարերով:*

Արեւմուտքից անտիկ քաղաքին է յարում (Է. – ԺԶ. դար) գերեզմանատունը, ուր խաչքարերի եւ գեղարուեստօրէն ձեւաւորուած այլ շիրմաքարերի հարուստ հաւաքածու է պահպանուած: Վերջապէս, Աւինջ գիւղի միջնադարեան յուշարձանները՝ ԺԵ. դարի ամրոցով, ինչպէս Զագավանքի վանական համալիրը (Է. – ԺԴ.) դար: Սրանով ամենեւին էլ չի սպառւում նորայայտ անտիկ քաղաքի շուրջը համախմբուած միջնադարեան յուշարձանների թուարկումը:

Ահա այսպիսին է մշակութային – պատմական այն վիթխարի ուժը որ ամփոփուած է համեմատաբար ոչ մեծ տարածքում՝ Երեւանի մի անկիւնում ու սրա մերձակայքում, եւ, ինչպէս ջրի կաթիլում, արտացոլում է հայ ազգային մշակոյթի բազմադարեան պատմութիւնը:

Այստեղ կարելի է աւելացնել նաեւ Նախանտիկ շրջանի յուշարձանները: Բուն անտիկ քաղաքը հաստատուած է միջին պրոնզի դարաշրջանի՝ Ք. Ա. Բ. հազարամեակի սկիզբի բնակավայրի առաւել վաղ կուլտուրական նստուածքներերի վրայ: Յուշարձանի շուրջը կան գերեզմանադաշտեր նոյն շրջանի դամբանաթմբերով, որոնք հնագիտական հետաքրքիր նիւթ են տալիս: Յուշարձանի մօտ յայտնաբերուել են Ք. Ա. Գ. հազարամեակի խեցեգործական առարկաներ, որ ցոյց է տալիս բնակավայրի մերձաւորութիւնն այդ դարաշրջանին: Սահմանակից տեղանքը պահպանում է տարբեր շինութիւնների եւ հնագոյն ժամանակների դամբարանների մնացորդներ՝ քարէ որմածքի եւ գերեզմանաթմբային թաղումների հետքեր, որոնցով առանձնապէս աչքի է ընկնում անտիկ յուշարձանին արեւելքից հարեւանող Գետարգել բլուրը:

Այս ամէնը վստահօրէն թոյլ է տալիս ասելու, որ Հայոց երկրի այդ փոքրիկ, բայց հոյակապ անկիւնը արգելոցային բնոյթ ունի, որ մեր առջեւ է հայ մշակոյթի հնագոյն եւ խոշորագոյն գործնականօրէն չուսումնասիրուած եւ սակաւ յայտնի կենտրոններից մէկը:

Թւում է, թէ այդ յուշարձանները պէտք է շրջապատուած լինէին հոգատարութեամբ ու խնամքով, պէտք է պահպանուէին դրանց արժէքի բարձր գիտակցութեամբ: Բայց կարելի է վստահօրէն ասել, որ ներկայումս ինչպէս բուն անտիկ քաղաքատեղին, այնպէս էլ առանց բացառութեան բոլոր միջնադարեան յուշարձանները չեն պահպանւում ոչ մէկի կողմից, գտնւում են աղէտալի վիճակում եւ ենթարկուած են աստիճանական աւերման:

Անտիկ քաղաքատեղին առաջին անգամ վնասուեց դեռ 1980–ին, Գետառի նախկին հունին յարող տարածքից գիւղատնտեսական հող հանելիս: Այդ մասն իբրեւ հողի հանք սկսեցին շահագործել ինչպէս շինարարական կազմակերպութիւնները, այնպէս էլ մասնաւոր անձինք: Աշխատանքները տարւում էին երեք էքսկավատորով, մի քանի հարիւր մեթր ճակատով: Եւ քանդում էին հին կառոյցները, տարւում էր առարկաներով հարուստ կուլտուրական շերտը, ջարդւում ու կողոպտւում էին «սափորային» գերեզմանները, որոնք սովորաբար հարուստ են գոյքով: Մնում էին սոսկ այն մասերը, ուր հիմնաւոր անտիկ կառոյցների պատերը տեղի չէին տալիս էքսկավատորների շերեփների առաջ: Վիթխարի ջանքերի շնորհիւ յաջողուեց փրկել քաղաքատեղի մօտ ութ հեկտար տարածքը, որ անձեռնմխելի մնաց: *Սկսած 1980 թուականից, յուշարձանի ողբերգական վիճակի մասին բանաւոր ու գրաւոր յայտնուել է բոլոր հնարաւոր ինստանցիաներին՝ նրա վերջնական կործանումը կանխելու համար: Սակայն յաջողուեց պահպանականն գօտի սահծել (առայժմ՝ թղթի վրայ) 1985–ին միայն, այսինքն ուղիղ հինգ տարի անց, «Կոմունիստ» թերթի միջամտութիւնից յետոյ, որ հանդէս եկաւ «Պատը» յօդուածով (Է. Վարդանեան): Մինչ այդ յուշարձանը ցանկապատով պաշտպանելու առաջարկով հանդէս էին եկել «Կոմսոմոլ»ը (1981 Յուլիս 30) եւ «Հայրենիքի Ձայն»ը (1981 Օգոստ. 5): 1983ին յուշարձանի յուսալի պահպանութիւն բատեղծելու կոչով հանդէս եկաւ Հայկական հեռուստատեսութիւնը, որ նպատակային հաղորդում նուիրեց անտիկ քաղաքին:*

«Կոմունիստ» թերթի ելոյթից յետոյ վերջապէս Երքաղսովետի գործկոմը որոշում ընդունեց յուշարձանը վերցնել կառավարական հսկողութեան տակ (1985 *Օգոստոս* 7): *Մեծ ուշացումով երեւան եկած որոշման մէջ նախատեսւում էր մինչեւ* 1986 *Դեկտեմբերի* 1–*ը յուսալի ցանկապարիսպ քաշել անտիկ քաղաքատեղի շուրջը:* Սակայն մօտ մէկուկէս տարի է անցել, բայց մինչեւ օրս ոչ ոք մատը մատին չի խփել այդ որոշումն իրագործելու համար:

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Հայաստանի արուեստագէտներու հաւաքական բացառիկ նուագահանդէսը Միլանոյի մէջ

ՄԻԼԱՆՕ. – («Յառաջ»). – Վենետիկի Շրջանային Խորհուրդի եւ խորհրդային մշակութային յարաբերութիւններու կոմիտէի միացեալ ջանքերով կազմակերպուած ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ *հանդիսութիւններու շարքին մէջ կարեւոր բաժին մը ունէր հայ երաժշտութեան փառատօնը: Վենետկոյ շրջանի զանազան կարեւոր քաղաքներուն մէջ հայ երաժշտութեան նուիրուած համերգներ տեղի ունեցան որոնց իրենց մասնակցութիւնը բերին Հայաստանի համբաւաւոր արուեստագէտներ, մենակատարներ՝ ջութակահար Ռուբէն Ահարոնեան, դաշնակահար՝ Սվէթլանա Նաւասարդեան եւ «Կոմիտաս» լարային քառեակը, ամէն տեղ արժանանալով խանդավառ ընդունելութեան:*

Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութեան կողմէ դիմում կատարուած էր Վենետկոյ Շրջանային Խորհուրդի կազմակերպիչ յանձնախումբին, Միլանոյի մէջ ալ կարենալ ունկնդրելու մեր արուեստագէտները: Սկզբնական առարկութիւններէն յետոյ, շրջանային վարչութիւնը վերջին պահուն հաւանեցաւ երկու օր եւս երկարել անոնց պայմանաժամը, թոյլատրել որ հայրենիք վերադարձի ճամբուն վրայ, որ անհրաժեշտօրէն Միլանոյէն կ՚անցնէր, մեր արուեստագէտները կարենան ելոյթ ունենալ Միլանոյի հայ եւ օտար հասարակութեան առջեւ: Եռօրեայ տենդագին աշխատանքներէ յետոյ, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 28–ի երեկոյեան ժամը 9–ին, Միլանոյի Ս. Մարկոս Պազիլիքայի թանգարանի հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ ակնկալուած բացառիկ համերգը: Բացառիկ՝ իր բազմազանութեամբ եւ տեւողութեամբ: Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր հայ եւ իտալացի երաժշտասէր հասարակութեամբ որ եկած էր պատուելու եւ ծափահարելու մեր արժանաւոր արուեստագէտները: Որակաւոր յայտագիրը բաժնուած էր երեք մասի:

Առաջին բաժնին մէջ հանդէս եկաւ տաղանդաւոր եւ միջազգային համբաւի տէր ջութակահար՝ Ռուբէն Ահարոնեան: Անիկա վեց տարեկանին երաժշտութեան առաջին քայլերը առած է Ռիկայի մէջ. յետոյ մասնագիտութիւնը շարունակած է Երեւանի Երաժշտանոցը: Այդ ժամանակամիջոցին կը յայտնուէր իր մասնայատուկ ոճը, երաժշտական բնածին ըղդայնութիւնը եւ իր գերազանց թէքնիքը: Ահարոնեանի տաղանդը վերջնապէս կաղապարուեցաւ Մոսկուայի Երաժշտանոցին մէջ, ուր աւարտելէ յետոյ փրոֆէսօր Եանքելեվիչի դասընթացքը, իր կատարելագործումը շարունակեց սովետական ծանօթ ջութակահար Լէօնիտ Գոկանի ղեկավարութեան տակ: Երբ Ահարոնեան Չայքովսկիի 5–րդ մրցանակին արծաթ մետալի դափնեկիր եղաւ, մեծատաղանդ ջութակահար Տաւիտ Օյսթրախ դրուատալից խօսքերով զայն նկատեց «հասուն վարպետ մը եւ քաջ – վիրթուոզ – արուեստագէտ մը»:

Օրուան իր յայտագիրը կը բաղկանար Կոմիտասի, Վէպէրի, Տէպիւսիի, Արամ Խաչատրեանի, Ալպէնեզի, Կոռովաքիի, Ռիմսքի Կորսակոֆի երաժշտութիւններէն: Դաշնամուրով իրեն կ՚ընկերանար Տիկին Մարիանա Յարութիւնեան: Յայտագրի աւարտին, ընդառաջելով հասարակութեան խելայեղ ծափահարութիւններուն, որպէս «պիս» միայն ջութակով նուագեց Կոմիտասի «Գարուն ա» եւ Փախի՝ «Սարապանտ»ը: Կատարողութեան ընթացքին Ահարոնեան յայտնաբերեց արտայայտչական յստակ մեկնաբանութիւն, բարձր ճաշակ եւ թէքնիք ճարտարութեան միացուց ռոմանթիկ աշխուժութիւն մը:

Երկրորդ բաժինը յատկացուած էր դաշնակահար Սվէթլանա Նաւասարդեանի: Մեր տաղանդաւոր արուեստագիտուհին երբ տակաւին Երեւանի մէջ կ՚աշակերտէր Ռ. Մելիքեանի Երաժշտանոցին. 13 տարեկանին տուած է իր առաջին մենահամերգը Փախի «Էնվանսիոններ»ու ամբողջական կատարողութեամբ, իսկ տարի մը յետոյ ելոյթ կ՚ունենար սէմֆոնիք նուագախումբի ընկերակցու –

թեամբ: 1964–ին Սվէթլանա կը յաճախէ Երեւանի երաժշտանոցը եւ 1968–էն սադին իր ուսումը կը շարունակէ Մոսկուայի Երաժշտանոցը փրոֆէսէօր Եակով Զագի ղեկավարութեան տակ: Նաւասարդեանի նուագային գործունէութիւնը սկսած է 1966–ին համերգներով հանդէս գալով Եւրոպայի եւ Ամերիկայի բազմաթիւ երկիրներու մէջ: Դափնեկիր է միջազգային զանազան մրցոյթներու: Իր յայտագիրը կը բաղկանար Պրամսէ (Թախսոտի Սօլ Մինէօր), Շումանէ (Ֆանթազի երկու կտորներ), Կոմիտասէ (Գառնի ա), Հուսկ Բարաջանեանի երկու կտորներէ «Ժողովրդական» եւ «Սասունի Պար»ը: Սվէթլանա Նաւասարդեան ցուցաբերեց կատարողական ուժականութիւն, խոր ըմբռնողութիւն եւ մեկնաբանական ճարտարութիւն, արժանանալով գնահատական ջերմ ծափահարութիւններու, նուիրելով երկու կրկնութիւններ խանդավառ հասարակութեան:

Երրորդ բաժնին մէջ հանդէս եկաւ «Կոմիտաս» լարային քառեակը: Հոս կուզեմ մէջբերել յայտնի երդահան Էտկար Յովհաննիսեանի տպաւորութիւնները քառեակի մասին: Զօրս երիտասարդ արուեստագէտներ. չորս երաժշտական գործիքներ: Քառեակը մեր օդին կ'ողողէ լոյսով, չքեղութեամբ եւ բարութեամբ: Քառեակին նոր կազմը ծրագրեց գեղարուեստական որոնումը եւ փորձառութիւնը միացնել նախորդ սերունդէն ժառանգած տաղանդաւոր իրագործումներուն. շարունակել չի նշանակեր մեքենականօրէն ընդօրինակել. շարունակել՝ կը նշանակէ ճոխացնել եւ ստեղծագործ աշխատանք յառաջացնել: Եւ Քառեակի անդամները գիտեն այս իրականութիւնը եւ մանաւանդ իրենց ղեկավարը, առաջին ջութակ եւ վաստակաւոր արտիստ Եդուարդ Թաթէոսեանը: Ներկայացնենք նաեւ քառեակին միւս անդամները, վաստակաւոր արտիստներ, Սուրէն Հախնազարեան՝ 2–րդ ջութակ, Եակով Պապեան՝ վիոլա – ալթօ եւ Ֆելիքս Սիմոնեան՝ թաւջութակ: Յայտագրի գործադրութեան ընթացքին, խոր ըմբռնումով, յուզականութեամբ եւ ճարտար աղեղներով մեկնաբանեցին Կոմիտասէ «Երկինքն ամպել ա», «Ալայլուղս», «Հայրպան», «Հօյ Նազան», «Շողեր ջան», «Շուշիկի» եւ «Կաքաւիկ» իսկ Սպենդիարեանէն «Օրօրոցային»ը, արժանանալով խանդավառ ծափահարութիւններու:

Իր տեւողութեամբ եւ բազմազանութեամբ աննախընթաց այս նուագահանդէսին հաճոյքով հետեւեցաւ ներկայ երաժշտասէր հասարակութիւնը ջերմօրէն գնահատելով Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութեան այս նախաձեռնութիւնը որ ընծայեց բարձր գեղարուեստական երեկոյթ մը, կոմիտասեան հայաշունչ երաժշտութիւն մը, պահ մը մեզի փոխադրելով հայրենի երկինքի տակ: Համերգի վերջաւորութեան մինչ հասարակութիւնը կը ծափահարէր բեմին վրայ բոլոր արուեստագէտները, Մշակութային Միութեան կողմէ Հրանդ Բամպակեան շնորհակալութեան խօսք ուղղեց անոնց, նոյն ժամանակ իւրաքանչիւրին յանձնելով «Աղթամար» հատորը որպէս յուշանուէր:

Վենետկոյ Շրջանային Խորհուրդին կողմէ տրամադրուած ինքնաշարժով մեր հայրենի հիւրերը առիթ ունեցան համառօտ այցելութիւն մը տալ Միլանոյի մի քանի տեսարժան վայրերուն եւ Երեքշաբթի առաւօտ Մալբենսայի օդակայանէն թռիչք առին դէպի Մոսկուա:

*

Վենետիկեան հանդիսութիւններուն առընթեր, Միլանոյի «Լուսղիր» իտալական մշակութային զբօսաշրջութիւններու ընկերակցութիւնը, Հոկտեմբեր 3 – 4 կազմակերպած էր երկօրեայ այցելութիւն մը դէպի Պէլլունօ – Գասթէլֆրանքօ – Վենետիկ: Շուրջ 50 Իտալացիներ օթօպիւսով մեկնեցան դէպի Պէլլունօ փրոֆ. Ալրակօ Նովէլլոյի առաջնորդութեամբ եւ ներկայ եղան «Հայ միջնադարեան ճարտարապետութիւն» ցուցահանդէսին բացման հանդիսութեան «Գրէքատոնա» պալատի սրահներուն մէջ:

Յաջորդաբար հետեւեալ օրը մեկնեցան դէպի Գասթէլֆրանքօ՝ այցելելու հայկական «խաչքար»ներու նուիրուած ցուցահանդէսը «Ճիորճիոնէի տան» սրահներուն մէջ:

Հուսկ՝ իջան Վենետիկ, Տօժերու պալատին մէջ այցելելու համար ցուցահանդէսներ եւրոպական եւ ուրարտական տարիներու եւ Երեւանի Մեսրոպ Մաշտոց Մատենադարանէն բերուած 26 հատ թանկագին ձեռագիրներուն որոնք առաջին անգամ ըլլալով Հայաստանի սահմաններէն դուրս կ'ելլէին:

Հ. Բ.

ՀԱՃՆՈՅ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 60ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Առաջին աշխարհամարտէն ետք Կիլիկիոյ Հայութիւնը երազներով ապրեցաւ: 1920 Հոկտեմբեր 15–ին Հաճընցիները 9 ամիս ինքնապաշտպանութեան դիմելէ ետք, սովի ու ռազմամթերքի սպառման հետեւանքով, քեմալական խուժանին կողմէ մոխրակոյտի կը վերածուէր հերոսական Հաճընը: Միայն 350 քաջարի հերոսներ ճեղքելով թշնամիին շղթան կը հասնէին Ատանա: Քանի մը ամիս ետք Ֆրանսացիներ կը հեռանային Կիլիկիայէն: Տեղւոյն հայ բազմութիւնները երկրորդ անգամ ըլլալով գաղթականի ցուպը առած կ'անցնէին Լիբանան, Սուրիա, Ֆրանսա եւ Հարաւային – Ամերիկա:

Ֆրանսա հաստատուած Հաճընցիներ կ'աշխատէին Մարսէյլի շրջանը, ինչպէս նաեւ Իզէր նահանգի Շաս գիւղը՝ ուր կար ձուլարան մը: Փարիզեան շրջանը հաստատուած Հաճընցիներ 1927–ին ի մի հաւաքուելով հիմը կը դնէին Հաճնոյ Վերաշինաց Հայրենակցական Միու – թեան, որուն 60–ամեակը, ինչպէս նաեւ Հաճնոյ հերոսամարտի 67–րդ տարեդարձը կը նշուի այս Կիրակի:

60 տարի է, որ Հաճնոյ հայրենակցականը կը պահէ իր գոյութիւնը եւ առանց փողի ու թմբուկի կը տանի ազգօգուտ իր աշխատանքը: Կրթական մարզէն ներս կ'օժանդակէ զանազան երկիրներու մէջ գտնուող ծաղկոցներուն: Բայց իր հիմնական նպատակը եղած է վերածնած տեսնել իր ծննդավայրը՝ հայրենիքին մէջ:

1956–ին, Քալիֆորնիայէն իրաւաբան Արման Կիզիրեան, Հարաւային – Ամերիկայէն Սահակ Պաղչեճեան՝ տեղւոյն հայրենակցականի նախագահ, Ֆրանսայէն «Նոր Հաճըն» ամսաթերթի հիմնադիր Սարգիս Ալթունեան, մեկնեցան Հայաստան բանակցելու համար իշխանութեանց հետ՝ կարենալ հիմնելու համար Նոր Հաճըն անունով աւան մը: Երկու տարի ետք, 500 բնակիչ ունեցող փոքրիկ գիւղ մը կոչուէր Նոր Հաճըն, որ ներկայիս ունի 12 հազարի հասնող բնակչութիւն մը: Աւանը ունի ճշգրիտ սարքերու գործատուն մը՝ 3 հազար աշխատաւորներով, 250 ճարտարագէտներով: Կան շարժանկարի եւ թատրոնի երեք սրահներ, յուշարձան՝ նուիրուած Հաճընցի հերոսներուն, Թանգարան՝ ուր հաւաքուած են ծննդավայրէն զանազան առարկաներ, գրադարան: Աւանը ունի նաեւ մանկամըսուր մը՝ 800 երախաներով, 4 նախակրթարան, մէկ միջնակարգ վարժարան, երաժշտական ուսումնարան մը՝ 250 աշակերտներով, որոնք կը հետեւին 16 տարբեր նուագարաններու դասընթացք – ներու, մարզադաշտ, լողաւազան եւայլն:

Հաճընցիներ կը շարունակեն իրենց միջոցներով օգտակար ըլլալ աւանին ու Հաճընցի հերոսներուն աւանդը փոխանցել հասնող սերունդներուն:

ՎԱՀԱՆ ՄՆԱՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԱՏԵԱՆԸ ԵՒ ՆՈՒՋՋԻԻ ՊԱՐԱԳԱՆ

Ազգ. Ժողովի քուէարկութիւնը Նուչչիի դէմ այժմէականացուց Ֆրանսայի ամէնէն հին կառոյցներէն մէկը՝ բարձրագոյն Ատեանը (Հօթ – Քուռ): Բայց, ի՞նչ է այդ ատեանը: Ցատկանշական կէտերէն մէկն այն է, որ ան միշտ յեղաշրջման ենթարկուած է: Ֆրանսայի մէջ գործող ամէնէն հին իրաւադիտական իշխանութիւնն է: Դատարանները ստեղծուած են Նափոլէոնի օրով, Պետութեան Խորհուրդը 19–րդ դարուն, բարձրագոյն Ատեանը՝ 1789–ին, Պաստիյի գրաւումէն երկու շաբաթ ետք: Սկիզբը, հաստատուած էր պահպանելու համար Յեղափոխութեան ժողովրդավար հիմնարկները. Նուաճումներու պաշտպանութիւնը ընդդէմ ազնուական դասուն եւ առանձնաշնորհներուն: Կազմուած էր, այն ատեն, ազգային երդուեալներով եւ նիստերը կը կայանային զանազան քաղաքներու մէջ, ինչպէս՝ Վերսայլ, Վանտոմ: Քոնսիւլին եւ Կայսրութեան շրջանին, բարձրագոյն Ատեան չկար: Ռեսթօրասիոնի եւ յուլիսեան միապետութեան շրջանին է որ գործած է, դատելու համար մասնաւորաբար արքային դէմ մահափորձերը: Ազատագրման ատեն է որ վերջին հարցերը դատուեցան, Նուչչիէն առաջ, մէկը Ալպէլ Պոնաէի կը վերաբերէր (Լաւալի նախարարներէն): Կը դատուէին կառավարական այն անդամները, որոնք գործակցած էին Գերմանիոյ հետ: 18 մահապատիժ արձակուեցան, 25 բանտարկութեան եւ ժամանակիր աշխատանքի եւ 41 սպարազայի համար դատի հարկ չտեսնըւեցաւ: Նուչչիի հարցին բնոյթն ունեցող երկու նախընթացներ եղած են, յուլիսեան միապետութեան օրով, երբ երկու նախկին նախարարներ կաշառակերութեան ամբաստանութեան տակ առնուած են (յետագային, Վիքթոր Հիւկօ պատմած է այս խնդրին ծալքերը, վիպասանի իր գրիչով):

**

Ներկայիս, ի՞նչ պիտի պատահի Քրիսթիան Նուչչիի:

Ծերակոյտի քուէարկութենէն ետք, բեկանիչ Ատեանի հինգ անդամներ պիտի քննեն թղթածրարը եւ նոր հարցապնդումի մը ձեռնարկեն առանց պայմանաժամի սահմանափակում ունենալու: Երբ լրանայ, այս յանձնախումբը կրնայ որոշել որ դատի հարց չկայ (non – lieu) կամ Նուչչին Բարձրագոյն Ատեանի առջեւ դրկել, որու 24 լիազօր դատաւորները (12 երեսփոխան, 12 ծերակուտական եւ 12 փոխ – անդամ – 6 երեսփոխան, 6 ծերակուտական) նշանակուած են անցեալ գարնան: Ներկայ նախագահն է անկախ ծերակուտական՝ Ժաք Լառշէ: Նիստերը գաղտնի կ'ըլլան բացառիկ պարագաներու, այլապէս հրապարակային են: Ամբաստանեալը իր պաշտպանողականը կը ներկայացնէ այնպէս ինչպէս կ'ըլլայ սովորական դատավարութեան մը ատեն: Ապա, կը վճռէ, գաղտնի քուէարկու – թեամբ եւ բացարձակ մեծամասնութեամբ ամբաստանեալին յանցապարտութեան մասին, նաեւ՝ մեղմացուցիչ դէպք յանցանացի: Եթէ յանցաւոր նկատուի, ատեանը կրկին պէտք է քուէարկէ եւ բացարձակ մեծամասնութեամբ որոշէ պատիժը:

Թ. Ա. Թ.

ՏՕՑԵՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԱԹՈՌԸ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

– Ես կ'առաջարկե՛մ ... գիշերները ժամը իննին ըսաւ Արիկ քրքջալով:

– Անանկ բան չկայ. ժամը իննին ես «Տալաս» ունիմ դիտելիք ... ժամը տասընուկէս – տասնումէկ աւելի յարմար կ'ըլլայ:

– Տասնուկէսէն ետք Լոնտոնի լոյսերը կան ... չըլլար. ես լաւ գաղափար մը ունիմ. եկուր ամուսնացի Փանոսին քով փառաւոր «չոքոլա – մու» մը ուտենք ու հանդա՛րտ դասացուցակը շինենք, – առաջարկեց Արիկ, Աննայի դո – հունակ ժպիտին արժանանալով, – «Կարմիր գորգ» ու «տխխիլին», հը՛հ ... ինչպէս յայտնի է որ մարդը իր բըժշկութիւնը Երեւան ուսանած է:

Արագս փողոցի եռուզեռին մէջ յաջողութեամբ նաւարկելէ ետք, Աննայի ուսը աջ ձեռքով փաթթած, Արիկ ինքզինք նետեց անուշեղէններու բոյրերով օծուած ապակեպատ սրահի գովացուած մթնոլորտին մէջ:

... Եւ աղօթս ի վերայ հալածչին, եւ փրկութիւն հայցել խոցողին, եւ սպանողին ներումն խնդրել՝ ի ճէն ընծայեցաւ պտուղս այս հրաշից, որոյ ճաղցրութիւնն անճառ է ճան զօրինակ եւ բարեբանեալ կամաց քոց անորժելիք եւ գովեալ շըրթանց քոց ճաշակելիք, հոգի երբսաց...

Արմաւենիներով, մարմարապատ վիթխարի սիւներով ու պատերով ձեւուած ներքին հրապարակը սովորական գործունէութեամբ օր մը կ'անցընէր ըստ երեւոյթին, երբ Արիկ ու Աննա շէնքերէն մէկուն տակէն անցնելով ուղղուեցան դէպի հրապարակին վրայ բացուող հիւանդանոցի մայր դուռը: Պուրճ Համուտէն դէպի Արեւմտեան – Պէյրութ անցքը՝ թանգարանի կից գտնուող արտօնուած միակ բացուածքէն՝ եղած էր սահուն եւ անվըտանգ հակառակ տնեցիներու բոլոր յոռի գուշակութիւններուն:

Արիկ, Աննայի ձեռքը բռնած, գոհունակութեամբ կը դիտէր հիւանդանոցի պատկառազդու շէնքերը՝ Ամերիկեան համալսարանին մէջ ուսանողութեան իր օրերէն հեռաւոր դէմքեր ու դէպքեր մըտաբերելով: Պատերազմի սկիզբէն ի վեր արեւմտեան բաքերու հետ անսպասելի ու յանկարծական խզումը թոյլ տուած էր, որ գոյնզգոյն ու աննախատեսելի Արեւելքը խուժէ հիւանդանոցի այս համալիրէն ներս՝ պողպատեաններու սայլերով, նարինջի ջուր քամողներու կառքերով, շրջուն թերթավաճառներով, ծաղկավաճառներով, կօշիկի ներկարարներով ու մայր դրան մուտքին կայք հաստատած մուրացիկներով:

Մօտակայ պողոտաներէն ծայր տուող հրացանաձգութեանց յանկարծական աղմուկը իր մէշատակներու աշխարհէն դուրս հանեց Արիկ, որ Աննայի ձեռքը սեղմելով դանդաղեցուց իր քայլերը, փորձեց զարկերու աղբիւրին ուղղութիւնը ճըշդել, յետոյ Աննայի թեւէն քաշելով պատսպարան որոնեց լայնանիստ սիւներու ներքին երեսներէն մէկուն կից:

Գնդացիրներու շաչիւնը սուր ու խըլացուցիչ համեմատութիւններու կը հասնէր երբ պոռչտուքներ բիրտ ազդարարութիւններ ու հայհոյանքներ խառնուեցան աղմուկին խուճապահար զինուորական ինքնաշարժերու, որոնք, ընդհանուր լարուածութեան մէջ, խուժեցին հրապարակէն ներս՝ աղմկոտ փոթորիկի մը մէջ կանգ առնելու համար մայր դրան առ – ջեւ: Արիկ սիւնին մէկ կողմէն գլուխը ցըցելով արտաքոյ փորձեց դիտել եղելութիւնը, աջ ձեռքով Աննայի ուսը սեղմած սիւնի մարմարին դէմ: Հրապարակը զարմանալիօրէն լռած էր, ներկաները, առանց տագնապելու, քիչ մը անտարբեր ու պաղարիւն կը դիտէին պատգարակ մը, որ աճապարանօք, զինուորական ինքնաշարժէն վար կը քաշուէր՝ անխնամ ծածկոցին տակէն արիւնլուայ գլուխ մը ու արիւն ժայթքող ձեռք մը ցուցաբերելով մայր դրան ուղղութեամբ չտապելու ընթացքին:

Քար լռութիւնը աստիճանաբար սկըսած էր տեղի տալ վաճառորդներու ու անցորդներու սովորական աղմուկին, երբ Արիկ ու Աննա զգոյշ քայլերով ուղղուեցան դէպի մայր մուտքը, երկիւղած ըզգուշութեամբ մը անցնելով մայթին վըրայ թանձրացող արեան լճի կողմերէն:

Մարմարապատ, ճերմակ ընդունելութեան սրահը զովութեան որոշ զգայնութիւն մը կուտար ներս մտնողին, հակառակ անոր որ գովացուցիչները իրենց շատ սովորական դարձած տագնապներէն մէկը կ'ապրէին: Ժողովուրդը անսպառ ծըփալով ծածկած էր սրահի նստարաններն ու գետինը: Հիւանդանոցի ներքնամասը մտնելու անցեալի խիստ արգելքները վերցուած էին ու ապահովութեան պաշտօնեան, հակառակ իր լման ու յարաբերաբար մաքուր տարազին անտարբեր ու անզօր կը դիտէր ամէն ուղղութեամբ ընթացող ներքին անցուդարձը:

(Շար. 5)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՓԱՐԻԶ. – Պր. Ռուբէն Գրիգորեան 400 Ֆր.:

MARDI 20 OCTOBRE
Présentation du livre

«CONTES ARMENIENS»

par Mme. Chaké Der Melkonian-Minassian
et M. Ara Krikorian
au Centre d'Animation et de Loisirs
— (CAEL) —
à partir de 20 heures 30
organisée par
la Croix Bleue des Arméniens de France
et le Nor - Séround de Sevran - Livry
Allée Fontaine — SEVRAN
(R.E.R. Sevran - Beaudottes
Bus Pantin Eglise 147
arrêt cimetière de Sevran)

MATINEE EXCEPTIONNELLE

DIMANCHE 18 OCTOBRE à 16 H.
ancienne mairie de Saint Martin d'Hères
La Croix Bleue de Grenoble, section Ani
a le grand plaisir d'accueillir dans sa ville
Madame Chaké Der Melkonian Minassian
auteur d'un merveilleux livre de
C O N T E S A R M E N I E N S
traduits en français
(illustration d'Elo Boudakian)
présentation et dédicace par l'auteur
entrée gratuite

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

D E C I N E S
M O I L ' A R M E N I E
CONTES ARMENIENS
DEUX SEANCES A NE PAS MANQUER
Samedi 17 octobre à 20 heures 30
Présentation et Dédicace du livre

«CONTES ARMENIENS»

(Ed. KIRK)
par Mme Chaké DER MELKONIAN - MINASSIAN (de Montréal)
avec la participation exceptionnelle du Prof. FEYDIT
Soirée illustrée par Jean-Yves CHETAIL
Conteur — Musicien — Baladin
«Trois p'tits contes, et puis s'en va»
Salle H. Samuel
Maison de la Culture Arménienne
15, rue du 24 Avril 1915
69150 DECINES
Tél. : 78 - 49 - 42 - 97

Dimanche 25 Octobre à 15 heures 30
S P E C T A C L E U N I Q U E
Jean - Yves CHETAIL raconte
pour les *adultes* et pour les *enfants*

L'EPOPEE DE DAVID DE SASSOUN

au CENTRE CULTUREL ŒCUMENIQUE
39, rue Courteline — Villeurbanne
Location des places :
— Maison de la Culture Arménienne de Décines
— FNAC — Lyon
— KRIK : 11, ave. Henri Barbusse, Villeurbanne.
Prix des places :
40 Frs. adhérents de la MCAD (vente exclusive à la MCAD à l'avance).
50 Frs. prix adultes.
30 Frs. enfants de 6 à 12 ans.

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԵՒ ԳՐԻԳՈՐ ՕՏԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ԱՅՑ

Ինչպէս անցեալ տարի աշնան յայտարարեցինք, նախորդ դարու պոլսահայ երեւելի դէմքերէն մտաւորական եւ պետական անձնաւորութիւն, Թուրքիոյ Հայոց Ազգային Սահմանադրութեան կերտիչներէն՝ Գրիգոր Օտեանի (1834 – 1887) *Փէր – Լաշէզի շիրիմին վերակառուցման եւ ազգային հերոս զօրավար Անդրանիկի* (1886 – 1927) *յուշարձանին մաքրութեան ու նորոգութեան համար ազգային հանգանակութեան մը ձեռնարկուեցաւ :*

Այս զոյգ գործերուն իրագործումը վստահուեցաւ արձանագործ Պր. Խաչիկ Գազանճեանի : Երկու դերեզմաններու վերակառուցման եւ նորոգութեան ծախքը եղաւ 72.734,56 *Ֆր. որուն* 30.093,56 *Ֆրանքը զօրավար Անդրանիկի յուշարձանին համար, իսկ՝* 42.641 *Ֆրանքն ալ Գրիգոր Օտեանի շիրիմին համար :*

Հայ Ազգատախնամ Ընկերակցութիւնը եւ Հ. Բ. Ը. Միութիւնը իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ընդառաջ երթալով իրենց կոչին, նուիրեցին 56.200 *Ֆրանքի գումար մը : Իսկ մնացեալ գումարը երկու կազմակերպութիւնները միասնաբար լրացուցին :*

Այսօր ուրախ ենք յարգոյ հասարակութեան տեղեկացնելու թէ զօրավար Անդրանիկի յուշարձանը բոլորովին մաքրուած ու նորոգուած, իսկ Գրիգոր Օտեանի շիրիմն ալ վերակառուցուած է : Օտեանի տապանաքարին վրայ քանդակուած է իր նկարը եւ իր անուան լատիներէն սկզբնատառերը, ինչպէս ինք սովոր էր գործածել թղթակցութիւններու ընթացքին : Այս առթիւ, յարգոյ հասարակութեան ուշադրութեան կ'ուզենք յանձնել թէ Գրիգոր Օտեանի գերեզմանը կը գտնուի Փէր – Լաշէզի գերեզմանատան հետեւեալ բաժանմունքին վրայ. –

95^e division, Iere ligne 96, N° 30 - 41

Կ'ուզենք նաեւ, այս առթիւ, մեր շնորհակալութիւնները յայտնել Պր. Վարդգէս Մեքենաճեանի որ հանգանակութեան ձանձրութիւնը եւսստանձնելով, վերոյիշեալ գումարին մեծամասնութիւնը ինք հաւաքեց :

Ի յիշատակ երկու ազգային դէմքերու՝ Գրիգոր Օտեանի մահուան 100*–ամեակին եւ զօրավար Անդրանիկի մահուան* 60*–ամեակին, պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի յառաջիկայ Կիրակի, Հոկտեմբեր* 18, *ժամը* 10.30*–ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին : Իսկ ժամը* 15.30*–ին այց պիտի տրուի զոյգ շիրիմներուն՝ Փէր – Լաշէզի գերեզմանատունը ի ներկայութեան Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Եպիսկոպոս Նագդաշեանի :*

Կը հրաւիրուի յարգոյ հասարակութիւնը :

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԻՒՆ — *ՀԱՅ ԱԶԳԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ*

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

S O I R E E P O E S I E

avec
SONA HOVANESSIAN
de Toronto (Canada)

Բ Ա Ն Ա Ս Տ Ե Ղ Ծ Ա Կ Ա Ն
Ե Ր Ե Կ Ո Յ Թ

ՍՈՆԱ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ–ի
հետ

Vendredi 16 Octobre à 20 heures 45

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Փարիզի Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ իր հիմնադրութեան 60–րդ եւ Հաճնոյ հերոսամարտի 67–րդ տարեդարձներու առիթով Հոկտեմբեր 18, Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի 6000 զինուորներու հոգւոյն :

– Կէսօրէ վերջ, ժամը 13.30–ին ճաշ, մատաղ եւ յուշահանդէս, ճաշարան՝

OPERA - LAFAYETTE
80, rue Lafayette — 75009 Paris
Ճաշագին՝ 100 *Ֆ.:*

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ – Գոլոմպի մասնաճիւղը՝ թէյասեղանի մը շուրջ բարեկամական հանդիպումի մը կը հրաւիրէ անխտիր բոլոր հայրենակիցներն եւ անդամուհիները համակիրներով միասին, Հոկտեմբեր 18, Կիրակի, ժամը 15–ին՝
Centre Robert Lavergne
Փարիզէն եկողները կրնան իջնել Փորթ – Շամփէրէէն 165 թիւ օթօպիւսը առնելով
11, rue Robert Lavegrne, 4 Routes.
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, զանազան անակնկալներով :
Մուտքը ազատ է :

COLLEGE INTERNATIONAL DE PHILOSOPHIE

HOLOCAUSTE ET CATASTROPHE

SEMINAIRE DE MARC NICHANIAN

Les séances auront lieu sur le site de la Montagne Ste. Geneviève, 1, rue Descartes, Paris 5e, à l'Amphithéâtre A (Bâtiment Joffre, rez-de-chaussée haut) VENDREDI de 18h à 20h.
16 Octobre / 23 Octobre / 30 Octobre / 13 Novembre / 27 Novembre / 4 Décembre / 11 Décembre / 18 Décembre / 8 Janvier / 15 Janvier.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՎԱՐՁՈՒ ՍԵՆԵԱԿ

Սէն – Տընի – Պազիլիկ, հանդատեան կոչուած ընտանիքի մը մօտ, ամէն յարմարութիւններով օժտուած, կահաւորուած սենեակ մը, վարձու կը տրուի, նախընտրաբար առանձին աշխատող կնոջ մը, կամ ուսանողուհիի մը :

Հեռաձայնել. — 48 — 22 — 95 — 96 *թիւին :*

PROJECTION DE FILMS ARMENIENS
organisée par
l'U.C.F.A.F.
Section d'Asnières, Bois-Colombes, Colombes
LE DIMANCHE 18 OCTOBRE
à 16 heures précises
Salle Municipale de Bois-Colombes
35, rue du Général Leclerc
— Villa des Aubépines —
(tout près de la gare de Bois-Colombes)
au programme
une des plus belles réalisations
de «HAYFILM»

LE VERGER DE POMMES

(1986)
un film de Guikor MELIK-AVAKIAN
(version originale - sous-titres français)
avec
SOS SARKISSIAN
GALIA NOVENTZ
CHERENTZ
et
un documentaire
L ' I L E S A I N T L A Z A R E
A V E N I S E
Participation aux frais : 40 frs.
Entrée gratuite pour les enfants de l'école.
Réservation des billets :
Daniel DJIZMEDJIAN- 47 - 81 - 09 - 72
et auprès des membres de l'U.C.F.A.F.

Ecole St. Mesrob

4, rue Komitas
94140 ALFORTVILLE

— COURS D'ARMENIEN
tous les mercredis
— Cours du soir pour tous niveaux
— Cours du soir pour adultes débutants
— Cours du soir pour adultes
— Préparation aux épreuves du bac.

Renseignements :
43 - 76 - 65 - 37
43 - 75 - 26 - 98 après 20 h.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12-14, rue Saint - Bazile — 13001 MARSEILLE

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ

- *ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 16, ժամը 19–էն սկսեալ, բացում ցուցահանդէսի՝* ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՆԵՐ ՄԱՐՍԷԼ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆԻ :
- *ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 16, ժամը 21–ին՝* դասախօսութիւն.–
 «Սփիւռքի ապագան իր աւանդական հաստատութիւններու ընդմէջէն» :
 Կը մասնակցին՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, Իվ Թերնոն, Ռոպէր Տէր Մերկերեան, Կարօ Յովսէփեան :
 Դասախօսութիւնը կը վարէ՝ Լեւոն Ճոլաքեան :
- *ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 23–ին, ժամը 20.30–ին՝*
 մասնակցութեամբ՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի 4 մասնաճիւղերուն.
 Ներկայացում եւ ձօնագրութիւն՝
 CONTES ARMENIENS գիրքին
 Illustration : A. Boudakian Editions KIRK Préface : H. Verneuil
 Ներկայ պիտի ըլլայ հեղինակը՝
 Տիկին Շաքէ Տէր Մելքոնեան – Մինասեան (Քանատայէն) :
- *ԿԻՐԱԿԻ, Հոկտեմբեր 25, ժամը 15–ին՝*
 Թատերական ներկայացում՝
 «ԴՐԱՄՕԺԻ՛ՏԸ ՊԱՏՄԱՆ Է...»
 Հեղինակ՝ Սերարփի Գասպարեան
 Բեմադիր՝ Գէորգ Գասպարեան
 Նիսի Հայ Մշակութային Ակումբի թատերախումբ.

Մուտք՝ 50 *Ֆր.:*

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
15
JEUDI
15 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.596 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 63e ANNÉE — No 16.596

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԾՐԱԳՐԵՆ ԹՈՒՐՔ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑ ԿԱՅ, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ ՉԿԱՅ

Պրիւքսէլի մէջ Հոկտեմբեր 8, Հինգշաբթի օր, Թուրքիոյ համայնավար եւ աշխատաւորական կուսակցութիւնները մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին ծանուցած են Թուրքիոյ Միացեալ Համայնավար կուսակցութեան ստեղծումը, երկու կուսակցութիւններու ձուլմամբ: Թուրքիոյ Միացեալ Համայնավար կուսակցութիւնը երկրին մէջ պիտի գործէ օրինաւոր գետնի վրայ:

Վերոյիշեալ կուսակցութիւններէն առաջինը՝ Թուրքիոյ համայնավար կուսակցութիւնը, հանրապետական շրջանին նկատուած է անօրէն, գործած է ընդյատակեայ: Իսկ երկրորդը՝ Աշխատաւորական կուսակցութիւնը ենթարկուած է միեւնոյն ճակատագրին, 1980 Սեպտեմբեր 12-ի պետական հարուածէն ետք ղեկավարներէն ոմանք յաջողած են խոյս տալ երկրէն:

Հոկտեմբեր 8-ի մամլոյ ասուլիսը տրուած է Պրիւքսէլի Մամլոյ Միջազգային կեդրոնին մէջ: Խօսած եւ հարցումներուն պատասխանած են Հայտար Գութլու՝ Թուրքիոյ համայնավար կուսակցութեան գլխաւոր քարտուղարը եւ Տիկին Պէհիճէ Պորան ()՝ Աշխատաւորական կուսակցութեան նախագահ:*

Համագործակցութեան առաջին հանգրուանը պիտի ըլլայ ԱՆԱՓ-ի (վարչապետ Թուրկութ Էօզալի կուսակցութիւնը) դէմ պայքարիլ, յառաջիկայ հաւանական ընտրապայքարին: Համայնավար ղեկավարներ այս ուղղութեամբ կոչ ըրին:

Անոնք նախընտրութիւն չունին ընդդիմադիր կուսակցութիւններու մէջ: Դէմ են ԱՆԱՓ-ին, անոր համար, որ ան ընտրական օրէնքի մէջ ներմուծած վերջին փոփոխութիւններով կ'ուզէ «կուսակցական մենատիրութիւն հաստատել Խորհրդարանի մէջ, կուսակցութիւնները խմբակ կազմելու հնարաւորութենէն զրկելով»: Համայնավար ղեկավարներ «սկզբունքի հակառակութիւն» չունին Թուրքիոյ Հասարակաց Շուկայի մուտքին նկատմամբ: Դէմ են մուտքի արագ որոշումին: «Նախ Թրքական տնտեսութիւնը պէտք է հզօրացնել իրերահաւասար անդամակցութեան համար», կ'ըսեն անոնք: Անհրաժեշտ կը գտնեն (ինչ որ յատկանշական նորութիւն է) Թուրքիան Ատլանտեան Ուխտէն հեռացնելու պահանջը: Կ'առաջարկեն աւելի սերտ գործակցութիւն Վարշաւայի Ուխտի անդամ երկիրներու հետ:

Կողմնակից են երկու զինուորական ուխտերու ջնջման: Անոնց գոյատեւման պատասխանատու կը նկատեն Միացեալ-Նահանգները, որոնք «միշտ կ'ընդդիմանան Ուխտերը ջնջելու գաղափարին, կամ նման առաջարկութիւններուն»: Պուլկարիոյ մէջ փոքրամասնութեան ենթարկուած ճնշումներուն վերաբերող հարցումի պատասխանելով Թ.Հ.Մ.Կ.ի գլխաւոր քարտուղարը կ'ըսէ, թէ՝ «Թուրքիա պէտք է խուսափի գրգռիչ յայտարարութիւններէ»: Կիպրական հարցի լուծման համար կ'առաջարկեն այն՝ ինչ որ կ'առաջարկէ Մոսկուան, այսինքն՝ միջազգային վեհաժողով: Աֆղանիստանի մասին, առանց յստակացնելու իրենց կեցուածքը, բաւականացած են ըսելով, թէ իրենց միջեւ տեսակէտներու ամբողջական համաձայնութիւն գոյութիւն ունի:

Ինչ որ մասնաւորաբար հետաքրքրական է մեզի համար, քրտական եւ հայկական խնդիրներու վերաբերող պատասխաններն են: Անոնք քրտականը կը նկատեն «ազգային հարց»: Կ'ուզեն, որ քիւրտ ժողովուրդի գոյութիւնը գոնէ պաշտօնական, օրինաւոր ճանաչում: Վերջ տրուի ներկայիս գործադրուող կոտորածին: Անոնք ամբողջութեամբ չեն վաւերացներ սակայն Քիւրտերու զինեալ գործողութիւնները, որոնք չեն խնայեր նոյնիսկ Թուրք Պետութեան հետ գործակցողներու երախաները: «Բայց, վարչապետ Թուրկութ Էօզալ գանգատելու իրաւունք չունի, քանի ան խնդրին լուծման համար ոչ զինուորական միջոցներու մասին չի խօսիր», կ'ըսէ Հայտար Գութլու:

Գալով հայկական հարցին. երկու ղեկավարներ կ'ընդունին հայկական ցեղասպանութեան իրողութիւնը: Բայց, զայն չեն դասեր «ազգային հարցեր»ու շարքին: Հետեւաբար իրենց մշակած նոր քաղաքականութեան մէջ հայկական հարցը տեղ չի գրաւեր:

Թուրքիոյ Միացեալ համայնավար կուսակցութիւնը իր կանոնագրութիւնը պիտի որդեգրէ 1988-ին գումարուելիք համագումարին ընթացքին:

(×) Պեհիճէ Պօռանի վերջին ելոյթը պիտի ըլլար, քանի որ Թիփ-ի պարագլուխը, որ նաեւ ծայրայեղ – ձախի խորհրդանիշ կինն էր, մեռաւ Հոկտեմբեր 10-ին: 77 տարեկան էր, նախկին երեսփոխան: Ըստ իր փափաքին մարմինը Անգարա փոխադրուեցաւ: Պրիւսէլէն նախքան մեկնիլը արարողութիւն մըն ալ հոն կատարուեցաւ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՇԱԼԱՆՏՈՆ ՉԻ ՀՐԱԺԱՐԻՐ

«...ՈՐՈՎՀԵՏԵՒ ՅԱՋՈՂԱԾ ԵՄ» ԿԸՍԷ ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Անթէն 2-ի կայանէն, Շալանտոն Երեքշաբթի իրիկուն «առնելիք» ունեցողի շեշտով արտայայտուեցաւ: Համոզուած, հաւանաբար, որ պաշտպանուելու լաւագոյն միջոցը հակայարձակողականի անցնիլն է, նախարարը բաւական համարձակ կերպով է, որ իր բոլոր ըրածները – դրամ շահելու համար – օրինաւոր կը գտնէ: Ինչ որ կ'ըլլայ իրեն դէմ, վրան ալ չառներ, աւելի քաղաքական դատ մը կը տեսնէ կառավարութեան դէմ: Եւ սակայն, չի բաւեր ըսել որ կը մեղադրուի որովհետեւ հարուստ է, որովհետեւ «յաջողած է»: Երբ իրեն նկատողութեան կը յանձնուի, որ ինչո՞ւ նախապէս չըսաւ ինչ որ «Լը Մոնտ» գրեց, եւ ստիպուեցաւ խոստովանիլ թէ ճիշդ է, կը պատասխանէ շատ բնական կերպով. – «Հրապարակին վրայ պիտի չբերեմ կեանքիս մէջ կատարած բոլոր գործողութիւններս», ինչ որ առնուազն տարօրինակ արդարացում մըն է Արդարութեան նախարար դարձած, հանրային դէմքի մը համար:

Հաւանաբար, հին ըմբռնում է այլեւս, թերեւս նոյնիսկ ժամանակավրէպ, «արհեստի բարոյականը» կամ պարտաւորութիւնը (տէոնթոլոժի): Այսօր, պետական դէմքերը շատ չեն ազդուիր նման պարագաներու մէջ, այնքան սովորական դարձած է: Էր երբեմն որ Ներքին նախարար մը կը հրաժարէր, երբ մահափորձ մը կատարուէր երկրին մէջ, ուրիշ մը անձնասպան իսկ կ'ըլլար, երբ պատիւը խնդրոյ առարկայ կ'ըլլար: Ի հարկէ բաղդատութեան համար չէ, որ կը յիշենք նման պարագաներ, քանի որ Արդարութեան նախարարը կը պնդէ որ ինչ որ ըրած է օրինաւոր է: Բոլորին կարծիքը չէ, քանի որ Շալանտոն տոկոսով դրամ տուողներէն մէկն է Շոմէի: Ալէն Պուշըրոն, որ, նախագահն է Ֆրանսայի մեծ զոհարավաճառութեան, կը հաստատէ սակայն որ տոկոսով դրամական հաշիւներ պահելը (այսինքն՝ դրամատան գործ ընել միայն Շոմէի կողմէ կատարուած գործողութիւն մըն է եւ երբեք մաս չի կազմեր իրենց արհեստին: 1984-ի օրէնք մը կ'արգիլէ նման գործելակերպ:

Մնաց որ բուն հարցը, որ կրնայ հրաժարականի պարտադրութիւն մը դնել, գոնէ բարոյական սկզբունքի գետնի վրայ (եթէ անշուշտ նման բաներ դեռ մնացած են...) այն է որ մէկը չի կրնար թէ դատաւոր թէ կողմ ըլլալ, ինչ որ ներկայիս Շալանտոնի պարագան է, քանի որ իբրեւ Արդարութեան նախարար՝ Փառքէն ինք է եւ միւս կողմէ ալ՝ կողմ է...:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10 — 12)

ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾ ԱՐԱ ՇԻՐԱԶ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀ

Երեւանի Ստ. Շահումեան պալատը Հոկտեմբեր 1-ին եւ 2-ին տեղի ունեցած Հայաստանի նկարիչներու ԺԳ. համագումարին ընտրուած է նոր վարչութիւն մը: Վարչութեան նախագահ ընտրուած է քանդակագործ Արա Յովհաննէսի Շիրազ: Նախկինը՝ Ս. Մուրադեան, կերպարուեստի մարզէն ներս իր ունեցած վաստակին ի գնահատութիւն, պարգեւատրուած է Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պատուոյ գիրով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԻԿՆԵՐԸ ցաւ յայտնած են Պաղտատի կառավարութեան դպրոցին ռմբակոծութեան համար: 32 աշակերտ մեռած էր եւ 200 ուրիշներ ալ վիրաւորուած, ոմանք ծանրօրէն: Թեհրան իբրեւ արդարացում, կ'ըսէ թէ հրթիռը սահմանուած էր Պաշտպանութեան նախարարութիւնը քարուքանդ ընելու, բայց ճամբան սխալած ու դպրոցին վրայ ինկած է: Այս բացատրութիւնը չի գոհացըներ Իրաքը, որ պաշտօնապէս յայտարարեց թէ ի վիճակի է քարուքանդ ընելու Թեհրանը եւ պիտի ընէ:

ԱԶԳ. ԺԱԿԱՏԻ երեսփոխանները միայն «Բարոյական եւ Հանդիսաւոր» դատապարտումի մը ենթարկուեցան Ազգ. Ժողովի դիւանին կողմէ, որ կը քննէր Ուրբաթ գիշերուան իրենց ընթացքը: Ընդդիմութիւնը գոհ չէ եւ շատ մեղմ կը գտնէ նման որոշում մը: Ոմանք ալ դիտել կուտան, թէ այդ «Պատմական» նիստը կը նախագահէր ընկերվարական երեսփոխան մը եւ բաւական թոյլ գտնուեցաւ, ձգելով իսկ որ Ա.Ճ-ի երկու երեսփոխան ալ ամպիոն բարձրանան:

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՆՈՊԷԼԸ շնորհուեցաւ Քոսթա – Ռիքայի նախագահ՝ Օսքար Առիասի, մինչ 4 – 5 ուրիշ անուններ կը տրուէին, բայց ոչ այս մէկը: Գլխաւոր դրդիչը կը նկատուի Կեդրոնական – Ամերիկայի Խաղաղութեան ծրագրին:

ՖԱՀՐԻ ՔՈՐՈՒԹԻՒՐՔ, Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախկին Նախագահ (1973 – 1980) մեռած է, Պոլիս, առջի օր, զոհ սրտի տագնապի մը: 84 տարեկան էր եւ Պետական հարուածէն (Սեպտեմբեր 12, 1980) հինգ ամիս առաջ է, որ իր շըրջանը վերջ գտած է:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ ԼԱՒԱԳՈՅՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԻՆ ՄԷՋ

Կարելի էր անշուշտ յուսալ որ Վալանսի Հ.Մ.-ը, իր դաշտին վրայ, պիտի յաղթէր Վիլֆրանշի, հոգ չէ թէ այս վերջինը քանի մը տարի առաջ խաղացած ըլլար Ֆրանսայի ախոյենութեան երկրորդ բաժանումին մէջ:

Շաբաթ իրիկուն, անձրեւին տակ, հայանուն խումբը պարտութեան մատնած է արդարեւ իր հիւրը եւ՝ այնպիսի տարբերութեամբ մը — 4 – 0 — որ անկասկած բարդոյթ պիտի պատճառէ իր ապագայ մրցակիցներուն:

Մրցաշարքը կը հասնի հանգրուանի մը, իր մէկ երրորդին, եւ կրնանք արդէն անվարան գրել թէ, բացի ձմրան, անակընկալ տեւական տկարութենէ մը, հայանուն ակումբը պիտի պահէ իր տեղը, յառաջիկայ տարի ալ, ազգային ախոյենութեան այս դասակարգին մէջ՝ որ ամենաբարձրն է, արհեստավարժերու դասակարգին անցնելէ առաջ: Ներկայիս Հ.Մ.-ը 5-րդ է դասաւորումին վրայ, 16 խումբերու միջեւ:

Շաբթուան վերջը, 10-րդ մրցում, Ավինեոնի մէջ: Կ'ակնկալուի հաւասար արդիւնք մը:

**

Անձրեւոտ Կիրակի էր Հոկտեմբեր 11-ին, ինչ որ դժուարացուց խաղացողներու դերը: Քանի մը մրցումներ յետաձգուեցան: Վալանսի պահեստին չկըրցաւ խաղալ Ուլէնի դէմ:

Լիոն – Տէսինի Հ.Մ.Ը.Մ.ը, Լա Տ'ուշէրի դաշտին վրայ, միջադէպերով ծանր մրցման մը ընթացքին, պարտուեցաւ (3 – 1) տեղական խումբէն: Անկասկած լիկը պատիժներ պիտի տայ, երկու խումբերէն ալ, խաղացողներէ ոմանց, կնճռոտելով մարիչներու ալ պաշտօնը:

Այս Կիրակի, Հոկտեմբեր 18-ին, Հ.Մ.Ը.Մ. կը մտնէ Ֆրանսայի բաժակի մըրցաշարքին մէջ, երրորդ շրջան: Կը խաղայ Վիլէօրպանի Ալժերացիներու խումբին դէմ:

**

Փարիզեան շրջանին մէջ առաջին պարտութիւն մը Իսիի Հայ Մարզականին համար՝ որ ընկրկած է Փլէսի – Ռոպէնսոնի մէջ (2 – 1). կը կորսնցնէ իր առաջատարի դիրքը:

Հաւասարութիւն Ալֆորվիլի համար, իր դաշտին վրայ, Վիլժիւիֆի դէմ (1 – 1). հայանուն ակումբը պէտք ունի քանի մը յաղթանակներու մօտենալու համար դասաւորումին գագաթին: Յառաջիկայ Կիրակին յատկացուած է նահանգային բաժակախաղերու:

Վ. Մ.

CNCL

ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ...

Կրկին «Մաթէն»ն է (Հոկտեմբեր 14) որ կը զբաղի էՖ – էՄ ալիքներու հարցով, այսինքն ձայնասփիւռի այն քանի մը կայաններով, որոնց արտօնութիւնը առնուազն անբնական նկատուած էր: Թերթին աշխատակիցները հարցազրոյց մը ունեցած են Իվ Ռոքայի հետ, որ լիա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԻՍԿ ՄԵԶԱՆԻՑ ՅԵՏՈՅ

ԷԴՈՒԱՐԴ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ոչ մէկի կողմից չպահպանուող յուշարձանի աւերումը շարունակւում է. բարբարոսաբար քանդւում են պեղումներից բացուած անտիկ շինութիւնների պատերը, յուշարձանի տարածքով անցնում են բեռնատար մեքենաներ, կոլտնտեսութեան անասունները: Ոչնչացման վտանգի տակ են գինեգործական կուլտուրայի եզակի նմոյշները, որոնք գտնւում են պոմպակայանի տարածքում: Որոշման մէջ կար մի կէտ, որով նախատեսւում էր պոմպակայանն առհասարակ հեռացնել յուշարձանից, բայց դա էլ չի արուել: Գոնէ հարկաւոր է բաժանել այն մասը, ուր գինեգործարաններն են:

Երկու տարի առաջ այստեղ դադարեցուեց եւ նոր տեղ փոխադրուեց հեղեղակարգաւորիչ ջրաւազանի շինարարութիւնը: Կանգնեցուեց հողահանքի աշխատանքը: Հարկաւոր է գործն աւարտին հասցնել եւ յուշարձանի այն ութ հեկտարի շուրջը, որը հրաշքով յաջողուել է փրկել կատարեալ ոչնչացումից:

Մարշալ Բաղրամեանի պողոտայից հարաւ անտիկ քաղաքատեղին բարձրանում է բլրի լանջն ի վեր, որ կառուցապատուած է Նորքեցի թաղամասով: Յուշարձանի այս մասը ոչնչացուել է շինարարական աշխատանքների ժամանակ: Շինարարների պատմելով, այստեղ աւերուել են բազմաթիւ քարէ սարկոֆագներ, քանդուել քարէ դանդուածեղ պատեր: Եւ այժմ էլ դեռ հողի երեսին կարելի է տեսնել խեցեգործական առարկաների ցրիւ եկած բեկորներ եւ քարէ պատերի մնացորդներ բլրի հարաւային լանջին:

Ստեղծուած իրավիճակում, անգործութիւնը, անտարբերութիւնը հաւասարազօր են յանցագործութեան: Անհրաժեշտ է շտապ միջոցներ ձեռնարկել անտիկ քաղաքի պահպանման եւ կուլտուրական օգտագործման համար: Նպատակայարմար է յուշարձանի տարածքում կամ դրբան կից ստեղծել թանգարան՝ *տուեալ պատմական դարաշրջանի համատեքստում քաղաքի կեանքը ներկայացնող էքսպոզիցիայով, – ասում է Ա. Դեմիրխանեանը: – Պեղումներից յայտնաբերուած ճարտարապետական մնացորդները՝* Երեւանում Արտաշէսեան Հայաստանի (Արտաշէս Բ.ի, Տիգրան Մեծի դարաշրջանի) միակ կառոյցները *պէտք է տեղում պահպանուեն ենթարկուեն ու ներառուեն ցուցադրութեան մէջ, որպէս «Թանգարան բաց երկնքի տակ», այդպիսով լրացնելով եւ ամբողջացնելով նորաստեղծ թանգարանի նիւթական մշակոյթի հաւաքածուն: Անկասկած արժէ վերականգնել եւ տեղում պահպանել գինեգործարանի համալիրը Հին Հայաստանի խաղողագործութեան կուլտուրան ցուցադրելու համար: Ցանկալի կը լինէր ներկայացնել անտիկ Հայաստանի արհեստագործութեան, երկաթահալման, բրուտագործական, ջուլհակագործական ու ոսկերչական մոտելները, ցուցադրել ալիւր աղալու եւ հաց թխելու գործընթացը: Այդ մոտելները կարելի է անել գործող վաւերական ճշգրտութեամբ վերականգնելով երկաթ հալելու եւ ձուլելու, բրուտագործական դուրգի վրայ կաւէ ամաններ պատրաստելու եւ վառարանում թրծելու, թել մանելու եւ ջուլհակի ուղղաձիգ հաստոցի վրայ կտոր գործելու ընթացքը: Կարծում ենք, նման ցուցադրութիւնը ճանաչողական մեծ նշանակութիւն կ'ունենայ: Պարզ է, որ այդ թանգարանը պէտք է գործի հէնց յուշարձանի տարածքում, ճարտարապետական կառոյցների եւ տնտեսական համալիրների հետ անմիջական կապի մէջ:*

Երեւանում եղած թանգարաններից որեւէ մէկում կազմակերպուած առանձին ցուցահանդէսը միայն աղքատիկ կիսամիջոցառում կը լինէր եւ չէր լուծի օպեէկտի կուլտուրական իրացման ողջ խնդիրը:

Զարմանք ու տարակուսանք կարող է պատճառել այն, որ անտիկ յուշարձանին ճակատագրի համար մղած իր երկարատեւ անհաւասար պայքարում Արա Դեմիրխանեանը ստիպուած է եղել հանդէս գալ խնդրողի դերում, մաշելով տարբեր հիմնարկութիւնների շեմերը, ժամերով սպասելով այս կամ այն ղեկավարի ընդունարանում եւ տառացիօրէն թախանձանքով օգնութեան խոստում կորզել նրանցից (իսկ թէ այդ խոստումները որքանով են իրականացել՝ մենք արդէն գիտենք), չէ՞ որ խօսքը ժողովրդական ունեցուածքը *պահպանելու մասին է, որի պաշտպանութեան համար պէտք է կանգնած լինեն ոչ թէ առանձին էնտուզիաստներ, այլ իշխանութեամբ եւ լիազօրութիւններով օժտուած կազմակերպութիւնները:*

Ոչ պակաս աղէտալի վիճակում են նաեւ 1.5 – 2 միլիոն շառաւղով անտիկ քաղաքի շուրջը բոլորուած միջնադարեան յուշարձանները:

Աւանի Զ. դարի մայր տաճարը *բոլորովին լքեալ վիճակում է եւ չի պահպանւում ոչ ոքի կողմից: Տաճարի պատերը ծածկուած են քար քսելով առաջացած թարմ փուսանքներով (չգիտես որտեղից եկած մնապաշտութիւն...): Շրջակայքը ծածկուած է թափօններով: Լքեալ վիճակում են նաեւ տաճարին յարող միւս շինութիւնները, որոնց տարածքի մի մասը տեղացիներն արդէն բանջարանոց են դարձրել:*

ԺԲ. — ԺԳ. դարու Ս. Աստուածածնի եւ Ս. Յովհաննէսի Եկեղեցիները խնամքից զուրկ են լրիւ: Զարդուած է վերջինիս բեմի քարապատնէշի վրայի եզակի բարձրաքանդակը, որ երկնակամարը բոլորած հերալտիկ թռչուններ է պատկերում: Այս կառոյցներին յարող տարածութիւնը աղբանոց է յիշեցնում:

Սանդխաւոր հիմքերի վրայ բարձրացող Դ. – Ե. դարերի յուշակոթողները (Աւանում երեքն են դրանք) չեն արժանանում ոչ մի հոգածութեան, ոչ մի պահպանութեան: Յուշակոթողներից մէկի մօտ վառելափայտի պահեստի պէս մի բան է կառուցուած:

Աւան – Առինջ թաղամասի եւ Արովեանի շրջանի Առինջ գիւղի միջեւ ընկած Է. — ԺԶ. դարու մեծ գերեզմանատունը *աստիճանական ոչնչացման վիճակում է: Ինչ-որ ժամանակ այն շրջապատուել է երկաթէ ցանկապատով, սակայն դա աւելի շուտ ձեւական բնոյթ ունի: Ցանկապատը տեղ – տեղ դուրս է եկել շարքից: պատմական այդ յուշարձանի տարածքում թաղումներ են անում այսօր, ընդ-որում, խաչքարերը մի կողմ տեղաշարժելով: Միջնադարեան հոյակապ այդ յուշարձանը որպէս ժամանակակից գերեզմանոց օգտագործելու պարագան անհանդուրժելի սրբապղծութիւն է հայ ազգային մշակոյթի նկատմամբ: Գերեզմանատան տարածքում չքանում են խաչքարեր եւ պատմական այլ մասունքներ: Այսպէս, անհետ կորել է մինչեւ վերջերս պահպանուող Է. դարի քանդակազարդ եզակի մի խոյակ: Այս ամէնը խօսում է յուշարձանի անտիրական վիճակի մասին: Միակ «տէրն» այնտեղ կարծես գերեզմանատանը կից շիրմաքարեր պատրաստող արտադրամասն է...*

Լիակատար աւերման շեմին են Առինջ գիւղի յուշարձանները՝ ԺԲ. դար, մատուռը պահպանուած քարէ կղմինտրասալերով, ԺԲ. դարու ամրոցը եւ վաղ ու զարգացած միջնադարի այլ կառոյցներ:

Մասամբ աւերուած է Է. – ԺԴ. դարու Ջագավանքը, *որի տարածքով ճանապարհ են անցկացրել, լուրջ վնաս հասցնելով յուշարձանին:*

Առանձնապէս ուզում ենք անդրադառնալ հնագոյն ժամանակների յուշարձանների (Գ. — Բ. դար Ք. Ա.), ժայռապատկերներին եւ քարէ քանդակներին: Այսօր Սովետական պուրակում կարելի է տեսնել ժայռաբեկորների անհասկանալի մի կոյտակ: Դրանք ժամանակին Սիւնիքից բերուած, իրենց պատմաաշխարհագրական միջավայրից կտրուած ժայռապատկերներ են՝ պրոնզի դարաշրջանի փորաքանդակներով, որ պազալտի մեծաբեկորների հետ թափուած են նոյն կոյտում: Այս տեսքով հնագոյն արուեստի անգնահատելի յուշարձանները ոչինչ չեն ասում ոչ մէկին, միանգամայն անհասկնալի են եւ պարզապէս ծածկուած գիտողի աչքից: Աւելին, զուրկ լինելով խնամքից ու պահպանութիւնից, աւերւում են դրանք՝ ենթարկուելով շրջապատի վնասակար ազդեցութեանը: Նման բախտի են արժանացել նաեւ ըդրօսայգում թափուած «վիշապներ»ը – ձկան տեսքով պաշտամունքային քանդակները որ վերաբերում են նոյն դարաշրջանին: Այս բոլոր յուշարձանները, ինչ խօսք, արժանի են այլ ճակատագրի, դրանք պէտք է տեղ գրաւեն թանգարաններում, դրանցից իւրաքանչիւրը պէտք է ցուցադրուի զատ – զատ՝ պատճէնահանուած պատկերով, բացատրական տեքստով: Մեր ժողովրդի հնագոյն գեղարուեստական ժառանգութեան եզակի նմոյշները պէտք է ներկայացուին բստ պատշաճին՝ խստօրէն գիտական ձեւով եւ ոչ այնպէս, ինչպէս այժմ են ներկայացւում: Այստեղ կարեւոր են հասարակական շահերը եւ ոչ թէ այս կամ այն պաշտօնատար անձի պատուախնդրութիւնը:

Աւերումների եւ անտնտեսավարութեան փաստերի ցանկը կարելի է շարունակել բայց կարծում ենք այսքանն էլ բաւական է գոյութիւն ունեցող վիճակը պատկերացնելու համար: Առհասարակ ինչ խօսք կարող է լինել յուշարձանների պահպանութեան մասին, եթէ մենք նոյնիսկ ի վիճակի չենք պաշտպան կանգնելու այն օպեէկտներին, որոնք տառացիօրէն ընկած են իրաւասու հիմնարկութիւնների շեմին:

Երեւանի հիւսիս – արեւելեան շրջանի յուշարձանների պահպանութեան եւ կուլտուրական օգտագործման հարցը անյետաձգելի լուծումներ է պահանջում:

Պատմական այդ յուշարձանները կործանումից փրկելու համար, շարունակում է Ա. Դեմիրխանեանը, – նպատակայարմար է առաջին հերթին դրանցից իւրաքանչիւրին յատկացնել որոշակի պահպանական տարածք, շրջափակել յուսալի պատնէշով եւ պահակ կարգել: *Բոլոր յուշարձաններն իրենց պահպանական գօտիով* անհրաժեշտ է միաւորել մէկ արգելոցի մէջ: Արգելոցի կեդրոնը պէտք է դառնայ թանգարանը, *որը կը գրաւի ոչ միայն շրջանի պատմամշակութային վիթխարի պոտենցիալի ուսումնասիրութեամբ ու քարոզչութեամբ, այլեւ նրա պահպանութեան հարցով:* Նման թանգարանը (որ հնարաւոր է որպէս Երեւան քաղաքի պատմութեան թանգարանի ճիւղ) կարող է փաստացի տէրը դառնալ պատմական բոլոր այն օպեէկտների, որ այսօր գտնւում են լիակատար աւերման նախաշեմին եւ բացարձակապէս անուշադրութեան են մատնուած, կարող է նպաստել նոր յուշարձանների յայտնաբերմանն ու պահպանմանը:

Միաժամանակ թանգարանը շրջապըտոյտներու զբօսաշրջական նոր երթուղու հիմք կարող է ծառայել: *Այսօր Երեւան այցելողներն այն տպաւորութիւնն են ստանում, թէ մեր քաղաքն աղքատ է միջնադարեան յուշարձանների առումով: Քաղաքի հին պատմութիւնը, որ յենւում է ուրարտական շրջանի միջնաբերդի առկայութեան վրայ, առանց միջանկեալ դարաշրջանների յուշարձանների ցուցադրման ընկալւում է հատուածայնօրէն եւ աղաւաղուած: Անտիկ եւ միջնադարեան ճարտարապետութեանը ծանօթանալու համար հիւրերին առաջարկւում են դուրս գալ Երեւանի սահմաններից, գնալ Գառնի, Գեղարդ, Էջմիածին:* Այս իմաստով գոյութիւն ունեցող բացը կարող է լրացնել Աւանը՝ իրեն յարող առաջնակարգ յուշարձաններով հարուստ տարածքի հետ, յուշարձաններ, որոնք թոյլ են տալիս շրջահայելու հայ ճարտարապետութեան զարգացման ողջ համապատկերը, որ պահպանուել է մեր քաղաքի այս անկիւնում միայն: *Նման երթուղին կարող է մեծապէս հետաքրքրել սովետական եւ արտասահմանեան զբօսաշրջիկներին՝ քաղաքի պատմութիւնը նորովի ընկալելու հնարաւորութիւն ընձեռնելով:*

Ներկայումս Երեւանի Սովետական շրջանը, որ քաղաքի ամենամեծ շրջաններից է, փաստօրէն չունի եւ ոչ մի թանգարան (*չհաշուած Խաչատուր Աբովեանի տուն – թանգարանը Քանաքեռում*): *Այս շրջանի պատմական առաւել հետաքրքիր յուշարձանները հիմնականում կեդրոնացուած են համեմատաբար ոչ մեծ հատուածում՝ Աւանում (շարունակուելով նրան յարող Աբովեանի շրջանի տարածքում):* Այս յուշարձանների պահպանութեան եւ կուլտուրական օգտագործման հարցերը, կրկնում ենք, անյետաձգելի լուծում են պահանջում, որի հիմքում պէտք է ընկած լինի բոլոր յիշուած յուշարձանները ընդգրկող պատմամշակութային միասնական արգելոցի ստեղծումը: Իսկ արգելոցի միջուկը պէտք է լինի թանգարանը, որի աշխատողների առջեւ կարեւորագոյն խնդիր կը դրուի, ուսումնասիրել, քարոզել եւ պահպանել շրջանի յուշարձանները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՕՐԵՐ

Այս տարի անգամ մը եւս բախտ ունեցայ այցելելու Հայաստան եւ յուզումի ու երջանկութեան պահերը չեն որ պակսեցան այս անգամ եւս: Ձեզ գիտեր թէ ինչո՞ւ Սփիւռքի Հայերը իրենց ամառնային արձակուրդը Հայաստանէ դուրս ուրիշ տեղեր կ'անցընեն, երբ ամէն տեսակ ժամանց կարելի է գտնել հոն՝ սկսեալ պայծառ արեւէն եւ լեռնային մաքուր օդէն եւ սառնորակ ջուրէն մինչեւ տեսարժան վայրեր, թատրոն, սինեմա, օփերա եւայլն:

Սեպտեմբեր 17-ին երբ Թուրքը կ'առնէր, բնաւ միտքէս չէր անցներ որ ներկայ ըլլալու կ'երթամ Մուսա Լերան տօնակատարութեան: Արդարեւ, հազիւ Երեւան հասած, հրաւիրագիր մը ստացայ հայրենի բանաստեղծ եւ գրող Շաքէ Վարսեանէ, զոր սիրով ընդունեցայ: ... Բայց այս ինչ չքեղ տօնակատարութիւն՝ նուագ, պար, երգչախումբ, արտասանութիւն եւ անակնկալներ իրարու յաջորդեցին եւ ներկայ մօտ 2000 անձերու ծափողջոյններուն արժանացան: Ներկաները հիւրասիրուեցան 118 կաթսաներու մէջ եփած աւանդական հերիսայով: Եւ ըսել որ այս բոլորին ծախքերը մուսալեռցիներու նուէրներով կ'ըլլար: Այն օր Մուսա Լեռը հպարտօրէն կը կանգնէր Արարատի դիմաց: Իսկապէս լաւ կազմակերպուած տարեդարձ մըն էր որուն ներկայ ըլլալու բախտը ունեցայ:

Այս անգամ ծանօթացայ հայրենական պատերազմի զօրավար՝ Աշոտ Ղազարեանի, որուն հիւրը եղայ ամբողջ օր մը, միասին այցելելով Սեւանգէսի հիւրոկայանը որուն սրտին զարկերը զգալու համար պէտք է 110 մեթր խորութեամբ հողին տակը իջնես, եւ հոն հաստատես թէ հայրենի ճարտարապէտներ եւ շինարարներ կոթողական ինչ գլուխ գործոց մը կառուցած են: Նաւակով պտոյտ մը կապուտակ Սեւանի վրայ եւ ճաշ մը Աղթամարի մէջ, նոյնպէս մաս կազմեցին մեր յայտագրին:

Հպարտանքի ուրիշ առիթ մըն էր կոնեակի գործարան այցելութիւնս, ուր մօտ 200 *հոգի մեղուաջան աշխատանք կը տանին խաղողը կոնեակի վերածելու: Օրական* 60.000 *շիշ արտադրանք մը ունի գործատունը՝ որուն մեծ մասը կ'արտածուի արտասահման, ունենալով համաշխարհային որակ:*

Ուշագրաւ երեւոյթ մըն է բազմաթիւ

եկեղեցիներու եւ վանքերու նորոգութիւնը. այցելելու առիթը ունեցայ առաջնորդութեամբ այս նորոգութեանց պատասխանատու Ալեքսանդր Կիրակոսեանի, նախկին տեղակալը Հայաստանի վարչապետին եւ որուն ծանօթացած էի 1986-ի Փարիզի տօնավաճառին եւ անկեղծ խօսած՝ եզակի անձնաւորութիւն մըն է Պր. Ալեքսանդր Կիրակոսեանը :

Վաղեմի բարեկամներէս տոքթ. Ալպէր Յովակիմեան, ուզեց զիս Զանգեզուր տանիլ, քանի որ անցեալ տարի օդի աննպաստ պատճառով չէի կրցած այցելել: Առաւօտեան ժամը 6-ին ճամբայ ելանք կառքով, ժամը 10-ին հասանք Գորիս, որ շրջանի ամենամեծ գիւղաքաղաքն է: Նախաճաշէն յետոյ շարունակեցինք մեր ճամբան դէպի Տաթեւի վանքը որ Գորիսէն 40 քմ. հեռու է: Հոս ալ 3 տարիէ ի վեր հսկայական նորոգութիւններ կը կատարուին եւ դեռ նոյնքան ժամանակ եւս պէտք է զանոնք վերջացնելու համար: Վանքին երկու զանգակները, որոնք երկրաշարժէն գետին ինկած են, դեռ չեն տեղադրուած: Բարեկամս Ալպէր Յովակիմեան բացատրեց որ այս շրջանը իր անունը կը պարտի այս զանգակներուն – Զանգ ի սուր – այնքան որ զօրաւոր կը հնչէին եղեր եւ իրենց զօղանջը կ'իմացուի եղեր Գորիսէն: Շատ հետաքրքրական էր Խնձորեսկ գիւղը, որուն բնակիչները դեռ մինչեւ 1960 թուականը, կ'ապրէին եղեր ժայռերու փորուածքներու մէջ յարմարեցուած «տուն»երու մէջ: Ներկայիս Նորաշէն գիւղը շինուած է բարձունքի վրայ եւ ուր տեղափոխուած են գիւղացիները: Դժբախտաբար չկրցայ պտըտիլ հին գիւղի տուները ձորին մէջ ըլլալուն համար եւ ժամանակի չգոյութեան պատճառաւ:

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 26-ին, Արարատեան թեմի առաջնորդարանի նորակառոյց շէնքին բացման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ. կառուցման բոլոր ծախքերը հոգաց Պրիւսէլէն այնթապցի Պր. Ժան Ապաճեանը, որ հոգեւորական դասի, բազմաթիւ հրաւիրեալներու եւ ժողովրդեան եւ Վազգէն Հայրապետի հրաւէրով կտրեց մուտքի ժապաւէնը եւ ներկաները յառաջացան առաջին յարկի սրահը, ուր՝ թեմին առաջնորդը բարի գալուստ մաղթեց եւ օրհնութեան խօսքեր ուղղեց Տէր եւ Տիկին Ժան Ապաճեանի եւ ներկայ հասարակութեան: Հայրապետն ալ իր կարգին ըրաւ պատշաճ մաղթանքներ եւ տուաւ իր օրհնութիւնը: Իր կարգին Պր. Ժան Ապաճեան կարդաց իր սրտին խօսքը՝ ի մէջ այլոց նշելով.– «Երբ 1981-ին, առաջին անգամն ըլլալով, կնոջս հետ այցելեցինք հայրենիք, խորապէս յուզուեցանք՝ լսելով մեր չորս կողմ հայերէն մեր քաղցր լեզուն, այցելելով բազմաթիւ յուշարձաններ, հրաշալի հին վանքեր ու եկեղեցիներ, զորս կանգներ են մեր հանճարեղ նախնիք: Փափաքեցայ իմ կարգիս բերել քար մը հայրենիքի վերաշինութեան գործին: Վեհափառ Տէր, երախտապարտ եմ որ թոյլ տուիք ինծի իրագործելու երազս՝ մասնակցելով նորոգման Խոր Վիրապի սրբավայրին, ապա Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ կից այս գեղեցիկ Առաջնորդարանի կառուցման»: Պր. Ապաճեան իր խօսքի աւարտին խոստացաւ նաեւ կահաւորել Առաջնորդարանը, իբրեւ նուէր Վազգէն Ա.ի գահակալութեան 32-րդ տարեդարձին:

Կիրակի, Սեպտեմբեր 27-ին, տեղացի թէ հիւր բազմաթիւ Այնթապցիներ հաւաքուեցան Նոր Այնթապ Աւանի յուշարձանին առջեւ, որ 1983-ին կառուցուեցաւ Հայրենի կառավարութեան կողմէ, յաւերժացնելու յիշատակը 1920 թուականին Այնթապի գոյամարտին մէջ ինկած զոհերուն եւ գոյամարտը կերտող հերոսներուն: Ջեպեճոյեան երկու ծաղկեպսակներ եւ յաւուր պատշաճի ելոյթներ տեղի ունեցան: Դիպուածով ներկայ էին Ուկրանիոյ հեռատեսիլի ներկայացուցիչներ որոնք անընդհատ նկարեցին եւ որոնց համար տեղական արդիւնաբերութեան նախարար Մարլէն Զուրաբեան ռուսերէնով բացատրեց իմաստը օրուան հանդիսութեան, տալով նշանակութիւնը կոթողին եւ պատմականը գործատան: Նշենք որ յուշարձանը դարձած է ուխտատեղի բոլոր Այնթապցիներու: Ապա՝ գործատան տնօրէնը մեզ հրաւիրեց պըտըտելու գործատան նորակառոյց մասը ուր պիտի զետեղուին գուլպայ հիւսող մեքենաներ: Ներկայիս 310 հոգիէ կը բաղկանայ անձնակազմը եւ արտադրած ժանեակ – վարագոյրները շատ փնտռըւած են ամբողջ Խորհրդային Միութեան մէջ:

«Նոր Այնթապ» պարբերաթերթի վերջին թիւին մէջ կոչ մը կար գործատան նորակառոյց մասը օժտելու բուրդէ գուլպայ հիւսող մեքենաներով, որուն համար պէտք կար հանգանակել 125.000 տոլար եւ որուն 60.000-ը արդէն հաւաքուած էր Ֆրանսայէն: Պր. Ժան Ապաճեան ի տես գործատան կենսունակութեան եւ հայրենի իրականութեամբ խանդավառ խոստացաւ ամբողջացնել գումարը նուիրելով 65.000 տոլար: Ներկաները սրտագին ծափահարեցին այս իշխանական ժեստը եւ շատեր համբուրեցին զինք: Ես վստահ եմ որ գոյամարտի զոհերուն հոգիները, որոնք այդ միջոցին կը ճախրէին հոն, երջանկութենէ խայտացին եւ հըպարտացան իրենց յետնորդներու ազգաշէն գործունէութենէն: Ես կը կարծեմ որ այս տողերը կարդացող բոլոր Այնթապցիները պիտի ունենան նոյն ապրումները եւ պիտի գոչեն «կեցցե՛ն Այնթապցիները եւ յաւերժ փառք զոհուածներու անմահ յիշատակին»:

ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

ՖՌԱԿՈՆԱՌ

Սեպտեմբեր 24-էն Յունուար 4, Փարիզի Կռան – Փալէի ճոխ սրահներուն մէջ, կը ցուցադրուին Ժան – Հոնոռէ Ֆռակոնառի պաստառները: 1921-էն ի վեր, նկարիչին գործը չէ ներկայացուած հանրութեան իր բազմազանութեան մէջ եւ սակայն 18-րդ դարու Ֆրանսայի ամէնէն ժողովրդական արուեստագէտն է:

Ծնած էր Կռաս (Ալփ – Մառիթիմ) 1732 Ապրիլին: 1748 – 52, Պուշէի յանձնարարութեամբ կը մտնէ Շարտէնի աշխատանոցը, ապա՝ Պուշէի խակ աշխատանոցը: 1752-ին, կը ստանայ արքայական Կաճառին նկարչութեան առաջին մրցանակը: 1756-էն 61 կը մնայ Հռոմի Ֆրանսայի ակադեմիան: Ֆրանսա վերադառնալէն ետք, 1765-ին յարկարժէին մը կը տրամադրուի իրեն Լուվրի մէջ, կ'ամուսնանայ 1769-ին: Իր մահկանացուն կը կնքէ 1806-ին, Փարիզ:

Ֆռակոնառ շատ արտադրած է եւ իր մասին ալ շատ գրուած է: Բայց եւ այնպէս շատ դժուար եղած է այս ցուցահանդէսը կազմակերպել, որովհետեւ գործերը շատ ցրուած են եւ հարկ եղած է ոմանք բերել Լոնտոնէն թէ Նիւ – Եորքէն նուիրատուին արտօնութեամբ: Ուրիշ դժուարութիւն մը ծագած է, այն պատճառով որ նկարիչը սովորութիւն չունէր իր գործերը ստորագրելու կամ թուական դնելու: Բացառաբար միայն կարելի է ստորագրուած պաստառներ գտնել իր առատ արտադրութեան մէջ:

Բոլոր ճիւղերուն ձեռք դրած է. – դիմանկար, ընտանեկան տեսարաններ, գիւղանկարներ: Նոր աչքով կը դիտէ բնութիւնը: Ոմանց համար (Փոլ տը Սէն – Վիքթոր) տարփային նկարչութեան բանաստեղծն է: Իր գլուխ – գործոցը կը նկատուի «La fête à St. - Cloud», որու թուականը, սակայն, կարելի չէ եղած ճշդել եւ ենթադրեալ ձեւով է որ 1775-էն 80-ի միջեւ թուական մը կը տրուի: Կոնքուռները կ'ըսէին 1865-ին. –

«Les poètes manquent au siècle dernier. Je ne dis pas les rimeurs, les versificateurs, les aligneurs de mots; je dis les poètes. La poésie, à prendre l'expression dans la vérité et la hauteur de son sens, la poésie qui est la création par l'image, une élévation ou un enchantement d'imagination, l'apport d'un idéal de rêverie ou de sourire à la pensée humaine, la poésie qui emporte et balance au-dessus de terre l'âme d'un temps et l'esprit d'un peuple, la France du XVIIIesiècle ne l'a pas connue et ses deux seuls poètes ont été deux peintres : Watteau et Fragonard».

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ՅՈՒՇԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Մասնակցութեամբ հայ ֆրանսացի նախկին ռազմիկներու եւ դիմադրականներու Մարսէյլի Բարեկամականը հաւատարիմ պատմութեան աւանդին, Հոկտեմբեր 4ին, Փրատոյի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ մէջ ոգեկոչեց Սարդարապատի հերոսամարտի 69րդ տարեդարձը եւ Մարսէյլի ազատագրութեան 43-րդ տարեդարձը: Միութեան անդամներ, ազգայիններ, ֆրանսական նախկին ռազմիկներու միութեանց դրօշակները եւ ներկայացուցիչներ, հայ եւ օտար միութեանց հրաւիրեալներ հետեւեցան արարողութեանց: Օրուան պատարագը մատոյց Գարեգին Վրդ. Պէքճեան եւ քարոզը արտասանեց Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան որ վեր առաւ հայ կամաւորին զոհողութիւնը 1918-ի Սեպտեմբերին Արարայի բարձունքին վրայ, ինչպէս նաեւ Հայուն զոհողութիւնը իր որդեգրած հայրենիքին համար՝ Ֆրանսային: Հոգեհանգստեան արարողութեան մէջ մասնաւորապէս յիշուեցաւ՝ Զօրավար Տը Կօլ, Զօրավար Անդրանիկ, իր մահուան 60-ամեակին առթիւ, եւ Շառլ Տիրան Թէքէեան: Ապա, թափօրով, եկեղեցական, դրօշակներ, հրաւիրեալ եւ ժողովուրդ ուղղուեցան Եկեղեցւոյ բակը՝ գտնուող Նահատակաց Յուշարձանին: Պատշաճ հանդիսութեամբ տեղի ունեցաւ ծաղկեպսակներու զետեղում, մահերգ, դրօշակներու խոնարհում, վայրկեան մը լռութիւն եւ ապա Ֆրանսական փառերգի մեկնարկում: Խօսք առաւ Կարապետ Տէրտէրեան, բարեկամական նախագահը, բացատրեց օրուան զոյգ ոգեկոչումներուն իմաստը, Հայուն բերած մասնակցութիւնը Ֆրանսայի ազատագրութեան, երկու աշխարհամարտներուն, ըլլայ կանոնաւոր բանակներուն կամ դիմադրութեան մէջ, եւ ըսաւ թէ բոլոր ժողովուրդներէն աւելի Հայը գիտէ թէ ինչ կը նշանակէ ազատութիւնը: Կոչ ըրաւ երիտասարդ սերունդներուն չմոռնալ անցեալը եւ շարունակելու ու վեր պահել ջահը:

Պաշտօնական արարողութեանց հետեւեցաւ ընդունելութիւն մը եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Գնահատելի է Բարեկամականին այս տարեկան նախաձեռնութիւնը, ինչպէս նաեւ իր թափած մասնաւոր ջանքը, յուշաքարեր զետեղելու, հոս ու հոն, որպէսզի չմոռցուին անոնք որոնք ինկան պատուոյ դաշտերուն վրայ:

Կ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

ՏՕՑԷՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԱԹՈՌԸ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

Արփի հեգնական ժպիտով մը հաստատեց թէ այս բժշկական կեդրոնը ամերիկեան ժողովուրդէն Լիբանանի ժողովուրդին նուիրող տախտակը տակաւին պատին վրայ հաստատ կը մնար, հակառակ խընամքի պակասէն մրոտած ու սեւցած ըլլալուն:

Վերելակը ետին ձգելով Արփի ու Աննա վարանոտ քալեցին տոքթոր Համատէի գրասենեակին ուղղութեամբ՝ հիւանդանոցի երրորդ յարկին վրայ:

Նէօնէ լամբի մռայլացող լոյսը մռայլ երեւոյթ մը կուտար սենեակին, որուն մէկ կողմը զետեղուած զառարկ սեղանին ետին տոքթոր Համատէ կը սպասէր այս հանդիպումին, պաղ ու արտայայտութենէ բոլորովին զուրկ դէմքով մը՝ յարմարացող պատկերը սենեակի ներկայացուցած շրջանակին:

– Բարեւ Տոքթոր ... ես Արփին եմ ... այն անձը, որ ձեզի հետ հեռաձայնով խօսեցէք եւ երէկ եկաւ նմոյշ մը տալու ձեր տարրալուծարանին, – խօսակցութիւնը բացաւ Արփի լորձունքը կլլելով ու Աննայի նշան ընելով որ աթոռ մը գըրաւէ:

– Պարոն Արփի՛կ, ես կը վախնամ որ մեր այս հանդիպումը սպասուածէն շատ աւելի կարճ տեւէ ու հաստատեց բժիշկը մռայլ ու մխալըղալ ոճով մը ձախ ձեռքը աջին մէջ բռունցք ընելով:

– Եթէ լաւ լուր է վնաս չունի, – ըսաւ Արփի ջղային ժպիտով մը՝ երբ արդէն ճակատը փայլիլ կը սկսէր քրտինքի թեթեւ խաւէն:

– Այս օրերուս համար չեմ գիտեր թէ տալիքս լաւ, գէշ թէ աննկարեւոր լուր է, բայց թելադրելի է որ նախորդ երկու տարիներու ձեր ակնկալութիւնները բոլորովին մոռնաք, վերջնականապէս մէկ կողմ դնէք զաւակ բերելու ծրագիրները, – վճռեց տոքթոր Համատէ խնայելով ամէնէն տարրական դէմքի արտայայտութիւնն իսկ:

– Ըսել է այնքան յուսահատակա՞ն է, – հարցուց Արփի տասը երկվայրկեան տեւող քար լռութիւնը խզելով:

– Ըստ տարրալուծարանի վճիռին՝ բոլորովին յուսահատական, – հաստատեց բժիշկը, – թիւը՝ ոչի՛նչ, խառութիւն՝ ոչի՛նչ, աշխուժութիւն՝ ոչի՛նչ, ջո՛ւր ... կատարեալ ջո՛ւր ...

Աննայի ձեռքը ձգելէ ետք անշնչելի դարձող օդէն խոյս տալով, Արփի սենեակի դռնէն դուրս նետեց ինքզինք ձեռքով ետ հրելով ամէն կողմէն իր վրայ ճնշող, մթագնող շրջապատը: Շնչառութեան դժուարութիւնն ու ստամոքսի կըծկումները գրեթէ անդամալուծութեան կը մատնէին զինք, մկանները կը դաւաճանէին, գլխու պտոյտը ի վերջոյ զինք կը նետէր դուրսի նստարաններէն մէկուն վըրայ՝ պատուհանի մը կից: Աննա առանց ուշացումի հետեւեցաւ՝ պատուհանին փեղկը լայն բանալով:

– Այս հարցը այսպէս կը փակուի, երազը երազ կը մնայ հառաչեց Արփի աչքերը գոց, խորունկ շունչ մը առնելով:

– Արեղ – ցրեղ խօսքեր են սոր բաժնները, արդէն իր անտարբեր ու յուսահատ դէմքէն աւելի լաւատես խօսք իրաւունք չունէինք ակնկալելու, – սփոփեց Աննա մեղմ ժպիտով մը, Արփիի ճակատն ու գըլուխը շփելով, – եկուր ցտեսութիւն մը ըսենք եւ մեկնինք:

Տոքթոր Համատէ իր դիրքը կը պահէր գրասենեակին մէջ երբ դրան մէջ Աննա եւ Արփի երեւցան առանց ներս մտնելու:

– Կը թելադրեմ որ երթաք ձեր կեանքը ապրիք առանց զաւակի ակնկալութեան ... վերջապէս ... եթէ ամէն օրուան իմ տեսածներս տեսնէք աւելի խոհեմութիւն պիտի նկատէք այս երկրին մէջ զաւակ չբերել ... ամէն պարագայի մէջ հարցը ճակատագրին ձգեցէք ... յաջողութիւն, – եզրակացուց բժիշկը՝ փիլիսոփայի պատկառելի հովերով:

Փլատակ էութեամբ Արփի հիւանդանոցի ելքը կը փնտռէր ձեռքերը գրպաններուն մէջ պահած, երբ Աննա չարաճճի ժպիտով մը մօտեցաւ իրեն, այտին վըրայ արագ համբոյր մը դրոշմելու համար:

– Այս մարդուն ըսածները մոռցիր, ես քեզ կրնամ վստահեցնել որ այս տակնուվրայ ու անիշխան վիճակին մէջ շատ հաւանաբար իրապէս գաւաթ մը ջուր էր իրենց տարրալուծածը, ... – ըսաւ Աննա խնդալով:

– Պարա՛պ մխիթարութիւն, – պատասխանեց Արփի միշտ մարած երեւոյթով, այս մարդը գիտէ ինչ կ'ըսէ, մեծ մասնագէտ է, նախկին նախարար չի կըրնար այնքան սխալած ըլլալ ... Բայց ինչո՞ւ ...

Մայր դռնէն դուրս, մայթին վրայ ծունկի եկած սեւազգեստ կին մը ձեռքի խոզանակով քերթել կը ջանայ թանձ – րացած արիւնի վերջին հետքերը:

(Շար. 6)

(Շար. Ա. էջէն)

գոր պատասխանատուն էր այդ կայաններու, առաւելաբար դիմումներու թղթածրարներու քննութեան։ «Կատարեալ չենք» կ'ըսէ, «կրնայ ըլլալ որ սխալած ենք, թող փաստեն»։

Լրագրողները գիտել կուտան, որ նոր արտօնուած կայաններ կան, որոնք միայն երաժշտութիւն կը սփռեն (այսինքն՝ յայտագիր իսկ չունին)։ Ռոքա կը պատասխանէ թէ պէտք է քանի մը շաբաթ ժամանակ տալ որ տեղաւորուին, բայց կ'աւելցնէ. – «Շաբաթ մը առաջ պաշտօնական նամակներ ղրկեցինք բոլոր անոնց որոնք դեռ ճամբայ չէին ելած, երկու ամսուան բնականոն պայմանաժամէ մը ետք, հարց տալով թէ ի՞նչ կը մտածեն ընել։ Ըստ իրենց պատասխանին – խնդրոյ առարկայ են տասնեակ մը կայաններ – որոշում կուտանք»։ Չի ճշդեր ի՞նչ տեսակ, կախում ունի պատասխաններու բովանդակութենէն։ Որեւէ անբնական բան չի գտներ շնորհումներուն մէջ։ Կ'ընդունի որ բաներ կրնան ըլլալ, զորս չէին գիտեր, ներկայիս կը սորվին, (ճագիէ – ժիւտիսիէռ ուղեւու հանդամանք չունին), բայց հիմնական հարց չէ ատիկա իրեն համար։ Հիմնականը՝ «Թղթածրարին (դիմումին) պարունակութիւնն է, ձայնասփիւռի ծրագիրը եւ թեքնիք ու դրամական լրջութիւնը»։

Ինչ կը վերաբերի «ԱՅԲ»ին, կը հաստատէ (գաղտնիք ալ չէր) որ Սանթինի նամակ մը գրած է ի նպաստ «ԱՅԲ»ի, հատ մըն ալ գրած է ի նպաստ «ԱՋԳ»ի, ինչ որ միջամտութեան ընթացիկ միջոց մըն է, կը ճշդէ, որ որեւէ կարեւորութիւն չունի։ Դեռ կը շեշտէ, այս առընչութեամբ. – «Անոնք որոնք նամակ մը կը գրեն միայն պատասխանով չահագրգռուած են, որպէսզի ցոյց տան անոնց որոնք իրենցմէ բան մը ուզած են…»։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

CONTES ARMENIENS

Samedi 17 octobre à 20 heures 30

Présentation et Dédicace du livre

«CONTES ARMENIENS»

(Ed. KIRK)

par Mme Chaké DER MELKONIAN - MINASSIAN (de Montréal)

avec la participation exceptionnelle du Prof. FEYDIT

Soirée illustrée par Jean-Yves CHETAIL

Conteur — Musicien — Baladin

«Trois p'tits contes, et puis s'en va»

Salle H. Samuel
Maison de la Culture Arménienne
15, rue du 24 Avril 1915
69150 DECINES
Tél. : 78 - 49 - 42 - 97

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեան եւ զաւակները՝ Արամ եւ Աննա, Այրի Տիկին Վիգէն Թորոսեան եւ աղջիկը՝ Սեւան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտեմբեր 18, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՍԱՐԳԻՍ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Հեղինէ Ուսանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Տէր եւ Տիկին Հրայր Թորոսեան, այս տխուր առթիւ, 500 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց մօր յիշատակին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Փարիզի Համնոյ Հայրենակցական Միութեան նախաձեռնութեամբ իր հիմնադրութեան 60–րդ եւ Համնոյ հերոսամարտի 67–րդ տարեդարձներու առիթով Հոկտեմբեր 18, Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի 6000 դիւցազներու հոգւոյն։

– Կէսօրէ վերջ, ժամը 13.30–ին ճաշ, մատաղ եւ յուշահանդէս, ճաշարան՝

OPERA - LAFAYETTE

80, rue Lafayette — 75009 Paris

Ճաշագին՝ 100 Ֆ.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ընկեր՝ Մանուկ Մանուտեանի յիշատակին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը՝ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղիկի, իր տան եւ դըպրոցին համար.

Տէր եւ Մկրտիչ Ադամեան, Տէր եւ Տիկին Արապեան 400–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հանրի Գէորգեան, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Վահրատեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Մաթոսեան, Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Մաթոսեան, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Ճարդայեան 300–ական Ֆ., Տէր եւ Տիկին Միշէլ Մայօ 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ռաֆֆի Հիսայեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Հիսայեան, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Փուշուճեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Փուշուճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Մովսէսեան, Օրիորդ Ռոզ Տէր – Գրիգորեան, Տիկին Անժէլ Թարտիօ, Տիկին Եւա Գադա 200–ական Ֆ., Տիկին Վերժին Ռադըճեան 100 Ֆ.։

(Շար.)

Դպրոցասէր Տիկնանց Երկսեռ Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Տիկին Սրբուհի Զագըրեան (Նիւ – Եորքէն) 100 տոլար, Այրի Տիկին Ա. Յակոբեան, Նուպար Յովհաննէսեանի յիշատակին 200 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Մանուէլ Ոսկերիչեան 500 Ֆ., Պր. Վաղինակ Միսքճեան, բժիշկ Յակոբիկ Միսքճեանի Ամերիկա հարիւրամեայ դառնալուն առթիւ 3000 Ֆ., Տիկին Գոհար Սանոյեան, ամուսնոյն՝ Վահրամ Սանոյեանի մահուան 20–րդ տարելիցին առթիւ 500 Ֆ.։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ալֆորվիլէն Պր. Կարապետ Պալեան 300 ֆրանք կը նուիրէ Ս. Մեսրոպ կրթարանին եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին փոխան ծաղիկի Տիկին Արաքսի Տէր – Աբելեանի մահուան առթիւ։

Լ Ի Ո Ն

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԵՐՐՈՐԴ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ
ԼԻՈՆԻ
Ս. ՅԱԿՈԲ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԵՒ
ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ազգային Տան սրահին մէջ

40, rue d'Arménie

Հոկտեմբեր 9–էն 19 ։

Ամէն օր ժամը 3էն (յ.մ.) – 7.30 յ.մ.)

Բացումը տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 9–ին, երեկոյեան ժամը 6.30–ին։

Խուներամ փութացէք քաջալերել 12 ծանօթ եւ տակաւին, մեզի անծանօթ հայ արուեստագէտներ։

MARDI 20 OCTOBRE

Présentation du livre

«CONTES ARMENIENS»

par Mme. Chaké Der Melkonian-Minassian
et M. Ara Krikorian
au Centre d'Animation et de Loisirs
— (CAEL) —
à partir de 20 heures 30
organisée par
la Croix Bleue des Arméniens de France
et le Nor - Séround de Sevran - Livry
Allée Fontaine — SEVRAN
(R.E.R. Sevran - Beaudottes
Bus Pantin Eglise 147
arrêt cimetière de Sevran)

MATINEE EXCEPTIONNELLE

DIMANCHE 18 OCTOBRE à 16 H.
ancienne mairie de Saint Martin d'Hères
La Croix Bleue de Grenoble, section Ani
a le grand plaisir d'accueillir dans sa ville
Madame Chaké Der Melkonian Minassian
auteur d'un merveilleux livre de
CONTES ARMENIENS
traduits en français
(illustration d'Elo Boudakian)
présentation et dédicace par l'auteur
entrée gratuite

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ – Գոլոմպի մասնաճիւղը՝ թէյասեղանի մը շուրջ բարեկամական հանդիպումի մը կը հրաւիրէ անխտիր բոլոր հայրենակիցներն եւ անդամուհիները համակիրներով միասին, Հոկտեմբեր 18, Կիրակի, ժամը 15–ին՝

Centre Robert Lavergne

Փարիզէն եկողները կրնան իջնել Փորթ – Շամփէրէէն 165 թիւ օթօպիւսը առնելով

11, rue Robert Lavegrne, 4 Routes.

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, զանազան անակնկալներով։

Մուտքը ազատ է։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստանէն Մանդրիգինա Աննա կապիտոնի կը փնտռէ իր ամուսինը՝ Պապիկ Գէորգի Այվազեան, ծնած 1914–ին Էջմիածին։ Ունի մէկ զաւակ։

Հասցէ.– Մանդրիգինա Աննա, Ջուարթնոց Թաղամաս, շէնք 1, բնակարան թիւ 14, ԷՋՄԻԱԾԻՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ։

Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Սէն – Ժէռօմի եւ Շրջակայքի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը, կը ծանուցանէ թէ ինչպէս, ամէն տարի, այս տարի եւս կը տօնախմբէ եկեղեցւոյ շինութեան (57րդ) եւ անուանակոչութեան (55րդ) տարեդարձը Կիրակի, Հոկտեմբեր 18–ին։

Այս առթիւ կը կատարուի հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգիստ հոգիներուն համար եկեղեցւոյս հիմնադիրներու, Շինութեան յանձնախումբի, Թաղական խորհուրդի եւ օժանդակ Տիկնանց Յանձնախումբի, անդամ – անդամուհիներու, որոնք առ յաւէտ բաժնուած են մեզմէ։

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Երգեցողութեամբ՝ Եկեղեցւոյս երգչախումբին։

Ներկայ կ'ըլլայ՝

Mr. Lucien Veygand
(maire du Ier secteur)

Մատաղի բաշխումէն վերջ գինեձօն եւ ընդունելութիւն եկեղեցւոյ կից սրահը, ստատարկութեամբ Սէն – Ժէռօմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին։

Կը խնդրուի Թաղիս եւ Շրջակայքի բարեպաշտ եւ հաւատացեալ ժողովուրդէն, որ իր ներկայութեամբ յարգէ նուիրական յիշատակը Թաղիս ննջեցեալներուն։

Մատաղի մասնակցողները թող դիմեն Թաղականութեան։

PROJECTION DE FILMS ARMENIENS
organisée par
l'U.C.F.A.F.
Section d'Asnières, Bois-Colombes, Colombes
LE DIMANCHE 18 OCTOBRE
à 16 heures précises
Salle Municipale de Bois-Colombes
35, rue du Général Leclerc
— Villa des Aubépines —
(tout près de la gare de Bois-Colombes)
au programme
une des plus belles réalisations de «HAYFILM»

LE VERGER DE POMMES

(1986)
un film de Guikor MELIK-AVAKIAN
(version originale - sous-titres français)
avec
SOS SARKISSIAN
GALIA NOVENTZ
CHERENTZ
et
un documentaire
L'ILE SAINT LAZARE A VENISE

Participation aux frais : 40 frs.
Entrée gratuite pour les enfants de l'école.
Réservation des billets :
Daniel DJIZMEDJIAN- 47 - 81 - 09 - 72
et auprès des membres de l'U.C.F.A.F.

ՊՈՒՌ – Լէ – ՎԱԼԱՆՍ — BOURG-LES-VALENCE

Katch - Nazar

«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»

Երաժշտական կատակերգութիւն

Բեմադրութիւն՝ ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Սասնակցութեամբ՝ Դաւիթեան դպրոցի աշակերտութեան, Կիրակի, Հոկտեմբեր 18, ժամը 15.30–ին Պուռ – լէ – Վալանսի Սալ տը Ռոն ։

Տոմսերը ապահովել. –
Réservation :

T. MAXOUDIAN, 48, rue Bouffier, Valence tél: 75. 43. 17. 24
A. PACHAYAN, 18, rue d'Arménie, Valence tél: 75. 56. 08. 05

1947 - 1987
40 ANS - 40 ŒUVRES

22 OCTOBRE —— 25 DECEMBRE

Accrochage de Fête à l'occasion de son 40ème anniversaire

GALERIE FRAMOND

3, rue des Saints - Pères — PARIS 6^e

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
16
VENDREDI
16 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.597 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 63e ANNÉE — No 16.597

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԻԷՐ ԺԻՒՔԷՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԵՑԱՒ

Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն շատ արագօրէն տուաւ Փիէր Ժիւքէնի արտաքսման որոշումը, Չորեքշաբթի օր: Աւելին՝ պիտի արտաքսուի նաեւ այն համայնավարը, որ իր սատարութիւնը տայ Ժիւքէնի թեկնածութեան համար: Կուսակցութեան դիրքը շատ տրամաբանական է, քանի որ ան ունի իր թեկնածուն՝ – Անտրէ Լաժուանիի – եւ Ժիւքէնի ըրածը դէմ է կուսակցութեան քաղաքականութեան ժողովրդավար ընթացքին: Միաձայնութեամբ քուէարկուած բանաձեւը կը շեշտէ որ Փիէր Ժիւքէն այլեւս գործ չունի կուսակցութեան հետ: Ան չէ գործած իբրեւ Համայնավար ընդհակառակն գործօն մասնակցութիւն բերած է, ուրիշներու հետ, Անջատողական շարժումի մը կազմակերպութեան կուսակցութեան ներսը: Կանոնադրի 14րդ յօդուածին համաձայն («գիտակից բռնաբարում կուսակցութեան գործելակերպին կանոններուն եւ քաղաքականութեան սկզբունքներուն կամ ծանր արարքներ, որոնք կրնան վնասել անոր»):

Նախորդ արտաքսումը կը վերաբերի Ռոժէ Կառոտիի (1970): Մնաց որ Ժիւքէն ոչ վրդովուած է, ոչ ալ շատ իրար անցած, եթէ նոյնիսկ շատ կրքոտ էր իր արտայայտութիւններուն մէջ, Հինգշաբթի առտու, «Ֆրանս — էնթէռ»ի կայանէն: Պարզ է որ, համայնավար թեկնածու ըլլալով հանդերձ, համայնավարութեան թեկնածուն չէր, բայց չուզեր նաեւ «վերանորոգողներու» թեկնածուն ըլլալ ու կը ճշդէ «ուրիշ տեղ եմ» (ժը մը սիթիւ այլէօր): Այս բանաձեւը, ուրիշ մըն ալ գործած էր ժամանակին եւ այսօր ոչ ոք դիտէ անոր ո՞ւր ըլլալը (Ծոպէր): Բայց, Ժիւքէն լաւատես է: Կ'ըսէ թէ, արդէն իսկ համայնավար ընտրեալները (երեսփոխան, քաղաքապետ, եւայլն) յայտնած են իրեն թէ կը սատարեն նախագահական իր թեկնածութեան համար:

34 տարուան համայնավար է Ժիւքէն:

Թեկնածու Ժիւքէնի քաղաքական ծրագիրը մանրամասնօրէն ծանօթ չէ դեռ: Երբ հարց տրուեցաւ իրեն, թէ ի՞նչ նոր բան կ'առաջարկէ, Ժիւքէն մեծ յայտնութիւն մը չկրցաւ ընել (Ֆրանս – էնթէռ, Հինգշաբթի առտու) եւ անարդարութեան դէմ պայքարելէ զատ – ինչ որ հասարակ տեղիք առաջադրանք մըն է – երբ ստիպուեցաւ գոնէ հատ մը նոր բան ըսել, յայտնեց թէ օրինակ, կ'ուզէ որ այն գաղթածները, որոնք տարիներէ ի վեր Ֆրանսա են, թաղապետական ընտրութեանց քուէ տալու իրաւունք ունենան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՕՋԱԼ յայտարարեց թէ Նոյեմբեր 1-ի համար նախատեսուած ընտրութիւնները, հաւանաբար յետաձգուին, Սահմանադրական Ատեանին դիմումին ընդառաջելով: Այս վերջինը, անցեալ Ուրբաթ, ընդունած էր ընտրական օրէնքի մէկ յօդուածը – քուէարկուած Սեպտեմբեր 10-ին – որ կ'արտօնէր քաղաքական կուսակցութիւններու ղեկավարներուն իրենց թեկնածուներու ցանկը պատրաստել առանց նախապէս խորհրդակցելու շարքերուն հետ, ինչպէս կը տրամադրէ Սահմանադրութիւնը: Նախարարապետը ըսած է ժամուլին. – «Եթէ սահմանադրական Ատեանը անպատեհութիւն մը տեսնէր ընտրութիւններու թուականին համար, կառավարութիւնը պատրաստ է երկու – երեք շաբաթով յետաձգել»: Դէտերու համաձայն, այս ձեւով Խօջալ առաջքը կ'առնէ քաղաքական տագնապի մը: Խորհրդարանը նիստ կը գումարէ շաբթուս վերջ, քննելու համար սահմանադրական Ատեանին որոշումին հետեւանքները:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ Կեդր. Կոմիտէի անդամ՝ Անտրէյ Սատաեւին, որ պաշտօնազրկուած էր Փետրուարին, ութ տարի արգելափակման կայանի դատապարտուած է, ինչքերու գրաւումով, ըստ Հոկտեմբեր 13-ի տեղական «Պրաւդա»ի: Ամբաստանուած էր որ Պետութեան ինչքերը մսխած է մեծ համեմատութիւններով:

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՔԻՄԻԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ հինգ նոպելեան մրցանակները տրուեցան, մէկ Ֆրանսացիի, երկու Ամերիկացիի եւ մէկ Զուիցերացիի: 1935-էն ի վեր (Ֆրէտէրիք եւ Իրէն Ժոլիօ-Քիւրի) առաջին անգամն է որ Ֆրանսացի մը քիմիագիտութեան նոպէլին կ'արժանանայ: Ժան – Մարի Լեհն թէեւ շեշտեց այս առթիւ թէ գիտութիւնը ազգութիւն չունի եւ կարեւորը անոր յառաջդիմութեան պարգեւադրուիլն է:

ԶՈԼԱՅԻ «Կ'ամբաստանեմ»ին ձեռագիրը պիտի ծախուի աճուրդով Սոթպի'զի կողմէ, Դեկտեմբեր 8-ին, Մոնաքօ: Զոլայի թոռան զաւակն է որ որոշած է այդ նշանաւոր ձեռագրին վաճառքը: 39 էջ է եւ պատմական, քաղաքական ու գրական երրեակ կարեւորութիւն ունի այս ձեռագիրը, որ լոյս տեսաւ Քլէմանսոյի խմբագրած Օռոր-ին մէջ եւ պատճառ եղաւ, որ վերաքննուի Տրէյֆիւսի դատը (խորագիրը՝ Քլեմանսոյի կը պատկանի): Ձեռագիրը 5 միլիոն կը գնահատուի: Մշակոյթի նախարարը ձեռագիրը «դասաւորեց», այսինքն անոր պատմական ազգային հարստութեան նկարագիր տուաւ, ինչ որ կ'արգիլէ որ երկրէն դուրս հանուի: Պետութիւնը նաեւ կրնայ օգտագործել կանխագնումի իր իրաւունքը, այսինքն վերջին գնորդին տեղը առնել:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ հիւսիսէն – հարաւ (Հալպայէն՝ Սուր) 32 հաշմանդամներ, քրիստոնեայ թէ մահմետական, շարժաթոռներու գամուած, ծաղիկ մը ի ձեռին, կը յառաջանան, որպէս խորհրդանիշ Լիբանանի այն զոհերուն, որոնք ոչ մէկ կապ ունեցած են պատերազմին հետ: Անոնք՝ ո՛չ կ'ըսեն պատերազմին, յուզիչ են ու ցնցիչ, կ'ըսեն թէ գութ չեն աղերսեր, այլ իրենց ազգը կ'ուզեն:

ՌԻՎԷ ՊԱՐՇԷԼ զոհ գացած է քնաբեր եւ թմրեցուցիչ դեղահատներու մեծաքանակ սպառումի, ըստ դիազննութեան: Ինչ որ աւելի կը հաստատէ անձնասպանութեան վարկածը: Ընտանիքը, սակայն, չի համոզուիր եւ միշտ սպանութիւն մը կը տեսնէ:

ՄԷՍԱՈՒԹ ԱՑԿՈՒՆ, 29 տարեկան Թուրք մը, որ քաղաքական ապաստանեալի անձնագիր ալ ստացած էր Ֆրանսա, 20 տարի արգելափակման դատապարտուեցաւ Փարիզի ոճրային Ատեանին կողմէ, որովհետեւ 1983 Նոյեմ. 18-ին, փորձած էր 4 կիներ սպաննել, վարորդներու միջեւ վիճաբանութեան մը ընթացքին: Իբրեւ արդարացում, կ'ըսէ թէ վախցած է, կարծելով թէ զինք հետապնդող ահաբեկիչներ են:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10 — 12)

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ ՄԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԱԾ

«Սովինֆիլմ» հաստատութեան մէջ ստորագրուած է Միացեալ – Նահանգներու եւ Խորհրդային Միութեան փաստանկար պատրաստողներու համաձայնագիր մը, ըստ որուն պիտի նկարահանուին բազմածախք փաստանկարներու շարքեր՝ երկու երկիրներու մասին: Ամերիկեան «Պրոտաքսըն վիտէօ քոմինիքէյշըն» ընկերութեան տնօրէն Սթենլի Մեյիճըն – Օտլի եւ խորհրդային փաստանկարներու կեդրոնական արուեստանոցի բեմադիր Ալեքսանդր Անդրէեւ գացած են Հայաստան եւ սկսած կէս ժամեայ փաստանկարի մը նկարահանումը: Ի դէպ, Ամերիկացին կ'ուզէ փաստանկարներ պատրաստել՝ բացի Հայաստանէն, Մոսկուայի, Լենինգրադի, Պայքալի, բնութեան պահպանութեան, Միջին – Ասիոյ մասին, իսկ խորհրդային բեմադիրը՝ ամերիկեան համալսարաններու ուսանողական կեանքի, արդիւնաբերական քաղաքի մը ու իր հարցերուն: Մոսկուա, «Իզվեստիա»ի խմբագրատունը տեղի ունեցած հարցազրոյցի մը ընթացքին Սթենլի Մեյիճըն – Օտլի ըսած է. – «Կ'երթանք մեր նախնիներու հայրենիքը: Անոնք՝ Մալխասեանները, այսպէս կը հնչէ մեր մականունը հայերէն, Հայաստանէն գացած են դարասկիզբին, Եղեռնի օրերուն: Կ'ուզեմ, որ 11-ամեայ մանչս՝ Մէթիու, որ հետս է, ծանօթանայ Հայոց պատմութեան, սովորութիւններուն եւ բարքերուն: Ժապաւէնին մէջ շատ բաներ ցոյց կը տրուին իր աչքերով»:

*

ՀՆԴԻԿ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ԲԻՒՐԵՂԱՒԱՆԻ ՄԷՋ

Բիւրեղաւանի «Հայբիւրեղապակի» գործատունը այցելած են «Հնդկաստանի օրերը Խորհրդային Միութեան մէջ» փառատօնի խումբ մը մասնակցողներ: Գործատան սրահին մէջ տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը, որու ընթացքին հնդիկ պատուիրակութեան ղեկավարը ի մէջ այլոց ըսած է. – «Ծանօթ ենք Կալկաթայի եւ Մատրասի հայկական գաղութի մշակոյթին: Հիմա եկած ենք Հայաստան, հայ բարեկամներուն ցուցադրելու մեր ազգային արուեստը»: Փառատօնին մասնակցողները հանդէս եկած են Հնդկաստանի տարբեր նահանգներու պարերու ներկայացումով: Գնահատուած են նաեւ ազգագրական համոյթներու ելոյթները:

*

ԱՄԱՍԻՈՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ «ԱՇՈՑՔ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Մոսկուայի ժողովրդական տնտեսութեան նուաճումներու ցուցահանդէսի տաղաւարին մէջ տեղի ունեցած ժողովրդական ստեղծագործութեան համամիութենական Բ. փառատօնին մասնակցած է նաեւ Հայաստանի Ամասիոյ շրջանի մշակոյթի տան «Աշոցք» ազգագրական երգչախումբը: Այդ պատիւը խումբին տրուած է փառատօնի նախնական հանդրուաններուն յաղթած ըլլալուն համար:

Չորս տարուան պատմութիւն ունի խումբը, բայց արդէն կը վայելէ մեծ ժո-

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՆԻՒ-ԵՈՐՔ ԺԱՄԱՆԵՑ

Ինչպէս գրած էինք Հոկտեմբեր 9-ի մեր թիւով, ազդերացաւի (սիաթիք) սուր տագնապի մը հետեւանքով, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ Վազգէն Ա. պարտաւորուած եղած էր ընդհատելու իր ճամբորդութիւնը դէպի Քանատա եւ կը խնամուէր Մոսկուայի մէջ: Ասիկա պատճառ եղած էր նաեւ որ – առայժմ գոնէ – ջնջուի Քանատա կատարելիք այցելութիւնը:

Այժմ Միացեալ – Նահանգներէն կը հաղորդեն մեզի որ Վազգէն Ա. Չորեքշաբթի օր, Հոկտեմբեր 14-ին, Նիւ – Եորք ժամանած է – անակնկալօրէն – եւ քանի մը օրով յատուկ բուժարանի մը մէջ կը խնամուի ազդերացաւին համար: Այսպէս, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը քաջառողջ է եւ իր այցելութեան պաշտօնական յայտագիրը, ինչպէս նախատեսուած էր, կը սկսի Երեքշաբթի օր, Հոկտեմբեր 20-ին:

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՐԲՈՎ ՅԱՂԹԵՑ Բ. ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ

Չորեքշաբթի օրուան հանդիպումին, Սեվիլլայի մէջ, Գարբով հակառակ անոր որ սեւերով կը խաղար, յաղթեց, անակնկալի բերելով մրցակիցը 9-րդ նոր շարժումով մը:

Գասպարով 79 վայրկեանէն գտած է հակահարուածը: Այս հանդիպումէն ետք ուրեմն, Գարբով կը յաղթէր 1-ուկէս կէտով կէսի դէմ Գասպարովի:

Յաջորդ հանդիպումը՝ Ուրբաթ:

ղովրդականութիւն, յատկապէս հայկական հինաւուրց երգերը տարածելուն համար: Խումբի իւրաքանչիւր անդամ՝ սկսած 77-ամեայ Դոլորէս Ամիրխանեանէն մինչեւ առաջին դասարանի աշակերտուհի Եսթերիկ Մայիլեան, երգի հանդէպ իրենց ունեցած պաշտամունքով շահած են թէ՛ համագիւղացիներու, թէ մասնագէտներու համակրանքը: Խումբին ղեկավարն է մշակոյթի տան տնօրէն Վ. Խանոյեան: Երգչախումբին մէջ ընդունուելու համար պարտադիր պայման մը կայ, այն է՝ որ իւրաքանչիւր նոր անդամ պարտաւոր է իրեն հետ բերել մեծերէն լսած հայկական հինաւուրց երգ մը, պարերգ մը, հազուադէպ մեկնաբանուող մեղեդի մը: Հոս է, որ ընդհանուրի ջանքերով կը վերածնին տասնամեակներու փոշիին տակ անթեղուած ժողովրդական երգի գանձերը: Խումբը՝ իւրաքանչիւր համերգի ընթացքին, կը մեկնաբանէ նոր յայտնաբերուած երգեր ու անոնց տարբերակները: Երգչախումբին յայտագրին մէջ տեղ գտած են «Ֆայտոն դրկեմ, եար ջան», «Հայլի քամար», «Զոք տուր, մարէ», «Աստուի վըրի են բարձրի կնասը» պարերգերը:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ՄԸ ԷՋԵՐ ՆՈՒԻՐԱԾ Է

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՎԱԶԳԷՆ Ա.Ի

Ա.

Մոսկուա լոյս տեսնող «Դրուժբա Նարոդով» («Ժողովուրդներու բարեկամութիւն») հանդէսի այս տարուան 8-րդ թիւին մէջ «Մշակոյթ եւ Արուեստ» խորագրին տակ էջեր նուիրուած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի: Ամսաթերթը հրատարակած է խմբագրական յօդուած մը, թղթակիցներ Սեմէոն Վիլենսկիի եւ Բրոնիսլաւ Խօլոպովի հարցազրոյցը Հայրապետին հետ, ինչպէս նաեւ Կարապետ Պալճեանի (Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին աւազանի անունը) «Մուսա Լերան Հայերը Ֆրանց Վէրֆէլի վէպին մէջ» վերլուծական փորձին ամսագրային տարբերակը: Խմբագրականին մէջ մասնաւորապէս ըսուած է. «Դրուժբա Նարոդով հանդէսի էջերուն մէջ տարբեր երկիրներու հաւատացեալ Հայերու մեծամասնութիւնը միաւորող Առաքելական Եկեղեցւոյ պետին՝ որպէս հեղինակ, ելոյթը ան նախապատրաստած է ի պատասխան մեր խմբագրութեան խնդրանքին: Ծանօթ չէինք Կ. Պալճեանի այդ աշխատասիրութեան, մինչեւ Վէրֆէլի վէպին լոյս ընծայումը երկու հրատարակութեամբ՝ Երեւան, երկու տարուան մէջ: Վէրֆէլի վէպին ժողովրդականութիւնը ցոյց կու տայ, որ ան այսօր ալ պէտք է մարդոց: Մենք սկսանք ծանօթանալ վէպին նուիրուած գրախօսական աշխատանքներուն: Հոն է, որ տեղեկացանք Կ. Պալճեանի «Վերլուծական փորձ»ի մասին: Վէրֆէլի համար պատումի պատմական հիմք ծառայած դէպքերը տեղի ունեցած են Թուրքիոյ մէջ 1915 թուականին: Խօսքը Հայերու ցեղասպանութեան մասին է, որու այն ժամանակ յետադիմական քաղաքական նպատակներով ձեռնարկեց իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութիւնը, որ բնաւ չէր ներկայացներ ամբողջ ժողովուրդին շահերը: Այդ կուսակցութիւնը առաջինն էր, որ Ի. դարուն որոշեց ցեղասպանութիւնը օգտագործել որպէս իր քաղաքական նպատակներուն հասնելու միջոց: Այնուհետեւ ատիկա աւելի լայն չափերով կատարեց Հիթլէր, որ Լեհաստան ներխուժելէ առաջ յայտարարած էր. «Պէտք չէ ուշադրութիւն դարձնել հանրային կարծիքին, պէտք է անխնայ սպաննել այրերը, կիները, երախաները: Պէտք է բնաջնջել բոլոր սլաւները: Այսօր այլեւս ո՞վ կը խօսի Հայերու բնաջնջման մասին»: Իր երկով Ֆրանց Վէրֆէլ Գերմանիոյ մէջ ֆաշականներու իշխանութեան գլուխ անցնելու առաջին տարիներուն ամբողջ աշխարհին կը նախազգուշացնէր, թէ ինչ պէտք է սպասել անոնցմէ եւ ինչպէս պէտք է պայքարիլ անոնց դէմ: Բայց անօգուտ եղաւ: Քիչեր անսացին գրողին մարգարէութեան ու կոչին: Անոնց շարքին՝ որոնք անմիջապէս իրենց ձայնը բարձրացուցին ի պաշտպանութիւն Վէրֆէլի, կը գտնուէր երիտասարդ մարդասէր Կարապետ Պալճեան (այժմ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց): Կարեւոր է այն հանգամանքը, որ թէ՛ Վէրֆէլ, թէ՛ Պալճեան, դատապարտելով քաղաքականութեան մէջ գործադրուող գազանային մեթոտները եւ կոչ ընելով դիմադրել անոնց, նոյն ատեն կը ջանային ոչ թէ մարդիկը հրահրել իրարու դէմ, այլ դանոնք համախմբել յանուն համամարդկային ազնիւ իտէալներու՝ խաղաղութեան, փոխըմբռնման, նիւթական եւ իմացական արժէքներու համերաշխ ստեղծման: Անոնք նման միաբանութիւն կարելի կը նկատէին, հակառակ մարդկային հասարակութեան մէջ գտնուող բոլոր՝ ազգային, ընկերային, կրօնական տարբերութիւններուն:

Վազգէն Ա. այս տարի Մոսկուայի մէջ կը մասնակցէր «Յանուն միջուկազերծ աշխարհի, յանուն մարդկութեան գոյատեւման» համաժողովին: Ան նաեւ նոր կարելիութիւններ կը փնտռէ պահպանելու Հայերու պատմական յիշողութիւնը: Երեւանի մէջ արդէն շատոնց կը բարձրանան ցեղասպանութեան բոլոր զոհերու, իսկ մօտակայքը՝ Մուսա Լերան պաշտպաններու յուշարձանները: Մուսալեռցիներու յուշարձանը Ֆրանց Վէրֆէլի պատմավէպի նոր ռուսերէն հրատարակութեան յառաջաբանին մէջ յիշատակած է նաեւ ռուս բանաստեղծ Միխայիլ Դուդին. «Այդ յուշարձանը կառուցած է ինք՝ ժողովուրդը: Սրբատաշ տուֆի կարմիր պատին վրայ առայժմ չէ փորագրուած Մուսատաղի հերոսներու ոչ մէկ անուն: Անոնք՝ այդ անունները կը փորագրուին: Բոլորը՝ մինչեւ վերջինը: Եւ այդ անուններուն մէջ ես կ'ուզէի տեսնել Ֆրանց Վէրֆէլի անունը, որ այդ սխրանքը վերստեղծած է բոլոր մարդոց համար, բոլոր ժամանակներու համար»: Ռուս բանաստեղծին այդ առաջարկը կը պաշտպանէ նաեւ Վազգէն Ա., մարդ մը՝ որ անյողդողդ համոզուած է, որ աշխարհի բարօրութիւնը մարդկային միաբանութիւնն է:

Ստորեւ՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ կատարուած հարցազրոյցին հիմնական մասերը.

ՀԱՐՑ.– Նախ եւ առաջ կ'ուզենք Ձերդ Սրբազնութեան շնորհակալութիւն յայտնել Ձեզ հետ հանդիպելու ընձեռուած հնարաւորութեան համար: Մեր հանդիպումը տեղի կ'ունենայ հեռու այն տաճարներէն, որոնք կառուցուած են աւելի քան մէկուկէս հազարամեակ առաջ՝ Դ. դարուն, երբ քրիստոնէութիւնը դարձած էր Հայաստանի պետական կրօնքը: Հայ ժողովուրդի հերոսական ու բազմաչարչար պատմութեան այդ լուռ վկաները կը տրամադրեն մտորելու սերունդներու յաջորդութեան եւ մարդկութեան դժուար ճակատագրի մասին: Մենք այսօր կ'ապրինք տագնապալի աշխարհի մը մէջ: Ձեր կարծիքով ի՞նչպէս կարելի է կանգնեցնել մարդկութեան սողքը դէպի անդունդ:

ՊԱՏ.– Ըստ իս, փրկութեան գլխաւոր եւ, թերեւս, միակ ուղին աշխարհի մէջ բարեհաճութեան ու վստահութեան մթնոլորտ ստեղծելն է: Ատոր կրնայ նպաստել տարբեր երկիրներու եւ ժողովուրդներու խաղաղ գոյակցութեան քաղաքականութիւնը: Պետութիւններու եւ ժողովուրդներու շրջանակին մէջ բարի կամքի գոյութեան, անոնց եռանդուն, բարեխիղճ համագործակցութեան պարագային երկրագունդին վրայ կրնան նպաստաւոր կարելիութիւններ ծագիլ ընդհանուր խաղաղութեան համար:

ՀԱՐՑ.– Անոր համար նախ եւ առաջ ի՞նչ անհրաժեշտ է ընել:

ՊԱՏ.– Կը կարծեմ, որ պէտք է ամէնուրեք՝ աշխարհագրական, ազգային, հանրային կենսական բոլոր ոլորտներու մէջ, ստեղծել բարեհաճութեան ու վստահութեան օճախներ, առանց սահմանափակելու անոնց թիւը: Այդ կարգի կարեւոր ու ներգործուն օրինակ դարձաւ, իմ կարծիքով «Յանուն միջուկազերծ աշխարհի, յանուն մարդկութեան գոյատեւման» Մոսկուայի համաժողովը, որ տեղի ունեցաւ այս տարի: Համաժողովին կը մասնակցէին քաղաքական տարբեր կարգեր ունեցող երկիրներու ներկայացուցիչներ, տարբեր աշխարհահայեացքներու եւ դաւանանքներու տէր մարդիկ: Այսուհանդերձ, անոնք կրցան անկեղծ եղբայրակցութեան, հանդուրժողութեան մթնոլորտի մէջ ընդհանուր մօտեցում գտնել մարդոց առջեւ ծառացած կենսական խնդիրներու լուծման նկատմամբ, միանալ՝ փոխադարձ գործակցութեան այն փափաքով, որ աշխարհ սկսի ապրիլ առանց հիւլէական զէնքի: Համաժողովին բոլոր մասնակիցները գիտակից էին համակործանման վտանգին: Այսպիսի մտածողութեան, այսպիսի հոգեբանութեան մշակումը կը համարիմ այն պայմանը, որ անհրաժեշտ է յաղթահարելու ազգային եսամոլութիւնը, կրօնական մոլեռանդութիւնը, հանրային ճնշումը, գերիշխանատենչ նկրտումները՝ այսինքն այն թունաւոր արմատները, որոնք տակաւին կը թունաւորեն ժողովուրդներու կեանքը, կը նպաստեն պատերազմներու ծագման: Արդեօք երբեւէ կարելի կ'ըլլա՞յ, որ մարդիկ եւ ազգերը իրենց երջանկութիւնը տեսնեն ուրիշ մարդոց եւ ազգերու երջանկութեան մէջ, զոր կ'երազէր անցեալ դարու անգլիացի փիլիսոփայ Հերպըրտ Սփենսըր: Այդ փափաքած են ու կը փափաքին միլիոնաւոր մարդիկ: Կը փափաքինք նաեւ մենք...

ՀԱՐՑ.– Դուք կ'ըսէք, Ձերդ Սրբազնութիւն, որ նոր ժամանակի պահանջներէն բխող նոր մտածողութիւնը, նոր հոգեբանութիւնը արդէն բնորոշ են հանրային գործիչներու, գիտութեան, արուեստի ներկայացուցիչներու... բայց քաղաքական պատասխանատու որոշումները կու տան կառավարութիւնները...

ՊԱՏ.– Ես կը կարծեմ, որ արդէն կարգ մը պետական դէմքեր ալ համակործանման վտանգի գիտակցութիւնը կը համարեն իրենց կառավարական քաղաքականութեան հիմնաքարը: Բայց թերեւս նման համոզումի յանգած չեն բոլորը: Մինչդեռ առաջին հերթին այս իրողութիւնը պէտք է վերաբերի Խորհ. Միութեան եւ Միացեալ Նահանգներու ղեկավարներուն: Այսպիսի սկզբունքներու վրայ խարսխուող անոնց քաղաքականութիւնը կը ներգործէր ոչ միայն պատերազմի ու խաղաղութեան հարցերու, այլեւ մարդկութեան առջեւ ծառացած բազմաթիւ այլ համապարփակ խնդիրներու՝ աղքատութեան, սովի, ջուրի պակասի հարցերու լուծման վրայ, նախ եւ առաջ՝ զարգացող շատ մը Պետութիւններու մէջ:

Կ'ուզէի նաեւ յիշեցնել բնական միջավայրի պահպանման մասին, որ աստիճանաբար աղէտալի չափերու կը հասնի: Եթէ կառավարութիւնները գիտնականներու հետ միասին համաձայն միջոցներու չգտնեն բնութիւնը փրկելու համար, ապա ատիկա կրնայ յանգեցնել դանդաղ համակործանման: Պետութիւններու եւ յատկապէս Խորհ. Միութեան եւ Միացեալ Նահանգներու պէս տէրութիւններու խելամիտ խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը, ալ աւելի լայն հնարաւորութիւններ կ'ընծայէ համապարփակ խնդիրները լուծելու համբերատար եւ իրաւահաւասար բանակցութիւններու միջոցով, որոնք անցնէին ՄԱԿ-ի հովանիին ներքեւ՝ միջազգային կազմակերպութիւններու մասնակցութեամբ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՍԿԱՅ ԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԿՂԶԻԻՆ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

1722-ի Զատկի Կիրակին անծանօթ կղզի մը յայտնուեցաւ հոլանտացի նաւորդ Ռոկէվէնի, որ կը գտնուէր Խաղաղական ովկէանոսին վրայ: Ժայռոտ կողեր ունէր ան, ու առանց ծառի, գերբուկ տեսարան մը կը պարզէր: Նաւը սկսաւ մօտենալ. ծովափին վրայ նշմարուեցան մարդիկ, որոնք խանդավառ կ'ազմկէին, դիմաւորելով նորեկները: Սակայն այցելութիւնը տարբեր հետեւանք ունեցաւ: Տեղացի մը գողցաւ գլխարկ մը, ուրիշ մը՝ ծածկոց մը, բազմութիւնը սկսաւ ծաղրել օտարականները, որոնք կը ջանային արգելք ըլլալ գողութիւններու: Յետոյ, յանկարծ, զէնք մը պայթեցաւ, տեղացիներէ ոմանք ինկան, ուրիշներ խոյս տուին իսկ եկուորները փութացին վերադառնալ նաւ ու Ռոկէվէն հեռացաւ այդ անհիւրընկալ ափերէն: Ան նաւային իր օրագրութեան մէջ արձանագրեց պատահարը, կղզին տալով հոն հասած օրուան անունը: Ան հարց կու տայ ինքն իրեն, թէ ինչպէս «մերկ այս վայրենի»ները կրցած են կղզին վրայ կանգնել հսկայ այդ արձանները:

ԺԸ. դարուն հետ կը վերջանայ անշահախնդիր խուզարկուներու շրջանը: ԺԹ. դարու առաջին տարիներուն ամերիկեան նաւ մը քանի չափ դատիկցներ կ'առեւանգէ դանոնք գերի դարձնելու համար: Այս կարգի յարձակումներ կը գործուին մինչեւ 1862, երբ գերի կ'իյնան նաեւ կղզիին թագաւորը, իր որդին, եւ բոլոր կրօնաւորները: Զիրենք տանող նաւուն հետ մինչ իրենց հողերէն կը հեռանային հազարաւորներ, կ'անյայտանար մշակոյթ մըն ալ, ու թերեւս քաղաքակրթութիւն մը: Գերի տարուած կղզեբնակները տարուեցան Փէրուի Կուանոյի հանքերը, որոնք կատարեալ մահարաններ էին: Ցողնութիւնը, աննպաստութեան պակասը եւ համաճարակներ կը հնձէին մարդկային կեանքը: Տասնէն ինը մեռան յաջորդող ամիսներուն:

Տարուան մը ընթացքին բնակչութեան թիւը 3000-էն 600-ի կ'իջնէ: Ամէն կողմ ծածկուած է դիակներով: Ռոկէվէն մեռած է: Ուրիշ կղզի մը պէտի ծնի. ան, որ քարոզիչներու աշխատանքով ու փութով քրիստոնեայ դարձած ժողովուրդով մը ձեւացած է. ժողովուրդ մը, որ ինքնաբաւ իսկ չէ:

Այդ մելամաղձոտ ժողովուրդին ու անյոյս կղզիին մասին հետաքրքրութիւնը կը մեծնայ. այցելուներու կարգին է Փ. Լոթի, որ 1870-ին կ'երթայ տեսնելու հսկայ այդ արձանները: Ան կը գրէ.- «Ո՞ր ցեղին կը պատկանին այս մարդիկը վեր ցցուած սրածայր իրենց քիթերով, նուրբ շրթունքներով, փոքր աչքերով ու լայն, ազնուական ճակատով, որոնք գիտողի կամ մտածողի երեւոյթ ունին»:

Այդ նախնական արուեստը արժանի է իրապէս այդքան հետաքրքրութեան: Առաջին աչքի զարնողը անոնց հսկայ գանգուածն է մերկ կղզիին վրայ, ուր ոչ ծառ, եւ ոչ ալ ակ կայ, եւ որ ամենամօտիկ ցամաքէն 1000 քիլոմեթր հեռու կը գտնուի:

Ռոկէվէն երբ հիացում կ'արտայայտէ արձաններուն հոյակապ երեւոյթին հանդէպ, իրմէ կէս դար ետք հոն այցելող այլ ծովային մը՝ Քուք, կը յայտնէ թէ անոնց մեծ մասը տապալած է արդէն. իսկ 1886-էն ետք երբ քարոզիչներ կը հաստատուին հոն, անոնցմէ շատ քիչը կանգուն կը մնան: Այդ կուռքերը տապալողները կրնա՞ն դանոնք կանգնողները ըլլալ արդեօք. ո՞ւր պահուած է այս առեղծուածին բանալին: Ի՞նչպիսի աղէտ մը կրնայ վերջ տուած ըլլալ այս հսկաներուն իշխանութեան:

Այս հարցումներէն մեկնող հետազօտողներու ամէնէն բեղուն երեւակայութիւնը ունեցողներ արտաշխարհային արարածներու հետքերը կը տեսնեն հոն, ուրիշներ կը փոխանցեն տեղացիներու վկայութիւնները. «արձանները կանգուն կը յառաջանային, կիսաշրջան մը ընելով իրենց բոլորաձեւ պատուանդաններուն վրայ» կ'ըսէ տեղացի մը, այն տպաւորութիւնը թողլով, որ հարցը կը վերաբերի ելեկտրա-մագնիսական դաշտի մը: Ամէնէն հին ու նաեւ բանաստեղծական թէզը այն է, որ հրաբխային այդ կղզին մաս կը կազմէ ջրամոյն ցամաքամասի մը: Որպէս փաստ կը մատնանշուի «սալարկուած ճամբայ»ներու գոյութիւնը, որոնք կ'իջնեն ծովուն մէջ, անկասկած դիմելով դէպի ջրամոյն հրաշալի ոստաններ: Սակայն դժբախտաբար այս թէզը երկար չի տոկար գիտական քննարկումներու:

Թոր Հէյէրտալ որ 1956-ին ուղեւորութիւն մը կը կազմակերպէ դէպի կղզին, կը ներկայացնէ նախա-Ինքա ծագումով ուրիշ թէզ մը:

Մեկնելով այն տուեալէն, թէ կղզեցիները չէին կրնար առանձինն կանգնած ըլլալ այդքան հսկայ արձաններ, բոլոր տեսութիւնները կը յանգին նոյն կէտին. հոն անյայտացած է գերմարդերու սերունդ մը, մեր քաղաքակրթութենէն առաջ:

Սակայն ամէնէն աւելի գիտական նըկատուած իրականութիւնը այս կղզիին մասին, կ'ըսէ հետեւեալը. կղզիին առաջին բնակիչները հոն հասած են 500-ական թուականներուն, Փոլինէզիոյ մէջ շատ տարածուն արտագաղթի երեւոյթի մը հետեւանքով, երբ ցեղախումբ մը պարտութիւն կրած է: Անոնք պարտաւոր կ'ըլլային հեռանալ իրենց ծննդավայր կըղզիէն, երթալ փնտռելով կայք հաստատելիք ուրիշ հող մը: Ծովայիններ իրենց հետ առած են իրենց ընտանիքները, կենդանիներն ու բոյսերը: Ու այդ շրջանին կղզին այսօրուան չափ մերկ չէր: Բեղմնափոշիի քննութիւններ թոյլ տուած են հաստատելու թէ ծառեր աճած են հոն, ինչ որ փայտեղէնի նախանիւթ կը հայթայթէր ու կրնար օգնել արձաններ կանգնելու: Արձաններու մեծ մասը քանդակուած է տուֆ քարէ, որով աւելի դիւրին է աշխատիլ:

Անոնց մեծ մասը կը ներկայացնեն «երեւելի առաջնորդներ կամ կրօնաւորներ, որոնց ոգիները դասուած են աստուածներու կարգին»:

Ինչո՞ւ արդեօք կղզին անկում մը ապրած ըլլալու տպաւորութիւնը կը թողու այցելուներուն վրայ: Երբ առաջին եւրոպացիները կը սկսին ոտք կոխել հոն, մեկուսացած այս փոքր ժայռաբեկորը թատերաբեմ կ'ըլլայ մեծ դժբախտութեան մը. բնակչութեան տարապայման թիւին: Այս երեւոյթը պատճառ կը դառնայ ծառերու գրեթէ ամբողջական փըճացումին, մշակելու հող չահելու մը-

տահովութեամբ: Սակէ զատ կան նաեւ ցեղախումբերու կռիւները, որոնց ընթացքին մեծագոյն հերոսութիւնն է թշնամիին մասին մէջ գտնուած արձաններու կործանումը: 1680–ական թուականները անխնայութեան ամէնէն սաստիկ շրջանը կը կազմեն, ուր բոլորովին կանգ կ՚առնէ արձաններու շինութիւնը:

«Այն ատեն հրաշք մը կը պատահի, կը գրէ Ժ. Տօսէ, պատերազմի ղեկավարները տեսնելով եղբայրասպան կռիւներու հետեւանքը, խաղաղասէր միջոց մը կ՚երեւակայեն կղզին նախագահը որոշելու համար»: «Թռչուն – մարդ»ու շրջանն է այդ: Այս ախոյեանն պիտի արժանանար այն, որ փոթորկոտ ծովուն վրայէն պիտի բերէր գաղթող թռչուններու առաջին ձուն: Այս արարողութիւնը աւելի քան դար մը կը ղեկավարէ կղզին: Ռոկէվէնի գտածը կ՚ըլլայ տկարացած մշակոյթ մը եւ ուժաքամ հող մը: Կղզին ժողովուրդը փճացնողը կ՚ըլլայ ներքին անտանելի ճնշումը:

Այս առեղծուածներուն հարթուելէն ետք տարբեր հարց մը կը ծագի. կղզի գացող առաջին քարոզիչներ փորագրուած տախտակներ կը գտնեն կղզին վրայ. նշանագրերը կը նմանին եգիպտական գիրերու. ուրեմն այս կղզին բնիկները գի՞ր սորված էին: Քարոզիչ մը կը յաջողի գտնել բնիկ մը, որ կը կարդայ գտնուած տախտակները. սակայն ընթերցում մը չէ իր ըրածը, այլ նշանագրերուն իմաստը տալ միայն. «այս թռչուն մըն է, այս՝ բաց ձեռք մը...»:

Անկէ ետք նոյն հարցով զբաղողներ չեն ունենար նոյն բախտը. հին նշանագրերուն ծանօթ մարդ չէ մնացած այլեւս: Կորսուած այս յիշողութենէն 21 տախտակներ մնացած են այսօր միայն:

Սիրող լեզուագէտ մը, 1932–ին, նմանութիւններ կը նշմարէ այդ գիրերուն, եւ հնդկական շատ հին ոստանի մը գրութեան միջեւ: Կարգ մը նշանագիրներ բոլորովին նոյնն են: Խորհրդաւոր ինչպէ՞ս կապ մը կրնայ գոյութիւն ունենալ փոլինեզցի ծագումով այս ցեղին ու արեւելքի մէջ հինգ հազար տարի առաջ ծագում առած քաղաքակրթութեան մը միջեւ: Հետաքրքրութիւնը այնքան մեծ կ՚ըլլայ, որ Փարիզի Մարդուն Թանգարանը ուղեւորութիւն մը կ՚ուղարկէ դէպի կղզին. սակայն հետեւանքը կ՚ըլլայ կատարեալ յուսախաբութիւն մը: Ոչ միայն նոր տախտակներ չեն գտնուիր, այլեւ կը յայտնուի, թէ հիմնաւոր բան չէ նշանագրերու յիշեալ նմանութիւնը:

Մինչ այդ, Թիւպինկէնի համալսարանէն փրոֆէսէօր մը, որուն մասնագիտութիւնը անծանօթ մնացած լեզուներ կարդալ է, կը հակի պատկերներու նշանագրերուն վրայ: Ան է, որ 1970–ին լուծած է Ինքաներու գրութեան գաղտնիքը:

1950–էն ի վեր ուրիշ մը՝ Թոմաս Պէրթէլ կ՚աշխատի նոյն տախտակներուն գաղտնիքը լուծել: Ան կը գործածէ բաղդատական մեթոտ մը. կը համեմատէ, կը բաղդատէ դիցաբանութիւններ, բարքեր, հնագիտութիւնը: «Տախտակի մը առջեւ Արեւու եւ Լուսնի նշանագիրներէն առաջ գրուած էին երկու ձողիկներ. յիշեցի մալինեզերէն առած մը որ երկնային այս երկուորեակներու մասին կը խօսէր «երկու ձողիկներ»ու փոխաբերութեամբ. Զատիկ կղզիի նշանագիրներուն մէջ առաջին կարդացածս ասոնք եղան»: Ան պրպտումներ կը կատարէ նաեւ Փէրուի կուանոյի հանքերուն մէջ, խորհելով որ, վերջին պահուն, կղզեցիներ իրենց գիտցածը իրենց հետ տանելու մտահոգութեամբ բաներ մը փոխանցած կրնան ըլլալ հոն գտնուողներու. սակայն անոր աշխատանքը դեռ արդիւնքի մը չէ յանգած:

Կան այլ հետազօտողներ եւս, որոնք կը ջանան օգտագործել հաշուիչ սարքերու, թուաբանական մեթոտներու տուեալները, լուծելու համար զատիկցիներու այբուբենին գաղտնիքը:

Եթէ մօտիկ ապագայի մը կարելի ըլլայ ունենալ հետաքրքրութիւնները գոհացնող պատասխաններ, կղզին պիտի արդարացնէ «մարդկային աշխատանոց» մը ըլլալու կոչումը. փաստած պիտի ըլլայ, որ քանի մը հարիւր հոգինոց աննշան հաւաքականութիւն մը կարող էր քանի մը դարերու ընթացքին գիր հնարել, բոլորովին փակ աշխարհի մը մէջ: Յաջողութիւն մը, զոր ցարդ մեր ունեցած տուեալներուն համաձայն ոչ մէկ քաղաքակրթութիւն կրցած է արձանագրել:

Ա. Թ. Թ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅԻ ճատրակի ախոյեան հանդիսացած է Մանուէլ Տինուրեան, որ 1980–ին ալ տիրացած էր նոյն տիտղոսին: Սեպտեմբեր 9–ին վերջ գտած մրցաշարքին երկրորդ տեղը գրաւած է Խօսէ Պատեմեան:

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻԱ բնակող Ճորճ Ճիմճեան յիսուն հազար տոլար նուիրելով Հ.Օ.Մ.–ին, հաստատած է հիմնադրամ մը իր հանգուցեալ մօր՝ Մարի Ճիմճեանի յիշատակին: Հիմնադրամի շահաբաժիններէն գոյացած եկամուտէն կրթաթոշակներ պիտի յատկացուին Հալէպի Կարէն Եփփէ եւ Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարաններ, ինչպէս նաեւ Ֆիլատելֆիոյ Հայ քոյրերու վարժարան յաճախող աշակերտուհիներու: Մարի Ճիմճեան տարիներ անդամակցած է Հ.Օ.Մ.ի: Ծնած՝ Արաբկիր, աւարտած է Արաբկիրի աղջկանց վարժարանն ու Խարբերդի Եփրատ քոլէժը, ապա ուսուցչական պաշտօն վարած հայկական վարժարաններու մէջ:

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

ԺԱՄ ՄԸ ՊԷՐԼԻՈԶԻ ՀԵՏ

Համաշխարհի արհաւիրքներու եւ դիւային վրդովիչ արարքներու առօրեայէն կ՚ուզեմ փոխադրուիլ արուեստի աշխարհը, գէթ միջոց մը վանելու մղձաւանջի տեսիլները:

Վաղուց սիրահարն եմ եղած 17, 18 եւ 19–րդ դարերու դասական երաժշտութեան բացառիկ համբաւ վայելող մեծանուն հեղինակներու, որոնց իւրաքանչիւրը իրենց անբաղդատելի ուրոյն ոճերով անժամանցելի են եւ զուգէ նոյնման յաւիտենութեան հետ: Հնար չէ թուել զանոնք մի առ մի, բազում են անփոխան:

Վերջերս բախտն ունեցայ լսելու Քոփէնհակի պետական ճարտար նուագախումբի ձայնասփռումը նուիրուած Պէրլիոզի «Սէնֆոնի Ֆանթաստիք»ի հեղինակութեան: Արդ՝ հռչակաւոր արուեստագէտի անթիւ գործերէն մէկը, որ իր կեանքի յարափոփոխ դրուագներու տիեզերական լեզուով մեկնաբանութիւնն է. իւրաքանչիւր տարբերակ կը ցոլացնէ խիստ հարազատօրէն արուեստի գերագանց կատարելութեամբ այդ շրջանները:

Գիտակից մօտէն իր կեանքի եւ վաստակի դրուագներուն, լոկ ժամ մը ըմբոշխնեցի, մանաւանդ այն թախծալից սիրային աղերսը որ գլուխ գործոց մըն է, բայց անպատասխանի մնալով ցասումի կը փոխակերպուի: Աղերս մը որ քանիցս կը կրկնուի:

Պէրլիոզի կենսագրութիւնը նշելու նպատակ չունիմ, այլ ուզեցի այս յատկանշական պարագան յիշել: Պէրլիոզ ծնած է Իզէր նահանգը 1803–ին եւ մահացած Փարիզ, 1869–ին: Իր հայրը բժիշկ, ուզած էր որ իր որդին հետեւի բժշկութեան. բայց ան շուտով թողլով համալսարանը հետեւած էր իր կոչումին, նախընտրելով երաժշտանոցը եւ զրկուած հօր ամսաթօշակէն...: Շրջած է Գերմանիա, Աւստրիա, Ռուսիա, եւ այլուր. եղած է գրագէտ, մտաւորական, ներշնչած կարգ մը արուեստագէտներ:

Ներկայիս 20–րդ դարու դասականները ցարդ չեն տպաւորած զիս. իսկ ինչ կը վերաբերի ներկայիս, Պարոք երաժշտութեան, որ թարգմանի արտառոց, խժալուր բնոյթը խեղալէս կը խոցեն զիս:

Ճաշակներու անբաղդատելի բնոյթը ճշմարտութիւն մըն է:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

Ա Բ Գ

ԽՄԲ. – Գահիրէի մեր պաշտօնակից «Յուսաբեր»ի Սեպտեմբեր 16–ի թիւին մէջ Թովմաս Կորկիսեան իր մնայուն՝ Ա. Բ. Գ. խորագրին տակ կը գրէ. –

Իրանի Հանրապետութիւնը անցեալ ութ տարիներու ընթացքին արտադրած է աւելի քան 700 երգեր, որոնց մէջ միշտ կը յիշուին Խոմէյնիի անունը կամ անոր մակդիրները:

Պաշտօնական տուեալներու համաձայն 1979–էն սկսեալ 23 գիւղաքաղաքի եւ 1900 գիւղի անուն փոփոխութիւն կրած են անմոռանալի դարձնելու Խոմէյնիի անունը:

Տարուան ընթացքին 14 օրեր յատկացուած են, որպէս տօնական օրեր Խոմէյնիի կեանքէն դրուագներ պանծացնելու: Իւրաքանչիւր տօնի կը յատկացուի շաբաթ մը, որ կը կոչուի «Լուսածագի շաբաթ», քանի իմամի գալուստը լուսածագ մըն էր:

Նման տեղեկութիւններով կը քօղազերծէ Իրանի ներկայ Հանրապետութեան իրականութիւնը «Քէյհան» թերթի նախկին խմբագրապետ Ամիր Թահերի, որ այժմ արեւմուտքի մէջ կ՚աշխատակցի «Սանտէյ Թայմզ»ի, «Ուաշինկթըն Փոստ»ի եւ «Ինթըրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն»ի, ինչպէս նաեւ գրած է կարգ մը հետաքրքրական գիրքեր, որոնցմէ մէկը կը խօսի Ռուհ Ալլահ Այաթոլլահ Խոմէյնիի, իսկ ուրիշ մը Հեզպոլլայի միջազգային ահաբեկչական ցանցին մասին:

Անկասկած շատ բան շարժեցաւ աշխարհի բեմին վրայ 1979–էն ետք, կրօնական շարժումներ նոր թափ ստացան, քաղաքական շատ մը սկզբունքներ վերատեսութեան ենթարկուեցան, նոր – հարց չէ՝ լաւ թէ գէշ – վիճակ մը պարզուեցաւ, կամ աւելի ճիշդը կնճռոտեցաւ միջազգային կեանքը:

Մեծ ազդակ եւ տակնուվրայութիւն ըստեղծել, այս էր պահանջը եւ միջոցը Իմամին, որուն ղեկավարութեան ընթացքին շատ մը պատասխանատու դէմքեր անհետացան, ուրիշներ որպէս ընդդիմադիր Խոմէյնիի քայլերուն այսօր բանտերը կը խճողեն, որոնցմէ աւելի քան երեք – հազարը մոլլա եւ կրօնական ուսանող են:

Շուրջ 500 միլիոն տոլար ծախսուած է վերջին ութ տարիներու ընթացքին Խոմէյնիի գիրքերը, պատկերները եւ ձայներիզները հրատարակելու եւ բաշխելու երկրէն ներս թէ դուրս եւ այս պիզնըսի գլխաւոր դերակատարը Հոլանտացի մըն է:

Իրանի ռազմագիտական դիրքը եւ հարստութիւնը միշտ ուշադրութիւն գրաւած է եւ հետաքրքրութիւնը շարժած քաղաքագէտներուն եւ նամանաւանդ մեծ երկիրներու ղեկավարութեանց, որոնք այսօր եւս ուշի ուշով, եւ մտահոգութեամբ կը հետեւին Իրանի անցուդարձերուն եւ կը սպասեն գալիքին:

ԹՈՎՄԱՍ ԿՈՐԿԻՍԵԱՆ

ՏՕՑԵՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԱԹՈՌԸ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

– Յուսամ վիրաւորը աւելի լաւ է, – հարցուց Արփիկ վայրկեան մը կանգ առնելով ծնրադիր կնկան կից:

– Աստուած ողորմի հոգւոյն, արդէն հիմա սառնարանն է, – պատասխանեց կինը ակնթարթի մը համար գլուխը բարձրացնելով, յետոյ կրկին կեդրոնանալու համար իր խոզանակին վրայ:

... Եւ զօրութիւն գեղոյ մերոյ, Տէր – Քրիստոս, օրհնեալ ի բարձունս: Այլ մարդք երկրածին եւ ամենավրէպք՝ եւ բարեմատոյց ձեռաց չարիս դարձուցին, իսկ դու լոյս եւ տուիչ լուսոյ ոչ լսես անէծս, ոչ ախորժես չար, ոչ կամիս կորուստ, ոչ բղձանաս մահ, ...

Ծանր վերարկուին մուշտակէ օձիքը ականջներուն վերցուցած, պրոնզէ կոճակը ցուցամատով հրեց Փարիզի ելեկտրական կղպանքներուն յատուկ ճռռոցը անգամ մը եւս հաճոյքով մտիկ ընելու համար՝ մեծ դարպասի փեղկին մէջ զետեղուած դռնակը բանալէ առաջ:

Ներքին բակի լայնատարած ապակեպատ գանէն առաւօտեան լոյսը կը մաղուէր առանց սուր շուքերու, խաղաղ մոխրագոյնով մը ողողելու քսանական թուականներու տիպար այս շէնքի կամարածածկ մուտքը:

Արփիկ մօտեցաւ անարատ, մութ կանաչ գոյնով լայն դրան, կարդաց մաքրութեամբ փայլող պղնձեայ ցուցատախտակին «Բժշկական Տարրալուծարան» արձանագրութիւնը եւ կոկորդէն եկող արուեստական փոքր հազէ մը ետք հրեց դրան մետաղեայ գնդաձեւ բռնիչը:

Դուրսի բնականոն առտուան լռութիւնը կ՚ընդօրինակուէր ներսը՝ արուեստական, անարիւն, բարձր առաստաղէն վար կախուած ճերմակ լամբերուն միջոցաւ: Մութ կանաչ երկար սեղանը ամէնէն կենդանի գոյութիւնն էր կարծես տիրող մթնոլորտի բացարձակ չեզոքութեան մէջ, ուր կեանքի ու մահուան ամէն վճիռ, կենդանութեան ամէն վկայութիւն մանրադիտակին ու քիմիական լուծոյթներու բացարձակ մենաշնորհը կը հանդիսանային:

– Բարիլոյս ... ըը՛ ես Տիկին Մանասարեանի կողմէ կու գամ ... Ըը՛ քննութեան համար նմոյշ մը տալու, – ըսաւ Արփիկ քաղաքավար ձայնով՝ առանց ժպիտի, սեղանին ետեւէն զինք քննող ճերմակազգեստ կնոջ:

– Այո, Տիկին Մանասարեան մեզի հեռաձայնեց, Պարոն ... Արփիկ այդպէս չէ՞, – հարց տուաւ միջին տարիքով ճերմակազգեստ կինը, որուն դէմքի միակ զարդարանքը ճերմակ, թափանցիկ շրջանակով իր ակնոցներն էին:

Կնոջ դէմքը, գրեթէ լերկ մոխրագոյն պատերն ու վերի ճերմակ լամբերը, միջնադարեան անարատ իւղանկարի մը արտայայտութիւնը կու տային Արփիկի, որ ակնթարթի մը համար պարապ ստամոքսի սովորական կծկում մը զգաց՝ գլխու թեթեւ պտոյտով մը. եթէ հիմա Շան զ՚Էլիզէի ազուոր սրճարաններէն մէկուն մէջ ըլլար, Աննայի հետ, ելակի հսկայ կարկանդակի մը առջեւ...

– Ահաւասիկ սրուակը ... պարո՛ն ... ահաւասիկ սրուակը ... բաղնիքի դուռն ալ հոն է, – ըսաւ կինը իր տժգոյն դէմքով, Արփիկի աչքերուն առջեւ ապակիէ փայլուն սրուակ մը ճօճելով:

Արփիկ շնորհակալութիւն յայտնեց, առաւ սրուակը եւ ուղղուեցաւ դէպի բաղնիք: Հակառակ հին ներքնամասին ու տրամաբանական մաքրութեան, անպատուհան միջոցներու սրանեղութիւնը հոս ալ սկսաւ ճնշել Արփիկի կուրծքին վրայ: Վայրկեան մը աչքերը փակեց, շունչ մը առաւ յետոյ կաշիէ վերարկուն հանեց մտածելով թէ որքան անխոհեմ գտնուած էր «փլէյպօյ»ի վերջին թիւը պանդոկէն իր հետ չբերելով:

... Ոչ յուզիս ի խռովութենէ, ոչ տիրիս ի ցասմանէ, ոչ հարկիս ի բարկութենէ, ոչ մթանաս ի սիրոյ, ոչ այլայլիս ի գթութենէ, ոչ փոփոխիս ի բարութենէ, ոչ թիկանց շրջումն եւ ոչ երեսաց անդրադարձութիւն, այլ ամենեւին լուսաւորութիւն եւ նկատումն փրկութեան: ...

– Այդ վերանորոգուած ու վերադարձուած մուկի ծակերէն մէկը պէտք է ըլլայ, – ըսաւ Արփիկ Աննայի, երբ կեդրոնական Փարիզի հին թաղերէն մէկուն մէջ շէնքերու թիւերը կը քննէին, Տիկին Մանասարեանի բժշկական գրասենեակը փնտռելով:

Կարմիր զորգի մագլցող երիզը, որ իրենց հնութեամբ ու մոմի խաւով փայլող տախտակէ սանդուղներուն աղմուկը կը ծծէր Արփիկի ու Աննայի քայլերուն տակ, կը շարունակէր վեր բարձրանալ, մինչ կողմնակի բացուածքի մը վրայ գծուած նշան մը բժշկական գրասենեակին ուղղութիւնը ցոյց կու տար: Բացուածքէն ներս՝ միայն դէպի վար տանող սանդուղներու շարք մը վերջապէս կանգ կ՚առնէր Տիկին Մանասարեանի գրասենեակին առջեւ:

(Շար. 7)

A.A.A.S.-RADIO ASK

COMMUNIQUÉ

L'Association Arménienne d'Aide Sociale et le Comité de Gestion de Radio ASK ont jugé opportun, en égard à la désinformation qui paraît exister dans la Communauté arménienne, de faire paraître le présent communiqué.

En effet, notre Communauté semble s'émouvoir aujourd'hui, des «remous» que suscitent depuis le mois d'août, la non attribution, par la C.N.C.L., de la fréquence sollicitée.

L'Association Arménienne d'Aide Sociale et le Comité de Gestion de Radio ASK ne peuvent manquer également, et en dehors de toute polémique, de procéder à une mise au point quant aux critiques et attaques dont ils font actuellement l'objet.

Une rapide chronologie des événements passés et présents paraît nécessaire à la bonne compréhension de l'état de fait actuel.

La Haute Autorité qui existait par le passé, après avoir étudié le dossier présenté, avait attribué à notre Association une fréquence sur la bande F. M., où ASK a émis jusqu'au 29 août 1987.

Les attributions de fréquences devant être renouvelées, nous avons déposé, comme d'autres, auprès de la C.N.C.L. un dossier de candidature.

Radio ASK depuis son existence, est LA radio de la Communauté arménienne, placée sous l'autorité de l'A.A.A.S., association reconnue d'utilité publique.

Il ne serait pas de bon ton de faire ici l'apologie de notre Association, mais son efficacité est unanimement reconnue et appréciée.

Radio ASK a toujours scrupuleusement respecté le cahier des charges défini par l'autorité compétente ainsi que l'ensemble des recommandations ou dispositions réglementaires et / ou administratives.

Si nous avons pu «pécher» un temps par manque de professionnalisme quant à la qualité des émissions, nous avons toujours voulu que cette radio, VOTRE RADIO, soit la voix de la Communauté, sans aucun intérêt particulier ou partisan.

A cette occasion, nous remercions à nouveau tous ceux et toutes celles qui par leur aide, leur participation, ont prouvé leur attachement et ont permis à radio ASK d'exister tant culturellement qu'économiquement.

Radio Associative, radio Communautaire, radio Respectueuse de la loi, les éléments semblaient réunis pour l'attribution d'une fréquence.

La volonté de la C.N.C.L. en a décidé autrement et NOTRE VOIX S'EST TUE.

L'A.A.A.S. prend acte de cette décision qui trouble et surprend aujourd'hui la Communauté entière.

Décidée à poursuivre son œuvre, soutenue par plus de 32 associations, l'A.A.A.S. entend se placer, à l'instant, sur le plan du DROIT; elle a saisi en ce sens l'Autorité Suprême qu'est le Conseil d'Etat.

Nous souhaitons aujourd'hui que la Haute Assemblée puisse publiquement indiquer les motifs qui ont conduit à écarter radio ASK de la bande F. M. et, sans présager de sa décision, réparer ce qui est ressenti comme une injustice.

A cet effet, nous avons chargé notre avocat d'introduire une requête en ce sens.

On ne saurait cependant conclure sans regretter l'attitude agressive, virulente voire diffamatoire des responsables ou «chroniqueurs» de radio AYP, aidés en cela par Mr. Seferian présenté en qualité de Président de l'Association Nationale des Anciens Combattants Arméniens mais semblant agir en son nom propre.

En effet, toute l'argumentation polémique de ces messieurs, tient dans l'exploitation d'une CONTRE-VERITE, selon laquelle une entente entre ASK et AYP aurait permis d'obtenir une fréquence «24 heures sur 24».

Or la C.N.C.L., dès l'origine, a clairement précisé que la fréquence qui serait attribuée à la radio choisie ne serait pas de 24 heures.

Ceci s'est révélé d'autant plus exact, que les ENTRETIENS RECENTS entre notre Association et les responsables de la C.N.C.L. pour substituer ASK à une radio dérogée mais défaillante, ont conclu à une fin de non recevoir.

Nous laissons le soin au Conseil d'Etat, à la conscience de la C.N.C.L. et surtout à nos compatriotes, de savoir si la représentativité d'une communauté, puisque tel fut le fondement de la décision, se situe à travers :

— une société commerciale «S.U.T.A.P.», composée de quatre associés personnes physiques, dont le gérant est Mr. François Dantan et l'animateur Mr. Mouselli, société à responsabilité limitée gérant des intérêts privés comme l'exprime clairement son objet statutaire (comme l'indique la presse),

ou

— une association, de droit français, reconnue d'utilité publique, dont la fiabilité et l'efficacité ne sont plus à démontrer et qui gère des œuvres communautaires.

Le Président
J. KALDJIAN

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

CONTES ARMENIENS

Samedi 17 octobre à 20 heures 30
Présentation et Dédicace du livre

«CONTES ARMENIENS»

(Ed. KIRK)
par Mme Chaké DER MELKONIAN - MINASSIAN (de Montréal)
Soirée illustrée par Jean-Yves CHETAIL
Conteur — Musicien — Baladin
«Trois p'tits contes, et puis s'en va»
Salle H. Samuel
Maison de la Culture Arménienne
15, rue du 24 Avril 1915
69150 DECINES
Tél. : 78 - 49 - 42 - 97

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ընկեր՝ Մանուկ Մանուտեանի յիշատակին, Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի «Տիրուհի Միսաքեան» մասնաճիւղը՝ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, փոխան ծաղիկի, իր տան եւ դըպրոցին համար.

Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պօրծաքեան, Փիէր Բէրվազեան 150–ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Հրայր Փուշուճեան, Տէր եւ Տիկին Ալէն Կապենց 100–ական Ֆր., Տիկին Լուսաբեր Կատայեան, Տիկին Անժէլ Աւետիսեան, Տիկին Աղնիւ Քէօսէեան, Տիկին Մարիամ Քիզիլեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Քիրիշեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Տէր - Յովհաննէսեան 50–ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Մանուտեան Ոմն, Լ'ՕՌԻԱ 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գոհէն 3000 Ֆր., Դրացիներ՝ 670 ֆրանք:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Անիէռ - Պուա - Գոլոմպ - Գոլոմպի մասնաճիւղը՝ թէյասեղանի մը շուրջ բարեկամական հանդիպումի մը կը հրաւիրէ անխտիր բոլոր հայրենակիցներն եւ անդամուհիները համակիրներով միասին, Հոկտեմբեր 18, Կիրակի, ժամը 15-ին՝

Centre Robert Lavergne

Փարիզէն եկողները կրնան իջնել Փորթ - Շամփէրէէն 165 թիւ օթօպիւսը առնելով 11, rue Robert Lavegrne, 4 Routes.

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, զանազան անակնկալներով:

Մուտքը ազատ է:

PROJECTION DE FILMS ARMENIENS
organisée par
l'U.C.F.A.F.
Section d'Asnières, Bois-Colombes, Colombes
LE DIMANCHE 18 OCTOBRE
à 16 heures précises
Salle Municipale de Bois-Colombes
35, rue du Général Leclerc
— Villa des Aubépines —
(tout près de la gare de Bois-Colombes)
au programme
une des plus belles réalisations
de «HAYFILM»

LE VERGER DE POMMES

(1986)
un film de Guikor MELIK-AVAKIAN
(version originale - sous-titres français)
avec
SOS SARKISSIAN
GALIA NOVENTZ
CHERENTZ
et
un documentaire
L'ILE SAINT LAZARE A VENISE
Participation aux frais : 40 frs.
Entrée gratuite pour les enfants de l'école.
Réservation des billets :
Daniel DJIZMEDJIAN- 47 - 81 - 09 - 72
et auprès des membres de l'U.C.F.A.F.

L'ARTISTE ARMÉNIEN AU 20ÈME SIÈCLE.

ENTRE PATRIE ET DIASPORA

Pour le mois de Décembre 1988, le Museum Bochum prépare une vaste exposition intitulée : «L'artiste arménien au 20ème siècle. Entre patrie et diaspora».

Depuis un certain temps, le Museum Bochum s'est assigné la mission de faire connaître l'art et la culture de nations et de minorités éthniques trop souvent oubliées jusqu'à présent, grâce à des expositions, des publications et d'autres manifestations comme le festival «Kemnade international». Pour l'Arménie par exemple, la créativité et l'importance symbolique d'une culture non-dominante au 20ème siècle doivent être exprimées dans toute leur étendue et leur diversité. Le rôle central de l'Arménie, passé et présent, entre l'Est et l'Ouest, et l'expérience douloureuse qu'elle a du génocide, des expulsions et de l'exil sont des thèmes sur lesquels le Museum Bochum s'est déjà penché à plusieurs reprises, en d'autres occasions. La lutte pour la préservation d'une identité culturelle propre dans les conditions de la diaspora, le rétablissement de l'identité d'un peuple dit mort, en exil collectif, mettent l'exemple arménien en marge de tous les phénomènes comparables du 20ème siècle.

Le projet de cette exposition s'articule autour de deux parties. La première exposera le développement de l'art et de la culture arméniens, de ses origines à nos jours, grâce à des documents, des photos et des supports littéraires du pays même. La deuxième partie montrera la création de l'art arménien au 20ème siècle, au travers d'exemples choisis dans les arts plastiques, la poésie et la musique. Parallèlement à l'exposition, sont prévues d'autres manifestations dont des concerts, des danses folkloriques, des conférences et des films. Pour l'exposition, un catalogue complet, avec de nombreuses illustrations, sera publié.

Pour préparer cette exposition et son catalogue, le Museum Bochum recherche des institutions ou des particuliers pouvant fournir des informations sur l'art arménien au 20ème siècle.

Contacter le :

Museum Bochum
Sepp Hiekisch-Picard
Kortumstr. 147
D - 4630 Bochum 1
Tel. : 0/234/621-22 34

Stiftung für Armenische Studien
Dr. Mihran Dabag
Semperstr. 44
D-4630 Bochum 1
Tel. : 0/234/70 20 40
0/234/700-22 92

PS : Nous serions très reconnaissants aux artistes arméniens de bien vouloir nous envoyer leurs catalogues, notes biographiques etc.

GALERIE DU FAUBOURG SAINT-HONORE
172, Faubourg Saint-Honoré
Tél : 42. 89. 13. 01 PARIS 8ème

Shart

PEINTURES RECENTES

— OCTOBRE —

DU LUNDI AU VENDREDI INCLUS, DE 11 HEURES A 19 HEURES

MATINEE EXCEPTIONNELLE

DIMANCHE 18 OCTOBRE à 16 H.
ancienne mairie de Saint Martin d'Hères
La Croix Bleue de Grenoble, section Ani
a le grand plaisir d'accueillir dans sa ville
Madame Chaké Der Melkonian Minassian
auteur d'un merveilleux livre de
CONTES ARMENIENS
traduits en français
(illustration d'Elo Boudakian)
présentation et dédicace par l'auteur
entrée gratuite

MARDI 20 OCTOBRE
Présentation du livre

«CONTES ARMENIENS»

par Mme. Chaké Der Melkonian-Minassian
et M. Ara Krikorian
au Centre d'Animation et de Loisirs
— (CAEL) —
à partir de 20 heures 30
organisée par
la Croix Bleue des Arméniens de France
et le Nor - Séround de Sevran - Livry

Allée Fontaine — SEVRAN
(R.E.R. Sevran - Beaudottes
Bus Pantin Eglise 147
arrêt cimetière de Sevran)

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
17 - 18

SAMEDI-DIMANCHE
17-18 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.598 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 63e ANNÉE — No 16.598

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՍԵՒ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ» մը որակուեցաւ Հոկտեմբեր 15-ը սակարաններուն մէջ, ուր ընդհանուր խուճապ ստեղծուած էր: Փարիզ, Ֆրանսական արժեթուղթերը, որոնք չորեթուան սկիզբէն, օրը 2% կորուստ կ'արձանագրէին, Հինգշաբթի օր 3.7%-էն 4.4 կորսնցուցին: Գլխաւոր պատճառը կը նկատուի Միացեալ - Նահանգներու վիճակը, ուր չհաշուած լինելու տոկոսի յաւելումը եւ արտաքին առեւտուրին բացը, նոր մրցանիշ կոտրեց (15.7 միլիառ տոլար, Օգոստոսին): Հինգշաբթի, Ուալ Սթրիթէն հասած առաջին լուրերը ցնցեցին եւրոպական շուկաները եւ որքան ալ քրաֆի վախ չըլլայ առայժմ, կացութիւնը մտահոգիչ է եւ վնասակար Պալատուրի ապազգայնացման քաղաքականութեան: Ճիշդ է, որ վերջերս ապազգայնացած ձեռնարկութիւններու արժեթուղթերը աւելի բարձր են քան գնման ատեն, բայց եւ այնպէս փոքր խնայողները մանաւանդ հանգիստ չեն: Նման պարագաներու մէջ, մասնագէտները կը թելադրեն չծախել:

ՍԱՍՏԻԿ ՓՈԹՈՐԻԿ մը աւեր կը գործէ Եւրոպայի վրայ, մանաւանդ Սպանիա եւ Ֆրանսա: Հինգշաբթի գիշեր, կացութիւնը շատ ծանր էր արեւմտեան - Ֆրանսա, Պրըթանիի կարգ մը շրջաններ ելեկտրականութենէ զրկուած էին եւ նիւթական հսկայ վնասներ կան: Կացութիւնը, սակայն նոյնն էր այլուր եւ Փարիզն իսկ խնայուած չէր: Ժամական 100 քիլոմեթր արագութեամբ հովը պատճառած էր բազմաթիւ արկածներու, Փարիզ, մինչ Ֆինիսթէրի նահանգը 150 քիլոմեթրը կ'անցնէր եւ ծառեր կը տապալէին: Ուրբաթ առաւօտ, Պրըթանիի պարզած պատկերը ողբերգական է: Նորմանտի ալ, կացութիւնը աւելի փայլուն չէ:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 15-ի պետական պաշտօնեաներու գործադուլը զգալի եղաւ, գլխաւորաբար, ուսման եւ թղթատարական ճիւղերուն մէջ: Ըստ տեսանկիւնէն՝ գործադուլի չարժումը ծաւալուն եւ յաջող էր (Սէ - Ժէ - Թէ) կամ ձախողած (Հանրային աշխատանքի նախարար): Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ վիճելի չէ այն է որ գործադուլի պատկերը փրկողները եղած են թղթատարը եւ լուսաւորութիւնը, այլուր՝ զգալի իսկ չէր:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ օդանաւային գիծերու - Ալիթալիա - մէկ փոքր օդանաւը, որ Միլանոյի Լինաթէ օդակայանէն ճամբայ կ'ելլէր դէպի Քէօլն (Գերմանիա) ճմրկեցաւ, հազիւ 700 մեթր բարձրացած: 34 ճամբորդէն եւ անձնակազմի 3 անդամներէն ոչ մէկը ազատած է: Օդաչուն հազիւ կրցած էր հաղորդել թէ կացութիւնը շատ ծանր է օդին պատճառաւ ու կորսուած էր:

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆՑ եւ Հաղորդակցութեան Ազգ. Յանձնախումբը (Սէ - Էն - Սէ - Էլ) հակայարձակման անցած է, փոխթոր-կալից նիւթէ մը եւք, որու ընթացքին նախագահ Տը Պրօյլ փորձած է միջին ճամբայ գտնել, որպէսզի կարենայ որոշումի մը յանգիլ, որ միաձայնութեամբ քուէարկուի: Յանձնախումբին զեկոյցը կը դատապարտէ դատական ձեռնարկի գաղտնապահութեան կրկնուող բռնաբարումները, պահանջելով որ ամէն ինչ լուսաբանուի, որքան կարելի է շուտ: Յանձնախումբը վճռած է նաեւ դատական բոլոր միջոցներուն դիմել, ըստ պարագաներու: Մինչ այս, հարցաքննիչ դատաւորը կը շարունակէ իր քննութիւնը: Յանձնախումբը, այսինքն Սէ - Էն - Սէ - Էլ-ը նեղն է այս դատական հետապնդումէն եւ, ըստ «Մոնտ»ի, կը ջանայ «անոյշ կապել» բանակցելով միութենական մերժուած ձայնափիւռներուն հետ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ արտաքին առեւտուրի բացը անգամ մը եւս շատ ծանր եղած է, Սեպտեմբերին, հասնելով 2.4 միլիառ ֆրանքի: Ասոր փոխարէն, դրամահոսութիւնը լաւ ճամբու վրայ կը թուի, Սեպտեմբերին 1% էր միայն:

ՊՈՒՐՔԻՆԱ - ՖԱՍՕ (Նախկին Բարձր - Վոլթա) պետական հարուածի մը ենթարկուած է, առջի օր եւ Սանքարա, ղեկավարը, որ երէկ հերոս էր, այսօր վերածուած է դաւաճանի մը: 1960-ի անկախութենէն ի վեր, 5-րդ պետական հարուածն է: Սանքարա ձերբակալուած է եւ գինքը տապալողը իր ամէնէն մտերիմ բարեկամն ու խորհրդատուն է՝ Քոմփաուրէ, որ հարուածը մկրտած է «Հոկտեմբեր 15-ի ժողովրդական Ճակատ»: Սանքարայի դէմ եղած գլխաւոր ամբաստանութիւնն այն է որ նոր գաղթատիրութիւն վերահաստատած է երկրին մէջ: Նոր եկողը ժողովրդավարութիւն կը խոստանայ: Մինչ այդ սահմանները փակուած են, բայց կրակոցի ձայներ կը լսուին Ուակատուկուի փողոցները:

ՍԻՏԱ-ի շուրջ լրատուութեան արշաւը սկսաւ, Հինգշաբթի օր, հեռատեսիլէն: Այս Բ. հանգրուանին, Տիկին Միշէլ Պարզաք պարզեց կացութիւնը, չեշտեց թէ «ՍԻՏԱ-ն պէտք չէ սէրը սպաննէ», ծանրանալով տաւելարար կանխարգելիչներու գործածութեան անհրաժեշտութեան վրայ: Ֆրանսայի մէջ, ներկայիս 2523 հոգի կայ սիտայէ վարակուած, 150էն 200 հազար ալ անձեր վարակուելու դրական պայմաններ կը ներկայացնեն (Սեռոփոզիթիֆ): Ներկայիս, հեռատեսիլի նոր ֆլիփ մը պատրաստուած է, որ 20 երկվայրկեան կը տեւէ, եւ երկու երիտասարդներ, որոնք սեռային յարաբերութիւն պիտի ունենան նախզգուշական միջոցներու կը դիմեն, որպէսզի «մեղմէ չանցնի» (ՍԻՏԱ-ն): ՍԻՏԱ-ն, ապահովագրութեան ընկերութեանց ալ օրակարգի նիւթ դարձած է, գլխաւորաբար կեանքի եւ հիւանդութեան պայմանագրութեանց համար:

ՓԱՐԻԶԻ ԱԶԳ. ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ գլուխը նշանակուեցաւ պատմաբան, դասախօս Քոլէժ տը Ֆրանսի՝ Էմմանուէլ Լը Ռուա Լատիւրի, որ Անդրէ Միքէլի տեղը կը գրաւէ: Այս վերջինը չուզելով վերանորոգել իր շրջանը: Նախարարաց Խորհուրդը այս նշանակումը կատարեց Չորեքշաբթի օրուան իր հերթական նիստին ընթացքին: Ծնած 1929-ին Նորմանտի, այս համալսարանականը պատմութեան եւ քաղաքակրթութեան ամպիոն ունի Քոլէժ տը Ֆրանսի: Հատորի մը մէջ, կը բացատրէ իր քաղաքական ուղեգիծը, որ սկսած է անդամակցութիւնով մը համայնավար կուսակցութեան, ուրկէ սակայն շատ շուտ հեռացած է, մտնելով Փի - ԷՍ - Իւ-էն:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ԲԱՆԱՁԵՒԸ Ի ՆՊԱՍՏ ՄԻՇԷԼ ՔԱՐԱՄԻՆՈՅԻ

Հինգշաբթի առտու, Հոկտեմբեր 15, եւրոպական Խորհրդարանը 189 քուէարկողի վրայ, 100 ձայնով՝ թեր, 66՝ դէմ եւ 23 ձեռնպահութիւն քուէարկեց համայնավար խմբակցութեան (Փիքէ) բանաձեւը, Թուրքիա ձերբակալուած ֆրանսացի առաջնորդին ի նպաստ:

Բանաձեւը, նախ նկատի կ'առնէ կարգ մը կէտեր. - Ա) Յունիս 17-էն 18-ի գիշերը կը ձերբակալուի Միշէլ Քարամինօ, հայանպաստ եւ քիւրտանպաստ քարոզչութեան մեղադրանքով: Բ) Թուրքերը կապ մը կը հաստատեն այս ձերբակալութեան եւ եւրոպական Խորհրդարանի հայանպաստ բանաձեւին միջեւ: Գ) Դատախազն իսկ կ'ընդունի որ թղթածրարը պարապ է: Դ) Կը յիշատակէ որ Քարամինօ, առանց դատի, բանտը մնացած է Յունիս 18-էն Հոկտեմբեր 5: Ապա, ձայն կը բարձրացնէ, ի լուր այս իրողութեանց, այն վարուելակերպին դէմ, որու ենթարկուած է Քարամինօ, գոհունակութիւն կը յայտնէ որ առժամեայ ազատութիւն կը վայելէ, թէեւ իրաւունք չունի Թուրքիայէն հեռանալու, կը դիմէ Արտաքին նախարարներուն, որպէսզի միջամտեն գործակցութեան յանձնախումբերու մօտ եւ կը խնդրէ Խորհրդարանի Նախագահէն որ փոխանցէ բանաձեւը համապատասխան յանձնախումբերուն եւ Թրքական իշխանութեանց:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10 — 12)

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հինգ օր Հայաստան այցելած են ֆրանսացի լրագրողներ, որոնք Մոսկուա գացած էին զբօսաշրջիկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներու եւ պատմաբաններու ընկերակցութեամբ՝ Խորհրդային Միութեան արտասահմանեան զբօսաշրջիկութեան պետական կոմիտէի հրաւէրով: Հիւրերը Հայաստանի մէջ ծանօթացած են հին հայկական ճարտարապետութեան յուշարձաններուն, Մատենադարանին, Երեւանի Թանգարաններուն եւ ցուցասրահներուն, այցելած են Էջմիածին եւ Սեւանայ լիճ: Թէ - Էֆ. 1 կայանի լրագրողները հեռատեսիլի համար նկարահանած են ժապաւէն մը Հայաստանի պատմութեան եւ ներկայի, տնտեսութեան ու մշակոյթի զարգացման մասին: Արտասահմանեան զբօսաշրջիկութեան գլխաւոր վարչութեան պետը՝ Հենրիկ Լիլոյեան, ընդունելով լրագրողները խօսած է Հայաստանի զբօսաշրջիկական կարելիութիւններուն մասին: Խօսք առնելով պատուիրակութեան ղեկավարը՝ «Մոնտոթուր» ճամբորդական ընկերութեան տնօրէն Ժան - Փիէռ Մեւինի, ըսած է. - «Ներկայիս զբօսաշրջիկութեան զարգացման մէջ կը սկսին գնահատել այսպէս կոչուած երկրորդ սերունդի ճամբորդութիւնները, այսինքն մարդիկ կը ճամբորդեն ոչ թէ տարբեր երկիրներու եւ անոնց տեսարժան վայրերուն պարզապէս ծանօթանալու համար, այլ պատմութեան եւ մշակոյթի յուշարձաններու միջոցով անոնց անցեալի խոր ճանաչումին համար: Հայաստան սքանչելի կարելիութիւններ ունի նման ճամբորդութիւններու կազմակերպման համար: Ինծի այնպէս կը թուի, որ հակառակ մեր երկիրներու քաղաքական սիստեմներու արմատական տարբերութեան, մեզ աւելի շատ բան կը միացնէ, քան կը բաժնէ: Անկէ զատ, մեծ է հետաքրքրութիւնը ձեր երկրին նկատմամբ, խորհրդային հասարակութեան կեանքին մէջ տեղի ունեցող վերափոխումներու նկատմամբ»:

*

«ՊՐԱՒԴԱ» ԹԵՐԹԸ ԲԱԺԻՆ ՄԸ ՆՈՒԻՐԱԾ Է «ՈԶՆԻ» ՀԱՆԴԷՍԻ

«Պրաւդա» թերթի Հոկտեմբեր 5-ի թիւին մէջ «Մեր հիւրն է Ոզնին» վերնագրին տակ տպագրուած են կարգ մը նիւթեր ու ծաղրանկարներ «Ոզնի» երգիծաթերթի էջերէն: Բաժինը կը սկսի թերթին խմբագրապետ Արամայիս Սահակեանի խօսքով: Անդրադառնալով խմբագրութեան նոր նախաձեռնութիւններուն եւ գործերուն, տպաքանակին եւ նամակներու աճին, ծիծաղի ու սուր փուշերու աւանդական օրերուն, ցուցահանդէսներուն եւ մրցումներուն, երգիծական թատերախումբին եւ հանդէսի տուած եկամուտին, «Երգիծանքի երգիծական վիճակին», եւ քննադատութիւնը հիւանդագին ընդունողներուն, ան մասնաւորաբար նշած է. - «Խիզախ խօսիլը այսօր արդէն խիզախութիւն չէ: Այսօր խիզախութիւնը՝ պայքարն է թերութիւններու վերացման համար: Կ'ըսեն թէ՝ ապահովութեան թեքնիքը լեզուն ակռաներուն ետեւ պահելն է: Բայց մենք երդուած ենք այլ կերպ վարուիլ: Հայաստանի մէջ շատ լաւ գործեր կը կատարուին: Մենք կ'ուրախանանք ատով, բայց թերութիւնները չենք ներեր: Չէ՞ որ ամէնէն մեծ թերութիւնը՝ թերութիւնը ծածկելն է: Հայ ժողովուրդը իր կեանքին մէջ քիչ տխրութիւններ չէ տեսած, բայց չէ կորսնցուցած հումուրի զգացումը, ծիծաղելու կարողութիւնը: Անոր վկայութիւնն է մեր հանդէսը»: «Պրաւդա» տպագրած է նաեւ Ա. Քալանթարեանի եւ Կ. Մարգարեանի երգիծական պատմուածքները, Գ. Հայրեանի եւ Գ. Գալստեանի կատակները, Ն. Մանուկեանի եւ Ա. Տաշչեանի ծաղրանկարները:

ՇՈՒԷՏ ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑՈՂ «ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐ»ՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Շուէտի Պուալէնկէ քաղաքի «Ժողովրդական Տուն»ը տեղի ունեցած է «Խորհ- Միութեան Օրեր»ու հանդիսաւոր բացումը: Այս տարի Խորհ. Միութիւնը կը ներկայացնէ Հայաստան: Քաղաքին մէջ բացուած են յարդարական - կիրառական արուեստի եւ հայ ժողովրդական ճարտար վարպետներու պատրաստած հազուագիւտ առարկաներու ցուցահանդէսներ: Հանդէս եկած են Երեւանի լարաւոր քառեակը եւ օփերայի մեներգչուհի Ա. Մանսուրեան: Ձեռնարկներ տեղի կ'ունենան Շուէտի երեք քաղաքներու մէջ՝ Պուալէնկէ, Կէօթէպորկ եւ Սթոքհոլմ:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ՄԸ ԷՋԵՐ ՆՈՒԻՐԱԾ Է

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՎԱԶԳԷՆ Ա.ի

(Բ. եւ վերջ)

ՀԱՐՑ. – Օրէ օր աւելի բացայայտ կը դառնայ, որ թէ՛ միջպետական յարաբերութիւններու բարելաւման հարցերու, թէ՛ համապարփակ խնդիրներու լուծման ասպարէզին մէջ անհրաժեշտ է համամարդկային շահերու գերակայութիւնը: Իսկ, Ձեր կարծիքով, նման մօտեցման իրականացման վրայ ի՞նչպէս կ'անդրադառնան քաղաքական ղեկավարներու անձնական յատկանիշները:

ՊԱՏ. – *Երբ ես կը լսէի Մոսկովեան համաժողովին մէջ արտասանուող ճառերը, հոն արտայայտուող մտորումները եւ յատկապէս Միխայիլ Գորբաչովի ողեշունչ ելոյթը, ապա, երեւակայեցէք, յիշեցի մեր դարու առաջին կէսի ֆրանսացի թատերագիր Հանրի Պեռնշթայնի «Յուդիթ» թատերախաղը: Անոր բեմականացումը իրականացած էր Պուքրէշի մէջ պատերազմը սկսելէ քիչ առաջ: Այդ թատերգութեան մէջ նենգ նուաճող Հոլոֆեռնէսը, որ կը սպառնար ոչնչացնել Երուսաղէմը, իր մասին կ'ըսէ. – «Ես աւերակներու ճարտարապետ եմ»: Դժբախտաբար, քաղաքակրթութիւնը, իր երկար պատմութեան ընթացքին նման «ճարտարապետներ» շատ տեսած է: Մեր դարուն այդպէս էին ե՛ւ Վիլհելմ Բ. Կայզերը, ե՛ւ զազանացած Հիթլէրը, ե՛ւ Հայերու ցեղասպանութեան նախաձեռնող Թալէաթ փաշան: Բայց Մոսկուայի համաժողովին մէջ հաւաքուած էին մարդիկ աշխարհի տարբեր ծագերէն, հանդէս գալով աւերակներու ճարտարապետներու դէմ եւ յանուն արդար խաղաղութեան ճարտարապետներու, որոնց նման էին համաժողովին մասնակցողներէն շատեր: Իմ կարծիքով, այդ ճարտարապետներու շարքին կը պատկանի, անշուշտ, մեր երկրի ղեկավար Միխայիլ Գորբաչով ...*

ՀԱՐՑ. – Ձեր կարծիքով, ընդհանրապէս ի՞նչը կրնայ կանխորոշել քաղաքական յաջող գործունէութիւնը:

ՊԱՏ. – *Շատ կարեւոր է խորապէս ուսումնասիրել եւ գիտակցիլ մարդկութեան կուտակած պատմական անգին փորձառութիւնը: Խորհելով անոր շուրջ, իւրաքանչիւրը ինքնիրեն պիտի հարցնէ, թէ պատերազմները ի՞նչ կուտան ժողովուրդներուն աւերածութիւններէ եւ մարդկային տառապանքներէ զատ: Գերմանացի ժողովուրդը ի՞նչ օգուտ քաղեց համաշխարհային երկու պատերազմներէ, զորս սանձազերծեցին գերման կառավարութիւնները: Անոնք ունեցան մեծ կորուստներ եւ զոհաբերեցին նաեւ այլ երկիրներու միլիոնաւոր անմեղ մարդիկ: Ա. Աշխարհամարտին՝ տասը միլիոն զոհեր, Բ. Աշխարհամարտին՝ յիսուն, որուն քսան միլիոնը՝ խորհրդային մարդիկ .. Թէ՛ այդ սպանդները, թէ՛ աշխարհիս երեսէն Լեհերը, Բելառուսները, Հրեաները, գնչուները ջնջելու ֆաշականներու խելայեղ մտադրութիւնները մարդկութեան խայտառակութիւնն են: Ի դէմս ֆաշականութեան անիկա հասաւ իր գագաթնակէտին: Ուստի ֆաշիզմը պէտք է ճզմել ամէնուրեք, ուր ան կը փորձէ գլուխ բարձրացնել, իր բոլոր ձեւերով եւ արտայայտութիւններով:*

Որեւէ տէրութեան կամ ժողովուրդի համաշխարհային տիրապետութեան հասնելու, իր կամքը ուրիշ երկիրներու կամ ազգերու թելադրելու նկրտումները յղի են մեծ չարիքներով: Երկրագունդի բոլոր ազգերը՝ մեծ թէ փոքր, պէտք է հաւասար իրաւունքներ ունենան աշխարհի վրայ: ԺԹ. դարու ֆրանսացի գրող Ալֆոնս տը Լամարթին կոչ կ'ընէր. – «Զօրաւորներու փառքը թող ըլլայ տկարներու ազատութիւնը»: Այս բառերը պէտք է արձագանգեն բոլոր մարդոց, եւ նախ եւ առաջ, պետական դէմքերու սրտերուն մէջ:

ՀԱՐՑ. – Ձեր պատասխաններուն մէջ արդէն հնչեցին տարբեր ժողովուրդներու մշակոյթի ճանի մը ներկայացուցիչներու անուններ ... իսկ Ձեր կարծիքով, արդի աշխարհի մէջ ի՞նչ է մշակոյթի դերը բառիս լայն իմաստով:

ՊԱՏ. – *Մշակոյթը, մասնաւորաբար գեղարուեստական գրականութիւնն ու արուեստը, պէտք է եւ կրնայ անփոխարինելի դեր խաղալ ժողովուրդներու միջեւ իրերհասկացողութիւն եւ համաձայնութիւն հաստատելու մարզէն ներս: Իւրաքանչիւր ժողովուրդ իր լեզուով, ինքնատիպ մշակոյթով անկրկնելի, իր տեսակին մէջ եզակի արժէքներ կը մուծէ քաղաքակրթութեան համամարդկային գանձարանը: Այնպէս որ, արուեստի գործի մը նշանակութիւնը շատ աւելի բարձր է, եթէ անիկա հարկաւոր է բովանդակ մարդկութեան: Համամարդկային նշանակալիութեան մակարդակով կը միահիւսուին, փոխադարձաբար կ'ամբողջանան ու կը փոխ – հարստանան բոլոր ժողովուրդներու մշակութային արժէքները, անոնց օգնելով աւելի լաւ ճանչնալու եւ գնահատելու զիրար, ամրապնդելու փոխադարձ յարգանքը: Ըստ էութեան, անոր մէջ ես կը տեսնեմ խորհրդային մարդոց համար այնքան թանկ միջազգայնականութեան ոգիի կարեւոր արտայայտութիւնները: Այդ ոգին կ'ապրի խորհրդային ժողովուրդներու համերաշխութեան ու եղբայրութեան մէջ, անով կը կանխորոշուի ազգային հարցի արդար լուծումը Խորհրդային Միութեան մէջ: Անիկա կարելի է, ի հարկէ, միայն այն պարագային, երբ միջազգայնականութիւնը կ'ըմբռնուի անկեղծօրէն ու ճշգիւ, այլ ոչ թէ քօղարկման իբրեւ վարագոյր կը ծառայէ ազգայնամոլ եւ հայրենամոլ նպատակներ հետապնդելու համար:*

ՀԱՐՑ. – Համամարդկային մեծ նշանակութիւն ստացած գրական ստեղծագործութեան տպաւորիչ օրինակ կրնայ ծառայել նաեւ Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա Լեռան քառասուն օրերը» վէպը: Ժամանակին Դուք աշխատութիւն մը (*) նուիրած էք այդ վէպին, որուն մարդասիրական եւ հակաֆաշական ուղղութիւնը ակնբախ է: Այժմ Դուք ի՞նչպէս կը գնահատէք Վէրֆէլի վէպը եւ այսօր ի՞նչ կ'ուսուցանէ հոն ցոլացած դէպքերու փորձառութիւնը:

ՊԱՏ. – *Կը կարծեմ, որ Ֆրանց Վէրֆէլի վէպը միշտ կը պահէ իր հրատապութիւնը, գեղարուեստական մեծ ուժով գալիք սերունդներուն յիշեցնելով, որ ողբերգութիւնը երբեք պէտք չէ կրկնուի: Իսկ ինչ կը վերաբերի 1915 թուականի բուն դէպքերուն, ապա անոնց նախաձեռնողները կ'առաջնորդուէին կեղծ համաթրքական նկրտումներով, որոնք պէտք է յուսալ, որ այժմ աջակցութիւն չեն վայելեր: Նման մտադրութիւններով թելադրուած էր 1920-ի աշնան արեւելեան, ներկայիս խորհրդային Հայաստանի դէմ ձեռնարկուած յարձակումը Թուրք զօրապետ Քեազիմ Քարապէքիրի գլխաւորութեամբ ...*

ՀԱՐՑ. – Ի. դարու երկրորդ տասնամեակի դէպքերը խորապէս ազդեցին Հայերու ճակատագրին վրայ: Ի՞նչ է պատկերը Հայերու վիճակին մեր օրերուն:

ՊԱՏ. – *Ներկայիս Հայերու ընդհանուր թիւը աշխարհի մէջ կը կազմէ մօտ 7 միլիոն: Երեք միլիոնէն քիչ մը աւելին կ'ապրի Հայաստան, մօտ 2 միլիոնը՝ Վրաստան, Ազրբէջան, Միջին – Ասիա, Հիւսիսային Կովկաս եւ Խորհրդային Միութեան այլ շրջանները: Աւելի քան երկու միլիոն Հայեր կ'ապրին արտասահմանի մէջ՝ Միջին – Արեւելքի երկիրները, Եւրոպա՝ ուր մասնաւորաբար մեծ գաղութ մը կայ Ֆրանսա, Պալքաններ, հիւսիսային եւ հարաւային Ամերիկաներ:*

Մենք Սփիւռքի Հայերը վտարանդիներ չենք նկատեր, անոնց մեծամասնութիւնը սերունդներն են այն մարդոց, որոնք՝ փրկուելով հալածանքներէ, ստիպուած էին արտագաղթել Թուրքիայէն: Ս. Էջմիածինը մեծ դեր կը խաղայ Սփիւռքի եւ խորհրդային Հայերու միջեւ ճիշդ յարաբերութիւններ հաստատելու եւ զարգացնելու գործին մէջ:

Բնականաբար, Սփիւռքի մէջ կը նկատուին ներքին շերտաւորումներ, գաղափարախօսական այլազան հոսանքներ: Հոն կան ներհակ կողմնորոշումներու կազմակերպութիւններ ու թերթեր: Արտասահմանի մէջ լոյս կը տեսնեն շուրջ 130 հայկական լրագիր, շաբաթաթերթ եւ ամսագիր ...

(*) Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի այս վերլուծական փորձը, գրուած Պուքրէշ, 1939-ին, լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի 1987 Օգոստոս 7 – Սեպտեմբեր 5 թիւերուն մէջ:

ՌՈՒՏՈԼՖ ՀԷՍԻ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

Շփանտաուի բանտին միակ բնակիչը՝ Ռուտոլֆ Հէս, մեռաւ Օգոստոս 17-ին: Քիչ ետք, յայտնուեցաւ թէ անձնասպան եղած է, ինչ որ բաւական տարօրինակ թուեցաւ, երբ նկատի առնուի որ 93 տարեկան էր եւ ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ 41 տարի առաջ, Նիւրեմպերկի մէջ:

Առեղծուածային ճակատագիր մը ապրած է, ան որ առաջին օրէն կուսակցական ընկերը եղած էր Հիթլէրի եւ մինչեւ ծայրը չուրացաւ իր հակումը: Դեռ այսօր, սակայն, հարցումը կը մնայ՝ Շփանտաուի բանտարկեալը իսկապէ՞ս Հէսն էր:

Ինչո՞ւ այս հարցումը, զոր յամառօրէն բրած են, առնուազն երկու հոգի՝ տասնամեակ Ռիս եւ բրիտանացի զինուորական բժիշկը՝ Հիւ Թոմաս: Անոնց տեսակէտը հիմնուած է երկու գրգապատճառներու վրայ: Մէկը, գիրքս առուգիլի, ան է. – Սկովտիա, 1941 Մայիսին ճզմուած Մէսըրշմիթը նոյնը չէ քան՝ ան որ թռիչք առած էր քանի մը ժամ առաջ Աուկսպուրկէն: Ան որ անհետացած է իւրաքանչիւր թեւին տակ յաւելեալ պահեստարաններ ունէր: Մինչ անհետացածը էր, Հէսի օդանաւը հետապնդումի չէր ենթարկուած: Երկրորդ վարկածը աւելի միտք պղտորող բան մըն է: Տոքթ. Թոմաս կը պնդէ իր գիրքին մէջ («Ռուտոլֆ Հէսի մարդասպանութիւնը», 1980), որ բանտարկուած ենթադրեալ Հէսը, քննութեան ենթարկուած 1973 Սեպտեմբերին Պէրլինի զինուորական անգլիական հիւանդանոցը ոչ մէկ սպի կը կրէր կուրծքին կամ թեւին վրայ: Արդ, Հէս քանիցս վիրաւորուած է, մասնաւորաբար երկու անգամ, 1917-ին, Ռումանիա: Ամէնէն ծանր վէրքը, ձախ թոքին վրայ, չէր կրնար հետք չձգել միսին մէջ: Հէսի կինը հաստատած էր բժիշկին, որ ամուսինը սպիներ ունէր կուրծքին եւ կռնակին վրայ: Իր նախկին բանտակիցը (ազատ արձակուած, 1966ին) Ալպերթ Շփէռ, Հիթլէրի նախարար, կասկած չունէր Հէսի ինքնութեան մասին: Իր օրագրին մէջ, կ'ողբերգէ իրենց խօսակցութիւնները, ուր հասարակաց յիշատակներու անդրադարձած են: Նիւրեմպերկի երկար դատին ընթացքին, Կէօրինկի դերը աւելի երկդիմի է: Դէտերը կը շեշտեն այն հեղինակն արհամարհանքը զոր ան ցոյց կուտար, ձեւով մը խաղ մը խաղալով Պատմութեան: Բայց, եթէ Հէսը բուն Հէսը չէր, ինչո՞ւ չէ յայտնած պատերազմէն ետք, նախընտրելով կեանքը խուցի մը մէջ անցընել:

Ոչինչ պարզ ու յստակ է Հէսի կեանքին մէջ: Ո՞վ շահ ունէր այս կեղծիքին մէջ:

Բուն Հէսը ծնած է 1894, Ապրիլ 26-ին, Աղեքսանդրիա, գերման հարուստ առեւտրականներու ընտանիքի մը մէջ: Հոն կը մնայ մինչեւ 14 տարեկանը: Տեղւոյն գերմանական վարժարանէն ետք, կ'ուսանի Զուիցերիա: Առաջին աշխարհամարտին, կը զինուորագրուի եւ կը դառնայ ենթասպայ: Հոն է նաեւ Հիթլէր, բայց իրարու չեն հանդիպիր: 1916-ին արդէն, կը վիրաւորուի Վէրտէօնի ճակատամարտին, տարի մը ետք ալ՝ Ռումանիա: Այլեւս չի կրնար հետեւակազօրքի մէջ մնալ ու կ'անցնի օդուժի եւ կը ստանայ օդաչուի վկայականը: 1920ին, Միւնիխի համալսարանը կը յաճախէ եւ շատ տարուած է աշխարհաքաղաքականութեամբ: Տեսութիւն մը կը պատրաստէ որու խորագիրն է. – «Ի՞նչպէս պէտք է ըլլայ մարդը որ պիտի ղեկավարէ Գերմանիան, որպէսզի ան իր տեղը վերագտնէ»: Գործը ուշադրութիւնը կը գրաւէ մէկուն, որ նախորդ տարին «աշխատաւորական» փոքր կուսակցութիւն մը հիմնած է եւ կը վարէ այլեւս նոր հոսանք մը՝ «Ազգային եւ Ընկերվարական»՝ Ատոլֆ Հիթլէր:

Հիթլէր, հաւանաբար, ինքզինքը կը տեսնէ այդ ապագայ «մենատէր»ին նկարագրութեան մէջ: 1920, Ապրիլին Հէս կ'երթայ լսելու նախախնամական մարդը, զոր նկարագրած էր եւ կ'անդամակցի նացի կուսակցութեան: Կը սկսի հակահրէական եւ հակաբոլշեւիկ թռուցիկներ ցրուել, կը գրէ Հիթլէրի ճառերը, կը զբաղի նամակագրութեամբ:

1923-ին, կուսակցութիւնը ինքզինքը հարկ եղածին չափ զօրաւոր կը զգայ ուժի դիմելու համար օրինաւոր իշխանութեան դէմ, Պավարիոյ մէջ: Նոյեմբեր 8-ին, Հիթլէրի կողմնակիցները կը շրջապատեն Պուրկէրպրաուքելլէրը, ուր համախմբուած են 3000 հոգի լսելու համար տեղւոյն ղեկավարը: Յանկարծ ներս կը խուժէ Հիթլէր: Իր մարդիկը գերի կը բռնեն պաշտօնական անձնաւորութիւնները, միայն ճառախօսը կը յաջողի խոյս տալ: Գիշերը, Հէս զօրագունդի մը գլուխն անցած, զանազան անձնաւորութիւններ կը ձերբակալէ: Նոյեմբեր 9-ին, Հիթլէր եւ զօր. Լիւտընտորֆ կը քալեն Միւնիխի վրայ 3000 հոգիի գլուխն անցած: [illegible] կը բախին զինեալ ոստիկաններու, որոնք կրակ կը բանան: Նացիական փորձը կը ձախողի: Հիթլէր կը փախի եւ կ'ապաստանի բարեկամներու տունը, ուր կը ձերբակալուի, երկու օր ետք: Կէօրինկ վիրաւորուած է գլխէն, զինքը կը խնամէ հրեայ դրամատէր մը, քիչ ետք Աւստրիա կ'անցնի, իրեն կը հետեւի Հէս: Հիթլէր կը դատուի եւ բանտարկութեան կը դատապարտուի: Իրեն կը միանայ, աւելի ուշ Հէս, որ յանձնուած է: Հոն է, որ Հիթլէր կը գրէ՝ Մայն Քամփֆը, իր հաւատոյ հանգանակը: Հիթլէր եւ Հէս անբաժան են: Համֆշթէնկըլ կը նկարագրէ Հէսը՝ բանտարկեալը՝ որու դիմանկարը շատ կը նմանի Շփէռի նկարագրութեան: Չէր հանդուրժեր որ Հիթլէր ուրիշի մը կարծիքը լսէ: Կը սիրէր հանդիսաւոր նախադասութիւններ արտասանել: Այն տարիներուն, երբ Հիթլէր իր իշխանութիւնը կը հաստատէ, մանաւանդ Բ. աշխարհամարտի նախօրեակին, Հէս կողմնակիցն էր, երբեմն ալ՝ ներշնչողը ամէնէն անողոք միջոցներուն: Իր կամ Պորմանի ստորագրութեան ներքեւ լոյս տեսած են առաջին հրովարտակները, որոնք «ոճիր»ի կը վերածեն ընդդիմութեան կամ հրեայ համայնքին պատկանիլը:

Այսպէս՝ պարտադրութիւնը կեսթափոյին մատնելու ոեւէ անձ, որ կը քննադատէ նացիականութիւնը եւ ոեւէ կաթողիկէ քահանայ որ դէմ է վարչակարգին, քուէարկելու իրաւունքի ջնջումը Հրեաներուն եւ հեռացումը բոլոր պաշտօններէ, արգելքը հրեայ բժիշկներուն խնամելու ոչ – հրեայ հիւանդներ եւայլն, եւայլն: Կրկին Հէսն է, որ 1939 Սեպտեմբեր 1-ին, կը ստորագրէ Տանցիկի կցումը Ռայխին, աւելի ուշ ալ – Հոկտեմբեր 8-ին – Լեհաստանի գրաւեալ հողամասերու կցումը: Նոյն Սեպտեմբեր 1-ին, «պատմական» ելոյթով մը, Հիթլէր կը նշանակէ իր յաջորդը՝ Կէօրինկ եւ անմիջապէս ետք՝ Հէս: Նացի Պետութեան այս երրորդ մարդն է, որ, յանկարծ, պիտի «դաւաճանէ», գոնէ, ցարդ ծանօթ մեկնութեան: Այլ խօսքով, Հէս (կամ իր կրկնօրինակը), պատերազմի մէջ, իր խաղը պիտի խաղայ, որ կը շշմեցնէ Հիթլէրը, առանց համոզելու Չրչիլը:

Նախ, դէպքերը: 1941, Մայիս 10, Շաբաթ իրիկուան դէմ, հրահանգներ տալէ ետք իր թիկնապահին, Ռուտոլֆ Հէս Մէսըրշմիթ 110-ի մը մէջ կը բարձրանայ, քանի մը ժամուան ռազմափորձի համար: Բաւական է ճարտարագէտ Մէսըրշմիթին եւ երբեմն օդանաւ մը փոխ կ'առնէ:

Այս անգամ, Հէս չի վերադառնար, արեւելքէն, կ'անցնի հիւսիս: Նոյն օրը, ժամը 22-ի շուրջ, Ռոյըլ Օպզերվըր Քորփսի *տարրերը կը նկատեն Մէսըրշմիթը: Ան կը շարունակէ դէպի արեւմուտք, կ'անցնի Սկովտիա եւ կը ճզմուի Կլազկոյէն ոչ շատ հեռու՝ Տընկէվըլ Հաուզ, Համիլթընի դուքսին սեփականութիւնը: Օդաչուն, արդէն, դուքսը կ'ուզէ տեսնել: Կ'ըսէ թէ անունը՝ Ալֆրէտ Հորն է: Զինքը կը բանտարկեն զինուորական*

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԸ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ Ս. ՍԱՀԱԿ – ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Կիրակի, Հոկտեմբեր 11–ին Թարգմանչաց տօնին առթիւ, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցին, որ կը կրէ Սրբոց Թարգմանչաց անունը, կազմակերպած էր հանդիսութիւններ՝ պատարագ, մատաղօրհնութիւն եկեղեցւոյ օծման 56–րդ տարեդարձին առթիւ, յատուկ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ հիմնադիրներուն, բարերարներուն ու ծառայողներուն յիշատակին եւ ապա սիրոյ սեղան մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ: Ներկայ եղանք կրօնական արարողութեանց:

Պատարագը մատոյց Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան եւ երգեցողութիւնը կատարեց եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի: Յակոբ Եպիսկոպոս իր քարոզին մէջ համառօտ կերպով վերածեց մեր պատմութեան դէպքերն ու ներկայացուց դէմքերը, որոնք պատրաստեցին եւ առաջնորդեցին Թարգմանչաց սերունդը: Տուաւ այդ հոյլին առաքելութեան խոր կարեւորութիւնը որպէս մեր հաւատքի եւ մշակոյթի անշէջ ջահեր: Պատարագի աւարտին, հոգեհանգստեան բաժինին մէջ, յիշուեցան անունները Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանի՝ շինարար Առաջնորդ Հարաւային – Ֆրանսայի թեմին որուն օրով է որ կառուցուեցան Մարսէյլի եւ շրջակայքի բոլոր եկեղեցիները: Վահան Խորասանճեանի՝ որ ոչ մէկ ծախք խնայեց բարձրացնելու համար հայկական ճարտարապետական հարազատ ոճով այս շքեղ տաճարը, իր վաղամեռ կնոջ՝ Մելանիայի յիշատակին, ու զայն նուիրեց, յատուկ կտակով մը, գաղութին: Արծրունի Ջրբաշեանի, երկար տարիներու տիրական դէմք եւ նախագահը եկեղեցւոյ վարչութեան որ նոյնպէս միշտ օժանդակած է եւ մանաւանդ Մշակութային Կեդրոնի կառուցման ժամանակ, եւ իր անունը կրող մեծ սրահը կը յաւերժացնէ իր յիշատակը: Օննիկ Հայկազեանի որպէս բարերար եւ ապա բազմութիւնը եկեղեցւոյ այլ բարերարներուն եւ այլ ծառայողներուն:

Այդ «այլ»երուն մէջ կան դէմքեր որոնք արժանի են յատուկ յիշատակութեան եւ վարչութիւնը պէտք չէ անտեսէ, կամ աւելի ճիշդ անանուններուն շարքին դասէ, մանաւանդ երբ եկեղեցւոյ օծման տարեդարձ կը նշուի: Անոնց կարգին Յակոբ Մալաքեանը (հայրը Անրի Վէրնէօյին) որ համոզեց, մղեց իր բարեկամը, բարերար Վ. Խորասանճեանը, իրականացնելու մեծարժէք ձեռնարկը եւ ապա երկար տարիներ որպէս դպրապետ ծառայեց եկեղեցւոյ պայծառութեան. առանց իր ջանքերուն դժուար թէ ձեռնարկը յաջողէր այս մակարդակի վրայ: Նոյնպէս, Վարդան Սարգսեանը, Կոմիտասի արժանաւոր հինգ աշակերտներէն մին, հիմնադիրը Արմենիա երգչախումբին, որ այնքան տուաւ եւ իր անձէն եւ իր տաղանդէն եւ անաղմուկ մեկնեցաւ եկեղեցւոյ պզտիկ դռնէն: Եւ դեռ կան յիշատակութեան արժանի շատ – շատեր. կը բաւէ հարցնել երէցներուն կամ պրպտել գիրքեր, կամ թղթատել թերթերու հաւաքածոները: Անկասկած անոնց օրն էր, Հոկտեմբեր 11–ի այս Կիրակին: Իսկ, ինչպէս մոռնալ վերջինը, բարերարներու եւ ծառայողներու շարքին, որուն յիշատակը դեռ այնքան թարմ է, որուն անունը դեռ բոլորին շրթներուն վրայ է, Արշամ Պապայեանը, եւ որուն իրագործումները, եկեղեցիէն ներս եւ դուրս, այնքան խօսուն էին ու են որքան իր բացակայութիւնը այսօր զգալի:

Այս նկատումները մերը չեն միայն. այլ շատ մը ներկաներուն, եկեղեցիէն մեկնումի պահուն: Վարչութիւնը, հաւանաբար, ունի նաեւ իր նկատումները:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

* * *

կայանին մէկ տաղաւարը, մանաւանդ որ կը յայտնէ թէ Ռուտոլֆ Հէսն է եւ յատուկ վերաբերում կ'ակնկալէ: Հիթլէրլուրը կ'առնէ Փինչէն, որ իրեն կը յանձնէ Հէսի նամակը: Ռումբի ազդեցութիւն կը գործէ: Անմիջապէս կը կանչէ Գայթէլը, Կէօրինկը եւ այլ մեծեր: «Խենթեցած է», կ'ըսէ, «բոլորովին խենթեցած»: Այդ բացատրութիւնն է զոր պիտի իւրացնէ Ռայխը: Նաեւ, ցայսօր, Պատմութեան տուած մեկնաբանութիւնն է: Կլազկօ–ի մօտ, Հէս լուսաբանութիւններ կուտայ: Ինքնավստահ է: Կ'ըսէ թէ լիազօր մըն է եւ եկած է խնայելու Անգլիոյ ամբողջական պարտութիւն մը, խաղաղութիւն կ'առաջարկէ: Առաջին տեսակցութիւնը չորս ժամ կը տեւէ: Յաջորդական տեսակցութիւնները Անգլիացիներու վրայ այն տպաւորութիւնը կը թողուն, որ գործ ունին մտային խանգարումէ տառապող մէկուն հետ: Չըրչիլ կը հրահանգէ որ զինք պատերազմական գերի նկատեն:

Հիսթորամա–ի մէջ, յօդուածագիրը՝ Նիքոլա Մօ, կը վերջացնէ իր գրութիւնը յիշելով թէ այդ ատեն կը սկսէր դարուս երկարագոյն արգելափակումը:

Թ. Ա. Թ.

ՅԱՋՈՂ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

ԼԻՈՆ. –

Քաջալերուած իր նախորդ ձեռնարկներուն գտած ընդունելութենէն, Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութիւնը, գործակցութեամբը Ազգ. Միութեան վարչութեան, կազմակերպեց հայ նկարիչներու երրորդ ցուցահանդէսը Ազգ. Տան սրահին մէջ – Հոկտեմբեր 9–էն 19 – Նորվան Եպիսկոպոսի եւ շրջանին քաղաքական մարդոց հովանաւորութեան տակ:

Բացման հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 9–ի երեկոյեան, մեծ թիւով հրաւիրեալներու ներկայութեան:

Ազգ. Միութեան նախագահը, Ռիշար Կազարեան յարմար բառերով ողջունեց ներկայ պաշտօնական անձերը եւ շնորհակալութիւն յայտնեց անոնց, իրենց շարունակական հետաքրքրութեանը համար հանդէպ հայ համայնքին:

Տիկին Սիմոն Անտրէ կը ներկայացնէր քաղաքապետը եւ նահանգային ժողովին նախագահը: Տիկինը, անդամ քաղաքապետութեան, յաճախ կը յայտնուի հայկական ձեռնարկներու մէջ, հինուց ծանօթ է Հայերուն: Արտասանեց հաճելի խօսքեր, շեշտը դնելով Հայոց ձեռներէցութիւն վրայ: Ըսաւ՝ «Ձեր գործունէութիւնը կը նպաստէ քաղաքին հաւասարակշռութեանը, կը բերէք այլազանութեան բաժին մը՝ որուն համար երախտապարտ ենք ձեզի. շարունակեցէք»:

Ներկայ էր Շառլ Էռնիւ, նախկին նախարար: Վիլէօրպանի քաղաքապետ – երեսփոխանը կուգար Փարիզէն, ուր, առաւօտուն, ընտրուած էր փոխ – նախագահ հայկական հարցերու ուսումնասիրութեանց խորհրդարանական նորակազմ խումբին: Իր խօսքերուն մէջ յիշեց այդ եւ ծափահարուեցաւ անմիջապէս: Ներկայիս, Ֆրանսայի քաղաքական մարդոց մէջ, Շառլ Էռնիւ, մեր կարծիքով, անկասկած, ամէնէն անկեղծն է իր հայանպաստ ելոյթներով:

Ըսաւ՝ «Երբ աչքերս կը պտըտցնեմ ցուցադրուած պատկերներուն վրայ, կը զգամ որ անոնց մէջ կան, զանազան գոյներով հայկական հայրենաբաղձութեան բոլոր նշոյլները»:

Տիկին Տօնիկեան գլխաւոր պատասխանատուն էր այս ցուցահանդէսին: Կատարած էր հսկայ աշխատանք: Անոր կ'իյնար ներկայացնել մի առ մի մասնակից արուեստագէտները, ինչ որ ըրաւ սեղմ բառերով: Այս տարի ցուցահանդէսին մասնակցեցան՝ Յակոբ Այանադեան, Սիւզան Այանադեան, Արէս Անթոյեան, Թիէրի Գուզուպաշեան, Ալին Էթմէքճեան, Արաքսի Խանչեան, Նարկիզ Խանչեան, Վահէ Հէքիմեան, Մարթին Միքայէլեան, Բասքալ Մուրատեան, Ժ. Փոլ Նարկիզեան (անօթներով), Ժիրայր Պօղոսեան, Անդրանիկ Պօյաճեան, Սօֆի Փափազեան:

Ինչպէս կը տեսնուի, արդէն անուն հանած նկարիչներու կողքին, ինչպէս Վահէ Հէքիմեան իր հետաքրքրաշարժ բաղադրութիւններով (ꝏmփոզիսիոն) կամ՝ Ալին Էթմէքճեան՝ ծանօթ իր ջըրանկարներով, կային նորեր կամ մեզի մինչեւ այդ անծանօթներ՝ որոնց ցուցադրած աշխատութիւններն ալ անտարբեր չձգեցին այցելուները: Արդէն ուրախալի է նկատել որ ցուցադրուած ութսուն կտորներէն կարեւոր մաս մը գտաւ գնորդ առաջին իսկ օրէն: Ընդհանուր կարծիքը այն էր թէ հայ արուեստագէտներու Լիոնի այս երրորդ սալոնը աւելի որակաւոր էր քան նախորդները:

Անգամ մը եւս Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութիւնը, շնորհիւ լուրջ աշխատութեան մը եւ օգնութեամբ Ազգային Միութեան, մէջտեղ հանեց յաջող ձեռնարկ մը՝ որ հետաքրքրեց օտարներն ալ: Կը յուսանք որ պիտի ունենայ իր յաջորդները:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԴՈՂՈՒԹԸ ԴՈՂՈՒՐ

ՊՈՍԹԸՆԻ «Պայքար» հաստատութեան սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 11–ին, տեղի ունեցած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան նոր տարեշրջանի անդրանիկ ձեռնարկը: Բացումը կատարած է վարչութեան ատենապետը՝ Անդրանիկ Ազատեան: Դասախօսած է Գրիգոր քահանայ Մազմանեան՝ Հայաստանի մշակութային միջնադարեան կեդրոններու, վանքերու եւ յուշարձաններու մասին, առընթեր ցուցադրելով 140 լուսապատկերներ:

**

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ «Քոլոն» Թատրոնի Տորատօ սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 10–ին, տեղի ունեցած է դասախօսութիւն մը, նուիրուած՝ Շթրաուսի «Էլէքտրա» օփերային: Դասախօսած են Փօլա Սուարէս Ուրթուպէյ եւ բեմադիր Ռոպերթօ Օսվալտ, անդրադառնալով օփերայի նիւթին, երաժշտական արժէքին: Հանդէս եկած են սոփրանօ Ութէ Վինցինկ, թենոր Անտրէ Մանուկեան եւ Ռիքարտօ Օրթալէ:

Ցուցա– հանդէս

ԺԻՐՔԱ

(Ժիրայր Խաչիկեան)

Հոկտեմբեր 23–էն Նոյեմբեր 9, իր մէկ կարեւոր գործը՝ «Յիշողութիւնը» կը ներկայացնէ «Աշնան ցուցահանդէս»ին (սալոն տ'Օթոն, Կռան Փալէ, Փարիզ):

ԾՈՑԷՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԱԹՈՌԸ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

Արփիկ եւ Աննա կարճ տատամսումէ մը ետք դուռը հրեցին, ցած բացուածքէն մտան գլուխ ծռելով եւ սպասման սրահի սենեակի կաշիէ աթոռներուն վրայ տեղ գրաւեցին իրենց շուրջ կենդանութեան նշան մը սպասելով:

– Կը ներէ՛ք որ ձեզ դիմաւորող չեղաւ. այսօր Ուրբաթ է եւ քարտուղարուհիս ինձմէ աւելի կանուխ ձգեց գործը, – ժպիտով մը յայտարարեց սենեակի դըռներէն մէկուն մէջ վերջապէս երեւցող բարձրահասակ ու վայելուչ կինը, – ես տոքթոր Մանսարիքն եմ, հաճեցէք հետեւիլ ինծի:

Մութ սրճագոյն տափատով, մարմինին փակած շապիկով ու կատարեալ զար–դարանքով պճնուած Տիկին Մանսարիք բարձր կրունկներու խրոխտ ու ինքնավըստահ ընթացքով Արփիկի ու Աննայի ուղղութիւն տալով գիրենք անցուց սենեակներու ու միջանցքներու լաբիւրինդոսի մը մէջէն:

Բրդոտ գետնի գորգը ու պատերուն վըրայ պրկուած միօրինակ կտաւը աժան արդիականութեան մը տպաւորութիւնը կը ձգէին ամէն կողմ, պարուրելով ցանցառ կահաւորում մը, որ բնակարանի ու աշխատանոցի անորոշ սահմաններուն վըրայ կը ձգէր այս տարօրինակ յարկաբաժնին սահմանումը: Նախորդ դարու ճարտարապետութեան ու արդի ապրե–լակերպի բախումը վերջ գտաւ յանկարծ, երբ Արփիկ ու Աննա մէկ քանի տատիճան իջնելէ ետք գտնուեցան յարաբերաբար մեծ ու լաւ լուսաւորուած գրասենեակի մը մէջ, որուն պատուհանները, ըստ երեւոյթին, բանուկ ու աղմկոտ փողոցի մը վրայ կը բացուէին: Կահ – կարասին դասական ոճով էր ու հաւանաբար հին ու արժէքաւոր: Սենեակի մէջ թթու ու անախորժ հոտ մը կը տիրէր՝ Աննայի տալով անսատնի մը ներկայութեան մըտավախութիւնը, երբ յանկարծ շնիկի չնչին հաչոց մը մղեց զինք ընդոստ ապաստան փնտռելու Արփիկի ետին:

– Ո՛չ Մինու ... եկուր սիրելիս եկուր ..., – ըսաւ Տիկին Մանսարիք խօսքը շնիկին ուղղելէ ետք իր ծունկին վըրայ երկու թեթեւ հարուած տալով՝ փոքրը գրասեղանին ետեւ տեղաւորուելէ ետք:

Նոյնքան բրդոտ ու գետնի գորգին գոյնը ունեցող շնիկը անսպասելի անկիւնէ մը դուրս նետուեցաւ մեծ խանդավառութեամբ տեղաւորուելու համար բժշկուհիին սրունքներուն վրայ, անոր ժպտուն ու կարօտալի ընդունելութեան արժանանալով:

– Ահաւասիկ ձեր թղթածրարը՝ մէջն ըլլալով պարոնին քննութեան արդիւնքները, որոնք դեռ նոր ուղարկուեցան տարրալուծարանէն: Արագ աչք մը նետենք, – ըսաւ Տիկին Մանսարիք իր ներկած աչքերը սեւեռելով թուղթին վրայ, – ըը՜հ ... լա՛ւ ... լա՛ւ ... շա՛տ լաւ ... շա՛տ լաւ, ըստ երեւոյթին ամէն բան լաւ է ինչ որ պարոնին կը վերաբերի: Քանի՞ տարի կ'ընէ ամուսնացած էք:

– Երեք ... չորրորդին մտանք արդէն, – պատասխանեց Արփիկ, տեղեկագրի ընթերցումէն ետք ինքզինք ամբաստանեալի աթոռէն ձերբազատած ըլլալու թաքուն հրճուանքով:

– Ըստ հին ու նոր բժշկական տեղեկագրերուն մտահոգուելիք երեւոյթ չկայ ... բայց երեք – չորս տարի առանց արդիւնքի կը նշանակէ թէ մտահոգուելիք բան մը կա՛յ, – ըսաւ բժիշկը, միշտ գրկի շնիկը գգուելով ձեռքի բնազդական շարժումներով:

– Մենք անշուշտ յուսահատած չենք ու միշտ կը փափաքինք զաւակ ունենալ բայց, գիտէք, բժշկութեան անկարողութիւնը ստուերանաբար գինաթափ կ'ընէ մեզ. դուք չէք գիտեր, մենք չենք գիտեր, ամիսներն ու տարիները կ'անցնին. ըսենք թէ շատ ալ դէշ բան չէ, կը պտըտինք, կը ճամբորդենք ... երկարաձըգուած մեղրալուսին, – բացատրեց Արփիկ մելամաղձոտ ժպիտով մը, Աննայի ձեռքը իր ափին մէջ առնելով:

– Այս խնդիրը այնքան բարդ ու բազմակողմանի է, որ կնճռոտ պարագաներու կարելի չէ յստակ ու սահմանուած դարման թելադրել. կը յառաջդիմենք քայլ առ քայլ, կը բարելաւենք ո՛ւր որ կրնանք, կասկածի ու անորոշութեան աղբիւրները կը փարատենք մէկ առ մէկ, հետեւաբար պիտի առաջարկեմ որ տիկինը Երկուշաբթի օր դարմանատուն ընդունուի մէկ – երկու օրուան համար:

– Ես դարմանատուն չեմ մտներ, – կըտրուկ կերպով հաստատեց Աննա, ֆրանսերէնով խօսակցութիւնը յանկարծ հայերէնի փոխելով:

– Տագնապելու պատճառ չկայ, – հանդարտացուց Տիկին Մանսարիք, կռահելով իր առաջարկին դէմ ցուցաբերուած ընդդիմութիւնը, – պարզ հետախուզական քննութիւն մըն է, որ սակայն մանրավիրաբուժական նկարագիր ունի. գիտէք թէ յղութիւնը հանդիպումով մը պայմանաւորուած է: Երեւակայեցէք, հարիւր միլիոն փեսացու, որոնցմէ մէկուն միայն պիտի վիճակուի մէկ հատիկ ու չփացած հարսնցուի մը հանդիպումը...

(Շար. 8)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Զուիցերիայէն.— խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ Պերճ Սերկիւթ 200 Ֆ.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՓՈՆ – Տ'ՕՊԸՆՍ. – Տիկին Ն. Կըկըզեան իր ամուսնոյն Նիկողոս Կըկըզեանի մահուան 18-րդ տարելիցին ի յիշատակ 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, 100 Ֆ. ալ իր հին ու նոր ննջեցելոց յիշատակին:

SAMEDI 28 NOVEMBRE

A 20 HEURES

GRAND DINER DANSANT

dans les SALONS DU MERIDIEN

81, boulevard Gouvion Saint-Cyr — PARIS

au profit de

L'ECOLE SAINT - MESROP D'ALFORTVILLE

Pour réservation :

——— Mme. Ouzounian : 43 - 76 - 35 - 91

——— Mme. Simonian : 43 -68 - 42 - 04

ՎԱՐՁՈՒ ՍԵՆԵԱԿ

Սէն – Տընի – Պագիլիկ, հանդատեան կոչուած բնակարանի մը մօտ, ամէն յարմարութիւններով օժտուած, կահաւորուած սենեակ մը, վարձու կը տրուի, նախընտրաբար առանձին աշխատող կնոջ մը, կամ ուսանողուհիի մը:

Հեռաձայնել. — 48 — 22 — 95 — 96 թիւին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ 57ՐԴ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

«ՆՈԹՐԸ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ» ՈՍԿԵՁՕՂ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 25, առաւօտեան ժամը 11.15-ին հայկական ծէսով ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի, Մարսէյլի «Նոթրը Տամ Տը Լա Կարտ» Աստուածամօր նուիրուած ուխտավայրին մէջ, հայկական 57-րդ ուխտագնացութեան առթիւ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝ ՍԱՐԳԻՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ ժողովրդապետ Մարսէյլի եւ Շրջակայքի Հայ Կաթողիկէ Համայնքին

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin -- Paris 5e

CONFÉRENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob présente :

Mme Béatrice KASBARIAN - BRICOUT

qui nous parlera de

MEKHITAR GOCH
et
VARTAN AYGUEKTSI

Fabulistes arméniens du Moyen - Age

le Jeudi 22 octobre à 20 h 30

au Centre Saint - Mesrob
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

Comme d'habitude, un buffet froid sera servi à ceux qui le désirent.

Prière de s'inscrire. :
Tél. : 43 - 26 - 50 - 43
ou 42 - 78 - 31 - 93.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարդանայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Սեպտեմբեր 27-ի մատաղօրհնութեան առթիւ.–

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Խօզմէրինօղլու 3000 Ֆ., Ալֆորվիլի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն, Իսի լէ Մուլինօի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն, Տիկին Նուարդ Խաչիկեան, Տիկին Անահիտ Տալաքիւրճեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պագըրճեան, Տէր եւ Տիկին Խիլին Աւագեան, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Տելեմակ Գավէզեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Սողոմոն Բոյրազ, Տէր եւ Տիկին Սէօլէօզեան, Պր. Տիգրան Թորոսեան, Ոմն, Ոմն 1000-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Թարբը 900 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Լեմոն 700 Ֆր., Թոսունեան ընտանիք 600 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Նուրհան Գաբրիէլեան 600 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Ժան Քեաթիպեան, Տիկին Անահիտ Թերզեան, Տէր եւ Տիկին Հայկազ Հալաճեան, Տիկին Ֆէրմանեան, Շավիլի Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւն, Տէր եւ Տիկին Ժագ Գալճեան, Տէր եւ Օննիկ Ալթունեան, Ոմն, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Նիկողոսեան 500-ական Ֆ.:

(Շար.)

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Dimanche 25 Octobre à 15 heures 30
SPECTACLE UNIQUE
Jean - Yves CHETAIL raconte
pour les *adultes* et pour les *enfants*

L'EPOPEE DE DAVID DE SASSOUN

au CENTRE CULTUREL ŒCUMENIQUE
39, rue Courteline — Villeurbanne

Location des places :

— Maison de la Culture Arménienne de Décines
— FNAC — Lyon
— KRIK : 11, ave. Henri Barbusse, Villeurbanne.

Prix des places :

40 Frs. adhérents de la MCAD (vente exclusive à la MCAD à l'avance).
50 Frs. prix adultes.
30 Frs. enfants de 6 à 12 ans.

MARDI 20 OCTOBRE
Présentation du livre

«CONTES ARMENIENS»

par Mme. Chaké Der Melkonian-Minassian et M. Ara Krikorian
au Centre d'Animation et de Loisirs — (CAEL) —
à partir de 20 heures 30
organisée par
la Croix Bleue des Arméniens de France et le Nor - Séround de Sevran - Livry

Allée Fontaine — SEVRAN
(R.E.R. Sevran - Beaudottes
Bus Pantin Eglise 147
arrêt cimetière de Sevran)

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

CHARLES VILLENEUVE
présentera et dédicacera son livre

L'HISTOIRE SECRÈTE DU TERRORISME

le vendredi 23 octobre

à partir de 20 h 30
à La Maison de la Culture arménienne

45, rue de la Défense
ISSY LES MOULINEAUX

REGION LYONNAISE

RADIO ARMENIE

— *Nouvelle fréquence 93.7* —

Meubles
Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

MISE EN SCÈNE ET ADAPTATION PAROLES ET MUSIQUE. NAREK DOURIAN
NAREK DOURIAN

ASSISTANTE METTEUR EN SCÈNE: ETVARTA PAROUNAKIAN

DÉCOR ET COSTUMES: KARIM MEKHTIGIAN

RÉALISATION COSTUMES: CHOUCHANE TCHERPACHIAN

ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ

Կազմակերպութեամբ՝
ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Բեմադրութիւն՝ ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8, ԺԱՄԸ 15-ԻՆ

Salle Jeanne Arp — Clamart

Ի նպաստ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ վերանորոգութեան.
Տոմսերը ապահովել Հոգաբարձութեան անդամներու եւ Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ, Հեռ.— 46 – 44 – 28 – 52:
Տոմսի գինն է՝ 100 Ֆր. եւ մինչեւ 14 տարեկան փոքրերը 40 Ֆր.:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
20

MARDI
20 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.599 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 63e ANNÉE — No 16.599

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՇԱԲԱԹ ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ՝ ՕԴԻ ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՄԻՋԱՄՏԷ

Շաբաթ եւ Կիրակի, բողոքի բուռն ցոյցեր տեղի ունեցած են Երեւան, օդի ապականութեան դէմ, պահանջելով քիմիական գործատան եւ հիւլէական կեդրոնի փակումը:

Շաբաթ օր, աւելի քան 3000 հոգի փողոց իջած են, ոստիկանութիւնը փորձած է արգելք հանդիսանալ, բայց չէ միջամտած: Կիրակի օր, սակայն, միջամտած է եւ ցրուած հազար ցուցարարներ, որոնք կրկին հաւաքուած էին:

Բանաձեւ մը ղրկուած է Մոսկուա Գեբաչով Թորհուրդին, ուր կը բացատրուի որ քիմիական գործատան եւ հիւլէական կեդրոնին փակումը կենսական է: Բանաձեւը կը շեշտէ որ ապականութիւնը սահմանուած է «Հայ ժողովուրդը մղելու կենսաբանական ցեղասպանութեան մը»:

Ըստ տեղւոյն Գիտական Ակադեմիայի քիմիագէտներուն եւ բժիշկներուն, Երեւան առաջին տեղը կը գրաւէ Խորհրդային Միութեան մէջ, խլիրդներու համեմատութեան եւ մթնոլորտային ապականութիւնը տասն անգամ աւելի է քան ընդունուած չափերը:

Հայաստանի կառավարութեան անդամներ քանիցս արտայայտուած են հեռատեսիլէն եւ հրապարակաւ պահանջելու համար խնդրոյ առարկայ հաստատութեանց փակումը: Առողջապահութեան խորհրդային նախարարը նոյնիսկ բաց կ'ըլլայ հայկ. պատուիրակութեան մը. — «Ինչպէս հանդուրժած էք այս կացութեան քառասուն տարիէ»:

Ցուցարարները մեծ պաստառներ ալ կը կրէին, ուր գրուած է. — «Փրկեցէ՛ք Հայաստանը քիմիական եւ չոգագործօն ցեղասպանութենէն»: Կը պահանջէին նաեւ որ ոճրային հետապնդումի ենթարկուի քիմիական ճարտարարուեստի խորհրդային նախարարը՝ Եուրի Բեսպալով եւ Ցինջուին Ծրագրով նախատեսուած քիմիական գործատուներու շինութիւնը: Շաբաթ օրուան ցոյցը երեք ժամ տեւած է:

Այս ցոյցերուն արձագանգ եղաւ, առաջին անգամ, ձայնասփիւռ Ֆրանս — էնթէր կայանը: Երկուշաբթի առտու, բաւական մանրամասնութիւններ կուտար «Ֆիկարօ», բայց Կիրակի օրուան ցոյցին եւ ոստիկանութեան միջամտութեան կ'ակնարկէին միայն «Քոթիտիէն տը Փարի» եւ «Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն»: Լուրին արձագանգած էին նաեւ «Լը Մաթէն», «Փարիզիէն» եւայլն:

«Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ»ը տարօրինակ յաւելուած մը կ'ընէ, հիմնուելով Երեւանէն առած տեղեկութիւններու վրայ, ըսելով թէ Կիրակի օրուան ցոյցը կը ձգտէր նեցուկ ըլլալ Ադրբէյջանի Ղարաբաղ գիւղի հայկական ազգային իրաւունքներուն:

**

Այս հարցը նոր չէ եւ մեր ընթերցողներուն ալ ծանօթ, քանի որ Զօրի Բալայեանէն սկսեալ, կանոնաւորաբար արտատպած ենք Հայաստանեան մամուլի այն յօդուածները, որոնք կը վերաբերէին այս ցաւոտ եւ խիստ մտահոգիչ հարցին:

Սեպտեմբեր 14-ին, ֆրանսական Լը Փուէն շաբաթաթերթը իր միջազգային հրատարակութեան մէջ, նկարով մը յօդուած մը կը նուիրէր այս հարցին: (Օրին չէինք կրցած արձագանգել յօդուածը լոյս տեսած ըլլալով տեղական հրատարակութեան մէջ):

Հոն մանրամասնօրէն կը նկարագրուի կացութեան ծանրակշիռ բնոյթը: Հայաստանն է, դժբախտաբար, ամէնէն աղէտալի օրինակը: Կ'ըսուի թէ վերջին հինգ տարիներու ընթացքին տասնեակ մը արկածներ պատահած են Հոկտեմբերեանի հիւլէական կեդրոնը (Երեւանէն 27 քիլոմեթր): Մայիսին, նոր արտածորումներ տեղի ունեցած են եւ շողարձակումը կը հասնէր ժամական 250-էն 750 միքրոռէօնթկէնսի երբ հանդուրժելի սահմանը՝ 10-էն 20 է: Երեւանի փողոցներուն մէջ, մնայուն մառախուղ մը տարին 165 օր կը մթագնէ հորիզոնը: Խորհ. Միութեան 7 ամէնէն ապականած քաղաքներէն 5-ը՝ Հայաստան կը գտնուին.— Երեւան, Ալավերդի, Կիրովական, Ղափան: Ինչ որ ամէնէն մտահոգիչն է համաճարակներն ու տկարամիտ մանուկներու ծնունդն է: Վերջին 15 տարիներուն անբնական ծնունդներն ու վիժումները մեծ համեմատութիւններ առած են:

Հայաստան այցելողներն ալ, վերջերս, ցաւով կը յայտնէին թէ որքան ծանրակշիռ ու մտահոգիչ է կացութիւնը, որուն դարմանը, կը յուսանք աւելի չուշանար:

**

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՂԷՏԱԼԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ՀՈՆ ԱԼ՝ ԳԱԼ ՏԱՐԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Տնտեսական ծանրակշիռ կացութեան առջեւ, քրիստոնեայ եւ մահմետական միասնաբար փողոց իջան բողոքելու համար: Տասը հազար էին, Հոկտեմբեր 15-ին, պոռալու համար՝ «անօթի ենք», «վերջ տանք պատերազմին», համախմբուած երկու գօտիները բաժնող սահմանագիծին վրայ: Բարձրախօսներով, կոչեր ալ կ'ըլլային որպէսզի շարժումը ազգային տարողութիւն առնէ: Միւս կողմէ, Մերձաւոր — Արեւելքի երբեմնի հրգօրագոյն տարադրամը իր անկումին մրցանիշը կոտրած է, մէկ տոլարը այսօր կ'արժէ 415 լիբանանեան: Ժողովուրդին վիճակը, երկրին վիճակը, պատճառ չեն, սակայն, որ քաղաքական գետնի վրայ նախագահական ընտրութիւնները, որոնք տեղի պէտք է ունենան 1988 Սեպտեմբերին, արդէն իսկ հրմշտուքի առիթ չտան: Քրիստոնեայ մարոնի մըն է, որ պիտի յաջորդէ Ժըմայէլի: Դէտերու համաձայն, 1976-ին, Սարգիսի ընտրութենէն առաջ (Սուրիոյ հաւանութեամբ), կամ 1982-ին, իսրայելեան յարձակման վաղորդայնին, երբ Պէշիր Ժըմայէլ իշխանութեան գլուխ եկաւ, (Սուրիոյ կամքին դէմ), Լիբանանի ապագան նուազ խախուտ էր, քան այսօր: Ամին Ժըմայէլ, դէշ — աղէկ, կը խորհի գրաւը շահիլ, այսինքն լրացնել վեց տարուան իր շրջանը: Դիւրին գործ չէր, քանի որ սկիզբէն սուրիամէտ տարրերը կը պահանջէին իր հեռացումը: Այսօր, այլեւս ոչ ոք այդ մասին կը խօսի: Իր իշխանութիւնը, թէեւ, սահմանափակ է, չանցնիր 800 քառակուսի քիլոմեթրնոց քրիստոնեայ գօտին: Մնացեալը — շիի, տիւրզի, սիւննի, նոյնիսկ քրիստոնեայ — սուրիական, իսրայելեան կամ ծայրայեղ իրանեան ազդեցութեան ներքեւ է: Ժըմայէլի միակ յոյսն է կարենալ իր յաջորդութիւնը ապահովել, ինչ որ այնքան ալ ստոյգ չէ: Վախ կայ որ նախագահական ընտրութիւնը կարելի չըլլայ, քանի որ Լիբանանի մէջ, որեւէ որոշում Լիբանանէն առաջ, կախում ունի Իսրայէլէն, Սուրիայէն, Իրանէն: Այլ խօսքով՝ անել մը: Ամէն պարագայի մէջ, նախ եւ առաջ Սուրիան է, որ պիտի պարտադրէ իր կամքը: Ուրիշներ ալ կարծիք ունին այս մասին, Միացեալ — Նահանգները, Ֆրանսան, արաբական Պետութիւններ անտարբեր չեն մնար:

Այլ հարց մըն ալ կայ՝ ո՞վ կրնայ ընտրուիլ: Թեկնածուները չեն պակսիր: Ուր որ աթոռ մը կը պարպուի, նստողներու հրմշտուքը ակներեւ է: Յիշենք զոր. Միշէլ Այուն, բանակի պետը, Տանի Շամուն, ծանր ժառանգութեան մը տէր, Պութրոս Հարպ, Ռընէ Մոաուատ, Ֆ. Ապիլամա, Ճոնի Ապտօ. յետոյ նաեւ՝ Միշէլ Խուրէ, Միշէլ Էլ — Խորի, Ռեմոն Էտտէ (Փարիզի «աքսորեալ»ը), հուսկ՝ Ժան Օպէյտ, որ կրնայ Դամասկոսի օրհնութիւնն ունենալ:

Մինչեւ 88 Սեպտեմբեր, ուրիշներ ալ կուգան, անկասկա՛ծ:

**

ՄԻՇԷԼ ՔԱՐԱՄԻՆՕ ՖՐԱՆՍԱ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Միշէլ Քարամինօ կրցաւ Ֆրանսա վերադառնալ Ուրբաթ օր՝ «դառնացած, յոգնած, ցնցուած եւ հոգեպէս ազդուած» յայտարարեց հայրը: Շաբաթ օր կրցաւ միանալ ընտանիքին Նանթ: Ծանօթ է որ ֆրանսացի այս առաջնորդը ձերբակալուեցաւ Թուրքիա, Յունիս 17-էն 18-ի գիշերը, իր պտըտցուցած խումբին Թուրք առաջնորդին մատնութեան վրայ: Կ'ամբաստանուէր քրտանպաստ եւ հայանըպաստ քարոզչութեան համար: Հայանըպաստ քարոզչութիւնը կը կայանայ ճըշմարտութիւնն ըսելու մէջ, այսինքն՝ Աղթամարի եւ Անիի Եկեղեցիներուն մասին խօսած ատեն ըսել՝ հայկական են: Երիտասարդը Տիարպէքիրի բանտը դըրուեցաւ եւ Յունիսէն ցայսօր, դատավարութիւնը յետաձգուեցաւ, ձգձգուեցաւ: Հոկ. 5-ին, ընդունուեցաւ որ առժամեայ ազատութիւն վայելէ Թուրքիոյ մէջ (Պոլիս) մինչեւ Նոյեմբեր 3-ի դատավարութեան վճիռը: Դատախազն իսկ կը խոստովանէր թէ Թղթածրարը պարապ է եւ կը կարծուի թէ այս ձեւը գտնուած է փրկելու համար թրքական կառավարական շրջանակներու դիւրագգածութիւնները, որովհետեւ անպարտ արձակուիլը կարելի չէր, երբ օրէնքը 5-էն 15 տարի բանտարկութիւն կը նախատեսէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՒՆԵՍՔՕՅԻ ընդհանուր տնօրէն ընտրուեցաւ, 5 քուէարկութենէ ետք, Ֆետերիքօ Մայոր, Սպանացի մը: Հարկ եղաւ որ չորս անգամ, ընդհատումներ կատարուին քուէարկութենէ քուէարկութիւն, որպէսզի արեւմտեան Պետութեանց թեկնածուն յաղթէ Ափրիկեցիներուն թեկնածուին, որ ներկայ տնօրէնն էր՝ Մ'Պաու: Ֆրանսա, որ սկիզբը քուէարկեց փաքիստանցի Եագուպ Խանի համար (ինչ որ պատճառ եղաւ Ժիզէլ Հալիմիի քաշուելուն), ապա՝ Ափրիկեցիին, վերջին պահուն միացաւ Արեւմտեաններուն: Նոյեմբեր 7-ին, նոր տնօրէնին ընտրութիւնը պէտք է վաւերացուի ընդհ. ժողովին կողմէ: Եթէ, առայժմ, տագնապին առաջքն առնուած է, ոչինչ լուծուած է եւ Ափրիկեցիք չեն համակերպած այս պարտութեան:

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ նախարարը՝ Տիկին Միշէլ Պարզաք Արդարութեան նախարարութեան դիմեց լուծել տալու համար երեք ընկերակցութիւններ, որոնց գործունէութիւնն է՝ «Արգանդի փոխատուութեանց մատակարարութիւն»ը: Այլ խօսքով՝ արգանդներ վարձել զոյգերու որոնք ամուլ են: Տիկին Պարզաք բոլորովին դէմ է այն առեւտուրին որ ծագած է այս ձեւով: Յաճախ նիւթապէս կարիքաւոր կիներ են: Մնաց որ, երբեմն ծանըր հարցեր ալ նոր բարդութիւններ կը ստեղծեն, ինչպէս վերջերս, երբ «կրող մայր» մը, ինչպէս մկրտուած են, զղջաց եւ երախան ետ ուզեց, 25 հազար ֆրանք ստացած էր: Փրոֆ. Ժան Պերնար կը շնորհաւորէ Նախարարուհին, բայց երեք ընկերակցութիւններէն մէկուն — Ալմա Մաթէր — տնօրէնը դժգոհ է եւ կ'առարկէ, որ այս արգելքը պատճառ պիտի ըլլայ որ սեւ շուկայի մը ճամբան բացուի:

ՎԱՏԻԿԱՆ ԵՒ ԳԵՐՊ. ԼԸՖԷՎՐ համաձայնութեան գետին մը գտան, թէեւ համաձայնագրին բովանդակութիւնը գաղտնի կը պահուի եւ միայն գլխաւոր քանի մը կէտեր ծանօթ են: Այս կարգադրութիւնը առաջքը կ'առնէ հերձուածին որ կը սպառնար էքոնի: Կը թուի որ այս «ծայրայեղները» արտօնութիւն պիտի ստանան լատիներէն պատարագելու: Ի մօտոյ Վատիկան այցելու — կարդինալ մը պիտի ղրկէ: Գերպ. Լըֆէվր, որ 82 տարեկան է, ուզած է, հաւանաբար, ապագան ապահովել:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆ ԴԱՓՆԵԿԻՐԻՆ «ՁԱԽԱՒԵՐ» ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

Անդարայի օփերային մէջ կազմակերպուած հանդիսութեամբ մը «խաղաղութեան Աթաթիւրք մրցանակ»ը տրուած է դաշնակցային Գերմանիոյ Հանրապե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄՈՄԻԿ

ՍՏ. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

Տաղանդաւոր քանդակագործ – ճարտարապետ, մանրանկարիչ Մոմիկ ծնած է Վայոց ձոր, հաւանօրէն ԺԳ. դարու 60–ական թուականներուն: Ոչինչ յայտնի է անոր մանկութեան եւ ուսման տարիներուն մասին:

Առաջին յիչատակութիւնը Մոմիկի մասին, կը տեսնենք 1283–ին կազմուած գրչագրի մը մէջ ուր քանի մը մանրանկարներ կան հետեւեալ մակագրութեամբ. «զՄոմիկ նկարիչ խոբանին յիչեցէք աղաչեմ»:

Ան մտերիմ էր Օրբէլեան իչխանական տունին եւ յատկապէս նչանաւոր պատմիչ, Սիւնեաց մետրոպոլիտՍտեփանոս Օրբէլեանի հետ. անոր յանձնարարութեամբ կատարած է քանի մը գործեր:

Մոմիկ չատ չուտով դարձաւ Օրբէլեան իչխանական տան պալատական նկարիչ – ճարտարապետը եւ ըստ էութեան փոխարինեց վարդապետ Սիրանէսը, որ նոյնպէս յայտնի ճարտարապետ – քանդակագործ էր. մեզի հասած են իր չարք մը նչանաւոր գործերը: Մեկնելով ընդհանուր իրադրութենէն, պէտք է ենթադրել որ Մոմիկ ժամանակին ուսանած է Գլաձորի մէջ եւ իր երիտասարդութեան տարիներուն աչխատած Սիրանէսի քով:

Իրաւացիօրէն կ'ենթադրուի նաեւ որ երբ մետրոպոլիտ ձեռնադրուելու համար Ստ. Օրբէլեան մեկնեցաւ Կիլիկիա, իր հետ տարաւ Մոմիկը: Ասով պէտք է բացատրել Մոմիկի Կիլիկիա կատարած կարգ մը աչխատանքներու գոյութիւնը, ինչպէս՝ Կեռան Թագուհիի աւետարանը:

Մոմիկի յետագայ ամբողջ գործունէութիւնը կը ծաւալի Սիւնիքի մէջ:

Հայ միջնադարեան արուեստի պատմութեան մէջ խիրայատուկ տեղ կը գրաւէ ԺԳ. դարու վերջաւորութեան եւ ԺԴ. դարու առաջին կէսին Սիւնիքի մէջ կազմաւորուած գեղարուեստական դպրոցը, որ իր անջնջելի հետքը թողած է արուեստի բոլոր մարզերուն վրայ: Վայոց ձորը այդ չրջանին կարծես բախտաւոր կղզի մը ըլլար կողոպտուած ու աւերուած երկրին մէջ: Մոնղոլական լուծը, հարկահաւաքներու կամայականութիւնները, քայքայման եզրին հասցուցած էին երկրի տնտեսութիւնը, ու չատ գաւառներու բնակիչներ ստիպուած կը ձգէին հայրենի օջախնին ու կը բռնէին պանդխտութեան ճամբան:

Սիւնիքի մէջ տարբեր էր կացութիւնը: Օրբէլեան իչխանները յաջողած էին համաձայնութիւն գոյացնել մոնղոլներու մեծ խանին հետ եւ հարկը անմիջապէս անոր վճարելու պայմանով երկիրը ազատել տեղական կառավարիչներու եւ հարկահաւաքներու դաժանութիւննե – րէն: Եւ այդ արդէն բաւական էր, որպէսզի ստեղծուէին տնտեսական վերելքի, առեւտուրի եւ կոթողային չինարարութեան զարգացման անհրաժեչտ նախապայմանները: Այդ չրջանին Սիւնիքէն կ'անցնէին տարանցիկ առեւտուրի քանի մը ուղիներ, եւ պատահական չէ, որ չատ լեռնանցքներու ստորոտը այսօր ալ նըկատելի են բաւական մեծ քարաւանատուներու փլատակներ, իսկ լեռնային կարկաչահոս գետերու կամուրջներէն չատերը այսօր եւս կանգուն են ու օգտագործելի:

ԺԳ. դարու երկրորդ կէսին եւ ԺԴ. դարու առաջին տասնամեակներուն Օրբէլեան եւ Պռոչեան իչխանական տուները Սիւնիքի տարբեր վայրերուն մէջ կը հիմնեն չարք մը վանական հաստատութիւններ, անմատչելի ծերպերու վրայ կը կառուցանեն ամրոցներ, իրենց բնակավայրերն ու գիւղերը կը չրջապատեն ամրակուռ պարիսպներով:

Այս պայմաններուն մէջ պատահական չէ բնաւ, որ դէպի Սիւնիք կը ձգտէին չատ մը մտաւորականներ, եւ հոս ալ Սիւնիքի եպիսկոպոսական կեդրոն Նորավանքէն ոչ չատ հեռու, կը հիմնուի միջնադարեան Հայաստանի ամէնէն ծանօթ բարձրագոյն դպրոցներէն մէկը՝ Գլաձորի համալսարանը: Ան արտակարգօրէն մեծ նչանակութիւն ունեցաւ հայ մչակոյթի զարգացման մէջ ընդհանրապէս, եւ մանրանկարչութեան ու քանդակագործութեան զարգացման համար՝ մասնաւորապէս:

Հոն իրենց գործունէութիւնը կը ծաւալէին չարք մը ականաւոր մանրանկարիչներ՝ Թորոս Տարօնացի, Աւագ եւ ուրիչներ եւ այս գեղարուեստական ու մշակութային կեանքով տոգորուած կեդրոնին մէջ ալ աճեցաւ ու զարգացաւ Մոմիկի տաղանդը:

Իր գործունէութիւնը սկսելով որպէս մանրանկարիչ, Մոմիկ չատ չուտով ուժերը կը փորձէ մերձակից արուեստներու, քանդակագործութեան եւ ճարտարապետութեան մարզերուն մէջ, ստեղծելով չարք մը հոյակապ, անկրկնելի գործեր:

1292–ին Նորավանքի մէջ ան կը ծաղկէ աւետարան մը, Յովհաննէս եւ Թադէոս կրօնաւորներու պատուէրով: Ուչագրաւ է, որ Մոմիկ այս չրջանին արդէն հանդէս կու գայ թէ՛ որպէս ճարտարապետ, թէ՛ որպէս քանդակագործ: Այդ կը վկայէ Ստ. Օրբէլեանի կողմէ 1295–ին Տաթեւ կառուցուած Ս. Գրիգոր Եկեղեցին, որու ճարտարապետութիւնը համեմատելով Մոմիկի 1321–ին Արփայի մէջ կառուցած եկեղեցիին հետ, կասկած չի մնար, որ զայն կառուցանած է նոյնինքն՝ Մոմիկ:

Մեծ չէ Տաթեւի Ս. Գրիգոր Եկեղեցին: Կառուցուած գլխաւոր տաճարի հարաւային կողմը, հոն, ուր ժամանակին բարձրացած էր ճարտարապետական համալիրի հնագոյն եկեղեցին, այդ գողարիկ կառոյցը իր յօրինուածքով կը ներկայացնէ թաղածածկ դահլիճ մը՝ արեւմտեան ճոխ մշակուած մուտքով: Ուչագրաւ են մշակուած յուչարձանի ներքնամասը եւ յատկապէս արեւելեան կողմի զոյգ լուսամուտները, որոնց ձեւերը տարիներ յետոյ Մոմիկ կրկնեց Արփայի եկեղեցիին մէջ: Մեծ ճաչակով եղած է Տաթեւի եկեղեցիի արեւմտեան մուտքի ճակատակալ քարի ծաղկահիւս յարդարանքը, որ կարծես նախօրինակ հանդիսացած է նոյն Արփայի եկեղեցիին արեւմտեան մուտքի համանման ձեւերուն համար:

Աւարտելով Տաթեւի ոչ մեծ չափեր ունեցող եկեղեցին, Մոմիկ կը վերադառնայ Նորավանք եւ կը ձեռնարկէ իր մանրանկարչական ամէնէն նչանաւոր գործերէն մէկուն՝ Ստ. Օրբէլեանի պատուէրով գրուող աւետարանի ծաղկումին, զոր կ'աւարտէ 1302–ին:

Մոմիկի մանրանկարները իրենց ուրոյն տեղը ունին հայ մանրանկարչութեան պատմութեան մէջ, եւ մեծ վարպետին անհատականութեան դրոչմը կրող հիանալի գործերը կարելի չէ չփոթել այլ նկարիչներու գործերու հետ: Որոչ ընդհանրութիւններ ունենալով նոյն Գլաձորի մանրանկարչական դպրոցի չրջանակներուն մէջ մշակուած յօրինուածքներուն հետ, Մոմիկի մանրանկարները ամէնէն առաջ ուչագրաւ են իրենց կոթողականութեամբ եւ որմնանկարչական արուեստին հետ ունեցած առնչութեամբ: Մոմիկի գործերուն չատ բնորոչ է թեքթոնիք կառուցումը, ճարտարապետական մօտեցումը տարածութեան օգտագործումի հարցերուն: Ամէն ինչ մշակուած է հաստատուն եւ կոթողային ձեւերով: Պատկերները կուռ են, կանգնած են հաստատուն հիմնատակներու վրայ, իսկ մանրանկարներու խորքը կազմող ճարտարապետական տարբեր կառոյցները ուչագրաւ են տարածական եւ յատակագծային զանազանութեամբ: Այս ամէնը անչուչտ պատահական չէր: Ճարտարապետ – քանդակագործին տարածական մտածողութիւնը իր կնիքը դրած է նաեւ անոր մանրանկարչական բոլոր գործերուն վրայ: Անոր գողարիկ, իրենց չափերով ոչ մեծ մանրանկարներն իսկ կարծես որմնանկարչական մեծ յօրինուածքներու փոքրացած ընդօրինակումներ ըլլան: Մոմիկի մանրանկարներուն բնորոչ է մեղմ, ներդաչնակ երանգապնակը, ուր ան որոչակի կերպով կը դերադասէ իրար լրացնող ներդաչնակ գոյները եւ յատկապէս կանաչը՝ իր ամենատարբեր երանգներով:

Մոմիկ դիմանկարային արուեստի ամենամեծ վարպետներէն է հայ մանրանկարչութեան մէջ: Յատկապէս արտայայտիչ են Քրիստոսն ու Աստուածամայրը:

Առանձին հոգում ունի դէպի Աստուածածնի կերպարը, որ այնքան յաճախ հանդէս կու գայ թէ՛ անոր մանրանկարչական, թէ՛ քանդակագործական աչխատանքներուն մէջ, սակայն երբեք չի կրկնուիր: Ամէն անգամ կը տեսնենք նոր մօտեցում մը, նոր տարբերակ մը, այդ այնքան ծանօթ ու տարածուած կերպարին ներկայացման մէջ:

Այսպէս, օրինակ, Ստ. Օրբէլեանի պատուէրով ծաղկած աւետարանին մէջ Աստուածամայրը երիտասարդ կին մըն է, արտայայտիչ եւ խոր աչքերով, նուրբ դիմագիծերով ու հեզաճկուն կեցուածքով: Այլ է Աստուածամայրը Արփայի Եկեղեցիին ճակատակալ քարին վրայ: Հոն ան վեհաչուք երկնային թագուհի է, միջին տարիքի կին մը, որ հանդիսաւոր կերպով բազմած է գահին, եւ պատկերին խորքը կազմող ծաղկահիւս յօրինուածքը կարծես չքեղազարդ գորգ մը ըլլայ, ճիչդ այնպէս, ինչպէս փռուած է իր ոտքերուն տակ՝ մշակուած երկրաչափական զարդաձեւերով:

Մոմիկի մանրանկարչական գործերուն յատուկ են խոր տխրութեամբ, ներքին յուզականութեամբ լեցուն մարդկային պատկերներ, որոնք բնաւ չեն կորսուիր ճարտարապետական խորքին վրայ:

(Մնացեալը յաջորդով)

«ԱՆՈՅՇ»Ը ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՕՓԵՐԱՅԻ ՅԱՅՏԱԳՐԻՆ

Դեռ չատ չատերուն միտքերուն մէջ է «Անոյշ»ի ներկայացումները 1970 եւ 1971–ին Մարսէյլէն՝ Փարիզ: Այդ չրջանին ձեռնարկը եղաւ անհատական նախաձեռնութիւն, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին կարգ մը երաժչտասէր անհատներ անդին, Մարսէյլի հայկական միութիւններ, յատկապէս երիտասարդական եւ մշակութային:

Տասնը եօթը տարի անցած է եւ կրկին Արմէն Տիգրանեանի ծանօթ եւ սիրուած այս գործը պիտի բեմադրուի յառաջիկայ տարին, 1988–ին, Նոյեմբեր 4–ին եւ 6–ին, Մարսէյլի օփերայի բեմին վրայ: Մեկնելով անցեալի փորձառութենէն, այս անգամ պիտի կազմակերպուի տարբեր հիմերու վրայ, չկրկնելու համար կարգ մը սխալներ եւ թերիներ, եւ չդնելու համար անախորժ կացութիւններու առջեւ:

Այս ծրագիրը երկու տարի առաջ փորձեց կիրարկել Արչամ Պապայեան: Փորձեց ու չուտով հրաժարեցաւ. ոչ թէ դըժուարութիւններու, խոչընդոտներու կամ աչխատանքին առջեւ, այլ իրեն յատուկ կարգ մը նկատումներու համար: Արդէն, իր վաղահաս մահը թոյլ չտուաւ աւելի հեռուն երթալու: Սակայն ծրագիրը տեղ բռած էր իր ստեղծած Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկի Վարչութեան անդամներուն միտքին մէջ: Եւ ծրագիրը այսօր դարձած է իրականութիւն, քանի Մարսէյլի Օփերան «Անոյշ»ը կը դնէ 1988–ի իր յայտագրին մէջ:

Բայց ի՞նչպէս, եւ ի՞նչ պայմաններու մէջ:

Պիտի ըլլայ համարտադրութիւն մը. Մարսէյլի Օփերա եւ Արամ Խաչատուր – եան Հիմնարկ: Իրապէս, տեսակին մէջ, աննախընթաց դէպք մը: Մարսէյլի Օփերայի Ֆիլհարմոնիք նուագախումբն է եւ համանուն երգչախումբը ընդլայնուած հայ երգը սիրողներով (տե՛ս «Յառաջ», Հոկտեմբեր 6, 4–րդ էջ) որ պիտի ըստանձնեն երաժչտական եւ խմբերգներու բաժինը, ղեկավարութեամբ՝ հանրածանօթ երգահան եւ նուագախումբի ղեկավար՝ Օհան Դուրեանի, որ բազմաթիւ անգամներ ղեկավարած է «Անոյշ»ը Երեւանի Օփերայի բեմին վրայ: Աւելցնենք որ այս վերջերս Օհան Դուրեան նչանակուած է Երաժչտութեան տնօրէն Ափինեոնի մէջ, եւ այժմ կը գտնուի Նիւ – Եորք, ղեկավարելու համար նուագահանդէս մը տրուած ի պատիւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին: Որպէս մենակատար իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն ծանօթ երգիչ Ռոպէր Մասիս (Պարիթոն), գաղութիս սիրուած ու գնահատուած երգչուհի՝ Ալիս Շահմիրեան որ 1970 եւ 71–ին ու ապա Հայաստանի մէջ յաղթանակեց «Անոյշ»ի դերին մէջ, որ այս անգամ պիտի ստանձնէ «Անոյշ»ի մօր դերը, եւ Հայաստանէն յատկապէս պիտի գայ տաղ – երգչուհի մը կատարելու համար «Անոյշ»ի դերը, հաւանաբար Արաքսի Տուչեան. իսկ Սարոյին համար թեկնածութիւնները չատ են եւ ընտրութիւնը պիտի ըլլայ դժուար: Բեմայարդարումները եւ տարազները Օփերան պիտի պատրաստէ եւ բեմադրութիւնը պիտի իրագործէ Ժ. Փարիօ՝ Մարսէյլի Օփերայի արուեստագիտական տնօրէնը:

«Անոյշ»ի այս նոր ներկայացումը, Մարսէյլի Օփերայի տեսչութիւնը եւ Արամ Խաչատուրեան Հիմնարկը կը ձօնեն անոր որ «Վուչ – վուչ Անոյշ»ի խօսքերով եւ տխուր եղանակով փակեց իր կեանքի վարագոյրը՝ Արչամ Պապայեանին: Երախտագիտութեան արդար արտայայտութիւն մը որ գոհունակութեամբ պէտք է լեցնէ սիրտերը բոլոր անոնց որոնք ճանչցան մարդը, եղան իր գործակիցները, վայելեցին իր բարեկամութիւնը եւ ականատես եղան Հայու իր պայքարին – րուն եւ իր անսակարկ նուիրումին յանուն հայ ժողովուրդի մշակութային եւ ազգային արժէքներու պահպանման, պանծացման եւ տարածման:

Դեռ առիթը կ'ունենանք գրելու, մանրամասնելու այս գեղարուեստական դէպքը: Այժմ կը բաւականանանք միայն լուրով: Կ'աւելցնենք, սակայն, թէ արդէն «առաջին»ին համար իրենց ներկայութեան ապահովութիւնը տուած են՝ Շառլ Ազնաւուր, Անրի Վէրնէօյ, Եդուարդ Միրզոյեան՝ Հայաստանի կոմպոզիտորներու նախագահը, Ժորժ Կառվարենց, Արամ Աղնուուր եւ այլ հայ թէ օտար ծանօթ դէմքեր եւ անձնաւորութիւններ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ

ՁԵՌՔԵՐՈՒ ԽՆԱՄՔԸ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ

Կ'ըսեն, թէ ձեռքերը կը յայտնաբերեն կնոջ մը տարիքը: Իւրաքանչիւր կին պէտք է միշտ ուչադիր ըլլայ իր ձեռքերուն եւ զանոնք պաչտպանէ լուացքի գեղերու ազդեցութենէն, ցուրտէն, քիմիական դեղերէն եւ ջուրէն:

Մեր ձեռքերը կը կարօտին առօրեայ խնամքի եւ սակայն ոչ մէկ ձեւով կը խլէ մեր ժամանակը: Օրինակ, երբ ջուրի հետ գործ ունինք, պէտք է ամէն գնով պաչտպանենք մեր ձեռքերը՝ ձգախէժէ ձեռնոցներով: Ջուրը մեր ձեռքերուն թչնամին է՝ եթէ նկատի ունենանք անոր պարունակած կիրին եւ քլորին համեմատութիւնը: Իսկ ձմեռը, մեր ձեռքերը պէտք է անպայման պաչտպանենք ցուրտէն եւ հովէն՝ բուրդէ կամ կաչիէ ձեռնոցներով:

Մեր ձեռքերը լուալու համար, գործածենք չատ խղոտ օճառներ, որոնք չեն չորցներ մեր մորթը: Իսկ երբ առիթ ունենանք, մեր ձեռքերը պէտք է չփենք ձեռքի յատուկ քրէմներով:

Առօրեայ այս խնամքին կողքին, կարելի է հետեւիլ կարգ մը թելադրանքներու, որոնք փորձուած են չատերու կողմէ եւ տուած են իրենց արդիւնքը:

○ Կիտրոնի հիւթը կը սպիտակցնէ մեր ձեռքին մորթը եւ կը չքացնէ կարգ մը բիծեր:

○ Գաղջ ձէթը աքանչելի է ձեռքերուն համար: Անիկա ո՛չ միայն կը պայքարի անոնց չորութեան դէմ, այլեւ սնունդ կը հայթայթէ մեր եղունգներուն:

○ Որոչ մարզանքներ եւս օգտակար են մեր ձեռքերուն: Օրինակ, 10 անգամ փակեցէք եւ բացէք ձեր ափերը, նոյն ձեւով իրարմէ հեռացուցէք եւ ապա իրարու մօտեցուցէք ձեր մատները:

○ Եթէ կ'ուզէք գեղեցիկ եղունգներ ունենալ, անհրաժեչտ է, որ խնամք տանիք անոնց: Արիւնն է, որ սնունդ կը հայթայթէ մեր եղունգներու արմատներուն եւ կ'աճեցնէ զանոնք: Երբեմն, երբ արեան չրջանառութիւնը դանդաղ է, եղունգներու աճը կը տկարանայ, ուրեմն, այս պարագային, պէտք է որոչ կենսանիւթ հայթայթել մեր մարմնին:

○ Երբ կին մը եղունգ կը կրծէ, իր իսկ ձեռքերով կը տգեղցնէ իր եղունգները: Հրաժարեցէք այդ դէչ սովորութենէն, իսկ անկարելիութեան պարագային, գործածեցէք անհաճոյ համով պատրաստուած, կրծողներու յատուկ, թափանցիկ եղունգի ներկը, զոր կրնաք գտնել դեղարաններէն:

Գերմանահայ նուագահանի

ԱՐԱ ՄԱԼԻՔԵԱՆ ԴԱՓՆԵԿԻՐ

Հանովըրի երաժշտանոցի աշակերտ, 1987-ի Ֆէլիքս – Մէնտըլսըն Պարթհոլտի մրցոյթի դափնեկիր հայազգի ջութակահար՝ Արա Մալիքեան վերջերս ունեցաւ նոր յաջողութիւն մը եւս, արժանանալով 6-րդ միջազգային «Րոտոլֆօ Լիփիցէր» մրցումի երրորդ մրցանակին: Մրցոյթը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 6-13, Իտալիոյ Կէօրց քաղաքը: Հարիւրէ աւելի ջութակահարներ՝ 37 երկիրներէ բերին իրենց մասնակցութիւնը:

Արա Մալիքեան առաջին եւ երկրորդ փուլերուն կատարեց կտորներ Պախէն, Փականինիէն, Լիփիցէրէն, Շայիէն, Մոցարթէն, Փրոքօֆիեֆէն եւ Ռաւելէն: Իրեն դաշնակով ընկերացաւ Մէրի Տըրուվ՝ նոյնպէս Հանովըրէն: Վերջին փուլին երիտասարդ ջութակահարը Պուտաբեշտի «Տօնա» նուագախումբի ընկերակցութեամբ նուագեց Մէնտըլսընի Սոլ - Մաժէօր եւ Զայքովսքիի Ֆա - Մինէօր համանուագները (առաջինէն հատուած մը):

Արա Մալիքեան առաջին փուլին լաւագոյն կատարողն էր Շայիի «Բէսիթամթիւ եւ Ալլեկրոյին», իսկ երկրորդ փուլին, Փրոքօֆիեֆի Սի - Մինէօր սոնաթին: Շնորհիւ իր այս յաջողութեան Արա Մալիքեան 1988-ի ընթացքին պիտի տայ մօտ 30 համերգներ Իտալիոյ, Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի կարգ մը քաղաքներուն մէջ:

**

ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ԳԱՆՁԵՐԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Արեւմտեան – Գերմանիոյ Ֆորցհայմ քաղաքին մէջ – ան կը գտնուի Շթութկարթի մօտերը – գոյութիւն ունի ոսկեղէնի թանգարան մը: Հոն մինչեւ Նոյեմբերի վերջը կը ցուցադրուին դարասկիզբի այնպէս կոչուած «Երիտասարդութեան Ոճ»ի (Եուկընտշթիլ) մեծագոյն վարպետներէն Րընէ Լալիքի կերտած ոսկերեղէնները: Անոնք մեծամասնութեամբ բերուած են Լիզպոնի Գալուստ Կիւլպէնկեան Թանգարանէն: «Ոսկերիչներու Թերթ»ը Հոկտեմբերի իր թիւին մէջ լայն տեղ կուտայ ցուցահանդէսին եւ կը տպէ բազմաթիւ գունաւոր լուսանկարներ:

Ր. Ք.

LE COIN DU JURISTE

L'ADOPTION

A notre époque, par suite des grands brassages de populations et des guerres qui ont bouleversé la notion de famille et de filiation, il est courant de rencontrer des cas d'adoption d'enfants déshérités, ou d'enfants abandonnés.

En France les formalités sont très complexes, mais je vais essayer d'exposer les différents cas d'adoption et lois qui les régissent respectivement.

Il existe deux sortes d'adoption en France :

L'ADOPTION PLENIERE et L'ADOPTION SIMPLE. La première est très difficile à obtenir, et nous allons essayer de définir les conditions qui sont requises.

1° — L'adoption peut être demandée par deux époux, après cinq ans de mariage.

2° — Elle peut être également demandée par toute personne âgée de plus de trente ans, mais si cet adoptant est marié il faudra alors le consentement du conjoint.

3° — Si une personne adopte l'enfant de son époux, il ne lui est pas demandé de minimum d'âge.

4° — Par contre pour les enfants, il est nécessaire que l'adoptant ait plus de 15 ans de différence avec eux, sauf si ce sont les enfants du conjoint, dans ce cas la différence est réduite à 10 ans. Cette différence peut encore être réduite par décision du Tribunal.

DANS LE CAS DE L'ADOPTION PLENIERE il est également nécessaire que l'enfant ait moins de 15 ans et ait été accueilli au foyer depuis au moins six mois. Si l'enfant est adopté après ses 15 ans il peut encore obtenir l'adoption plénière sous certaines conditions très précises.

Les personnes qui veulent adopter un enfant sous forme d'adoption plénière, font une demande auprès des services de la DASS, qui place un enfant chez eux, ce placement empêche alors la restitution de l'enfant à sa famille d'origine même si elle est connue. Si le placement en vue de l'adoption cesse, le tribunal peut refuser l'adoption.

QUELS SONT LES EFFETS DE L'ADOPTION PLENIERE :

L'enfant adopté perd tous ses droits dans la famille d'origine pour entrer dans la famille qui l'adopte. Le tribunal confère à l'enfant le nom de son adoptant et peut même changer ses prénoms. Par suite l'adopté a les mêmes droits qu'un enfant légitime dans la famille de l'adoptant.

C'est adoption est par ailleurs irrévocable.

Il y a lieu de préciser qu'une personne ne peut se faire adopter par plusieurs personnes si ce n'est par deux époux.

Voyons maintenant L'ADOPTION SIMPLE, dont les effets sont tout aussi importants mais qui nécessite moins de formalisme.

Les conditions d'âge sont moins dûres, l'adoption simple est permise quel que soit l'âge de l'adopté (on peut adopter une personne âgée de 50 ans, si on a 10 ou 15 ans de plus qu'elle suivant les cas).

Cette pratique est courante pour permettre à un enfant d'un deuxième mariage de bénéficier des mêmes avantages qu'un enfant légitime et pour éviter des droits de successions importants.

Quels sont les effets de l'adoption simple :

— Elle permet à l'adopté de porter le nom de l'adoptant en même temps que son nom par exemple MARTIN-DUPONT, sauf décision expresse du tribunal.

L'adopté conserve ses droits dans sa famille naturelle et des droits dans sa famille d'adoption, ce qui fait qu'il hérite des deux côtés. Mais l'autorité parentale est conférée à l'adoptant.

Si l'adoptant décède ses biens se partagent entre ses enfants légitimes et son enfant adoptif par parts égales et l'enfant adoptif a droit aux mêmes abattements fiscaux que s'il était légitime, d'où un avantage énorme.

Imaginez deux personnes qui se remarient et qui ont des enfants de mariages différents, si l'un d'entr'eux décède seuls ses enfants personnels lui héritent, par contre s'il adopte les enfants de son conjoint, ceux-ci hériteront également en bénéficiant des mêmes avantages fiscaux.

Il existe une pratique assez courante en ce sens, et les couples avertis, font tout pour bénéficier de cette faveur fiscale.

Comment faire dans la pratique pour adopter un enfant selon la procédure de l'ADOPTION SIMPLE :

On se présente chez un notaire qui établit un acte de notoriété, en présence de deux témoins. Cet acte démontre que la personne en question réunit toutes les conditions juridiques pour adopter tel enfant.

Si l'adoptant est marié son conjoint interviendra pour donner son consentement à l'adoption.

Si l'adopté a plus de TREIZE ans il devra également donner son consentement à l'adoption.

Ensuite le dossier sera confié à un avocat qui effectuera les démarches auprès du tribunal pour homologuer l'adoption. Ce jugement sera ensuite transcrit sur les régistres de l'état civil et notamment en marge de l'extrait de l'acte de naissance de l'adopté.

Par suite, on pourra toujours savoir par son acte de naissance si quelqu'un a été adopté. Bien sûr les officiers de l'état civil ne délivrent ce renseignement qu'aux personnes habilitées notamment aux notaires qui sont des officiers ministériels.

Bien que l'adoption paraisse comme une procédure longue et difficile, les personnes qui sont intéressées par le problème ont intérêt à consulter l'homme de l'art pour examiner avec lui tous les avantages fiscaux et sociaux qui pourraient lui profiter.

Malheureusement en France, pour adopter un enfant, les démarches sont très longues et coûteuses notamment en ce qui concerne l'adoption plenière. Le placement en vue de l'adoption n'intervient qu'après une longue enquête sur la moralité, les possibilités de l'adoptant. Ensuite ce dernier doit attendre l'enfant que l'administration CHOISIRA pour lui, sans lui laisser le choix, ce qui parfois entraine des situations douloureuses.

Les formalités d'adoption que je viens d'édicter concernent l'adoption en France. Heureusement, ailleurs elles sont moins lourdes et moins contraignantes. Il faut toutefois éviter le commerce odieux que pratiquent certains pays notamment en amérique du Sud où le commerce d'enfants est courant.

Pour les Arméniens le problème est beaucoup plus simple, puisqu'au Liban des possibilités sont offertes malgré les vicissitudes que vit ce pays actuellement, et il serait bien dommage que ces enfants qui ne doivent rien à personne ne puissent avoir le droit de réintégrer une vie sociale et familiale à laquelle l'a arrachée cette guerre qui n'en finit pas.

LEVON DJOLAKIAN
Notaire

Marseille

ԼՐԱՏՈՒ

ԹՌՉՆԱԲՈՒԾՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

Հոկտեմբեր 7-ին, Ֆրանքոնվիլի մէջ տեղի ունեցած է Ֆրանսայի Թռչնաբուծութեան տարեկան չորս մրցումներէն առաջինը: Այս մրցումներուն առաջին հանդիսացողը իրաւունք կը ստանայ մասնակցելու Պելժիոյ մէջ տեղի ունեցող միջազգային մրցումին:

Առաջին հանդիսանալու համար հարկ է ստանալ 90 կէտ, 2-րդը՝ 89, հուսկ Գ.ը՝ 88: Առաջին երկուքին ոչ ոք արժանացած է եւ 3-րդ մրցանակը (պրոնզէ մետալ) ստացած է 88 կէտով Պր. Լեւոն Լազեան իր «Ֆոխզէ Փարիզիէն»ի համար: Ներկայացած էր 7 թռչունով: Մրցումին մասնակցող թռչուններու ընդհանուր թիւն էր՝ 2000:

ԾՈՑԷՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԱԹՈՌԸ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

– Հարիւր միլիոն մոլորեալ անձարակ, – մրթմրթաց Աբիկ քթին տակէն, – երեք տարիէ ի վեր մէկ այդ հարսնցուն չկըրցան գլխէ հանել:

– Ես այդ մասին կարդացած եմ, – ըմբոստացաւ Աննա արցունքոտ աչքերով, ձայնը բարձրացնելով, – կատարեալ վերածական գործողութիւն է, ես անանկ բանի պէտք չունիմ:

– Կէս ժամուան անվնաս քննութիւն մըն է բայց ամբողջական թմրեցուցիչի ազդեցութեան պատճառաւ է որ ստիպուած ենք ձեզ դարմանատուն պահել: Պէտք է վստահ ըլլանք որ ճամբաները բաց են մեր հարսնցուին առջեւ, իջնելու ու այդ միլիոններուն մէջէն իր երազներու ձիաւորին հանդիպելու, – ըսաւ Տիկին Մանսարիք երազկոտ ժպիտով մը, աչքերը օդին՝ միշտ անասունը չոյելով, – մէկ խօսքով, նուազ ռոմանթիք ըլլալու համար ըսեմ թէ պարզապէս անցքեր ու խողովակներ քննելու հարց մըն է. եթէ հաղորդակցութեան խողովակները գոց են հարս ու փեսայի հանդիպում չի կրնար տեղի ունենալ:

– Կարծեմ մենք այդքան առաջ չենք փափաքիր երթալ, – ըսաւ Աբիկ վճռական շեշտով մը, – փառք Աստուծոյ կատարեալ առողջութիւն կը վայելենք, ուրախ ու երջանիկ ենք ու կը վախնանք որ աւելի առաջ երթալով սատանան գրգռած ըլլանք:

– Այդ ձե՛ր որոշելիք բանն է, – ըսաւ Տիկին Մանսարիք կորուկ շեշտով ու ակներեւ սրտնեղութեամբ, – ես տեքթէօր Պերնարին կը փոխանցեմ այս թղթածրարը, շաբաթավերջի արձակուրդին լաւ մտածեցէք եւ եթէ դրական որոշում տաք կրնանք Երկուշաբթի օր դիմել Քըլինիք Թուլթոյ, Լէոն Թուլթոյ փողոց, Իսի - լէ - Մուլինոյ: Գիտէք թէ հիմա բախտաւորութիւն պէտք է սեպել, որ մանրավիրաբուժութեան վերջին տարիներու զարգացման շնորհիւ է որ այսպիսի բան կարելի է. կասկածի այս ադրիւրը պէտք է վերջնականապէս ջնջել յաջորդ քայլերը ծրագրելէ առաջ. յետոյ, մի մոռնաք որ ծախքերը ամբողջովին կը վերադարձուին Ընկերային Ապահովութեան կողմէ:

– Մենք Ընկերային Ապահովութիւն չունինք որովհետեւ Արաբիա կը բնակինք, – ճչդեց Աբիկ աթոռին վրայ դիրքը փոխելով:

– Օօ՜, ամէն պարագայի խնդիր չունինք ուրեմն ըսաւ Տիկին Մանսարիք խնդալով ու ոտքի ելաւ շնիկը կրծքին սեղմած, – վաճեմանիւթի ամէն լիտրին համար չորս Ֆրանք կը վճարենք ձեզի: Իմ յանձնարարութիւնս է որ այս քննութիւնը ընէք. որոշումը ձեզի կը ձգեմ. ինծի հիմա կը ներէք որովհետեւ շաբաթավերջի արձակուրդիս կը մեկնիմ ճամբաներու խճողումը սկսելէ առաջ: Եկէք ձեզի ընկերանամ որպէսզի սատիճանները գտնէք:

Աբիկ ու Աննա Տիկին Մանսարիքի առաջնորդութեամբ կրկին կորեցին բազմաթիւ սենեակներու ու միջանցքներու շարքը՝ յետոյ հրաժեշտ առնելով ելան սանդուխներէն վեր:

... Բ. – Եթէ ճաւես, կարող ես. եթէ բժշկես, զօրաւոր ես. եթէ կենդանացուցանես, բաւական ես. եթէ շնորհես, առատ ես. եթէ ողջացուցանես, հնարաւոր ես. եթէ պարգեւես, ամենալի ես. եթէ արդարացուցանես, ամէնարուեստ ես. եթէ մխիթարես, ամէնիշխան ես. եթէ ներողես, ամենակալ ես. եթէ հրաշագործես, ամենաթագաւոր ես. եթէ վերստին հաստատես, արարիչ ես... :

– «Փողոց Լէոն Թուլթոյ», – վերջապէս կարդաց Աբիկ թաղի մուտքին գետեղուած կապոյտ տախտակին վրայ Իսիի մեղմ բարձունքին վերեւը շարունակեց՝ Փարիզի համայնապատկերը եւն ձգած:

Ինքնաշարժը դանդաղ կը յառաջանար. ներսը քար լռութիւն կը տիրէր: Փարիզի արուարձաններուն միապաղաղ ու մոխրագոյն մայթերն ու պատերը մանրիշակողոյն կը դառնային երեկոյեան այդ ժամուն՝ անտեսանելի մայրամուտի մը հեռաւոր ազդեցութեան տակ:

– Տակաւին ուշ չէ միտք փոխելու համար, – ըսաւ Աբիկ մեղմ ու խեղդուկ ձայնով մը, Աննայի ձեռքը ափին մէջ առնելով:

– Եթէ մարդուն մէկը բախտաւոր օր մը վերջապէս բարեհաճի աշխարհ ժամանել, իր պահանջելիք գոհողութիւնները անկէ շատ աւելի ծանր պիտի ըլլան արդէն, – ըսաւ Աննա միւս ձեռքը Աբիկի ձեռքին վրայ ծածկելով:

– Իսկ եթէ յամառի չժամանել, խղճի տարրական հանդարտութիւնը կ՚ունենանք որ ոչինչ խնայեցինք իրեն համար, – եզրակացուց Աբիկ ու ինքնաշարժի ադմուկը ընդհատեց Քլինիք Թուլթոյի դրան առջեւ:

(Շար. 9)

(Շար. Ա. էջէն)

տութեան նախագահ Վայցզէքէրի: Այս առիթով խօսք առած է Թուրքիոյ Հանրապետութեան Նախագահը ու ջատագոված Աթաթիւրքի խաղաղասէր գործունէութիւնը. ան յիշեցուցած է նաեւ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններուն Լօզանի դաշնագրով վայելած իրաւունքները: «Թուրքիոյ բնակիչներուն մարդկային բոլոր իրաւունքները պաշտպանութիւնը կը վայելեն մեր Սահմանադրութեան եւ Թուրք արդարադատութեան» ըսած է ան: Իրմէ ետք խօսած է գերման նախագահը, որ ի միջի այլոց ըսած է. – «Ան որ խաղաղութիւն կը ցանկայ աշխարհի համար, իր երկրին համար եւս նպատակ պէտք է դարձնէ խաղաղութիւնը. այս նպատակը կ'ենթադրէ աւելի ամուր հիմերու վրայ դնել անհատներու մարդկային իրաւունքները, երբեմն վերցնել ցեղապաշտ մտայնութեամբ սահմանափակումներ եւ պաշտպան կանգնիլ փոքրամասնութիւններու»: Վայցզէքէր անդրադառնալով մարդկային իրաւանց հանդէպ Թուրքիոյ ցոյց տուած յարգանքին, շարունակած է. – «Մենք ուշի ուշով կը հետեւինք այս արժէքներու պահպանումին. ժողովրդավարութեան յաջողութեան գլխաւոր մէկ գրաւականն է բանտարկեալներու հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերումը, ուր պէտք չէ ոտնակոխ ըլլան պետական բակրգրունքները, եւ ուր պէտք է յարգուի մարդկային արժանապատուութիւնը»:

Վայցզէքէրի այս նշումները բաւական անախորժ տպաւորութիւն մը գործած են ներկաներու վրայ: Թուրք մամուլն ալ կաֆ կ'որակէ այս ելոյթը, յիշելով որ Թուրքիա այն երկիրն է, որ ապաստան տուած է հալածականներու առեաններէն խոյս տուած Հրեաներու, Փորթուկալցիներու, ինչպէս նաեւ նացիական ճնշումներէն փրկուածներու:

Վայցզէքէրի խաղաղութեան այս մրցանակը ստանալուն առիթով Գերմանիոյ սոցիալ – դեմոկրատ կուսակցութեան նախկին մէկ երեսփոխանը նամակ մը գրած է իրեն, ուր ըսած է. – «Քիւրտերը չեն հասկնար թէ ինչպէս ընդունած էք այս մրցանակը: Որովհետեւ գիտէք թէ Աթաթիւրք արգիլելով լեզուն ու մշակոյթը, գոյութեան ճամբան փակած է փոքրամասնութեան մը: Անոր հիմնած քէմալական վարդապետութիւնը ինչպէս անցեալին, այսօր եւս պատճառ կ'ըլլայ, որ Հայեր եւ Քիւրտեր հետապնդումի, չարչարանքներու ենթարկուին ու ըսպաննուին»:

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Քրիստոնեայ 300 կրօնաւորներ ու աստուածաբաններ հաւաքուած են Նիկոմիտիա, ուր 1200 տարի առաջ գումարուածէր տիեզերական Բ. Ժողովը: Արարողութիւնները վարած է Ֆէնէրի յոյն տիեզերական պատրիարքը՝ Դիմիտրիոս: Պոլսոյ մէջ ալ 120 աստուածաբաններու մասնակցութեամբ ժողով մը գումարուած է, ուր տրուած են կարեւոր որոշումներ: Հաւաքոյթին գլխաւոր թեման եղած է քրիստոնեայ աշխարհին բաժան – բաժան վիճակը. խօսելով այս մասին, Վատիկանի պապական Նուիրակը Սերճիօ Սեպասթիանի ըսած է. – «Քրիստոնեայ աշխարհին միացումը մեր ամենամեծ փափաքն է, թէեւ գիտենք թէ դիւրին գործ չէ տարիներու անհաւասկացողութիւնները մէկ օրէն միւսը հարթել: Այսուհանդերձ, ուշ կամ կանուխ քրիստոնեայ աշխարհը պիտի վերամիանայ Պապին գլխաւորութեամբ»:

ՀՈԼԱՆՏԱ. –

Պր. Հայկ Պիչաքճեան եւ զաւակները՝ Քրիսթոֆ եւ Օլիվիէ,

Պր. Գեղամ Անտոնեան (Փարիզ),

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծմօր եւ քրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ԳԵՂԱՆՈՅՇ ՊԻՉԱՔՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Անտոնեան)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 16-ին, 74 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շարվիլօ – Փոն – տը – Շէրիի Ս. Նշան Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Շաւանոզի գերեզմանատունը:

Մահազդ գրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

H. Bitchakdjian
Prof. v.d. Girtenstr. 3
6524 R. G. Nimègue
PAYS - BAS

ՃԱՏՐԱԿ
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՐԲՈՎ ԿԸ ՅԱՂԹԷ

Ուրբաթ օր, երրորդ հանդիպումին, խաղը ընդհատուեցաւ, 29–րդ հարուածին, Գասպարովի առաջարկով, հաւասար արդիւնքի վրայ: Այդ օրը, գլխաւոր հարցն էր Գասպարովի համար, փաստել թէ չէ ազդուած նախորդ հանդիպման ընթացքին իր գործած սխալէն:

Այս հանդիպումէն ետք, Գարբով յաղթական է 1–ի դէմ 2 կէտով:

Երկուշաբթի օր, Սեվիլլայի Լոփէ տէ Վեկա թատրոնին մէջ, երկու ախոյեանները դէմ դիմաց կ'ելլեն 100–րդ «ներկայացման» մը համար, 1984–էն ի վեր (72՝ Մոսկուա, 84 – 85–ին, 12՝ Լոնտոն եւ 12՝ Լենինգրադ 86–ին):

ՖՈՒԹՊՈԼ
ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 50–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» – ԿԻԵՒԻ «ԴԻՆԱՄՕ»
ՀԱՒԱՍԱՐ

Հոկտեմբեր 16–ի եւ 17–ի խաղերու արդիւնքներն են. –

Նեֆթչի — Սպարտակ	0 — 2
Արարատ — Դինամօ Կ.	0 — 0
Դինամօ Թ. — Տորպեդօ	2 — 2
Դինամօ Մինսկ — Դինամօ Մ.	1 — 0
Զէնիթ — Շախտեոր	3 — 1
Կայրաթ — Դնեպր	2 — 1
Ժալգիրիս — ԲԿՄԱ	3 — 0
Գուրիա — Մետալիստ	0 — 1

Այս խաղերէն ետք դասաւորումը կը գլխաւորէ Սպարտակ 40 կէտով, որուն կը հետեւին Դնեպր 35, Ժալգիրիս 33, Տորպեդօ 30, Դինամօ Մինսկ 29, Շախտեոր 28, Արարատ 27, Դինամօ Կիեւ 26, Մետալիստ 25, Կայրաթ եւ Դինամօ Մ. 24–ական, Նեֆթչի 23, Դինամօ Թ., Զէնիթ եւ ԲԿՄԱ 22–ական եւ Գուրիա 18 կէտերով:

SAMEDI 28 NOVEMBRE

A 20 HEURES

GRAND DINER DANSANT

dans les SALONS DU MERIDIEN
81, boulevard Gouvion Saint-Cyr — PARIS
au profit de

L'ECOLE SAINT - MESROP D'ALFORTVILLE

Pour réservation :
Mme. Ouzounian : 43 - 76 - 35 - 91
Mme. Simonian : 43 -68 - 42 - 04

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր կնքահօր՝ դօր. Անդրանիկի մահուան 60–ամեակին ի յիշատակ Ծովասար Զարդարեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
57ՐԴ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

«ՆՈԹՐԸ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ»
ՄԱՏՈՒՌ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 25, առաւօտեան ժամը 11.15–ին հայկական ծէսով ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի, Մարսէյլի «Նոթրը Տամ Տը Լա Կարտ» Աստուածամօր նուիրուած ուխտավայրին մէջ, հայկական 57–րդ ուխտագնացութեան առիթով:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԱՐԳԻՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
ժողովրդապետ Մարսէյլի եւ Շրջակայքի
Հայ Կաթողիկէ Համայնքին

CHARLES VILLENEUVE

présentera et dédicacera son livre

L'HISTOIRE SECRÈTE DU TERRORISME

le vendredi 23 octobre

à partir de 20 h 30
à La Maison de la Culture arménienne
45, rue de la Défense
ISSY LES MOULINEAUX

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin -- Paris 5e

CONFÉRENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob présente :

Mme Béatrice KASBARIAN - BRICOUT

qui nous parlera de

MEKHITAR GOCH
et
VARTAN AYGUEKTSI

Fabulistes arméniens du Moyen - Age

le Jeudi 22 octobre à 20 h 30

au Centre Saint - Mesrob
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

Comme d'habitude, un buffet froid sera servi à ceux qui le désirent.

Prière de s'inscrire. :
Tél. : 43 - 26 - 50 - 43
ou 42 - 78 - 31 - 93.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պր. Արամ Կիւրեղեան, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Կիւրեղեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վարդան Պէգիքեան եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱԼԻՍ ԿԻՒՐԵՂԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Մութաֆեան)

մահուան առթիւ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Pour la première fois en France

RECITAL de

MASSIS

auteur - compositeur - interprète

dans
son répertoire de chansons italiennes
et
«Massis chante Chiraz»
«ՄԱՍԻՍ Կ'ԵՐԳԷ ՇԻՐԱԶԸ»
sortie publique de sa 1ère cassette

SAMEDI 24 OCTOBRE, A 20 H 45

— Participation aux frais —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի խորհրդակցական հանդիպումը Կիրակի, Հոկտեմբեր 25, ժամը 9.30–էն սկսեալ, Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ, 17, ռիւ Պլէօ, մեթրօ Քատէ:

Բոլոր խաչուհիները հրաւիրուած են իրենց մասնակցութիւնը բերելու:

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի բացառիկ Շրջանային Ժողովը՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 24, ժամը 20.30–ին, Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Մեսրոպ կրթարանը շնորհակալութեամբ ստացած է. – Նազարէթ Պետիկեանի մահուան քառասունքին առթիւ. – Ի – Ժի – Ա 1000 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Թորոս Պետիկեան 1000 Ֆր. Տիկին Իսկուհի Ծուկուրտայեանի մահուան առթիւ, 250 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Գարաճեանէ: Նեկտար Շահինեանի մահուան առթիւ Զաքալեան ընտանիք 500 Ֆր. Մուսայեան ընտանիք 500 Ֆր. Իփէքճեան 500 Ֆր., Աշըքեան 100 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12-14, rue Saint - Bazile — 13001 MARSEILLE

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ

• ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 23–ին, ժամը 20.30–ին՝
մասնակցութեամբ՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի 4 մասնաճիւղերուն.
Ներկայացում եւ ձօնագրութիւն՝
CONTES ARMENIENS գիրքին
Illustration : A. Boudakian Editions KIRK Préface : H. Verneuil
Ներկայ կ'ըլլայ հեղինակը՝
Տիկին Շաքէ Տէր Մելքոնեան – Մինասեան (Քանատայէն):

• ԿԻՐԱԿԻ, Հոկտեմբեր 25, ժամը 15–ին՝
Թատերական ներկայացում՝
«ԴՐԱՄՕԺԻ'ՏԸ ՊԱՅՄԱՆ Է...»
Հեղինակ՝ Սիրարփի Գասպարճեան
Բեմադիր՝ Գէորգ Գասպարճեան
Նիսի Հայ Մշակութային Ակումբի Թատերախումբ.
Մուտք՝ 50 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
21
MERCREDI
21 OCTOBRE
1987

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

LE NUMERO : 4,00 F

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.600
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.600

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԼՍԵԼ ԱՂԱՂԱՆԳԸ

×

Բազմաթիւ յօդուածներու, գիտաժողովներու նիւթ դառնալէ ետք Հայաստանի օդի ապականութեան հարցը դրաւեց նաեւ օտար մամուլի քաղաքական լուրերու սիւնակները: Հայաստանէն ու արտասահմանէն բազմաթիւ սրտացաւ գրողներ, գիտնականներ ու մամուլի մարդիկ երկար ատենէ ի վեր ահազանգ կը հնչեցնէին, ջանալով իշխանութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել այս կենսական հարցին վրայ, ու չարաթավերջի հազարաւոր Երեւանցիներու բողոքի ցոյցը այս բոլորին վրայ բարդուելով եկաւ ըսելու, թէ սպառած է ժողովուրդին համբերութիւնը, որ երկար ժամանակէ ի վեր կը սպասէ ու կը յուսայ բարւոք կարգադրութիւն մը:

Այսօր Հայաստանի մէջ մթնոլորտի ապականութեան հարցին ծանրակշիռ բնոյթը ծանօթ է բոլորին. Հայրենի մամուլը բազմաթիւ էջեր հրատարակեց, մատնանշելով օրհասական կացութիւնը, որ նոր օրերու դամոկլեան սուր մը արդէն, կը ճօճի Հայաստանի ժողովուրդին գլխուն վերեւ, ամէն օր քիչ մը աւելի մօտէն զգացնելով իր աղէտալի գոյութիւնը:

«Խորհրդային Միութեան ամէնէն աւելի ապականած եօթը քաղաքներէն հինգը Հայաստան կը գտնուին» կ'ըսեն լրատուները, չատ չէ՞: Արդարեւ, հակառակ բարձրացած աղմուկին Երեւանի կաուչուկի գործատունը, Հոկտեմբերեանի Մեծամօր հիւլէական կայանը, Կիրովականի, Ալավերտիի ու Ղափանի թունաւոր գործատուները կամ հանքերը կը շարունակեն թունաւոր ծուխի ամպերով լեցնել Հայաստանի օդոլորտը: Ու այդ մահախլապատ օդը կը հնչէ Երեւանէն Կիրովական, անկէ մինչեւ Ղափան հայաստանցի ծերն ալ, մանուկն ալ: Օդ, որու բաղադրութեան մէջ ապականիչ տարրերու համեմատութիւնը չատոնց գլած անցած է գիտականօրէն թոյլատրուած ամէն սահման:

Այսօր, հրապարակայնութեան, ազատ խօսքի շրջան մը բացուած է Խորհրդային Միութեան մէջ. քննադատութիւնը սահմաններ կը լեցնէ հոն, մամուլի խրաքանչիւր էջի մէջ խարազաններ կը չաչէն, մատնացոյց ընելով սրբագրութեան կարօտ սա կամ նա թերութիւնը, սխալը: Հայաստանի օդին ապականութեան ծանրակշիռ կացութեան ալ այլեւս տեղեակ է նոյնիսկ ամէնէն նուազ հետաքրքրուած անհատը:

Այո, ամէն բանի մասին կը գրուի ու կը խօսուի Խորհրդային Միութեան մէջ, մինչ միւս կողմէ Հայաստանցին կը շարունակէ ապրիլ շնչելով գեր-ապականած օդը:

Ի՞նչ կ'ընեն մեծերը, պատասխանատուները, կեդրոնական ու հայրենի իշխանութիւնները այսքա՞ն անտարբեր են, որ թունաւոր այս հնոցները կը շարունակեն գործել, օրէ օր, ժամէ ժամ աւելի սաստկացնելով արդէն անշնչելի դարձած օդի ապականութիւնը:

Ի՞նչ բան կ'արգիլէ այդ կործանարար հաստատութիւններուն փակումը, որոնք դեռ երէկ կոտորածներէ, համաճարակներէ, սովէ, անհաւասար գոյամարտերէ եւ 1936 — 37-ի տարասիններէն անցած ժողովուրդ մը կը դնեն նոր սպառնալիքներու դիմաց. ժողովուրդ մը, որ այսօր կը հաւատայ թէ փակած է իր պատմութեան ամէնէն մռայլ էջերու վերջիններէն, ու նոր յոյսով, նոր խանդով արդար սպասումը ունի լուսաւոր վաղորդայններու:

Որ պատճառաբանութիւնը կրնայ արդարացնել գոյութիւնը նման սպառնալիքի մը, որ առանց թշնամիի, զէնքի, զօրքի, պատերազմի, աքսորի կամ բռնամիջներու աւելութեան, դանդաղօրէն կը մաղուի ժողովուրդիս շնչած օդէն, կը թունաւորէ բնութիւնը, մարդիկը, ծնունդ տալով տկարամիտ, մեռած երախաներու, ամլացնելով երիտասարդներ ու տակնուվրայ ընելով վաղաժամ մահերու ամէն վիճակագրութիւն:

Ժամանակը չէ՞ հասած արդեօք տակաւին վերակառուցումի սա համատարած շրջանին ապացոյցը տալու, թէ խօսքի, գիրի մակարդակէն դուրս ալ ի զօրու է այդ թափը ու կրնայ վերջ տալ ամբողջ բնակչութեան մը նորօրեայ օրհասին:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՑՈՅՑԵՐԸ

ՇԱԲԱԹ.- ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ
ԿԻՐԱԿԻ.- ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԵՒ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ԿՑՈՒՄԻ ՊԱՀԱՆՋ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 20-ին, «Լիպերասիոն» այլ մանրամասնութիւններ կուտար Երեւանի ցոյցերուն մասին: Յայտնելէ ետք թէ Շաբաթ օր, ցուցարարները կը պահանջէին Մեծամօրի հիւլէական կեդրոնին փակումը, կ'ըսէ թէ Կիրակի օր ,կարգը «ազգայնականներուն» էր որոնք փողոց իջած էն պահանջելու համար Նախիջեւանի եւ Ղարաբաղի կցումը:

«Լիպերասիոն»ի մէջ է արդէն, որ այս հարցին մասին գրուած էր առաջին անգամ (Լիպէ՝ Օգոստոս 18, «Յառաջ» Օգոստոս 19 եւ Սեպտեմբեր 11) եւ թերթը այսօր ալ կը յիշէ թէ այս ցոյցը կը յաջորդէ գիմումնագրերու արշաւի մը, որու ձեռնարկած էր ակադեմական Աղվանեան: Դիմումը հիմնուած էր լենինեան ամէնէն ուղղափառ սկզբունքներուն վրայ, դատապարտելով հողային կորուստ մը, որ կը բռնաբարէ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը: Դիմումը դեռ կը դատապարտէր քաղաքականութիւն մը որ կը ձգտի պարպելու Ղարաբաղը իր 80% հայ բնակչութենէն եւ զայն ենթարկել Նախիջեւանի ճակատագրին, որ այլեւս միայն 5%-ով հայ բնակչութիւն ունի 50%-ի փոխարէն կէս դար առաջ:

Ցուցարարները կը բողոքէին նաեւ պաշտպանականացումներու դէմ, որոնք տեղի ունեցած են ի նպաստ մահմեդական թրքախօս ազերի գիւղացիներու եւ որոնք բուն դրդապատճառներն եղած են վերջերս տեղի ունեցած բախումներու, Չարդախլուի մէջ, ՔԱ - Կէ - Պէ-ի պաշտօնատարներու եւ հայ գիւղացիներու միջեւ (ասոր կ'ակնարկէր «Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն» Հոկտեմբեր 19-ի թիւով, հակիրճ կերպով, ինչպէս գրեցինք երէկ): Հայաստանի ազգ. շարժումը օգտագործած է դէպքավարներու նեղ կացութիւնը, իբրեւ հետեւանք Կրեմլինի կարգի հրաւէրին՝ «Թերացում վերակառուցման կանոններուն»:

Ազգայնականները, օրինաւորութեան մը տահօղութեամբ, իրենց պահանջները դըրկած են Գերագոյն Խորհուրդին, աչնան իր նստաշրջանի նախօրեակին: Տողանցած են նաեւ Կորբաչովի նկարներով: Հաւանական չի նկատուիր սակայն որ Կրեմլինի դիմելով լաւ դուռը զարկած են, կ'եզրակացնէ «Լիպերասիոն», քանի որ, այս միջոցին, Մոսկուայի չատ գործին չի գար ազգայնականութեան որեւէ արտայայտութիւն եւ արդէն մեղադրած է Հայաստանի կեդր. Կոմիտէն որ քիչ մը չատ դիւրին տեղի կուտայ «ազգայնամոլ» ձգտումներու:

Ամէն պարագայի մէջ, առաջնահերթ հարցը եւ անկասկա՛ծ աւելի դիւրին կարգադրելի, ապականութեան հարցը լուծելն է, անյապաղ: Եւ ընդհանուր ձեւով, կարեւորն այն է որ յոնք չինած ատեն, աչք չհանենք:

**

ԽՈՒՃԱՊ՝ ՍԱԿԱՐԱՆԷ ՍԱԿԱՐԱՆ

Պալատիր միշտ հանդարտ է: Իրար չանցնիք ու չուզեր որ Ֆրանսացիք ալ իրար անցնին, եթէ նոյնիսկ ապազգայնացած բոլոր հաստատութիւնները սկըսած են, աւելի պակաս, կորսնցնել վաճառքի իրենց սակերը եւ չի թաւեր անշուշտ միայն «յանցաւոր» փնտռել ու գտնել (Ամերիկա): Կացութիւնը ծանր է: Անկումի ատեն, արժեթուղթ պէտք չէ ծախել, կը կրկնեն երմտագէտները: Բայց, երբ փոքր խնայողները կը վախնան, այլ ելք չկայ: Երկուշաբթի բոլոր սակարանները դէշ վիճակի մէջ էին: Ուոլ - Սթրիթ Տաու Ճոնս 22% անկում արձանագրելով կը կոտրէր 1929-ի նշանաւոր «Սեւ Հինգշաբթի»ին մրցանիշը: Յիշենք որ Տաու Ճոնսը ամերիկեան ճարտարարուեստի 30 առաջնակարգ արժեթուղթերու սակերու միջինն է: Փարիզի մէջ անկումը՝ 9.7% էր, Լոնտոն՝ 10, Ցիւրիխ՝ 11.32, Ֆրանքֆուրթ՝ 7.6: Աշխարհի կարեւորագոյն չուկան սակայն — Թոքիօ — կը յաջողէր սահմանափակել իր կորուստները՝ 2.8%-ի:

Միացեալ - Նահանգներու եւ արեւմըտեան Գերմանիոյ Ելմտական նախարարները գաղտնի հանդիպում մը ունեցած են եւ համաձայնած որ տոլարին կայունացումը ապահովեն: Երեքշաբթի առտու, Փարիզ, տոլարը քիչ մը գլուխը կը բարձրացնէր հասնելով 5 Ֆր. 98-ի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ արեւմտեան

ՃԱՏՐԱԿ
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Երկուշաբթի օր, փոխադարձ համաձայնութեամբ 4-րդ հանդիպումը յետաձըգուեցաւ: Գասպարով ճերմակներով կը խաղար եւ 41րդ հարուածը պահարան դըրաւ: Խաղը պիտի շարունակուէր Երեքշաբթի:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԷՆ ԵՏՔ ԵՒՐՈՊԱ՞

Հոկտեմբեր 17-ի «Թէրճիւման»ն է որ կ'արձագանգէ սա լուրին: Այլապէս «շահեկան» է Ազգ. Ճակատի նախագահին հակազդեցութիւնը. —

**

Եւրոպայի Խորհրդարանը վաւերացուցած է օրէնք մը, որով խոստունք կը տըրուի եւրոպական Համարակապետութեան անդամ երկիրներու օտար բանուորներուն իրենց քով պահելու իրենց ընտանիքները: Որոշումը ակներեւ վրդովում պատճառած է Խորհրդարանի շրջանակներուն, որոնք գործնապէս անկարելի կը նկատեն անոր կիրարկումը: Թուրք մամուլը լուրը կուտայ, չեշտելով աջակողմեան հատուածին դժգոհութիւնը եւ յատկապէս Լը Փէնի հետեւեալ արտայայտութիւնը. «Ջեռնածալ մնացինք երբ Թուրքեր կը գրաւէին Բիւզանդիոնը. այսօր հետամուտ են Եւրոպան գրաւելու եւ մենք նման որոշումներով կը քաջալերենք զիրենք»: Զայրոյթով կը յիշուի նաեւ Ֆրանսացի նոր Ֆաշիստներու օտարատեացութիւնը. անոնք կ'ըսեն. — «Թուրք, սեւամորթ, մագրէպցի չենք ուզեր»:

Թուրք մամուլը խստիւ կը դատապարտէ այս յայտարարութիւնները, աւելցնելով որ եւրոպական Խորհրդարանը քուէարկուած որոշումը կիրարկել տալու ուժը չունի, ինչ որ կը փաստէ անոր անզօրութիւնը: Ու որպէս եզրակացութիւն կը յիշուի Յունիս 18-ին քուէարկուած Հայերու ցեղասպանութեան բանաձեւի պարագան, որ նոյնպէս զուրկ է կարեւորութիւն ներկայացնող վճիռ մը ըլլալու հանգամանքէն:

**

Ճիշդ է որ եւրոպական Խորհրդարանը իրաւասութիւն ունեցող մարմին մը չէ: Այս ըսել չէ թէ Հայերու ցեղասպանութիւնը ճանչցող բանաձեւը որեւէ նշանակութիւն չունի: Եւ եթէ իսկապէս բնաւ կարեւորութիւն չունենար, Թուրքերն ալ այդքան իրար չէին անցներ:

Գերմանիա: Խօսք առնելով Պոնի համալսարանը, նախագահը Ջատագովեց մշակոյթը, զարգացումը: Յիշեց նոյնիսկ, ներողութիւն խնդրելով իր գէշ շեշտին համար, Կէօթէի մէկ խօսքը՝ «Wo wir uns bilden, da ist unser vaterland» (հոն ուր կը կազմուինք, հոն է մեր հայրենիքը):

ԱՆՏՐԷ ԼԱԺՈՒԱՆԵԸԻ, հանրայնավար կուսակցութեան թեկնածուն, հիւրն էր «Ճշմարտութեան ժամուն»: Այս անգամ, հետաքրքրական բաժինը ստանձնած էր Պերնար Փիվօ, որ սովորական տափակ հարցումներէն դուրս ելլելով, փորձեց «թեթեւ» հարցերով քիչ մը համ տալ հարցազրոյցին: Թեկնածուն չատ աւելի համարձակ էր քան Լը Փէնի հետ «Դէմ առ դէմ»ին եւ բաւական ինքնավըստահ դարձած էր, նոյնիսկ քիչ մը չատ «ես», «իմ» տարազները գործածելով: Այսուհանդերձ մասնաւոր նորութիւն մը չբերաւ: Կը պնդէ որ կարելի է սմիգը 4700-էն 6000-ի բարձրացնել եւ թէ գործազրկութիւն կամ տագնապ «ճակատագրական» չեն: Բաւական ձաղկեց ընկերվարականները եւ մանաւանդ Միթերանը:

ՄՈՄԻԿ

ՍՏ. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ակնյայտ է նկարիչին համեմատութիւններու մտահոգութիւնը: Հոս չկայ այն իւրօրինակ անհամամասնութիւնը, որուն յաճախ կը հանդիպինք հայ մանրանկարիչներու գործերուն մէջ, երբ խորքը կազմող ճարտարապետական կառոյցները կարծես եթերային ուրուագծեր ըլլան, որոնք ոչ մէկ առընչութիւն ունին տուեալ պատկերին իրական միջավայրին հետ: Մոմիկ իր կերպարները կը պատկերէ իրական միջավայրին մէջ: Կառոյցները իրենց այդ տիպերով լաւ յայտնի են, բնորոշ տուեալ ժամանակին, եւ տարբեր յատակագիծերու առկայութիւնը, իրարու նկատմամբ ետ ու առաջ դասաւորուած կառոյցները ակնյայտօրէն կը վկայեն հեռանկարի պատրանք ստեղծելու անոր ձգտումին մասին:

1305-ին կը մահանայ Ստ. Օրբէլեան, եւ Մոմիկ անոր յիշատակին հիանալի խաչքար մը կը կերտէ: Այդ անշուշտ պէտք չէ 1305 – 1306 թուականներէն ուշ ըլլայ:

Մոմիկի մասին յիշատակութեան կը հանդիպինք 1307 թուականին գրուած աւետարանի մը մէջ: Մոմիկ սկսած էր զայն, սակայն չէր աւարտած աչքերու տկարութեան պատճառով, եւ մանրանկարները գծած է Գլաձորի դպրոցէն այլ անուանի մանրանկարիչ մը՝ Թորոս Տարօնացի: Սակայն շուտով կ՚անցնի աչքերու տկարութիւնը եւ Մոմիկ կը շարունակէ իր բեղնաւոր գործունէութիւնը:

1302-ին, իշխանուհի Թամար Խաթունի պատուէրով ան հոյակապ խաչքար մը կը կերտէ – ամենալաւերէն մէկը հայկական հազարաւոր խաչքարներու մէջ: Ան ուշագրաւ է ներդաշնակ համաչափութիւններով եւ զարդաձեւերու նրբագեղ, կրկնակի հիւսուածքով, խաչքարի վերին մասը գրաւող կերպարներու արտակարգ գեղանի յօրինուածքով: Հոս կարծես ծաւալ ստացած, նիւթական դարձած են անոր մանրանկարային կերպարները, այնքան ներդաշնակ են պատկերները, այնքան մանրամասն մշակուած:

Սակայն խաչքարերու հարթապատկերային ձեւերը եւս չեն գոհացներ զինքը եւ ան կը ձգտի աւելի ուժեղ, աւելի կոթողային ձեւերու: Տաթեւի եկեղեցիին կառուցումը հիանալի փորձ մը եղաւ անոր համար, եւ պատահական չէ, որ Օրբէլեանները անոր կը յանձնարարեն իրենց նստավայր Արփայի եկեղեցիին կառուցումը, զոր կ՚աւարտէ 1321 թուականին: Մոմիկ հոս եւս չի հետեւիր ընդհանրացած, կաղապարուած ձեւերու, եւ արդէն իր յատակագծային ձեւերով այս ոչ մեծ կառուցուածքը կ՚առանձնանայ տուեալ դարաշրջանի կրօնական ճարտարապետութեան մէջ գերիշխող ձեւերէն: Ներքին տարածութիւն շահելու համար Մոմիկ կը վերցնէ աւանդական դարձած արեւմտեան աւանդատուները եւ գմբէթակիր կամարները կ՚իջեցնէ երկու մոյթերու վրայ:

Դարչնագոյն, տուֆէ կառոյցը Արփա գետի մօտ, բլուրի գագաթին, կը գերիշխէ շրջապատին եւ նկատելի է շատ հեռուներէն իսկ: Մեծ վարպետութեամբ մշակուած են ճակտոնապատերը. հոս առանձնակի տեղ կը գրաւէ արեւմտեան մուտքի ճակատակալ քարի վրայ տեղաւորուած Աստուածամօր կերպարը:

Սակայն յուշարձանի իրական զարդը կը կազմեն ներսը, առագաստներու վրայ տեղաւորուած աւետարանիչներու խորհրդանշանները, թեւաւոր եզը, արծիւը, առիւծն ու հրեշտակը: Առանձնակի վարպետութեամբ մշակուած է Յովհան աւետարանիչի խորհրդանիշ հրեշտակը, որու լայն բացուած թռչնաթեւերը գրաւելով մօտ երեք մեթր տարածութիւն, կը ծածկեն առագաստի ամբողջ մակերեսը, իսկ անոր թիկնոցը կը ծածանի օդին մէջ, ճախրող հրեշտակի թռիչքի ընթացքին համապատասխան:

1321-ի երկրաշարժին (որու մասին կը յիշատակէ Մոմիկ Արփայի եկեղեցիին վրայ իր փորագրած արձանագրութեան մէջ) լրջօրէն տուժած են Նորավանքի կառոյցները, եւ ինչպէս ցոյց կուտայ ուսումնասիրութիւնը, վնասուած է Սիրանէս ճարտարապետին 1261-ին վերակառուցած գաւիթի ծածկը: Ասոր նորոգումն ալ կը յանձնարարուի Մոմիկին:

Դիւրին գործ չէր զգալի չափեր ունեցող նման կառուցուածքը ծածկել անսիւն, աստիճանաբար դէպի կեդրոն առաջացող պարփակ ծածկով: Ծածկի այդպիսի կառոյց մը եզակի երեւոյթ է եւ անվերապահօրէն կը վկայէ կառուցող ճարտարապետին մեծ հմտութեան մասին:

Ալ աւելի ուշագրաւ են մուտքի եւ անկէ վեր տեղաւորուած լուսամուտի ճակատակալ քարերու վրայի բարձրաքանդակները: Յատկապէս ուշագրաւ է Հայր Աստուծոյ բարձրաքանդակը, մուտքի վերեւ գտնուող լուսամուտի բարաւորի վրայ: Ոճական տեսակէտէ ան կը մօտենայ վերը նշուած Աստուածամօր պատկերաքանդակին եւ կասկած չի մնար, որ քանդակուած է նոյն Մոմիկի կողմէ:

Առանձին առած, Հայր Աստուծոյ պատկերագրական տիպը շատ հետաքրքրական է: Խնդիրն այն է, որ միջնադարուն Հայր Աստուած ընդհանրապէս կը դիտուէր իրական կեանքէ շատ հեռու էակ մը եւ բնաւ պատահական չէ, որ նոյնիսկ աւետարանային տեսարաններու մէջ կը պատկերուէր խորհրդանշական ձեւով, երկինքէն իջնող աջ մը, որու սովորաբար կը զուգորդէին անոր խորհրդանիշ աղաւնին: Մինչդեռ հոս կը տեսնենք բարաւորի ամբողջ բարձրութիւնը ընդգրկող փառահեղ մօրուքով մարդու մը պատկեր, որ բարձրացուցած է աջ ձեռքը օրհնելու համար, իսկ ձախ ձեռքին մէջ, կուրծքի մակարդակին բռնած է մարդու հիանալի մշակուած գլուխ մը:

Սիւնիքի բազմաթիւ այլ յուշարձաններու շարքին Մոմիկի գործերն են, որ աչքի կը զարնեն իրենց որոշակի անհատականութեամբ, եւ մեծ վարպետին այդ կոթողները կարծես մէկ – մէկ գագաթ ըլլան Սիւնիքի ԺԳ. — ԺԴ. դարերու ընդհանրապէս կառուցողական բարձր մակարդակով յուշարձաններու շարքին մէջ:

Նորավանքի գաւիթի վերակառուցումէն ետք Եղեգիսի մէջ Օրբէլեաններու այդ ամարանոցին մէջ կը կառուցուի այսպէս կոչուած Զորաց եկեղեցին. անոր շինարարութիւնը եւս կը ղեկավարէ Մոմիկ: Յուշարձանը ուշագրաւ է արտասովոր ճարտարապետական յօրինուածքով, նման լուծում չենք տեսներ ուրիշ ոչ մէկ տեղ: Մեծ վարպետութեամբ մշակուած են անոր ճարտարապետական ձեւերը, եւ կառուցուածքը ամբողջութեամբ տոգորուած է բարձր գեղարուեստականութեամբ եւ համամասնութիւններու արտակարգ ներդաշնակութեամբ: Ըստ իր յօրինուածքին՝ եկեղեցին կը ներկայացնէ սովորական յօրինուածքներու արեւելեան մասը միայն – ապսիդը եւ երկու աւանդատուներ՝ անոնցմէ աջ եւ ձախ: Արեւմտեան պատի ամբողջ կեդրոնական մասը կը գրաւեն երեք լայնանիստ, բաց կամարները եւ այսպիսով ապսիդը ամբողջ բացուածքով տեսանելի է դուրսէն: Եկեղեցիին արեւմտեան կողմը կը տարածուի ընդարձակ սալայատակ մը, ուր եւս, ինչպէս կ՚ենթադրուի, կը հաւաքուէր իշխանական զօրագունդը, ժամերգութիւն լսելու:

Տաթեւի, Արփայի, Եղեգիսի Եկեղեցիներուն կառուցումը եւ Նորավանքի գաւիթին վերակառուցումը հիանալի դպրոց դարձան Մոմիկի համար, եւ երբ Բուրթել իշխանի՝ Նորավանք կառուցող երկյարկ դամբարան – եկեղեցիի շինարարութիւնը սկսաւ, ան արդէն փորձըւած, հմուտ ճարտարապետ – քանդակագործ էր եւ հիանալի կերպով կրնար մշակել թէ՛ կառուցուածքներու ընդհանուր ծաւալային ձեւերը եւ թէ անոնց անկրկնելի յարդարանքը:

Մոմիկ այստեղ եւս պահպանեց իր նախասիրած շարք մը ճարտարապետական ձեւերը, իսկ պատկերաքանդակներու մէջ՝ իր նախորդ գործերու մէջ մշակուած պատկերագրական որոշ տիպեր: Սակայն, կարելի չէ չնկատել, որ ոչ մէկ մոտիւ կրկնուած է ճիշդ նոյնութեամբ, եւ նոյնիսկ յայտնի ձեւերը ստացած են նոր մեկնաբանութիւն, նոր համաչափութիւններ, թելադրուած արդէն նոր պայմաններէ ու նոր պահանջներէ:

Այսպէս, օրինակ, կառուցուածքի երրորդ յարկաբաժնի սիւներու վրայ գըտնուող Աստուածամօր պատկերագրական տիպը որոշակի կերպով կը յիշեցնէ գաւիթի մուտքի ճակատակալ քարին քանդակուած Աստուածամայրը, որ թէեւ հոս զգալի բարձրութեան վրայ է, բայց անհամեմատ աւելի ռելիէֆ ունի եւ շատ աւելի ընդհանրացուած է:

Աւելին, հոս երկրորդ յարկի հիւսիսային լուսամուտի ճակատակալ քարին վրայ կը տեսնենք երիտասարդ, անմօրուս Քրիստոսը, որ իր զուգահեռը ունի նոյն Մոմիկի 1302-ի Ստ. Օրբէլեանի աւետարանի մանրանկարներուն մէջ, եւ ընդհակառակն, որու բնաւ չենք հանդիպիր ԺԳ. – ԺԴ. դարերու հայ քանդակագործական արուեստի ուրիշ ոչ մէկ յուշարձանի մէջ:

Ժամանակի ամէնէն նշանաւոր ճարտարապետ – քանդակագործներէն մէկը ըլլալով, Մոմիկ անշուշտ շատ մը աշակերտներ ու հետեւորդներ ունէր: Դատելով Վայոց ձորի շարք մը յուշարձաններու եւ պատկերաքանդակներու ձեւերէն, ան ստեղծած էր ամբողջ դպրոց մը, ուր կը գործէին բազմաթիւ ճարտարապետներ ու քանդակագործներ: Այս պայմաններու մէջ բացառուած պէտք չէ նկատել որ Նորավանքի երկյարկ դամբարան – եկեղեցիի շինարարութեան մասնակցած ըլլան նաեւ անոր աշակերտները. ինչ որ կը բացատրէ նաեւ յուշարձանի տարբեր մասերը տեղաւորուած պատկերաքանդակներու միջեւ նկատուող ոճական որոշ տարբերութիւնները:

Սակայն յուշարձանը ամբողջութեամբ կ՚արտայայտէ կառուցողական արտակարգ միասնականութիւն մը եւ անոր ծաւալային ձեւերու եւ առանձին համամասնութիւններու մշակումին մէջ ակնյայտօրէն կը զգացուի մեծ վարպետին հմուտ ձեռքը:

Նորավանքի մէջ Մոմիկի յիշատակը յաւերժացնող համեստ խաչքար մը մնացած է միայն, զոր հաւանօրէն կանգնած են իր մահէն (1333) ետք աշակերտները:

ԻՍԿ ԵԹԷ ՄԵՆՔ ԾԽԵԼՈՎ Կ՚ՈՒԶԵՆՔ ՄԵՌՆԻԼ

Թէեւ օր մը չէ օր մը, մեզմէ իւրաքանչիւրը պիտի բռնէ յաւիտենականութեան կամ անէացման ճամբան (ըստ իր հաւատքին...), այնուամենայնիւ խօսիւ արգիլուած է մեռնիլ ծխելով:

Տեսակ մը մղձաւանջ եղած է, մանաւանդ Ամերիկա: Եւ որովհետեւ ինչ որ ամերիկեան է, անպայման պիտի ներածուի Եւրոպա, հոս ալ հակածխախոտի պայքարը սկսած է հող շահիլ:

Սխալ չհասկցուինք: Ով որ քիչ շատ խելահաս է, քաջ գիտէ, որ ծխախոտը վնասակար է: Բայց, քանի որ բանէ մը պիտի մեռնինք, ինչո՞ւ չունենանք ծխելով մեռնելու տարրական ազատութիւնը, մանաւանդ երկրի մը մէջ, որու երբեմնի նշանախօսքին, առաջինն է՝ ազատութիւն:

Ինչ որ չափազանցուած համեմատութիւններ կ՚առնէ, ընդհանրապէս Միացեալ – Նահանգներէն կը սկսի եւ ուրեմն հոն է, որ ծայր տուած է հակածխախոտ արշաւանք մը, որու, սրամտութեամբ կ՚անդրադառնայ «Էվընըմաճ տըւ Ժէօտի»ի թղթակիցը: Նախ, կ՚արձագանգէ ամուսնալուծման պարագայի մը: Զկարենալով հանդուրժել որ կինը ծխէ, նոյնիսկ երբ առանձին է, մարդ մը ապահարզանի դիմած է եւ ստացած ամուսնալուծումը, դատարանը իրաւացի գտնելով դրդապատճառը՝ «մտային անողոքութիւն»: Խիղճս ամոլին այս ողբերգութիւնը այլեւս իր տեղը գրաւած է Թեքսասի նահանգին դիւաններուն մէջ: Թղթակիցը, ուրեմն, երբ ոտքը կը դնէ ամերիկեան հողամասին վրայ, լաւատեղեակ է կացութեան: Շատ կը սիրէ սակայն կօլուազ մը քաշել, այն ծխիկը, որով շատեր հայրենիքին կարօտն ալ կ՚առնեն, երբ հեռու են հողէն: Շուտով կ՚անդրադառնայ, որ դիւրին գործ չէ: Տեսակ մը ճիհատ է, որու ձեռնարկած է Ամերիկա, ընկերա – առողջապահական ափարթհէյտ մը: Անողոք հալածանք մըն է որ ծայր տուած է ծխողներուն դէմ: Մեծ ճաշարանները, որոնք քանի մը սրահներ ունին, կրնան «ծխող» եւ «չծխող» բաժիններ հաստատել: Խորականութիւնը մեծ համեմատութիւններ առած է, մանաւանդ Քալիֆորնիա, ուր ամէն ինչ կը սկսի եւ որ ամէնէն խստապահանջ շրջաններէն մէկն է: Մեր թղթակիցը կը փորձէ գլանիկ մը վառել, բայց յարձակումը անմիջական է. – «Մարեցէ՛ք, խնդրեմ, թէ ոչ տուգանքը՝ 500 տոլար է»: Արդէն, 20 նահանգներու մէջ, ծխելը արգիլուած է հանրային վայրերը՝ օդակայան, կայարան, վերելակ, սպասման սրահ, թատրոն, պանդոկ, ճաշարան: Սան – Ֆրանսիսքոյի Մեռիտիէն պանդոկի տնօրէնը կը յայտնէ. – «Նախ մէկ յարկ տրամադրեցինք չծխողներուն, որոնք կը յայտնուէին, հիմա տասը յարկի հասած ենք: Այս գծով, ծխողները պիտի պարտաւորուին շատ կանուխէն սենեակ մը վերապահել, եթէ կ՚ուզեն ծխելու արտօնութեամբ տեղ մը ունենալ»: Օրէ օր սմոքինկ սէքշըն (ծխելը արտօնուած բաժիններ) կը բազմանան: Արդէն իսկ, կոչունքներու, ճաշերու մէջ, մեծամասնութիւնը իր օրէնքը պարտադրած է: Մոխրամանի բացակայութիւնը, կարգ մը նահանգներու մէջ, ինչպէս՝ Մինէսոթա, բացատրութեան չի կարօտիր: Լոս – Անճըլըսի մէջ, մարդ մը ուրիշ մը սպաննած է հանրակառքին մէջ, որովհետեւ ան կը մերժէր մարել իր գլանիկը: Ուաշինկթընի մէջ, ծխողները աւելի դժուար աշխատանք կը գտնեն: Աւելին, Շիքակօ, Աճուսթիֆըլ Փրոտիւքթըսի տնօրէնը արգիլած է իր 1800 գործաւորներուն որ ծխեն, ոչ միայն իր ինը գործատուներուն մէջ, այլեւ՝ իրենց տունը: Ամերիկեան այս նոր ապրելակերպը (ուէ օֆ լայֆ) աւելի սուր հանգամանք առած է, այն օրէն, երբ 1986-ին լոյս տեսած է տեղեկագիր մը, այն մահերուն մասին, որոնք ծխախոտին կը վերագրուին, 4-էն 5 հարիւր հազար, տարեկան: Դեռ կան, 3000 ալ, որոնք մեռեր են «կրաւորական» կերպով ծուխ շնչելէն...: Ամէն ինչ, այնքան չափազանցուած է այլեւս, որ հաւանական կը նկատուի արգիլել ծանուցումը մամուլին մէջ: 1983-էն ի վեր, ծանուցումներու մէջ թէ ծխախոտի ծրարներուն վրայ մեծատառ պէտք է շեշտուի. – «Վտանգաւոր առողջութեան համար»:

Ծխախոտի ճարտարարուեստի մեծերը, սակայն, Քամէլ, Լըքի Սթրայք, Փոլ Մոլ, Մալպորօ, Ռէնոլտս վճռած են հակայարձակումի անցնիլ: Ընդունելով հանդերձ, որ ծխախոտը վնասակար է, կը յիշեցնեն որ տնտեսական աղէտ մը կ՚ըլլար, եթէ սպառումը դադրէր, 700 հազար բանուոր ալ գործազուրկ դարձնելով:

Ուրիշներ ցաւ կը յայտնեն ի տես բարոյական խաչակրութիւններու, ոգեկոչելով երկու պատերազմներու միջեւ շրջանը, ուր ալքոլի արգելքը զարկ տուաւ խարդախութեան եւ ոճրագործութեան:

Հակածխախոտ պատերազմին գլուխն անցած է երկրին առողջապահական բարձրագոյն հեղինակութիւնը՝ սըրճըն ճեներըլ Զարլզ Էվէրըթ Քուփ, պահպանողական մը: Ինք է «Հայրը» ծխատուփերուն վրայ եղած ազդարարութեան, 1983ի տուրքերու կրկնապատկումին: Պետութիւնն ալ պարտք կը համարի հետեւիլ մեծամասնութեան եւ անխնայ կը հալածէ իր 900 հազար պաշտօնատարները:

Ֆրանսական շաբաթաթերթին թղթակիցը սրամտութեամբ կը վերջացնէ իր յօդուածը. – «Թող թոյլ տրուի ինծի, Լոս – Անճըլըսի պանդոկի սա սենեակէն, ուր կը գրեմ գաղտնաբար գլանիկ մը ծխելով, զգուշացնել հին ցամաքամասին ծխամոլութեան եղբայրներս. – վաղը՝ արեւմուտքի հովը, տեղի մաքուր օդ մը բերող, պիտի գայ բախել մեր խիղճերուն, հազացող Եւրոպայի հին անոյշ ծուխերը ցրուելու: Խաղի չգաք ամերիկացի այս խոշոր տխմարներուն պէս...: Բոլո՛րդ ձեր կայծհաններուն»:

Ի դէպ, ինչո՞ւ միայն ծխելը դադրեցնել: Եթէ նոյն մօտեցումով, վճռակամութիւնները քննենք, հարկ է կառք չնստիլ, ուիսկիէ հրաժարիլ, խըմոր, տապակած սնունդ, անուշեղէններ չուտել, փողոց չելլել ապականած օդը ու կառքերու բնածխային կազերը չշնչելու համար եւ դեռ ինչե՛ր, ինչե՛ր: Այս բոլորը կը յիշեցնէ ծանօթ անեկդոտ մը: Մարդը կ՚երթայ բժիշկին ու կ՚ըսէ թէ կ՚ուզէ երկար ապրիլ, ի՞նչ պէտք է ընէ: Ու բժիշկը յաջորդաբար կը հարցնէ. – կը ծխէ՞ք, կը խմէ՞ք, կիներու ետեւէ կը վազէ՞ք ու երբ կը ստանայ երեք ժխտական պատասխան, իր կարգին հարց կուտայ. – «Այն ատեն, ինչո՞ւ կ՚ուզէք երկար ապրիլ»:

Ընթերցողը անշուշտ, կռահեց, որ մենք ալ կը պատկանինք այն դասակարգին, որ — գոնէ առայժմ — կը նախընտրէ ծխելով մեռնիլ...:

Ա.

ՎԱՌ ՊԱՀԵԼ ԱԶԳԱՅԻՆ ՈԳԻՆ

Դարերով Հայը Թրքական դաժան բռնակալութեան լուծին տակ ճնշուած կ'ապրէր, զուրկ իր ազգային ինքնութիւնը պայմանաւորող բոլոր ստորոգելիներէն: Պէտք եղաւ ունենալ մեր Ազգային Սահմանադրութիւնը, քիչ մը շունչ առնելու համար՝ ներքին թէ արտաքին ճակատներու վրայ: 1860 թուականը անկիւնադարձ մը եղաւ Հայուն համար, որ արթնցաւ գարնան իր թմբիրէն՝ համոզուելով որ ինք ալ իրաւունք ունի ապրելու իբրեւ ազգ: Ծնունդ առին՝ այլեւայլ անուններու տակ՝ բարեսիրական եւ ազգային կազմակերպութիւններ, աւելի ուշ՝ յեղափոխական կուսակցութիւններ որոնց նպատակը եղաւ պաշտպանել հայ աշխատաւոր տարրը Թրքական եւ քրտական կեղեքումներէ: Հրապարակ իջան հերոս հայդուկներ՝ Անդրանիկներ, Սեբոներ, Հրայրներ, Գէորգ Չաւուշներ, Մուրատներ, Դրոներ, Քեռիներ եւ բազմաթիւ ուրիշներ, որոնք իրենց կեանքերը ի սպաս դրին ազատութեան բագինին. կազմուեցան մարտական խումբեր՝ որոնք զէնք ի ձեռին, հայրենի լեռները ընտրեցին որպէս բնակավայր, յանուն ինքնապաշտպանութեան՝ Թուրք եւ քիւրտ վաշխառուներու դէմ: Անոնք զարկին, զարնուեցան, որպէսզի հաւնող սերունդները Հայ ապրին, ազգային ոգիով մեծնան, հպարտ՝ իրենց մայրենի բարբառով:

Սակայն, այս բոլորը երէկ էր: Տասնեակ տարիներ ետք, անձնուէր սերունդի անհետացումէն յետոյ, տժգոյն է պատկերը այսօր: Սփիւռքի համայնակուլ յորձանքին մէջ ի՞նչ միջոցներ պէտք է գործածել փաղուան յոյսը եղող մեր երիտասարդութեան համար, որպէսզի ան ապրի հայօրէն, սորվի իր մայրենի լեզուն եւ վառ պահէ ազգային առողջ ոգին:

Յաճախ կ'ըսուի ու կը գրուի, թէ ցրուած աշխարհի չորս ծագերուն, ամէնուրեք ունինք դիտնականներ, բժիշկներ, փաստաբաններ եւ զանազան այլ մասնագիտութիւններու տէր Հայեր, մեծահարուստներ եւայլն: Այս բոլորը՝ լաւ. սակայն կը հարցնենք՝ այս բոլորէն ո՞րքանով կ'օգտուի տարագիր Հայութիւնը՝ բազմատեսակ իր կարիքներուն համար: Ունինք ամէն տեղ բարեսիրական եւ ազգային միութիւններ, որոնք իրենց ծրագիրները իրագործելու համար նիւթականի պէտք ունին: Անցեալին, մեր հայրերը տարբեր կեցուածք ու ոգի ունէին. մեր ժողովուրդը բոլորուած էր իր ազգային հաստատութիւններու եւ կազմակերպութիւններու շուրջ եւ ամէն կերպ զօրավիգ կը կենար անոնց: Ինչո՞ւ այսօր նոյն բոյն դրած է մեր հանրային կեանքին մէջ...

Ազատագրական պայքարի մեր հերոսները՝ անցեալին, պայքարեցան իրենց արեան գնով, որպէսզի գալիք սերունդները հայ ապրին եւ վառ պահեն ազգային ոգին: Հետեւելով անոնց օրինակին եւ հաւատարիմ մեր նահատակաց կտակին, պէտք է վերջ տալ անտարբերութեան հոգեբանութեան, որ աղէտալի հետեւանքներ կ'ունենայ Սփիւռքի մեր գոյատեւման պայքարին մէջ:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԱՅՆՃԱՐԻ մէջ, Սեպտեմբեր 20-ին, նշուած է Մուսա Լերան հերոսամարտի տօնը: Ս. Պօղոս Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Վարուժան Վրդ. Հերկելեան: Յաւարտ պատարագի, բակին մէջ պատարագիչը օրհնած է հերիսայի 18 կաթսաները:

**

ԼԻԲԱՆԱՆԻ հայկական վարժարաններու կարիքաւոր աշակերտներուն իբրեւ նպաստ Շայթօ ընտանիքը 10 միլիոն լ. ոսկի յատկացուցած է, ընդառաջելով առաջնորդ Արամ Արք. Քէշիշեանի փափաքին:

**

ՔԵՄՊՐԻՃԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Սեպտեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է Մուսա Լերան հերոսամարտի 72-րդ տարեդարձին նուիրուած հանդիսութիւն մը: Բացումը կատարած է Պօղոս Ճապրայեան: Մեսրոպ Արք. Աշճեան խօսած է հերոսամարտին մասին: Նիւ – Եորքէն Վարդան Քէօսէեան յանձն առած է Հայ Կեդրոնի շրջափակին մէջ Մուսա Լերան, ինչպէս նաեւ մեր բոլոր հերոսամարտերու յիշատակին կառուցուելիք յուշարձանի շինութեան ծախքերը հոգալ: Խօսք առած է Վազգէն Թէրզեան: Հանդէս եկած է երգիչ Լեւոն Գաթրճեան:

Յաջորդ օրը առաւօտեան պատարագած է Արտաւազդ Արք. Թրթռեան: Հերիսայի կաթսաները օրհնելէ ետք պատարագիչը ուղղուած է դէպի յուշարձանի զետեղման վայրը եւ օրհնած հողաշերտը: Յաւարտ արարողութեանց Հայ Կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, որուն բացումը կատարած է Ժան Պալճըեան: Խօսք առած են Վազգէն Տէր – Գալուստեան եւ Յակոբ Ճանպազեան: Փակման իր խօսքին մէջ Արտաւազդ Արք. շեշտած է, թէ հայ ժողովուրդը Սփիւռքի տարածքին անվերջ հերոսամարտի մէջ է, նո՛ր տեսակի հերոսամարտեր կը մղէ ու կը պայքարի ազգային դիմագիծի պահպանման համար:

**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ ազգային երեւօրեայ վարժարանի նոր շէնքի մարզադահլիճին մէջ, Սեպտեմբեր 26-ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի նպաստ եկեղեցւոյ կրթական նպատակներուն: Ներկայ եղած են 650 հոգի: Խօսք առած են հանդիսավարը՝ Եդուարդ Ֆրունճեան, հոգաբարձութեան ատենապետ տոքթ. Ժան Առաքելեան, Արմէն Քհնյ. Իշխանեան, Հրանդ Մարգարեան, Հ. Յ. Դ. Քանատայի Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Խաչիկ Յակոբեան եւ Թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեան: Հակառակ անոր որ նախապէս յայտարարուած է, թէ հանգանակութիւն տեղի պիտի չունենայ, սրտաբուխ նուէրներէ եւ ձեռնարկի եկամուտէ գոյացած է 300 հազար տոլարի գումար մը:

Յաջորդ օրը տեղի ունեցած է վարժարանի նոր շէնքին պաշտօնական բացումը: Ներկայ եղած են 800 հոգի, որոնց մէջ նաեւ՝ Քէպէքի Առողջապահական եւ Ընկերային հարցերու նախարար Տիկին Թերէզ Լավուա – Ռու: Խօսք առած են երեսփոխաններ Մարսէլ Փրիւտ'ոմ եւ Ռեմոն Կառնօ, նախարար Լավուա – Ռու, Մոնրէալի Թաղապետական Խորհուրդի փոխ – նախագահ Տիկին Քաթլին Վերտէն, տոքթ. Ժան Առաքելեան եւ առաջնորդ Մեսրոպ Արք. Աշճեան: Հանդիսութիւնը վարած է Վիգէն Թիւֆէնքճեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳԱՂԹԱԿԱՅԱՆՆԵՐ

**

ԼՈՂԱՐՇԱՒ
Քերթուածներ
Հեղինակ՝ ԿՈՐԻՒՆ ՇԱՀԻՆԵԱՆ
Պէյրութ (1987, 1978)

**

ՀԱՏԸՆՏԻՐ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ
Հեղինակ՝ ԱՆԵԼ
(Տոքթ. Կարօ Կարապետեան)
Նիւ – Եորք, 1986
Յառաջաբան՝ – Թորգոմ Արք.:

«ՈԶՆԻ»

ԱՄՈՒՍՆԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿՆԵՐ

Իր մեծահարուստ ընկերոջ մահուան լուրը յայտնելով, ամուսինը ասում է կնոջը:

– Կ'ուզէի՞ր նրա այրին լինէիր:

– Ինչպէ՞ս չես ամաչում, – յուզւում է կինը, – դու լաւ գիտես, որ ես միայն քո՛ այրին եմ ուզում լինել...:

**

– Երէկ գնչուհին տասը կոպեկով գուշակեց, որ կինս դաւաճանում է ինձ:

– Ի զուր փող ես ծախսել, ինձ հարցնէիր՝ ձրի կ'ասէի ...

**

Ընտանեկան թունդ վէճի ժամանակ կինը լացակումած ասում է.

– Աւելի լաւ կը լինէր, որ ես ամուսնանայի հրէշի հետ:

– Դա արդէն հնարաւոր չէր լինի: Օրէնքը արիւնակցական ամուսնութիւններ չի՛ թոյլատրում:

**

Պատկերացնո՞ւմ ես, ամուսինս գիտի, թէ ինչ է սպասւում իրեն առաջիկայ երեք տարում:

– Գնչուհի՞ն է գուշակել:

– Ջէ, դատարանն է որոշել:

**

– Ախր, շատ ամօթ է որ մեր աղջիկը երեխայ ունեցաւ մինչեւ հարսանիքը, – ասում է կինը:

– Խեղճ երեխան որտեղի՞ց իմանար, թէ երբ է հարսանիքը, – պատասխանում է ամուսինը:

**

Սկսնակ երգչուհին հարցնում է ամուսնուն.

– Ի՞նչ ես կարծում, իմ ձայնը պէտքակա՞ն է:

– Ի հարկէ, – պատասխանում է ամուսինը, – հրդեհի կամ վթարի ժամանակ քո ձայնը գին չի ունենայ:

**

– Իմ նուիրած կկու – ժամացոյցը լա՞ւ է աշխատում, սիրելիս:

– Օ՛, այո: Ժամը մէկ կկուն դուրս է գալիս եւ հարցնում. «Ժամը քանի՞ն է»:

Հաւաքեց՝ Տ. ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ԾՈՑԷՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԱԹՈՌԸ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

Ընդունելութեան սրահի տաք ու ապականած օդը շատ անախորժ թուեցաւ Արփիկի ու Աննայի, որոնք ճամբորդական փոքր պայուսակով մուտք գործեցին ապակեայ զոյգ դռներէն: Տօնական օրերու խանդէն ու ոգեւորութենէն զրկուած կաղանդի փայլուն երիզներն ու ձոխ զարդերը՝ մասամբ մը տժգունած, կը յամառէին տակաւին քիչ մը փայլ եւ գոյն մացնել հիւանդանոցի մռայլ ու անգոյն մթնոլորտին մէջ:

– Տիկինը մեր մօտ կը մնայ կարգ մը նախապատրաստական քննութիւններու համար իսկ դուք կրնաք առայժմ մեկնիլ. վաղը կէսօրին կրնայ Տոքթէօր Պերնարը տեսնել վերջնական արդիւնքի համար, – ըսաւ դիմաւորող հիւանդապահուհին սովորական թուղթերը լեցնելէ ետք:

Արփիկ, անխօս, իր կուրծքին սեղմեց Աննայի գլուխը, մատները իր մազերուն մէջ մխրճեց, յետոյ համբոյր մը դրոշմելով թոյլ տուաւ որ ան ընկերանայ անհամբեր շարժումներ ընող հիւանդապահուհին: Երկուքը անհետացան դռներէն ... մէկուն ետին մինչ Արփիկ վայրկեան մը քարացաւ, յետոյ, թոյլ ու կքած, դրան կողմը ուղղուեցաւ:

– Շնորհաւոր Նոր Տարի, – մրթմրթաց քթին տակէն տասատաղի ու պատերու շողշողուն զարդարման ակնարկ մը եւս նետելով, – շնորհաւոր Նոր Տարի...

Արփիկ չկրցաւ անմիջապէս բացատրել թէ իր աչքերը կճող պաղէն կը ջրոտէին թէ խոր ու անդիմադրելի յուզումէն: Ինքնաշարժ եղլելու ախորժակ չունէր, ոչի՛նչ ընելու ախորժակ ունէր. ձեռքերը գրպաններուն մէջ մխրճեց եւ թոյլ ու տկար քայլերով հետեւեցաւ զառիվարին, աննպատակ ու յուսահատ դիտելով Թոլսթոյ փողոցի երկար ու մոխրագոյն մայթերը՝ սառ ու անհուն տափաստանները կարող Սիպերիական ձմեռնաթաղի անվերջ երկաթուղագծին նման:

Փարիզի հեռաւոր ու մարած լոյսերու ուրուականները քիչ մը յոյս եւ ուժ պարգեւեցին Արփիկի, թոյլ տալով որ թաղ մը եւս երկարի իր աննպատակ պտոյտը:

Մայթերը աւելի կենդանի էին ու կարգ մը վաճառատուներ տակաւին լուսաւորուած: Պետերուն վրայ երբեմն լըման ու յաճախ պատռտած յայտարարութիւններու ու ծանուցումներու հայերէն գրութիւնները ջերմ ու անակնկալ հետաքրքրութիւն մը արթնցուցին Արփիկի մէջ, որ դանդաղեցաւ, զանոնք աչքէ անցուց, յետոյ սրտի անհուն գոհունակութեամբ մը ականջ դրաւ տկար բայց մօտէն եկող հայերէն երգի մը անոյշ մեղեդիին:

Հասա վարագոյրներ կը ծածկէին գօտեւիկ գինետան ներքին տեսարանը բայց հայերէն երգն ու ընկերացող աղմուկը բաւական տաք ու կենդանի մթնոլորտ մը կ'ենթադրէին վարագոյրէն անդին: Արփիկ ինքզինքը պրկեց, աչքերը չփեց ու մտաւ ներս:

...Եթէ կրկին գոյացուցանես, Աստուած ես. եթէ հոգաս ընդ մեր ամենատէր ես. եթէ կոչես ի մեղաց, այցելու ես. եթէ չարժանեացս ընծեռես, օրհնեալ ես. եթէ յորսողէն զերծուցես, փրկիչ ես. եթէ զեղցես ի քոյոցդ ի մեզ, հարուստ ես. եթէ նախ քան ի մէնջ խնդրելն դու կարկառեսցես, անկարօտ ես. եթէ լայնես ներութեանն, աներրիչ ես ...

Նախորդ գիշերուան խմիչքը քիչ մը ծանր կը ճնշէր Արփիկի ստամոքսին վրայ, որ Արարիա ընակութեան «չոր» տարիներուն սատրիճաննարար կորսնցուցած էր ալքոլ չէզոքացնելու իր կարողութիւնը: Համեմատաբար արեւոտ օրուան պարգեւած լաւատեսութեամբ զինուած ան մօտեցաւ Քլինիք Թոլսթոյի մուտքին, մեխակի ու վարդի փունջ մը սեղմած ձեռքին մէջ:

– Զարմանալի կառք, – ըսաւ Արփիկ ինքնիրեն դիտելով մայթին կից շարուած «սփոր» ինքնաշարժը, որ իր փոքր ու վայելուչ ներքնամասին մէջ քով – քովի դըրուած երեք աթոռներ ունէր փոխանակ սովորական երկուքին, – «Սիմքա – Մաթրա – Պակերա» ... հը՛հ ... կատակ կ'ըսեն, աւանկ ինքնաշարժ գոյութիւն չունի...

Հիւանդապահուհին ընկերակցութեամբ Արփիկ ուղղուեցաւ գրասենեակը Տոքթէօր Պերնարի, որ, իր բժշկական ճերմակ համազգեստը հանած, վերարկուն անցընելու կը պատրաստուէր:

– Տիկինին քննութիւնը յաջողութեամբ եւ առանց դժուարութեան անցաւ: Ուրախ եմ ըսելու, որ ամէն բան կատարեալ ու բաւական է, անցքերը ազատ, հետեւաբար այս արդիւնքով ո՛չ մէկ արգելք կը տեսնեմ յղութեան մը հաւանականութեան դէմ, – եզրակացուց ժըպտուն բժիշկը առանց նախաբանի, Արփիկի հետ ձեռնուելով ու մօտ կէս ժամ ետք տիկինին կրնաք այցելել. մինչ այդ ծաղիկները աշխատեցէք միշտ թարմ ու բուրումնաւէտ պահել:

Հանդարտ ու գոհունակ, Արփիկ տեղաւորուեցաւ սպասման սրահի բազկաթոռներէն մէկուն վրայ:

(Շար. 10)

ՀՈԼԱՆՏԱ. –

Պր. Հայկ Պիչաքճեան եւ զաւակները՝ Քրիսթոֆ եւ Օլիվիէ,

Պր. Գեղամ Անտոնեան (Փարիզ), ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ քրոջ՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ԳԵՂԱՆՈՅՇ ՊԻՉԱՔՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Անտոնեան)

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 16-ին, 74 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 15–ին Շարվիլօ – Փոն – տը – Շէրիի Ս. Նշան Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Շաւանողի գերեզմանատունը։

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

H. Bitchakdjian
Prof. v.d. Girtenstr. 3
6524 R. G. Nimègue
PAYS - BAS

ՄԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

ՏՕՆ ԳԻՒՏ ԽԱՉԻ

Հոկտեմբեր 25, Կիրակի, Գիւտ Խաչի տօնի ուրախ առիթով, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ,

Նախագահութեամբ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ
Կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Վիէնի Դպրաց Դասին կողմէ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Dimanche 25 Octobre à 15 heures 30
SPECTACLE UNIQUE
Jean - Yves CHETAIL raconte
pour les *adultes* et pour les *enfants*

L'EPOPEE DE DAVID DE SASSOUN

au CENTRE CULTUREL ŒCUMENIQUE
39, rue Courteline — Villeurbanne
Location des places :

— Maison de la Culture Arménienne de Décines
— FNAC — Lyon
— KRIK : 11, ave. Henri Barbusse, Villeurbanne.

Prix des places :
40 Frs. adhérents de la MCAD (vente exclusive à la MCAD à l'avance).
50 Frs. prix adultes.
30 Frs. enfants de 6 à 12 ans.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Արմէն Պուտաքեան եւ աղջիկը կը ծանուցանեն թէ հոգեհան – գստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Հոկտեմբեր 25, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ԱՆԳԻՆԷ ՊՈՒՏԱՔԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Խերեան)

մահուան քառասունքին, ինչպէս նաեւ իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊՈՒՏԱՔԵԱՆԻ

մահուան 14–րդ տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

Ըստ իրենց սիրելի մօր՝ Անգինէ Պուտաքեանի փափաքին, Տէր եւ Տիկին Ա. Պուտաքեան անոր յիշատակին նուիրատուութիւն մը կ'ընեն «Յառաջ»ին։

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

CONFÉRENCE

Dans le cadre de ses conférences mensuelles, le Centre Culturel Saint Mesrob présente :

Mme Béatrice KASBARIAN - BRICOUT

qui nous parlera de

MEKHITAR GOCH
et
VARTAN AYGUEKTSI
Fabulistes arméniens du Moyen - Age

le Jeudi 22 octobre à 20 h 30

au Centre Saint - Mesrob
10 bis, rue Thouin — Paris 5e

Comme d'habitude, un buffet froid sera servi à ceux qui le désirent.

Prière de s'inscrire. :
Tél. : 43 - 26 - 50 - 43
ou 42 - 78 - 31 - 93.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի խորհրդակցական հանդիպումը Կիրակի, Հոկտեմբեր 25, ժամը 9.30–էն սկսեալ, Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ, 17, ռիւ Պլէօ, մեթրօ Քատէ։

Բոլոր խաչուհիները հրաւիրուած են իրենց մասնակցութիւնը բերելու։

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի բացառիկ Շրջանային Ժողովը՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 24, ժամը 20.30–ին, Փարիզի Մշա – կոյթի Տան մէջ։

1947 - 1987
40 ANS - 40 ŒUVRES

22 OCTOBRE —— 25 DECEMBRE

Accrochage de Fête à l'occasion de son 40ème anniversaire

GALERIE FRAMOND
3, rue des Saints - Pères — PARIS 6e

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Խաչիկ Ղազարոսեան – Հաւէր ընտանիքը, Պերճ Պետրոսեան ընտանիքը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Հոկտեմբեր 25, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ ի յիշատակ՝

ԳՈՀԱՐԻԿ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան 20–րդ տարելիցին,

ՀԱՅԿ ԽՍԱՊԱԼԵԱՆԻ

մահուան 7–րդ տարելիցին,

ՄԱԼՎԻՆԷ ԽՍԱՊԱԼԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Ղազարոսեան)

տարելիցին

ԱԼԻՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան 6–րդ տարելիցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշա – տակը յարգողներուն։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ
57ՐԴ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

«ՆՈԹՐԸ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ»
ՈՍԿԵՋՕԾ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 25, առաւօտեան ժամը 11.15–ին հայկական ծէսով ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի, Մարսէյլի «Նոթրը Տամ Տը Լա Կարտ» Աստուածամօր նուիրուած ուխտավայրին մէջ, հայկական 57–րդ ուխտագնացութեան առիթով։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՍԱՐԳԻՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ
ժողովրդապետ Մարսէյլի եւ Շրջակայքի Հայ Կաթողիկէ Համայնքին

REGION LYONNAISE

RADIO ARMENIE

— Nouvelle fréquence 93.7 —

CHARLES VILLENEUVE
présentera et dédicacera son livre

L'HISTOIRE SECRÈTE DU TERRORISME

le vendredi 23 octobre
à partir de 20 h 30
à La Maison de la Culture arménienne
45, rue de la Défense
ISSY LES MOULINEAUX

Ս. ԽԱՉ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան, Առաջնորդ Կաթողիկէ Հայոց, Ֆրանսայի, կը կատարէ Քահանայական Ձեռնադրութիւնը՝

ՄԻՔԱՅԷԼ (ԱՆԹՈՒԱՆ) ՍՐԿ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

Անդամ Զմմառեան Միաբանութեան Շաբաթ, Հոկտեմբեր 24, կէսօրէ ետք ժամը 4–ին, Փարիզի Ս. Խաչ Աթոռանիստ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ։

Յաջորդ օրը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 25, առաւօտեան ժամը 11–ին, նորօծ վարդապետը իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէ նոյն եկեղեցւոյն մէջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլլի Վարդաշէն Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Սեպտեմբեր 27–ի մատաղօրհնութեան առթիւ. –

Տէր եւ Տիկին Զարեհ Տէզիրմէնճեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Հիճազօղլու, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Սողիկեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Մանկասարեան, Նազգաշեան ընտանիք, Տիկին Րօզա Սթաթեան, Տէր եւ Տիկին Արա Շիրինեան, Տէր եւ Տիկին Կարօ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Մանճըլըք, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պարսիկեան, Տէր եւ Տիկին Սարաֆեան 500–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Քօբէրէք, Պարոններ՝ Արման եւ Պերճ Կուրտիկեան, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Էպէօղլու, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Էօզգայա, Պետեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Էօզգայա 400–ական Ֆր., Տիկին Անի Տիւշէն, Տէր եւ Տիկին Նուպար Քիւրէլեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մանուկեան, Պր. Տիրանեան 300–ական Ֆր., Տիկին Զօրայեան, Պր. Յակոբ Ինճէեան, Պր. Աղասի Դարբինեան, Տիկին Արշալոյս Միւթէվէլեան, Տիկին Ալիս Հաննեան, Պր. Զարեհ Ալեքսանեան, Պր. Յակոբ Գօվուշօղլու, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան, Տիկին Զապէլ Տէր – Յակոբեան 200–ական Ֆրանք։

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Յաղթական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27–ին։

LES EDITIONS MAZENOD — LE CENTRE DE RECHERCHES SUR LA DIASPORA ARMENIENNE

à l'occasion de la parution de l'ouvrage

Les ARTS ARMENIENS

de PATRICK DONABEDIAN
et JEAN-MICHEL THIERRY

ont le plaisir de vous inviter
à l'une des soirées de présentation exceptionnelle :

Sous la présidence de Monsieur Jean-Claude LUC
Directeur de l'Information et de la Communication au Ministère de l'Education Nationale

jeudi 29 Octobre à partir de 19h.
Vendredi 30 Octobre à partir de 19h.
Samedi 31 Octobre, portes ouvertes de 15h. à 20h.
(Le Mercredi 28 Octobre portes ouvertes à l'intention des écoles et des bibliothèques).

AU CENTRE DE DOCUMENTATION ARMENIEN
36, rue de Trévise, Paris 9e

AU PROGRAMME : *Une exposition des illustrations couleurs extraites de l'ouvrage.* —— *Présentation d'un audio-visuel sur les ART ARMENIENS réalisé par les EDITIONS MAZENOD.* —— *Vente et signature de l'ouvrage.*

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
22

JEUDI
22 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.601 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 63e ANNÉE — No 16.601

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱԿԱՐԱՆ

ԲԱՐԵԼԱՒՈՒՄ

Չորեքշաբթի առտու, առաջին լուրերը, որոնք կը հասնէին Թոքիոյէն ցոյց կու տային թէ զգալի վերականգնում սկսած է, ինչ որ որոշ լաւատեսութիւն մը կը ներշնչէր: Պէտք է ըսել որ նախորդ օրը, ծերունազարդ (96 տարեկան) բայց միշտ արթուն եւ նոյնքան ողջամիտ ելմտական հարցերու մէջ, Անթուան Փինէ կը վերլուծէր կացութիւնը, ապահովութիւն տալով թէ կացութիւնը պիտի բարելաւուի եւ կը թելադրէր՝ գնել, ոչ թէ ծախել: Նիւ-Եորքի սակարանն ալ սկսած էր «մէջքը շտկել» եւ Տաու Ճոնսը, Երեքշաբթի օր 102 կէտ կը շահէր, «Սեւ Երկուշաբթի»էն ետք (508 կէտ կորուստ), որ դիւրին պիտի չմոռցուի, ըստ մասնագէտներու: Կը թուի որ Գերմանիա, որոշ չափով, օգնութեան հասած է Միացեալ-Նահանգներուն (գրած էինք, առջի օր, որ Ելմտական երկու նախարարները գաղտնի տեսակցութիւն ունեցած էին) վերականգնելու համար կացութիւնը: Տոլարը կայուն դարձաւ եւ ամերիկեան երկու դրամատուները կէս կէտով կ'իջեցնէին իրենց ծառայող շահարաժինի սակը, մինչ ամերիկեան դաշնակցային Պահեստը կը յայտարարէր թէ պատրաստ է հնչուն դրամ հրապարակ հանել զօրավիգ կենալու համար տնտեսական եւ ելմտական դրութեան: Բայց եւ այնպէս, Երկուշաբթի օրուան կորուստը այնքան ծանր կշռած է Ամերիկայի վրայ (500 միլիառ տոլար) որ դարմանը ժամանակի կը կարօտի:

**

Չորեքշաբթի առտու, Թոքիոյէն հասած նոր լուրեր, կը հաղորդէին որ սակարանը փակուած էր երբ արժեթուղթերը յաւելում կը կրէին, ուրեմն լաւ նշան էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԿՐԱՅՆԱՅԻ ԼՐԱԳՐՈՂԻ մը խորհրդաւոր մահը սկսած է աղմուկ հանել, Խորհրդային Միութեան մէջ, քանի որ անոր ձերբակալութիւնը եւ բանտարկութիւնը արդէն անբնական էին եւ կը թուի որ Վիկտոր Բերխին մեռած է Յուլիսին, բանտը, շատ հաւանաբար հարցաքննութիւններու ատեն կրած չարչարանքներէն: Մահուան լուրը կը հաղորդէ Կուարտիրը, պաշտօնաթերթը Մեդիցինսկայա Կազետա-ի: Լրագրողը, 57 տարեկան, ձերբակալուած էր 1986 Յուլիսին, որովհետեւ «տեսնուած էր միայն ներքնաշապիկով մը» Վորոշիլովգրադի մէկ պանդոկը: Իրականին մէջ, բուն պատճառը այլ էր: Համարձակած էր հրապարակել Ուկրանիոյ այդ շրջանի հանքագործներուն ողբերգական կեանքը: Այսօր, Կլազնոստը թոյլ կու տայ որ բաւական տեղեկութիւններ հանին եւ հաստատուի որ Բերխին չէ դիմացած ոչ չարչարանքներուն, այլեւ այն սրսկումներուն, որոնք կատարուած են իր վրայ, զինքը վերակենդանացնելու համար, երբ ուշաթափ ինկած էր:

«ԼԸ ՄՈՆՏ» այն թերթն է (կամ՝ էր) որու անունը կարելի չէր տալ առանց «ըջախոհ» ածականը փակցնելու: Եւ սակայն, կը թուի որ սկսած է հակաձէպ լուրերով ծուղակներ իյնալ: Այսպէս, Երեքշաբթի իրիկուն (Հոկտեմբեր 21-ի թիւ) իր 9-րդ էջին վրայ կը հաստատէր որ Արդարութեան նախարարութիւնը պարտադրած է փոփոխութիւն մը դատական վարիչին գեկոյցին մէջ, այսինքն՝ առաջին գեկոյցի մը մէջ, շարադրուած վարիչին կողմէ, չէ եղած նախարարին վերաբերող պարբերութիւն մը, որ աւելցուեր է յետագային եւ առանց իր գիտակցութեան: Արդ, Չորեքշաբթի օր, «Ֆիկառօ» կը հրատարակէր երկու գեկոյցներուն պատճէնները, յար եւ նման եւ դատական վարիչն ալ կը հաստատէ որ իր գեկոյցն է որ հրատարակուած է: Ցաւալի է որ, իրարու ձեռքէ լուր խլելու, scoop-ներ կեր տալու ընթերցողներուն պատճառ դարձած են որ օրէ օր անհետանայ ինչ որ — էր երբեմն — պատիւն էր լրագրութեան, այսինքն՝ նուազագոյն լրջութիւն, արհեստի բարոյական մը եւ փարկի ինքնագիտակցութիւն մը: Եթէ ճիշդ է — եւ դժուար թէ ճիշդ չըլլայ — գեկոյցին վերաբերող այս աչքումը, պէտք է խիստ կերպով ցաւիլ որ «Մոնտ»ն իսկ վստահելի ըլլալէ կը դադրի:

ՀԱԻԱՆԱՅԻ մէջ, ներկայացուած է խորհրդահայ երգահան՝ Եուրի Զաքարեանի «էրնէսթ Հէմինկուէյ» օփերան:

ՊԵՀԻՃԷ ՊՈՐԱՆԻ յուղարկաւորութեան ներկայ եղած են աւելի քան 15 հազար հոգի, Կիրակի օր, Պոլիս: Թուրքիոյ Աշխատաւորներու կուսակցութեան նախագահուհին եւ միացեալ համայնավար կուսակցութեան պատուոյ նախագահուհին (երկու կուսակցութիւններն ալ արգիլուած են) Պրիւսէլի մէջ մեռած էր, նախորդ շաբթուն: Թուրքիոյ քաղաքական կուսակցութեան մը առաջին կին ղեկավարն էր:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ֆրանսական դեսպանատան պաշտօնէութիւնը նուազեցաւ արձակուրդներու վազորդային: Շուրջ տասը պաշտօնատար չվերադարձան, իբրեւ հետեւանք Արտաքին նախարարութեան որոշումին: Պաշտօնական շրջանակները կը հերքեն թէ դեսպանատունը սպառնալիքներու առարկայ եղած ըլլայ, ինչպէս գրած են կարգ մը թերթեր:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Խորհրդարանի նախագահ վերընտրուեցաւ, չորրորդ անգամ ըլլալով, Հիւսէյն Հիւսէյնի, 48 տարեկան, շիի: Ներկայ եղած են 67 երեսփոխան եւ Հիւսէյնի ընտրուած է, առաջին քուէարկութեամբ իսկ, 51 ձայնով (15 ճերմակ քուէ եւ մէկ ձեռնպահութիւն):

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻԳ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10 — 12)

ՍՊԻՏԱԿԻ ՓԱՌԱՏՕՆԸ
ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ Է

Սպիտակի մէջ վերջ գտած է «Գրականութեան եւ արուեստի օրեր» տօնահանդէսը: Շաբաթ մը շրջանին կեդրոնը եւ բոլոր գիւղերու մէջ տեղի ունեցած են համերգներ, հանդիպումներ արուեստի ասպարէզի ծանօթ դէմքերու հետ: Փառատօնը սկսած է «Կերպարուեստի Օր»ով: Սպիտակի Մշակոյթի Տունը ցուցահանդէսին ներկայացուած են նկարիչ Արտաշէս Յունանեանի, ճարտարապետ Ա. Գայդէեանի, սիրող նկարիչներ Ս. Մուրադեանի եւ Ռ. Կարապետեանի գործերը: Երկրորդ օրը տեղի ունեցած են հանդիպումներ Սիլվա Կապուտիկեանի, Ռաֆիկ Դաւոյեանի, Լիւդմիլա Դուրեանի, Նանաէն Միքայէլեանի եւ այլոց հետ: Շարժանկարի եւ թատերական ներկայացումներու օրերուն հանդիպումներ տեղի ունեցած են Սօս Սարգսեանի, Գալիա Նովէնցի, Ալբեր Մկրտչեանի եւ այլ դերասաններու եւ բեմադիրներու հետ: Տեղի ունեցած են նաեւ մարզական խաղեր: Փառատօնը աւարտած է մեծ համերգով մը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

Հ.Մ.Ը.Մ. ԼԻՈՆ — ՏԷՍԻՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Ֆրանսայի ախոյենութեան գծով, Շաբաթ իրիկուն Վալանսի Հ. Մ.-ը, Ավինեօնի մէջ, չէ կրցած չէզոքացնել հակառակորդ դաշտի վրայ խաղալու խոչընդոտները եւ պարտուած է 3 – 1-ով: Անյաջողութիւն մը՝ որ հայանուն ակումբը կ'իջեցնէ երկու աստիճան վար դասաւորումի տախտակին վրայ, 8-րդ:

Այս շաբթու վերջը՝ 11-րդ մրցում, Վալանս, իր դաշտին վրայ կը խաղայ համբաւաւոր Օլէմփիք տը Մարսէյլի պահեստի խումբին դէմ:

Արհեստավարժ մեծ ակումբներու պահեստիներուն կազմը յաճախ կը փոխուի, անանկ որ անտեղի է փորձել նախատեսել մրցման ելքը: Մաղթենք որ Վալանս կարենայ գոնէ հաւասար արդիւնք մը ձեռք ձգել:

**

Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն, – Տէսին խաղացած է ի հաշիւ Ֆրանսայի բաժակին եւ յաղթած է: Յաղթած է դժուարութեամբ (1 — 0) Վիլէօրպանի Ալժերացիներու խումբին:

Այսպէսով, Հ. Մ. Ը. Մ. պիտի կրնայ մասնակցիլ բաժակի չորրորդ շրջանին: Այս տարի Ֆրանսայի բաժակին մասնակցեցան 4711 ակումբներ՝ որոնց կէսէն աւելին արդէն դուրս մնացած են. ասոնց մէջ կան նաեւ՝ Ֆրանսահայ ակումբներուն մեծամասնութիւնը:

Պիտի շարունակեն մրցաշարքը՝ Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսին, Սէն – Թ'Անթուան եւ Վալանս: Այս վերջինը երկու շրջան վերջ միայն պիտի մտնէ ասպարէզ:

Յառաջիկայ Կիրակի, ախոյենութիւն Լիոն – Տէսինի համար: Կ'ընդունի Օյոնայի խումբը, որ նորեկ մըն է պատուոյ դասակարգին մէջ որ ըսել չէ թէ տկար կազմ մըն է: Հ. Մ. Ը. Մ. դժուարութիւն պիտի ունենայ յաղթելու:

Դաշնեալ ախոյենական գծով, Վալանսի պահեստին կը խաղայ Էչիրոլի մէջ, Կրընոպլի մէկ արուարձանը:

Նահանգային բաժակներու ի հաշիւ, անբախտ Կիրակի մը հայանուն ակումբներուն համար: Վիէն պարտուած է Հըրշէջներու ակումբէն (1 – 0): Պարտուած՝ նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս եւ Իսի, յաջող ապառ հարուածներու տարբերութեամբ:

Յառաջիկայ Կիրակի, վերադարձ ախոյենական մրցաշարքին: Ալֆորվիլ կը խաղայ Շանփինյիի մէջ Փորթուկալցիներուն դէմ, Իսի կ'ընդունի Վոլթէր ակումբը, Հ. Մ. Մ. կը խաղայ Քրէթէյի դէմ, Հ. Մ. Ը. Մ.-ին մրցակիցն ալ պիտի ըլլայ Իր – Ս. Փարիզ 11-ը:

**

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ ՋԱԽՈՂ ԿԻՐԱԿԻ ՄԸ

Մարսէյլի հայ երկու ակումբները յաջող ելոյթներ չեն ունեցած անցեալ Կիրակի: Այսուհանդերձ, Սէն – Թ'Անթուանի Հ. Մ.-ը լաւ պաշտպանողական մը կազմակերպած է, Նիսի մէջ, արհեստավարժ ակումբին երրորդ խումբին դէմ եւ պարտուած է նուազագոյն տարբերութեամբ (2 – 1). Ա. Տէրձակեան նշանակած է Սէն – Թ'Անթուանի կոլը:

Աւելի ծանր պարտութիւն մը Հ. Մ. Ը. Մ. – Արծիւի համար՝ որ ընկրկած է, իր դաշտին վրայ, Մարինյանի առջեւ (5 — 1):

Յառաջիկայ Կիրակի, Սէն – Թ'Անթուան կ'ընդունի Լա Սիօթայի խումբը՝ որուն կրնայ յաղթել: Արծիւ կը խաղայ Մուանս – Սարթուի մէջ՝ որ, Քաննի մօտ երկու հազար բնակչութեան աւան մըն է, բայց ունի լաւ խումբ մը, պարտուած է առաջատարէն՝ միայն մէկ կէտով:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱՀ

ՎԱԶԳԷՆ ՄԻՐԶԱԲԷԿԵԱՆԻ
(ՎԱՆԲԷԿ)

Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»ի Հոկտեմբեր 5-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Հոկտեմբեր 4-ին իր մահկանացուն կնքած է յեղափոխական անցեալի տէր եւ ազգային – հանրային կեանքի ծանօթ դէմքերէն Վազգէն Միրզաբէկեան, գրական ծածկանունով Վանբէկ:

Ծնած էր 1897-ին՝ Շուշի (Ղարաբաղ): Փոքր տարիքէն ականատես ըլլալով իր տունը տեղի ունեցող յեղափոխական եւ մտաւորական դէմքերու հանդիպումներուն, տոգորուած է անոնց գաղափարներով եւ իր մէջ խմորուած է յեղափոխական ասպարէզին նուիրուելու փափաքը: Դպրոցական տարիներուն Շուշիի մէջ ղեկավարած է աշակերտական միութիւնը եւ ընկերներու հետ գաղտնի հրատարակած խմորատիպ թերթ մը: Դպրոցը աւարտելէ տարի մը առաջ ցարական իշխանութիւններու կողմէ ձերբակալուած եւ բանտ նետուած է: Միջնակարգը աւարտելով Վազգէն Միրզաբէկեան զէն ի ձեռին նուիրուած է հայկական ազատագրութեան: 1918 – 19 թուականներուն մասնակցած է Թուրքերու դէմ հերոսական կռիւներու. ապա անցած է Երեւան. մտած է Ալեքսանդրապոլի զինուորական վարժարանը: 1920 Սեպտեմբերին մասնակցած է հայ – թրքական կռիւներուն եւ վիրաւորուած: 1921-ին մասնակցած է նաեւ Փետրուարեան ապստամբութեան: Այնուհետեւ անցած է Զանգեզուր, ապա Թաւրիզ: 1929ին ամուսնացած է: 1934-ին փոխադրուած է Թեհրան: Թաւրիզ թէ Թեհրան, տարիներ լծուած է հանրային եւ կրթական աշխատանքներուն: Աշխատակցած է «Ալիք»ին: Տուած է դասախօսութիւններ:

**

ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿ ՄԸ ԵՒՍ ԻՐԱՆ — ԻՐԱՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

Իրան — Իրաք պատերազմի Սարտաշտի ճակատին վրայ Սեպտեմբեր 17-ին զոհ գացած է 21-ամեայ հայ երիտասարդ մը՝ Յովհաննէս Բարսեղ: Ծնած էր Ուրմիոյ Բարատուր գիւղը. յաճախած Ուրմիոյ հայկական վարժարանը: Աւելի քան տարի մըն է, որ կը կռուէր Սարտաշտի ճակատին վրայ:

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Երկուշաբթի օրուան յետաձգուած 4-րդ հանդիպումը – որ 100-րդն էր երկու ախոյեաններուն – շարունակուեցաւ Երեքշաբթի եւ վերջ գտաւ Գասպարովի յաղթանակով: Այդ խաղէն ետք, Գարբով – Գասպարով հաւասար էին՝ 2 — 2:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՅԵՐԷՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ Բ. ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԸ

(ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ)

Գրեց՝ ՌՈԲԷՐ ՏԷՐ – ՄԵՐԿԵՐԵԱՆ

Գիտական բարձր մակարդակի միջազգային գիտաժողովի մը մասնակցիլը ինքնըստինքեան ձեր առջեւ կը բանայ նոր, ինքնատիպ շրջանակի մը դուռները, շրջանակ մը որուն մէջ մարդկային յարաբերութիւնները եւ մանաւանդ անոնց բանական հետաքրքրութիւնները չափազանց հեռու են առօրեայ սովորական հոգերէն: Հայերէնագիտութեան Միջազգային Բ. Գիտաժողովը բացառութիւն չկազմեց. մասնակցողները միջազգային համբաւ վայելող լեզուաբաններ են, որոնք հրապուրուած մեր լեզուին եւ մեր բազմադարեան քաղաքակրթութեան արժանիքներով, իրենց լեզուաբանական ուսումնասիրութիւններուն մէկ մասը կը յատկացնեն հայերէնագիտութեան: Անոնց մէկ մասը հնդեւրոպական լեզուներու մասնագէտներ են, այսինքն լեզուաբանութեան այն բաժինը որ կ՚ուսումնասիրէ այդ լեզուընտանիքին տարբեր ճիւղերուն մէջ կատարուած հնչիւնական – հնչութային եւ ձեւաբանական փոփոխութիւնները: Մեր մայրենին ալ այդ լեզուընտանիքը կազմող շղթային կարեւոր օղակներէն մէկն է: Յիշենք նաեւ, որ հայերէն այբուբենը ամէնէն աւանդական համակարգերէն մէկն ըլլալով պահպանած է տարբեր ժամանակաշրջաններուն հնչիւնական արժէքները: Ահաւասիկ պատճառ մը եւս որպէսզի յայտնի համեմատաբաններ իրենց ժամանակին մէկ մասը նուիրեն գրաբարին եւ աշխարհաբարին ուսումնասիրութեան: Գիտաժողովին կը մասնակցէին նաեւ լեզուի պատմութեան, համեմատական քերականութեան, բարբառագիտութեան մասնագէտներ, ինչպէս նաեւ բառագիտութեամբ, բառարանագրութեամբ եւ տեքստաբանութեամբ զբաղող լեզուաբաններ:

Երեւանի մէջ համաժողովները, գիտաժողովները կը կազմակերպուին գրեթէ անթերի՝ սիրալիր ընդունելութիւն, հիւրընկալ գործընկերներ, լեցուն աշխատանքի ծրագիր, երեկոյեան համերգներ, մէկ ամբողջ օր յատկացուած շրջագայութեան դէպի գեղատեսիլ վայրեր, ճանճրանալու ժամանակ չէք գտներ: Ակնյայտ էր, որ հինգ տարի առաջ, առաջին գիտաժողովին մասնակցողները ուրախութեամբ կը վերադառնէին արտասահմանեան եւ տեղացի գործընկերները, իսկ առաջին անգամ մասնակցողները, կարդացած ըլլալով միւսներուն հրատարակած յօդուածները կամ գիրքերը, գիրար կը ճանչնային գոնէ անունով: Եւ բոլոր լեզուագէտները միասին համախմբուած կը կազմեն այդ ինքնատիպ շրջանակը, որուն մէջ հաղորդակցութիւնը այնքան անբռնազբօսիկ է, այնքան բնական ու անմիջական: Չէ՞ որ բոլորը հետաքրքրող, յուզող խնդիրներուն, ուսումնասիրութեան առարկայ եղող հարցերուն ընդհանուր յայտարարի բերողը Հայոց լեզուն եւ մշակոյթն է: Հայերէն առօրեայ խօսակցութեան նիւթերն անգամ կը դառնան լեզուաբանական մօտեցման եւ բացատրութեան առարկայ: Լեզուագէտներուն միջեւ հաստատուող ուղղակի, անմիջական կապերը չափազանց կարեւոր ու անփոխարինելի աւանդ են հայերէնագիտութեան յետագայ զարգացման համար:

Սակայն չմոռնանք ամենակարեւորը՝ հաղորդումները. կարդացուեցան 100-էն աւելի զեկուցումներ (կազմուած էր 3 մասնաճիւղ՝, 1) հայերէն համեմատական քերականութեան, 2) լեզուի պատմութեան եւ բարբառագիտութեան, 3) տեքստաբանութեան, բառարանագիտութեան եւ բառագիտութեան: Իւրաքանչիւր մասնաճիւղ աշխատանքի օրական 3 նիստ ունէր, որոնք տեղի կ՚ունենային 3 տարբեր սրահներու մէջ): Հաղորդումները կարդացուեցան աշխատանքի հինգ պաշտօնական լեզուներով՝ հայերէն, անգլերէն, ֆրանսերէն, ռուսերէն եւ գերմաներէն:

Զեկուցումներուն գրոյթները նախապէս հրատարակուած ըլլալով, որոշ հաղորդումներ աւելի մեծ թիւով ունկընդիրներ կը գրաւէին քան միւսները, որոնք շատ մասնագիտական ըլլալով կը հետաքրքրէին միայն արուեստավարժ լեզուաբանները: Սակայն ընդհանուր առմամբ, ունկնդիրներուն համեմատաբար մեծ թիւը, կազմուած հայերէն բանասիրական բաժնին ուսանողներէն, միջնակարգ դպրոցներու Հայոց լեզուի ուսուցիչներէ եւ պարզապէս Հայոց լեզուն սիրողներէ, ցոյց կուտայ որ գիտաժողովը մեծ իրադարձութիւն էր հայերէնագիտութեամբ զբաղողներուն ու Հայոց լեզուով հետաքրքրուողներուն շրջանակներուն մէջ: Գիտաժողովին մասնակցողները համալսարանական հայագիտական կեդրոններուն մէջ լեզուաբանական ծրագիրներ հետազօտողներ են կամ գրաբարի ու աշխարհաբարի դասախօսներ: Այդ համալսարանները ներկայացնող երկիրներուն թիւը՝ Միացեալ – Նահանգներ, Իտալիա, Հոլանտա, Ֆրանսա, Արեւմտեան – Գերմանիա, Հոլանտա, Ճափոն, Պելժիա, Դանիա, Իսլանտա, ինչպէս նաեւ Խորհրդային Միութեան տարբեր քաղաքները՝ Մոսկուա, Լենինգրադ, Թիֆլիս, Տաշքենտ եւլն., կ՚ապացուցանէ որ այսօր գիտական բարձր մակարդակի հայերէնագիտութիւնը կը հետաքրքրէ աշխարհի ճարտարարուեստական երկիրներու մեծ թիւով լեզուաբան — գիտնականները: Իւրաքանչիւր լեզուաբան իր ուսումնասիրութեամբ նոր նպաստ մը բերաւ հայերէնագիտութեան ընդհանուր կառոյցին: Հաղորդումները նպաստեցին հայերէնագիտական զանազան ընդգաւառներուն հետ կապուած ընդհանուր մշակութային խնդիրներուն աւելի լաւ բացատրութեանը, անոնք աւելի եւս խորացուցին մեր գիտելիքները, ժամանակակից հայերէնի զարգացման միտումներուն շուրջ արծարծուեցան նոր հարցեր ու եղան նոր առաջարկութիւններ: Կարդացուած բոլոր զեկուցումները պիտի տպագրուին տարբեր լեզուներով, եւ այս միջոցով մեր լեզուին եւ մշակոյթին արժէքները աւելի լաւ պիտի տարածուին եւ ճանչցուին աշխարհի զանազան երկիրներու մէջ: Աս ալ ինչ որ չափով մեր գոյատեւման պայքարին մաս կը կազմէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՈՒՍԱՆՆԱ ՍԱՖԱՐԵԱՆ

ԳԵՂԵՑԻԿ ԵՒ ՀԻՒԹԵՂ ՁԱՅՆ

Ցայտնութիւններ կան՝ որոնք իրենց առաջին իսկ մուտքով կը հաստատեն հետաքրքրական իրողութիւն մը. շարունակութեան խորհուրդն է այդ:

Վերջերս հեռատեսիլէն, ձայնասփիւռէն եւ համերգային դահլիճներէն կը լսենք Սուսաննա Սաֆարեանի ձայնը, երգը ու կը տարուինք ոչ միայն այդ ձայնին թողուցած ազդեցութեամբ, այլեւ թախծոտ ու լուսաւոր խոհերով:

Ըսինք՝ կը տարուինք թախծոտ խոհերով: Դեռ երէկ կորսնցուցինք մեր ժողովրդական եւ գուսանական երգերու անզուգական մեկնաբանը՝ Լուսիկ Քոչեանը, անոր ձայնն ու երգելու ձեւը այնպիսի բնականութիւն ունէր, ինչպէս լեռնային ջինջ վտակի կարկաչը:

Այսօր, ահա, տարիճանաբար եւ հաստատուն քայլերով իր տեղը կը գրաւէ Սուսաննա Սաֆարեան: Մենք չէինք ուզեր Սուսաննան փոխարինողի դերին մէջ դիտել: Աշխարհի եւ արուեստի ասպարէզին մէջ ամէն ոք անփոխարինելի է: Իւրաքանչիւր երեւոյթ իր նախորդէն տարբերելու, զանազանուելու առաւելութիւնը պէտք է ունենայ:

Հազիւ տասնամեակ մըն է, որ հայ ժողովրդական երգը իր նոր արտայայտութիւններով հաճելի յուզումի մէջ կը պահէ մեզ: Նոր համոյթներ, նոր երգիչներ՝ ծանօթ ու անծանօթ, մոռացութեան քօղէն տակէն լոյս աշխարհ կը բերեն մեր ոչ – հեռաւոր նախնիներու երգերը՝ յայտնութեան չափ հաճելի ու շահեկան, ծանօթացնելով մեզ մեր էութեան կորսուած մէկ մասը: Այս շարժումին մէջ իր կարեւոր տեղը ունի Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցի ժողովրդական բաժնի դասախօս Արուսեակ Սաֆարեան: Հոն շատ բան սորվաւ Սուսաննա եւ ի պատիւ իրեն, պէտք է ըսել նաեւ, որ ան բնականէն ունէր հայ երգի բնազդական ըմբռնողութիւն՝ խիստ գնահատելի արժանիք:

Եւ խնկապէս, Սուսաննա Սաֆարեան օժտուած է շատ գեղեցիկ, տաք, հիւթեղ, տխրաժալուր ձայնով, ուր կան նաեւ լուսաւոր տխրութեան երանգներ:

Սակայն, այլ բան է օժտուած ըլլալ յիշեալ արժանիքներով եւ այլ բան՝ այդ յատկութիւնները օգտագործելու կարողութիւնը: Երբ կը լսենք Սուսաննա Սաֆարեանը, ամէնէն առաջ մեզ կը գրաւէ անոր անբռնազբօս մեկնաբանութիւնը, այնքան բնական, որ չենք մտածեր, թէ այդ բոլորը մտածուած, ջանասէր աշխատանքի արդիւնք են: Յստակութիւնը, բնականութիւնը, պարզութիւնը Սուսաննայի մեկնաբանած երգերու էական յատկանիշներն են:

Սուսաննա Սաֆարեանի յայտագրի կարեւոր մասը կը կազմեն մեր ժողովրդական երգերը, գուսանականները, ինչպէս նաեւ՝ մեր երգահաններու յօրինածները:

Երբ կը լսենք «Վայ սիրահարին», «Նշխր լաօ», «Պանդուխտի երգը», «Ղարիբ եմ, ղարիբ» եւ այլ բազմաթիւ ժողովրդական երգեր, կը զգանք հայ գեղջուկ երգի անխառն գեղեցկութիւնը, կը զգանք՝ որ ոգի ու մարմին կ՚առնեն մեր բնաշխարհի, կեանք ու կենցաղի հրջմարտի պատառիկները:

Երբ Սուսաննա Սաֆարեան կ՚երգէ Դանիէլ Ղազարեանի «Արծուի սէրը», կամ Համբարձում Պէրպէրեանի «Անոր»ը, ի յայտ կուգան երգահանին յղացքի հետաքրքրական մեկնաբանութիւնները:

«Արծուի սէրը», որ, ի դէպ, Սուսաննա առաջինը եղած է երգող, կը հնչէ ճշմարիտ ճախրանքի նման: Եթէ Շուշանիկ Կուրղինեանի այս բանաստեղծութիւնը Դանիէլ Ղազարեան օժտած է չքեղ երաժշտութեամբ, օփերային մեներգին համազօր, ապա Սուսաննայի մեկնաբանութիւնը կրնայ գոհացնել ամէնէն բծախնդիր ունկնդիրը:

Սուսաննա Սաֆարեան այժմ Երեւանի Կոմիտաս պետական երաժշտանոցի ժողովրդական երաժշտութեան երգեցողութեան բաժնի 4-րդ դասարանի ուսանող է: Արգաս Ոսկանեան իր աշակերտին մեծ յոյսեր կը կապէ, որովհետեւ ինք ալ իբրեւ երգիչ եւ իբրեւ ժողովրդական երգերու նախանձախնդիր եւ հոգատար պահող, շահագրգռուած է իր աշակերտներու գեղագիտական ճաշակի դաստիարակութեամբ:

Սուսաննա Սաֆարեանի երգչական գործունէութիւնը նոր սկսող կենսագրութեան կը նմանի: Կը հաւատանք, որ նրման լաւ սկիզբ մը յետագային եւս կը շարունակուի նոյն լրջմտութեամբ ու ջանասիրութեամբ, եւ հայ ժողովրդական երգարուեստը կ՚ունենայ իր պայծառ անուններէն մին:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՉԱԼԳՈՒՇԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԷԴԻՕ ՆԵԿՐԵԹԹԻ ԵՒ ՓԻԷՐ ԺԷՄԱՅԵԼԻ ԱՐՁԱՆԸ

Էծիօ Նեկրեթթի հիւսիսային – Իտալիոյ Վիճճիու քաղաքին իր աշխատանոցին մէջ կը պատրաստէ Լիբանանի Քաթայէպ կուսակցութեան հիմնադիր եւ ղեկավար Փիէր Ժէմայելի արձանին գաճէ նախատիպը: Այս պատկառազդու արձանը պիտի զետեղուի Պէյրութի գլխաւոր հրապարակներէն մէկուն վրայ, երկուքուկէս մեթր բարձրութեամբ պատուանդանի մը վրայ:

Էծիօ Նեկրեթթի մեծահռչակ քանդակագործ արուեստագէտ մըն է, տէր է անվիճելի պատրաստութեան եւ մասնագիտութեան: Անոր արդիական ընդարձակ աշխատանոցը հայելին է իր արուեստագիտական այլազանութեան և զգացական զօրաւոր արտայայտչական կարողութեան:

Շնորհիւ այս դրական յատկութիւններուն, այս համբաւաւոր քանդակագործը ի վիճակի է դաճի միջոցաւ մարմնացնել արդի մեծագոյն արուեստագէտներու պատրաստած ծրագիրները: Իր աշխատանոցի սեմէն ներս, աչքի կը զարնեն ցուցասրահին մէջտեղը զետեղուած Սան – Մարքոյի գեղեցկատիպ ձիերուն հարազատ կերպարները որոնք առաւել եւս աններդաշնակ կը դարձնեն գոյութիւն ունեցող հակադրութիւնը արձանի մը ձեւագրոշմային իրականութեան հետ, ինչպէս նաեւ սրահին աջ կողմը զետեղուած արջը իր արջուկին հետ գեղեցիկ արձանին, որ յատուկ է հիւսիսային ոճի կատարելութեան ու յատկութեան:

Ու այս բոլորը շրջապատուած բազմաթիւ այլ արձաններու շարքերով, որոնք պատրաստ են ճամբայ ղրուելու դէպի Շուէտ, Նորվեկիա, Աւստրալիա եւ Ամերիկա:

Զարմանալի կը թուի անոր արուեստագիտական հմտութեան ու մեկնաբանական կարողութիւնը այնքան տարբեր ճաշակներու եւ ոճերու կատարողութեան ճամբով:

Արդարեւ Էծիօ Նեկրեթթի իր պատրաստութիւնը ստացած է Վիճճիու քաղաքին Ճարտարարուեստական Արուեստից վարժարանին մէջ ու ապա շարունակած իր ուսումը Պրերա քաղաքին Ակադեմիին մէջ: Զարմանալի կերպով կարող է թարգմանը հանդիսանալ դաճային իր կերպարներուն մէջ, այնքան տարբեր ճաշակներու եւ ոճերու, որոնք պարտին գոհացում տալ այնքան տարբեր մշակոյթներու եւ քաղաքակրթութիւններու տէր ժողովուրդներուն:

Նեկրեթթիի սահմանումով, արուեստը կը բացայայտուի համաշխարհային տառումով: Ան կերպարուեստագէտ մըն է եւ կը սիրէ մարդկային կերպարը ինչպէս որ է: Աշխատած է ծանօթ արձանագործ արուեստագէտներու հետ ինչպէս՝ Մենկուցցի եւ Մեսսինա:

Անոր աշխատանքը տռուելարար կը կայանայ իրագործել արձանին դաճէ մասը, երբ գոհացուցիչ կը թուի անոր գործը կ՚ամբողջանայ մարմարեայ կամ պրոնզէ տարազով:

Փիէր Ժէմայելի Յուշարձանին ծրագրի պատրաստութիւնը յանձնուած է արձանագործ՝ Ճանքարլօ Մարքէզէին: Այս վերջինը Պրերա քաղաքին Ակադեմիին մէջ արձանագործութեան դասախօս է

Փիէր Ժէմայելի արձանին դաճային մասի իրագործման աշխատանքներուն ընթացքին Մարքէզէ մի քանի առիթներով եկած է Նեկրեթթիի աշխատանոցը Վիճճիու, քննելու համար կատարուած աշխատանքը, ընկերակցութեամբ Լիբանանի Հանրապետութեան Նախագահին կնոջը, Փաղանգաւոր կուսակցութեան ներկայ ղեկավարին եւ Յուշարձանի յանձնախումբի տնօրէնին: Այս մի քանի քննարկումներուն ընթացքին կատարուած են պատշաճ փոփոխութիւններ, որոնք անհամապատասխան կը թուէին Փիէր Ժէմայելի կերպարին, երբ արձանը վերջնապէս զետեղուէր այդքան բարձր պատուանդանի մը վրայ:

Ներկայիս արձանը պատրաստ է հալուելու պրոնզէ իր տարազը, Միլանօ քաղաքին ձուլարաններուն մէջ: Այս աշխատանքներու աւարտին, արձանը պիտի փոխադրուի Պէյրութ, տանելով իր հետ իտալական արուեստի դրոշմը:

ԱՐԱՄ ՊԱԼԵԱՆ

Իտալիա

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՆ ՈՒ ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ

Նախագահական ընտրութեան համար իր թեկնածութիւնը պաշտօնապէս յայտարարելէն 24 ժամ առաջ, Հոկտեմբեր 11, կիրակի օր, Միացեալ – Նահանգներու փոխ – նախագահ Ճ. Պուշ ներկայ եղած է հայկական խըմբակի կազմակերպած ընդունելութեան, Պոսթընի մէջ: Առաջին անգամ էր, որ փոխ – նախագահ մը կը մասնակցէր հայկական ընդունելութեան, որ կազմակերպուած էր կառավարիչ Ճորճ Տէօքմէճեանի ի պատիւ: Հանրապետականներու երրորդ ներկայացուցիչը Ծերակուտական Ռոպըրթ Տօլն էր, նոյն ընդունելութեան: Փոխ – նախագահին ներկայութիւնն էր յատկանշականը, իսկ իր ելոյթը՝ աւելի քան չափաւոր եղած է հասկնալի պատճառներով: Ան խօսած է «1915–ի ողբերգական դէպքերուն մասին»: Ըսած է, թէ Միացեալ – Նահանգները ոչ վրիժառութեամբ, եւ ոչ ալ պատժելու տրամադրութեամբ է, որ վերադնահատման կ'ուզեն ենթարկել այդ դէպքերը, այլ՝ կը փափաքին, որ քաղաքակիրթ աշխարհ անհրաժեշտ դասը քաղէ կանխելու համար նման դէպքերու կրկնութիւնը: «Մենք չենք կրնար գանց առնել պատմագիրներու եզրակացութիւններն ու վերապրողներու վկայութիւնները», ըսած է փոխ – նախագահ Ճորճ Պուշ:

Իսկ կառավարիչ Տէօքմէճեան իր խօսքին մէջ նախ յստակօրէն շեշտած է Թուրքիոյ նշանակութիւնը Արեւմտեան աշխարհի պաշտպանողական համակարգին մէջ: Ասով բացատրած է ամերիկեան կառավարութեան ժխտական կեցուածքը ծանիրէսին մէջ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման նկատմամբ: Շարունակելով. – «Թուրքիան, այո՛, մեր եւ Ատլանտեան Ուխտի արժէքաւոր մէկ դաշնակիցն է, բայց այս պարագան չարդարացներ, որ ան մերժէ օսմանեան կայսրութեան շրջանին Հայերու դէմ գործադրուած մեղքերը», ըսած է Ճորճ Տէօքմէճեան: Կառավարիչը Հայերուն թելադրած է, որ անոնք մամուլի միջոցաւ յօդուածներ գրելով, նամակներով, դիմումնագիրներով, Յոյներու եւ Հրեաներու հետ գործակցելով, իրենց շրջանի ընտրեալներուն հայկական ցեղասպանութիւնը բացատրելով աւելի գործօն մասնակցութիւն բերեն ճանաչման աշխատանքներուն:

Նոյն ընդունելութեան խօսք առած են նաեւ հանրապետական՝ Ռոպըրթ Տօլ եւ ժողովրդավար Խուրտոն Քենըտի, որոնց յարաբերաբար նուազ պատասխանատու դիրքերը թոյլատրած են որ անոնք աւելի համարձակ արտայայտութիւններ ունենան հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման ի նպաստ:

Պոսթընի հայկական խըմբակի այս ընդունելութեան ներկայ էին 800 հրաւիրեալներ:

ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Վենետիկոյ հայկական օրերու շարքին շահեկան դասախօսութիւն մը

«Հայաստան, համդիպում Արարատի ժողովուրդին հետ» խորագրին տակ տեղի ունեցող ցուցադրութիւններուն, Վենեթօ նահանգին մէջ, կարեւոր մէկ բաժինն է Հայաստանէն բերուած հայկական ձեռագիրներուն ներկայացումը, որոնց կ'ընկերանայ Մատենադարանի ձեռագիրների գիտական պահպանութեան բաժնի վարիչ՝ Վարդան Գրիգորեան:

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 10–ի երեկոյեան Իտալիա – Խորհ. Միութիւն ընկերակցութեան Վենետիկի մասնաճիւղը՝ կազմակերպած էր դասախօսութիւն մը, յարգելի հիւրին կողմէ: Ընտիր բազմութիւն մը լեցուցած էր փոքրիկ սրահը, Սուրբ Մարկոս հրապարակին կից: Դասախօսին իտալերէն թարգմանն էր Վենետիկի հայ գաղութի ծանօթ դէմք՝ տոքթ. Սուրէն Ծովիկեան: Վերոյիշեալ Միութեան տնօրէնին խօսք առնելէն վերջ, Վ. Գրիգորեան, հայերէն լեզուով ողջունեց բոլոր ներկաները: Առաջին անգամ, ան նշեց Վենետիկի բազմակողմանի կարեւորութիւնները, ինչպէս նաեւ անոր բերած մեծ նպաստը հայ ազգին գրական ու տպագրական պատմութիւններէն ներս: Վարդան Գրիգորեան պարզ ոճով ու հաճելի անդրադարձութիւններով, ներկայացուց համառօտ պատմութիւն մը հայկական ձեռագիրներուն, Այբուբենի ստեղծումէն ու Մատենադարանի հիմնարկումէն (5–րդ դար, Էջմիածին) մինչեւ մեր օրերը: Հակառակ պատմական դժնդակ իրադարձութիւններուն, Հայաստանի մէջ դարերու ընթացքին, հայկական ձեռագիրները, թէպէտ ցաւալի կորուստներով, կը վերապրին բարբարոս թշնամիներու կործանիչ արարքներէն՝ շնորհիւ հայ ժողովուրդի պաշտամունքին ու ամնդական սիրոյն այս նշխարներուն հանդէպ: Ներկայիս կը գտնուին 25·000 հայկական ձեռագիրներ, ցրուած աշխարհիս չորս ծագերը՝ Մատենադարանէն Երուսաղէմ, Վենետիկէն Վիէննա ու այլ կեդրոններ:

Հայկական ձեռագիրներուն ազգային նշանակութիւնը յիշատակելէն ետք, Վարդան Գրիգորեան ներկաներուն բացատրեց հայ հին մատենագրութեան համաշխարհային կարեւորութիւնը՝ տարբեր ժողովուրդներու պատմականը ու մշակոյթի կենցաղը հաստատելու համար. հուսկ՝ պարզեց նաեւ թարգմանական աշխատանքին արժէքն ալ:

Դասախօսութեան աւարտին, հայկական ձեռագիրներու եւ մանաւանդ մանրանկարչական գեղեցիկ էջերու լուսանկարներ ցուցադրուեցան, դասախօսին բացատրութիւններով: Ներկայ հասարակութիւնը գոհունակութեամբ հրաժեշտ առաւ, բաւարար տեղեկութիւններ ունենալով հայկական ձեռագիրներուն մասին:

ՀՐԱՉ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ Ծերակոյտն ու Ներկայացուցչական ժողովը վաւերացուցած են Մայք Ռուսի թիւ 1375 բանաձեւը, որ կ'առաջադրէր 100 հազար տոլարի յատկացում մը նահանգի հանրային դպրոցներուն համար դաստիարակչական երկու ժապաւէններու պատրաստութեան գծով: Առաջին շարժանկարը կը վերաբերի Հայերու դէմ կատարուած ցեղասպանութեան, իսկ երկրորդը՝ ճափոն – Ամերիկացիներու ներքին աքսորին՝ Բ. Աշխարհամարտին ընթացքին: Բանաձեւը յանձնուած է կառավարիչ Ճորճ Տէօքմէճեանի՝ ստորագրելու համար: Կառավարիչը ստորագրած է բանաձեւը:

**

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍԻ «Լա Սթրատա» ճաշարանին մէջ, Հոկտեմբեր 4–ին, տեղի ունեցած է հաւաքոյթ մը, Հ. Յ. Դ.–ի հովանաւորութիւնը վայելող Հայ Մշակութային Հաստատութեան կազմակերպութեամբ: Ներկայ եղած են հարիւր հոգի: Խօսք առնելով Նշան Փիրումեան պաշտօնապէս յայտարարած է, թէ Հաստատութիւնը հիմը կը դնէ Մնայուն Հիմնադրամի մը, զոր յառաջիկայ երեք տարիներու ընթացքին՝ մինչեւ 1990 թուականը (Հ. Յ. Դ.–ի 100–ամեակի տարին), 5 միլիոն տոլարի հասցնելու թիրախ ճըշդուած է: Ան յայտնած է նաեւ, թէ 25 Հայեր արդէն 20 հազարական տոլար նըւիրելով դարձած են հիմնադիր անդամները այդ Հիմնադրամին: Հ. Յ. Դ.ի տուած երկու կտակները՝ Թարխանեանի 37·500 տոլարը եւ Գափաքեան եղբայրներու 35 հազար տոլարը յանձնուած են Հիմնադրամին: Ցարդ ապահոված գումարը հասած է 600 հազար տոլարի: Հիմնադրամը պիտի ըլլայ անձեռնմխելի, իսկ անոր եկամուտը պիտի օգտագործուի մատակարարելու հայ դատի, կրթական, հրատարակչական աշխատանքներ, ձեռնարկներ ու ծրագիրներ:

**

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ Հ.Օ.Մ.–ի Համազգեան Տունը այցելած է Հայ Երաժըշտութեան Բարեկամներու «Արաքս» երգչախումբը: Ժան Ալմուխեանի ղեկավարութեամբ հայերէն քանի մը երգեր մեկնաբանելէ ետք երգչախումբը ճաշի հիւրը եղած է Տան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ Կ'ԸՆԴԼԱՅՆԷ ԻՐ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿԸ

Առաջին յաջողութիւն մը Նիսի Հայ Մարզական Միութեան պասքէթպոլի խումբին համար՝ որ, իր երկրորդ մըրցման յաղթած է Մոնաքոյի՝ 63 — 45: Առաջին՝ ներկայ մրցաշարքին մէջ բնականաբար, անցեալին իր յաջողութիւնները եղած են յաճախադէպ: Խումբը չուրջ երեք տարուան կեանք միայն ունի, բայց արդէն տեղ բռնած է նահանգային պասքէթպոլին մէջ: Մաս կը կազմէ Փրի – Էքսէլանս դասակարգին:

12 ակումբներ կը մրցակցին: Հայ Մարզականը պիտի ունենայ ուրեմն 22 ախոյեանական մրցումներ: Կուտանք երթ մըրցումներուն թուականները, յուսալով որ շրջանի հայ մարզասէրները պիտի երթան քաջալերել Հ. Մ.–ի խաղացողները, խոշոր մեծամասնութեամբ Հայեր: Ահա թէ ինչպէս էր կազմը իր առաջին մրցման, Մանթոնի մէջ:

Նուրհան Պալիօզեան, Թիրէրի Փիքոլէ, Օննօ Կարապեան, Էրնիս Հայկազուն, Սարգիս Լարոլ, Տիգրան Թիմուրճեան, Յակոբ Ջանըր, Արէտ Քէոխեան, Արթօ Օքչայեան:

Այդ առաջին մրցումը վերջացած է պարտութեամբ մը՝ 55 — 50, հակառակ որ, կիսախաղին, հայ խումբը առաւելութիւն ունէր՝ 20 — 25:

Ահաւասիկ յառաջիկայ խաղացանկը. –
Հոկտեմբեր 25. – Հ. Մ. — Նիս Օլ.
Նոյեմբեր 1. – Մանտըլիէօ — Հ. Մ.,
Նոյեմբեր 8. — Հ. Մ. — Վանս,
Նոյեմբեր 22. — Քանը — Հ. Մ.
Նոյեմբեր 29. — Հ. Մ. — Պօլիէօ:
Դեկտեմբեր 6. — Հ. Մ. — Քառոզ,
Դեկտեմբեր 20. — Քաւիկալ — Հ. Մ.,
Յունուար 10. — Հ. Մ. — Էվէյ,
Յունուար 17. — Սէն Լօրան — Հ. Մ.:

Հիմա որ առաջին խումբը կազմակերպչական բաւական հաստատ հիմեր դրած է, վարիչները ս կառ են արդէն ընդլայնել ակումբին գործունէութեան շրջանակը, ընդունելով իր շարքերուն մէջ երեք տասնեակ պզտիկներ՝ որոնք կը մարզըւին յարատեւօրէն եւ մօտերս իրենց առաջին ախոյենական մրցումները պիտի ընեն: Ծրագրուած է հրապարակ հանել Պէնժամէն եւ Փուսէն դասակարգի խումբեր:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՎԷՊ

ԵՐՐՈՐԴ ԱԹՈՌԸ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

– Ո՛չ պատերազմ, ո՛չ խաղաղութիւն, – մրթմրթաց քթին տակէն, յետոյ դէմքը մտեցուց ծաղկեփունջին՝ մեխակներու ու վարդերու բոյրը ծծելու խորունկ ներշնչումով մը:

… Եթէ զվերջացեալս կոչես, խնամակալ ես. եթէ զաստանեալս հաստատես, վէմ ես. եթէ պաշտելոյս արքունացանիցես, պղբիր ես. եթէ զծածկեալսն երեւեցուցանես, լոյս ես. եթէ զօգտակարսն իմ ծանուցանես, բարի ես. թէ զբիծսն անտես առնիցես, երկայնամիտ ես. թէ ընդ փոխուս ի դատ ոչ մտանիցես, բարձրեալ ես. թէ ծառայիս ձեռն մատուցես, ստացող ես. թէ աջովդ քո պաշտպանեսցես, յանձանձիչ ես …

Սպիտակ նստարանին վրայ կորաքամակ նստած սեւամորթ կինը մտածկոտ աչքերը վեր բարձրացուց ակնթարթի մը համար Արիկի ու Աննայի անցքը դիտելու՝ անոնց քայլերուն պատճառած աստիճանաբար բարձրացող աղմուկին մէջ:

Միջանցքը գրեթէ պարապ էր ու Արիկ սկսած էր հարց տալ թէ ինչու թելադրած էին երեք ամիս առաջ ժամադրուիլ յաճախորդ չունեցող այս բժիշկին հետ:

Սպասման սրահը պարապ էր, բայց կուռէ ու ախտակէ արդիական կահաւորում մը տաքի ու ջերմութեան բարեբեր գոյնութիւններ կուտար Արիկի ու Աննայի, որոնք բժիշկի ամէն հանդիպումէ առաջ, ստամոքսի կծկումներու ու անբացատրելի դողի մը գոյնութիւնները կ'ունենային՝ անծանօթ ու անակնկալներով հարուստ երկիր մը մուտք գործող հետախոյզի մը պէս:

– Տոքթոր Օքոնըրը կրնայ ձեզ ընդունիլ հիմա, – յայտարարեց երիտասարդ քարտուղարուհին ապակեպատ պատուհանին ետեւէն, – խնդրեմ անցէք գրասենեակ թիւ երկու հազար վեց:

Գոց դռներու շարք մը անցնելէ ետք Արիկ ու Աննա զգուշութեամբ թակեցին թիւ երկու հազար վեց դուռը ու երկիւղած դէմքերով մուտք գործեցին փոքր ու պարզարուն գրասենեակէն ներս: Պատերը ամբողջովին ծածկուած էին ձօնուած գծանկարներով, հաշակաւոր ծաղրանկարներով, մրցանակներով, վկայականներով ու մարզական զանազան բաժակներով ու մետալներով:

Տոքթոր Օքոնըր իր սեղանը ձգելով ժպտուն ու սիրալիր ընդունելութիւն մը ցուցաբերեց այնքան հեռուներէն զինք տեսնելու եկած զոյգին հանդէպ երախտագիտութեան ի նշան: Ձերմակ, հաւկըթաձեւ ապակիներով ակնոցները, սպիտակ ու զանգուր մազերն ու լայն ժպիտը վստահութեան խորունկ զգացում մը կը ներշնչէին Արիկի ու Աննայի:

– Եթէ մօրուք մը դնենք կաղանդ պապայի կը նմանի, – ըսաւ Արիկ հայերէնով Աննայի հետ լուրջ խօսակցութեան մը երեւոյթը կեղծելով, – յուսանք տարպակը նուէրներով լեցուն ըլլայ:

– Հեռաւոր ու խորհրդաւոր երկրէ մը կուգաք. շատ հետաքրքրական գտայ ձեր թղթածրարի պարունակութիւնը, զանազան լեզուներով տեղեկագրեր, տարօրինակ անուններ ու հասցէներ. մենք հոս Ամերիկայէն դուրս շատ բան չենք գիտեր. կը յիշեմ Իրան հրաւիրուած էի բըժշկական համագումարի մը. բայց յեղափոխութիւնը ծրագիրները շրջեց վերջին վայրկեանին: Ինչ որ է…, քանի՞ տարի կ'ընէ ամուսնացած էք:

– Աւելի քան վեց տարի, – պատասխանեց Արիկ.

– Այս թղթածրարի պարունակութենէն դատելով սխալ կամ յուսահատական ոչինչ կա՛յ ձեր պարագային, բայց կը փափաքիմ պարզ քննութենէ մը անցընել ձեզ քանի այնքան ճամբայ կտրած էք, – ըսաւ բժիշկը ժպտելով ու կողմնակի դուռ մը բացաւ Արիկն ու Աննան քննութեան փոքր սենեակ մը հրաւիրելով:

– Այս սպասումը տեւական սրտնեղութիւն ու մտահոգութիւն կը պատճառէ՞ ձեզի, – հարցուց տոքթոր Օքոնըր իր քննութեամբ զբաղելով:

– Ուրիշ վիճակ չենք ճանչցած որպէսզի կարենանք դատել. առօրեայ կեանքի մէջ նեղութիւն չենք նկատեր բայց, ո՛վ գիտէ. թաքուն ու մռայլ բան մը կը կուտակուի մեր հոգիներուն մէջ, ամսէ – ամիս, տարուէ – տարի, – ըսաւ Արիկ եռագկոտ երեւոյթով մը:

– Իրականութեան մէջ թերեւս ձեզ յուսախաբ ընեմ ըսելով, որ ոչինչ ունիմ ըսելիք ձեզի: Պիտի մտածէք թէ կրնայիք տասը հազար մղոն թռիչք մը խնայել ու այս խօսքը չլսել, բայց կ'ենթադրեմ, որ գրական բան մըն է թելադրանքներուս այս աղքատութիւնը. ուշացումին բացատրութիւն չկայ, – ըսաւ տոքթոր Օքոնըր որպէս վերջին վճիռ:

– Գիտէք թէ որքան հեղինական կը գըտնենք այլեւս բժշկութեան նուաճումները, որոնք երբեմն դարման կը գտնեն երբ «բան մը կայ» բայց բոլորովին զինաթափ կ'ըլլան երբ «բան մը չկայ», – ըսաւ Արիկ զառն ու բարկացոտ երեւոյթով:

(Շար. 11)

Այրի Տիկին Վերժին Տէր – Յակոբեան,
Օր. Անմա Տէր – Յակոբեան,
Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր – Յակոբեան եւ զաւակը,
Տիկին Պէատրիս Տէր – Յակոբեան եւ զաւակը,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր եւ ազգականին՝

ՄԿՐՏԻՉ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 20ին, 87 տարեկանին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, այս Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 23, ժամը 10.45–ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հաւըրտ Գարակէօզեան նախկին Սանուց Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Հոկտեմբեր 25, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս — Մկրտիչ Եկեղեցին, մեծ բարերար՝

ՄԻՀՐԱՆ ԵՒ ԶԱՊԷԼ
ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

իրենց զաւկին՝

ՀԱՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ՝ Արամ եւ Սարգիս Գարակէօզեանի, Տոքթ. եւ Տիկին Դաւիթեանի եւ վարժարանի ողբացեալ ուսուցիչներու եւ սաներու յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ալֆորվիլէն Պր. Կարապետ Պալեան իր կնոջ՝ Աղաւնի Պալեանի 5–րդ տարելիցին ի յիշատակ, կը նուիրէ 1000 Ֆ. Ս. Մեսրոպ կրթարանին, 1000 Ֆ. Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան, 500 Ֆ. Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչին եւ 700 Ֆ. «Յառաջ»ին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Pour la première fois en France
RECITAL de

MASSIS

auteur - compositeur - interprète
dans
son répertoire de chansons italiennes
et
«Massis chante Chiraz»
«ՄԱՍԻՍ ԿԵՐԳԷ ՇԻՐԱԶԸ»
sortie publique de sa 1ère cassette
SAMEDI 24 OCTOBRE, A 20 H 45
— *Participation aux frais* —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

- ○ Զափահասներու.
- ○ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն.
 - ○ Առաջին լեզու.
 - ○ Երկրորդ լեզու.
 - ○ Ընտրովի.

Դասաւանդող՝ Տիկին Հէլէն Մերճանեան
Վայր. –
Ecole Mixte
6, rue Louvais — 75002 PARIS
M Bourse, Richelieu Drouot, Pyramides

Առաջին Հանդիպում

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 24, ժամը 17–ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն:
17 Րիւ Պլէօ – 75009 – Մեթրօ Քադէ:
Հեռաձայն.– 48 – 54 – 19 – 46 իրիկունը:

— COMMUNIQUÉ —

Pour des raisons techniques, RADIO ARMENIE qui émet dans la région lyonnaise a du changer de fréquence. Les auditeurs peuvent donc capter :

RADIO ARMENIE
— Nouvelle fréquence 93.7 —

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի խորհրդակցական հանդիպումը Կիրակի, Հոկտեմբեր 25, ժամը 9.30–էն սկսեալ, Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ, 17, ռիւ Պլէօ, մեթրօ Քադէ:

Բոլոր խաչուհիները հրաւիրուած են իրենց մասնակցութիւնը բերելու:

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

**
*

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի բացառիկ Շրջանային ժողովը՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 24, ժամը 20.30–ին, Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ:

Ս. ԽԱՉ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան, Առաջնորդ Կաթողիկէ Հայոց, Ֆրանսայի, կը կատարէ Քահանայական Ձեռնադրութիւնը՝

ՄԻՔԱՅԷԼ (ԱՆԹՈՒԱՆ) ՍՐԿ.
ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

Անդամ Զմմառեան Միաբանութեան

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 24, կէսօրէ ետք ժամը 4–ին, Փարիզի Ս. Խաչ Աթոռանիստ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ:

Յաջորդ օրը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 25, առաւօտեան ժամը 11–ին, նորօծ վարդապետը իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէ նոյն եկեղեցւոյն մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ 57ՐԴ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

«ՆՈԹՐԸ ՏԱՄ ՏԸ ԼԱ ԿԱՐՏ»
ՈՍԿԵԶՕԾ ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 25, առաւօտեան ժամը 11.15–ին հայկական ծէսով ձայնաւոր պատարագ կը մատուցուի, Մարսէյլի «Նոթրը Տամ Տը Լա Կարտ» Աստուածամօր նուիրուած ուխտավայրին մէջ, հայկական 57–րդ ուխտագնացութեան առիթով:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԱՐԳԻՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

ժողովրդապետ Մարսէյլի եւ Շրջակայքի Հայ Կաթողիկէ Համայնքին

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 Decines

Dimanche 25 Octobre à 15 heures 30
SPECTACLE UNIQUE
Jean - Yves CHETAIL raconte
pour les *adultes* et pour les *enfants*

L'EPOPEE DE DAVID DE SASSOUN

au CENTRE CULTUREL
ŒCUMENIQUE
39, rue Courteline — Villeurbanne

Location des places :

- — Maison de la Culture Arménienne de Décines
- — FNAC — Lyon
- — KRIK : 11, ave. Henri Barbusse, Villeurbanne.

Prix des places :
40 Frs. adhérents de la MCAD (vente exclusive à la MCAD à l'avance).
50 Frs. prix adultes.
30 Frs. enfants de 6 à 12 ans.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

LA F.R.A. NOR SEROUND
organise

DEUX GRANDS BALS

LE SAMEDI 7 NOVEMBRE
A L'OCCASION DU
40ème ANNIVERSAIRE DU JOURNAL HAÏASTAN

A PARIS

BAL à partir de 20 heures
animé par les Orchestres «ANI» et «ARTANAG»
dans les salons du «NOVOTEL» de Paris Bagnolet
1, ave. de la République — 93177 Bagnolet
Pour tous renseignements et réservations :
téléphoner au 42 - 46 - 29 - 74 du lundi au vendredi entre 10h et 15h.

A LYON

BAL à partir de 20 heures
animé par l'Orchestre «NAÏRI»
Au Quai Claude Bernard, Pont de l'Université
Vous apprécierez la joie d'une croisière sur les berges de la Saône,
à bord du bateau «HERMES», restaurant flottant
Pour informations et réservations :
téléphoner au 78 - 49 - 90 - 42 du mardi au samedi en journée
et au 78 - 49 - 70 - 82 le soir.

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

SAISON 87 / 88
9 MANIFESTATIONS ARTISTIQUES

Grand Concert Symphonique Inaugural
à l'occasion de son 15ème anniversaire
SALLE GAVEAU
Sous le haut patronnage de Monsieur MARCEL LANDOWSKI
de l'Institut de France

VENDREDI 11 DÉCEMBRE 1987 à 20h30 précises

GALA DE LA QUATRA

avec la participation de

ANNIE JODRY
NARINE HAROUTIUNIAN
PHILIPPE MULLER
SUSANA MILDONIAN
RAFFI PETROSSIAN
BERNARD SOUSTROT
L'ORCHESTRE JEUNE PHILHARMONIQUE
Direction
JEAN-JACQUES WERNER

Haydn - Ravel - Haroutiunian - Khatchaturian

Prix des places : 300F - 250F - 150F - 100F. Etudiants - C. V. 50F
Siège Quatra : 3, rue des Sts. Pères, Paris (VIe) — 42. 60. 74. 78
Salle Gaveau : 45, rue La Boétie, Paris (VIIIe) — 45. 63. 20. 30

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12-14, rue Saint - Bazile — 13001 MARSEILLE

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՇԱԲԱԹ

- ՈՒՐԲԱԹ, Հոկտեմբեր 23–ին, ժամը 20.30–ին՝
 մասնակցութեամբ՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի 4 մասնաճիւղերուն.
 Ներկայացում եւ ձօնագրութիւն՝
 CONTES ARMENIENS գիրքին
 Illustration : A. Boudakian Editions KIRK Préface : H. Verneuil
 Ներկայ պիտի ըլլայ հեղինակը՝
 Տիկին Շաքէ Տէր Մելքոնեան – Մինասեան (Քանատայէն):
- ԿԻՐԱԿԻ, Հոկտեմբեր 25, ժամը 15–ին՝
 Թատերական ներկայացում՝
 «ԴՐԱՄՕԺԻ՛ՏԸ ՊԱՅՄԱՆ Է...»
 Հեղինակ՝ Սիրարփի Գասպարաճեան
 Բեմադիր՝ Գէորգ Գասպարաճեան
 Նիսի Հայ Մշակութային Ակումբի Թատերախումբ.

Մուտք՝ 50 Ֆր.:

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
23

VENDREDI
23 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.602

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

63e ANNÉE — No 16.602

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԷՅՏԱՐ ԱԼԻԵՒ, Բրեժնեւի շրջանի վերջին ներկայացուցիչներէն Քաղաքական Բիւրոյին մէջ, «ազատեցաւ» իր պաշտօնէն, առողջական պատճառներով: Ալիեւ Պոլիտպիւրոյի վերջին մահմետական էր: Այս մեկնումը աւելի կը դիւրացնէ Կորպաչովի գործը, մանաւանդ Նոյեմբեր 2-ին արտասանելիք ճառէն առաջ: Առողջական պատճառները բոլորովին անհիմն չեն, քանի որ Ալիեւ սրտի տագնապ մը ունեցած էր այս ամառ եւ մանաւանդ կնոջը մահէն ի վեր (1985) շատ «ինկած» էր: Կը թուի որ, Ատրպէյճանի երբեմնի տէրն ու տիրականը նախընտրած է առողջական պատճառներով քաշուիլ քան՝ ճամբու դրուիլ:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ համար «իմաստուններ» տեղեկագիր մը յանձնած են կառավարութեան, զանազան միջոցներ առաջարկելով, որոնք չեն կրնար - եթէ ընդունուին - բոլորին գործին գալ: Առաջարկուած լուծումներն են. – Ա) Եկամուտներու վրայ գանձում մը, որուն ակը կ'որոշուի Խորհրդարանին կողմէ. Բ) Հանգստեան կոչուելու տարիքը պէտք է երթալով բարձրանայ եւ թոշակներու հաշուելու կանոնները խստացուին. Գ) Դեղերու գիները հետզհետէ ազատ թողուլ, միաժամանակ հատուցման միակ սակ մը հաստատելով: Կառավարութիւնը հիմա պիտի խորհրդակցի ընկերային չահակից կողմերու հետ, նախքան Նոյ. 12-ի եւ 13-ի մեծ ժողովները: Ուրիշ «իմաստուններ», թիւով 16, վերջացուցին ունկնդրութիւնները հպատակութեան կանոնագրի վերաբերեալ: Դեկտեմբերին պիտի տան իրենց տեղեկագիրն ու տեսակէտը: Այս փոխարէն, սակայն, այն տպաւորութիւնը կը ծագի որ կառավարութիւնը, ինք չի կրնար գլուխ հանել իր իսկ օրինագիծերու քաղաքականութիւնը եւ պարտք կը համարի բոլոր կնճռոտ հարցերուն համար «իմաստուններ» փնտռել, յանձնախումբեր կազմել այդ իմաստուններով, որպէսզի իմաստուն լուծումներ գտնեն: Ուրեմն, կը մնայ եզրակացնել թէ բոլոր իմաստունները դուրսը մնացած են ...:

ՍԱԿԱՐԱՆՆԵՐԸ կը շարունակեն վերականգնիլ եւ Հինգշաբթի օր, Փարիզի մէջ, տոլարը 6 Ֆր. 06-ի բարձրացած էր: Կը թուի որ փոթորիկը անցած է, բայց եւ այնպէս Պալատիւր նախընտրեց յետաձգել Մաթրա-ի ապազգայնացումը քանի մը օրով, կամ քանի մը շաբաթով:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ Ֆրանսայի նախկին «միջազգային» խաղացողը՝ Տիտիէ Սիքս, թրքահպատակ դարձաւ, անունն ալ Տինոար Սիգ-ի վերածելով: Օգոստոսին, Սիքս պայմանագրութիւն մը ստորագրած էր Կալաթասարայի ակումբին հետ (ներկայիս Թուրքիոյ ախոյենութեան պարագլուխը): Տինոար Սիգ առաջին մրցումը պիտի խաղայ Կիրակի, Պոլիս, ընդդէմ Ֆեներպահչէի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ օդակայանը միշտ փակ էր, Հինգշաբթի օր, աննախընթաց մշուշի մը հետեւանքով: Արտաքին նախարարն Շուլց ալ ստիպուեցաւ կառախումբով երթալ: Ֆութպոլի հանդիպումն ալ ջնջուեցաւ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՃՈՒՄՀՈՒՐԻՅԷԹ»Ի ԽԻՍՏ ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾԸ ՄԻՇԷԼ ՔԱՐԱՄԻՆՈՅԻ ԱՌԹԻՒ
ԿԱՄ
«Ի ԲԵՐԱՆՈՅ ՔՈՒՄՄԷ»...

Եալչըն Փէքշէն, «Ճումհուրիյէթ»ի քրոնիկագիր եւ երգիծաբան իսկապէս «համով» գրութիւն մը ստորագրած է Քարամինոյի բանտարկութեան առթիւ, որ լոյս տեսած է Հոկտեմբեր 15-ին, այսինքն նախքան անոր Ֆրանսա վերադառնալը: Ինքնին այնքան խօսուն եւ սրամիտ այս քրոնիկին, պարզ է, ոչինչ ունինք աւելցնելիք. –

Եալչըն Փէքշէն կը գրէ որ Ֆրանսացի զբօսաշրջական առաջնորդը Յունիս 19-էն ի վեր կը հիւրընկալուի մեր կողմէ, առանց սակայն բեռ ըլլալու մեր ուսերուն, որովհետեւ ոչ կ'ուտէ, ոչ կը խմէ: Իսկ աւելի ըլլալով մեզի տրվիդ ալ կը չահեցընէ, որովհետեւ Յունիս 20-էն ի վեր Թուրքիա եկած են նաեւ իր մայրը, հայրը եւ քոյրը, որոնք իրենց գրպանէն կը ծախսեն այստեղ բնակութեան ընթացքին:

Եալչըն Փէքշէն, սրամիտ տողերով, ի մէջ այլոց, սա զուարթ խորհրդածութիւնները կ'ընէ. –

«Կը պնդուի թէ Ֆրանսացի այս երիտասարդը մեր ազգային զգացումները տկարացնելու կամ բնաջնջելու քարոզութիւն ըրած է Արեւելեան – Անատոլուի մէջ:

Բայց Միշէլ ի՞նչպէս ըրեր է այս բանը: Արեւելեան – Անատոլուի մէջ 12 Ֆրանսացիներէ բաղկացեալ՝ զբօսաշրջական խումբի մը ըսեր է որ մեր երկրին մէջ կարգ մը յուշարձաններ եւ քաղաքներ հայակերտ են, Հայոց կողմէ շինուած են:

Մէկդի ըրէք այն իրողութիւնը, թէ խնդրոյ առարկայ յուշարձաններն ու քաղաքները իրապէս Հայակերտ են, ոչ ոք կասկած ունի որ Միշէլ Քարամինօ իսկական Ֆրանսացի մըն է: Զտարիւն Ֆրանսացիներ են նաեւ անոնք, որոնց առաջնորդն է: Իսկ Թուրք Պատժական Օրէնքը արգիլած է Թուրքերու ազգային զգացումները տկարացնող արարքները, ոչ թէ Ֆրանսացիներու: Ուրեմն տարօրինակ կացութիւն մը ստեղծուած է ներկայիս: Միշէլ Քարամինօ ամբաստանուած է Ֆրանսացիներու մօտ Թուրքիոյ նկատմամբ ազգային զգացումները տկարացնելու յանցանքով: Այդ ալ մեզի համար ոչ մէկ վնաս ունի: Որովհետեւ Ֆրանսացիները ոչ պէտք ունին, ոչ ալ պարտաւոր են Թուրքիոյ նկատմամբ հաւատարմութեան եւ փարումի զգացումներ սնուցանելու:

«Ինչ որ է, Միշէլ, վերոյիշեալ ամբաստանութիւններով չորս ամիսէ ի վեր Թուրքիա կը գտնուի: Այս ժամանակամիջոցին գտնուեցաւ Ուրֆայի եւ Տիարպեքըրի բանտերուն մէջ եւ առիթը ունեցաւ մեր հայրենիքին նկատմամբ իր կապերը ամրապնդելու: Հիմա բաւական թրքացած է ան: Եթէ Թուրքի մը հանդիպի, Մէրհապա կ'ըսէ եւ թէ եթէ հարցուի որ ի՞նչ կ'ուզէ խմել, Թրքերէն չայ կը պատասխանէ:

«Ան սապէս կը նկարագրէ Ուրֆայի բանտին մէջ իր ապրածները. –

«Կաթսայի մէջ գրեթէ ամբողջութեամբ փտած ըմպելիք, սոխ կամ գետնախնձորի նման բանջարեղէններ կը ջարդուին եւ ատոնց եռացումով մեր ճաշը կը պատրաստուի: Որովհետեւ կարելի չէ ուտել զայն, գանթինէն կաթ բերել տալ կ'ուզես եւ կը տեսնես որ այդ կաթը աւելի քան 5 – 6 ամիս առաջ է որ հանուած է կովուն ստինքներէն: Գալով ջուրի, ան միայն խմելու համար կը գործածուի: Մէկ ալ ակռայ լուալու, եթէ խոզանակ գտնես անշուշտ:

«Բանտին մէջ մարդուս սիրտը բնաւ չի նեղուիր, որովհետեւ ժամանակին մեծ մասը կ'անցընէ ճեմիչին առջեւ կարգի սպասելով: Իսկ լոգանք առնելու համար տաք ալ պէտք չկայ, որովհետեւ ոչ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹԵՐԹՕՆ

CNCL
ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ...

Փոքր դադարէ մը ետք, մամուլը կրկին կը զբաղի Ազատութեանց եւ Հաղորդակցութեան Ազգ. Յանձնախումբի (Սէ – էն – Սէ – էլ) անդամներով եւ անոնց «բարեկամութիւններ»ով:

Հինգշաբթի օր, Հոկտեմբեր 22, «Լիպերասիոն» գրեթէ երկու էջ կը նուիրէր, Իվ Ռոքքայէն զատ, բաւական տեղ տալով ակադեմական Միշէլ Տռուայի եւ այն կարծիքն յայտնելով որ քաւութեան նոխազ մը գտնուած է յանձին՝ Փասքալ Վալերի – Ռատոյի: Այլ խօսքով, Սէ – էն – Սէ – էլ-ը, կը գրէ յօդուածագիրը, պահ մը փորձած էր «վերէն առնել», բայց հիմա փարաւան մը կը փնտռէ: Ըստ գրութեան, հարցաքննիչ դատաւորը՝ Քլօտ Կրըլիէ բաւական յամառ մէկն է եւ վճռած է մինչեւ ծայրը երթալ, եւ ծայրն ալ՝ մօտ է:

Այս յօդուածին մէջ, կը յիշուին անշուշտ այն երեք կայանները – ռատիօ Քուրթուազի, ռատիօ Օրիւն եւ ռատիօ ԱՅԲ, որոնց արտօնութիւնները բնական ընթացքով չէ, որ ձեռք ձգուած են: Անգամ մը եւս ռատիօ — Մոն – մարթրի եւ ռատիօ — ԱՅԲ-ի ազգականական կապերը խնդրոյ առարկայ են: Չի մոռցուիր Ռեմոն Մարսիյաք, որ անցեալին ճամբու դրուեցաւ հեռատեսիլէն «դաղտնի ծանուցումի» համար մարզական իր յայտագրերու ընթացքին եւայլն, եւայլն: Խնդրոյ առարկայ են մանաւանդ ռատիօ – Մոնմարթրի զանազան «ընկերակցութիւնները» կամ «Բարեկամներու ակումբ»ները, որոնց անդամները դատական բողոքներ ներկայացուցած են:

Աւելի չերկարենք այս երկար եւ անախորժ պատմութիւնը: Ինչ կը վերաբերի Սէ – էն – Սէ – էլ-ի անդամներու անբասիր նկարագրին, մինչեւ ակադեմական Միշէլ Տրուա, հաւանաբար զարմանալը՝ զարմանալի կրնայ թուիլ, ընկերութեան մը մէջ, ուր բարոյական սկզբունքի տէր մնալ կամ առնուազն հաւատալ նման բաներու, բաւական ժամանակավրէպ ըմբռնում մըն է այլեւս:

Հոս ալ, մթնոլորտը ապականած է: Եւ մթնոլորտը միայն հիւլէական կեդրոնով կամ քիմիական գործարաններով չէ որ կ'ականի: Տարբերութիւնն այն է որ այս մէկը առողջութեան չի վնասեր...:

ՃԱՏՐԱԿ
ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Չորեքշաբթի օր, Գասբրով օգտագործելով իր 3 թայմ – աութներէն առաջինը, յետաձգել տուաւ հանդիպումը: Կը թուի որ Գասբրով ճերմակներով նոր ռազմավարութիւն մը կը գործածէ, որ սպասումի ռազմավարութիւն մըն է:

ՖՈՒԹՊՈԼ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՆՊԱՏԱԿԱԿԷՏԸ՝ ԴԱՍԱԻՈՐՈՒՄԻՆ 5-ՐԴ ԱՍՏԻՃԱՆԸ

Մարզասէր բարեկամներ հարց կուտան մեզի թէ Արարատ պիտի կրնա՞յ մասնակցելու իրաւունք ստանալ եւրոպական բաժակին (Իւ – է – Ֆ – Ա), ինչ որ ըրած էր 70-ական թուականներուն, երբ ունէր բարձրորակ խաղացողներով հարուստ խումբ մը:

Այս տարի Արարատի ելոյթները աւելի յաջող եղան, քան երկու վերջին մրցաշրջաններուն ընթացքին՝ ուր վար իջնելու վախը տեւած էր մինչեւ ախոյենութեան վախճանին մօտ:

Ծանօթ է, Հոկտեմբեր 16-ի արդիւնքը հաւասարութիւն, Հրազդանի մէջ, Կիեւի հետ՝ 0 — 0: Մեծ է Քիեւի խումբին համբաւը միջազգային ֆութպոլին մէջ, բայց Քիեւ այս տարի այն չէ ինչ որ էր անցեալ տարիներուն: Կորսնցուցած է իր յառաջապահներուն արդիւնաւէտ խաղը: Միջակ արդիւնք մը ուրեմն Արարատի համար՝ որ կը մնայ դասաւորումին 7-րդ աստիճանին վրայ, երկու կէտով ետ 5-րդէն՝ որ Մինսքի ակումբն է:

Որակուելու համար եւրոպական բաժակի մասնակցութեան, պէտք է ըլլալ առնուազն 5-րդ: Արարատ պիտի կրնա՞յ ի վերջոյ տեղաւորուիլ դասաւորումի այդ աստիճանին վրայ: Այդ կախում ունի թէ Արարատի ձեռք բերելիք արդիւնքներէն եւ թէ՛ արդիւնքներէն անոնց՝ որոնք դասաւորումին վրայ, իր առջեւն են կամ՝ անմիջականօրէն իր ետեւը:

Կը մնան կատարուելիք երեք մրցումներ: Հոկտեմբեր 31-ին, Երեւանի մէջ, Մոսկուայի Սպարտակին դէմ՝ որ անկասկած պիտի ըլլայ այս տարուան ախոյեանը: Երբ մրցման Մոսկուացիները յաղթած էին 2 – 0-ով:

Արարատ իր երկու վերջին մրցումները պիտի խաղայ հակառակորդի դաշտին վրայ, Նոյեմբեր 8-ին՝ Խարքով եւ 14-ին՝ Մոսկուայի Տորպեդոյի դէմ: Իր համակիրներէն հեռու, երեւանեան խումբը շատ կը կորսնցնէ իր կարողութիւններէն: Այս տարի մէկ անգամ միայն յաղթած է օտար դաշտի վրայ՝ Ալմա Աթայի մէջ 1 — 0:

Նկատի ալ ունենալով իր յառաջիկայ մրցակիցներուն արժէքը, շատ յուսալից չենք կրնար ըլլալ որ Արարատ, Նոյեմբեր 14-ին, վերադարձած պիտի ըլլայ դասաւորումին 5-րդ աստիճանը՝ որ իր տեղը եղած է քանի մը ամիս առաջ:

Հակառակ այս ո՛չ աչքառու նախատեսութեան, կրնանք սակայն գրել որ Հայաստանի թիւ 1 խումբը պատուաւոր մրցաշրջան մը բոլորած պիտի ըլլայ, իր տեղը պահելով, այս անգամ առանց նեղութեան, 22 մրցաշրջաններ շարունակ, Խորհրդային Միութեան բարձրագոյն դասակարգին մէջ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԸ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԽՄԲ. – «*Մարմարա*»ի Հոկտեմբեր 14–ի թիւէն կ'արտատպենք Տոքթ. Կարապետ Արմանի մէկ յօդուածը, կողքին ալ նոյն օրուան թերթին խորհրդածութիւնը: Ինչպէս կը տեսնուի ցաւը՝ ընդհանուր է: Տեղական բնոյթ ունեցող քանի մը կէտերէ զատ, մեր կրթական հոգերը նոյն պատկերը կը պարզեն: Եւ ըսել թէ Պոլի'ն իսկ կը գանգատի, որ լեզուն կը նահանջէ: Ու որքան ալ ուզենք վանել լացի պատերը եւ մերժել՝ յոռետեսութիւնը, դժուար է, առնուազն լուրջ մտահոգութենէ չմատնուիլ: Ճաշի նոյն սեղաններու շուրջ հաւաքուիլ, հայրենասիրական երգեր երգել, ու հանգանակութեան ձեռնարկելը խաբուսիկ երեւոյթներ են, որոնք մեր բուն հարցերը չեն լուծեր, դժբախտաբար:

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱՆԳՈՒՆ ՊԱՀԵԼ ՄԵՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ

Գրեց՝ ՏՈՔԹ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԱՐՄԱՆ

Դպրոցները վերաբացուեցան, մեր տղաքը դարձեալ դպրոց վազեցին որպէսզի տարի մը կարդան, գրեն, ուսանին եւ օրէ օր իրենց գիտութիւնը ճոխացնելով ապագային մեր համայնքին պատուաբեր տարրերը դառնան:

Ամէն տարի այս օրերուն ակամայ մեր համայնքին ապագային մասին մտահոգութիւններ կ'ունենանք:

Ամէն վերամուտի շրջանին ցաւով կը տեղեկանանք, թէ մեր հայ վարժարաններու ուսանողներուն թիւը կրկին նուազած է, ասոր փոխարէն օտար եւ պետական վարժարաններու մէջ ուսանող հայ աշակերտներու թիւը օրէ օր կը բարձրանայ:

Այս օրերուն ծնողքներէ միշտ նոյն պատճառաբանութիւնները կ'իմանանք թէ ինչո՞ւ այս տարի իրենց զաւակը հայ վարժարանէ առնելով սա կամ նա պետական կամ օտար վարժարանը դրած են: Դժբախտաբար հայ վարժարանէ առնուած աշակերտներուն մէջ շատ անգամ նախակրթարանի երրորդ, չորրորդ դասարանէ բաժնուած տղաք գոյութիւն ունին, ինչ որ կը նշանակէ թէ այս հայ փոքրիկները իրենց նախնական ուսումն իսկ հայկական վարժարաններու մէջ պիտի չառնեն եւ պիտի զրկուին իրենց մայրենի լեզուն գիտնալէ:

Երբ օրէ օր մեր վարժարաններու աշակերտութիւնը կը նուազի, որոշ է թէ ապագային Պոլսոյ հայութեան մէջ հայերէն գիտցողներու թիւը կը նուազի: Անկէ զատ, տարիներու ընթացքին աշակերտի նուազումի պատճառաւ մեր հայ վարժարանները իրենց տարեկան պիւտճէն դիմագրաւելու կարելիութիւնը չունենալով կարգ մը դպրոցներ պիտի դատապարտուին իրենց դռները առյաւէտ փակելու:

Տարիներու ընթացքին յուզումով տեսանք հետեւեալ դպրոցներու փակումը. – Գումգաբուի Պօղոսեան – Վառվառեան, Սկիւտարի Ներսէսեան, Պէյօղլուի Սուրբ Լուսաւորչեան, Պէշիկթաշի Մաքրուհեան, Պիւյիւքտէրէի Սահակ – Մեսրոպ, Կէտիկ փաշայի Ս. Մեսրոպեան, Քանտիլլիի Ս. Լուսաւորչեան, Պէյօղլուի Անարատ – Յղութեան, Գատըգիւղի Անարատ – Յղութեան վարժարանները:

Այս մտածումներու մէջ քանի մխրճուինք, այնքան մեր հոգիները մութ կը պատեն: Մինչեւ իսկ երբեմն կը խորհիմ թէ այսօր արդէն ո՛չ թէ շահ ապահովելու համար, այլ հայ լեզուն եւ հայ գրականութիւնը կանգուն պահելու եւ հայ համայնքին օգտակար ըլլալու մտածումով գերմարդկային ուժ մը մաշելով հրապարակ եկող մեր հայ մամուլը օրէ – օր հայերէն կարդալ գիտցողներու նուազումին պատճառաւ կարելի է օր մը անոնք ալ ակամայ պիտի դադրին այլեւս ամէն երեկոյ մեր տան հաճելի հիւրը ըլլալէ:

Ի՞նչ է արդեօք հայ աշակերտներու օտար եւ պետական վարժարաններ գաղթելու պատճառը:

1987 *Սեպտեմբեր* 21 *Թուակիր «Մարմարա» օրաթերթը իր «Տեսանք – Լսեցինք» սիւնակին մէջ այս լուրջ հարցին մասին իր տեսակէտը պարզած էր: Ես ալ այս հարցին կ'ուզեմ ուրիշ տեսանկիւնէ մը մօտենալ:*

Մեր հայ վարժարանները պէտք է մեր տղոց տունը, անոնց բոյնը եւ շատ սիրած մէկ վայրը դառնայ, մինչեւ իսկ աշակերտները իրենց դպրոցը նոյնիսկ իրենց տունէն ալ աւելի պէտք է սիրեն, դպրոցի բացման օրը տղան իր ուսուցիչներուն, իր դասընկերներուն հետ կրկին միասին ըլլալու մեծ հաճոյքովը դպրոց վազէ:

Դժբախտաբար մեր կարգ մը վարժարանները լաւ աշակերտ հասցնելու, շատ բան սորվեցնելու, մինչեւ իսկ հայ վարժարաններու հետ մրցելու մարմաջէն տարուած, դադրած են աշակերտներու համար հրապուրիչ ըլլալէ, շատ անգամ դժբախտաբար աշակերտները ճզմելու մեքենայի մը վերածուած են, ինչ որ պատճառ կ'ըլլայ որ տղաքը դպրոցէն պաղին եւ ծնողքներն ալ ընդվզին: Այսպէսով հայ աշակերտը կը հեռանայ մեր վարժարաններէն:

Տարիներ առաջ, ամէն մէկ դասարանը 30 — 40 *աշակերտ ունեցող մեր լիսէներէն մէկը, որ մեծ բծախնդրութեամբ աշակերտ կ'ընդունէր, այս տարի իր 9–րդ դասարանին մէջ միայն 8 աշակերտ ունի, որուն 3–ը արդէն կարգը կրկնած տղաք են, իսկ 5–ը նոյն դպրոցին 8–րդ դասարանէն 9–րդ դասարան անցած աշակերտներ: Լիսէի Ա. դասարանին համար ուրիշ դպրոցներէ ոչ մէկ նոր դիմում եղած է, լիսէի 10–րդ դասարանն ալ 8 հոգի, իսկ վերջին դասարանը 13 հոգի: Այսինքն ամէն մէկ դասարանը 40 աշակերտի տեղ ամբողջ լիսէի երեք դասարաններու գումարը 29 աշակերտ է:*

Որոշ է թէ 29 աշակերտի վճարած թոշակներով կարելի չէ լիսէի մը բոլոր ծախքերը դիմաւորել եւ կը վախնամ, թէ օր մը լրագիրի մը մէջ կարդալու դժբախտութիւնը պիտի ունենանք թէ այս վարժարանին լիսէի բաժինը փակուած է:

Այսպէսով տարիներու ընթացքին շատ մը մտաւորականներ, բժիշկներ, ճարտարապետներ, փաստաբաններ հասցնելով Պոլսոյ հայ համայնքին բարձրացման մէջ մեծ դեր ունեցած գիտութեան տաճար մը եւս կրկին պիտի չամքի, ինչպէս որ Սամաթիայի Անարատ – Յղութեան վարժարանը փակեց իր միջնակարգը:

Ինչ պէտք է ընենք որպէսզի մեր վարժարաններու ապագային սպառնացող օտար վարժարաններու գաղթի մեծ փորձանքին առաջքը կարենանք առնել: Այս հարցին ամենամեծ պատասխանատուութիւնը, մեր վարժարաններուն տնօրէն, – տնօրէնուհիներու, ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիներու ուսերուն վրայ կը ծանրանայ:

Ունինք շատ արժէքաւոր տնօրէն եւ տնօրէնուհիներ, որոնք միշտ աշակերտին հետ կ'ապրին, դրօսանքներու ժամանակ պարտէզին, ճաշի ժամանակ տղոց հետ ճաշարան, մօտէն կը հետեւին իրենց աշակերտներուն, մօտէն կը հետաքրքրուին պակաս թիւ առնող աշակերտներուն հետ, բայց իր չափը, սահմանը չկորսնցնող եւ իր պաշտօնին անգիտակից փոխ – տնօրէններ գոյութիւն ունին որոնք կ'ուզեն հայ լեզուն, հայ դպրոցը, հայ աշակերտը վար տեսնել եւ նախատել մեր քաջ տնօրէն եւ տնօրէնուհիները: Անոնց հանդէպ պէտք եղած պայքարը կը բանան եւ բոլոր օրինական միջոցներու կը դիմեն որպէսզի վարժարանին անդորրութիւնը խանգարող այս վնասակար տարրերը հեռացնեն: Այս տնօրէն եւ տնօրէնուհիներուն առջեւ միշտ հիացմամբ եւ յարգանքով պիտի խոնարհիմ:

Ցաւով պէտք է խոստովանիմ թէ, կան նաեւ կարգ մը կրթական վարիչներ ալ, որոնք կը կարծեն թէ իրենց միակ պարտականութիւնն է Կրթական Տնօրէնութենէն եկած թուղթերը կարդալ եւ անոնց պատասխանները տալ: Անոնք տեղեակ չեն դասարաններու մէջ անցած դարձածէն եւ կարգ մը ուսուցիչներու աշակերտներու հանդէպ ցոյց տուած անիրաւ ու անախորժ վարմունքէն:

Զանազան ծնողքներէ հետաքրքրուած եմ թէ ինչո՞ւ իրենց զաւակները քաշած են հայկական վարժարաններէ: Ահա օրինակներ. –

1.– *Բոլոր պետական վարժարաններու մէջ նախակրթարանի ուսուցիչները դասերը աշակերտներուն կը սորվեցնեն դասարանին մէջ եւ գրեթէ տան պարտականութիւն չեն տար: Մեր նախակրթարաններու կարգ մը ուսուցիչ կամ ուսուցչուհիները, որպէսզի չյոգնին, դասերը աշակերտներուն դասարանի մէջ սորվեցնելու ջանք չեն թափեր, այլ աշակերտին կը պատուիրեն թէ իրենց պարտականութիւնը լաւ կատարած կ'ըլլան, այսպէսով տղան ահագին տան պարտականութիւններով տուն կուգայ: Գրեթէ բոլոր հայկական վարժարաններու աշակերտներու ծնողքները մինչեւ գիշերուան 11 կը նստին, որպէսզի իրենց զաւկին դասը կարենան սորվեցնել եւ շատ անգամ ալ զաւակը յոգնած, մայրը յոգնած՝ պարտականութիւնները չամբողջացուցած կ'երթան կը պառկին:*

Երբ ծնողք մը տեսնէ թէ իր քովի յարկաբաժնին պետական վարժարանը գացող տղան տուն գալէ ժամ մը վերջ դասերը վերջացնելով խաղալ կը սկսի, ակամայ կը խորհի թէ հայկական վարժարան ղրկած ըլլալուն համար իր զաւակը այսքան կը չարչարուի:

2.– *Նախակրթարանի Ա. դասարանի գիտութեան քննութեան մը ընթացքին հակառակ անոր որ աշակերտը բոլոր հարցումներուն ճիշդ պատասխանած էր, 1 էջ հայերէն գրութեան մէջ 3 տառասխալ հանած ըլլալուն համար, օրիորդը 7 տուած էր: Չեմ ուզեր խորհիլ թէ արդեօք մեր վարժարաններու մէջ առանց տառասխալի գրութիւն գրող ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի ունի՞նք, սակայն յայտնի է թէ եթէ ուղղագրական տառասխալի համար աշակերտ մը գիտութենէ պակաս թիւ առնէ, տղուն ալ, ծնողքին ալ հայ դպրոցի հանդէպ սէրը կը նուազի:*

3.– *Այս տարի մեր հայ վարժարաններուն մէջ շատ մը աշակերտներու վերաքննութեան կամ դասարանը կրկնելուն պատճառը քննութեան ընթացքին փոխանակ 5 առնելու ուսուցիչներու կողմէ* 4.48, 4.68, 4.83*–ի պէս ծիծաղելի թիւեր տրուած ըլլալն է: Ի՞նչպէս կարելի է ընդունիլ թէ մարդկային ուղեղը կարող է քննութեան մը արդիւնքին* 004 *կամ* 002 *աւելի կամ պակաս արժէքը ճշդել:*

Երբ հայ տղայ մը 004 *թիւի մը համար տարի մը կը կորսնցնէ եւ ծնողքն ալ մէկ տարուան ընթացքին բոլոր դպրոցական ծախքերուն ապարդիւն մնացած ըլլալը կը տեսնէ, այդ աշակերտը հայ վարժարանը կրնա՞յ սիրել եւ ծնողքն ալ չուզե՞ր իր տղան հայ վարժարանէ հանել:*

4.– *Անցեալ տարի մեր հայ լիսէներէ մէկուն* Սաղըրք պիլկիսի–ի *ուսուցչուհին աշակերտի մը պարտականութիւն մը տուած էր ներքին գեղձերու տեղերուն, պարտականութիւններուն եւ հիւանդութիւններուն մասին. հարցում մը՝ որ բժշկական վարժարանի աւարտական քննութեան եթէ հարցուի, բժշկական թեկնածուներէն շատեր դժուարաւ կրնան պատասխանել: 9–րդ դասարանի աշակերտը պարտաւոր էր 9 առնել որպէսզի դասարանը չմնար: Այս պատճառաւ էր որ ծնողքը այս բժշկական հարցումին պատասխանը իմ պատրաստելս խնդրեց:*

Մեծ ուշադրութեամբ եւ բծախնդրութեամբ համառօտ գրութիւն մը պատրաստեցի: Հակառակ որ քառասուն տարուան բժիշկ եմ եւ 27 տարի համալսարանի մէջ շատ մը աշակերտներ հասցուցած եմ, 9–րդ դասարանի մեծայարգ օրիորդը գրութեանս չէր հաւնած եւ թուղթը տղուն վերադարձնելով «բաւարար չէ, ծայրէն գրէ» ըսած էր: Խորհելով թէ յարգելի օրիորդը կրնար շատ մեծ գիտուն մը ըլլալ եւ ներքին գեղձերու մասին ինձմէ շատ աւելի տեղեկութիւն ունենալ, չհամարձակեցայ կրկին գրելու եւ ուղղակի դիմեցի առողջական համայնագիտարանին մէջ Փրոֆէսէօր Ճ. Հ. Ս. Պրալօ–ի գրած եւ Փրոֆէսէօր Գազանճըկլըի կողմանէ ընդարձակուած հատորին: Տղան այս գրութիւնը նոյնութեամբ ընդօրինակելով կրկին դպրոց տարաւ, յարգելի օրիորդը այդ ալ 10–ի արժանի չէր տեսած եւ հազիւ կրցած էր 8 տալ: Պակաս տրուած 2 թիւին պատճառաւ աշակերտը շատ տուժեց:

Ուսուցչուհիին կողմէ այսքան անիրաւութեան դէմ գտնուող աշակերտի մը ի՞նչպէս կարելի է հայ վարժարանը սիրցնել եւ ի՞նչպէս կարելի է անոր ծնողքը համոզել որպէսզի իր զաւակը կրկին նոյն դպրոցը ղրկէ որպէսզի տղան այս տարի ալ նոյն անիրաւութիւններուն հետ դէմ առ դէմ գայ:

5.– *Այս տարի Կրթական նախարարութիւնը նոր օրէնք մը հանեց: Լիսէներու մէջ աշխարհագրութեան դասէն վերաքննելի աշակերտները քննութեան պիտի չմասնակցէին եւ այդ դասէն դասարանը անցած պիտի նկատուէին: Դժբախտաբար այս պաշտօնական օրէնքը Պոլսոյ Կրթական Տնօրէնութեան կողմէ մեր դպրոցներուն մէջ անհաւատալի եւ անհասկնալի կերպով մը կիրարկուեցաւ:*

Պետական վարժարանի աշակերտները այս նոր օրէնքին համաձայն աշխարհագրութեան քննութեան չմտան: Սակայն որովհետեւ նոյն օրէնքը հայ վարժարաններու մէջ ալ կիրարկելու իրաւունքը դժբախտաբար մեզի չէր տրուած, վերջին վայրկեանին հայ աշակերտները պարտաւորուեցան աշխարհագրութեան քննութեան մասնակցիլ: Մինչդեռ հայ վարժարանի աշակերտը կը կարծէր թէ երկրին օրէնքը ամէնուն համար է եւ ինքն ալ պետական վարժարաններու մէջ կարդացող իր ընկերներուն պէս իրաւունք ունէր քննութեան չմասնակցելու եւ բնաւ այդ դասին չէր աշխատած: Սակայն քանի որ հայ վարժարանի աշակերտ էր, քննութեան մասնակցիլ տակուեցաւ եւ դասարանը կրկնեց:

Կ'ուզէի գիտնալ թէ Պոլսոյ հայ վարժարաններու քանի՞ տնօրէններ եւ տնօրէնուհիներ այս անիմաստ խտրականութեան դէմ ըմբոստանալով իրենց դպրոցը, իրենց աշակերտը պաշտպանելու համար Կրթական Տնօրէնութեան դէմ բողոք կատարեցին, մինչեւ իսկ Կրթական նախարարութեան դիմելով մեր հայրենակցական իրաւունքը փնտռեցին:

Ամէն օր ծնողքներէ ասոնց նման պատմութիւններ կ'իմանանք եւ ասոնք պատճառ կը դառնան հայ աշակերտներուն դէպի օտար եւ պետական վարժարաններ գաղթելուն:

Դպրոցներու տնօրէն եւ տնօրէնուհիները, ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիները պարտաւոր են ձեռք ձեռքի տալ որպէսզի այս եւ ասոր նման հարցերը անմիջապէս հարթեն եւ որպէսզի մեր զաւակները սիրեն մեր վարժարանները եւ հոն սորվին մեր մայրենի լեզուն եւ այսպէսով կարենանք երկար տարիներ հայ վարժարանը եւ հայ լեզուն կանգուն պահել:

ՏԵՍԱՆՔ — ԼՍԵՑԻՆՔ

ԿՐՕՆՔ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Մեր ընթերցողները կարդացին Տոքթ. Կարապետ Արմանի արտյաւ յօդուածը, մեր վարժարաններուն կարգ մը հարցերուն մասին: Կրթական հարցը սա շրջանին մեր ամենակարեւոր հարցն է, որովհետեւ այն տպաւորութիւնը ունինք որ մենք արժանի կարեւորութիւնը չենք տար մեր վարժարաններուն, կամ կարեւորութիւն կուտանք սխալ տեսանկիւնէ մը մերձենալով:

Մեր վարժարաններուն նկատմամբ մեր առաջնահերթ պարտականութիւնն է նախ բարձրացնել աշակերտներուն թիւը եւ ապա այդ աշակերտներուն կարելի չափով տալ տոհմիկ կրթութիւն, զանոնք հաղորդել տոհմիկ ժառանգութիւններով, մանաւանդ մայրենի լեզուով:

Հակառակ բոլոր աննպաստ պայմաններու, մեզի համար ուրախութիւն եղաւ հաստատել որ այս տարի 170 հոգի աւելցած է մեր վարժարաններու աշակերտութեան թիւին վրայ: Ասիկա լաւ նշան մըն է եւ կ'ուրախացնէ մեզ: Աշակերտութեան թիւը բարձրացած դպրոցներն են. – Ֆէրիգիւղ, Գատըգիւղ – Արամեան եւ Խաչեան:

Գալով տոհմիկ կրթութեան հարցին, կը վախնանք որ դեռ հեռու ենք այդ մարզին մէջ ալ լաւ լուրեր տալէ: Արդարեւ անցեալ օր անըմբռնելի ցաւով լսեցինք որ մեր կարեւոր դպրոցներէն մէկուն մէջ, դպրոցի պատասխանատուներ, կրօնքի յաւելեալ դասին տեղ, որոշեր են երաժշտութիւն դասաւանդել եւ այդ պարտականութիւնն ալ յանձներ են վարժարանի թուրք երաժշտութեան ուսուցիչին:

Երբ երկրին բոլոր վարժարաններուն մէջ պարտաւորիչ կը դառնայ իսլամ կրօնքի դասը, եւ երբ Պետութիւնը մեզի կը ճանչնայ մեր կրօնքն ալ դասաւանդելու իրաւունքն ու ազատութիւնը, ի՞նչ նպատակի կը ծառայեն մեր վարիչները, կրօնքի դասին տեղ երաժշտութիւն ուսուցանելով: Կրօնքը մեր տոհմիկ կրթութեան հիմնական մէկ մասը չէ՞ կազմեր: Ամենապատիւ Ս. Պատրիարք Հայրը ամէն առթիւ չի՞ յիշեցներ թէ մեր վարժարանները ամէն բանէ առաջ պէտք է սորվեցնեն կրօնք եւ մայրենի լեզու:

Որքա՜ն օգտակար գործ մը տեսած կ'ըլլանք, եթէ սա մատաղի հրաշագործ յանձնախումբերուն նման, խրախճանքի թաղի մէջ, ստեղծենք նաեւ մեր կրթական հոգերով զբաղելու կոչուած յանձնախումբեր, որոնց անդամները գիտնան թէ ինչո՞ւ հիմնուած են մեր դպրոցները:

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Ծանօթ է որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Գանատա եւ Միացեալ – Նահանգներ պիտի այցելէր Հոկտեմբերի առաջին օրերէն: Ազդերացուի տագնապ մը պատճառ եղաւ որ – առայժմ գոնէ – ջնջէ Գանատայի այցելութիւնը: Վազգէն Ա. Հոկտեմբեր 20-ին կը սկսէր Միացեալ – Նահանգներու իր նախատեսուած յայտագիրը: Այս այցելութեան առընչութեամբ, Սեպտեմբեր 17-ի մեր թիւով կը յիշէինք որ Կիլիկեան զոյգ Թեմերու (Արեւելեան և Արեւմտեան) առաջնորդները, Յուլիս 20 թուակիր նամակ մը գրած էին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, ի մէջ այլոց ըսելով. – *«Այս երջանիկ առթիւ, Կիլիկեան մեր զոյգ Թեմերու հոգեւորական դասուն, ժողովականութեան, բարեպաշտ ժողովուրդին եւ մեր անունով, կը հրաւիրենք Ձերդ Ս. Օծութիւնը որ Ձեր յարմար դատած թուականին, շնորհաբաշխ այցելութեամբ պատուէք նաեւ մեր թեմերն ու ժողովուրդը, իւրաքանչիւր թեմի մեր եկեղեցիներէն մէկուն շնորհելով պաշտօնական այցելութիւն: Կը սպասենք վեհափառ Տէր, Ձեր շուտափոյթ եւ դրական պատասխանին. արժանանալու շուքով կազմակերպելու Ամենայն Հայոց Հայրապետին ընդունելութիւնը»* :

Այս հարցին կապակցութեամբ Հոկտեմբեր 9 թուակիր հետեւեալ հաղորդագրութիւնը ստացանք հիւսիսային – Ամերիկայի արեւմտեան Թեմէն, որ նոր մանրամասնութիւններ կուտայ: Չենք ուզեր խորհրդածութիւններ ընել «մեզի հրամմեցէ՛ք», «չէ, դուք մեզի հրամմեցէ՛ք»ի այս անհամ եւ անախորժ պատմութեան մասին, հաստատելով միայն որ այս հարցին ալ դժբախտաբար մաս կը կազմէ «մեր հոգերուն» եւ այս մէկը՝ բոլորովին աւելորդ է: Ըսենք միայն, որ միշտ այս հարցին առընչութեամբ, «Հայրենիք» Հոկտ. 6-ին հարցազրոյց մը ունեցած է Մեսրոպ Արք.ի հետ, որ «յայտնութիւններ» կը հրապարակէ Վազգէն Ա.ի հետ ունեցած մտերիմ զրոյցէ մը: Անհրաժե՞շտ էր:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս մեծ հաճոյքով եւ գոհունակութեամբ կը հաղորդենք հաւատացեալ հայ ժողովուրդին, թէ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Վազգէն Առաջին Ամենայն Հայոց Սրբազնագոյն Կաթողիկոսը Հովուապետական շնորհաբաշխ այցելութիւն մը պիտի տայ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հիւսիսային – Ամերիկայի Արեւմտեան Շրջանի բոլոր Հայերուն անխտիր:

Այս առթիւ Արեւմտեան Թեմի Բարեխնամ Առաջնորդ՝ Գերաշնորհ Տ. Վաչէ Արքեպիսկոպոս Յովսէփեան Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնէն ստացաւ հետեւեալ նամակին պատճէնը՝ ստորագրուած Մայր Աթոռի Դիւանապետ Գերշ. Տ. Ներսէս Արքեպիսկոպոս Պոզապալեանի կողմէ, ուղղուած «Գերաշնորհ Տ. Մեսրոպ եւ Տ. Տաթեւ Արքեպիսկոպոսներին՝ «Միաբանք Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան», ի պատասխան իրենց ներկայացուցած խնդրանքին:

Ս. Էջմիածին, 1987 Սեպտեմբեր 26

ԳԵՐԱՇՆՈՐՀ
Տ. ՄԵՍՐՈՊ ԵՒ ՏԱԹԵՒ
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԻՆ
ՄԻԱԲԱՆՔ ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ

ՆԻՒ – ԵՈՐՔ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Տ.Տ. Վազգէն Ա. Հայրապետը, գոհունակութեամբ ստացել է Ձեր 1987 Յուլիս 20 թուակիր հրաւէրը, իր օրհնութիւնները բաշխելու նաեւ ձեր հոգեւոր դասին եւ հաւատացեալ ժողովրդին:

Ներկայիս ուրախ ենք Ձեզ յայտնելու թէ Նորին Սրբութիւնը յանձնարարել է Միացեալ — Նահանգաց Արեւելեան եւ Արեւմտեան Թեմակալ Առաջնորդներ՝ Գերաշնորհ Տ. Թորգոմ եւ Տ. Վաչէ Արքեպիսկոպոսներին, պատշաճը տնօրինելու, որպէսզի Ձերդ Սրբազնութիւնները, հոգեւոր դասը եւ հաւատացեալները հրաւիրուեն ներկայ լինելու Հայրապետական Սուրբ Պատարագին, որը տեղի պիտի ունենայ Նիւ – Եորքում, Կիրակի, Հոկտեմբեր 25-ին Սուրբ Ծնունդ Տիվայն անգլիական տաճարում եւ Լոս – Անճըլըսում Նոյեմբեր 8-ին Հալիվուտ Պոլի մէջ – բացօթեայ, – երբ Վեհափառ Հայրապետը պիտի բաշխի իր օրհնութիւնները համայն Հայաստանեայց Եկեղեցու զաւակներին անխտիր:

Ամենայն Հայոց Հայրապետի ջերմագին իղձն է, որ իր սոյն այցելութեան առթիւ ճանապարհ բացուի մօտ ապագային ցանկալի միութիւնը վերահաստատելու Միացեալ-Նահանգաց եւ Գանատայի Հայ Եկեղեցու ծոցում՝ միութեան ուխտով Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի վէմի վրայ:

«Թագաւոր Երկնաւոր զեկեղեցի քո անշարժ պահեա»:

Եղբայրական սիրոյ ողջոյնիւ,
ԴԻՒԱՆԱՊԵՏ՝
ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՊՈԶԱՊԱԼԵԱՆ

Արեւմտեան Թեմի Բարեխնամ Առաջնորդ՝ Գերաշնորհ Տ. Վաչէ Արք. Յովսէփեան վերոյիշեալ նամակին կցեց նաեւ իր հրաւէր – նամակը ղրկուած Գերշ. Տ. Տաթեւ Արք. Սարգիսեանին, ուր Նորին Սրբազնութիւնը ինք եւս հրաւէր ուղղեց Տաթեւ Սրբազանին, որ իր հոգեւորականաց դասով եւ հաւատացեալ ժողովուրդով ներկայ գտնուին, Հայրապետական Ս. Պատարագի արարողութեան, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Նոյեմբեր 8-ին, 1987, առաւօտեան ժամը 10-ին՝ Հալիվուտ Պոլի մէջ:

Իսկ հեռաձայնային խօսակցութեամբ Թեմիս Բարեխնամ Առաջնորդ՝ Գերաշնորհ Տ. Վաչէ Արք. Յովսէփեան հաճոյքով յայտնեց Գերշ. Տ. Տաթեւ Արք. Սարգիսեանին, թէ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը պատրաստ է սիրով ընդունելու Գերշ. Տ. Տաթեւ Արքեպիսկոպոսն ու իր պատուիրակութիւնը՝ Առաջնորդարանիս մէջ:

Սոյն հաղորդագրութիւնը հրատարակութեան կը յանձնենք առ ի գիտութիւն մեր հաւատացեալ ժողովուրդին:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Հալիվուտ, 1987, Հոկտեմբեր 8

Զուիցերիոյ հայ գաղութին մասին

Զուիցերիոյ Հայ Առաքելական Եկեղեցին Տիկնանց Օժանդակ Մարմնին կողմէ հրատարակուած «Արձագանգ» երկլեզու ութ էջնոց ամսաթերթը ամբողջական պատկեր մը կազմելու այս գաղութին, ու հոն տարուած գործունէութեան մասին: «Արձագանգ» լոյս կը տեսնէ տարեկան ութ թիւ, ամէն ամիս, բացի Յունիս, Յուլիս, Օգոստոս եւ Սեպտեմբեր ամիսներէն:

Զուիցերիոյ հայ գաղութը ունի հայկական միութեան կամուրջ մը, որուն կը նախագահէ Վահէ Կալպրաշ: Ասկէ զատ Զուիցերիոյ զանազան շրջաններուն մէջ կը գործեն հետեւեալ միութիւնները. Հայ դպրոցական եւ ընտանեկան միութիւն, Հայ Մշակութային Միութիւն, Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Միութիւն, «Արարատ» մարզական եւ մշակութային միութիւն, «Արարատ» Եկեղեցւոյ երգչախումբի խորհուրդ, Հայ մարզական եւ մշակութային միութիւն: Այս բոլորին մասնակցութեամբ հիմնուած է նաեւ գերմանախօս եւ ֆրանսախօս Զուիցերիոյ հայ միութիւններու կեդր. կազմակերպութիւն մը:

Հայ դպրոցական եւ ընտանեկան միութիւնը կը կազմակերպէ շաբաթօրեայ հայերէն լեզուի դասընթացքներ. ծրագրած է նաեւ կազմել երգչախումբ մը եւ ֆոլքլորի խումբ մը:

Զուիցերահայ միութիւնը եւ Հայ դպրոցական եւ ընտանեկան միութիւնը պարբերաբար կը կազմակերպեն դասախօսութիւններ. անոնցմէ վերջինը տեղի ունեցած է 9 եւ 10 Հոկտեմբեր թուականներուն Ժընեւի եւ Օպէրէնդֆէլտէնի մէջ: Դասախօսած է (Նիսէն) Վահէ Սըրապեան «Հայկական հարցը եւ Յունիս 18» նիւթին շուրջ: Դասախօսութենէն ետք ներկաներ հարցումներ ուղղած են օրուան դասախօսին խնդրոյ առարկայ նիւթին մասին. երեկոյթը մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուցած է ներկաներու մօտ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» թատերասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 2-ին, տեղի ունեցած է հայկական երաժշտութեան փառատօն մը, կազմակերպութեամբ Հ.Յ.Դ. – Արմենիա Երիտասարդաց Միութեան «Ստեփան Ծաղիկեան» մասնաճիւղին: Փառատօնին մասնակցած են «Նոր Սերունդ», «Ազատութիւն», «Նոր Արաքս», «Գուրգէն Ալեմշահ» եւ «Լեւոն Շանթ» նուագախումբերը: Խօսք առնելով Ուկօ Գույումճեան շեշտած է հայ գիտակից երիտասարդութեան առողջ ընթացքը եւ ազգային թէ քաղաքացիական պարտաւորութիւններու յանձնառութիւնը:

**

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ (Արժանթին) Լուս ի Ֆուէրսա սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 12-ին, տօնուած է Հ.Օ.Մ.-ի 77-րդ եւ տեղւոյն «Սօսէ» մասնաճիւղի 54-րդ տարեդարձը: Խօսք առնելով ատենապետուհին՝ Իզապէլ Աւագեան, շեշտած է Հ. Օ. Մ.-ի դերը եւ անդրադարձած մայրենի լեզուի կարեւորութեան: Հանդէս եկած է «Նայիրի» պարախումբը մեկնաբանելով հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական պարեր: Պարախումբի ղեկավարն է Պետիկ Այվազեան:

**

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ «Կարապետեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Լոս – Անճըլըսի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը: Խօսք առնելով ատենապետ Մհեր Դաւիթեան անդրադարձած է ետք Միութեան գործունէութեան, յուշատախտակով մը պատուած է Յակոբ Օվայեանը, տարիներու իր վաստակին ի գնահատութիւն: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է մեծարեալը: Խրախճանական բաժնին հանդէս եկած է երգիչ Ճորճ Պաղտոյեան:

**

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» թատերասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 4-ին, ներկայացուած է Մօրիս Հէնքընի «Պէպէքս» թատերախաղը, զոր թարգմանած է Կարօ Գէորգեան: «Պէպէքս» ամուսնացած երկու զոյգերու կեանքը ներկայացնող կատակերգութիւն մըն է, որ երեւան կը հանէ մարդկային տարբեր նկարագրի տէր չորս անձերու փոխ – յարաբերութիւնները ամուսնական կեանքի մէջ, ինչպէս նաեւ՝ թիւրիմացութեանց, որոնց հետեւանքով կը ստեղծուին ծիծաղաշարժ ու միաժամանակ ողբերգական վիճակներ:

ՏՈՅԵՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԱԹՈՌԸ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

– Կը ցաւիմ, նոյնիսկ կ՚ամչնամ, որ համաձայն պէտք է ըլլամ ձեր ըսածին, – պատասխանեց Տոքթոր Օքընը, – շատ մը պարագաներ աւելի քիմիական ու հոգեբանական բնոյթ ունին քան բժշկական ու յամենայն դէպս, եթէ արդիւքը ֆիզիքական չէ, կը մնայ բարելաւել ոգին, տրամադրութիւնը, հետեւաբար ձեզի պիտի առաջարկեմ առնել դեղահատեր որոնք...

– Մեզ կը խնդացնեն, – ծիծաղեցաւ Արիկ:

– Որոշ համեմատութեամբ՝ այո՛, յոյզերու քանակն ու որակը կը փոխեն քիմիական միջոցներով՝ որպէսզի դուք ձեզ ուրախ զգաք, լաւատես ու թեթեւ թոյլ չտալով որ մտահոգութիւնը կուտակուի օրէ օր, թախիծը կրծէ ձեր հոգին... ա՛հ պարոն Արիկ, այդ ձեր շապկընկերը...

– Շապկընկե՞րս...

– Էհ գիտեմ որ հիմա շատ նորաձեւութիւն է, շատ ցանկայարոյց, – ժպտեցաւ Տոքթոր Օքընը Աննայի դառնալով, – այդ գունաւոր «նայլընէ» նեղ ու փայլուն «ալիք»ը, բայց ես պիտի թելադրէի որ անկէ բոլորովին ձերբազատուիք...

–Ի՞նչ, առանց «ալիք»ի..., – հարցուց Արիկ ամօթխած զուարճութեամբ:

– Չէ՛, չէ անշուշտ այդ ըսել չեմ ուզեր, – խնդալով ուղղեց տոքթոր Օքընը, – միայն զայն պէտք է փոխարինել բամպակէ լաւորակ կտաւով կարուած «պոքսըր» տիպի շապկընկերով ... գիտէք Մուհամատ Ալիի հագածին նման...

– Ինչպէս մեր մօտ Արաբները կը հագնին իրենց ճերմակ պատմուճաններուն տակէն՝ լայն, օդասուն մինչեւ ծունկերը իջած...

– Տեսա՞ք մարդոց զարմանա՛ր խմաստութիւնը, – հաստատեց բժիշկը հիացած, – մենք հոս փորձառական միջոցներու գիմեցինք այս «նայլըն» «ալիք»ներուն կարգ մը ժխտական յատկութիւնները երեւան հանելու համար. անցեալ տարի մեր բժշկական ընկերութեան հովանաւորութեան տակ՝ Շիքակոյի Համալսարանին մէջ, տասնեակներով զաւակ բերած ցուլի մը այս ձեր «նայլըն» «ալիք»էն հագցուցինք ու խեղճ կենդանին երեք ամիսէն բոլորովին ամլացաւ:

– Կ՚երեւի սխալմամբ կարմիր «ալիք» մը հագցուցիք խեղճ կենդանիին, – խընդաց Արիկ, արամութիւն մը բրած ըլլալու գոհունակութեամբ:

– Ո՛չ, գոյնի հարց չէր այլ ջերմութեան. հակառակ Շիքակոյի սառուցեալ օդին, կարգ մը կենսական գործարաններ մարմնի բարձր ջերմութեան դատապարտուած կը մնային այդ նեղ «ալիք»ին մէջ...: Հետեւաբար, աՀաւասիկ ձեր երկար ճամբորդութեան համապատասխան խրատ մը տուած ըլլալու համար եզրակացնեմ՝ «ուրախ ու անհոգ ապրեցէք, «Տիֆնիլէնտ» գացէք, մեր մօտակայ զուարճալիքներու քաղաք «կախարդական Լեռը» այցելեցէք եթէ Շիքակոյի հովը թոյլատրէ եւ վերջապէս մի մոռնաք վաճառատուն մը այցելել ձեր ներքնազգեստները վերատեսութեան ենթարկելու համար, – ժպտելով վերջացուց տոքթոր Օքընը, – ձեզի լաւագոյն մաղթանքներս եւ յաջողութիւն:

Երկնաքեր շէնքերուն մէջ սուլելով իր ճամբան բացող կատաղի հովին դէմ Արիկ ու Աննա գիրար սեղմեցին ու անորպատակ սկսան քալել ծածկուած ու լայն մայթերու վրայ բացուող շքեղ ցուցափեղկերը դիտելով:

– Ես կ՚առաջարկեմ որ Տոքթոր Օքընըրի պատուէրները գործադրենք, – ըսաւ Արիկ, Աննայի այտին համբոյր մը դրոշմելով, – մեր բարոյականն ու տրամադրութիւնը բարելաւենք փառաւոր «չիզքէյք»ով մը:

Սուլող հովն ու Շիքակոյի սառուցեալ պողոտաները դուրսը ձգած, Արիկ եւ Աննա ապակեայ դռնէն մուտք գործեցին հեշտանքով վերանալու համար զըւիցերական անուշավաճառի մը լոյսերուն բոյրերուն մէջ :

... Թէ վիատեըոյս դարման մատուցես, կերակրիչ ես. թէ զանգէտս պարաբեսցես, վարդապետ ես. թէ զդիմեալս առ քեզ ընկալցիս, ապաւէն ես:

Եւ արդ քո են այսոքիկ, տէր ողորմութեան, ոչ միայն գրեալ, այլ կատարեալ եւ գլխաւորեալ, նախնի նախատակդ համբերութեան վկայից, որ վասն իմոյ փրկութեան հանդիսացար զօրապէս յասպարիսի նակատուն...

Կապուտցած դէմք մը իր փտած գլուխը դուրս տնկեց դերեզմանաքարը մէկ կողմ շպրտելէ ետք ու տակաւին թարմ ու ճերմակ ակռաներուն մէջէն կոպիտ ու խլացուցիչ խնդուք մը արձակեց. կապոյտը կանաչ դարձաւ՝ յետոյ մանիշակագոյն՝ ի վերջոյ մարելու համար խնդուքի արձագանքներուն հետ: Արիկ ու Աննա հազիւ անցած էին, երբ կառափրնատի փայլուն շեղբը իջաւ իրենց ետին՝ արիւն ժայթքող գլուխ մը գետին գլորելով. սուր պոռչտուքներ ակնթարթի մը համար կը լեցնէին թանձր մթութիւնը, երբ յանկարծ սարդոստայններուն մը եկաւ քսուիլ Աննայի դէմքին, մինչ Արիկ օդը կը մորակէր դիմադրելու համար ջղջիկներու անակնկալ գրոհին:

(Շար. 12)

(Շար. Ա. էջէն)

ջուր կայ, ոչ լոգարան: Արդէն առողջապահական հարցերն ալ հարց չեն, որովհետեւ բանտէն ներս միայն հիւանդութիւն կը մտնէ, բժիշկ չի մտներ:

«Միշէլ Բարամինօ, շարունակելով պատմել իր արկածախնդրութիւնները, կը յայտնէ թէ եթէ ողջ մնացած է, ատիկա կը պարտի բանտարկեալ ընկերներու, որոնք առաջին վայրկեանէն օգնեցին իրեն: Մինչեւ կեանքին վերջը պիտի չմոռնայ անոնց ըրած բարիքները:

«Կը պատմէ նաեւ իր ապագայ ծրագիրները: Երբ փաստուի իր անմեղութիւնը, պիտի շարունակէ աշխատիլ որպէս զբօսաշրջական առաջնորդ, նոյնիսկ թերեւս Թուրքիա ալ պիտի դայ կրկին: Եւ եթէ յուշարձան մը կամ քաղաք մը Հայկերտ է, դարձեալ պիտի չվարանի այդ իրողութիւնը ըսելու: Կը հաւատայ որ այս նիւթին շուրջ ստելը կամ սխալ տեղեկութիւն տալը ոչ մէկու օգուտ ունի, մանաւանդ Թուրքիոյ: Որովհետեւ այդ ծանօթութիւնները արդէն արձանագրուած են արեւմտի պատմութեան ու պատմութեան բոլոր գիրքերուն մէջ:

ԿԱՐԳ ՄԸ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

Եալչըն Փէքշէն սապէս կը վերջացնէ իր յօդուածը. –

Հիմա ան բանտային իր յուշերը գրի առնելով նոր ԿԷՍ ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ՃԵՊԸՆԹԱՑ մը պիտի ստեղծէ՞: Ոչ, չի կարծեր որ կ'ընէ այդպիսի բան մը: Թուրքերու նկատմամբ միշտ լաւ զգացումներ տածած էր: Հիմա ալ կը շարունակէ այդպէս ընել բանտի իր ընկերներուն կողմէ ցոյց տրուած անմոռանալի բարեկամութեան պատճառով: Միայն թէ հիմա գլխուն մէջ ունէր կարգ մը հարցումներ, որոնց պատասխանները չէր գտներ: Բանտի մը մէջ ի՞նչպէս այդքան անտարբեր կրնային ըլլալ մարդոց նկատմամբ: Բանտարկեալներուն մէջ 10 – 11 տարեկան տղաք ալ տեսած էր: Ատիկա ի՞նչ կը նշանակէր: Յետոյ պէտք չէ՞ր որ բանտարկեալներու սննդեղէնի եւ այլ կարիքներուն մասին մտածէին իշխանութիւնները:

«Ես ալ իմ կարգին հարցումներ ունիմ գլխուս մէջ: Այնպէս կը թուի թէ Միշէլ մօտ օրէն պիտի փրկուի եւ պիտի մեկնի: Հապա մեր դա՞տը: Մեր ազգային ըզգացումներն ալ պիտի փրկուի՞ն: Երբ Միշէլ իր երկիրը վերադառնայ, մենք տակաւին մեր գլուխը մեր ձեռքերուն միջեւ առնելով մտածել պիտի չսկսի՞նք: Մինչդեռ շատոնց եկած է ժամանակը այդպիսի բան մը ընելու»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Ե. Հարութիւնեան 200 Ֆ.:
ԻՍԻ. – Յ. Պալեան 150 Ֆ.:

U. G. A. B.

UNIQUE RECITAL
DU PIANISTE AMERICAIN

Constantine Orbelian

organisé par l'U.G.A.B.
le Samedi 7 novembre
à 20h30 pécises
à la SALLE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e
Places non numérotées et limitées
Adultes: 150 Frs. — Etudiants: 80 Frs.

Ce récital sera suivi d'un *Souper*
à 23 heures
au CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Participation au souper : 150 Frs.
Réservations à l'U.G.A.B. :
11, square Alboni, Paris 16e (M° Passy)
— Tél. : 45 - 20 - 03 - 18 —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

Pour la première fois en France
RECITAL de

MASSIS

auteur - compositeur - interprète
dans
son répertoire de chansons italiennes
et
«Massis chante Chiraz»
«ՄԱՍԻՍ ԿԵՐԳԷ ՇԻՐԱԶ»
sortie publique de sa 1ère cassette
SAMEDI 24 OCTOBRE, A 20 H 45
Participation aux frais

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 - 76 - 55 - 89

MISE EN SCÈNE ET ADAPTATION
PAROLES ET MUSIQUE.

NAREK DOURIAN
NAREK DOURIAN

ASSISTANTE METTEUR EN SCÈNE: ETVARTA PAROUNAKIAN

DÉCOR ET COSTUMES: KARIM MEKHITIGIAN

RÉALISATION COSTUMES: CHOUCHANE TCHERPACHIAN

Ք Ա Ջ Ն Ա Զ Ա Ր

կազմակերպութեամբ՝
ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ
Բեմադրութիւն՝ ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ
Կ Ի Ր Ա Կ Ի, Ն Ո Յ Ե Մ Բ Ե Ր 8, Ժ Ա Մ Ը 1 5 – Ի Ն
Salle Jeanne Arp — C l a m a r t
Ի նպաստ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ վերանորոգութեան.
Տոմսերը ապահովել Հոգաբարձութեան անդամներու եւ Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ, Հեռ.– 46 – 44 – 28 – 52:
Տոմսի գինն է՝ 100 Ֆր. եւ մինչեւ 14 տարեկան փոքրերը 40 Ֆր.:

Ս. ԽԱՉ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան, Առաջնորդ Կաթողիկէ Հայոց, Ֆրանսայի, կը կատարէ Քահանայական Ձեռնադրութիւնը՝

ՄԻՔԱՅԷԼ (ԱՆԹՈՒԱՆ) ՍՐԿ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

Անդամ Զմմառեան Միաբանութեան

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 24, կէսօրէ ետք ժամը 4-ին, Փարիզի Ս. Խաչ Աթոռանիստ Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ:

Յաջորդ օրը, Կիրակի, Հոկտեմբեր 25, առաւօտեան ժամը 11-ին, նորօծ վարդապետը իր անդրանիկ պատարագը կը մատուցանէ նոյն եկեղեցւոյն մէջ:

- ԱՅՑ -

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՄԲԱՆԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Նոյեմբեր 1, Կիրակի օր, յարգանքի եւ ոգեկոչման խմբական այց մը կուտայ Պանթէօ Փարիզէնի գերեզմանատունը, Հայ մտաւորականներու դամբարանին:

Այս առթիւ սիրով կը հրաւիրուին ոգբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, արուեստագէտներ եւ հասարակութիւնը անխտիր:

Ծաղիկի զետեղումէն ետք չիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ համայն անհետացած հայ մտաւորականներու յիշատակին:

Հաւաքոյթ՝ ժամը 15-ին Սիմըթիէռ տը Պանթէօ Փարիզիէնի գլխաւոր մուտքին (Ավընիւ Մաքս Տորմուա):

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Երթեւեկութիւն. – Փորթ տ'Օրլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը եւ իջնել Սիմըթիէռ Փարիզիէն կայանը:

OFFRE D'EMPLOI

M A R S E I L L E

Recherchons dame arménienne de 45 à 50 ans pour garder une personne âgée.

— Logée, nourrie. —

Tél. : 91 - 76 - 36 - 98
(heures de repas)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

- Զափահասներու.
- Պաքալօրէայի պատրաստութիւն.
 - Առաջին լեզու.
 - Երկրորդ լեզու.
 - Ընտրովի.

Դասաւանդող՝ Տիկին Հէլէն Մերճանեան

Վայր. –
Ecole Mixte
6, rue Louvais — 75002 PARIS
M Bourse, Richelieu Drouot, Pyramides

Առաջին Հանդիպում

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 24, ժամը 17-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տուն:
17 Րիւ Պլէօ – 75009 – Մեթրօ Քատէ:
Հեռաձայն.– 48 – 54 – 19 – 46 իրիկունը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑԷՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

IRMA
fourrures
• SUR MESURE
• REPARATIONS
• TRANSFORMATIONS

ՁՄԵՌ Է
ԺԱՄ ԱՌԱՋ ԳՆԵՑԷՔ
ՁԵՐ ՄՈՐԹԱԿԸ
ՎԵՐԱՐԿՈՒՆ
ՎՍՏԱՀԵԼՈՎ՝
հայկական հաստատութեան մը
• ՁԱՓԻ ՎՐԱՅ
• ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
• ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
Tél. : 43 - 68 - 55 - 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (dir. CRÉTEIL)

NOUVELLES ARTISTIQUES

JIRKA
(Jirayr Khachikian)

expose au Grand Palais
SALON D'AUTOMNE
du 23 oct. au 9 nov.
l'œuvre intitulée
« L A M E M O I R E »

En mouvement vivant comme les vagues de la mer;
En voyage perpétuel comme les oiseaux migrateurs;
A travers le ciel brûlant revendicatif, les yeux fixent leurs regards vers la patrie symbolisée par la montagne biblique de l'Arche de Noé.

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարդագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Սեպտեմբեր 27-ի մատաղօրհնութեան առթիւ. –

Տիկին Զարուհի Քէօմիւրճեան, Տիկին Րէխեան, Պր. Պաղճեան, Պր. Գարալեան, Պր. Տէր – Նիկողոսեան, Իսթանպոլցեան ընտանիք, Տիկին Եղիսաբէթ Իգիք, Պր. Յարութիւն Սըճագեւոդ, Պր. Սուրէն Պալեան, Պր. Յարութիւն Խաչէնճի, Տիկին Սրապեան, Պր. Արման Ֆէսճեան, Պր. Սեդրակ Զարիֆեան, Պր. Արամ Երանոսեան, Տիկին Սարաֆեան, Պր. Սուքիասեան, Տիկին Ալթունեան, Տիկին Ալիս Օհանեան 200-ական ֆրանք, Պր. Միտարեան, Պր. Գարակէօզեան, Պր. Նիկողոս Նիկողոսեան, Պր. Յարութիւն Արզումանեան, Պր. Գուրունիս, Պր. Եդուարդ Գավաֆեան, Տիկին Մաքրուհի Գըրիգորեան 150-ական Ֆր.:

(Շար.)

ԹՈՒՇԱԹԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի խորհրդակցական հանդիպումը Կիրակի, Հոկտեմբեր 25, ժամը 9.30-էն սկսեալ, Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ, 17, ռիւ Պլէօ, մեթրօ Քատէ:

Բոլոր խաչուհիները հրաւիրուած են իրենց մասնակցութիւնը բերելու:

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի բացառիկ Շրջանային Ժողովը՝ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 24, ժամը 20.30-ին, Փարիզի Մշակոյթի Տան մէջ:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
24-25
SAMEDI-DIMANCHE
24-25 OCTOBRE
1987
LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.603
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
63e ANNÉE — No 16.603

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱԿԱՐԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ՝ ԿՐԿԻՆ ԱՆԿՈՒՄ

Մինչ Երեքշաբթիէն ի վեր, որոշ լաւատեսութիւն մը կը տիրէր, քանի որ ելմըտական շուկաները Ուոլ – Սթրիթէն Թոքիօ որոշ վերականգնում մը կ'արձանագրէին, Հինգշաբթիէն սկսեալ կացութիւնը կրկին մտահոգիչ կը դառնար եւ Ուրբաթ առտու, սակարանի առաջին լուրերը կը հասնէին Թոքիոյէն, ուր անկումը մեծ համեմատութիւններ կ'առնէր: Նախորդ օրը, Տաու Ճոնսը կրկին կը տատանէր 49–էն մինչեւ 140 կէտ կորսնցնելով, սակարանին փակումին՝ 1950,43 կէտ էր, այսինքն 77,42 կորուստով: Տոլարը ինքզինքը կը պահէր, բայց նախագահ Ռեկընի մամուլի ասուլիսը այնքան ալ ապահովութիւն չէր տուած: Կարգ մը ամերիկեան շրջանակներ, չէին վարաներ նոյնիսկ Ռեկընի հրաժարումը մաղթելու, որպէսզի տարի մը առաջ կարենան ձեռք առնել անհրաժեշտ միջոցները: Ճիշդ է, կողմնակից թուեցաւ, ի վերջոյ, տուրքերու յաւելումի մը դեղչելու համար ահաւոր բացը, նոյնիսկ եթէ 1987–ին 73 միլիառ տոլարով նուազած է: Ռեկըն չեշտած է թէ տագնապի վախ չկայ, բայց շատ համոզիչ չէ նկատուած իր լաւատեսութիւնը:

Նախագահ Միթերան, Էքսփանսիոնի 20ամեակին առթիւ, ակնարկեց անշուշտ կացութեան, «հանդարտ ուժ» մը ցոյց տալով միշտ: Լուծումը կը տեսնէ եւրոպական կառուցման մէջ եւ ԷԷՑէն եւ տոլարէն ետք, կ'ուզէ որ եւրոպական Էքիւն ալ միջազգային դեր մը կատարէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՆՕ ՎԱՆԹՈՒՐԱ, թերեւս ամէնէն ժողովրդական եւ մարդամօտ դերասանը ֆրանսական շարժանկարի, զոհ գնաց սրտի տագնապի մը, 68 տարեկանին, իր բնակարանին մէջ, Հինգշաբթի գիշեր: Բուն անունով՝ Լինօ Պորինի, ծագումով Իտալացի, աւելի քան 70 ֆիլմ դարձուցած էր, յաջողներէն՝ Վերնէօյի հետ, ինչպէս՝ Լէ լիոն սոն լաշէ եւ Սան միլ տոլար օ սոլէյ, Լը քլան տէ Սիսիլիէն: Երբ Միշէլ Օտիառ կը մեռնէր, ինք է որ լաւագոյն «դամբանականը» խօսած եղաւ, պարզապէս ըսելով՝ «հիմա, բոլորս ալ համր ենք»: Դերասանէն անդին կար նաեւ մա՛րդը: Սիրտի տէր մարդը, որ ծանրօրէն ազդուած իր մէկ տկարամիտ զաւկէն, Փերս – Նէժ հաստատութիւնը հիմնած էր, բոլոր ցաւագար երախաներուն համար: Իր կարգ մը դերերով, դրոշմուած կը մնայ յիշողութիւններու մէջ, ինչպէս Կոռիյը կամ Թշուառներուն՝ Ժան Վալժանը: Ֆրանսական շարժանկարը սուգի մէջ է:

ՆՈՊԷԼԻ ԳՐԱԿԱՆ մրցանակը տրուեցաւ Ժոզէֆ Բրոդսկիի, որ Խորհրդային Միութենէն հեռացած է 1972–ին եւ Միացեալ – Նահանգները կ'ապրի: 1964ին «Մակաբուծութեան» համար երբ կը դատուէր, պատասխանած է թէ իր բանաստեղծութիւնը Աստուծմէ կու գայ: Ծնած է 1940–ին, Լենինգրադ, ամէնէն երիտասարդ դափնեկիրներէն մէկն է Նոպէլի: Քիչ ծանօթ է Ֆրանսա, որովհետեւ շատ բան չէ թարգմանուած: Կը կարծուի որ ներկայ մթնոլորտին մէջ, իր գործերը կրնան հրատարակուիլ Խորհրդային Միութիւն:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մարոնի պատրիարքը գերպ. Նասրալլահ Սփէյր Մոսկուա ժամանեց իբրեւ հիւրը Պիմէն պատրիարքին: Ռուս օրթոտոքս Եկեղեցւոյ համար այս այցելութիւնը «պատմական» բնոյթ ունի: Կը կարծուի որ մարոնի պատրիարքը խորհրդային օժանդակութեան ալ պիտի դիմէ լիբանանեան տագնապի լուծումին համար:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14 / 19)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԳԼԽԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՆՈՐՎԵԿԻԱ ԱՅՑԵԼԱԾ

Նորվեկիոյ Խորհրդարանի հրաւէրով Օսլօ գացած է Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ Խորհրդային Միութեան Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի նախագահի տեղակալ եւ Հայաստանի նախագահ Հրանտ Ոսկանեանի: Պատուիրակութիւնը հանդիպումներ ունեցած է Նորվեկիոյ վարչապետ Կրօ Հառլեմ Պրունտլանտի եւ Արտաքին նախարար Թուրվալտ Սթոլթենպէրկի հետ: Խօսակցութեանց նիւթ եղած են միջազգային, ապազինման, Եւրոպայի ապահովութեան, Խորհրդային Միութիւն – Նորվեկիա համագործակցութեան վերաբերող հարցեր:

ՔԷՅՄՊՐԻՃԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ՍՏՈՐԱԳՐԱԾ Է ՔԷՅՄՊՐԻՃ – ԵՐԵՒԱՆ ԶՈՒԳՈՐԴ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

Երեւանի հետ զուգորդ քաղաք դառնալու պաշտօնական համաձայնագիր ստորագրած է Միացեալ – Նահանգներու Մասաչուսեց նահանգի Քէյմպրիճ քաղաքի քաղաքապետ Ուալթէր Սալիվէն: Ծանօթ է, որ Քէյմպրիճի Թաղապետական Խորհուրդը իր հաւանութիւնը տուած էր այդ համաձայնագրին: Համաձայնագիրը Երեւանի եւ Քէյմպրիճի բնակիչներուն համագործակցութեան կոչ կ'ընէ տարբեր մարզերէ ներս՝ մշակոյթի, գիտութեան, լուսաւորութեան: Կը նախատեսուի մասնաւորաբար Հարվարտի եւ Երեւանի համալսարաններու պատուիրակութիւններու փոխանակում: Հանդիսաւոր արարողութեան ընթացքին Քէյմպրիճի քաղաքապետը քաղաքներու միջեւ եղբայրութեան յարաբերութիւններու հաստատումը կոչած է «Մեր պատմութեան մեծ իրադարձութիւն»: Թաղապետական խորհուրդի անդամ Ֆրանսիս Տուհէյ նշած է, թէ Քէյմպրիճի բնակչութիւնը ջերմօրէն կը պաշտպանէ Երեւանի հետ բարի դրացնութեան յարաբերութիւններու հաստատումը եւ կը ձգտի անոր: Քէյմպրիճէն երաժշտական մշակոյթի դէմքերու պատուիրակութիւն մը կը մեկնի Երեւան եւ համաձայնագիրը կը յանձնէ Երեւանի քաղաքապետ Եդուարդ Աւագեանի, առ ի ստորագրութիւն:

«ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ»Ը ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԱԾ ՂԱՓԱՆԻ ՄԷՋ

Ալ. Շիրվանզադէ Դրամատիկ Թատրոնի խումբը Ղափանի մէջ ներկայացուցած է Րաֆֆիի «Դաւիթ Բէկ»ը: Հայ ժողովուրդի ազգային – ազատագրական շարժման նուիրուած այս պատմավէպը բեմադրած է Յ. Ղազանչեան, իսկ գեղարուեստական ձեւաւորումը իրագործած է Ռ. Կամոյեան:

ԷԴՄՈՆ ՔԷՕՍԱՅԵԱՆԻ ՀԵՏ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Լենինականի մէջ տեղի ունեցած է հանդիպում մը բեմադիր Էդմոն Քէօսայեանի հետ: Բեմադիրը Լենինական կը գտնուէր «Գոմէլում է եղել, թէ Ռեհազանում» նոր ժապաւէնի նկարահանման կապակցութեամբ: Ժապաւէնը կը ներկայացնէ 30–ական թուականներու քաղաքի ընտանիքներէն մէկուն կեանքը: Հանդիպումի ընթացքին Էդմոն Քէօսայեան խօսած է իր նոր շարժանկարին մասին:

ՊԵՐՃ ՊՌՈՇԵԱՆԻ 150–ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Երեւանի Գ. Սունդուկեան Թատրոնին մէջ տեղի ունեցած է Պերճ Պռոշեանի ծննդեան 150–ամեակին նուիրուած հանդիսութիւնը: Ներկայ եղած է Հայաստանի կուսակցական եւ պետական աւագանին: Բացումը կատարած է Սուրէն Աւետիսեան, անդրադառնալով Պռոշեանի կեանքին ու գործին: Բանախօսած է Սերգէյ Սարինեան: Խօսք առած են Աշտարակի քաղաքապետ Ս. Շահնազարեան, Երեւանի Պռոշեան միջնակարգ վարժարանի ուսուցչուհի Վ. Նազինեան, Հայաստանի Գրողներու Միութեան Վարչութեան քարտուղար Ս. Յարութիւնեան: Երեկոյթի ընթացքին ներկայացուած է «Հացի խնդիր» վէպի հիման վրայ պատրաստուած թատերախաղը՝ Երեւանի պատանի հանդիսատեսի թատրոնի բեմադրութեամբ:

«ՀԷՍԷՆԻ ՕՐԵՐ»Ը ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ տեղի ունեցած են «Հեսէնի Օրեր»ը, կազմակերպութեամբ «Արեւմտեան Գերմանիա – Խորհրդային Միութիւն» ընկերութեան եւ արտասահմանի երկիրներու հետ բարեկամութեան ու մշակութային կապի հայկական ընկերութեան: Այս առթիւ Երեւան գացած է Գերմանիայէն պատուիրակութիւն մը, ընկերութեան նախագահ Տիթրիխ Շպէնլինկի գլխաւորութեամբ: Հանդիպումի մը ընթացքին քննարկուած են Հայաստանի եւ Հեսէնի յետագայ համագործակցութեան, մասնաւորաբար ամառնային արձակուրդներուն աշակերտներու փոխանակման հարցերը: Երեւանի Մատենադարանին մէջ բացուած է Արեւմտեան Գերմանիոյ հին ձեռագիրներու ցուցահանդէս մը: Ցուցահանդէսներ բացուած են նաեւ մարզա – Համերգային Համալիրին, Երեւանի Համալսարանին եւ Բազմարուեստից հիմնարկին մէջ: Պատուիրակութիւնը, զրոյցներ ունեցած է Հայ երգահաններու, գրողներու եւ նկարիչներու հետ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՌԵԿԸՆ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ

Ինչպէս գրած էինք, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Նիւ – Եորք ժամանեց Հոկտեմբեր 14–ին եւ քանի մը օրուան հանգիստէ մը ետք, Հոկտեմբեր 20–ին սկսաւ գործադրել իր շրջապտոյտին նախատեսուած յայտագիրը, քիչ մը թեթեւցած:

Հոկտեմբեր 21–ին, Կաթողիկոսը կ'ընդունուէր Նիւ – Եորքի քաղաքապետին կողմէ, Ուրբաթ կ'այցելէր Միացեալ ազգերու կազմակերպութիւնը, ապա, կ'անցնէր Ուաշինկթըն, ուր Երկուշաբթի կ'ընդունուի Նախագահ Ռեկընի կողմէ:

ԹԵՐԹՕՆ

CNCL ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ...

Ազատութեանց եւ Հաղորդակցութեան Ազգ. Յանձնախումբը (Սէ – Էն – Սէ – Էլ) հակայարձակման անցաւ եւ որոշեց անուանարկութեան դատ բանալ: Յայտնի չէ թէ որո՞ւ դէմ, առայժմ, անպաշտօն կերպով, միայն «Լիպերասիոն»ի անունը կը տրուի: Զեկոյցով մը յանձնախումբը կը շեշտէ որ իր 13 անդամները վրդովուած են այն բոլոր ակնարկութիւններէն, որոնք կ'ըլլան կաշառակերութեան բողոքի մը առթիւ: Այդ արշաւը անընդունելի կը գտնեն: Յանձնախումբը իր երկու խորհրդատուներուն՝ փաստաբանապետ՝ Լաֆառժի եւ մէթր Սառազէի կը յանձնէ հարկ եղածը ընելու պարտականութիւնը, մէկ կողմէ իր որոշումներուն յարգանքին համար, միւս կողմէ իր վարկին պաշտպանութեան: Ի մէջ այլոց, կ'աւելցնէ զեկոյցը, «որոշած է անուանարկութեան դատեր բանալ: Ծանօթանալով ճշգրիտ դէպքի մը, որով կը մեղադրուի իր մէկ լիազօր պաշտօնատարը, Սէ – Էն – Սէ – Էլ–ը անոր դէմ առաւ պահպանողական պարտադրուող միջոցը»: Զեկոյցը անուն չի տար, բայց ինչպէս կը գրէինք երէկ, մամուլին համար Փասքալ Վալերի – Ռատիօ քաւութեան նոխազ պիտի ծառայէր, եթէ նոյնիսկ ուրիշ «մեղաւորներ» կային:

ՌԱՏԻՕ — ԱԶԳ

Հոկտեմբեր 22–ին, Հինգշաբթի իրիկուն, Ազգքատախնամ ընկերակցութեան վարչութիւնը խորհրդակցական հանդիպումի մը հրաւիրած էր գաղութին միութիւններն ու մամուլը, նոր տեղեկատուութիւն մը կատարելու համար, տարուած աշխատանքներուն եւ եղած դիմումներուն մասին, Յուլիս 31–էն ետք (այն ժողովը, ուր 32 միութիւններ զօրավիգ էին Ռատիօ – Ազգ–ի արտօնութիւնը վերըստանալու դիմումի մը, անընդունելի գտնելով անոր մերժումը — տե՛ս «Յառաջ», Օգոստոս 4):

Ընկերակցութեան նախագահը՝ Պր. Գալճեան, ինչպէս նաեւ Պր. Ալէն Պարսիկեան մանրամասն տեղեկութիւններ տուին, իրենց տարած գործունէութեան մասին Սէ – Էն – Սէ – Էլ–ի, թէ Պետութեան Խորհուրդի մօտ, շեշտելով մանաւանդ որ բանավէճի որեւէ հարց պէտք չէ ըլլայ, հակառակութեան ոչ մէկ հարց կայ Ռատիօ – ԱՅԲ–ի հետ, այլ ինչ որ կը հետապնդուի Ռատիօ – Ազգ–ի արտօնութեան վերատացումն է: Հարկ եղաւ շեշտել, որ ներկայիս մանաւանդ որեւէ շփում կամ բանակցութիւն չի կրնար ըլլալ, քանի որ դատական հետապնդում կայ: Մամուլի մէջ ինչ որ լոյս կը տեսնէ, պարզ է, որեւէ կապ չունի իրենց հետ, ընդհակառակն իրենք (իմա՛ Ազգ — Ազգքատախնամ) մերժած են հեռատեսիլէն, ձայնասփիւռէն եւ մամուլէն արտայայտուելու բոլոր դիմումները (ինչ որ սխալ ալ նկատուեցաւ ներկաներէն ոմանց կողմէ, ճիշդ է որ լռութիւնը միշտ ոսկի չէ): Մտքերու երկար փոխանակութիւններէ ետք կարգ մը առաջարկներ եղան: Ի մէջ այլոց, որոշուեցաւ զեկոյց մը յանձնել մամուլին, Հայկ. կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներու պատուիրակութեան մը տեսակցութիւն Սէ – Էն – Սէ – Էլ–ի հետ, խորհրդակցական մարմնի ստեղծում եւայլն:

ԳՐԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

ԹԵՐԹԵՐ ՈՒ ԿԵԱՆՔԵՐ

Ա.

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մօտ 20 պարբերականներ ամէն տարիքի ու հասակի, հայաշխարհի զանազան խորշերէն, ակնդի մթին անկիւններէն, մաքի ճգնարաններէն, հին մեծ խարոյկներու մնացող անծեղներու տակէն կը ժամադրուին սեղանիկիս վրայ, հոն պահ մը կը մնան անկարելի թշնամութեամբ ու մտերմութեամբ մինչեւ որ յանկարծ սաեղծուի լեչկ պահ մը կեանքի երկու կոհակներու միջեւ եւ ուղեմ թեթեւ մը զարդարել անիմաստ այդ միջոցը գիր ու պատկեր իրար խառնելով: Այդ վայրկեան է որ քնացող պարբերաթերթերը կը թուին արթննալ ապրելու իրենց տխրժակին եւ խրատունքին, իրենց կարճ ճակատագիրը հաճեպ խրպըր – ծելու հրամայականին, փափալու իրենց հում իմաստութիւնը եւ անցնելու առ յաւէտ, ժամանակի լողքարին տակ ինկած, վերջնականապէս: Պարբերաթերթերը երբեք պիտի չունենան գիրքերու վարկը, յամառ սպասումը դարակներու վրայ, իրար յեցած, զիրար պաշտպանելով, զիրար խրախուսելով մինչ պարբերականները վարը կը դողդղան իրար քով, մէկ աչքը դիտելով ճամբան ուրկէ պիտի երեւնայ յաջորդ թիւը, ապրելու իր փառքի կարճ չառայլը ու անհետելու:

Այս բուրդին գլուխը նստած է նորադոյն պարբերականը Արմաշ, հրատարակուած Մոնրէալի մէջ: Պարբերագիրք Ս. Գրային, եկեղեցա – պատմական եւ կրօնական, խմբագրութեամբ եւ հրատարակութեամբ Բարգէն Թօփճեանի: 85 էջնոց Արմաշին 4րդ տարին ու երկրորդ թիւն է: Առենէ մը ի վեր հոն էր, սեղանիկին վրայ համեստ ու անրողոք, անտեսուած՝ որովհետեւ մարդ ալ վարժուած է թէ՛ կրօնականներու մեծ մասին գրած – ներու անկանդնելի տափակութեան եւ թէ ալ կրօնական պարբերաթերթերու հրամցնելիք անխուսափելի բարեմիտ քարոզներուն, սա կամ նա անկարելի սուրբի կամ հաւատքի հերոսի քլիշէ մտածումներուն: Կրօնական մը երբ Խորանէն բան մը կը մեկնաբանէ կամ կ՚աւանդէ՝ դժուարութիւն չունի ուշադրութիւնը բռնելու մարդոց, մանաւանդ երբ ինքնատիպ կամ թատերական նկարագիր ունի իր անձը, մաքուր հայերէն գիտէ եւ ունկնդրողը երեւակայութեամբ օժտուած՝ կրնայ քարոզին պատմական ենթաշխարհը ստեղ – ծել, դնել սուրբը կամ մեսիան պաղեստինցի ձկնորսներու, դրամաշոր – թերու կամ բողերու միջավայրին մէջ, լերկ բլուրներու հնոցին չունչէն տար – ուած այդ առաղեալները՝ երբ կը հաւատային թէ խօսքի ուժով պիտի յաջողէին աշխարհը փոխել, եւ իրենց յեղափոխական տենդը, անհամբերութիւնը փոխանցել շուրջի կեսքուն, ուշացրիւ ու տգէտ մարդոց: Խօսքը ունի՛ իր ուժը – բայց գի՞րը, անտէր ու անկենդան պառկած թուղթին վրայ...:

Արմաշը սակայն, անակնկալ է: Արագ ակնարկ մը կողքէ – կողք ու ետ դէպի առաջին էջերը – հոն են երկու ծանօթներ, 13րդ դարու մեր թափթփած, հազար ու մէկ բանի ձեռք զարկած, անկապ կեանքով ու նոյնքան կիսատ գործով մտաւորականութիւնը ներկայացնող երկու անուն: Պալատեցի Գէորգ Դպիր ու Ուրֆացի Շահան Ջրպետ, յանկարծ Ղազարոսի նման դերեզմանէն դուրս ելած ու կայնած հոն, սենեակին մէջտեղը: Տրուածը սովորական տողանցքն էր մեռած տեղեկութիւններու ուրուականներուն ու յանկարծ անտիպ նամակ մը, 200 տարի առաջուայ հայերէնով, գրուած Յակոբ Շահան Ջրպետի կողմէ, 1815–ին: Պարզ, կարճ նամակ մը ուր ան կը պատմէր ինչպէս իր նախա – հայրերէն Թովմաս Շահան իշխան Կիլիկիոյ Թագաւորութեան անկումէն ետք՝ Լեւոն Զ.–ի հետ տարուեր է Եգիպտոս եւայլն, ինչպէս ինք 1798–ին Փարիզի Արեւելեան Լեզուներու Կայսերական վար – ժարանին մէջ հայերէն լեզուի դասախօս կարգուեր է Նաբոլէոնին կողմէ եւայլն: Այս «եւայլն»ները կը տրուին՝ տեղ բանեծելու համար երեւակայութեան՝ տալու մարդուն միս ու ոսկոր, ջիղ ու համեստութիւն, մանաւանդ հայրենասիրութեան մեծ զգացումով որով աւելի ուշ, 1826–ին պիտի լքէր Փարիզը ու Ներսէսի Աշտարակեցիի հրաւէրով երթար Թիֆլիս, Ներսէսեան վրժ.ի հայերէնի պարզ ուսուցիչ մը ըլլալու...:

Իսկ Գէորգ Պալատեցի Դպիր Տէր – Յովհաննէսեանի (1736 – 1811) պարագան ուրիշ չահեկանութիւն ունի: Տալէ ետք անոր 31 երկերու մատենագրական ծանօթութիւնները, յօդուածագիրը՝ Պր. Ս. Բամպուքճեան՝ կը գրէ. –

ԺԸ. դարու երկրորդ կիսուն եւ անցեալ դարու սկիզբները, Ստամպուլահայ մշակութային երկնակամարին վրայ փայլատակող, գիտաւոր աստղ մըն է Պալատեցի Գէորգ Դպիր Տէր – Յովհաննէսեան, որուն ծննդեան 250–ամեակը լրացաւ անցեալ տարւայ վերջերը:

Գէորգ Դպիր Պալատեցի, թէ՛ իր կենդանութեան եւ թէ մանաւանդ մահուընէ ետք, ըստ բաւականի գնահատուած, մեր ամենակարկառուն գիտական ու գրական բազմավաստակ դէմքերէն մին հանդիսացած է: Անցեալ դարու իննիսունական թուականներէն սկսեալ մինչեւ մեր օրերը, իր աննոնջ կեանքն ու թանկարժէք գործերը ուսումնասիրութեան նիւթ դարձած են Հայ բանասէրներու կողմէ:...:

Եթէ միայն կէսը ճիշդ է այս չափազանցութիւններուն՝ ինչպէ՞ս սակայն կրնանք լրջօրէն արժեւորել Պալատեցին՝ առանց լուրջ քննութեան, վերլուծումի եւ դասաւորումի ենթարկելու դարուն ստացած ժառանգը անցեալէն, անոր կրած օտար ազդեցութիւնները ու մանաւանդ ընկերային, մտաւորական ու մշակութային կեանքը իր բոլոր մեծ ու պզտիկ մտաւորականներով, արուեստագէտներով: Պր. Բամպուքճեան պէտք չէ հայածուի պէս կլլէ իր նախորդներուն բառերը, պէտք է փախի չողչողուն ածականներէ՝ առ նուազն Արմաշի բանասիրական մակարդակի ու լրջութեան որպէս յար – գանք: Միակ մակդիրը որ հասանօրար արտօնուած է նման պարագաներու «կարեւոր» բառն է: Ու կուգանք նորէն ու միշտ նոյն խնդրին – մեր անմիջական անցեալի արժէքներուն մասին մեր գիտութեան ու տեսլներու պակասին, նոյն անձկալի հարցումին թէ ո՞վ պիտի գրէ, խելքն ու սիրտը, երեւակայութիւնն ու հմտութիւնը իրար խառնած իմացականութեամբ, տարրկայական ու նաեւ ենթակայական՝ համապարփակ պատմութիւնը այդ հին դարերու մտաւոր կեանքին: Որպէսզի երբ մեր ազգային ինքնութեան արմատներու փնտռտուքին ելլենք՝ փքուած փառքերու, բառակոյտերու, մշուշային համրաններու տօնավաճառի մը մէջ չկորսուինք: Ըսելը դիւրին է անշուշտ...: Այս երկրին մէջ միակ յոյսը Քալիֆորնիոյ համալսարանի Գրիգոր Նարեկացի Հայագիտական Ամպիոնի՞ն կապելու է, սպասելով որ քիչ մը լրջութիւն ու պաշտօնի գիտակցութիւն մտնէ Լա Վըրնի Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէճի Հայագիտական կեդրոնի ծրագիրներու եւ իրագործումներուն մէջ: Սակայն հիմա որ այդ կեդրոնին գլխը տոքթ. Շաւարշ Թորիկեանի նման մշակութային լայն ու այլազան ճիրքերով պատրաստութեամբ օժտուած մտաւորականի մը ձեռքն է, ամէն ակնկալութիւն արտօնելի է:

Դառնալով ետ 18–րդ դար, Գէորգ Դպիրը մշակութային միակ հերոսը չէ այդ խորհրդաւոր հարիւրամեակի եղերերգութեան մէջ. – Ի՞նչ գիտենք Խարբերդցի Ղուկաս Վարդապետի մասին որ հեղինակած է կրօնական բազմահատոր գրքեր, գիտական երկեր թարգմանած է լատիներէնէ ու Կոլոտ Պատրիարքի հետ դասախօսած է Սկիւտարի առաջին հայ դպրոցին մէջ, ի՞նչ եղած է դերը Պաղտասար Դպիրի՝ դարուն մտային զարթնումին մէջ, մարդ մը որ հնակարկատի կրպակին կից դպրոց մըն ալ բացած էր եւ գիշերուայ անվերջանալի ժամերուն մատենագրութեամբ ալ կը զբաղէր, ու երբեմն սիրտը կ՚այրէր սիրոյ կարօտէն՝

Գիշերն է անց, առաւօտն երեւցաւ,
Արեւն ահա յարեւելից մօտեցաւ,
Յերեկոյէն ի վեր սրտիկս հովեցաւ,
Բացվիր, իմ նազելի, թեւուոյդ
կարօտ եմ, կարօտ եմ,
Զարթիր, իմ անճրման, գեղոյդ
կարօտ եմ, կարօտ եմ:

Սիրոյ սովը նուազ չէ արեւուն լոյսին տակ: Երեւակայելու է Պաղտասարը որ մոլորած մենութեան արահետներուն, սէր երազելով՝

Սրաթեւ թռչնակ լինէի թռչէի ուր
կամէի,
Կամ ի յայգին իմ սիրելոյն փըչող
քամին լինէի,
Թեթեւիկ ամպեկ պխտէի հովուն
առջեւն իյնէի.
Դէպ ի յերկիրն իմ սիրելոյն առնէր
տանէր հովըն զիս, հովըն զիս
Դէպ ի յայգին իմ նազելոյն փըչէր
տանէր քամին զիս:

Այս բոցոյս թէ ծովեր կապեն, չի
գիտէ իսկի մարիլ.
Այլ հանապազ նոր նորոյ բռկըսանի
ի վառիլ.
Զի ինէն այլ տեղ հոգին այլ տեղ ո՞վ
կարէ գալ դադարիլ.
Դէպ ի յերկիրն իմ սիրելոյն տանէր
հովըն զիս, հովըն զիս,
Դէպ ի յայգին իմ նազելոյն փըչէր
տանէր քամին զիս:

Հայոց Հին եւ Միջնադարեան Բանաստեղծութեան Քրեստոմատեան (Երեւան, 1979) ինը կարեւոր բանաստեղծ կը նշէ 18–րդ դարուն ընթացքին – Նաղաշ Յովնաթան, Գրիգոր, Պաղտասար Դպիր, Պետրոս Ղափանցի, Մկրտիչ, Յովհաննէս, Զաքարիա, Մարտիրոս Խարբերդցի եւ Սայաթ – Նովա: Սակայն ուրիշներ ալ կան – կայ սա Գալուստ (Կայծակն) Ամասիացին որ 1697–ին Երուսաղէմի Պատրիարք էր եւ 1703–ին Պոլսոյ Պատրիարքական դահը պիտի բարձրանար ու 1704ին իր տաղերը պիտի հրատարակէր Լուսաշաւիղ վերնագրով, յետոյ կայ Տէր Կոմիտաս քահանայ Քէօմիւրճեան որ ամբողջ Գործք Առաքելոցը ոտանաւոր չափով վերամշակած է, յետոյ Պաղտասար Դպիրին ուսուցիչը Փահրապատցի Աստուածատուր աստուածաբան Վարդապետը, բանաստեղծ, փիլիսոփայ եւ դաստիարակ որմէ իրապէս ծագում կ՚առնէ, ըստ 19–րդ դարու բանասէրներուն, Թրքահայոց իմացական զարգացումը: Ու դեռ կայ մէկը որ կը կոչուի Աւետիք Պատրիարք Եւդոկացի: Իրական ողբական մըն է այս մարդուն կեանքը ու Փարիզ երթալու է գտնելու համար անոր գաղտնիքը: Արդարեւ, Աւետիք Պատրիարք ամէնէն անողորմ, կատաղի թշնամին եղած էր կաթոլիկներուն որոնք մէկ ու կէս դարէ ի վեր կը ջանային թափանցել օսմանեան կայսրութեան մէջ ու դաւանափոխ ընել Հայերն ու Յոյները: Ճարահատ, ժէզուիթները կը յաջողին առեւանգել Պատրիարքը ու զայն գաղտնի միջոցներով փոխադրել Փարիզի Պասթիյ մեծ բանտը: Ամերիկեան Սի – Այ – Էյ–ի կամ իսրայէլեան Մոսսատ գաղտնի սպասարկութեան նախատիպարը...: Խեղճ Պատրիարքին գլխուն երկաթէ դիմակ մը կ՚անցընեն, որ մինչեւ մահ վրան պիտի մնար: Ահա մեր այս Պատրիարքն էր որ իր «Ինքնակենսագրութիւնը» կը գրէր բանտի խուցին մէջ: Ձեռագիր այս հատորը երկու հարիւր տարիէ ի վեր կը պահուի Ֆրանսական Արտաքին Գործոց Նախարարութեան (Քէ Տ'Օրսէ) արխիւներու նկուղներուն մէջ: Գտնուած է նոյնիսկ ֆրանսացի գրող մը՝ Մարիուս Թոբէն, որ L'homme au masque de fer (Երկաթէ Դիմակով Մարդը, Փարիզ, 1870) անուն վիպականացած պատմութիւնը գրած է: Ցարդ ամէն փորձ գտնելու այս ձեռագիրը որ մաս կը կազմէ մեր հայկական ազգային ժառանգութեան ապարդիւն անցած է: Իր աւելի երջանիկ օրերէն սակայն Աւետիք Պատրիարք տաղեր ձգած է մեր գնահատումին, երբ երազային պարտէզներու եւ վարդենիներու շուրջը կը թափառէր երեւակայութիւնը...

Ահա եղեւ օրհնեալ գարուն
Արժանացաք անբաւ բարուն.
Երանի տամ պլպլիկ հաւուն,
Որ թըմբեալ կայ վարդին սիրուն:

Վարդն է բացուեր մեր պաղչանուն,
Համօրէն ծաղկամբ գոյնզգոյն
Պլպլիկն է տեւանէ մէջլուն
Վասն այն գմայլի վարդին սիրուն:

.

Է իմ եղբայրք եւ հայրք սիրուն
Ցայնակցեսցուք գիտ պլպլիկուն,
Յիշեմք զԱւետիք Կարպոսուն
Եւ մենք զմայլիմք վարդին սիրուն:

Այս ոտանաւորին գրական արժէքը գրեթէ ոչինչ է սակայն խորհելու է թէ իր երիտասարդութեան պլպլիկներու եւ վարդերու երազային պարտէզներէն ետք մեր եղերաբախտ Պատրիարքը արթնցած է մարդկային գնտաններու, չըթաններու եւ նախատինքի տառապանքին իրականութեան մէջ ու փոխած է իր տեսանկիւնը: «Ինքնակենսագրութիւնը» իրական գանձ մը ըլլայ:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԸ

Հոկտեմբեր 1 — 3 Լենինգրադի մէջ տեղի ունեցած է «Համամիութենական ստեղծագործական կոնֆերանս» մը, որու մասնակցած է նաեւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան Նախագահը Վ. Պետրոսեան: Ան «ժողովուրդների բարեկամութիւնը մէկ անգամ եւ ընդմիշտ կառուցուած շինութիւն չէ» խորագրուած իր ելոյթով կ՚անդրադառնայ բազմազգ ընտանիքի մը մէջ ապրելու իրականութեան ու ճշմարիտ «եղբայրութեան» մը անհրաժարելի պահանջներուն: Այդ պահանջները կը ծագին այն իրողութենէն որ «մտածել այնպէս թէ ժողովուրդների եւ մշակոյթների բարեկամութիւնը մէկ անգամ եւ ընդմիշտ կառուցուած շինութիւն է, եւ մեզ մնում է միայն սքանչանալ այդ շինութեան վեհութեամբ, այնքան էլ ճշմարիտ չի լինի»:

Ուրեմն, «եղբայր» ժողովուրդներու հետ համակեցութեան սկզբունքներէն մէկն է «աւելի ուշադիր եւ լրջմիտ խորամուխ լինել մեր ժողովուրդների եւ մշակոյթների եղբայրական կապերի մէջ»: «Բաւական չէն սիրոյ եւ հաւատարմութեան փոխադարձ հաւաստիացումները, բաւարար չեն ճառերը. հարկաւոր է ջանալ, գոնէ ընդհանուր գծերով ճանաչել եղբայրական ժողովրդին՝ նրա պատմութիւնը, մշակոյթը, ազգային բնաւորութիւնը, ճակատագիրը: Մենք պիտի մեզ հաշիւ տանք, որ նաեւ եղբայրը կարող է դառնալ եղբօրից»:

Արդարեւ, ազգերու «եղբայրութեան» գիրքը վերջերս արձանագրեց «Հարկաւոր» պարագաներու հակադրուող երեւոյթներ, որոնք միայն դառնութիւն ու դայրոյթ կրնային պատճառել «եղբօր» մը: Ցիշողութիւններու մէջ շատ թարմ է տակաւին ազրբէջանցի «գիտական» – ներու խեղաթիւրումները, որոնք կը նըկրտէին մեր խաչքարերը վերածել խաչդաշերու, կամ կովկասեան քարտէզն ջնջելով Հայաստանի դարաւոր գոյութիւնը, տեղը կը զետեղէին յիրիրածոյ «Կովկասեան աղուանք» կոչուած ժողովուրդ մը: Ու ասոնց պատճառած դառնութեան սպեղանի մը հազիւ կը հրամցուէր հայ ժողովուրդին խորհրդային ակադեմիկոսի մը կողմէ, որ կ՚ըսէր, թէ մեծ վերապահութեամբ պէտք է վերաբերիլ խնդրոյ առարկայ աշխատութեան: Համանօրէն այս կամ նման օրինակներ ի մտի ունի Վ. Պետրոսեան, որ կ՚ըսէ տակաւին, թէ «ստացւում է այնպէս, որ աւարտելով միջնակարգ դպրոցը պատանին աւելի լաւ գիտէ անգլիական կամ ֆրանսական թագաւորների մասին, քան եղբայր ժողովրդի պատմութեան ամենաբախտորոշ իրադարձութիւնների»: Այնքան ժլատ են այս մասին գիրքերը:

Վ. Պետրոսեան իր ելոյթով կը խօսի նաեւ մայրենի լեզուներու բախտին, ու լեզուներու փոխադարձ իմացութեան կարեւորութեան մասին: Հոս, ան թէեւ հակառակ ուղղութեամբ մօտենալով հարցին, կը յիշէ, թէ նախապատերազմեան տարիներուն Մոսկուա ազգային մշակոյթի տուներ կային. ու կը հարցնէ. – «այդ տներն ինչո՞ւ վերացան եւ այսօր, Մոսկուայում ազգային հանրապետութիւնների անունները երեւում են միայն խանութների եւ ռեստորանների ցուցատախտակներին». Եթէ անկեղծ ու ճիշդ հաստատում է, թէ բազմազգ ընտանիք մը կրնայ առողջ կեանք ունենալ միայն մշակոյթներու, պատմութեան փոխադարձ նանկութեան միջոցով, այսինքն իրար

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ «Սուրէն եւ Նէոմա Սարոյեան» մշակութային եւ ակադեմական կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 5–ին, սկսած են՝ Ամերիկահայ Միջազգային Գոլէժի նախաձեռնութեամբ եւ կազմակերպութեամբ, Հայկական Ուսուցչանոցի 1987 – 1988 ուսումնական տարեշրջանի առաջին կիսամեակի դասընթացքները: Ա. կիսամեակին կը դասաւանդուին հինգ նիւթեր՝ «Հայ Գրականութիւն մինչեւ ԺԴ. դար», «Դպրոցական թատրոն եւ արտասանութիւն ուսուցանելու արուեստը», «Հայ երաժշտութեան ուսուցումը եւ անոր առընչութիւնը հայ մշակոյթին հետ», «Ժամանակակից հայերէն լեզու, յառաջացեալ մակարդակով» եւ «Հայկական հարցը»: Հայկական Ուսուցչանոցին գլխաւոր նպատակներն են՝ հայ ուսուցիչներու կրթական վերապատրաստութեան, սատարել, հայ կրթական մշակներ պատրաստել, հայ վարժարաններու կրթական վերելքին նպաստել՝ հայթայթելով որակաւոր տարրեր, համագումարներ եւ գիտական ժողովներ կազմակերպել:

ճանչնալով, «պէտք է վերադառնուեն այդ տները...: Նման տներում երեւի հրահանգւոր կը լինի նաեւ բացել կիրակնօրեայ դպրոցներ՝ Մոսկուայում ապրող ոչ ռուս այն երեխաների համար, որոնք չեն ուզում մոռանալ իրենց հայրերի ու պապերի լեզուն...», կ'ըսէ Վ. Պետրոսեան: Քանի որ իրար ճանչնալու ճամբուն պարտադրաբար կ'անցնի ինք – զինք ճանչնալու հանգրուանէն, Մոսկուայի մէջ մշակոյթի տուն բանալէ ու հոն կիրակնօրեայ դպրոցներ հաստատելու նման նուազագոյն քայլէն անդին, կայ խորհրդային Սփիւռքի տխուր ըլլալութիւնը այս մարզին մէջ: Գոնէ կիրակնօրեայ վարժարաններով կարելի չըլլա՞ր արդեօք այդ գանգուածին ալ առիթ տալ, որ ոչ ռուս երախաները չմոռնան իրենց պապերու լեզուն:

Դառնացած եղրօր չէշտով կը չարունակէ Վ. Պետրոսեան անդրադառնալ անըմբռնելի, անբացատրելի երեւոյթներու, եւ այս մարզին մէջ հայ ժողովուրդի 1915 – 20 թուականներուն ապրած ողբերգութեան հանդէպ ցուցաբերուած անտարբերութեան: Ան յիշելով Սթրադպուրկի վերջին վճիռը, որով այդ ողբերգութիւնը որակուեցաւ ցեղասպանութիւն, կ'ըսէ. «Հանրապետական թերթերէն եաք ընական ու տրամաբանական կը լինէր սպասել, որ նոյնը կ'անեն նաեւ միութենական թերթերը, գոնէ մէկնումէկը»: Սակայն անոնցմէ ոչ մէկը կ'արձագանգէ «մեր ժողովրդի պատմական յիշողութեան համար նշանակալից այդ փաստին»:

Այս կեցուածքին արտայայտիչ հանգամանքը կը յայտնուի նաեւ այլ մարզի մը մէջ. յունիսեան պլենումէն ետք կեդրոնական թերթերու մէջ եթէ Հայաստանի մասին որեւէ հրապարակում կ'եւբեւի, առիկա կ'ըլլայ քննադատող, խարազանող: Ու այդ հրապարակումները «ոչ միշտ են խոր եւ հիմնաւորուած» կ'ըսէ Վ. Պետրոսեան:

Ուրեմն. ազատ խօսքի, հրապարակայնութեան ներկայ շրջանը քննադատելու անզուսպ մարմաջ մը հրահրած է բոլորին մէջ. Հրապարակայնութիւնը հոմանիշ դարձած է քննադատելու, խարազանելու. ինչ կը հետեւի Վ. Պետրոսեանի խօսքերէն, մեծ մասով այս դիրքորոշումը չունի արդարացուցիչ, իրապաշտ հիմեր: Ու Խորհրդային Միութեան բազմազգ ընտանիքը այնքան ալ «եղբայրական» միասնականութիւն մը չի պարզեր: Եղբայր մը ճիշդ է որ տեղին ու անշահախնդիր քննադատութիւններով օգնական է եղբօր, սակայն պայմանաւ որ անոր ուրախութիւններով հրճուի, կամ տխրութեան ալ բաժնեկից դառնայ անկեղծօրէն:

Հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ ի՛նչ անդրադարձներ ունեցած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան նախագահին այս ելոյթը. մասնաւորաբար մամուլի պատասխանատուներու անդրադարձները. անկեղծօրէն վիրաւորանք ունեցա՞ն, մանաւանդ պաշտօնական մակարդակի վրայ, որոնք անկարելի չեն: Ինչ որ է, ճշմարտութիւնը յայտնուած է ու պիտի ունենայ իր անդրադարձը պատշաճ ճանապարհով, որ ուղղուած է բացորոշ անկեղծութեան, որուն կը վկայեն նոյն ելոյթի ամբողջութիւնը:

Հետաքրքրական պիտի ըլլար գիտնալ թէ ի՛նչ անդրադարձներ ունեցած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան վարչութեան նախագահին այս ելոյթը. մասնաւորաբար արմատացած թերութիւնները նոր մօտեցումով դիտարկելու անկեղծ տրամադրութիւն մը տեղծա՞ծ է ան, թէ մեկնաբանուած է որպէս բաց խօսքի յորձանքէն բերուած պարագայական արտայայտութիւն մը, զոր բաւական է ծափահարել գլխու հաստատական մէկ երկու շարժումով:

Ա. Թ.

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ

Ծնողք չեմ՝ ոչ ալ դաստիարակ կամ կրթական յանձնախումբի անդամ, սակայն մանուկները եւ մանկական մթնոլորտը սիրելուս չատ յաճախ ներկայ կ'ըլլամ զուտ (*) դպրոցական հանդէսներու:

Ամէն անգամ, երկո՛ւ զգացում կը համակէ զիս:

Նախ ուրախութիւն եւ հիացում՝ տեսնելով թէ ինչպէս հակառակ ամէնօրեայ կեանքի պահանջներուն յարուցած խոչընդոտներուն, խումբ մը երախայ (3 տարեկանէն սկսեալ) կրցած են անզգալաբար ըմբռնել ազգային ոգին եւ խանդավառուած՝ իրենց սորված արտասանութիւններով, երգերով, գողարիկ ներկայացումներով եւ պարերով՝ կը ջանան զայն փոխանցել ներկաներուն:

Յետոյ տխրութիւն՝ նկատելով ներկաներէն չատերու կատարեա՛լ անտարբերութիւնը: Իրարու հետ անընդհատ խօսողներ, մէջտեղերը վազվզող ամբոխարար երախաներ, անզո՛ւթօրէն կը խանգարեն հանդէսը եւ կը նեղեն իրենց չուրջը գտնուող հանդիսականները: Հարկ կա՞յ արդեօք յիշեցնելու թէ, այդ հանդէսները որքան գոհունակութիւն կը պահանջեն դաստիարակներէն, ինչպէս նաեւ երախաներէն:

Ոմանց համար, թերեւս չատ միօրինակ եւ ձանձրացուցիչ թուի, ամէն մէկ աշակերտի սորված արտասանութիւնը կամ արտասանութիւնները մտիկ ընել, առանց անդրադառնալու թէ այդ կարգադրութիւնը իրենց իսկ՝ իրենց զաւկին արտասանութիւնը բեմէն խմանալու արդար փափաքին գոհացում կուտայ:

Ըստ իս, դպրոցական հանդէս մը, ո՛չ քննութիւն է, ո՛չ մրցում, այլ զուտ դաստիարակչական բնոյթ ունեցող հաւաքոյթ մը, սկաուտական իմաստով ՄԵԾ ԽԱՂ մը որուն կրնան եւ անհրաժեշտ է որ մասնակցին ծնողքներ, ազգականներ, եւ բարեկամներ, եթէ ոչ՝ գլեստաւորութեան, բեմայարդարութեան եւ այլապէս օժանդակելով՝ գէթ հանդէսին մթնոլորտը բծախնդրօրէն լուռ եւ հանդարտ պահելով: Չմոռնանք որ, օրինակի ազդեցութիւնը խիստ ազդեցիկ է աղոց մօտ: (Տե՛ս Պօղոս Գէորգեանի՝ De l'efficacité de l'exemple)..

Դպրոցական հանդէսները կը նպաստեն՝ աղոց բնածին ձիրքերը յայտնաբերելու, ատորակայութեան բարդոյթէն ձերբազատելու, ինքնավստահութիւն ներշնչելու, խմբական ոգին ինչպէս նաեւ արուեստի եւ մշակոյթի ճաշակը զարգացնելու եւ միեւնոյն ժամանակ, կրնան նաեւ բարձրացնել գաղութին մշակութային մակարդակը:

Տղոց տարիքը որեւէ անպատեհութիւն չէ՛ հանդէսի մը հետաքրքրական ըլլալուն: Ամէն տարիքի երախայ եթէ իր յատկութիւններուն համաձայն դեր մը ունենայ եւ զայն իւրացուցած՝ կրնայ զարմացնել չափահասները: փաստ՝ Ծննդեան Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին, տասը տարեկան մանչուկ մը այնքան յստակ եւ հանդարտ կը կարդայ աւետարանը, որ՝ հաւատացեալները կը ստիպուին մտիկ ընել: Հետեւաբար, յայտագիրները ըստ այնմ պատրաստելու են՝ նկատի առնելով հանդիսականներուն կեդրոնացումի ֆիզիքական տարողութիւնը (առաւելագոյն մէկ ու կէս ժամ) ինչպէս նաեւ տրամադրելիք ժամանակին սղութիւնը:

Ազգային ուանդութիւնը կը պահանջէ որ մեր հանդէսները, մանաւա՛նդ դպրոցական հանդէսները փակուին հովանաւորող հոգեւորականին օրհնութեամբ պատգամով եւ պահպանիչով, ինչ որ առաւել չուք մը կուտայ հանդիսութեան: Երբեմն նոյնիսկ երկիրներ կան, ինչպէս Կիպրոս՝ երբ պահպանիչէն առաջ դպրոցին երգչախումբը ՀԱՅՈՒ ՄԱՂԹԱՆՔԸ (Տէր Կեցոն) կ'երգէ, զոր հանդիսականները յոտնկայս լուռ մտիկ կ'ընեն, մթնոլորտը ազգային ոգիով կը դրոշմուի:

Կարգ մը տեղեր, քանի մը դասարան կամ ամբողջ դպրոցը միասնաբար կը պատրաստեն հանդէսները: Ուսուցիչները իրենց ունեցած յատկութիւններուն համաձայն մէջերնին կը բաժնեն աշխատանքները. մէկը դերերը կը սորվեցնէ, ուրիշ մը երգերը կամ պարերը, ուրիշ մըն ալ զգեստներով եւ բեմայարդարութեամբ կը զբաղի եւայլն: Արդիւնքը ընդհանրապէս լաւ կ'ըլլայ եւ գործերնին ալ հաւանաբար քիչ մը աւելի դիւրին:

Թերեւս այս հանդէսներուն առթիւ, կ'արժէ միեւնոյն ժամանակ պզտիկ ցուցահանդէս մըն ալ կազմակերպել, քաջալերելով ամէն աղու տարեշրջանին ընթացքին կատարած լաւագոյն աշխատանքը կամ աշխատանքները:

Վերոյիշեալ տողերը քննադատութիւն չեն՝ բացարձակ անարդարութի՛ւն պիտի ըլլար: Ընդհակառակն, գնահատելի եւ շնորհաւորելի են բոլոր անոնք որոնք՝ անտեսելով ասպարէզին անպատեհութիւնները եւ դժուարութիւնները, ջանք չեն խնայեր մեր դպրոցները կանգուն պահելու եւ հանդէսներ կազմակերպելու: Ոչ ալ յաւակնութիւնը ունին մանկավարժութեան դասեր տալու՝ մասնագէտներու պաշտօն է, այլ, միայն պարզ հանդիսականի մը բարձրաձայն խորհրդածութիւնները, որոնցմով դուցէ, հետաքրքրուին կրթական գործով զբաղողները:

ԳՈՀԱՐԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

(*) Համեստ հանդէսներ որոնք նոյն պիւֆէներու, նարտի մրցումներու կամ հանրածանօթ երգիչներու ելոյթներուն չեն կցուած:

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՀՆԱԳՈՅՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ «ՏԱՂԱՐԱՆ» ՀԱՄՈՅԹԸ

Նոյեմբերին չարք մը համերգներ տալու համար Երեւանէն Ֆրանսա կը հասնի «Տաղարան» համոյթը: Հայ ու եւրոպական հնագոյն երաժշտական ստեղծագործութիւններու մեկնաբան այս խումբը կազմուած է 1981–ին: Անոր երգացանկին մաս կը կազմեն միջնադարեան հայ մշակոյթի գործերէն Մաշտոցի, Ս. Պարթեւի, Մ. Խորենացիի, Գ. Նարեկացիի, Ն. Շնորհալիի եւ ուրիշներու շարականները, որոնցմէ բազմաթիւ կտորներ առաջին անգամ ներկայացուած են հանրութեան:

Իր գոյութեան վեց տարիներու ընթացքին «Տաղարան» հանդէս եկած է Խորհրդային Միութեան բազմաթիւ քաղաքներուն, ինչպէս նաեւ արտասահմանի մէջ, ինչպէս՝ Պուլկարիա, Ռումանիա, Աւստրիա, Հոլանտա, Գերմանիա եւայլն, աւելի քան 700 համերգներով:

Համոյթի ղեկավարն է Հայաստանի ժամանակակից երգահաններէն Երուանդ Երկանեան. ան դասախօս է Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցին, ունի երաժշտական բազմաթիւ յօրինումներ. օփերա, սենֆոնի – օրաթորիօ, սենեկային երաժշտութեան կտորներ, խմբերգներ:

«Տաղարան»ի մենակատարներն են Է. Մելքումեան, Կ. Անտոնեան եւ Ռ. Թեւլունց: Ֆրանսայի իրենց համերգներու ծրագիրը կը ներկայացնէ միջնադարեան հայկական երաժշտութեան նմոյշներէն զատ ազգային հայրենասիրական եւ ժողովրդական երգեր, ինչպէս՝ Իմ հայրենեաց հողի Վարդան, Այգուն այգուն, Հիմի՞ էլ լռենք, Եղբայր եմք մեք եւ օտար երգահաններու գործեր:

LIVRES REÇUS

LES ARTS ARMENIENS

PATRICK DONABEDIAN JEAN-MICHEL THIERRY

Notices complétées par
JEAN-MICHEL et NICOLE THIERRY

Avant - propos :
Sirarpie DER - NERCESSIAN

EDITIONS MAZENOD
Paris 1987.

ՏՕՅԷՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԱԹՈՌԸ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

Կախուած մարդու մը ոտքերուն քսուելով «Ուրուականներու Ծովեկաւքը» ի վերջոյ ելաւ լոյս աշխարհ ու կանգ առաւ կայարանի քարափին կից:

– Այդքան ալ վախնալիք բան չէր, – ըսաւ Աննա փոքրիկ հայելիին օգնութեամբ դէմքն ու մազերը շտկելով, – քիչ մը յուսախար եղայ:

– Խօսքին բացը ե՛ս ալ համ չառի, բայց գիտեմ թէ ի՛նչ պէտք է ընենք հիմա. իմ մտքէս անցածը քու մտքէդ ալ կ'անցնի՞, – ըսաւ Աբիկ նայուածքը վեր բարձրացնելով:

– Չէ՛, չէ՛, անանկ բան չկայ, – վճռեց Աննա իր ալ նայուածքը վեր բարձրացնելով, – տեսքէ՛ն իսկ սիրտս հազար զարնել սկսաւ:

– «Օձաձապուկ ձեւերով պողպատ իբանն իր ոլոր» ու մրթմրթաց Աբիկ քըթին տակէն՝ յետոյ աւելցնելով, – դիտես անոնց ալ «révoluçion» գրած են փոխանակ «révolution»ի որպէսզի մեքսիքական համեմներու կրակն ու համը լրիւ առնէ վրան եղողը:

Կեղծ քաջութեան մը տակ քօղարկուած վախը սկսած էր արդէն Աբիկի տալ տագնապի վայրկեաններու սատմօքսի սովորական կծկումները, թոքերու ճնշումը կոկորդին վրայ, երբ Աննայի ուսը սեղմած ակամայ կ'երթային օդային վիթխարի երկաթուղիին ուղղութեամբ:

Գորշ երկնքին վրայ ճերմակ երկաթուղին երկիրը կը ձգէր, վիշապի նման կ'ալեկոծէր, ծառերու կանաչութեան մէջ կը խրէր յետոյ նորէն ելլանալու համար դէպի երկինք, ուղղաձիգ հակայ օղակ մը ձեւացնելով գալարուող ու ճկուն իր մարմինը կանաչութեան վրայ հանգչեցընելէ առաջ:

– Կառքին մէջ եղողներուն աղմուկը կը լսե՞ս. ուրախութիւն ձեւացնող սարսափահար պոռչտուք. չէ՛ զուն առանձին փորձէ եթէ կ'ուզես, – առաջարկեց Աննա, – օղակին գագաթը ամպերուն մէջ է գրեթէ:

– Եկուր միասին, ... խնդրեմ ... աղաչեց Աբիկ Աննայի ձեռքը սեղմելով, – եկուր վերը միասին մեր յեղափոխութիւնը ընենք ... գիտես ... չատ սեղան ու աթոռ չենք կրցած տապալել ... եկուր օղակին մէջ մեր շրջանը կատարենք, ամպերուն մօտ, ձգողականութենէն դուրս ...

– Միասին կրնա՞նք նստիլ:

– Անշուշտ միասին կը նստինք, մէկ գօտիով կը կապուինք եթէ ուզես, գըլխիվայր ալ միասին կ'ըլլանք, – ըսաւ Աբիկ խնդրական ժպիտով մը Աննա իր կուրծքին սեղմելով:

Աբիկ ձեռքերով պինդ բռնեց պողպատէ տեսարանը իր կնոջ մարմինը պաշտպանելով ու կզակը գետեղեց անոր ուսին վրայ: Սուր ճիչերու ու պոռչտուքներու մէջ դիտող բիւրաւոր դէմքերը սկսան սահիլ, հովը եա հրեց Աննայի մազերը, մինչեւ որ կառքը կորսուի ծառերու կանաչ խառնութեան մէջ: Երկաթուղիին վրայ ցնցում մը սկսաւ մինչ կառքը ըլլալի ճիգերով դառնիվեր կ'ելլէր, ծառերուն կանաչ գագաթներն ու հեռաւոր համայնապատկեր մը փռուեցան Աբիկի ու Աննայի զմայլած աչքերուն առջեւ՝ անմիջապէս ընդհատուելու համար աղատ ու անակնկալ անկումով մը, որ ակնթարթի մը համար իրենց սառ մարմինները անշունչ ու քարացած մկաններու վերածեց:

(Շար. 13)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Գրիգոր Տարօնեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ, Տիկին էլիզ Տարօնեան եւ զաւակները 1500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տոքթ. Սեդա Թիւրեաքեան ի յիշատակ իր վաղամեռիկ ազգականուհիին՝ Հաճի Արմենուհիի որ 17 տարեկանին նահատակուած է գետը նետուելով քան ենթարկուիլ բարբարոսներու լուծին, հետեւեալ նուէրները կ՚ընէ. –

2000 Ֆր. Ս. Մեսրոպ կրթարանին, 1000 Ֆ. Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան, 1000 Ֆ. Հ. Յ. Դ. Ալֆորվիլի խումբին, 1000 Ֆ. Կարմիր Խաչին, 1000 Ֆ. Կապոյտ Խաչի էլլէն Բիւզանդ մասնաճիւղին (ըստանալ «Յառաջ»էն), 2000 Ֆ. «Օրտրը տը Մալթ»ին եւ 2000 Ֆր. «Յառաջ»ին :

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐԵՆՈՑՇՆԵՐՈՒ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14–ին

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային :

U. G. A. B.

UNIQUE RECITAL
DU PIANISTE AMERICAIN

Constantine Orbelian

organisé par l'U.G.A.B.
le Samedi 7 novembre
à 20h30 précises
à la SALLE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16[e]
Places non numérotées et limitées
Adultes: 150 Frs. — Etudiants: 80 Frs.

Ce récital sera suivi d'un *Souper*
à 23 heures
au CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles, Paris 17[e]
Participation au souper : 150 Frs.
Réservations à l'U.G.A.B. :
11, square Alboni, Paris 16e (Me Passy)
Tél. : 45 - 20 - 03 - 18

LES EDITIONS MAZENOD — LE CENTRE DE RECHERCHES SUR LA DIASPORA ARMENIENNE

à l'occasion de la parution de l'ouvrage

Les ARTS ARMENIENS

de PATRICK DONABEDIAN
et JEAN-MICHEL THIERRY

ont le plaisir de vous inviter
à l'une des soirées de présentation exceptionnelle :

Sous la présidence de Monsieur Jean-Claude LUC
Directeur de l'Information et de la Communication
au Ministère de l'Education Nationale

jeudi 29 Octobre à partir de 19h.
Vendredi 30 Octobre à partir de 19h.
Samedi 31 Octobre, portes ouvertes de 15h. à 20h.
(Le Mercredi 28 Octobre portes ouvertes à l'intention des écoles et des bibliothèques).

AU CENTRE DE DOCUMENTATION ARMENIEN
36, rue de Trévise, Paris 9[e]

AU PROGRAMME : *Une exposition des illustrations couleurs extraites de l'ouvrage.* —— *Présentation d'un audio-visuel sur les* ART ARMENIENS *réalisé par les* EDITIONS MAZENOD. —— *Vente et signature de l'ouvrage.*

LA F.R.A. NOR SEROUND

organise

DEUX GRANDS BALS

LE SAMEDI 7 NOVEMBRE
A L'OCCASION DU
40ème ANNIVERSAIRE DU JOURNAL HAÏASTAN

A PARIS

BAL à partir de 20 heures
animé par les Orchestres «ANI» et «ARTANAG»
dans les salons du «NOVOTEL» de Paris Bagnolet
1, ave. de la République — 93177 Bagnolet
Pour tous renseignements et réservations :
téléphoner au 42 - 46 - 29 - 74 du lundi au vendredi entre 10h et 15h.

A LYON

BAL à partir de 20 heures
animé par l'Orchestre «NAÏRI»
Au Quai Claude Bernard, Pont de l'Université
Vous apprécierez la joie d'une croisière sur les berges de la Saône, à bord du bateau «HERMES», restaurant flottant
Pour informations et réservations :
téléphoner au 78 - 49 - 90 - 42 du mardi au samedi en journée
et au 78 - 49 - 70 - 82 le soir.

NOUVEL AN EN ARMENIE

DU 26 DECEMBRE 87 AU 10 JANVIER 88

AVEC UNE NUIT A L'ALLER ET UNE NUIT AU RETOUR A MOSCOU

TRANSPORT PARIS / MOSCOU / PARIS
PAR LA COMPAGNIE AIR FRANCE

- PENSION COMPLETE
- EXCURSIONS QUOTIDIENNES
- REVEILLON DU JOUR DE L'AN

Prix : PARIS / PARIS PAR PERSONNE : 5 795 Frs

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

Lic. A 130

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հովանաւորութեամբ՝
ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

տեղի կ՚ունենայ Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 30–ին, ժամը 20.30–ին, Ազգային Տան սրահին մէջ :

ՆԻՒԹ. –

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՒ ԻՐ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Կը դասախօսէ, յատկապէս Սան – Ֆրանսիսքոյէն հրաւիրուած ծանօթ մըտաւորական եւ առակագիր՝
ԵԶՆԻԿ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուի հայ ժողովուրդը :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Գօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ թէ Կիրակի, Նոյեմբեր 15, ժամը 15ին պիտի ներկայացընէ հայերէն խօսուն շարժապատկեր մը՝ «Սասունի զաւակները» տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Սեպտեմբեր 27–ի մատաղօրհնութեան առթիւ. –

Տիկին Շիրօյեան, Պր. Հրաչեան, Պր. Ֆէսճեան, Տիկին Հիսարլեան, Տիկին Սօլաքեան, Տիկին Յակոբեան, Տիկին Ա. Տիլանեան, Տիկին Հարեան, Տիկին Սանօյեան, Տիկին Տէօվլէթեան, Տիկին Խաչատուրեան, Տիկին Բիլաւեան, Պր. Արմենակ, Պր. Տէմիր Տիկին Տէմիր, Տիկին Կիւմիւշեան, Պր. Տէր – Գրիգորեան, Պր. Խօզոէմիր, Պր. Գ. Պիւլպիւլ, Տիկին Իսրէնեան, Տիկին Պարսիկեան, Տիկին Աճէմեան, Պր. Մովսէսեան, Տիկին Գաբայեան, Տիկին Մարգարօղլու, Տիկին Պրիկման, Տիկին Ալեանաք, Պր. Մ. Պիւլպիւլ, Տիկին Իսզիր, Տիկին Գասպարեան, Տիկին Մաթար 100–ական Ֆր. :

Տիկին Կիրակոսեան, Պր. Լեւոնեան, Տիկին Ոսկանեան, Պր. Շահպազեան, Տիկին Յակոբեան, Պր. Մովսէսեան 50–ական ֆրանք :

Շնորհակալութեամբ ստացուած է նաեւ Մարի Հէլէն Խաչիկեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղիկի՝ Տիկին Նուարդ Խաչիկեանէ 600 Ֆ., Օր. Ժագլին Հօգասնեանէ 500 Ֆր. :

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
27

MARDI
27 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.604

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

63e ANNÉE — No 16.604

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՓԼԷԹ

ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ

ԼՈՒՍԱՐՁԵԼ ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

Մէկ գիշերուան մէջ, դժոխքի վերածուած է դրախտ մը : Ո՞վ չի ճանչնար — մեծ մասը՝ անունով միայն — անունը Թահիթիի, ուր կեանքը երազ է կամ երազը՝ կեանք : Ուրբաթ, մէկ գիշերուան մէջ, սակայն, ամէն ինչ տակնուվրայ եղած է եւ մայրաքաղաքը՝ Փափէթէ ռազմադաշտի վերածուած :

Չորեքշաբթի օրուընէ ի վեր արդէն, նաւարանին բանուորները փակած էին նաւահանգիստին մուտքը, որպէսզի ձեռք ձգեն յաւելեալ խումբի մը գործի առնելը, կղզիի մը համար, որ միայն իր ներածումներով կ'ապրի : Իրաց այդ կացութեան մէջ, մարզպանը՝ Փիէր Անժելի կ'որոշէ «ազատագրել» վայրերը պարենաւորումը ապահովելու համար եւ ապահովութեան ուժեր կը ղրկէ : Շատ արագօրէն, ծանր բախումներ ծայր կուտան եւ քաղաքին կեդրոնը ռազմադաշտի մը վերածուի : Հրդեհ, կողոպուտ, Թալան, ջարդուփշուր ապակեփեղկեր, ոչ հրշէջները կը հասնին կրակը մարելու ոչ ալ ապահովութեան ուժերը հանդարտութիւնը վերահաստատելու : Ըստ իշխանութեանց (Նախարար՝ Պ. Փոնս) գրգռիչ տարրեր միացած են բանթողներուն, որոնց մէկ մասը արդէն անկախապաշտ կուսակցութեան կը պատկանի : Պէտք է ըսել, որ Նոր — Զելանտա եւ Աւստրալիա բաւական զգալի դեր կը խաղան հոս ալ - ինչպէս Նոր — Քալետոնիա — եւ իրենց վարած քաղաքականութիւնը հակաֆրանսականէն աւելի՝ հակարեւմտեան է :

Ֆրանսական կառավարութիւնը, Շաբաթ օր իսկ լուսարձել հաստատեց ժամը 19-էն 5 եւ Երկուշաբթի ամէն ինչ հանդարտած կը Թուէր, բայց ոչինչ՝ կարգադրուած :

Պէտք է նաեւ հաստատել թէ աղքատութիւնը մեծ է եւ մանաւանդ՝ անհաւասարութիւնը : Նաւարանի 500 աշխատաւորները մեծ դեր կը խաղան կղզիին մէջ :

❦

ՍԱԿԱՐԱՆ ՇԱԲԱԹԸ ՍԿՍԱՒ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՄԲ

Հոնկ — Քոնկի սակարանը, որ ջերմաչափ մը ըլլալով, եօթը օրէ փակ կը պահուէր մեղմացնելու համար սակարանային ընդհանուր կացութիւնը, վերաբացուեցաւ Երկուշաբթի, եւ առաջին ժամէն իսկ, կացութիւնը վատթարացած պատկեր մը պարզեց : Ֆրանսական ժամով 9-ին, արդէն արժեթուղթերու անկումը 19%-էն անցնելէ ետք 25%-ի, հասած էր 31%-ի :

Բոլորին յոյսը Ամերիկացիներուն վրայ է եւ շատ բան կ'ակնկալուէր Ռեկընի տեսակցութենէն Քոնկրէսին հետ, քանի որ այս ամբողջը հետեւանք է Միացեալ — Նահանգներու ահաւոր բացին : Շաբաթ, Կիրակի, Նիւ — Եորքի դրամատուներու մէկ մասը բաց մնացած էր կարենալ գոհացում տալու համար մտահոգ յաճախորդներու :

Ի՞նչ համաձայնութիւն պիտի գոյանայ Քոնկրէսին եւ Ռեկընի միջեւ : Այս վերջինը, ճիշդ է, համակերպած էր տուրքերու յաւելումի սկզբունքին, բայց ի՞նչ համեմատութեամբ : Իսկ Ուոլ — Սթրիթ կը նախընտրէ ծախքերու նուազում մը :

Երկուշաբթի առտու, Փարիզի մէջ, տոլարն ալ անկումի մէջ էր :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախարարապետութեան դիւանագիտական ճիւղը աշխատող քարտուղարուհի մը լրտեսութիւն ըրած է Իրանի ի նպաստ եւ լուրը նոր կը հրապարակուի : Մարիզ Վիլլար, 44 տարեկան, ձերբակալուած է 1986 Յունիս 2ին, Ռուսաւի օդակայանը մաքսային «հետաքրքիր» պաշտօնեայի մը կողմէ : Քարտուղարուհին պաշտօնն էր փճացնել գեր-գաղտնի փաստաթուղթեր, բայց ճամբուն վրայ շատ համակրելի Պարսիկի մը հանդիպեր է եւ... : Ընթական հինէն կ'աշխատէր այդ սպասարկութեան մէջ : Այսօր ազատ է, բայց մեղադրանքի տակ է եւ պիտի դատուի : Լուրին յապաղումով յայտնըւիլը կ'արդարացուի նախարարապետութեան կողմէ անով որ կարեւոր ոչինչ կողոպտուած է :

ՓԵՔԻՆԻ մէջ բացուեցաւ Համայնավար կուսակցութեան ԺԳ. Համագումարը : Բացման արարողութիւնը, առաջին անգամ ըլլալով ուղղակի տրուած էր հեռատեսիլէն : «Մեծ 13-ը» ինչպէս մկրտուած է այս համագումարը, շատ հաւանաբար երիտասարդ բարենորոգիչներ բերէ ղեկավարութեան մէջ, քանի որ, ինչպէս կը սպասուէր, Տէնկ Ցիաօփինկ, 83 տարեկան, յայտնեց թէ հանգստեան կոչուիլ կ'ուզէ :

ԿՈԼՄՈԿՈՐՈՎ, դարուս մեծագոյն թըւաբանագէտներէն մէկը մեռաւ 84 տարեկանին : Ուրիշ մաթեմաթիկոս մը, ամերիկացի Փիթըր Լէքս, յայտարարեց թէ՝ «Կոլմոկորով հաւանականութեանց տեսաբանութեան համար էր՝ ինչ որ Եւկլիդէս էր երկրաչափութեան» :

ՏՈՆՈՅԵԱՆ երկու եղբայրներ, որոնք 1985-ին նախընտրեր են Ֆրանսա արտագաղթել Հայաստանէն, կամաւոր ծոմի գիմած են, որովհետեւ զոհէն մեղադըրեալի վիճակին անցած են : Եուրի եւ Համլէթ հսկիչ եղած են Նանսիի Թաթի հաստատութեան մէջ (մինչեւ 1986, Մայիս, երբ գործազրկուած են) երբ, 1987 Մայիս 26-ին, կը կանչուին մէկ ուրիշ հսկիչին կողմէ, որովհետեւ միջադէպեր ծագած են : Կ'երթան եւ Եուրի հազիւ հասած երեսին հարուած մը կ'ուտէ եւ աչքերուն ալ արտասուաբեր կազ կը ստանայ : Համլէթն ալ ծեծ կ'ուտէ եւ ոստիկանութիւնը ի վերջոյ կը միջամտէ, բայց Տոնոյեանները հիւանդանոց կը փոխադըրուին : Մայիս 29-ին ոստիկանատուն կ'երթան բողոք ներկայացնելու համար, բայց իրենց կը տրուի «մեղադրուելու ազդարարութիւն» մը : Սեպտեմբեր 26-ին Եուրի կամաւոր ծոմի կը դիմէ : Թաթիի տնօրէնութիւնը կը ճշդէ որ Տոնոյեանները գործ չունէին այդ օրը ենթատնօրէնին գրասենեակին մէջ, քանի որ այլեւս հոն ալ չէին աշխատեր, թէեւ միշտ Թաթիի տրամադրած յարկաբաժինը կ'ապրին : Եուրիի համար՝ «բռնի իմ երկրիս մէջ կ'անցնի, բայց հո՛ս, մարդկային իրաւանց երկրին մէջ, այս կացութիւնը անհանդուրժելի է» : Աւելցնենք որ այս լուրը կուտար նաեւ Երեւանի «Արմէնփրէս»ը, քանի մը օր առաջ :

ԻՏԱԼԻՈՅ երեսփոխանական ժողովի արմատական անդամը՝ Չիչիոլինան, դայթակղութիւն ստեղծած է Իսրայէլ, ուր բնաւ չէ գտած եւրոպական իր յաջողութիւնը : Ստիպուած է նախ հրաժարիլ Ս. վայրերը այցելելէ եւ իր մէկ երեւումը Թել — Ավիվի մէկ գիշերաբոյնին մէջ արգիլուած է : Քաղաքապոռնիկական այս «հերոսուհիին» դէմ երկու բողոք ներկայացուած են Թել — Ավիվ. մէկը կը վերաբերի հրապարակային պոռնկային ելոյթներու. միւսը՝ բնութեան դէմ սեռային յարաբերութիւններու (անասուններու հետ) : Իսրայէլ երեսփոխանական անձեռնմխելիութիւն չի վայելեր եւ կըրնայ բանտարկուիլ : «Մեր ուզածը, այդ չէ» կ'ըսէ բողոք ներկայացնող ուղղափառ ընկերակցութիւնը, այլ պարզապէս՝ «Թող ելլէ երթայ այդ անօրէն կինը, զոր Աստուած կ'անիծէ» : Չիչիոլինան, Քնէսէթն ալ չկրցաւ այցելել, բայց յայտարարած է թէ կը նախընտրէ «Չիչիոլինօ Փէռէզը» «Չիչիոլինօ Շամիր»էն եւ թելադրած Հըրեաներուն որ չպատերազմին Արաբներու դէմ, այլ՝ ՍԻՏԱ-ի :

«ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ, ԾԱԳՈՂ ԱՐԵՒԸ» Քլօտ Մոնէի աշխարհահռչակ պաստառը (որ տպաւորապաշտութեան տուաւ իր անունը) հաւանաբար ճափոնցի մաֆիային — Եաքուզաները — ձեռքն է : Ծանօթ է, որ ան գողցուեցաւ Մարմոթան թանգարանէն 1985, Հոկտեմբեր 27-ին, երբ հազիւ հինգ վայրկեանէն 5 գողեր մտած ու առած — տարած են 9 պաստառներ, ներառեալ վերոյիշեալը : Անկէ ի վեր, միւս չորս Մոնէները, 2 Ռընուաները, Պերթ Մորիզօն եւ մէկ Նաուիզէ չեն գտնուած : Ճափոնի ոստիկանութիւնը չէ ուզած սակայն գործակցիլ, որպէսզի գտնուած հետքը հետապնդուի : Քանի մը ամիս առաջ, միջնորդ մը ներկայացած է Թոքիոյի ֆրանսական դեսպանատունը եւ մեծաքանակ գումար մը պահանջած, ցոյց տալով պաստառներուն նոր քաշուած լուսանկարները :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 14 / 23)

ՆԱՐԻՆԷ ԿԱՐԱԿԱՇԵԱՆ ՃԱՏՐԱԿԻ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Ճատրակի համամիութենական մրցաշարքին առաջին եւ երկրորդ տեղերը կիսած են Զոյա Լէյչուկ (Լվով) եւ Նարինէ Կարակաշեան (Երեւան), 13 կարելիութիւններէ շահելով 10-ական կէտ : Ամբողջ խաղաշրջանին Նարինէ Կարակաշեան ոչ մէկ պարտութիւն կրած է :

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան շրջանի ախոյենութեան հայկական խումբերու շաբաթավերջի խաղերու արդիւնքներն են. —

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս — Փարիզ 11
0 — 2

Իսիի Հայ Մարզական — Վոլթէռ
0 — 1

Փոռ Շամփինեի — Իսիի Հայ Մարզական 1 — 3

Սփոռ Փէ - Վէ - Տէ - ԷՄ — Հ. Մ. Մ. 2 — 2

ԻՍԿԷՆՏԵՐՈՒՆԻ ԿՈՒՍԱԿԱԼԸ ԲԱՑԱՌԻԿ ՊԱՏԻՒՆԵՐՈՎ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՇՆՈՐՀՔ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ

ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ՕԾԵՑ Ս. ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՄԱՆԿԱՆՑ ՆՈՐՈԳՈՒԱԾ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Պոլսոյ Պատրիարքը մեծ պատիւներով ընդունուած է Իսկէնտերունի կուսակալին կողմէ, որ ջանք չէ խնայած առաւելագոյնն ընելու (կարմիր գորգեր, ոստիկանական ջոկատ եւայլն) :

Շնորհք Արք. ընդունուած է նաեւ տեղւոյն Միւֆթիին կողմէ եւ Վաքըֆներու շրջ. տնօրէնին :

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 24, ժամը 18-ին Պատրիարքը օծեց տեղւոյն Ս. Քառասուն Մանկանց Եկեղեցին, որու հիմնական նորոգութիւնը նոր վերջացած էր : Պատրիարքը Կիրակի առտու ալ կը պատարագէր Եկեղեցւոյ մէջ պաշտօնական բացումը կատարելով :

«Միլլիյէթ» օրաթերթը Հոկտ. 26-ի թիւով կ'անդրադառնայ Իսկէնտերունի Քառասուն Մանկանց Եկեղեցւոյ նորոգութեան ու բացումին : Թերթը կ'ըսէ թէ բացումը կատարած է Թրքահայոց Պատրիարք Շնորհք Արքեպիսկ. Գալուստեան, որ ամբողջ աշխարհի Հայերուն կողմէ յարգուած անձնաւորութիւն մըն է : Արարողութեան մասնակցած են մեծ թիւով Հայեր : Եկեղեցին որ կառուցուած է ԺԸ. դարուն, առաջին անգամ մը նորոգուած է 1872 Թուականին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԼՈՒՑԿԻՆԵՐԸ...

«Մաթէն», այս միջոցին ամէն օր 4 կամ 6 էջ կը յատկացնէ Խորհրդային Միութեան, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 70-ամեակին առթիւ : Շաբաթ — Կիրակիի (Հոկտեմբեր 24 / 25) թիւին մէջ հետեւեալը կը պատմէր, «Հայկ. լուցկիներ» խորագրին տակ. — «Հայաստանի մէջ լուցկիները ներկայիս միակ ապրանքն են, որ կը ծախուին ծանուցուած գինով, առանց որ յաճախորդը ստիպուած ըլլայ պախշիշ մը տալու» : Այս նախադասութիւնը որու նախնական հակահամայնավարութիւնը ոչ մէկուն ուշադրութենէն կը վրիպի, քաղուած է յօդուածէ մը լոյս տեսած «Իզվեստիա»ի Սեպտեմբեր 13-ի թիւին մէջ : Ըստ թերթին, որ կ'արձագանգէ այդ Հանրապետութեան բնակիչներուն եւ ընթերցողներուն, անկարելի է որեւէ բան գնել, բնակարանէն կառք, անցնելով շրջապտոյտներէ նշանակուած գինը վճարելով. — Նոյնիսկ գաւաթ մը բէյի կամ ծրար մը ծխիկի համար» :

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՐԲՈՎ ԳԼՈՒԽՆ Է

Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 23, 5-րդ հանդիպումին, Գասպարով 38-րդ հարուածին, համակերպած, լքեց խաղը :

Հետեւողներուն եւ թղթակիցներուն համաձայն, փառաւոր խաղ մըն էր այս 5-րդ հանդիպումը, որմէ ետք, Գարբով կը յաղթէ 2-ի դէմ 3 կէտով :

Հաւանական կը նկատուէր որ Գասպարով, Երկուշաբթի, դադարի իր առաջին խրատունքը (3 հատ ունի) օգտագործէ :

ԳԵՐՄԱՆԱՀԱՅ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ ԱԼԹԸՆՊԵՐԿԻ ԵՒ ՔԵՕԼՆԻ ՄԷՋ

Գերմանիոյ, Գոթական ճարտարապետութեան գլուխ – գործոց Ալթընպէրկի Մայր տաճարին մէջ, որ կառուցուած է 1255 – 1379–ի միջեւ, Սեպտեմբեր 24–ին տեղի ունեցաւ հանրածանօթ երգէոնահար Պերճ Ժամկոչեանի նուագահանդէսը: Արուեստասէր ունկնդիրներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, մեկնաբանելով Պախի, Մնացականեանի, Եարտումեանի, Ռէօպքէի, Տիփրէի եւ Մանարի ստեղծագործութիւնները, Պերճ Ժամկոչեան ստեղծեց արտակարգ ոգեւորութիւն:

Իսկ Սեպտեմբեր 27–ին, Քէօլնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ, Յակոբ Քահանայ Կէօքճեանի մատուցած պատարագին, առաջին անգամ ըլլալով երգէոնով իր մասնակցութիւնը բերելով, խանդավառեց ներկաները:

Օգտուելով առիթէն, մեծատաղանդ եւ համեստ երգէոնահար Պերճ Ժամկոչեանի հետ տեսակցութիւն մը ունեցանք իր երաժշտական ասպարէզին, յաջողութիւններուն եւ յառաջիկայ ծրագիրներուն մասին.:

Հ. – Ի՞նչպէս սկսած էք երաժըշտութեան:

Պ. – Ես ծնած եմ Պոսթըն, 1931 Ապրիլ 20–ին: Երաժշտասէր ընտանիքի մը զաւակն էի: Ծնողքս կանխաւ նշմարած էր իմ երաժշտական տաղանդս: Այսպէսով՝ չորս տարեկանիս սկսայ դաշնակի դասերս եւ մինչեւ 16 տարեկանս բաւական յառաջացուցի: Բայց երգէոնը ինծի համար շատ աւելի հետաքրքրական էր: Ինչպէս Մոցարթ ըսած էր. – «Երգէոնը, երաժշտական գործիքներուն թագաւորն է»: 16 տարեկանիս ընդունուեցայ «Նիւ Ինկլընտ» երաժշտանոցը: Նշանակուեցայ երգէոնի ուսուցիչ: Իսկ 1955–ին աւարտեցի տոքթորի տիտղոսով: 1957–էն իբր երգէոնահար ընդունուեցայ «Պոսթըն Սէնֆոնի» եւ «Պոսթըն Փոփս» նուագախումբերուն: Այդ օրերուն Պոսթըն Սէնֆոնին ձայնագրեց սալ մը, երգէոնով եւ նուագախումբով: «Սէն – Սանսի երգէոնի Սէնֆոնին» եւ «Փուլէնքի երգէոնի Քոնցէրդը» գործերը մեծ ընդունելութիւն գտան եւ կը վայելեն մինչեւ այսօր: «Նիւ Եորք Թայմզ»ի Յունիս 1987–ի թիւին մէջ այս սալը ներկայացուեցաւ աշխարհի ամենակարեւոր 50 սալերու ցանկին մէջ:

Հ. – Յաճախ կը ճամբորդէ՞ք համերգներու առիթով:

Պ. – Յարատեւ կը շրջագայիմ Ամերիկայի բոլոր նահանգները եւ Քանատա: Եւրոպայի հետ իմ յարաբերութիւնս սկըսաւ 1965–ին, մասնակցելով Փարիզի «Եկեղեցական Երաժշտութեան Գ. Համաշխարհային Ժողովին»: Յաճախ կ'այցելեմ Եւրոպա: Դարձեալ 1965–ին է որ առաջին անգամ Հայաստան այցելեցի: 1984–ին «Պետրոս Ադամեան» մրցանակը շահեցայ: Գրեթէ ամէն տարի կը ճամբորդեմ Հայաստան: Մարդ, առանց հայրենիքի չի կրնար ապրիլ: Իմ զգացումներուս մէջ մեծ տեղ կը գրաւէ եւ շատ կ'ազդէ գործիս: Իսկ 1984–ին առաջին անգամ ըլլալով հրաւիրուեցայ Ճափոն, աշխարհի ամենամեծ երգէոնին բացումը կատարելու Քիոթօ քաղաքին մօտ գտնըւող Շիկա նահանգին մէջ: Ներկայ էր 40.000 հոգինոց հոծ բազմութիւն մը: Հսկայ տաճարին ճարտարապետն էր հանրածանօթ Մինորու Եամասաքի, որ Հայաստանի մէջ ալ ծանօթ է: Ինծի համար ուրախ առիթ էր նաեւ սա պատճառով. – Իմ հայրս որ Սեբաստացի էր, Թուրքիայէն փախած էր ճափոնական նաւով մը Մարսէյլ, ուրկէ անցած էր Ամերիկա: Հայրս միշտ երախտապարտ էր ճափոն ազգին եւ ես ալ իբր Հայ, պիտի կարենայի շնորհակալութիւն յայտնել իրենց նուագելով: Ներկայացուցի հայ երաժըշտութիւնը՝ Կոմիտաս եւ Եկմալեան: Ճափոնները տեսագրեցին այդ նուագահանդէսը: Շատ կապուեցանք իրարու: Ճափոն այլեւս իմ շրջապտոյտիս մաս կը կազմէ ամէն տարի: Ճափոնները, այս առթիւ Հայաստան ճամբորդելով, պատրաստած են նաեւ տեսերիզ մը Հայաստանի մասին:

Հ. – Օտարներ ի՞նչպէս կը գնահատեն մեր արուեստը: Սպիտակ Տուն կը հրաւիրուի՞ք:

Պ. – Շատ յաճախ կը հրաւիրուիմ Սպիտակ Տուն նուագելու: Ամերիկայի նախագահներու հետ իմ առաջին յարաբերութիւնս սկսաւ Այզընհաուըրի օրով: Յետոյ եկաւ Քէնըտին: Ինք մեր նահանգէն էր եւ ես իր հարսնիքին նուագած էի, ծանօթ էինք արդէն: Իմ յայտագիրներուս մէջ անպայման բաժին մըն ալ կը յատկացնէի հայկական երաժշտութեան, Կոմիտաս եւ Եկմալեան նուագելով: Քէնըտի ըլլալով պատմաբան, քաջածանօթ էր Հայոց Պատմութեան: Կ'ըսէր. – «Այս երաժշտութիւնը խիկապէս կը խօսի ձեր ժողովուրդին սրտէն: Ձեր երաժշտութիւնը կը ներկայացնէ ձեր ժողովուրդը, ձեր հաւատքը, ձեր տխուր պատմութիւնը եւ ձեր ապրումները: Նայէ որ բոլոր յայտագրերուդ մէջ պահես այդ երաժըշտութիւնը»: Երբ ան մահացաւ, հրաւիրուեցայ թաղումին նուագելու: Արարողութեան վերջաւորութեան նուագեցի Եկմալեանի «Հայր Մեր»ը: Ամերիկայի բոլոր համերգներուս վերջաւորութեան, ոչ թէ Հայեր, այլ՝ Ամերիկացիներ կը պահանջեն Եկմալեանի «Հայր Մեր»ը: Ոտքի կ'ունկնդրեն եւ առանց ծափի կը մեկնին: Նուագած եմ նաեւ Անգլիոյ Թագուհիին եւ ընտանիքին համար եւ նաեւ շատ անգամներ Լոնտոնի Հայոց Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ: Իսկ 1965–ին, Փօղոս Զ. Պապէն ստացած եմ «Պատուաւոր երգէոնահար Ս. Պետրոս Տաճարի» տիտղոսը: Օտարներու այս գնահատումը մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ ինծի:

Հ. – Կրնա՞ք մեզի խօսիլ երգէոնի մասին:

Պ. – Երգէոնը, քրիստոնեայ եկեղեցիին մէջ ընդունուած գործիք մըն է: Ան ոչ միայն երաժշտական պարզ գործիք մըն է, այլ՝ կրնայ ներկայացնել նաեւ մարդուն ամենախոր զգացումները: Բաւական դժուար է լաւ նուագել, քանի որ պէտք է ղեկավարել 10 – 20 հազար խողովակներ: Երգէոնահարը պէտք է նըւիրուած ըլլայ այդ գործիքին: Ամէն երգէոն տարբեր է: Ամէն երկիր ունի տարբեր մեթոտ եւ անշուշտ նուագելու կերպն ալ կը տարբերի:

Երգէոնը Հայերու համար նոր գործիք մըն է: Հայաստանի մէջ շատ կը հետաքըրքրուին ու կը սիրեն: Նախապէս հայկական երաժշտութիւն չունէինք երգէոնի համար: Ես Կոմիտասի պատարագը եւ պարերը պատշաճեցուցի երգէոնի:

Սրտանց կը փափաքիմ որ Ալթընպէրկի հսկայ երգէոնին հանրածանօթ կերտիչը՝ Եոհան Կերարտ Գլայս, մեր տաճարներուն համար ալ հայկական ոճով երգէոններ պատրաստէ: Երգէոնը ոչ միայն իր ձայնով կը պայծառացնէ մեր երաժշտութիւնը, հաւատքը, այլ աչքի ալ հաճելի է:

Հ. – Իսկ Մնացականեանի, Եարտումեանի ստեղծագործութիւններուն մասին ...

Պ. – Ինչպէս ամերիկահայ երաժիշտ՝ Ալան Յովհաննէսի, շատ մտերիմ էի նաեւ Տիգրան Եարտումեանի: Ան ունէր մեծ տաղանդ: Իր «Ի Գերեզման» գործը, ինչպէս որ դուք լսեցիք, ով որ լսէ, նոյնիսկ առանց պատմութիւն գիտնալու, կը սարսափի: Լուսինէ Զաքարեանի հետ Էջմիածնի մէջ մեկնաբանած ենք այս գործը. անմոռանալի օր է ինծի համար: Հայաստանի մէջ կ'ըսեն թէ Եարտումեանի «Ի Գերեզման» գործը գլած – անցած է երաժշտութեան սահմանը եւ դարձած աստուածաբանութիւն: Ինք դժբախտաբար, երկու տարի առաջ, 65 տարեկանին մահացաւ: Ամերիկա վերադարձիս պիտի ձայնագրեմ այս հսկայ գործը: Իսկ Հայաստանի մէջ ծանօթացայ յայտնի երգահան Շոստաքովիչի հետ, ու խօսեցանք իր տաղանդաւոր աշակերտին մասին, որուն անունն էր Ա. Մնացականեան: Մնացականեան, ինծի նուիրած է իր «Փասաքալիա» գործը, որ շատ յաջող է եւ մեծ ընդունելութիւն գտած է: Զայնագրած ալ եմ:

Հ. – Իսկ Քէօլնի հայ գաղութի մասին ձեր տպաւորութիւննե՞րը:

Պ. – Մեծ ուրախութիւն կը պատճառէ ինծի, երբ որ իմ համերգներուս Հայեր ներկայ կը գտնուին: Բայց իբրեւ Հայ, ինծի ամէնէն մեծ ուրախութիւնը կը պատճառէ, երբ ես կրնամ մասնակցիլ ձեզի հետ Ս. Պատարագին, ինչպէս այսօր: Նաեւ անմոռանալի է ինծի համար մեր հացկերոյթը հայ հաւաքոյթի սրահին մէջ, որ տեղի ունեցաւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, տիկիններուն պատրաստած համադամ ճաշերով զարդարուած Սիրոյ Սեղանին շուրջ: Ուրախառիթ պարագայ մըն էր նաեւ տեսնել Քէօլնի Հայ Համայնքի վարչութեան ջանքերն ու աշխատանքները Հայապահպանման հարցին շուրջ: Բոլորին կը մաղթեմ բարի յաջողութիւն:

Հ. – Ապագայի ձեր ծրագիրներու մասին ...

Պ. – Պիտի վերադառնամ Ամերիկա, Վեհափառ Հայրապետը ընդունելու համար եւ յետոյ Իտալիա, Ճափոն եւ շարունակաբար պիտի ճամբորդեմ:

Ա. Գ.

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«LES ARTS ARMENIENS»

«Մազընօ» հրատարակչատունը լոյս ընծայած է շքեղ, ստուար հատոր մը, նըւիրուած՝ հայկական արուեստին: Գործը հեղինակութիւնն է տոքթ. Ժան – Միշէլ Թիէռիի եւ Փաթրիք Տօնապետեանի: Պատկերազարդ, 624 մեծադիր էջնոց հատորին պարունակութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ ենթախորագիրներէն. հայկական արուեստը Ք. Ա. Զ. – Է. դար, Թագաւորութիւններու շրջանը՝ Թ. – ԺԲ. դար, Աւատապետական շրջանը՝ ԺԲ.–ԺԵ. դար, Արդի շրջան՝ ԺԷ. – ԺԸ դար, Եզրակացութիւններ, վաւերագրումներ, Հայկական գլխաւոր ոստաններ, յատակագիծերու, խոյակներու եւ քանդակագործութեան յարդարանքի տիպարանութիւնը, ժամանակագրութիւն եւ ծագումնաբանութիւն, բառարան, մատենագիտութիւն, յատուկ անուններու ցանկ:

Հատորին ու հեղինակներուն մասին հետեւեալ տողերը կան կողքին վրայ իսկ.

Հայկական արուեստը, որ երկար ատեն ծանօթ էր միայն ճանապարհորդներու, որոնք ԺԹ. դարուն կը կարծէին հոն գըտած ըլլալ բիւզանդական ու հռոմէական արուեստներու սկզբնաղբիւրներէն մէկը, այսօր համաշխարհային թանգարանին մէջ ունի իր արժանի տեղը:

Իր բացառիկ, բազմադարեան գոյութիւնը – Ե. – ԺԸ. դար – յուշարձաններու մեծ թիւը – բազմահազար եկեղեցիներ – ձեռագրերու առատութիւնը – – աւելի քան 20 հազարը ցուցակագրուած – բաւական են արուեստի պատմութեան մէջ առանձնաշնորհեալ դիրք մը ապահովելու անոր: Բիչ ժողովուրդներ ունեցած են այնքան վերիվայրումներով լեցուն եւ ողբերգական պատմութիւն մը, տեսած այնքան բազմաթիւ ներխուժումներ եւ գիտցած մեծ քաջութեամբ դիմագրաւել շարք մը դժուարին կենսափորձեր: Սակայն ամէն բանէ առաջ Հայաստան Արեւելքի քրիստոնեայ աշխարհին ամենահինն է. քաղաքակրթութիւն մը, որ գիտցած է Անատոլուի եւ Կովկասի միջեւ ստեղծել եկեղեցիներու նախատիպ մը, որ կը ճանչցուի գմբէթը ծածկող կոնաձեւ տանիքով եւ պատերով, որոնք զարդարուած են փորագրուած գեղազըրութեամբ մը: Այս արուեստին ինքնատիպ մէկ այլ երեւոյթն են յայտնի խաչքարները: Հելլէնական Գառնի տաճարէն Նոր Ջուլֆայի եկեղեցիները, Զուարթնոցի խոյակներէն Անիի բազմաթիւ եկեղեցիները, Աղթամարի խաչազարդ նըշանաւոր քանդակներէն մինչեւ Էջմիածնի ձեռագիր մատեանները, այս հատորը վերստին կեանքի կը կոչէ հայկական արուեստին կարեւոր հանգրուանները, եւ կը ներկայացնէ ինքնատիպ եւ անզուգական քաղաքակրթութեան մը բոլոր երեսակները:

Այս ընդարձակ համայնապատկերը գործն է երկու հեղինակներու. տոքթէօր Ժան – Միշէլ Թիէռիի, որ արեւելեան լեզուներու հիմնարկին մէջ հայ մշակոյթ կը դասաւանդէ եւ որ ամէնէն քաջածանօթ անձերէն մէկն է այս արուեստին ու մշակոյթին, եւ Փաթրիք Տօնապետեանի, որ տոքթ. է արուեստի պատմութեան (Փարիզ) եւ արուեստաբանութեան՝ Խ. Միութեան Գեղարուեստից Ակադեմիան, եւ որ հրատարակած է հայկական քանդակագործութեան մասին ամէնէն ամբողջական գործերէն մէկը:

Հատորին մէջ հրատարակիչէն զատ նախաբան մը ստորագրած է նաեւ այս մարզին ծանօթ հեղինակութիւն փրոֆէսէօր Սիրարփի Տէր – Ներսէսեան, որ կ'ըսէ. -

«Վերջին տասնամեակներու ընթացքին մեծ նուաճում արձանագրած է հայկական արուեստի ուսումնասիրութիւնը: Մենագրութիւններ, յօդուածներ լաւագոյնս կը ծանօթացնեն արուեստը՝ արուեստագէտի մը, շրջանի մը, կամ նահանգի մը: Սակայն հայկական արուեստին ամբողջութեան նուիրուած վերջին ուսումնասիրութիւնը կը կրէ 1977 թուականը: Ուրեմն, ժամանակն էր, այս թուականէն ետք յայտնաբերուած կամ ուսումնասիրուած գործերու կամ յուշարձաններու լոյսին տակ վերստին աչքէ անցընել զայն: Ահա ինչ որ կ'ընէ տոքթէօր Թիէռի այս գեղեցիկ հատորին մէջ, որ այսօր լոյս կը տեսնէ: Ան այցելած է պատմական Հայաստանի ամբողջ տարածքը, ինչպէս նաեւ Կիլիկիոյ, ուր Հայերը միջին դարուն թագաւորութիւն մը հիմնած էին: Այս պրպտումներն ու փաստարկումները, զորս ան կը բերէ աւելի եւս արժէք կը ստանան այնքան, որքան որոշ շրջաններու մէջ այլեւս շատ նուազած է Հայերու թիւը, կամ եկեղեցիներ նորոգումի անկարելիութենէն փլչելու վտանգին ենթակայ են: Այս մարզին մէջ Փաթրիք Տօնապետեան հատորին Բ. մասին մէջ պատկերազարդ շարք մը ունի, ուր կը ներկայացնէ հայկական յուշարձաններ, որոնցմէ ոմանք մօտ են կործանելու, կամ որոնք այսօր արդէն գոյութիւն չունին:

Տոքթ. Թիէռիի ուսումնասիրութեան գլխաւոր առանցքը կը կազմէ ճարտարապետութիւնը, սակայն անտեսուած չեն նաեւ քանդակագործութիւնը, յուշարձաններու նկարչութիւնը եւ մանրանկարչութիւնը: Մեծ թիւ մը (186) գունաւոր լուսանկարներու ցոյց կուտայ նըկարչութեան ու մանրանկարչութեան մեծ նրբութիւնն ու բարձր որակը: Լուսանըկարներու շատ ճոխ շարքը (900) այս հատորը կը դարձնէ գիտական աղբիւր մը, եւ հայկական արուեստին մասին կենդանի պատկեր մը գծելով ցոյց կուտայ անոր ամբողջ հարստութիւնն ու զանազանութիւնը»:

Այս հատորին առաջին հրապարակային ներկայացման համար, Մազընօ հրատարակչատունը ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր, Հոկտեմբեր 22, Հինգշաբթի երեկոյուն Փարիզի Հայկական Թանգարանը: Ներկայ եղան Ֆրանսացի թէ հայ հիւրեր եւ մամուլի ներկայացուցիչներ:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԻԿԻՆ ՇԱՔԷ ՏԷՐ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ՄԷՋ

Լ Ի Ո Ն . –

Այն հայ գրողները՝ որոնք երկլեզու են, պէտք է որ գրեն տեղական լեզուով հայկական նիւթերու մասին, որպէսզի սփիւռքահայ նոր սերունդը կարենայ տեղեկանալ թէ կա՛յ հայկական մշակոյթ մը եւ հետաքրքրուի անով:

Այս էր – կ'ամփոփենք – պատգամը՝ զոր Տիկին Շաքէ Տէր – Մելքոնեան – Մինասեան

եան տուաւ մեզի Շարաթ, Հոկտեմբեր 17-ի իրիկունը, Ցէսինի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Հրաւիրուած էր ներկայացնելու իր նոր գիրքը, Contes arméniens հէքեաթ – ներու պատկերազարդ հաւաքածոյ մը՝ որ անկասկած հաճոյքով պիտի կարդացուի թէ՝ երախաներու կողմէ եւ թէ՝ չափա – հասներու...: Անրի Վէրնէօյ գրած է յառաջաբանը, կարճ եւ տպաւորիչ:

Այդ յառաջաբանն էր որ զոր ունկընդ – րեցինք, հաւաքոյթին սկիզբը, մինչ ճերմակ պաստառին վրայ կ'երթեւ կը յա – ջորդէին գիրքին մէջի նկարները՝ գործ Իրօ Պօղաբեանի:

Նախքան այդ՝ Ժիւլ Մարտիրոսեան, նախագահ Մշակոյթի Տան, ներկայա – ցուց օրուան հիւրը, բազդատական գրա – կանութեան դասախօս Մոնրէալ, Քէպէք համալսարանին մէջ եւ Սփիւռքահայ մը – տաւորականութեան ամէնէն օգտակար դէմքերէն մէկը, հեղինակ բազմաթիւ աշխատութիւններու, հատորներու: Տի – կինը կը պատրաստէ հայերէնի ուսուց – ման գիրքերու շարք մը Սփիւռքի համար: Ինքն իսկ բսաւ թէ՝ մտադիր է գրի առ – նել հայկական հէքեաթներու երկրորդ հատոր մը եւ առաջինն ալ թարգմանել ու հրատարակել անգլերէնով: Պատաս – խանեց ներկաներուն կողմէ ուղղուած քանի մը հարցումներու:

Երեկոյթին վերջաւորութեան, Կապոյտ Խաչուհիները սարքեցին ճոխ ընդունե – լութիւն մը՝ ի պատիւ իրենց կազմա – կերպութեան կեդր. վարչութեան նախկին նախագահուհիին: Արդարեւ, Տիկին Տէր – Մելքոնեան – Մինասեան չէր գոհանար գրելով կամ ուսուցանելով, այլ յանձն կ'առնէ նաեւ հանրային աշխատանք: Ըն – դունելութեան ընթացքին, խօսք առին Տիկին Մուրատեան, Կապոյտ Խաչի ներ – կայ չորս մասնաճիւղերուն կողմէ եւ Տէր – Մելքոնեան – Մինասեան, երկուքն ալ շեշտելով հայ կնոջ գործօն ներկա – յութիւնը սփիւռքահայութեան պատնէ – շին վրայ:

Ծանուցուած էր որ Փրոֆէսէօր Ֆէյսի նաեւ պիտի մասնակցէր այս երեկոյթին: Հեռաձայնած է որ պիտի չկրնար, հի – ւանդութեան պատճառաւ մասնակցիլ:

Ունկնդրեցինք նաեւ ֆրանսացի ասմուն – քող մը՝ Ժան – Իվ Շէթայ՝ որ կարդաց հատորին գրութիւններէն «Ցանցանքը որունն է» յետոյ, իր հեղինակութեամբ, պատմեց «Քաջ Նազար»ին մէկ տարբե – րակը:

Ներկայ եղան շուրջ 80 հոգի. վաճառ – ւեցան, գիրքէն, մօտ հինգ տասնեակ օ – րինակներ: Հատորը մաս կը կազմէ «Գիրք» հրատարակչականին «Սփիւռք» հաւաքածոյին, տպարան՝ Մխիթարեան՝ Վենետիկ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

Ս. ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցին, Կիրակի, Հոկտեմբեր 18–ին, յատուկ հանդիսութիւններով՝ Եպիսկո – պոսական պատարագ, Մատաղօրհնու – թիւն եւ հոգեհանգիստ տօնախմբեց իր հիմնադրութեան տարեդարձը, 57–րդը: Եկեղեցին ծայրէ – ծայր լեցուն էր: Ներ – կայ եղան այլ եկեղեցիներու հոգեւոր հո – վիւներ եւ Թաղականութեանց անդամ – ներ: Նոյնպէս, առաջին կարգին՝ Լիւ – սիէն Վէյկան, Թաղամասի քաղաքա – պետը շրջապատուած իր բարեկամնե – րով:

Պատարագը մատոյց Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան եւ տուաւ իր քարոզին մէջ օրուան նշանակութիւնը:

Եկեղեցական արարողութիւններու ա – ւարտին, ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ, ե – կեղեցւոյ կից սրահը ուր կազմակերպուած էր ընդունելութիւն մը:

Եկեղեցւոյ վարչութեան Նախագահը՝ Պերճ Կարապետեան վեր առաւ յիշատա – կը բոլոր անոնց՝ հիմնադիր, բարերար, ծառայող՝ կրօնական թէ աշխարհական, որոնք յիսուն եւ աւելի տարիներ առաջ Սէն – Ժերոմի շրջանի մէջ ծրագրեցին եւ շինեցին եկեղեցին, երբ դեռ իրենք եւ ժողովուրդը իրենց սեփական տուները չունէին: Նուիրեալներու այս բանակին միացուց՝ Արշամ Պապայեանը որ գրեթէ իր ամբողջ կեանքը անցուցած է Սէն – Ժերոմ: Ապա, Պերճ Կարապետեան, ող – ջունեց օտար հիւրերը, ի մասնաւորի ընդ – գծեց Թաղամասի քաղաքապետին ցու – ցաբերած հետաքրքրութիւնը հանդէպ շրջանի Հայերուն եւ բերած նպաստները հայ համայնքային կեանքին: Իր խօսքը վերջացուց շնորհակալութիւններով եւ մասնաւորապէս յիշեց շրջանի Ֆրանսա – հայ Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը որ պատրաստած էր ընդունելութիւնը, մա – տաղը եւ չմոռցաւ այս կանացի կազմակեր – պութեան անդամուհիներուն յայտնաբե – րած պատրաստակամութիւնը եւ նուիրու – մը եկեղեցւոյ եւ դպրոցի ծիրէն ներս կազմակերպուած բոլոր ձեռնարկնե – րուն:

Խօսք տրուեցաւ Կարօ Յովսէփեանին: Նախ գնահատեց Եկեղեցւոյ վարչութի – նը, որ ամէն տարի, հաւատարմութեամբ համաձայն մեր դարաւոր աւանդութեանց եւ բարքերուն կը նշէ այս օրը եւ կ'ոգե – կոչէ յիշատակը բոլոր անոնց որոնք իրենց բազուկներով կանգնեցուցին եկեղեցին, ի – րենց քրտինքով օծեցին զայն որպէսզի ան ճառագայթէ, ապրի եւ ապրեցնէ ժո – ղովուրդը իր հարազատ դիմագիծով: Ա – պա, ընդգծեց ազնիւ մտածումը եկեղեց – ւոյ վարչութեան յարգելու յիշատակը իր շրջանի պատմութեան տիրական դէմ – քերէն՝ Արշամ Պապայեանին, որուն վը – րայ վարագոյր շատ – շուտ իջաւ: Կարօ Յովսէփեան մասնաւորապէս ծանրացաւ Արշամ Պապայեանի կատարած գաղու – թային գործունէութեանց վրայ որպէս՝ դերակատար, բարենորոգիչ եւ իրագոր – ծող: Իր բացակայութիւնը այսօր, զգա – լի է բսաւ ոչ միայն իր ստեղծած, գլխա – ւորած միութիւններուն մէջ, այլ՝ նաեւ ընդհանրապէս գաղութին մէջ որուն վը – րայ իր կնիքը դրած էր վերջին երկու տասնամեակներուն:

Գեղեցիկ սովորութիւն է տարին անգամ մը, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առի – թով նման հանդիսութիւններ կազմակեր – պել որպէսզի երիտասարդ սերունդները, նոյնիսկ եթէ այսօր այնքան ալ չեն մաս – նակցիր, կամ այլ գաղութներէն արտա – գաղթողները տեսնեն կամ առնուազն լսեն թէ անցեալ մը կայ, աւանդութիւն մը կայ, փաստակաշատ անձեր կան որոնք շունչ ու դիմագիծ տուած են մեր հաւա – քականութիւններուն: Անոնց վաստակը գնահատելով, յիշատակը յարգելով է որ ներկան կ'իմաստաւորուի:

Թ.Գ.ԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան, Սեպ. 11–ին, օծու – մը կատարած է Վանաքի հայկական հին գերեզմանատան մէջ կառուցուած Ս. Խաչ մատուռին: Պատարագի ընթացքին իր քարոզով Արտակ Արք. շեշտած է կրօն – քին եւ Հայ Եկեղեցւոյ դերը հայ մշա – կոյթի զարգացման մէջ: Մատուռին նա – խագիծը պատրաստած է ճարտ. Ռոստոմ Ոսկանեան: Կառուցման ծախքերը հոգա – ցած են 16 կնքահայրերը եւ «Արարատ» կազմակերպութիւնը:

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ «Աւանդ» հրատա – րակչականը լոյս ընծայած է Եղիշէ Չա – րենցէն հատընտիր մը, սպաներէն: Գիր – քը կազմած եւ 21 քերթուածներու թարգ – մանութիւն կատարած է Վարդան Մատ – թէոսեան, որ տարիներէ ի վեր կը զբա – ղի հետազօտական եւ թարգմանական աշ – խատանքներով: 63 էջնոց հատորին խո – րագիրն է «Գիրք ճանապարհի»: Նախա – բանին մէջ կը բնութագրուի Չարենցի ինքնութիւնը եւ կը բացատրուին թարգ – մանութեան հանգամանքները: Նկարա – զարդումները գործն են Մարիլին Չար – եանի:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ մէջ, Սեպ. 18 – 20, գու – մարուած է Ռ.Ա.Կ.ի Միացեալ Նահանգ – ներու եւ Գանատայի արեւելեան շրջանի 67–րդ պատգամաւորական ժողովը: Անց – նող քանի մը տարիներուն Շրջանային Վարչութիւնները իրենց առաջնահերթ նպատակը ըրած են կուսակցութեան ներ – քին զօրացումը, որպէսզի աւելի հաս – տատ հիմերու վրայ դրուին եւ արդիւնա – ւորուին անոնց հետապնդած ազգային եւ քաղաքական նպատակները: Նիստե – րու ընթացքին տրուած տեղեկութիւննե – րէ պարզուած է, որ աւելցած են նուիրա – տուներն ու բարերարները, «Պայքար», «Միրրր Սփէյքթէյթըր» եւ «Ապագայ» թերթերը կը շարունակեն բարելաւուիլ՝ հրատարակուելով արդիական եղանակնե – րով եւ տեղացի հայ երիտասարդներ կը խառնուին կուսակցութեան շարքերը: Ժո – ղովը Շրջ. Վարչութեան ատենապետ վե – րընտրած է տքթ. Գէորգ Բէշիշեանը:

Սեպ. 19–ին, «Բ. Պապայեան» հանդի – սասրահին մէջ տեղի ունեցած է ճաշ – հանդիսութիւն մը, որուն նախագահած է առաջնորդ Վազգէն եպիսկ. Քէշիշեան:

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ Հ.Մ.Մ.ի Կեդրոնի «Կա – րօ Սողանալեան» սրահին մէջ, Հոկ. 2ին, դասախօսութիւն մը տուած է տքթ. Յարութիւն Սադրեան՝ «Հայ քաղաքական միտքը գրականութեան մէջ» նիւթին շուրջ: Դասախօսը ներկայացուցած է Մ. Նալպանտեանի, Ռ. Պատկանեանի, Պ. Պռօշ – եանի, Ղ. Աղայեանի, Գ. Սունդուկեանի, Րաֆֆիի, Ալիշանի, Պ. Դուրեանի եւ այլոց գրական վաստակը եւ ունեցած ազդեցութիւնը մեր ժողովուրդի քաղա – քական զարթնումին եւ յետագայ գրա – կանութեան վրայ:

«ՈԶՆԻ»Ի ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

– Երախաներ, ո՞վ է գազաններու ար – քան:

– Գազանանոցի վարիչը:

– Ի՞նչ պէտք է անի ձեր որդին դպրոցն աւարտելուց յետոյ, – հարցրեց ուսուց – չուհին աշակերտի հօրը:

– Եթէ շարունակի այնպէս սովորել, ինչպէս հիմա, հաւանաբար, աւարտե – լուց յետոյ կենսաթոշակի անցնի:

Մի ուսանող աղօթում էր.

«Տէր Աստուած, խնդրում եմ այնպէս անես, որ Լոնտոնը, ինչպէս ես եմ գրել աշխարհագրութեան ստուգողական աշ – խատանքի մէջ, Դանիայի մայրաքա – ղաքը դառնայ...»:

– Արթնացիր, Կարօ, դպրոց գնալու ժամանակն է:

– Մայրիկ, թող մի քիչ էլ քնեմ:

– Կարօ, դու միշտ մոռանում ես, որ այլեւս աշակե՛րտ չես, այլ՝ ուսուցիչ:

– Կարլ, – ասաց հայրը, – շուտով ա – ւարտելու ես դպրոցը: Ե՛ս ու մայրդ ցան – կանում ենք, որ դու բժիշկ դառնաս:

– Ի՞նչ ես ասում, հայրիկ: Ով – ով, բայց դուք հօ գիտէք, որ ես ճանճ անգամ չեմ կարող սպանել...:

– Այսօր դպրոցում ի՞նչ ես արել, – հարցրեց մայրը:

– Քիմիայի ժամին պայթուցիկ նիւթ եմ պատրաստել:

– Իսկ վաղուայ համար ի՞նչ են յանձ – նարարել:

– Ջհասցրեցին յանձնարարել:

Երեխան ուշացումով դպրոց է գա – լիս:

– Ի՞նչ է պատահել, – հարցնում է ու – սուցչուհին:

– Ինձ վրայ վխտում աւազակ յարձակ – ւեց, – ասում է աշակերտը:

– Իսկ նա քեզանից ի՞նչ վերցրեց:

– Տնային յանձնարարութիւնների տետ – րը...:

ԾՈՑԵՆ

ԵՐՐՈՐԴ ԱԹՈՌԸ

Գրեց՝ ԴԱՆԻԷԼ ԹԻՒՖԷՆՔՃԵԱՆ

Վայրէջքի յատակին կարճ տատամ – սումէ մը ետք կառքը կրկին վեր ուղղը – ւեցաւ դղրդոցով ու ցնցումով աստի – ճանաբար վար դրկելով ծառերն ու խա – ղավայրի շէնքերը՝ հորիզոնի սահման – ները անհամեմատօրէն լայնցնելով:

– Այս անգամ հարցը բուրդ է, – փըս – փըսաց Աբիկ Աննայի ականջին ու զայն ա – ւելի սեղմեց կարծես վանդակէն դուրս ժայթքող իր սրտի հարուածներուն դէմ:

Օդը նօսրացաւ, պաղեցաւ ու սառ ար – ցունքով լեցուց հեռաւոր ու պղտոր հո – րիզոնը դիտող իրենց աչքերը, մեծ ու աճաւոր անկումը, ուղղակի դէպի գե – տինը, ծառերն ու մարդկային բազմու – թիւնը եկաւ անգամ մը եւս իրենց կծկու – մին մէջ Աբիկի ու Աննայի մկաններն ու ակռաները գրեթէ փշրելու որպէսզի, առանց սթափումի, անոնք մագլցին վիթխարի օղակին վրայ, կապոյտ ու զով ամպերու երանութեան մէջ ուղղուելու անջրպետ՝ ձգողական ուժէն ազատած համապարփակ հեշտանքով, գլխուն վե – րեւ հեռացող ծառերուն, բազմութեան ու սրճագոյն երկրին տակ...

... զի կակղեսցես զկարծր բնութիւն մարմնոյս զոռոզութեան վարժմամբ կրթութեան չարչարանացն վտանգի, եւ յանպարտակիրդ մարմին չափեալ զբը – նութեանս մերում զտաժանական տագ – նապ տուի, զի զգութիւնդ, որ առ մեզ՝ արդեամբք ցուցցես ի քեզ օրինակել, օր – հնեալ յաւիտեանս, ամէն:

Խուպարի շքեղ շէնքերէն մէկուն եօթ – ներորդ յարկը, որուն հասած էր Աբիկ տարիներու աշխատանքին հետ եկած պաշտօնի աստիճանական բարձրացու – մով, Ծոցին կապոյտը դիտող պատու – հանի մը եւին Աբիկ ու Աննա իրենց ա – ռաւօտեան սուրճը կ'առնէին գիշերուան սովորական թմրութիւնը բոլորովին թօ – թափած:

– Կապոյտին խաղաղը կը սկսիմ տես – նել ... կը տեսնե՞ս ... ինչ գեղեցի՛կ բան է ... լեռներուն վրայ իջնող առաւօտ – եան մշուշին կը նմանի, – բսաւ Աբիկ ե – րազկոտ ու ժպտուն:

– Դեռ աւելի կապոյտ պէտք է դառնայ:

– Պէտք է սպասել ինչպէ՞ս որ է սառե – ցընենք որպէսզի ապագային ցոյց տանք թէ կեանքը ինչպէս սկսաւ:

– Դուն թռչնելու վրայ ես, – բսաւ Ան – նա ու փաթթուեցաւ Աբիկի վզին իր ար – ցունքներուն խառնուած ժպիտով մը, – յղութեան փորձանօթը սառնարան չեն դներ...

– Երբ որ ուզենք կը դիտենք ... տես Ծոցի կապոյտը որքան տժգոյն է բաղ – դատմամբ, – բսաւ Աբիկ արցունքները Աննայի արցունքներուն խառնելով:

– Ինծ ամիս վերջ երբ պզտիկը աշ – խարհ գայ, այս օրն ու նախորդ օրերը մոռցած կ'ըլլանք արդէն, բսաւ Աննա, – յետոյ, գիտե՞ս մինչեւ այն ատեն կարծեմ թէ «տաւուլ – զուռնայով» պիտի կարենանք Երուսաղէմ երթալ ... երէկ գիշեր լուրերէն ըսին, թէ Հրեանե – րը բոլոր փշաթելերը տապալելով Պէյ – րութի վրայ կը քալեն չորս հարիւր հը – րասայլով...

– Այո՛, անոնք փշաթելերուն հետ մէկ քանի հազար մարդ ու Լիբանանի բոլոր նարինջենիներն ալ պիտի տապալեն իրենց ճամբուն վրայ, – բացագանչեց Աբիկ դը – լուխը ձեռքերուն մէջ սեղմելով, – Աստ – ւա՛ծ իմ, այս մեր աղօթքը թերեւս պէտք եղածէն աւելի երկար եղաւ՝ ու սրտի շատ խորերէն...:

(Շար. 14 եւ վերջ)

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՏՕՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ ՀՆՈՑ ԵՒ ՆՈՐՈՑ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1

Եկեղեցւոյս վարչութիւնը կը ծանուցանէ մեր սիրեցեալ ժողովուրդին, թէ յառաջիկայ Կիրակի, Նոյեմբեր 1–ին եկեղեցւոյս մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ Բարերարներու, ծառայող եւ սատարողներու հոգիներուն ի հանգիստ: Կը կատարուի նաեւ մասնաւոր աղօթք եւ մաղթանք արեւշատութեան՝ եկեղեցւոյս ապրող բարերարներուն եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ հիւրաբար քաղաքիս մէջ գտնուող՝
ՏԱԹԵՒ ԵՊԻՍԿ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ
Առաջնորդ Պրազիլի Հայոց
իսկ հանդիսութիւններուն կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ առաջնորդութեամբ՝ ղեկավար Խաչիկ Երլմազեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8.00
Պատարագ՝ ժամը 10.00:

U. G. A. B.

UNIQUE RECITAL
DU PIANISTE AMERICAIN

Constantine Orbelian

organisé par l'U.G.A.B.
le Samedi 7 novembre
à 20h30 pécises
à la SALLE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e
Places non numérotées et limitées
Adultes: 150 Frs. — Etudiants: 80 Frs.

Ce récital sera suivi d'un *Souper*
à 23 heures
au CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Participation au souper : 150 Frs.
Réservations à l'U.G.A.B. :
11, square Alboni, Paris 16e (M° Passy)
Tél. : 45 - 20 - 03 - 18

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐԵՆՈՅՑՆԵՐՈՒ
Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս Ը՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14–ին

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
Ա. ՋՐԲԱՇԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
– 339, Ավրնիւ տիւ Փրատօ –

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հինգշաբթի, Հոկտ. 29, ժամը 21–ին՝
«ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ»
նիւթին շուրջ կը խօսի՝
ՏԱԹԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՂԱՐԻՊԵԱՆ
Պրազիլի Հայոց Առաջնորդ

Սիրով կը հրաւիրուի մերայն ժողովուրդը սոյն բանախօսութեան, որուն նիւթը ներկայիս այժմէական է բոլոր հայ գաղութներուն համար:

ԱԼՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Նոյեմբեր 1, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30–ին, կը մատուցուի պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Մինչեւ Հոկտ. 31, կը ցուցադրուին լուսանկարիչ՝ Կրեկուար Փապուճեանի նկարները (1969 – 1987)՝

Sté. Française de Photographie
9, rue Montalembert, Paris 7e

բաց է ամէն օր ժամը 14–էն 18:

AUDITION POUR L'OPERA

ANOUCH

une coproduction
OPERA DE MARSEILLE
et Fondation
ARAM KHATCHADOURIAN

recrutent des solistes et des choristes renfort toutes voix

— Représentation novembre 88 —
d'A N O U C H
d'ARMEN TIGRANIAN
à l'Opéra de Marseille
en langue originale (arménienne)

Pour de plus amples renseignements
tél: 91. 48. 95. 62 le matin
C.V. détaillé à adresser à la fondation
A. KHATCHADOURIAN
Conservatoire National de Région
2, place Carli, 13001 Marseille
Date limite d'inscription
fin octobre 87

Conférence - Débat

La Croix Bleue de Sevran - Livry
vous informe que
La Ligue des Droits de l'Homme
(section Livry - Gargan)
organise une conférence-débat sur
«L'ARMENIE D'HIER
ET D'AUJOURD'HUI»
sous la présidence de
Monsieur le Maire de Livry-Gargan
Deux orateurs interviendront:
M. YVES LAURIN
Secrétaire général
de la Fédération Internationale
des Droits de l'Homme
M. GORUNE APRIKIAN
Représentant du Comité
de la Défense
de la Cause Arménienne
Le mardi 27 octobre à partir de 20 h 30
au Centre Municipal
Jeunesse - Culture - Loisirs
36, rue Eugène Massé — Livry - Gargan
Une assistance nombreuse
est attendue.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հովանաւորութեամբ՝
ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 30–ին, ժամը 20.30–ին, Ազգային Տան սրահին մէջ:

Նիւթ. –
ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՒ ԻՐ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Կը դասախօսէ, յառկապէս Սան – Ֆրանսիսքոյէն հրաւիրուած ծանօթ մըտաւորական եւ առակագիր՝
ԵԶՆԻԿ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուի հայ ժողովուրդը:

CONFERENCE

L'ACADEMIE INTERNATIONALE
DES SCIENCES ARARAT
a l'honneur de vous inviter à
la CONFERENCE PUBLIQUE
ayant pour thème :
CONSIDERATIONS
ECOLOGIQUES RECENTES
DANS LE MONDE
ET EN ARMENIE SOVIETIQUE
donnée par
Docteur NICHAN MARGOSSIAN
Ingénieur chimiste
Expert en Pollution
auprès de la Sécurité Sociale à Paris
Le jeudi 12 novembre à partir de 20h30
au Centre Culturel St. Mesrob
de l'Eglise arménienne catholique
10 bis, rue Thouin, PARIS Ve
M° : Monge ou Cardinal Lemoine
— Entrée libre —
A l'issue de la conférence, des questions d'actualité pourront être posées.

COURS D'INITIATION A L'INFORMATIQUE

POUR LES ENFANTS DE 6 A 14 ANS

ENRICHISSEZ
VOS LOISIRS
INITIEZ-VOUS
A L'INFORMATIQUE
DU 2-11-87 AU 6-11-87
MATERIEL THOMSON
NANORESEAUX MO 5
+
COMPATIBLE PC
Inscrivez-vous : Tél. : 43 - 81 - 01 - 72
ECOLE TEBROTZASSERE
1, bld. du Nord — LE RAINCY

GALERIE DU FAUBOURG SAINT-HONORE
172, Faubourg Saint-Honoré
Tél : 42. 89. 13. 01 PARIS 8eme

Shart

PEINTURES RECENTES

— O C T O B R E —

DU LUNDI AU VENDREDI INCLUS, DE 11 HEURES A 19 HEURES

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Դր. Ռիշար Յարութիւնեանի յիշատակին. – Մկրտիչեան 50 Ֆր., Նիքոլա Սահակեան 50 Ֆր., Տիկին Օժին Գիմսիզեանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Մարի Գիւփելեան 100 Ֆ., Դր. Գրիգոր Համբարձումեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 100 Ֆ., Կիրակիի պատարագին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ազարեան 50 Ֆ.:

⁂

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է իր տան համար 600 Ֆր. Օր. Սեդա Սիսլեանէ իր մօր՝ Տիկին Արշալոյս Սիսլեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ .– Սէն Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները.– Յակոբ Ճամպուլեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Զիֆթճեան, Տիկին Սօրա, Տէր եւ Տիկին Տադէս Առաքելեան, Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Եարտումեան, Պ. Գեղամ Պօյաճեան, Ամալեան ընտանիք 100ական Ֆր., Տիկին Էգկիւլեան 50 Ֆր.: Խաչիկ Պոտոսեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Տէվէճեան, Տէր եւ Տիկին Արման Յովսէփեան 50ական Ֆր., Պ. Աւետիս Քէօրօղլանեան 100 Ֆր.:

COLLEGE INTERNATIONAL
DE PHILOSOPHIE

HOLOCAUSTE
ET
CATASTROPHE

SEMINAIRE DE MARC NICHANIAN

Les séances auront lieu sur le site de la Montagne Ste. Geneviève, 1, rue Descartes, Paris 5e, à l'Amphithéâtre A (Bâtiment Joffre, rez-de-chaussée haut) VENDREDI de 18h à 20h.

30 Octobre /
13 Novembre / 27 Novembre / 4 Décembre
11 Décembre / 18 Décembre / 8 Janvier
15 Janvier..

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէն Պուա–Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի Սօսէ Մայրիկ մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Նոյեմբեր 2, Երկուշաբթի օր, ժամը 20.30–ին՝
CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
28
MERCREDI
28 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 600 Ֆ. — Վեցամսեայ : 310 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 700 Ֆ. — Հատը : 4,00 Ֆ.

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 605 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 63e ANNÉE — No 16.605

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ԱՐՁԱԿԱԳԻՐ — ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ ԼԻՒԴՎԻԳ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆԻ

«Գրական Թերթ»ի Հոկտեմբեր 16-ի թիւէն կ'իմանանք մահը արձակագիր եւ թատերագիր Լիւդվիգ Միքայէլեանի: Ծնած էր 1905-ին՝ Կարսի մարզի Բայրաղտար գիւղը: Քանի մը տարի ապրած է մանկատուններու մէջ: 1924-ին աւարտած է Լենինականի մանկավարժական ուսումնարանը: 1933-էն ընդունուած է Երեւանի մանկավարժական հիմնարկի լեզուագրական լսարանը, զոր աւարտելէ ետք նուիրուած է ուսուցչութեան՝ Արթիկի դպրոցներուն մէջ: 1961-ին ընտրուած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան Լենինականի բաժնի պատասխանատու քարտուղար, ուրկէ ալ հանգստեան կոչուած է:

Լիւդվիգ Միքայէլեան 19 տարեկան էր, երբ Ստեփանաւանի մէջ բեմադրըւած է իր անդրանիկ գործը՝ «Օսաննա»ն: Այնուհետեւ Լենինական եւ Հայաստանի կարգ մը քաղաքներու մէջ բեմադրուած են իր ««Գօշ», «Արտաւազդ Բ.», «Վարազդատ» թատերախաղերը: Հրատարակած է «Զարինէ» վէպը (1968), «Սիրոյ ճանապարհ» պատմուածքներու հաւաքածոն (1974), «Վարդենիկ» վէպը (1981) եւ «Պատմական ողբերգութիւններ» թատերախաղերու հաւաքածոն: Մօտ ատենէն լոյս կը տեսնէ իր «Անի» վիպակը:

ԵՐԵՒԱՆԻ «ԿՈՄՈՒՆԻՍՏ»Ը ԿԸ ԶԱՂՎԷ ԹՈՒՐՔԻՈՅ «ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ»Ը

«Լիպերասիոն», Երեքշաբթի օր (Հոկտեմբեր 27) կը հաղորդէր թէ նախորդ օրուան Երեւան լոյս տեսնող «Կոմունիստ» օրաթերթը ձաղկած է «ցեղասպանութեան քաղաքականութիւնը, բայց այս անգամ՝ մշակութային» որ կը շարունակուի Թուրքիոյ մէջ:

Հայաստանի ռուսերէն լոյս տեսած օրաթերթը կը գրէ որ Թուրքիոյ 2200 միջնադարեան յուշարձաններէն միայն 150-ը դեռ գոյութիւն ունին: Թերթը կը յայտնէ թէ պայթուցիկով քանդումներ կը գործուին Անիի պատմական շրջանը:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԼՈ՜ՅՍ, ԼՈ՜ՅՍ...

Ալիճան Իգդիրի մէկ գիւղն է, որ Հայաստանի սահմանէն 200 մեթր միայն հեռու կը գտնուի: Այս գիւղը տակաւին ելեկտրականութիւն չունի ու գիւղացիները բողոքի ձայն բարձրացուցած են. անոնք կ'ըսեն. – «Մեր գիւղը 450 բնակիչ ունի. ամէն գիշեր Խորհրդային Միութեան Երեւան քաղաքը լոյսերու մէջ կը շողայ, իսկ մենք կը շարունակենք քարիւղի լամբարով լուսաւորուիլ...»:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

ԱՄՆ որոշած են փակել Թուրքիոյ իրենց զինուորական կայաններու մէկ մասը, որոնք կը գործէին որպէս հաղորդակցութեան, լրաքաղութեան կեդրոններ: Ուաշինկթըն այս պարագան յայտնած է Թուրք իշխանութիւններու, աւելցնելով թէ նոյն գործը այսուհետեւ արբանեակներով պիտի կատարուի: Ամերիկեան վերոյիշեալ 7 կայանները պիտի փոխանցուին Թուրքիոյ: Ամերիկացիներու այս որոշումը ցոյց կուտայ, թէ արհեստագիտական զարգացումը պատճառ կ'ըլլայ, որ հետզհետէ նուազի Թուրքիոյ մէջ գործող նման կայաններու կարեւորութիւնը:

Ծովի կացութեան նոր զարգացումներէն ետք Ամերիկայէն յատկապէս ղրկուած մասնագէտներ Տիգրանակերտի ամերիկեան զինուորական կայանի ռատարին վրայ ելեկտրոնիկ նոր գործիքներ զետեղած են. ներկայիս այս ռատարը ինքն իր վրայ 360° դառնալով կը հետազօտէ թէ՝ Խորհ. Միութիւնը, թէ Ծովի շրջանը:

Ուաշինկթընի մէջ որոշ անհանգստութիւն ու վրդովում պատճառած է Ծովի ամերիկեան փոխադարձութեան հանդէպ Թուրքիոյ չէզոք կեցուածքը: Ամերիկա ուզած էր որ Իրանի դէմ ձեռնարկած յարձակումներուն առթիւ Թուրքիա իրեն զօրավիգ դիրքորոշում մը ցոյց տայ: Ամերիկայի կարգ մը բարձրաստիճան պատասխանատուներ այս մասին դժգոհութիւն յայտնելով, չեչտած են թէ, ՕԹԱՆ-ի շրջանակին մէջ անդամներ աւելի սերտ համակամութիւն պէտք է ցոյց տան իրարու: Մինչդեռ, Անգարա աւելի կարեւոր կը նկատէ աշխատիլ Իրան – Իրաք հաշտութիւն մը իրականացնելու համար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԵՔՈՒԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆԻ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Յիշողութիւններու մէջ թարմ է տակաւին, դեղի, քիմիական նիւթեր արտադրող ծանօթ գործատան մը մթերանոցներուն մէջ ծագած հրդեհը պատճառ դարձած էր որ կարեւոր քանակութեամբ թունաւոր, վնասակար նիւթեր թափին Հռենոս գետը. այս նիւթերը մեծապէս ապականած էին գետին ջուրերը ու պատահարը արդար վրդովումի մատնած էր յատկապէս բնապահութեան ջատագովները: Անոնք իրար անցուցած էին մամուլն ու միւս լրասփիւռները, ահազանգ հնչեցնելով ու գոռալով պատահարին աղէտալի հետեւանքներուն մասին: Այդ հետեւանքները կը սպառնային գետեզերքի ամբողջ բնութեան ու բնակչութեան:

Անցեալ օր մամուլը յետադարձ ակնարկով մը կրկին կ'անդրադառնար պատահարին, գրելով թէ յիշեալ ապականութեան պատճառ դարձած ընկերութիւնը 3,5 միլիոն գերմանական մարք հատուցում վճարած էր ազդեցութեան գօտիին մէջ գտնուող նահանգին. գումար մը, որով արդէն կարելի եղած էր դարմանել պատահած չարիքին 78%-ը:

Այս մէկը դէպքերու բնականոն ընթացքէն շեղում մըն էր. արկած մը, որու թղթածրարը կը փակուէր այսպէս, թէեւ անշուշտ կը մնային անդարմանելի վնասներ:

Հատուցումի երկրորդական այս լուրը մտածել կուտայ հեռաւոր նմանութիւններու մասին, որոնք յատկապէս այս օրերուն մեծ վրդովում կը պատճառեն մեզի: Հայաստան ապականութեան հարցին մէջ լրասփիւռներու շարունակական անդրադարձներով վերջերս կը գրաւէ ամբողջ աշխարհի ուշադրութիւնը: Հսկայական ծխնելոյզներ ահագին քանակութեամբ թունաւոր ամպեր կը փսխեն ամբողջ երկրի մը բնակչութեան վրայ: Հարցը բնապահական ըլլալէ շատ անդին անցած է արդէն, դարձած էապահական: Ու ահաւոր այդ կացութիւնը պարզող, ահազանգ հնչեցնող տեղացիներու եւ արտասահմանեան կոչերու, կանչերու, բողոքներու դէմ շատ շատ կը խօսուի միայն աղէտասփիւռ, այդ բոյները փակելու որոշումի մը մասին, ան ալ սակայն առանց յստակ տուեալներու. ի՞րբ, ի՞նչպէս, ի՞նչ կարգադրութեամբ...:

Այսօր բաց խօսքի, հրապարակայնութեան արդի շրջանը առիթ կուտայ որ գրուի, խօսուի նման մեծղի հարցի մը մասին. սակայն ախտորոշումի այս շատ յապաղած շրջանն իսկ տարապայմանօրէն երկարեցաւ. ըսուածը, գրուածը հասկցանք. կը սպասենք ըլլալիքին. գործի՛ն:

Գործը, որ հատուցումի մը վճարումը պիտի չըլլայ անշուշտ 3,5 միլիոնին վրնասուած թոքերուն, աչքերուն, խեղանդամ ու թերամիտ ծնունդներուն, անժամանակ մահերուն կամ անզօր վիատութեան դէմ. այլ՝ ապացոյցը, թէ մարդ կոչուածը նոյնքա՜ն յարգի արարած մըն է նաեւ հոն, ինչպէս աշխարհի այլ շրջաններուն մէջ, ուր վնասէն հատուցում շատ աւելի կարեւ է նամբան ու հարթուած՝ պատասխանատուութեան, պարկեշտութեան, նաեւ գիտակցութեան սալաքարերով:

Թ. ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԱԿԱՐԱՆ

ՄԵՂԱՒՈՐՆ Է ԱՄԵՐԻԿԱ ԲԱՅՑ ՌԷԿԸՆ ԼԱՒԱՏԵՍ ԿԸ ՄՆԱՅ

Երեքշաբթի, Թոքիոյի սակարանը 2% յաւելումով որոշ յոյսեր կը ներշնչէր, շատ գէշ նախօրեակէ մը ետք: Արդարեւ, Երկուշաբթի օր Հոնկ – Քոնկ 34% կորուստ կ'արձանագրէր, ինչ որ մտահոգիչ մրցանիշ մըն էր եւ շատ բանի չէր ծառայեր Ռոզ – Սթրիթը երկու ժամ կանուխ փակելը: Փարիզի սակարանը կը «տակար» 7,72% կորուստով եւ Պալատը, շատ պաղարիւն, ապահովութիւն կուտար, որ իրար անցնելիք բան չկայ:

Գալով բուն մեղաւորին, այսինքն՝ Ամերիկայի, կը թուի որ տրամադիր չէ իրմէ ակնկալուածը ընել: Արդարեւ, ֆրանսական հեռատեսիլին Ա. կայանին բրած յայտարարութիւններու ընթացքին, Երկուշաբթի օր, Նախագահ Ռէկըն շատ հանգիստ էր: Ոեւէ ձեւով չուզեր յաւելում կատարել տուրքերու վրայ եւ շատ «տեղին» կը նկատէ չահաբաժիններու տոկոսը: Ռէկընի այս երանելի լաւատեսութիւնը, այն պահուն երբ բոլոր շուկաներուն վրայ տագնապալի կացութիւն կը տիրէ առնուազն կրնար զարմացնել, եթէ ենթական Ամերիկացի չըլլար...: «Երբ դերասան էի», բսաւ Ռէ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՍ, ԱԼՖՈՐՎԻԼ, ՎԻԷՆ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Շաբաթ իրիկուն, Վալանսի մէջ, 700 հոգի ներկայ եղած են Հայ Մարզական Երիտասարդութեան, ելոյթին. անձրեւին տակ, յաղթած է Մարսէյլի արհեստավարժ ակումբին պահեստին, 2 – 1-ով:

Արժէքաւոր յաղթանակ մը Վալանսի համար՝ որ իր խմբակին դասաւորումին մէջ կը գրաւէ 6-րդ աստիճանը: Իր չորրորդ յաջողութիւնն է այս, Ֆրանսայի առաջնութեան ի հաշիւ:

12-րդ մրցում, չաբթուան վերջին, Հիյէրի մէջ: Հիյէրի խումբը, թէեւ ներկայիս վերջինը դասաւորումին վրայ, միակն է որ յաղթած է առաջատար Մոնաքոյի: Դժուար խաղ մը ուրեմն Վալանսցիներուն համար:

Ռոն – Ալփ լիկի պատուոյ դասակարգին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն – Տէսին, իր դաշտին վրայ չէ յաջողած անակնկալի բերել իր մրցակիցին պաշտպանողականը եւ Օյոնս, վերջին վայրկեանին, նշանակած է կոլ մը՝ (1 – 0) որ կրնայ շատ սուղի նստիլ Հայանուն ակումբին, մրցաշարքին վերջաւորութեանը:

Ներկայիս հինգ խաղերէ վերջ, Հ. Մ. Ը. Մ. 10-րդ է: Յառաջիկայ Կիրակի, Ֆրանսայի բաժակ, չորրորդ շրջան, Տէսինի մէջ, Սէն – Մորիսի դէմ՝ որ պրգտիկ խումբ մըն է բաղդատմամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, բայց պէտք է զգոյշ ըլլալ բաժակախաղերու մէջ:

Վալանսի պահեստին, լիկի ախոյեանութեան մէջ, կը շարունակէ պահել փայլուն դիրք: Յաղթած է, Կրընոպլի մօտ, Էշիրոլի (1 – 0) եւ կը մնայ առաջատարներու շարքին մէջ:

Նահանգային ախոյեանութիւններուն մէջ, Փարիզի շրջան, Ալֆորվիլ յաջողած է երեք կէտ շահիլ (3 – 1) Փորթուկալցիներուն դէմ, բայց Իսի, իր դաշտին վրայ իսկ, պարտուած է Վոլթէրէ (1 – 0): Ի տես, հինգ խաղերէ վերջ, իրենց գլխաւոր մրցակիցներուն դիրքերուն, կրնանք նախատեսել որ հայանուն երկու խումբերն ալ մեծ դժուարութիւններ պիտի ունենան, այս մրցաշրջանին ալ, դասաւորումին գլուխը անցնելու համար: Յառաջիկայ Կիրակի, ախոյեանական խաղերը կ'ընդհատուին բաժակի օր է:

Ռոնի առաջնութեան ի հաշիւ երկու հաճելի արդիւնքներ: Հ.Մ.Ը.Մ. Լիոն – Տէսին (2) յաղթած է Միոնսի՝ 2 – 0 եւ Վիէն անակնկալ յաջողութիւն մը ունեցած է Սէն – Լորանի մէջ՝ 2 – 0, ան ալ: Սէն – Շամոնի «Արարատ»ը ախոյեանական խաղ չունէր Կիրակի օր:

Վ. Մ.

ՃԱՏՐԱԿ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 26-ի 6-րդ հանդիպումին, Գասպարով «ոչ ոք»ի արդիւնք մը առաջարկեց 28-րդ հարուածին: Ինք կը խաղար ճերմակներով:

Այս հանդիպումէն ետք ուրեմն, Գասբրով գլուխը կը մնայ 3½ կէտով 2½-ի դէմ:

ՅՈՀԱՆՆԷՍ ԼԵՓՍԻՈՒՍ

ԳԷՈՐԳ ԱՐԳԱՐԵԱՆ

Հայրը՝ Ռ. Լեփսիուս (1810 – 1884) գերմանական եգիպտագիտութեան հիմնադիրն է, Պէռլինի համալսարանի փրոֆէսոր: Փրուսիոյ Թագաւոր Ֆ. Վիլհէլմ Դ.ի տրամադրած միջոցներով ան 1843–ին մեկնած է Եգիպտոս եւ որպէս հնագիտական արշաւախումբի ղեկավար գլխաւորած մեծ յայտնագործութիւններ կատարած համբաւաւոր գիտարշաւի աշխատանքները: 1869–ին մասնակցած է Սուէզի ջրանցքի բացումին: Նպաստած է Եգիպտագիտութեան զարգացման նաեւ այլ երկիրներու մէջ: Երկար ժամանակ եղած է Հռոմի հնագիտական հիմնարկի նախագահը: Աթէնքի մէջ ստեղծած է եգիպտագիտական ուսումնասիրութիւններու կեդրոն: Պէռլին հիմնած թանգարանը մինչեւ այսօր ալ կը պահէ իր գիտական հեղինակութիւնը: Անոր բազմալեզու եւ բազմահատոր աշխատութիւնները իրենց արժանի տեղը կը գրաւեն համաշխարհային եգիպտագիտութեան ոսկէ ֆոնտին մէջ:

Որքան պատուով ու հարթ է ընթացած հօր առօրեան, այնքան դժուար եղած է որդւոյն՝ Ե. Լեփսիուսի (1858 – 1926) կեանքը: Եթէ եգիպտագէտ հայրը արժանացած է կառավարութեան հովանաւորութեան, ապա հայագէտ որդին, ընդհակառակն, ենթարկուած է հալածանքներու եւ իր ծրագիրները իրագործած է կեանքին վտանգ սպառնացող սխրագործութիւններով: Հայերու հետ առնչուող անոր գործունէութիւնը ուղղուած էր Գերմանական կայսրութեան քաղաքականութեան դէմ: 1895 – 1920 անոր ծաւալած հայանպաստ գործունէութիւնը ձեռնտու չէր ոչ միայն Գերմանիոյ ու Թուրքիոյ, այլ նաեւ այն մասնաւորականներուն, որոնք վախնալով հալածանքէ, լքեցին իրենց գործընկերը:

Ժամանակակից լեփսիուսագիտութեան ամէնէն առաջաւոր ջատագովներէն մէկը՝ Հերման Կոլց (Գերմանիա) կը գրէ. – «19 – 20–րդ դարերու հայ պատմութիւնը կարելի չէ շարադրել առանց Լեփսիուսի անունը յիշատակելու: Միւս կողմէն, նաեւ իր կենսագրութիւնը շարադրել կը նշանակէ արտացոլել հայ ժողովուրդի պատմութեան ողբերգական մէկ դրուագին պատկերը»: Այս պատկերը արտացոլացած է ոչ միայն հայ ժողովուրդի պատմութեան նուիրուած գիտական հատորներու մէջ, այլեւ՝ համաշխարհային գեղարուեստական գրականութեան այնպիսի կոթողներէն մէկուն մէջ, ինչպիսին է Ֆրանց Վերֆէլի վէպը, ուր Լեփսիուս հանդէս կուգայ իրական հերոսի դերին մէջ:

Կան օտարազգի հայագէտներ, որոնց մասին «օտար» բառը պէտք է գործածել վերապահութեամբ, յիշելով Կէօթէն, «Օտար չէ ան, որ կարեկցիլ գիտէ»: Ճակատագրական տարիներուն Լեփսիուս Հայերուն կ'աջակցէր ոչ միայն տունը նստած, հայագիտական գիրքեր գրելով, այլեւ եղեռնական իրադարձութիւններու վայրերը մեկնելով: Հանս Փոլ Վալթէր (Գերմանիա) զայն կ'անուանէ կատարեալ հերոս ... «Եթէ հերոսն այն անհատն է, որ համարձակութիւն կ'ունենայ սեփական անձին սպառնացող վտանգի տակ դիմագրել անարդար եւ գերազանց ուժին, ուրեմն Լեփսիուս իսկական հերոս է»:

Հերոսութիւնը սկսաւ 1896 Մայիսին երբ Լեփսիուս Պէռլինէն մեկնեցաւ Կ. Պոլիս՝ անձամբ ուսումնասիրելու այն իրավիճակը, որ նկարագրուած է իր «Հայաստանը եւ Եւրոպան» գրքին մէջ (1896): Մեղադրական փաստերու այս ժողովածուին համար նիւթեր հաւաքելու ընթացքին իրեն հրամայուեցաւ երկրէն հեռանալ, որով նաեւ ընդհատուեցաւ շրջագայութիւնը: Թուրքիոյ մէջ անցանկալի անձ համարուած գերմանացին վերադարձաւ հայրենիք եւ շարադրեց յիշեալ աշխատութիւնը, զոր գրած էր որպէս կոչ եւրոպական երկիրներուն, ի պաշտպանութիւն անարդարօրէն հալածուած ժողովուրդի մը: Գիրքին տիտղոսաթերթին իսկ վրայ վերնագիրին անմիջապէս կը յաջորդէ ենթախորագիրը. – «Մեղայագիր՝ ընդդէմ քրիստոնեայ մեծ տէրութիւններու եւ կոչ քրիստոնեայ Գերմանիոյ»: Նաեւ Ֆրանսերէն ու անգլերէն թարգմանութիւններով ծանօթ այս կոչը ընդամէնը մէկ տարուան ընթացքին (1896 – Օգոստոս – 1897) ունեցաւ երեք տարբեր հրատարակութիւններ եւ հազարաւոր օրինակներով տարածուեցաւ Եւրոպայի մէջ:

Հեղինակը կը յանէ որ Թուրքիոյ տարբեր գաւառներուն եւ քաղաքներուն մէջ իր կատարած շրջագայութիւնները եւ գիւղական ու քաղաքական թուրք արգարնակչութեան հետ ունեցած շփումները գինք բերած են այն համոզումին, որ պաշտօնական մամուլին միջոցով Գերմանիա թափանցող լուրերը սուտ են: Ան կը գրէ. – «Անատոլուի մէջ կատարած ամբողջ ճանապարհորդութեանս ընթացքին ես չհանդիպեցայ ոչ մէկ մահմետականի, որ համոզուած չըլլար, որ ... հայ ժողովուրդի կոտորածն ու կողոպուտը կազմակերպուած է կառավարութեան կողմէ եւ կը համապատասխանէ սուլթանի կամքին: Թուրք գիւղացիութիւնը այդ մասին կը խօսի բացայայտօրէն: Մոլլաները մզկիթներու մէջ յայտարարած են, որ Հայերու կոտորածը հրամայուած է մահմետական աշխարհի հոգեւոր առաջնորդին՝ չէյխ ուլ իսլամի կողմէ»:

Լեփսիուս, կարծես կռահելով քանեորրորդ դարուն իրականութիւնը խեղաթիւրողներու մեքենայութիւնները, կը գրէ. – «Ամէն տեսակի թիւրիմացութիւն կանխած ըլլալու նպատակով կը յայտնեմ որ, այս գրքին մէջ հաւաքուած նիւթերու աղբիւրները (չհաշուած հատուկենտ բացառութիւնները) ... հայկական չեն: Թուրքիոյ բոլոր երկրամասերուն մէջ կ'ապրին ամենատարբեր ազգերու ներկայացուցիչներ (աչքաթող չընենք նաեւ Գերմանացիները), որոնք որպէս դէպքերու ականատեսներ, ի վիճակի են հաղորդելու ամէնէն անկողմնապահ տեղեկութիւններ: Ինքն ըստ ինքեան հասկնալի է, որ Հայաստան տիրող դրութիւնն ուսումնասիրելու համար հաւաստ եւ հաւաստի աղբիւր կրնան ծառայել նաեւ անգլիական դեսպանական հաղորդագրութիւնները, որոնք հաւաքուած են Կապոյտ գիրքերու մէջ»:

Խօսքն ուղղելով այն զրպարտիչներուն, որոնք կոտորածներու հեղինակ կը համարէին Հայերը, Լեփսիուս կը հարցնէ. – «Այդ պարագային ինչպէ՞ս բացատրել այն, որ հարիւրաւոր եւ հազարաւոր մորթուած Հայերու բանակին կողքին գեղարմատական զեկուցագրերու մէջ նշուած մահմետական զոհերու թիւը աննշան է, ան ալ այն պարագային, երբ այդ թիւը նշուած է թրքական պաշտօնական վիճակագրութեան կողմէ, որ անշուշտ չէր փափաքէր նուազեցնել մահմետական զոհերու քանակը»: Գիրքին մէջ զետեղուած է հայ եւ մահմետական զոհերու թիւը ներկայացնող համեմատական տախտակը, որ այսօր ալ կրնայ որոշակի դեր կատարել յերիւրողներու դէմ: 1895ի վերջաւորութեան տեղի ունեցած կոտորածներու ժամանակ Երզնկայի մէջ զոհուած են 1000 հայ եւ 7 մահմետական, Աքաքիրի մէջ՝ 4000 եւ 60, Սեբաստիա՝ 1400 եւ 10, Այնթապ՝ 1000 եւ 50, Էրզրում՝ 900 եւ 12...:

Այս թիւերը ներկայացնելէ յետոյ Լեփսիուս հարց կուտայ. – «Ի՞նչպէս կրնար պատահիլ, որ «կոտորողները» զոհուէին հազարներով, իսկ «կոտորուողները» տասնեակներով: Տախտակը կը գտնուի «Ուժեղ ջիղեր ունեցողներու համար» խորագրին տակ շարադրուած գլխուն մէջ, ուր ներկայացուած են օտարազգի ականատեսներու նաեւ այնպիսի վկայութիւններ, որոնք այսօր դժուար է վերարծարծել եւ ներկայացնել նաեւ ընթերցող լայն հասարակութեան, որովհետեւ ներկայացնելու եւ կարդալու համար պէտք է խիկապէս ուժեղ ջիղեր ունենալ...:

Գերմանացի հումանիստի հրատարակած գիրքի նպատակը եղած է չաղաւաղուած ճշմարտութիւնը հասցնել դէպքերու վայրէն մինչեւ Գերմանիա, ուր ժողովուրդին մատուցուած են միայն կառավարութեան քաղաքականութիւնը պաշտպանող լրագրողներու տեղեկութիւնները. «Գերմանական մամուլը հեղեղուած է լուրերով՝ այնպիսի աղբիւրէ մը, որ ոչ միայն կը տառապի միակողմանիութեամբ, այլեւ ... նպատակ կը հետապնդէ անվերջանալի կեղծիքներու միջոցով խաբել Եւրոպան: Այդ է պատճառը, որ Գերմանիա մինչեւ օրս ոչինչ յայտնի չէ քրիստոնեայ մեծ ժողովուրդի մը ցանկուածային ոչնչացման, կողոպուտի եւ բռնի հաւատափոխութեան փաստերուն մասին»:

1895 – 1896–ի կոտորածներու ժամանակ որբացած զաղթականներու օգնելու ուղղութեամբ Լեփսիուս աշխատանք կը տանէր նաեւ Պարսկաստան եւ Պուլկարիա: Ընդ որում, ան օգնութիւն բաշխել կը հաւնէր ոչ թէ սոսկ քրիստոնէական առաքելական քարոզչութիւնը, այլ գործնական օգնութիւնը կարօտեալներու: Ան չէր հանդուրժեր ոչ մէկ ծայրայեղ քարոզչութիւն՝ ի նպաստ արեւմտաեւրոպական քրիստոնէութեան: Այսպիսի յանդուգն գործունէութեան պատճառով ան իր իսկ եկեղեցիին կողմէ հռչակուեցաւ «անհաւատ»: Այս կատարեալ անձնազոհութիւն էր՝ յանուն հայ ժողովուրդի շահերու պաշտպանութեան: Եթէ յիշենք, որ ան 1896–ին արտաքսուեցաւ Թուրքիայէն, իսկ յետոյ հռչակուեցաւ «անհաւատ», եւ քանի մը տարի ետք՝ 1916–ին զինուորական գրաքննութեան եւ գաղտնի լրտեսներու ձեռքով պիտի մատնուէր ուղեկցէր Պ. Հոլվեկին եւ պիտի արտաքսուէր նաեւ իր հայրենի Գերմանիայէն, կը համոզուինք, որ գերմանացի պատմաբանները ճիշդ կը վարուին, երբ իրենց հայրենակիցը կը համարին հերոս: Եւ, արդարեւ, միայն հերոսը կրնար 1915–ին բանակցութիւններ վարել Էնվէր Փաշայի հետ, որ սիրայիր կ'ընդունէր հիւրերը եւ ապա գաղտնի կը հրամայէր սպաննել:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՏՈՔԹ. ԱՐԱՄ ՓԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Որքան ալ յապաղած, սակայն երբեք ալ ուշ չէ որ գրուի բազմավաստակ այս բժիշկին ու հանրային գործիչին մասին, որ աւելի քան 60 տարիներու ծառայութիւն մը ունեցաւ լիբանահայ կեանքին մէջ:

Տարի մը անցած է այն օրէն, երբ Պելժիոյ Անվէրս քաղաքին մէջ, հողին կը յանձնուէր մարմինը վաստակաւոր այս գործիչին:

Ջինքը ճանչցեր էի 1926–ին եւ այդ ծանօթութիւնը շարունակուեցաւ մինչեւ կեանքին վերջը:

Ծնած է Այնթապ, 1900–ին, բարեկեցիկ եւ բազմանդամ ընտանիքի մը յարկին տակ: Ունեցած է երջանիկ մանկութիւն մը, որքան որ այդ ժամանակուան պայմանները կը ներէին: Նախնական ուսումը ստացած է ծննդավայրի Աթենական վարժարանին մէջ, ուր ուշիմ եւ ընդունակ աշակերտ մը եղած է:

Կիլիկեան աղէտին ալիքները հասած են մինչեւ իր ծննդավայրը, սակայն, ընտանիքով զերծ մնացած են այդ վտանգէն:

Երկրորդական ուսումը ստացած է Այնթապի Քոլէճին մէջ, որ այդ օրերուն Փոքր Ասիոյ աչքի զարնող կրթական բարձրագոյն հաստատութիւններէն մէկն էր:

Առաջին Աշխարհամարտին, տակաւին անչափահաս՝ զերծ կը մնար զինուորական ծառայութենէն, սակայն թրքերէն լեզուին քաջածանօթ ըլլալուն պատճառով, թրքական բանակի փոխադրական կիծերու բաժանմունքին մէջ քարտուղարի պաշտօնին կը կանչուի: Այդ պաշտօնին մէջ կը մնայ մինչեւ պատերազմին վախճանը:

1918–ին կը մեկնի Պէյրութ եւ ուսանող կ'արձանագրուի Ամերիկեան Համալսարանին մէջ եւ տենդոտ աշխատանքով, երեք տարուան մէջ, կ'աւարտէ ատամնաբուժական ճիւղը՝ 1922–ին: Նոյն տարին, Կիլիկիոյ հայութեան երկրորդ գաղթին, իր ծնողքներն ու մօտիկ ազգականներու կարաւանն ալ կը հաստատուի Պէյրութ:

Պատանի տարիքին՝ իր ծննդավայրէն հետը կը բերէ գաղափարական հակումներ եւ, 1920–էն սկսած՝ մաս կը կազմէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Լիբանանի կազմին:

1928–ին վերստին Ամերիկեան Համալսարան կը մտնէ՝ հետեւելու համար ակնաբուժական ճիւղին, զոր կ'աւարտէ 1932–ին եւ այնուհետեւ այդ ասպարէզին մէջ կը գործէ մինչեւ կեանքին վերջը:

1930ական թուականներուն մաս կը կազմէ Ջաւարեան Ուսանողական Միութեան:

1938–ին, Լիբանանի Թեմի Գաւառական ժողովի անդամ կ'ընտրուի, պատասխանատուութիւն մը՝ որ այնուհետեւ կը շարունակէ մինչեւ 1980ական թուականները եւ մէկէ աւելի անգամ մաս կը կազմէ Ազգ. Վարչութեան Քաղաքական ժողովին:

1943–ին, Լիբանանի թեմի պատգամաւոր է Կիլիկեան Թեմի Ազգ. Ընդհանուր ժողովին մէջ եւ կը մասնակցի Գարեգին Ա., Զարեհ, Խորէն եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսներու ընտրութեանց:

Կուսակցական եւ ազգային գործերու զուգահեռ՝ հայ կեանքին մէջ կային այլ մարզեր, ուր նաեւ գործող ձեռքերու անհրաժեշտութիւնը կար: Հայ կեանքը կը կազմակերպուէր եւ գործերը պէտք էր առաջ տարուէին քանի մը ճակատներու վրայ, եւ յաճախ՝ նոյն անձը իր մասնակցութիւնը պիտի բերէր մէկէ աւելի կազմակերպութիւններու մէջ: Արամ Փաղտասարեան ա՛յն մարդոցմէ էր, որ իր գարմանատան մէջ փակուած չէր մնար: Ինք կ'ըլլար մէկը ա՛յն անձնաւորութիւններէն, որոնք հիմը կը դնէին Հայ Բժշկական Միութեան, որ առողջապահական գետնի վրայ մեծ ծառայութիւն պիտի մատուցէր հայ կեանքին մէջ:

1945–էն սկսեալ կարեւոր դեր մը կ'ունենար Լիբանանի մէջ Գարակէօզեան Հաստատութեան հիմնադրութեան գործին մէջ, փրոֆ. Յ. Ենիքոմշուեանի եւ Ամերիկեան Համալսարանի նախագահ Պայարտ Տաճի հետ:

Երկար տարիներու գործունէութիւն ունեցած է Լ. Օ. Խ.ի Լիբանանի մէջ գործող մարմիններուն հետ:

Թէեւ մարզիկ չէ եղած, բայց մեծապէս գնահատած է մարզական կեանքը եւ տարիներ շարունակ գործած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պէյրութի Վարչութեան մէջ, զարկ տալով մարզական այս մեծ կազմակերպութեան ծաւալումին՝ Լիբանանի ամբողջ տարածքին:

Իր հետաքրքրութենէն հեռու չէր նաեւ հայ մշակութային կեանքը, 1930ական թուականներէն անդամ էր «Համազգային»ի Պէյրութի մասնաճիւղին եւ այդ հանգամանքով ալ կը մնար անդամ՝ մինչեւ կեանքին վերջը:

1947–ին, երբ «Համազգային»ի Կեդր. Վարչութիւնը Գահիրէէն Պէյրութ կը փոխադրուի, 1950ական թուականներէն կը դառնայ Կեդր. Վարչութեան անդամ, պաշտօն մը, որ կը շարունակէ մինչեւ 1976 թուականը:

Տասնամեակներ շարունակ կատարած է աչքի, քիթի, կոկորդի եւ ականջի քննութիւններն ու դարմանումները Ն. Փալանճեան Ճեմարանի եւ Դպրեվանքի աշակերտութեան:

Տարիներու անսակարկ ծառայութիւն մը – գաղափարական, ազգային, մարզական, բարենպատակ եւ մշակութային կազմակերպութիւններու կեանքին մէջ: Հաւատաւոր եւ հանրանուէր գործիչ մը, պարկեշտ ժողովական մը, որուն գնահատանքներն ու քննադատութիւնները նկատի կ'առնուէին իր գործակիցներուն կողմէ:

Անկասկած, ամէնուն մօտ ալ քաղցր յիշատակ մը ձգած է:

Մեկնեցաւ լուռ, անաղմուկ եւ թաղուեցաւ օտար հողի մէջ, հեռո՛ւ այն հողէն, ուր ամբողջ 70 տարի երկրորդ հայրենիք մը եղաւ իրեն համար:

Գ. ԲԱՆԵԱՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԱՆԿՈՒՄԸ

1185-ին Երուսաղէմի արքային մահով կը ստեղծուի իշխանատոհմի տագնապ մը, որովհետեւ գահաժառանգն ալ, որ ութ տարու տղեկ մըն է, կը մահանայ տարի մը ետք: Յաջորդութեան կռիւներ կը պառակտեն թագաւորութիւնը. երկու գլխաւոր մրցակիցներ կան. տրիպոլսեցի Ռէյմոնն ու Լուսինեան Կուիդոն: Առաջինը կը սերէր Թուլուզի կոմսերէն ու կը վայելէր երկրացիներու համակրանքը: Երկրորդը Երուսաղէմ եկած էր արքային քրոջը հետ ամուսնանալու համար ու նեցուկը կը վայելէր կարեւոր անձնաւորութիւններու: Ան առանց նկատի առնելու մահացած արքային կամքը, որ յաջորդութիւնը որոշելու հարցին մէջ պայման կը դնէր Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ իրաւարարութիւնը, յաջողեցաւ ինքզինք թագաւոր օծել տալ: Այս արարքը խորապէս վիրաւորեց Ռէյմոնը, որ ապստամբեցաւ երկրին նոր իշխանութեան դէմ, ու մինչեւ իսկ գլմեց մահմետականներու դաշնակցութեան: Ասիկա կը տկարացնէր Երուսաղէմի դիմադրականութիւնը մահմետական աշխարհին դէմ, որու հզօր իշխանաւորը Սալահէտտին, մտադիր է դրացի բոլոր հողերը ենթարկելու իր տիրապետութեան: Այս կացութեան առջեւ շրջանի ֆրանսական փոքրաթիւ ներկայութիւնը պարտաւոր է իր ուժերը լարելու, կարենալ դէմ դնելու համար յարձակումներու: Իրենց համար աւելի նախընտրելի է խոհեմ քաղաքականութիւն մը վարել, քանի որ Սալահէտտին ուխտած է վերագրաւել Երուսաղէմը ու յարմար առիթի մը կը սպասէ: Գահակալութեան պատճառով ծագած պառակտումն ալ կրնայ որպէս առիթ ծառայել:

Սալահէտտին հասնելու համար Երուսաղէմի սրտին, պէտք էր անցնէր իր դաշնակիցին՝ Ռէյմոնի պատկանած հողերէն: Ու երբ անկէ անցքի արտօնութիւն խնդրեց, այս վերջինս յանկարծ տեսաւ, թէ ինչ ողբերգական հետեւանքներ կրնան ունենալ իր երկրին համար Սուլթանին տրամադրութիւնները: Չէր կրնար դիմումը մերժել, պայման դրաւ միայն որ մահմետական զօրքը իր հողերը մտնէ արեւածագէն ետք, մեկնի մայրամուտէն առաջ ու քաղաքներուն վրայ յարձակում չգործէ: Միւս կողմէ իրեն տրուած խորհուրդներուն անսալով դեսպաններ ղրկեց Ռէյմոնի, հաշտուելու համար անոր հետ:

Սալահէտտին կը յառաջանար մեծ ուժերով, մտադրած վճռական պայքար մղելու, յատկապէս գիտակից այն իրականութեան, թէ իր թշնամին պառակտուած պատկեր մը կը պարզէր: Լսելով անոր մտադրութեան մասին Լուսինեան հաւաքեց իր զօրքը, որ մօտ քսան հազար հետեւակներէ ու 1 — 2 հազար ձիաւորէ կը բաղկանար: Խրախուսելու համար իր զինուորները ան բերել տուաւ նաեւ Սուրբ Խաչափայտը. այսուհանդերձ իր զօրքը ծիծաղելի թիւ մը կը ներկայացնէր Սալահէտտինի 60 հազարնոց բանակին դէմ:

Յուլիս 2-ին լուր կը հասնի թէ սուլթանը կը յառաջանայ դէպի Թապարիէ. քիչ վերջ կը տեղեկանան նաեւ թէ քաղաքը գրաւուած է, սակայն Ռէյմոնի կինը եւ ամբողջ բնակչութիւնը ապաստանած է դղեակին մէջ ու կը շարունակէ դիմադրել: Թագաւորը կը հաւաքէ պատերազմական խորհուրդը. ան կ'առաջարկէ դիրք գրաւել Սեփորիս, ուր յարմարաւէտ պայմաններ կային: Ամառ էր, ու օդը բացառիկ տաք. դժուար էր երկար ատեն դիմադրել ծարաւին: Վերջապէս կ'ընդունուի Ռէյմոնի ծրագիրը: Միայն ժեռար տը Ռիտֆոր է որ դէմ է անոր: Ամէն բան կ'ընէ զայն վարկաբեկելու համար: Ի վերջոյ հրաման կը տրուի դէպի Թապարիէ յառաջանալու. հազիւ ճամբայ ելած զօրքը կը շրջապատուի սուլթանին զինուորներով: Կռուելով, կը ջանան հասնիլ Սեփորիս, երբ Լուսինեան կարծիքը կ'ուզէ Ռէյմոնի, ան կ'առաջարկէ դադար առնել մինչեւ յաջորդ օրը, ինչ որ ճակատագրական սխալ մը կ'ըլլայ: Երկնային դժոխային կրակին տակ յառաջխաղացքը պապակեցուցած է զօրքն ու անասունները. այդ անջրդի վայրերուն մէջ դադար առնել ոչ մէկ բանի կը ծառայէ:

Լուսինեան հետեւելով այս խորհուրդին կը հրամայէ վրանները լարել ու գիշերել. իսկ սուլթանին զօրքը կը շրջապատէ բանակատեղին, անկարելի դարձնելով ամէն փախուստ: Ծարաւը անհանդուրժելի է ու մարդիկ թէ անասուններ կը տառապին ջուրի պակասէն: Ամբողջ զօրքը անհամբերութեամբ կը սպասէ որ կռիւը վերսկսի ու աւարտի:

Յաջորդ առաւօտուն բախումները կը սաստկանան. մահմետական քրոնիկագիր մը կը նկարագրէ այդ զինուորները, որոնք «հակառակ չարչրկող ծարաւին, աշխուժօրէն կը կռուէին»:

Լուսինեան եւ Ռէյմոն կ'որոշեն խորտակել թշնամիին պաշարման շղթան. նախայարձակ պէտք է ըլլայ Ռէյմոն, քանի որ կռիւը իր հողերուն վրայ տեղի կ'ունենայ: Ան կը յաջողի խորտակել շղթան, սակայն փոխանակ ետ դառնալու եւ մնացածներուն օգնութիւն փութացնելու, իր մարդոցմով կը հեռանայ:

Անկէ ետք միասնական ճակատը կը քայքայուի: Լուսինեան յուսահատութենէն մոլեգնած կը կռուի: Սակայն զինուորները պապակած ու ամէն յոյս կորսնցուցած, կ'իջնեն իրենց ձիերէն, հանդարտօրէն սպասելով որ թշնամին գայ ու ձերբակալէ զիրենք:

Իսկ Ռէյմոն իրեն քով մնացած ուժերով կը փութայ Երուսաղէմ. հոն արդէն ինքնապաշտպանութեան համար պարիսպները կը նորոգուին ու ուտեղէնի պաշար կը պատրաստուի:

Միւս կողմէ Սալահէտտին անմիջապէս կը քալէ քաղաքին վրայ. հինգ օր կ'անցընէ պրպտելով այն շրջանը, ուրկէ կարելի պիտի ըլլայ աւելի դիւրին մուտք գործել: Հիւսիսի մասը ամէնէն տկարը կը թուի իրեն: Կը յաջողի պարիսպին վրայ բացուածք մը գոյացնել ու անկէ ներս մտնել: Բնակչութիւնը դեսպան մը կը ղրկէ սուլթանին որպէսզի բանակցութիւններ կատարուին. սակայն ան կը մերժէ ու կը պատասխանէ թէ որոշած է սուրէ անցընել ամբողջ բնակչութիւնը, վրէժ լուծելու համար քաղաքին Ֆրանկներու կողմէ գրաւումին: Ի վերջոյ համաձայնութիւն կը գոյանայ, որ ամէն բնակիչի համար որոշեալ հարկը վճարուի, անոնք փրկուին մահուան սպառնալիքէն:

Հոկտեմբեր 2, 1187-ին յաղթականները Երուսաղէմ կը մտնեն, իրենց առաջին գործը կ'ըլլայ ուղղուիլ դէպի մայր տաճարը, որու գմբէթին վրայէն ոսկեզօծ խաչը վար կ'առնուի, փոխարինուելու համար մահիկով: Ամէն բան վերջացած է, Երուսաղէմ քրիստոնեայ քաղաք մը չէ այլեւս:

Քաղուած՝ «Հիսթորամա»էն

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՐԱՆ
ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՌՈՆ-ԱԼՓԻ ՀԱՅՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս, Դիւանս հաճոյքն ունի իմացնելու Ֆրանսահայ մեր բարեպաշտ ժողովրդեան, թէ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր սպասարկու՝ Հոգեշնորհ Տ. Զատիկ արեղայ Աւետիքեան, յաջողապէս պաշտպանելէ ետք իր աւարտաճառը, Վարդապետական աստիճան եւ գաւազան կրելու իշխանութիւն ստացած է Օշականի եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ Եգիպտոսի Հայոց Առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Զաւէն Արքեպիսկ. Չինչինեանի, Շաբաթ, Հոկ. 3, 1987-ին:

Հոգեշնորհ Հայր սուրբը, ներկայիս Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայրապետական պատուիրակի փոխանորդ՝ Գերշ. Տէր Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի բարձր կարգադրութեամբ հոգեւոր տեսուչի պաշտօն կը վարէ Սէն Թ'էթիէնի եւ Վիէնի շրջաններուն մէջ:

ԴԻՒԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՐԱՆԻ
ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՌՈՆ-ԱԼՓԻ
ՀԱՅՈՑ

Հոկ. 19, 1987

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԼԻՈՆԷՆ ՀԱՅԵՐ ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ ՄԱՐԱԹՈՆԻՆ ՄԷՋ

Մարաթոնի վազքը (42,195 քմ.), մինչեւ երկու տասնեակ տարիներ առաջ, կը նկատուէր մատչելի միայն բացառիկ կարողութիւններով օժտուած փորձառու մարզիկներու: Կը կազմակերպուէր, իւրաքանչիւր երկրի մէջ, ընդհանրապէս տարին մէկ անգամ միայն: Կը մասնակցէին քանի մը տասնեակ մարզիկներ: Ու ամէն մարդ կը զմայլէր անոնց տոկունութեան վրայ:

Ներկայիս մարաթոնի մրցումը դարձած է ժողովրդական համախմբում մը, երբեմն քանի մը տասնեակ հազար մասնակցողներով: Աշխարհի ամէնէն համբաւաւորը՝ թերեւս, Նիւ – Եորքի մարաթոնն է՝ որուն մէջ կը մրցակցին հանրածանօթ մարզիկներ եւ նաեւ՝ անծանօթներ, յաճախ միջին տարիքի անձեր՝ որոնք իրենց ծախքով կ'երթան Նիւ – Եորք աշխարհի զանազան կողմերէն: Վազքը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր մէկին:

Բնականաբար, մասնակցելու համար այդքան երկար վազքի մը, մարզումներ անհրաժեշտ են: Լիոնէն վեցեակ մը Հայեր, ամիսներէ ի վեր կ'աշխատին այդ ուղղութեամբ: Եթէ վերջին պահուն անակնկալ անկարելիութիւն մը չըլլայ, պիտի անցնին Ովկիանոսէն անդին եւ երթան վազեն, խմբովին, Նիւ – Եորքի պողոտաներուն վրայ, ցոյց տալով որ Ֆրանսահայերն ալ անտարբեր չեն մեծ համբաւ ունեցող այս մարաթոնին հանդէպ: Բնականաբար, առաջիններուն մէջ աւարտելու հարց չկայ: Կարեւորը վազքը վերջացնելն է, ոտքի:

Նշենք վեց նախաձեռնարկներուն անունները: Կ'ըսենք նախաձեռնարկ, որովհետեւ, անոնց օրինակով կրնայ ըլլալ որ յառաջիկայ տարիներուն ուրիշներ ալ փորձուին...:

Ահա անունները եւ իւրաքանչիւրին տարիքը.— Ժան Թէրզեան՝ 53 տարեկան, Արթիւր Քէրպէչեան՝ 49, Ալպէր Մենճիքեան՝ 44, Ռոպէր Ղազարեան՝ 35, Մորիս Կազարեան՝ 48, Էտուար Մարտիրոսեան՝ 42:

Կը մաղթենք իրենց ամբողջական գոհունակութիւն եւ առողջ վերադարձ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
«ՅԱՌԱՋ»Ը
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

«ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՇՈՒՐՋՊԱՐ»

ՈՐԴԻ, ԱՆՈՒՆԴ՝ ՄԱՅՔԸԼ

Յ. ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Ամբողջ ցերեկից մնացել էր երգը, որը իրիկուայ ամպերի տակից մերթ ընդ մերթ հոսում էր՝ արեւոտ ցաւի ալաքներ ցանելով հորս դին: Մայքըլը յաճախ չփոթում էր գերեզմանները, այնքան որ նրանք նման էին իրար: Նա կանգնեց կենտրոնական ծառուղու մէջտեղում, մատներով հաշւեց զուգահեռ երկարող արահետները մինչեւ եօթ, ապա հայեացքով գտաւ թուխ թղկենու ծառը, որի շուքի տակ հանգչում էր Մեծն Կիւրոսը, իր պապը՝ Կիւրեղը, որի պարթեւ հասակը առասպելական դանելով, մի օր նրան վերամկրտել էր Մեծն Կիւրոս անունով: Գերեզմանոցներում երեկոն միշտ էլ շուտ է վրայ հասնում: Նոյեմբերեան գորշ երկինքը վիթխարի կափարիչի նման իջել էր գերեզմանների վրայ: Մայքըլը մտովին պատկերացրեց Մեծն Կիւրոսին հողի տակ, ծանր քարը կրծքին: Ընդվզեց: Ամայի էր Ֆլաշինգի գերեզմանատունը: Նա ներքուստ գոհ էր: Այլոց ներկայութիւնը խանգարում էր իր անդորրը: Կըռարեց չաւիղները, թեքուեց աջ, յենուեց թղկենուն:

— Հէլլօ, Գրանփա, — ասաց Մայքըլը:

Երբ պատասխան չստացաւ, գետնից մի ճիւղ վերցրեց եւ մեքենայաբար սկսեց փրցնել տերեւները: Նա նայում էր գերեզմանաքարի հայերէն արձանագրութեանը եւ ջանում այդ արտասոց գրերի միջոցով հաղորդակցութեան կենդանի մի շաղկապ գտնել: Միթէ՞ այդ չէնչող կեանքից միայն տաշած քարը պիտի մընայ: Ու երգի բեկորները խարոյկի պէս վառուեցին, սիրելի խորթ հնչիւններ, որոնք կապուած էին ինչ — որ մարդկանց ու առասպելների հետ:

Կովկասի քաջեր, խմբեր կազմեցէք,
Քաջ Անդրանիկին օգնութեան
հասէք ...

Մայքըլը չէր հասկանում, սակայն, գիտէր, որ այդ երգի ենթախաւում թաքնուած կայ մի ամբողջ աշխարհ, որի առանցքը Կիւրեղն էր, մի աշխարհ, որ այլեւս չկայ: Ու նրա կերկերուն ձայնը բարձրացաւ, կախուեց խնամքով չորուած ծառերից, մշուշից: Մեծն Կիւրոսի երգն էր: Նա լսել էր այդ երգը վաղ մանկութեան առաւօտներին, երբ Գրանփայի կոշտ ձեռքը բռնած քայլել էին Բաթըգէյթ փողոցն ի վար դէպի Բրոնքսի իտալական շուկայի բուրումնաւէտ լաբիրինթոսը:

— Գրանփա, ո՞վ է աշխարհի ամենից ուժեղ մարդը:

— Անդրանիկը:

— Անդրանիկից յետոյ ո՞վ է ամենից ուժեղ մարդը:

— Սեբաստացի Մուրադը:

— Ի՞նչ է Սեբաստիա:

— Հայաստան:

Ու հիմա Մայքըլը եկել էր Կիւրեղին յայտնելու, թէ որոշել է առեւտրական դպրոց չգնալ, որ ուզում է գրող դառնալ, բանաստեղծ: Բայց այդ բոլորը պատրուակ էր: Մայքըլը կարօտել էր Կիւրեղին, նրա բեխերի բոված նուշի հոտը, նրա թեւերի ամուր ապահովութիւնը, նրա կոտրտուած անգլերէնը: Նրա ձայնի գաղջութիւնը, որն իր լսած ձայների մէջ ամենից թաւն էր: Նա յիշեց ամբողջ այն գիշերը, երբ Լոնգ Այլընդի իրենց այգում սխալմամբ միզեց Գրանփայի կոշիկների վրայ: Առանց Կիւրեղի, ամայացել էր աշխարհը: Իր ծնողների հետ կապը պայմանական էր, խնամատարական: Հայրը ուզում էր, որ ինքը գործնական մարդ դառնայ: Սակայն հայրը իրեն ոչ մի հէքեաթ չէր պատմել: Իսկ Կիւրեղի մահուանից յետոյ հայերէն թերթը դադարեց: Գրանփան որքա՜ն էր սիրում այդ թերթը, ակնոցները քթի ծայրին դնում, ծայրից ծայր կարդում էր: Ինքն էլ սիրում էր այդ թերթը, վերցնում, հոտոտում էր եւ շարունակ դարմանում: Յետոյ, ամէն իրիկուն գործից տուն գալով, Կիւրեղը մի կողմ էր դընում հիւսնի իր գործիքների արկղը, գընում ննջարան, վարագոյրի յետեւից առնում տանը պատրաստած օղու շիշը, մի զաւաթ լցնում, աչքերը փակում, մի շարժումով ճնկում էր հեղուկը, բերանը ձեռքով սրբում եւ շարունակում Անդրանիկի անվերջ երգը:

... Առած իր շուրջը զինուորներ
ութսուն,
Մաքրէ ճանապարհը նա դէպի
Սասուն ...

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

կըն, «չահած մէկ տոլարիս վրայ 90 սէնթ տուրք կը վճարէի, այսօր, համեմատութիւնը 28%-ի իջած է» : Այս է, ըստ իրեն, Միացեալ - Նահանգներու արտակարգ բարգաւաճման պատճառն իսկ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ 2%-ի նուազում մը արձանագրած է Սեպտեմբերին, Ֆըրանսայի մէջ : Տասը տարի է նման բարելաւում չէր պատահած, ինչ որ քաջալերական երեւոյթ մըն է կառավարութեան համար :

Ժ. Մ. ԼԸ ՓԷՆԻ նախագահական թեկնածութեան զօրավիգ մարմնի նախագահը՝ Օլիվիէ տ'Օրմէսոն հրաժարեցաւ : 69 տարեկան, չափաւոր նկատուած, Լը Փէնի խորհրդատուն վտանգաւոր գտած է Ազգային Ճակատի նախագահին վերջին դիրքորոշումները, մանաւանդ «պատմութեան մանրամասնութեան մէկ կէտը» սահմանումը կազի սենեակներու մասին : Ազգային Ճակատը, իր կողմէ, կ'ըսէ թէ տ'Օրմէսոն եկած էր այն յետին միտքով որ ներսէն բան մը պիտի փոխէ : Չկրցաւ : Բարով երթայ :

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Նոյեմբեր 1, Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի մեզմէ անդարձ բաժնուած սիրելիներու եւ ի մասնաւորի բարերար՝

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ

եւ նորոգ հանգուցեալ Խաչիկ Տէր - Պետրոսեան (Տալտապանեան)ի եւ եկեղեցւոյս հանգուցեալ հիմնադիր, բարերար եւ հաւատացեալ ննջեցեալներու հոգւոց ի հանգիստ :

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԷՔՃԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45-ին :

Պատարագ ժամը 10-ին :

Յաւարտ պատարագի եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին, վարչութեան կողմէ գինեձօն :

ԱԷՆ - Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Նոյեմբեր 1, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10.30-ին, կը մատուցուի պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա-Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի Սօսէ Մայրիկ մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Նոյեմբեր 2, Երկուշաբթի օր, ժամը 20.30-ին՝

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Այրի Տիկին Գէորգ Գէորգեան,
Տէր եւ Տիկին Անրի Գէորգեան,
Տէր եւ Տիկին Ժաք Գէորգեան,
Իզապէլ, Ալեքս եւ Սելիա Գէորգեան,
Այրի Տիկին Յակոբ Ինճէճեան,
Այրի Տիկին Սարգիս Աղապապեան,
Տէր եւ Տիկին տոքթէօրներ՝ Աւետիս Ինճէճեան եւ աղջիկը (Գերմանիա),
Պր. Ստեփան Ինճէճեան,
Տէր եւ Տիկին Փասքալ Ինճէճեան, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին Վահէ Հաճընլեան եւ զաւակները (Միացեալ - Նահանգներ),
Տէր եւ Տիկին Վահէ Ճիտէճեան եւ զաւակները (Պոլիս),
Տէր եւ Տիկին Արման Աղապապեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Պօղարեան եւ Պապաճանեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր, փեսային, եղբօր, քեռայրին եւ ազգականին՝

ԳէՈՐԳ ԳէՈՐԳԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հոկտեմբեր 24-ին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 28, ժամը 14-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փավիյոն - Սուա - Պուայի գերեզմանատունը :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

**

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Գէորգեան եւ Ինճէճեան ընտանիքներուն :

- ԱՅՑ -

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՄԲԱՆԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Նոյեմբեր 1, Կիրակի օր, յարգանքի եւ ոգեկոչման խմբական այց մը կուտայ Պանեէօ Փարիզէնի գերեզմանատունը, Հայ մտաւորականներու դամբարանին :

Այս առթիւ սիրով կը հրաւիրուին ողբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, արուեստագէտներ եւ հասարակութիւնը անխտիր :

Ծաղիկի գետեղումէն ետք շիրմօրհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ համայն անհետացած հայ մտաւորականներու յիշատակին :

Հաւաքոյթ՝ ժամը 15-ին Սիմըթիէռ տը Պանեէօ Փարիզէնի գլխաւոր մուտքին (Ավընիւ Մաքս Տորմուա) :

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Երթեւեկութիւն. - Փորթ տ'Օրլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը եւ իջնել Սիմըթիէռ Փարիզիէն կայանը :

[illegible]

Կապոյտ Խաչի Պանեէօյ - Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, Այրի Տիկին Հեղինէ Թորոսեանի մահուան քառասունքին առթիւ :

Այրի Տիկին Տիրուհի Պետոյեան 300,
Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան 200 Ֆ. :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ամանորի տօն, մոմավառութեան հանդիսութիւնը Կեսարիոյ եւ Շրջանի Հայրենակցական Միութեան, Յունուար 17, Կիրակի, ժամը 15-ին Ալեք Մանուկեան սրահը :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Յետաձգուած է

Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Զրբաշեան սրահին մէջ Տաթեւ Եպիսկոպոս Ղարիպեանի բանախօսութիւնը որ տեղի պիտի ունենար Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 29, ժամը 21-ին :

OFFRE D'EMPLOI
MARSEILLE
Recherchons dame arménienne de 45 à 50 ans pour garder une personne âgée.
— Logée, nourrie. —
Tél. : 91 - 76 - 36 - 98
(heures de repas)

UNIVERSITE LYON III
FACULTE DES LANGUES
74, rue Pasteur — 69007 Lyon

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Դասատու՝ Գեղամ ԿԱՆԱՆԵԱՆ

Ա. մակարդակ
Երեքշաբթի, ժամը 18 - 20
Բ. մակարդակ
Երկուշաբթի ժամը 18 - 20
Գ. մակարդակ
Չորեքշաբթի ժամը 18 - 21

Դասընթացքը սկսած է Հոկ. 26-ին :

Արձանագրութեանց համար դիմել Համալսարանի գրասենեակը՝

Pavillon Charles Dugas

կամ՝ հեռաձայնել 72 - 72 - 20 - 87 թիւին :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի Տիրուհի Միսաքեան մասնաճիւղի տարեկան ձեռնարկը, ի նպաստ իր Տան, Նոյեմբեր 21-ին :

**

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Ցաղթական Հերոսամարտի 73րդ տարեդարձի տօնակատարութիւնը Մարտ 27-ին :

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հովանաւորութեամբ՝

ԼԻՈՆԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ, Հոկտեմբեր 30-ին, ժամը 20.30-ին, Ազգային Տան սրահին մէջ :

ՆԻՒԹ. -

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՒ ԻՐ ԺԱՄԱՆԱԿԸ

Կը դասախօսէ, յատկապէս Սան - Ֆրանսիսքոյէն հրաւիրուած ծանօթ մտաւորական եւ տաղագիր՝

ԵԶՆԻԿ ԲԱԼԱՅԵԱՆ

Սիրով կը հրաւիրուի հայ ժողովուրդը :

CONFERENCE

L'ACADEMIE INTERNATIONALE
DES SCIENCES ARARAT
a l'honneur de vous inviter à
la CONFERENCE PUBLIQUE
ayant pour thème :
CONSIDERATIONS
ECOLOGIQUES RECENTES
DANS LE MONDE
ET EN ARMENIE SOVIETIQUE
donnée par
Docteur NICHAN MARGOSSIAN
Ingénieur chimiste
Expert en Pollution
auprès de la Sécurité Sociale à Paris
Le jeudi 12 novembre à partir de 20h30
au Centre Culturel St. Mesrob
de l'Eglise arménienne catholique
10 bis, rue Thouin, PARIS Ve
M° : Monge ou Cardinal Lemoine
— Entrée libre —
A l'issue de la conférence, des questions d'actualité pourront être posées.

COURS D'INITIATION
A L'INFORMATIQUE
POUR LES ENFANTS DE 6 A 14 ANS

ENRICHISSEZ
VOS LOISIRS
INITIEZ-VOUS
A L'INFORMATIQUE
DU 2-11-87 AU 6-11-87
MATERIEL THOMSON
NANORESEAUX MO 5
+
COMPATIBLE PC

Inscrivez-vous : Tél. : 43 - 81 - 01 - 72
ECOLE TEBROTZASSERE
1, bld. du Nord — LE RAINCY

1947 - 1987
40 ANS - 40 ŒUVRES
22 OCTOBRE —— 25 DECEMBRE
Accrochage de Fête à l'occasion de son 40ème anniversaire
GALERIE FRAMOND
3, rue des Saints - Pères — PARIS 6e

LES EDITIONS MAZENOD | LE CENTRE DE RECHERCHES SUR LA DIASPORA ARMENIENNE

à l'occasion de la parution de l'ouvrage

Les ARTS ARMENIENS

de PATRICK DONABEDIAN
et JEAN-MICHEL THIERRY

ont le plaisir de vous inviter
à l'une des soirées de présentation exceptionnelle :

Sous la présidence de Monsieur Jean-Claude LUC
Directeur de l'Information et de la Communication
au Ministère de l'Education Nationale

jeudi 29 Octobre à partir de 19h.
Vendredi 30 Octobre à partir de 19h.
Samedi 31 Octobre, portes ouvertes de 15h. à 20h.
(Le Mercredi 28 Octobre portes ouvertes à l'intention des écoles et des bibliothèques).

AU CENTRE DE DOCUMENTATION ARMENIEN
36, rue de Trévise, Paris 9e

AU PROGRAMME : *Une exposition des illustrations couleurs extraites de l'ouvrage.* —— *Présentation d'un audio-visuel sur les* ART ARMENIENS *réalisé par les* EDITIONS MAZENOD. —— *Vente et signature de l'ouvrage.*

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
29

JEUDI
29 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16 606 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 63e ANNÉE — No 16.606

ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ - CNCL - ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ - CNCL - ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ

ՄԻՇԷԼ ՏՌՈՒԱ ԾԱՆՐ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԻ ՏԱԿ ԱՌՆՈՒԱԾ

ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆԸ ՀԱԿԱՅԱՐՁԱԿՄԱՆ Կ'ԱՆՑՆԻ

ԲԱՅՑ ՇԱՏ ԲԱՆ ՉԻ ՓՐԿՈՒԻՐ ԱՅԼԵՒՍ

Ֆոռֆէթիւրի դիմաց մեր բառարանները կը դնեն՝ պարտազանցութիւն, պաշտօնազանցութիւն, պաշտօնի դէմ յանցանք: Ֆրանսերէնի մէջ, ի հարկէ, իմաստը շատ աւելի ճշգրիտ է, աւատապետական շրջանին կ'որակէր այն յանցանքը, զոր հպատակը կը գործէ իր աւատապետին նկատմամբ, յետագային, այսինքն՝ հիմա, իրաւագիտական գետնի վրայ «այն ոճիրն է զոր կը գործէ պաշտօնատարը իր պաշտօնին մէջ»: Եւ պատժական օրինագիրքին թիւ 183 յօդուածը կը ճշդէ թէ այն պաշտօնատարը, որ որոշում տայ ի նպաստ կողմի մը կամ ընդդէմ անոր նախընտրութեամբ, այդ յանցանքով կը մեղադրուի: Նման յանցանք մը կը դատուի Ծերակոյտին Ատեանին առջեւ, հապուաղէպօրէն կը գործադրուի քաղաքական ոճիրներու համար: Պատիժը կրնայ ըլլալ քաղաքացիական իրաւունքներու զրկում, ինչ որ կը նշանակէ զրկուիլ քուէարկութեան իրաւունքէ, ընտրուելու, ընտրելի ըլլալու եւ ընդհանրապէս քաղաքացիական եւ քաղաքական բոլոր իրաւունքներու զրկում, ինչպէս նաեւ որեւէ շքանշան կրելու իրաւունքի:

Բայց, Միշէլ Տռուա դեռ հող չէ հասած, թէեւ կացութիւնը շատ ծանրակշիռ է, դրեթէ աննախընթաց (70 տարի է չէր պատահած), մանաւանդ որ մարդն ալ սովորական մահկանացու մը չէ: Ինչո՞վ կը մեղադրուի: Պատմութիւնը ծանօթ է, սակայն երբ ծայր տուաւ, ոչ ոքի մտքէն կ'անցնէր թէ մինչեւ հոս կրնայ երթալ: Միշէլ Տռուա մէկն է այն 13 անդամներէն, որոնք կը կազմեն Սէ - էն - Սէ - էլ-ը, այսինքն «Ազատութեանց եւ Հաղորդակցութեան Ազգ· (Նըկանակով) Յանձնախումբը»: Ասոր ճիւղին պարտքն էր ազատ ձայնասփիւռներու նոր արտօնութիւնները եւ ալիքները շնորհել: Երբ ըրաւ, նկատուեցաւ որ անհասկնալի պատճառներով որոշ արտօնութիւններ չեն նորոգուած (ասոնց մէջ Ռատիօ - Լարսէն եւ անշուշտ մեր՝ Ռատիօ - Ազգը): Ռատիօ - Լարսէն հարցը յանձնեց իր փաստաբանին, որ Յուլիս 31-ին բողոք մը ներկայացուց Ռատիօ - Քուաթուազիի դէմ, այն պատճառաբանութեամբ որ ան իր արտօնութիւնը կը պարտի կաշառակերութեան: Հարցը կ'ընդլայնուէր եւ հարցաքննիչ դատաւորը կը քննէր նաեւ երկու ուրիշ կայաններու պարագան («ԱՅԲ» եւ Օսիան) եւ անոնց մօտ ալ խուզարկութիւններ կը կատարուէին («Մաթէն», Հոկտեմբեր 28-ին, կրկին կ'ակնարկէր այս անախորժ պատմութեան): Ուրեմն այս բողոքն է եւ յանուն դատաւորի մը յարատեւ պրպըտումները, որոնք յանգած են Միշէլ Տռուայի մեղադրանքի տակ առնուելուն: Դեռ առջի օր, կ'ըսուէր թէ Սէ - էն - Սէ - էլ-ը ամէն ջանք կը փորձէ որպէսզի քաւութեան նոխազ մը գտնուի եւ այդ դերը շնորհուած կը թուէր Փասքալ Վալերի - Ռատոյի: Հիմա, Տռուա ամբողջ դաւ մը կը տեսնէ իրեն դէմ եւ ապակայունացման ջանք Յանձնախումբին նկատմամբ: Հարցաքննիչ դատաւորը անկախ եւ պարկեշտ մէկուն համբաւն ունի· Կրըլիէ, 39 տարեկան, պատուալիր զաւակ, լուրջ, վճռական, համեստ մէկն է: Կողմնակալ կարենալ չէ որակել իրեն պէս մէկը, որ Հեռնանի հարցին մէջ դատի պարագայ չունեցաւ (Նոն - լիէօ), Քանտր - Անշէնէի մէկ լրագրողը մեղադրանքի տակ առաւ: Ուրեմն, նման ծանր մեղադրանք մը չէր կրնար արտասանել եթէ թղթածրարը պարապ է, կամ ինչպէս կ'ըսեն Միշէլ Տռուա եւ իր փաստաբանը ըսի - ըսաւներով միայն լեցուած: Միշէլ Տռուա ինք ալ նոյն որակը - Ֆոռֆէթիւր - բողոք ներկայացուց դատաւոր Կրըլիէի դէմ: Որքան ալ Տռուա ձայն բարձրացնէ, ըլլալիքը եղած է: Ճիշդ է մեղադրանք չի նշանակեր յանցանք, ինչպէս դիտել տըւաւ Ներքին նախարարը, որ անտեսելով իր հանդամանքին «վերապահութեան պարտաւորութիւնը» ճապարեց իր համակրութիւնը յայտնելու Միշէլ Տռուայի, աւելցնելով թէ այս մեղադրանքին առաւելութիւնն այն է որ Տռուա կրնայ ինքզինքը պաշտպանել: Ընդհանրապէս մեծամասնութիւնը ցնցուած է, եթէ նոյնիսկ Կօտէն «ռիկոլատ» որակեց կատարուածը, բայց հաւանական չէ որ Միշէլ Տռուա ռիկոլատ զանէ գլխուն եկածը: Նոյնիսկ եթէ անմեղութիւնը հաստատուի, չարիքը գործուած է: Իր հոսանքին պատկանողներն իսկ (Ֆիլիփ Թէսոն, Քոթիտիէն) չեն կրնար չգրել թէ փոռֆէթիւրը, ինչ ալ պատահի, ծանր պիտի կշռէ Տռուայի պատւին վրայ:

Իր փաստաբանը գեկոյցով մը կ'ըսէ թէ հարցաքննութեան թղթածրարին մէջ միայն երրորդներու յայտարարութիւնները կան, ըստ որոնց Ռատիօ - Քուաթուազիի պատասխանատուն (Ժան Ֆեռէ, գործակից Տռուայի Ֆիկառօ-Մակազինի մէջ) ըսած կ'ըլլայ թէ ալիք մը ձեռք պիտի ձգէր շնորհիւ իր կապերուն Միշէլ Տռուայի հետ:

Զորեքշաբթի առտու, Ֆրանս - Էնթէրէն Միշէլ Տռուա շատ «վերէն» կ'առնէր հարցը եւ Տոմինիք Սուչիէի լրագրողի հարցումներն իսկ կը նկատէր հարցաքննիչ դատաւորի հարցումներ եւ կը հրաւիրէր Սուչիէն որ լրագրողի իր պաշտօնը կատարէ, թէ ոչ՝ «կ'ելլեմ կ'երթամ»:

Սէ - էն - Սէ - էլ-ի նախագահը՝ Տը Պրօյլ յայտարարեց· - «Ձիս ալ մեղադրանքի տակ առէք» նաեւ միւս անդամները (չմիացան այն երկուքը զորս Միթերան նշանակած է): Այս ընելով, Տը Պրօյլ ալ կրնայ ծանօթանալ դատական թղթածրարին:

Տռուայի փաստաբանը, իր զեկոյցին մէջ, կ'ըսէ նաեւ թէ Լը Մոնտ մեղադրանքին լուրը հրապարակած է ի զօրու դառնալէն մէկ ժամ առաջ: Միշէլ Փոլաք, որ այս հարցին նուիրուած (Սեպտեմբեր 5) իր յայտագրին համար ճամբու դրուեցաւ, խոհեմաբար դիտել կու տայ թէ ոեւէ մեղադրեալ ի յառաջագունէ անմեղ նկատուած է: Ժաք Լանկ կը հառաչէ· - «Խե՜ղճ Սէ - էն - Սէ - էլ, խե՜ղճ Լէոթառ, խե՜ղճ Տռուա՛»:

Աջը շատ կը մեղադրէ, այս հարցին առընչութեամբ, Նախագահ Միթերան, որ Լը Փուէնի հարցումներուն պատասխանելով ըսած էր թէ Սէ - է Ն- Սէ - էլ-ը ցարդ ոչինչ ըրած է որ յարգանք ներշնչէ (ի դէպ, առջի օր նոյնը ըսաւ Տիկին Սիմոն Վէյլ, որ, ամէն պարագայի մէջ, ձախ հակումներ ունեցող մէկը չէ...): Այսօր, աջերը շատ կը կրկնեն այս կէտը, շեշտելով թէ ամէն բան հոնկէ ճամբայ ելաւ: Բայց, նախընտրելի է, թերեւս, իրաց այս կացութեան մէջ շատ չյիշել այդ նախադասութիւնը, քանի որ, այսօր մանաւա՛նդ, կը պարզուի որ ճիշդ է: Սէ - էն - Սէ - էլ-ը, բարոյապէս մեռած է եթէ նոյնիսկ դատական գետնի վրայ, իր ճակատագիրը դեռ վճռուած չէ: Ծանր հարուած մը նաեւ Ֆրանսական Ակադեմիային համար որ իր անմահներու շարքին նման մահկանացուի մը պէտք չունէր, քանի որ նոյնիսկ անմեղ, Միշէլ Տռուա վարկաբեկուեցաւ: 63 տարեկան, Միշէլ Տռուա, գրագէտ, լրագրող, մտերիմ Շառլ Տը Կօլի, պատերազմական թղթակից, պատուոյ լեգէոնի սպայ, գինուորական մետալակիր, Ֆիկառօ - Լիթերէրի նախկին խմբագիր եւ խմբագրական կազմի անդամ, ֆրանսական ակադեմիան կը ներկայացնէր Սէ - էն - Սէ - էլ-ի մէջ (Ժօզէֆ Բէսէյի աթոռը գրաւած է):

Ճիշդ է որ քաղաքական բնոյթ առած է հարցը, դժուար է սակայն համոզուիլ թէ միայն քաղաքական դաւ մըն է, ինչպէս կ'ուզէ ցոյց տալ աջը, եթէ նոյնիսկ - այդ ալ բնական է - ընկերվարականները իրենց քիթէն տակէն կը խնդան, վասնզի առանց կրակի ծուխ չկայ...: Ոչ ոք անշուշտ, մանաւանդ ընտրապայքարի նախօրեակին, այնքան վեհանձն է, խորհելու համար թէ կարեւորը՝ ազգային պատիւն է, և թէ ով որ ալ վարկաբեկուի, աջ թէ ձախ, խորքին մէջ Ֆրանսան է որ կը տուժէ:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16 — 27)

ՄԱՀ ԵՐԳԱՀԱՆ — ԽՄԲԱՎԱՐ ՋԵՄՍ ԳԷՕԶԱԼԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած է ծանօթ երգահան ու խմբավար Ջեմս Գէօզալեան: Ծնած էր 1925-ին՝ Լենինական: 1951-ին աւարտած է Երեւանի Երաժշտանոցի խմբավարական ճիւղը եւ 1952-ին իր արուեստը կատարելագործած Մոսկուայի մէջ: Ուսանողութեան տարիներէն իսկ նուիրուած է իր արուեստի կալուածէն ներս գործնական աշխատանքի: Այսպէս, 1949-ին դարձած է հայֆիլհարմոնիայի պետական երգչախումբի ղեկավար, իսկ 1953-էն սկսեալ՝ տարիներ վարած է ժողովրդական երգի - պարի համոյթը, որուն հետ բազմիցս շրջած է Խորհրդային Միութեան եւ արտասահմանի զանազան երկիրները: 1961-էն ի վեր դասաւանդած է Կոմիտաս երաժշտանոցին մէջ· վարած է խմբավարական ամպիոնը: Դափնեկիր եղած է համամիութենական եւ Հայաստանի կարգ մը փառատօներու եւ արժանացած կառավարական պարգեւներու: Հեղինակն է կարգ մը գեղեցիկ խմբերգներու եւ այլ գործերու:

**

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԷՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՊԱՆԵԺՕ ԿՈՒԳԱՅ

Յառաջիկայ Յունուարին կը լրանայ զուգորդ քաղաքներ Պանեժօյի (Փարիզեան շրջանի արուարձան) եւ Կիրովականի բարեկամական կապերու 20-ամեակը, որուն նուիրուած յոբելենական հանդիսութիւնները Կիրովականի մէջ արդէն իսկ սկսած են, մօթօքրոսով մը: Յոբելեանին կը նուիրուի փաստանկար մը, որուն առաջին մասը կը ներկայացնէ Պանեժօյի պատուիրակութեան Կիրովական կատարած այցելութիւնը: Երկրորդ մասով կը ներկայացուի Կիրովականի պատուիրակութեան այս ամսուան վերջ Պանեժօ տալիք այցելութիւնը: Երկու տասնամեակներու ընթացքին Պանեժօ եւ Կիրովական յաճախ փոխանակած են երաժշտական եւ մարզական խումբեր: Կիրովականի փողոցներէն մին կոչուած է Պանեժօ, ուր կանգնած է բարեկամութեան յուշարձան մը: Քաղաքին բնակչութեան սիրած վայրերէն դարձած է «Պանեժօ» ճաշարանը:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԸՆԴՈՒՆՈՒԵՑԱՒ ՌԵԿԸՆԻ ԿՈՂՄԷ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ՝ 20 ՎԱՅՐԿԵԱՆ ՏԵՒԵՑ

Ինչպէս ըսած էինք, Հոկտեմբեր 24 / 25-ի մեր թիւով, Երկուշաբթի առտու, Հոկ· 26, Նախագահ Ռեկըն կ'ընդունէր Ամենայն Հայոց Վազգէն Կաթողիկոսը:

Ժամը 11-ին է, որ Կաթողիկոսը կը ժամանէր Սպիտակ Տուն իր շքախումբին հետ: Տեսակցութիւնը 20 վայրկեան տեւած է, որու ընթացքին Վազգէն Ա· ջերմեռանդ ելոյթ մը ունեցած է, անդրադառնալով Հայոց պատմութեան, հայ ժողովուրդին տենչերուն, տարած պայքարին եւ կոչ ըրած որ Նախագահ Ռեկըն զօրավիգ ըլլայ աշխարհի խաղաղութեան:

Իր կարգին, Ռեկըն ջատագոված է Հայերը եւ անոնց բերած նպաստը Ամերիկայի: Շնորհաւորած է նաեւ Կաթողիկոսին գահակալութեան 32րդ տարեդարձը:

Կաթողիկոսը արծաթեայ ափսէ մը նուիրած է Ռեկընի Էջմիածնի հարթաքանդակով:

**

Կաթողիկոսը ներկայիս Քալիֆորնիա կ'անցնի: Իր ծրագրէն ջնջուած են Տիթրօյթի եւ Պոսթընի այցելութիւնները:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՍԷՆ Թ'ԱՆԹՈՒԱՆ ԿԸ ԲԱՐԵԼԱՒԷ ԻՐ ԴԻՐՔԸ

Միջերկրականի լիկին բարձրագոյն դասակարգին մէջ, 14 խումբեր գլխար կը հրմշտկեն, պահելու համար իրենց տեղը յաւագոյններու շարքին: Սէն - Թ'Անթուանի (Մարսէյլ) Հայ Մարզական Երիտասարդութիւն ակումբը առոնցմէ մէկն է: 10-րդ էր անցեալ շաբաթ, բարձրացած է չորս աստիճան վեր, շնորհիւ Կիրակի օրուան իր յաղթանակին Լա - Սիոթայի դէմ, Սէն - Թ'Անթուանի մէջ: 70-րդ վայրկեանին միայն յաջողած է նըշանակել մրցման միակ կոլը:

Աստիճան մը վար դասակարգի առաջնութեան մէջ, քաջալերիչ արդիւնք Մարսէյլի Հ· Մ· Ը· Մ· - Արծիւին համար՝ որ, Քոթ տ'Ազիւրի մէջ, հաւասարութիւն ձեռք ձգած է Մուանս - Սարթուլի հետ (1 - 1): Երկրորդ կիսախաղը անցած է Հայերու տիրապետութեան տակ եւ այդ միջոցին է որ Հ· Մ· Ը· Մ· հաւասարեցուցած է արդիւնքը: Արծիւ պէտք ունի տակաւին շարք մը յաջող մրցումներու կարենալու համար վերագտնել իր տեղը պատուոյ բարձրագոյն դասակարգին մէջ: Ներկայիս 9-րդ է վեց մըրցումներէ վերջ:

Յառաջիկայ Կիրակի յատկացուած է բաժակախաղերու:

Մարսէյլի հայկական երկու ակումբներուն պահեստիներն ալ մրցում ունեցած են, անցեալ Կիրակի, Փրովանսի ախոյեանութեան ի հաշիւ: Մեծ յաղթանակ մը Սէն - Թ'Անթուանի համար (7 — 0), պարտութիւն Հ· Մ· Ը· Մ·-ի՝ 2 — 0 :

Նշելու արժանի է նաեւ Սէն - Թ'Անթուանի Քատէ խումբին յաջողութիւնը Նիսի դէմ (3 — 2)· Ֆրանսահայ ակումբներուն միջեւ, Սէն - Թ'Անթուան միակն է որ, այս դասակարգին մէջ (14 - 16 տարեկան խաղացողներ), կը մրցակցի լիկի մակարդակի վրայ: Պիտի ջանայ թերեւս մտնել Ֆրանսայի առաջնութեան մէջ:

Վ· Մ·

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԼԵՓՍԻՈՒՍ

ԳԷՈՐԳ ԱԲԳԱՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջ)

Հայանպաստ գործունէութիւնը աւելի ծաւալելու համար Ե. Լեփսիուս առաջին համաշխարհայինի նախօրէին Պէռլինի մէջ կազմակերպեց «Հայագերման ընկերութիւն»ը, որուն անդամագրուեցան այնպիսի նշանաւոր մարդիկ, ինչպէս էին աշխարհահռչակ գրողներ՝ Թոմաս Ման, Հերման Զիւդերման, Ահարոն Իսահակեան (այդ ժամանակ ան Պէռլին կը բնակէր), մեծահամբաւ գիտնականներ՝ Եոզէֆ Մարքուարտ, Եոզէֆ Քարստ, Լեհման Հաուպտ, Ֆրետերիք Մաքլէր, Եոզէֆ Սարչիկովսկի, զանազան ակադեմիաներու նախագահներ, թերթերու եւ ամսագրերու խմբագիրներ, ռազմական գործիչներ, վաճառականներ եւ Հայերուն օգնելու պատրաստակամութեամբ հանդէս եկած այլ գործիչներ:

Ընկերութեան նպատակն էր Գերմանիոյ մէջ արմատախիլ ընել Հայերու նկատմամբ ստեղծուած այն թշնամական վերաբերմունքը, որ հետզհետէ աւելի ու աւելի լայն ծաւալ կը ստանար:

«Գերմանիոյ անսասան թրքասիրութիւնը, – կը կարդանք ընկերութեան հրատարակած «Մեսրոպ» հանդէսի յառաջաբանին մէջ, – Հայերու համար նպաստաւոր կարծիքի ո՛չ մէկ տեղ չէր թողած»:

Լեփսիուսի գործադրած մեծ ջանքերու շնորհիւ կեանքի կոչուած «Մեսրոպ» հանդէսը «Հայագերման Ընկերութեան» անունով ամբողջ աշխարհի կը յայտարարէր. «Մենք կատարելապէս կը գիտակցինք եւ մեր գերման բարեկամներէն աւելի իրազեկները նոյնպէս մեզի հետ համաձայն են, որ մեր ազգի ապագան սերտ կերպով կապուած է Ռուսաստանի հետ, եւ Հայերը պիտի բարեկամանան եւ անկեղծ յարաբերութիւններու մէջ մնան այս Պետութեան հետ: Բայց Ռուսաստանի բարեհաճ դիտաւորութիւնները մեր ազգի նկատմամբ աւելի եւս յաջողութիւն կ'ունենան, եթէ անոնց աջակցի Տաճկաստանի մէջ մեծ ազդեցութիւն վայելող գերման քաղաքականութիւնը»:

Հանդէսի մէջ առանձին յօդուածով հանդէս եկած է նաեւ ինքը՝ Լեփսիուս, եւ անհրաժեշտ համարած գերմանացի ընթերցողներուն ներկայացնել իրենց հայրենակից Պարոն Ֆոն Ռոզէնի կարծիքը. «Ան, որ ինծի նման չորս տարի ապրած է Հայերու մէջ, գիտէ, որ Հայերը աշխատասէր եւ ուշիմ ժողովուրդ են, եւ, անկասկած, կրնան համարուիլ ամէնէն ընդունակ եւ յառաջադէմ ցեղը ամբողջ Առաջաւոր Ասիոյ մէջ: Շնորհիւ իրենց մտաւոր բարձր յատկութիւններու է, որ Թուրքիոյ մէջ չսիրուած Հայերը, այսուհանդերձ ամենաբարձր աստիճաններու կը հասնին...»:

1916ին Փոցտամի մէջ լոյս տեսաւ Լեփսիուսի յաջորդ աշխատութիւնը, «Հաղորդում Թուրքիա ապրող հայ ժողովուրդի մասին»: Նաեւ այլ լեզուներով թարգմանուած եւ բազմիցս վերհրատարակուած այս մենագրութիւնը նոյնպէս մեծ արձագանգ գտաւ ու տարածուեցաւ Եւրոպայի մէջ: Ան յետագային հրատարակուեցաւ «Հայոց մահերթը» խորագրով: «Նոյէ Պէօնէր Ցայթունկ» զուիցերական թերթը 1924–ի թիւերէն մէկուն մէջ գրած է. – «Այս ժողովածուի միջոցով Գերմանիոյ պատասխանատուութեան հարցը հայկական ջարդերու համար պէտք է համարել վերջնականապէս ապացուցուած»: Ժողովածուն կը պարունակէ Լեփսիուսի 1915–ին դէպի Կ. Պոլիս կատարած ուղեւորութեան ժամանակ Հայերու վիճակի մասին հաւաքուած նիւթերը:

Ժողովածուն կը տարածուէր գաղտնի: Անոր գոյութեան մասին դրաքննութիւնը իմացաւ բարեբախտաբար, 20 հազար օրինակ տարածուելէն յետոյ: Գիրքին Բ. հրատարակութիւնը լոյս տեսաւ 1919–ին, իսկ երրորդը՝ հեղինակի մահէն յետոյ, 1927–ին: Յետ – մահու հրատարակութիւնները կը շարունակուին մինչեւ այսօր եւ կը դասուին 1915–ի իրադարձութիւններուն վերաբերող ամէնէն ստոյգ սկզբնաղբիւրներու շարքը: Գանատացի գիտնական Ուլրիխ Տրումպեներ 1968–ին հրատարակեց «Գերմանական եւ Օթմանական կայսրութիւնը» աշխատութիւնը, ուր Լեփսիուսի գիրքը կը գնուէր որպէս «խնդրոյ առարկային վերաբերող լաւագոյն ընդհանրացնող աղբիւր»: Գրքի երկրորդ հրատարակութեան յառաջաբանին մէջ Լեփսիուս կը յայտնէ, որ ժողովածուի վաճառքէն գոյացած դրամը պիտի տրամադրուի հայ որբուկներուն: «Ես կը փափաքիմ հաւաքուած միջոցները տրամադրել բազմահազար որբ երախաներուն եւ կը խնդրեմ բոլոր անոնցմէ, որոնք այս գիրքը կը տեսնեն, մասնակցիլ միջոցառումին»:

Հայագիտութեան ու Հայերու նուիրուած երրորդ աշխատութիւնը կը կոչուի «Գերմանիա եւ Հայաստան 1914 – 1918»: Այս, դիւանագիտական վաւերագրերու ստուար ժողովածու մըն է, զոր Լեփսիուս հրատարակեց դարձեալ Փոցտամ, 1919–ին: Գերման Արտաքին գործերու նախարարութենէն առնուած գաղտնի փաստաթուղթերը Լեփսիուս հրատարակած է իր անձնական պատասխանատուութեամբ: Այդ մասին ան բարձրաձայն կը յայտարարէ ժողովածուի յառաջաբանին մէջ: Գաղտնի փաստաթուղթերը Փարիզ թարգմանուեցան նաեւ ֆրանսերէնի: Անոնք այսօր ալ կը գտնուին գիտական շրջանառութեան մէջ: Ժողովածուն 1966–ին վերահրատարակուեցաւ Ֆրանսա, 1968–ին՝ Պէյրութ: Լեփսիուսի զեկուցագրի գերմաներէն բնագիրը 1980–ին լոյս տեսաւ Գերմանիոյ մէջ: Ճշմարտասէր գիտնականին տեղեկութիւնները արդարացի հաւատք կը ներշնչեն: Անոնք յեղաշրջիկ նշանակութիւն ունեցան, մանաւանդ 1921–ին Պէռլին կայացած այն դատավարութեան ժամանակ, երբ գերմանական դատարանը արդար վճիռ արձակեց Սողոմոն Թեհլիրեանի նկատմամբ: Դատարանին մէջ փայլուն ճառով հանդէս եկաւ Լեփսիուս, որու հրապարակած նիւթերը մեծ վստահութեամբ օգտագործած է նաեւ մեր ժողովուրդի նուիրեալ բարեկամ Ֆ. Նանսէն:

Մահէն չորս ամիս առաջ հայասէր գիտնականը Փոցտամի գեղեցիկ պալատներէն մէկուն մէջ հիմնեց հայ – գերմանական գիտական ակադեմիա, որու նպատակն էր հաւաքել եւ հրատարակել 1895 — 1920–ի իրադարձութիւններուն վերաբերող փաստաթուղթերը: Խիզախ գործիչը վախճանեցաւ 1926 Փետրուար 3–ին: Այս տարի, Փետրուարին, Գերմանիոյ Հալլէ քաղաքին մէջ նշուեցաւ անոր մահուան վաթսունամեակը: Աշխարհի տարբեր վայրերէն հաւաքուած բազմաթիւ գիտնականներ հանդէս եկան զեկուցումներով: Իտալիոյ Մերանօ քաղաքին մէջ անոր աճիւնին վրայ կանգնեցին Հայաստանէն տարուած բարձրարուեստ խաչքար մը:

Այժմ Հալլէի մէջ կազմակերպուած է լեփսիուսագիտական կեդրոն, որուն կ'աջակցին նաեւ Հայաստանի գիտնականները: Կեդրոնը ունի թանգարան, ուր հաւաքուած են եւ կը հաւաքուին նորանոր նիւթեր: Լեփսիուսի աղջիկները թանգարանին տրամադրած են գիտական մեծ արժէք ներկայացնող վաւերագրեր: Կեդրոնը հրատարակութեան կը պատրաստէ համապատասխան ժողովածուներ:

Թանգարանի կազմակերպիչն ու լեփսիուսագիտական հետազօտութիւններու ղեկավարն է Հայաստանի եւ արտասահմանի մէջ բազմիցս հանդէս եկած գերմանացի գիտնական Հերման Կոյց, որու խօսքերով ալ կ'ուզենք աւարտել մեր յօդուածը. «Տոքթ. Լեփսիուսի կեանքը կարելի է դիտել որպէս իր ժամանակակից հայ ժողովուրդի պատմութեան մասը...: Ան կը պայքարէր յանուն հայ ժողովուրդի ազատութեան եւ կը հաւատար անոր վերածնունդին, որու սկիզբը տեսնելու բախտը ունեցաւ անձամբ: Անոր կեանքը կարելի չէ դիտել հայ ժողովուրդի ողբերգութենէն մեկուսի...: Լեփսիուս մէկն էր այն հազուագիւտ պայծառ անձնաւորութիւններէն, որոնք մռայլ իրականութեան մէջ յոյս կը ներշնչէին այնպիսի ապագայի մը, երբ ազգախումբերու կամայականութիւններուն այլեւս զոհ պիտի չերթան ամբողջ ժողովուրդներ»:

«ՄԱՐՈՒԹԱՅ ՍԱՐԻ ԱՄՊԵՐԸ»

Հեղ. ՄՈՒՇԵՂ ԳԱԼՇՈՅԵԱՆ

Շահեկան գիրք մը ստացայ վերջերս, լոյս տեսած Հայաստան, որով խորհրդահայ ուղղագրութեամբ, վերհրատարակուած Լիբանան, Անթիլիասի Կաթողիկոսարանի տպարանը, խմբագրութեամբ Վարուժան Ծ. Վարդապետ Հերկելեանի, մաշտոցեան ուղղագրութեամբ: Կողքի նկարը Մարաթուկ Սարը եւ մեծ ծառը գեղազարդուած արուեստագէտ Յ. Շիրազէ:

Հատորը դասական ուղղագրութեամբ հրատարակելու առթիւ Վ. Ծ. Վարդապետ Հերկելեան կը գրէ թէ, «որպէսզի իբրեւ «մասունք Հաղորդութեան» բաժին դառնայ մեր Սփիւռքի սերունդներուն: Հրատարակութեան կնքահայրութիւնը սիրայօժար ստանձնած է երկրաչափ Գեղամ Շիրանեան»:

Հայաստանեան ուղղագրութեան հարցը տագնապալի բնոյթ առած է տարիներէ ի վեր:

Մէկ լեզու երկու ուղղագրութիւն:

Կարելի է մտածել թէ խորհրդահայ ընթերցողին համար ալ թերեւս օտար թուի դասական ուղղագրութիւնը, տարիներէ ի վեր վարժուած ըլլալով իր «սխալագրութեան»:

Այս ըսել չէ թէ սփիւռքահայ ընթերցող գիրք մը կամ թերթ մը չուզէ կարդալ լոկ ուղղագրութեան պատճառաւ: Կը կարդայ, կ'ըմբռնէ եթէ լաւ գրուած է արձակի կամ բանաստեղծութեան արժէքաւոր հեղինակի մը կողմէ: Սփիւռքահայ ընթերցողը այլեւս վարժուած է սրբագրել մտովի, կամ չտեսնելու զարնել փոխուած գիրերը:

Բացի մամուլէն, որ որեւէ Հայաստանեան գրուածք կը վերածէ մաշտոցեան ուղղագրութեան:

Լեզու մը ունի իր սեփական կեանքը, ծագումը, յառաջընթացը եւ հաստատումը: Այսօրուանը կը բացատրուի անցեալով Հայերէն բառի մը ստուգաբանութեան համար կը դիմենք մեր ոսկեդարեան գրականութեան, որ մայր երակն է եւ ամուր մնացած արեւելահայ թէ արեւմտահայ գրականութեան մէջ:

Մարութայ Սարի ամպերու հեղինակը Յովէփ Մանուկեան գրչանունով Մուշեղ Գալշոյեան ծնած է Հայաստան Թալինի շրջանի Կաթնաղբիւր գիւղը 1933–ին: Նախ աշխատած է այդ շրջանի տնտեսական մարզին մէջ, աշխատակցելով միեւնոյն ատեն թերթերու, մանաւանդ «Գարուն» ամսագրին: Հետեւած է Մոսկուայի Մաքսիմ Գորկի գրականութեան հիմնարկի բարձրագոյն դասընթացքին: Եղած է վարիչ Հայաստան հրատարակչութեան գեղարուեստական խմբագրութեան: 1973–ին իր «Բովտուն» վէպը արժանացաւ Խորհրդային Գրողներու Միութեան առաջին մրցանակին: Ունի հրատարակուած «Զորի Միրօն», «Կռունկ», «Ընծայագիր», «Ծաղկած քարեր»: Մուշեղ Գալշոյեան 1980–ին զոհ կ'երթայ ողբերգական արկածի Կաթնաղբիւրի մօտ:

Հեղինակին կեանքը, միտքերը, ապրումները կ'արտացոլան իր պատմուածքներուն մէջ: Երբ կը կարդաս «Մարութայ Սարի Ամպերը» միտքդ ինքնաբերաբար կ'երթայ Համաստեղին, յայտնի գրագէտ գեղջկական կեանքէ առնուած պատմուածքներու: Համաստեղի տիպարները ապրած են Եղեռնէն առաջ եւ վերջը: Մ. Գալշոյեանի տիպարները առաւել կ'ապրին Խորհրդային – Հայաստան: Նոր միջավայրի, մանաւանդ նոր կարգուսարքի մէջ:

Գիրքին մէջ, ծերունիներ են առհասարակ անոր տիպարները, որոնք իրենց երիտասարդութիւնը ապրած են Սասուն, Մարութայ սարի ստորոտը, իսկ կեանքին երկրորդ մասը Խորհրդային Հայաստան: Անոր տիպարները շատ յաճախ կ'ապրին պատրանքներով: Հինի վերյիշումով կ'ապրին ներկան, տեսակ մը թափառական անձնաւորուած ամպեր, մշուշապատ:

Քանի մը պատմուածներու ուրուագծերը գաղափար մը կուտան հեղինակին շօշափած նիւթերու մասին, որոնք այլազան են:

«Էս հին ու նոր օրեր»ու պատմուածքին մէջ, քանի մը հարց – պատասխանով հեղինակը կուտայ Պապին հոգեկան ապրումը եւ մտմտուքը:

Անոր թոռները մէկիկ – մէկիկ կ'անցնին առջեւէն ըսելով.

– Պապի՛, քո Նոր Տարին շնորհաւոր.–

– Գառներն ո՞վ կը քշէ, Աշոտ:

Աշոտ թէ թոռին անունն է եւ թէ Սասունի իր գառնարածին:

– Ի՛նչ գառներ, պապ չունինք, ձմեռ է, Նոր Տարի է.

– Էս մամռոտ օրեր, անկուռ ու անխորհուրդ ապրիք, կ'ըսէ Պապին.

– Մուշեղ, աշխարհ խաղա՞ղ է.

– Խաղաղ է, խաղաղ.

– Մեր երկրի կողմէն թփանքի ձայն չի՞ լսուիր.

– Խաղաղ է, պապ, խաղաղ.

– Մուշեղ, այս տարի Ծովասարի արտերն ի՛նչ ցանենք գարի՞ թէ դիլի.

Ծերուկները չեն մոռնար իրենց խորհրդանշան Մարութայ Սարը, անով կ'երդնուն, սրբազան սարն է, Սուրբ Մարութայ սար է, օգնութեան հասնող Մարութայ սար է, վկայ Մարութայ սար է:

Պատմուածքի մը մէջ մահամերձ է Դաւօն, ան կանչել կուտայ իր համերկրացիները, սարի ընկերները.

– Կը յիշէ՞ս, Պչուկ ցիցքարի կախները: Ո՞ւր էր Անդրանիկը, ինչո՞ւ չամրապնդեց ձախ թեւը: Երբ գիւղ մտանք յթուած չէր գիւղը, գիտէին որ Անդրանիկ Փաշի բանակն է հոն մտողը եւ կ'աւելցնէ, երբ Դաւօն մեռնի դիմ ձեռքեր չխաչէք, թող բաց մնան:

Պատրանքի զոհ Օհան կ'երազէ երկիր երթալ, իր ողորմածիկ հէրը կը կանչէ, Ծովասարն է, կը կանչէ, խուրջին բերէք կը պոռայ:

Պատրանքի մը զոհ է նաեւ Խալէն, ուրիշ պատմուածքի մը մէջ: Ամբարը ցորենով կը լեցնէ բերնէ բերան: Ջուլ ու փալասով ծածկելէ ետք, կը ծեփէ, սալքարը կը դնէ բերանը: Առատ բերքի տարի է, կը մտածէ, նաեւ կոլտնտեսութիւնը բերք է բաշխելու չորս քիլօ աշխօրի (չորսը ականջին հասաւ) ուրեմն գերդաստանի աշխօրերը ... կը հաշուէ առնելիքը եւ ծախսելիքը: Երկուքուկէս հաշուապահէն: Կը հայհոյէ Հիթլերին որ պատճառ եղաւ որպէսզի իր երեք տղաքը զինուոր տանին: Մէկը միայն ամուսնացած էր, անոր կնոջ հագուստ պէտք է առնել, նաեւ ունի հասած աղջիկ, անոր ալ, իր պատուին համար երկար ատենէ ի վեր հագուստ չէ առած, երախաներուն համար կօշիկ պէտք չէ, ինք տրեխ կը կարէ: Այսպէս տարի չէ եղած համ առատութիւն, համ յաղթութիւն, բայց լաւին կը յաջորդէ գէշը. փորձանք մը կայ, կը մտածէ: Յանկարծ հեղեղ է ականջին կը հասնի. ու խելքը կորսնցուցած տուն կը վազէ: Տնեցիները կը փութան ամբար, կը հաստատեն որ երբեք հեղեղ չէ եղած, այլ կապոյտ երկինք, պայծառ արեւ: Հեղեղ բառը ստեղծեր է իր մէջ մտապատրանք:

«Գինարբ ծաղիկ»ը որքա՛ն կը յիշեցնէ Նարդունիի «Մուշմուլա» պատմուածքը:

Դաշտին մէջ Բարսեղ քեռին ծաղիկ մը կը տեսնէ:

– Դու գինարբ ծաղի՞կն ես, կը հարցնէ, գլխով այո՛, կ'ըսէ ծաղիկը. ուրեմն դուն չզգացի՞ր: Փունջ կը կապէ, երկրից ծանօթ է եկեր ըսելով տուն կը տանի: Այո՛, կը հաստատէ կինը, ինչպէ՞ս եղեր է որ հոս ալ բուսեր է: «Չէ աշխարհում ոչինչ չի փոխուելու...» կ'ըսէ Բարսեղ քեռին:

Այս ծերուկները ծանօթ են հայկական նորագոյն պատմութեան: Կը յիշեն Գէորգ Չաուշը, կռիւները, Աղբիւր Սերոբը որ մեռնելու իրաւունք չունէր, սպաննեցին նենգութեամբ: Մէկը հազարի դէմ էր, մեր տղերքը հէքեաթային, հերոսական առասպելական էին, որովհետեւ կար յոյսը որ չէր մեռներ սերունդէ սերունդ: Այս ամէնի արդիւնքը մշուշով լեցուած աւերակներ ... կ'ըսեն:

Զաւեշտականը եւ հիւմորն ալ նիւթ են Մ. Գալշոյեանի պատմուածքներուն մէջ:

Կորսուած ձեռնոց մը փնտռելու համար Հերօ կը քրքրէ Գեւոյի անասնակերը, չոր խոտերը եւ կը փորձուի դարմանէն պարկ մը թռցնել:

– Ձորից ժողովեցի բերի, կ'ըսէ կնոջը, որ չհաւատալով պժուել է կ'ըսէ կինը: Հերօ կը տեսնէ որ խումբ մը տղաք կը զուարճանան վարչութեան գրասենեակին առջեւ: Անոնց մէջն է վարորդ Անդրուշը, եւ բոլորը ձեռք կ'առնեն Հերօն որուն կ'ըսեն թէ կոլտնտեսութեան վարչութիւնը նիստ կը գումարէ. –

– Ինչի՞ մասին կը հարցնէ Հերօ.

– Քո դարմանի հարցն են քննում: Քո երկրացի Միսաքը կ'ըսէ թէ ամօթ չէ՞: Հերօ կը պատմէ թէ ինչպէս երկրի մէջ Մարութայ գաղթէն իրենց ուզածին չափ կ'առնէին չոր խոտերը. Անդրուշ կը մտնէ – կ'ելլէ ժողովարահ լուր բերելու զոզահար Հերոյին, միեւնոյն ատեն կ'ըսէ, հոգ մի ըներ մենք քեզ կը պաշտպանենք: Վարչութեան նախագահ Դա-

ւիթեան կ'ըսէ թէ մեծ մարդ է, արել է, արել: Եթէ քեռի Հերօն այդքան նեղն է պէտք է օգնել:

– Աստուած ողորմի իր հօր, կ'ըսէ, Հերօ ու ժողովարանէն ներս կը մտնէ, ուր ո՛չ ոք կայ: Բոլորը կը սկսին ծիծաղել Հերօն ալ քահ – քահ կը խնդայ ըսելով թէ երկրէս ելլելէս ի վեր այսքան չէի ծիծաղել:

Թող ներուի ինծի պզտիկ տպաւորիչ վերյիշում մը ընել որ արթնցուց մէջս «Մարութայ Սարի Ամպերը»: 1969–ին քրոջս՝ Լէօլա Սասունիի հետ ժամադըրւեցանք Երեւան. ան Պէյրութէն, ես Փարիզէն: Քոյրս սրտի հիւանդութիւն ունէր, բայց բժիշկներու արտօնութեամբ համբայ կ'ելլէ ըսելով թէ եթէ պիտի մեռնիմ թող Հայաստանի մէջ մեռնիմ (Պէյրութ վերադարձէն տասը օր ետք մահացաւ):

Երբ Արագածի Սասունցիները կ'իմանան որ Կարօ Սասունիի կինը Հայաստան է եկած, կուգան Արմենիա պանդոկ, եւ ինքնաշարժով Լէօլան եւ զիս կը տանին Թալինի շրջանը գիւղ մը: Ճամբու ընթացքին ցոյց կուտան Բիւրականը, Ուջան, ուր կը գտնուի Անդրանիկի ինքնատիպ եւ արուեստի գործ յուշարձանը, խրոխտ գլուխ դուրս ելած է յղկուած ժայռակոյտէ մը: Անոր աչքերը սեւեռած են հեռուն, հեռուն:

Քիչ ետք գիւղն ենք: Նոր պզտիկ բնակարանի մը առջեւը ծաղիկներով զարդարուած կանանչ պարտէզ մը, իսկ խոհանոցին թոնիրին մէջ եփուած գառնուկը կը սպասէ հիւրերուն: Արագածի Սասունցիները մէկիկ – մէկիկ կը մտնեն տունէն ներս բարեւ մը ըսելու: Ճաշասեղանին խօսք կ'առնեն քանի մը հոգի: Թամադան (նմանցնելով գիրքին մէջի նկարին կարծեմ Մուշեղ Գալշոյեանն էր) խօսք կուտայ ամէնէն ետք սեղանին մէկ անկիւնը նստած լռակեաց գլխիկոր ծերունիի մը Մարութայ Սարի մարդ – ամպի մնացորդաց մը, որ ոտքի կ'ելլէ: Սեղանակիցները անհամբեր կը սպասեն ըսելու գինք: Բայց ամենքեւ էր որ խօսերը կը չարչարէին զինք ու փոխանակ խօսքի, արցունքի խոշոր կաթիլներ սկըսան հոսիլ այտերէն վար, յուզելով բոլորը:

«Նստէ, Պապի նստէ...» կ'ըսեն ու տըխուր կը մտածեն...

Մուշեղ Գալշոյեանի պատմուածքներուն ծերունիները կը խօսին իրենց բարբառով – մէջ լեզուին ոսկոր չկար, Ջիմ խօսքը եւայլն. Մուշեղ մեծցած է Հայաստան, սակայն Սասուն ազրածի մը չափ տեղեակ է Սասունի թէ բարքերուն, թէ պատմութեան: Օժտուած գրագէտ ունի առհուն գրիչ, պատկերալից ոճ, հաճելի հիւմըր, սրամտութիւն, որոնք չահեկան կը դարձնեն պատմուածքները: Անոր սիրելի նիւթերն են Սասունցիներու անցեալի կեանքը, տեսակ – տեսակ պատրանքները, հայրենասիրութիւնը:

326 էջերէ բաղկացած հատորը կը փակեմ զգալով որ ունեցար հաճելի գրական վայելք մը, ապրեցար տաքուկ մըթնոլորտի մէջ գոհունակութեամբ:

Մ. ՄԱՆՆԻԿ

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆ

Մօտ բաւա մը չու քի մէջ ձգած է «մոռցուած պատերազմ»ը որ տարիներէ ի վեր դէմ յանդիման հանած է Պաղտատի զօրքն ու իրաքեան Քիւրտիստանի քիւրտ հայդուկները: Հակառակ անոր որ շատ չի խօսուիր այս մասին, արիւնալի եւ անխնայ կռիւներ տեղի կ'ունենան այս երկուքին միջեւ եւ իրաքեան Քիւրտիստանի լայնածաւալ շրջանները անցեալ Մայիսամիսէն ի վեր կրակի ծով դարձած են, իրաքեան ռմբակոծումներու պատճառաւ: Ամէնէն աւելի վնասուած մասերէն է Թալապանիի բերդ նկատուած հիւսիսարեւելեան շրջանը:

Թալապանիի «Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութիւն»ը որ 1983–ի վերջաւորութեան հակառակ քրտական միւս շարժումներու կարծիքին Սատտամ Հիւսէյնի հետ հաշտութեան բանակցութիւններ վարած էր, այսօր գլխաւոր թշնամին դարձած է պաշտական վարչաձեւին:

Բանակցութիւններու ձախողութիւնը 1985 Յունուարին, Պաղտատի անգլէզուութեան հետեւանքով, հիմնապէս ձեւափոխած է իրաքեան Քիւրտիստանի մէջ ուժերու հաւասարակշռութիւնը:

1986 Հոկտեմբերին Թալապանիի հետեւորդները առաջին անգամ ըլլալով կը գործակցէին Իրանի փաստարաններուն հետ, ու Քէրքիւքի քարիւղի հաստատութիւններուն դէմ քոմանտոյական արարք մը կ'իրականացնէին: Հետզհետէ Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութիւնը սկսաւ մօտենալ իր մրցակից կազմակերպութեան՝ Քիւրտիստանի Ժողովրդավար կուսակցութեան դիրքերուն, որ մօտիկ կեցուածք մը կը ցուցաբերէ Թեհրանի իշխանութեան:

Քիւրտիստանի կէռիլլայական գոյութիւնը այսպէսով պաշտօնապէս դաշնակից կը դառնար Թեհրանի: Կորուստներու օրէ – օր աւելցող թիւը տեսնելով, Պաղտատ սկսաւ ռմբակոծել Քիւրտիստանը, որպէսզի Փէշմէրկաները տեղացի բնակչութեան նեցուկը չկարենան վայելել: Հարիւրաւոր գիւղեր ու բնակավայրեր, որոնք գլխաւոր ճանապարհներու երկայնքին կը գտնուէին կանոնաւոր ռմբակոծումներու թիրախ դարձան: Իրաքեան զօրաբաժիններ յայտնի անզգութեամբ կը վարէին իրենց կործանիչ գործողութիւնները, երբեմն տեղահանելով բնակչութիւնը, երբեմն ալ քշելով անմարդաբնակ, անջրդի շրջաններ:

Այս բոլորը սակայն, որոնց գլխաւոր նպատակն էր ճամբաներու ապահովութիւնը, չյաջողեցան պատուար կանգնել քրտական շարժումներու, որոնք զօրավիգ ունէին Իրանի օժանդակութիւնը: Աւելի գէշ, անոնք չյաջողեցան նաեւ յուսալքել քիւրտ բնակչութիւնը, եւ Փէշմէրկաներու շարքերը օրէ – օր խտացան:

Կիրարկուած ճնշումներու աճուրութիւնը եւ յատկապէս ապարդիւն մնալը, բուռն քննադատութիւններու տեղի տըւին իրաքեան ղեկավար դասակարգին միջեւ: Անոնք կ'առաջարկէին նոր, «աւելի մարդկային» ռազմավարութիւն մը, քրտական ապստամբութեան առաջքն առնելու համար: Նոյնիսկ խօսուեցաւ կառավարական «մանր տագնապ»ի մը մասին, երբ Իրաքի փոխ – նախագահը քաշուեցաւ հանրային կեանքէն, լուռայնս չեշտելու համար իր անհամաձայնութիւնը: Կարգ մը տեղեկութիւններու համաձայն, պաշտօնազրկուած է քրտական շըրջաններու պատասխանատուն, որ մէկ զարմիկն էր Ս. Հիւսէյնի:

Քրտական ճնշումներու զուգահեռ, ապահովութիւնը օրէ օր, տարիճանաբար ցնցումներ կրեց երկրին միւս շրջաններուն մէջ, յատկապէս Պաղտատ, ուր Օգոստոս ամսուն, ականուած ինքնաշարժերու պայթումներ պատահեցան, որոնցմէ մէկը պատճառ եղաւ քսան հոգիի մահուան: Ինչպէս սովորութիւն է այս արարքները թէեւ վերագրուեցան իսլամական կազմակերպութիւններու, սակայն ժողովուրդին մէջ շրջող տարաձայնութիւններու համաձայն անոնք գործն էին քիւրտ վրէժխնդիր զինուորեալներու:

Անփութութեամբ ամբաստանուելով պաշտօնազրկուեցաւ Ներքին գործոց նախարարը: Նոր նախարարին կը վիճակի դժուարին պարտականութիւնը՝ ապահովութիւնը վերահաստատելու Պաղտատի կարգ մը շրջաններուն մէջ, յատկապէս գիշերաբնակներու թաղերուն մէջ, որոնք ապաստանարան են օրինազանցներու եւ յատկապէս Քիւրտերու: Ոճրային արարքներու յաճախականութիւնը մեծ համեմատութեամբ աւելցած է հոն, մանաւանդ երբ զգալի նուազում արձանագրուած է ապահովութեան ուժերու քանակութեան մէջ, 40 հազար ոստիկաններու ճակատ մեկնումով: Անոնք ճակատ ղրկուած են 1987–ի սկիզբին, դիմագրաւելու համար Պասրայի վրայ կատարուած իրանեան յարձակումները: Այդ թուականէն ի վեր վերոյիշեալ շրջանը, որ աւելի քան մէկ միլիոն բնակչութիւն ունի, կ'ապրի գրեթէ միշտ լուսարդել կիրարկելով:

Քաղուած՝ «ՄՈՆՏ»էն

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

ՄԱՐ ՏԷԼ ՓԼԱԹԱՅԻ

ՀԱՅԿ. ԳԱՂՈՒԹԸ ՕԺՏՈՒԱԾ Է ԿԱԼՈՒԱԾՈՎ ՄԸ

Հարաւամերիկեան երկիրներէն՝ Արժանթինը, բացառիկ այն երկիրն է, որ ծանօթ է ծովեզերեայ իր շրջաններով, հարուստ լեռներով, գետերով ու լիճերով, որոնք զարկ կուտան ներքին թէ արտաքին զբօսաշրջիկներու մեծածաւալ շարժումին:

Ծովեզերեայ նման գեղեցիկ շրջան մըն է նաեւ Պուէնոս – Այրէսէն 400 քիլոմեթր դէպի հարաւ գտնուող Մար տէլ Փլաթա կոչուող քաղաքը, ուր ժամանակի ընթացքին հաստատուած են աւելի քան երկու հարիւր հայ ընտանիքներ, որոնք կրցած են բարեկեցիկ կեանք մը ապահովել շնորհիւ իրենց աշխատասիրութեան, ընդունակութեան եւ նախաձեռնող ոգիին:

Սակայն Հայերը գիտակից էին այն իրողութեան, որ զրկուած ըլլալով սեփական ակումբէ մը, անկարելի էր իրենց զաւակներուն տալ հայեցի կրթութիւն: Վերջին ամիսներու ընթացքին եղած կարգ մը խորհրդակցական հանդիպումներէ ետք որոշուած է կազմել ժամանակաւոր գործադիր մարմին մը, խանդավառ եւ հաւատաւոր անձերով, որոնք ունին հանրային կեանքի փորձառութիւն:

Գործադիր մարմինը լծուած է աշխատանքի եւ Սեպտ. 25–ին ստորագրած է կալուածի մը գնումի պայմանագրութիւնը: Կալուածը 225 քառակուսի մեթր հողաշէնքով շէնք մըն է: Այս ձեւով Մար տէլ Փլաթայի հայկական փոքրիկ գաղութը կ'ունենայ իր «Հայ Ազգային Տուն»ը, զայն օժտելով ամէն յարմարութիւններով եւ դարձնելով հայապահպանման կեդրոն մը:

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի Անիէռ, Պուա – Քոլոմպի մասնաճիւղին կազմակերպած թէյասեղանը՝ Կիրակի, Հոկ. 18–ին, ժամը՝ 16ին, Սանթրը Ռոպէր Լա Վէրնեի կոկիկ և ծաղիկներով զարդարուած մաքուր սրահին մէջ, յաջող անցաւ, խանդավառ մթնոլորտի մէջ, շնորհիւ երիտասարդ խաչուհիներու անձնուէր ջանքերուն:

Տիկին Հէքիմեան՝ Վարչութեան անունով հաւաքոյթը բացուած յայտարարելէ վերջ, կը յայտնէր որ շատ հաճելի է այսպիսի հանդիպումներով զիրար ճանչնալ եւ ուրախ ժամանց ընել՝ խօսելով, երգելով, արտասանելով եւ խմբերգներով:

Ապա՝ Հրաւիրեց իր երեք զաւակները՝ Մարի, Գէորգ եւ Ստեփան, որոնք իրենց քաղցր արտասանութիւններով եւ երգերով, ցոյց տուին հայերէն խօսող ընտանիքի մը օրինակելի կամքը օտար երկինքի տակ:

Երգչուհի՝ Անոյշ Եուրիթա Երեւանի Երաժշտանոցէն շրջանաւարտ, իր հայրենաշունչ երգերով ներկաները փոխադրեց հայրենի տուն, բազմաթիւ մեներգներով: Իսկ՝ Տիկին Աթմաճեան անկնկալ մը եղաւ Յ. Թումանեանէն եւ Ա. Իսահակեանէն առնուած հատրնտիր բանաստեղծութիւններու սքանչելի արտասանութիւններով:

Փոքրիկ Կառավարեան՝ Պետրոս Դուրեանէն, Սայաթ – Նովայէն, Հոխիմէ Վէզիրեան՝ Սիլվա Կապուտիկեանէն, Գ. Էմինէն, Գառնիկ Յովհաննէսեանէն կտորներ արտասանելով շրջանակը համեմեցին:

«Մայրիկ ազատ եմ Հայրենիք» խմբերգով վերջացաւ այս հայրենասիրական – ժողովրդական թէյասեղանը, որ ճոխ էր նաեւ ուտելիքներով – խմիչքներով, որոնք պատրաստուած էին Կարմիր խաչուհիներուն կողմէ: Շրջանի Կարմիր Խաչին անունով շնորհակալութիւններ՝ ներկայ հանրութեան եւ նուիրատուներուն:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

«ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՇՈՒՐՋԱՊԱՐ»

ՈՐԴԻ, ԱՆՈՒՆԸ՝ ՄԱՅՔԸԼ

Յ. ԿԱՐԱՊԵՏ

Հեռում, աղիւսաշէն տան մօտակայքում մի ստուեր շարժուեց: Գերեզմանապահն էր, որ երգի ձայն լսելով, դուրս էր եկել ստուգելու: Այս անգամ երգը բեկոր առ բեկոր թափւում էր ցած: Այդպիսով Մայքըլը իր հաւատարմութիւնն էր խոստովանում Կիւրեղին, որ նրան չի մոռանայ, եթէ նոյնիսկ Ամերիկայի ամենայայտնի դրօղը դառնայ: Սակայն այդ էլ պատրուակ էր: Փաստօրէն, Մայքըլ մենակ էր, շատ մենակ: Մնացել էր անընկեր, անապաւէն: Այն ինչ որ իր կեանքի կորիզն էր, հիմա չկար: Եկել էր իր մենութիւնը պատմելու:

– Ծօ կոռի՛ճ, կրակը սա պէս կը վառեն, – ասաց Կիւրեղը չափազանցուած աշխուժով բորբոքելով խարոյկը:

Մայքըլը ծխակալած աչքերով վեր նայեց պապի վիթխարի հասակին եւ մտածեց, որ Անդրանիկը անպատճառ Կիւրեղի նման հուժկու մարդ է եղել – խոխոյնքեր, ժայռոտ քիթ ու արծուային հայեացք: Խօսելիս գոռում էր նա, կարծես լեռներից վար չէր իջել: Խիտ դիմածների տակ միշտ էլ գաղտնի մի ժպիտ կար ծուարած, որը մերթ ընդ մերթ դէն էր վանում գորշ ամպերը եւ լուսաւորում աշխարհը: Վան Քորթլանդ այգու ամենից թէժ խարոյկը Կիւրեղինն էր: Այգին կրակապաշտների բազմանիստ բագինն էր վերածուել: Ամէն կողմից ծխի ու խորոված մսի հոտ էր բարձրանում: Ամէն Կիրակի, տուն – տեղ հաւաքած, Նիւ – Եորքի մթին կիրճերից ու քարայրներից Վան Քորթլանդ այգին էին հաւաքւում Հայերը, Իտալացիները, Յոյները, Լիբանանցիները, Սուրիացիները ու Արեւելեան – Եւրոպայի բազմազան ցեղերը: Երբեմն նաեւ հատ ու կենտ Իրլանդացիներ: Այգին բաժանւում էր ըստ ազգային խմբաւորումների: Հայերը սովորաբար գրաւում էին բարձունքները: Ամենից աղմկարարներն էլ Հայերն էին: Սեբաստիա, Խարբերդ, Էրզրում, Բիթլիս, Տիգրանակերտ ու Վան ձուլւում էին իրար՝ երգի, բարբառների, քրտինքի ու կերուխումի մէջ:

– Ծօ կոռի՛ճ, եկուր առնէ պարել սորվցնենք:

Կիւրեղը կանգնեց բացատում, մարմինը աղեղ, գլուխը երկնքում: Արեւի տակ պսպղում էր նրա պղնձագոյն դէմքը: Մի պահ ետք ուղղաձիգ շարք էին բռնել ընտանիքի անդամները, թուով տասնվեց: Մայքըլը ամուր կառչեց պապի գօտուց: Յանկարծ Կիւրեղը մէջքը ծռեց, ծնկերը կքեց, թաշկինակի ծայրով կօշիկները մաքրեց: Ապա մէկ մարդու պէս դեր – դաստանը զարկեց գետինը, մի քայլ յետ մի քայլ առաջ գնաց, ծառացաւ, կուրծքը դէմ տուեց անզօր տարերքին, առաջ խոյացաւ, թեքուեց աջ, ալիքի պէս շառաչեց ու նորից զարկեց գետինը: Գերդաստանին միացան այլ Սեբաստացիները, շարքը ուռճացաւ: Մայքըլի հայեացքը ընկաւ իր հօրաքրոջ՝ գեղատի Ալիսի թուխ վառուող դէմքին եւ զգաց, որ կեանքը յաւիտենական է, որ միշտ եղել են այս սիրելի դէմքերը: Շարքերը խառնուեցան, կանանց կրակոտ հայեացքները Կիւրեղին յառած: Սեբաստիան ապրում էր երկու աշխարհների արանքում, արեան կանչերով, հեռաւոր կշռոյթների հանգոյն, կրքով ու երգով: Սեբաստիան Կիւրեղն էր, քաջարի աշխարհ, որ եթէ ուզենան մէկ օրում հողին կը հաւասարեցնեն Բրոնքսը՝ Մանհաթանն էլ միասին: Մայքըլին թւում էր, թէ օրօրւում է մի անվերջանալի ճօճանակից, վառ գոյների փոթորիկ, կանացի սիրող յուռթի ստինքներ, տղամարդկանց սեւ, մազոտ բազուկներ, սոխի ծխախոտի ու քըրտինքի կծու հոտ:

Դիմացում մոխրագոյն էր, իսկ հեռւում մէգը մուգ կանաչի էր փոխուել: Խոնաւ երեկոն մտել էր Մայքըլի ոսկորների մէջ: Գերեզմանատան լռութիւնը վախ պատճառեց նրան: Ինչո՞ւ էր վախենում: Չէ՞ որ ննջեցեալներից զատ ուրիշ ոչ ոք չկայ: Նա գրպանից հանեց կիսաթօշնած մի բաղխտակ վարդ ու դրեց Կիրեղի գերեզմանի վրայ: Ձեռքով շոյեց պաղ քարը: Երգը այլեւս խեղդում էր նրան: Անհասկընալի հնչիւնները քանդում էին նրա ներսը: Այդուհանդերձ նա պիտի երգէր որպէս հաղորդութիւն, որպէս փրկութիւն: Նրա դէմքը ծամածռուեց, ծնօտը դողաց, լեզուն փակչեց քիմքին չորացած կաշուի պէս:

... Սուլթանը սարսափած, ճարը կտրուած,
Հազար ոսկի է գլխին խոստացած...

(Շար. 2)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Յարգելու համար յիշատակը Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանին նախկին տեսուչ եւ գործակից հայրերուն՝

Հ. ՍԵՐՈՎԲԷ ՎՐԴ. ԱԳԸԼԵԱՆԻ
Հ. ՅԱԿՈԲ ՎՐԴ. ՔԱՆԹԱՅԵԱՆԻ
Հ. ԲԱՐՍԵՂ ՎՐԴ. ՋԵՓԻՋԵԱՆԻ
Հ. ՆԻԿՈՂՈՍ ՎՐԴ. ՔԻՀԵԱՅԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ՝ Նորայր Երամեանի, Վահրամ Պարկիրճեանի, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի վարժարանիս մատրան մէջ, Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 31, ժամը 18–ին :

Սիրով կը հրաւիրուին հարազատներ, բարեկամներ եւ նախկին սաներ, ներկայ գտնուելու եւ մասնակցելու այս եղբայրական աղօթքին եւ հանդիպումին :

Յաւարտ պատարագի հոգեճաշ պիտի տրուի վարժարանիս ճաշարանին մէջ : Մասնակցիլ փափաքողները բարի ըլլան նախապէս տեղեակ պահել տեսչութիւնս :

(Հեռ. — 45 – 34 – 68 – 28)

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Նոյեմբեր 1, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հոգաբարձուներու, սարկաւագներու, դպիրներու եւ բոլոր անոնց որոնք ծառայած եւ սպասարկած են Ս. Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հովելեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյեմբեր 1, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ մէջ՝

ԶԱՐՈՒՀԻ ՀՈՎԵԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

Այս առիթով Տիկին Մառի Պէյլէրեան (Լոս – Անճըլըս) 300, Պր. Սերժ Հովելեան 2500 Ֆր. կը նուիրեն Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 2500 Ֆր. «Յառաջ»ին :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

ԼԻՈՆ. – Տէր եւ Տիկին Ճեպրայէլ Պահատուրեան փոխան ծաղիկի, Տիկին Արշալոյս Դատաւորեանի մահուան առթիւ, 500 Ֆ. կը նուիրեն ողբացեալին շատ սիրելի «Յառաջ»ին :

Զ. Սարեան իր քենիին՝ Մառի Սարեանի մահուան առթիւ 500 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէր վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) :

- ԱՅՑ -

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՄԲԱՆԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Նոյեմբեր 1, Կիրակի օր, յարգանքի եւ ոգեկոչման խմբական այց մը կու տայ Պանեէօ Փարիզէնի գերեզմանատունը, Հայ մտաւորականներու դամբարանին :

Այս առթիւ սիրով կը հրաւիրուին ողբացեալներու ընտանեկան պարագաները, գրողներ, արուեստագէտներ եւ հասարակութիւնը անխտիր :

Ծաղիկի զետեղումէն ետք չիմորհնէք եւ յարգանքի արտայայտութիւններ համայն անհետացած հայ մտաւորականներու յիշատակին :

Հաւաքուիլ՝ ժամը 15–ին Սիմըթիէռ տը Պանեէօ Փարիզէնի գլխաւոր մուտքին (Ավընիւ Մաքս Տորմուա) :

Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ :

Երթեւեկութիւն. – Փորթ տ'Օրլէանէն առնել թիւ 128 հանրակառքը եւ իջնել Սիմըթիէռ Փարիզէն կայանը :

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Նոյեմբեր 1, Ամենայն Սրբոց տօնին առթիւ, հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի մեզմէ անդարձ բաժնուած սիրելիներու եւ ի մասնաւորի բարերար՝

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ

եւ նորոգ հանգուցեալ Խաչիկ Տէր – Պետրոսեան (Տալտապանեան)ի եւ եկեղեցւոյս հանգուցեալ հիմնադիր, բարերար եւ հաւատացեալ ննջեցեալներու հոգւոց ի հանգիստ :

Այս առթիւ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԱՐԵԳԻՆ ՎՐԴ. ՊԷՔՃԵԱՆ

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·45–ին :
Պատարագ ժամը 10–ին :

Յաւարտ պատարագի եւ հոգեհանգստեան պաշտօնին, վարչութեան կողմէ գինեձօն :

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՏՕՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՍՐԲՈՑ ՀՆՈՑ ԵՒ ՆՈՐՈՑ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1

Եկեղեցւոյս վարչութիւնը կը ծանուցանէ մեր սիրեցեալ ժողովուրդին, թէ յառաջիկայ Կիրակի, Նոյեմբեր 1–ին եկեղեցւոյս մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս հանգուցեալ Բարերարներու, ծառայող եւ սատարողներու հոգիներուն ի հանգիստ : Կը կատարուի նաեւ մասնաւոր աղօթք եւ մաղթանք արեւշատութեան՝ եկեղեցւոյս ապրող բարերարներուն եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար :

Հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ հիւրաբար քաղաքիս մէջ գտնուող՝

ՏԱԹԵՒ ԵՊԻՍԿ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ
Առաջնորդ Պրազիլի Հայոց

իսկ հանդիսութիւններուն կը նախագահէ՝

ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ առաջնորդութեամբ՝ ղեկավար Խաչիկ Երլմազեանի :

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·00
Պատարագ՝ ժամը 10·00 :

COURS D'INITIATION A L'INFORMATIQUE

POUR LES ENFANTS DE 6 A 14 ANS

ENRICHISSEZ
VOS LOISIRS
INITIEZ-VOUS
A L'INFORMATIQUE

DU 2-11-87 AU 6-11-87

MATERIEL THOMSON

NANORESEAUX MO 5

\+

COMPATIBLE PC

Inscrivez-vous : Tél. : 43 - 81 - 01 - 72
ECOLE TEBROTZASSERE
1, bld. du Nord — LE RAINCY

SAMEDI 28 NOVEMBRE

A 20 HEURES

GRAND DINER DANSANT

dans les SALONS DU MERIDIEN
81, boulevard Gouvion Saint - Cyr — PARIS
au profit de

L'ECOLE SAINT - MESROP D'ALFORTVILLE

Pour réservation :
——— Mme. OUZOUNIAN : 43 - 76 - 35 - 91
——— Mme. SIMONIAN : 43 -68 - 42 - 04

Հ.Բ.Ը.Մ. – ՄԱՐՍԷՅԼ

ՃԱՇ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Վարչութեան Տիկնանց բաժինը, ճաշ մը կազմակերպած է, Կիրակի, Նոյեմբեր 22, կէսօրին, ժամը՝ 12·30–ին, Միութեան սրահներուն մէջ, ի նպաստ իր դպրոցին :

33, Cours Pierre Puget
13006 MARSEILLE

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել քարտուղարութեան՝

Հեռաձայն .– 91 – 37 – 75 – 97
կամ՝ Տիկին Ա. Ստեփանեանին՝ 91 – 79 – 30 – 34

MISE EN SCÈNE ET ADAPTATION — NAREK DOURIAN
PAROLES ET MUSIQUE. — NAREK DOURIAN

ASSISTANTE METTEUR EN SCÈNE: ETVARTA PAROUNAKIAN

DÉCOR ET COSTUMES: KARIM MEKHITIGIAN

RÉALISATION COSTUMES: CHOUCHANE TCHERPACHIAN

ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ

կազմակերպութեամբ՝

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԿԱՏԱԿԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Բեմադրութիւն՝ ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8, ԺԱՄԸ 15–ԻՆ

Salle Jeanne Arp — Clamart

Ի նպաստ Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ վերանորոգութեան.

Տոմսերը ապահովել Հոգաբարձութեան անդամներու եւ Եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ, Հեռ. – 46 – 44 – 28 – 52 :

Տոմսի գինն է՝ 100 Ֆր. եւ մինչեւ 14 տարեկան փոքրերը 40 Ֆր. :

ԱԷՆ – Թ'ԷԹԻԷՆ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Նոյեմբեր 1, Կիրակի, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, կը մատուցուի պատարագ :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա–Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի Սօսէ Մայրիկ մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Նոյեմբեր 2, Երկուշաբթի օր, ժամը 20·30–ին՝

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՅ ԱՐԻՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐԵՆՈՅՇՆԵՐՈՒ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ՝
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14–ին

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղական խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները. –

Կարապետ Չաքմաքճեանի մահուան առթիւ ընտանիքին կողմէ 500 Ֆ., Տիկին Մարի Ուսուսեան 200 Ֆ. :

Թագուհի Ղազարոսեանի (ծնեալ՝ Մէքճեան) մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մէքճեան 200, Ղազարոսեան ընտանիք 200, Տէր եւ Տիկին Մէքճեան եւ Նազիկ Մէքճեան 300, Տէր – Պօղոսեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Ժան Գասպարեան 100 Ֆ. :

Մարի Փափազեանի (ծնեալ՝ Թօփճեան) մահուան առթիւ՝ Ճգնաւորեան ընտանիք 100 Ֆ., Պր. Բարսաքօֆ 200 Ֆ., Պր. Կիւլեան 50 Ֆ. :

Գրիգոր Համամճեանի մահուան առթիւ՝ ընտանիքին կողմէ 200, Քաչուեան ընտանիք 50, Տէր եւ Տիկին Տէլանեան 200 Ֆ., Տօնապետեան ընտանիք եւ Տէր – Պօղոսեան 300, Տէր եւ Տիկին Շամահեան 100, Շահպազեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին տոքթ. Նահապետեան 100 Ֆ. :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
30

VENDREDI
30 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 16.607

Fondateur : SCHAVARCHE MISSAKIAN

63e ANNEE — No 16 607

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԲԻՒՐՈՅԻ ՆԻՍՏԸ

ԹԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՊԱՏԻԺՆԵՐ

ՆԱՅԻՐԻԻ ԵՒ ՎԱՐԴԵՆԻՍԻ

ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր· Կոմիտէի Բիւրօն իր վերջին նիստին քննարկած է կոլանտեսութիւններու, սովխոզներու եւ երկրագործական – արդիւնաբերական այլ ձեռնարկութիւններու կողմէ բերքահաւաքի աւարտումը արագացնելու եւ ձմեռուան նախապատ – րաստուելու հարցը : Մանրակրկիտ քըննութիւնները երեւան հանած են լուրջ թերութիւններ նշուած մարզէն ներս : Այս բիւրօն քննութեան առարկայ դարձուցած է վարիչներու ընտրութեան եւ տեղաբաշխման, կուսակցութեան շարքերը ընդունելութեան ընթացքին թոյլ տրուած խախտումներու եւ հովանաւո – րութեան վերաբերեալ Նայիրիի շրջանէն ստացուած նամակներու ստուգման արդիւնքները : Հաստատուած է, որ կուսակցութեան շարքերը առնուած են եւ ղեկավար պաշտօններու կոչուած «չըստուգուած, անբանիմաց, երբեմն ալ՝ պատահական մարդիկ» :

Այս հաստատումներու լոյսին տակ Բիւրօն Նայիրիի շրջանի Ա· քարտուղար Մ· Հայրապետեանը արձակած է իր պաշտօնէն եւ Կոմիտէին յանձնարարած «ուղղել սխալներն ու թերութիւնները» : Փոխարէնը Ա· քարտուղար ընտրուած է Ա· Մարգոյեան :

Միւս կողմէ, նոյն նիստի ընթացքին քննարկուած է բնակչութիւնը շինանիւթերով եւ շինարարական նորոգութեան սպասարկութիւններով ապահովելու վերաբերեալ կուսակցութեան եւ կառավարութեան որոշումներու անբաւարար գործադրութեան հարցը : Այս մարզէն ներս եւս գոյութիւն ունեցող թերութիւններու համար նկատողութիւն եղած է շինանիւթերու արդիւնաբերութեան նախարար Լ· Ղազարեանի, առեւտուրի նախարարի տեղակալ Վ· Թադեւոսեանի եւ Հայկական համագործակցականի վարչութեան նախագահ Լ· Ցակոբեանի : Իսկ Պետպլանի նախագահի տեղակալներ Վ· Աղաբաբով եւ Ա· Տէր – Խաչատրեան, առեւտուրի նախարար Ռ· Սուխուդեան, բնակչութեան կենցաղային սպասարկման նախարար Ռ· Վարդանեան, ինչպէս նաեւ փոխադրութեան նախարար Խ· Դրամփի – եան «խիստ նախազգուշացուած» են : Այս առթիւ առաջարկուած է Նախարարաց Խորհուրդին սահմանել յատուկ համակարգ մը, ապահովելու համար բնակչութեան պահանջները եւ սպասարկութիւններու պահանջներու լրիւ գոհացումը եւ բառնալու պիւրոկրատական խոչընդոտներն ու սահմանափակումները :

Վարդենիսի շրջանին մէջ եւս չեն պակսիր հարցերը : Հոն ալ շրջանի կոմիտէն գումարած է հերթական իր նիստը եւ Ա· քարտուղարի պաշտօնէն ազատ արձակած Մ· Գրիգորեանը, որ նշանակուած է Կեդր· Կոմիտէի գիւղատնտեսութեան եւ սնունդի արդիւնաբերութեան բաժնի վարիչ : Ա· քարտուղար ընտրուած է Ռ· Ենգոյեան, որ մինչ այդ կը վարէր շըրջանի կոմիտէի Բ· քարտուղարի պաշտօնը :

Հ· Ա·

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16 — 27)

ՍՓԻՒՌՔԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի մէջ, Հոկտեմբերի սկիզբը, գումարուած է «Հայ համայնքները արեւմուտքի եւ «Երրորդ աշխարհ»ի երկիրներու մէջ» գիտական նստաշրջանը, զոր կազմակերպած էին Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէն եւ Հայաստանի ակադեմիայի սփիւռքահայ համայնքներու պատմութեան եւ մշակոյթի բաժինը : Գիտաժողովի ընթացքին, որ առաջինն էր իր տեսակին մէջ, խորհրդահայ եւ սփիւռքի հայ մասնագէտները միաժամանակ քննարկած են Հայկական Սփիւռքի արդի զոյավիճակի տարբեր հարցեր :

Նստաշրջանին բացումը կատարելով Կարլէն Դալլաքեան նշած է նման ժողովներու անհրաժեշտութիւնը հայկական սփիւռքի գիտական ուսումնասիրութեան, Սփիւռք – Հայրենիք կապերու ամրապնդման մէջ, աւելցնելով որ նման ուսումնասիրութիւններ պէտք է կատարուին Հայաստանի եւ Սփիւռքի մասնագէտներու համատեղ ջանքերով :

Գիտաժողովի չորս նիստերու ընթացքին կարդացուած են 18 զեկուցումներ : Եդուարդ Մելքոնեանի «Հայ Սփիւռք· սահմանման եւ տիպաբանման հարցեր» զեկուցումը նուիրուած է Սփիւռքի ուսումնասիրութեան տեսական եւ մեթոդաբանական հարցերուն : Կարգ մը զեկուցումներ ցոլացուցած են Միացեալ — Նահանգներու եւ Քանատայի հայ համայնքներու պատմութիւնն ու արդի վիճակը : Ամերիկահայ անուանի պատմաբաններ՝ Քալիֆորնիոյ համալսարանի (Լոս – Անճըլըս) փրոֆ· Ռիչըրտ Ցովհաննէսեանի «Ամերիկահայ գաղութի գիմագրաւած նոր գրաւականները» եւ տոքթ· Ռոպըրթ Միրաքի «Հայ փոքրամասնութիւնները արեւմուտքի եւ Երրորդ աշխարհի մէջ· ամերիկեան փորձառութիւն» նիւթերու շուրջ զեկուցումներուն մէջ վերլուծուած են ամերիկահայ գաղութի անցած ուղին, անոր յետագայ գոյատեւման հեռանկարները : Սոֆիա Մանասէրեան ներկայացուցած է ամերիկահայ հայրենակցական միութիւնները : Մարիամ Տէր – Գրիգորեան ամերիկահայ գաղութի օրինակով վերլուծած է ազգային փոքրամասնութիւններու մասնակցութիւնը Միացեալ – Նահանգներու քաղաքական կեանքին : Վերջին տարիներուն Հայկական Սփիւռքի նկատմամբ աճող գիտական հետաքրքրութեան արտայայտութիւններէն էր Մոսկուայի ազգագրութեան հիմնարկի աշխատակից Նատալիա Դարագանի զեկուցումը՝ «Հայերու պատշաճեցումը Միացեալ – Նահանգներու մէջ եւ կրօնքը» նիւթին շուրջ : Քանատայի հայ համայնքի գործունէութեան տարբեր երեսները վերլուծած է Օնթարիոյ կրթութեան ուսումնասիրութեան հիմնարկի աշխատակից տոքթ· Ջապէլ Գաբրիէլեան, իր «Լեզուի պահպանումը եւ մշակութային հաւատարմութիւնը Քանատայի մէջ· հայկական փորձառութեան պատմական հեռանկարը» զեկուցման ընթացքին :

Խիստ այժմէական եղած են Նուբար Զալըմեանի «Լիբանանի հայ համայնքի զարգացման քանի մը հարցեր», Հմայեակ Մարտիրոսեանի «Մերձաւոր եւ Միջին – Արեւելքի երկիրներուն մէջ հայ համայնքներու իրաւական վիճակը», Ցովհաննէս Փահլեւանեանի «Իրանի կրօնական փոքրամասնութիւններու իրաւական վիճակը արդի հանգրուանին», փրոֆ· Հարոլտ Թադուչեանի «Հայերու ներգաղթը Միացեալ–Նահանգներ՝ Միջին–Արեւելքի երկիրներէն» նիւթերու շուրջ զեկուցումները :

Լա Վըրնի համալսարանի վարքային հոգեբանութեան ամպիոնի վարիչ տոքթ· Ցակոբ Տէր – Կարապետեանի զեկուցումը՝ «Հայկական ինքնագիտակցութեան փոփոխումը Լիբանան եւ Քալիֆորնիա» նիւթին շուրջ, շեշտած է կարեւորութիւնը Սփիւռքի զանազան գաղութներու համեմատական վերլուծութեան : Հետաքըրքրութեամբ ունկնդրուած են նաեւ տոքթ· Ջօհրապ Ղասապեանի եւ Համբարձում Ղազարոսեանի զեկուցումները, նուիրուած՝ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ հայ համայնքներուն, ինչպէս նաեւ Վարդգէս Համազասպեանի «Համառօտ ակնարկ Հայրենիքի եւ Սփիւռքի կապերու» զեկուցումը : Կարգ մը նոր եւ անվիճելի փաստեր պարունակած է Միչիկընի համալսարանի հայագիտական նորաստեղծ ամպիոնի վարիչ տոքթ· Գէորգ Պարտաքճեանի «Հայկական ցեղասպանութիւնը եւ Փաշիզմի գաղափարախօսութիւնը» զեկուցումը :

Նստաշրջանին ներկայացուած են նաեւ երկու զեկուցումներ՝ ազգային այլ փոքրամասնութիւններու վերաբերեալ : Մասնակիցները միահամուռ փափաք յայտնած են, որ նման գիտաժողովներ դառնան աւանդական :

ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ - CNCL - ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ - CNCL - ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ

ԸՍՏ ՈՄԱՆՑ ԱԼԻՔՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԲԱՇԽՈՒՄ ՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ Է

Անտրէ Սանթինի, վերջերս Հաղորդակցութեան պատուիրակ – նախարար նշանակուած, յայտարարեց թէ «Յանձնախումբը (խմ՝ Սէ – Էն – Սէ – Էլ) լաւ կը քալէ» : Գացած էր իր բարոյական նեցուկը արտայայտելու «13 իմաստուններուն» եւ այս առթիւ շեշտած է նոյնիսկ․– «Ձեր հաշուեկշիռը, որ հարկ եղածին չափ ծանօթ չէ, կ'արժեւորէ ձեր գործունէութեան խորութիւնն իսկ» : Այս հոգեխաղաց խօսքերը շատ բան չեն փոխեր անշուշտ, բացի զիրար մխիթարելէ : Միշէլ Տուպայի մեղադրանքի տակ առնուելէն ետք, 2 նորութիւններ կային Հինգշաբթի օր : Մէկը կը վերաբերի «քաւութեան նոխազը» նկատուած՝ Փասքալ Վալերի – Ռատօ–ի, որու դէմ դատական տեղեկատուութեան ղիմեց առենակալաց Աւեանը (Փառէէ) : Մեղադրանքը կը վերաբերի «ազդեցութեան չահատակութեան» : Ինք, թէեւ իսկական իշխանութիւն մը չունէր, բայց գլուխն էր այն փոքրիկ խմբակին, որու պաշտօնն էր դիմումներու թղթածրարները զտել : Այլ խօսքով վճռական դեր խաղացող մը : Մանաւանդ, երբ նախագահ Տը Պռօյլ ուրիշ նորութիւն մը կը հրապարակէր աջին օր, պատասխանելով Իվ Մուրուզիի հարցումին : Կը յայտնէր որ ձայնասփիւռներու նոր արտօնութիւնները քուէարկութեամբ չեն շնորհուած ինչպէս կը կարծուէր, այլ «մէկ ամբողջական (կլոպալ) համաձայնութեամբ», ինչ որ ա'լ աւելի կը ծանրացնէ կացութիւնը, երբ ծանօթ է վերոյիշեալ պարագան, այսինքն «զտիչ յանձնախումբին» դերը… :

Ամէն պարագայի մէջ, ինչ որ ալ ըլլայ այս կնճռոտ հարցին ճակատագիրը, ազատ ձայնասփիւռներու կարգ մը պատասխանատուներ եւ այս հարցերուն ձեռնհասութիւն ունեցողներ կը խորհին թէ ալիքներու նոր բաշխում մը անխուսափելի է : Այս շրջանակները շատ չեն զարմանար Միշէլ Տուպայի մեղադրուելուն, մէկը նոյնիսկ (Ռատիօ – Լիպերթէ) կ'ըսէ թէ կարելի է միայն խնդալ, ուրիշներ աւելի խոհեմ են : Ուրիշ մը կ'ըսէ թէ Սէ–Էն–Սէ–Էլ–էն հրաժարիլը նուազագոյն չարիքն է այդ յանձնախումբին համար, բայց բոլորը համոզուած են, որ ինչ որ ալ ըլլայ Միշէլ Տուպայի հարցին ընթացքը (կըրնայ դատի հարկ չտեսնուիլ – ՌՈՌ լիէօ – · թէեւ չի կարծուիր որ դատաւոր Կրիլիէ ձեռքը պարապ ճամբայ ելած ըլլայ) ալիքներու նոր բաշխում մը պիտի ըլլայ : Այս առընչութեամբ արդէն, «Ազատ ձայնասփիւռներու ազգային դաշնակցութիւնը» (Էֆ – Էն – Էռ – Էլ) դիմում կատարած է որ հոգատար իշխանութեանց վերակառուցման միջոցներ ձեռք առնուին անմիջապէս եւ փարիզեան Էֆ–Էմ–ը վերաքննուի» :

Ոչ ոք «բան մը» կը գտնէ այս հարցաքննիչ դատաւորին, որ անբասիր մէկն է, ոչ աջ, ոչ ձախ կը նայի եւ գործը լաւ գիտէ : Անցեալի հարցաքննութիւնները միայն այդ կը փաստեն : Երբ Միշէլ Տուպա կը բողոքէ ըսելով որ դատաւորը զինքը մեղադրանքի տակ առած է նախքան զինքը լսելը, այդ կը նշանակէ միայն որ իրաւական հարցերէ շատ լաւ չունի : Հարցաքննիչ դատաւորը չի կրնար ունկնդրել վկայ մը, որու դէմ «յանցապարտութեան ծանր նշաններ կան» նախքան մեղադրանքի տակ առնելը :

Հակայարձակումը որու դիմեցին Տուպա եւ Յանձնախումբը կրնայ աղմուկ հանել, բայց դատաւորին դէմ եղած բողոքը, մեծ դեր չի կրնար խաղալ դատական շրջանակներուն մէջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ վիճակը շատ գէշ էր Հինգշաբթի օր եւ խուճապը մեծ է : Փարիզի մէջ, ժամէ ժամ տոլարն ալ կ'իյնար եւ ժամը 10–ին 5 Ֆր· 81–ի կը փոխուէր : Կը տոկայ գերմանական մառքը, որ ներկայ լաւագոյն տարադրամը կը մնայ : Անհրաժեշտ կը նկատուի որ Ամերիկա իր բացը զեղչէ, նուազի նաեւ գերմանական տոկոսը, որպէսզի տոլարը չշարունակէ իր անկումը, ինչ որ կը խախտէ միջազգային եւմտական շուկան :

ՌԸՆՕ–ի անանուն ընկերութեան վերածուիլը վաւերացուեցաւ Նախարարաց Խորհուրդին կողմէ : Այս կարգադրութեամբ Պետութիւնը կը հրաժարի 12 միլիառ փրանքի իր առնելիքէն, բայց կը մնայ ընկերութեան միակ բաժնետէրը : Ռընօ–ի ծնունդը հին է : 1898–ին է որ Լուի Ռընօ պզտիկ աշխատանոցի մը մէջ Պիյանքուռ, կը շինէ իր առաջին կառքը : Բ· Աշխարհամարտի նախօրեակին, Սըկէն կղզիէն, օրական 250 կառք հրապարակ կը հանուէին, բայց պատերազմը վրայ կը հասնի եւ թափը կը կոտրի : Լ· Ռընօ մեռաւ 1944ին, 1945ին Տը Կօլ հրամանագրով կ'որոշէ փոխել Ռընօի կառոյցը, անոր տալով ռեժիի բնոյթ, ինչ որ նախընթաց չունի հանրային սպասարկութեան մէջ : Ռընօ, խորհրդանիշ մը եղած է միշտ, ընկերային դետնի վրայ՝ օրինակ մը : Սենտիքայական հարցերու մեծ մասը հոնկէ ճամբայ ելած են : Ինչ որ կը կատարուի այսօր այն տպաւորութիւնը կը ձգէ ոմանց վրայ, որ Պետութիւնը կամաց – կամաց ծրագրած է Ռընօ–ն ալ ապազգայնացնել :

ԱՆՏՐԷ ՄԱՍՈՆ, դարուս մեծագոյն նկարիչներէն մէկը, մեռաւ 91 տարեկանին : Խորապէս դրոշմուած էր գերիրապաշտութեան շարժումէն, այն օրերէն, երբ հաստատուած ռիւ Պլոմէի աշխատանոցը, բազմաթիւ բարեկամներու կը միանար Անտրէ Պրըթոն, որ գնելէ ետք իր «4 էլէմաններ»ը, ուզած էր հեղինակը ճանչնալ : Նոյն օրը, մեռաւ ուրիշ նկարիչ մը՝ Ժան Հէլիոն, որ ծանօթ էր իբրեւ ռահվիրաներէն մէկը ֆրանսական վերացական արուեստին : 83 տարեկան էր :

ՍՓԻՒՌՔԸ ԻՐ ՀԱՐՑԵՐՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՎԵՐԱԲԵՐՈՒՄԸ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՊ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ - ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հ. – Լսեցինք որ այս ամառ Հայաստան հրաւիրուած էիք Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի կողմէ. կարելի՞ է գիտնալ թէ ի՞նչ նպատակով էր :

Պ. – *Ամէն ինչ սկսաւ ծրարով մը, որ կը պարունակէր Սփիւռքի համար նոր պատրաստուած եւ «Հայրենի աղբիւր» խորագրուած այբբենարանի մը մեքենագրուած ձեռագիրները: Կից նամակով մը, Կարլէն Դալլաքեան՝ Կոմիտէի նախագահը, կը բացատրէր թէ իր կազմակերպութիւնը Հայաստանի Լուսաւորութեան Նախարարութեան հետ համատեղ, որոշում ընդունած էր 1986 / 87–ի ընթացքին, սփիւռքահայ դպրոցներուն համար կազմել եւ հրատարակել նոր դասագիրքերու շարք մը, նկատի առնելով որ նախկինները վերաքննումի կարիք ունէին :*

Կապի Կոմիտէն անհրաժեշտ կը համարէր նոր դասագիրքերը կազմելու գործին մասնակից դարձնելու նաեւ սփիւռքահայ ուսուցիչները եւ լեզուի դասաւանդման մասնագէտները: Ատ այդ, կը խնդրէր ձեռագիրները քննելով, դիտողութիւնները եւ առաջարկները ներկայացնել Կոմիտէին :

Որպէս տարիներու հայերէնի ուսուցիչ, ինծի համար խիստ ուրախալի էր հաստատել թէ Սփիւռք – Հայրենիք կապերու պատմութեան մէջ, առաջին անգամ ըլլալով գիմում կը կատարուէր Սփիւռքահայ ուսուցիչներու կարծիքներուն՝ Սփիւռքի համար հայերէնի դասագիրք պատրաստելու գործին համար: Հակառակ այս յուսադրիչ երեւոյթին սակայն, «Հայրենի աղբիւր» այբբենարանի հետ ծանօթութիւնս վերջացաւ յուսախաբութեամբ, քանի որ գոնէ մեթոտական գետնի վրայ, նախկին այբբենարաններէն հիմնական տարբերութիւն մը չունէր :

Հ. – Կրնայի՞ք ձեր միտքը պարզել :

Պ. – *Այս նոր գործը, նախկիններուն նման, հայերէնի ուսուցման կը ձեռնարկէ գրաճանաչութեամբ: Հետեւաբար, կրնայ պատշաճիլ Սփիւռքի հայախօս երախաներուն, անոնց՝ որոնց մայրենի լեզուն հայերէնն է: Սակայն արեւմուտքի մէջ, շատ քիչ է թիւը հայախօս երախաներուն. մեր միօրեայ վարժարաններու աշակերտութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը օտարախօս է. ուստի, այդ աշակերտները հայերէնը պէտք է սորվին որպէս օտար լեզու, ճիշդ այն ձեւով ինչպէս կը սորվին գերմաներէնը կամ յունարէնը: Այս պարագային ուրեմն, կարելի չէ գրաճանաչութեամբ գործի ձեռնարկել. այլ անհրաժեշտ է առաջին հերթին լեզուն սորվեցնել, այսինքն հայերէնը հասկնալ եւ խօսիլ սորվեցնել. որմէ յետոյ միայն, կարելի է անցնիլ տառաճանաչութեան՝ երբ աշակերտը ի վիճակի է բուածը հասկնալու :*

Այս նկատողութիւններս նամակով յայտնեցի Կոմիտէի նախագահ՝ Կարլէն Դալլաքեանին եւ առաջարկեցի յանատարածք Սփիւռքը, գոնէ երկու լեզուական խմբաւորումի ենթարկել՝ հայախօսներ եւ օտարախօսներ: Առաջիններուն համար, օգտագործել փրոֆ. Աշոտ Տէր – Գրիգորեանի «Հայրենի աղբիւր» այբբենարանը իսկ միօրեայ վարժարաններու աշակերտներուն համար, պատրաստել յատուկ լեզուական ձեռնարկ, որ հայերէնը ուսուցանէ որպէս օտար լեզու. այսինքն առաջին հերթին աշակերտին սորվեցնէ լեզուին հիմնական կառոյցները եւ յետոյ անցնի գրաճանաչութեան: Այսինքն՝ բանաւոր լեզուէն սկսելով անցնիլ գրաւոր լեզուին, ինչպէս կ'ընեն արեւմուտքի մէջ վերջին քանի տարիներուն շատ տարածուած, լեզուի ուսուցման արդիական մեթոտները: Այդպիսով, յատուկ վերաբերում ցուցաբերած կ'ըլլանք փրկութեան կարօտ մեր օտարախօս երախաներուն :

Առաջարկս ընդունուեցաւ եւ երկրորդ նամակ մը կը յայտնէր արդէն որ Կոմիտէն որոշած է Սփիւռքի հայկական միօրեայ վարժարաններուն համար, յատուկ դասագիրք կազմել: Ատ այդ, խորհրդակցութեան կը հրաւիրէր սփիւռքահայ ուսուցիչներ: Այս կապակցութեամբ էր, ուրեմն որ հրաւիրուեցայ Հայաստան, ուր մեկնեցայ յլսուն էջնոց առաջարկ – նախագիծով մը :

Հ. – Ի՞նչպէս կը ներկայանայ ձեր այդ ծրագիրը :

Պ. – *Նոր լեզուական ձեռնարկը պիտի բաղկանայ մէկ ձայներիզէ որ կը պարունակէ իւրաքանչիւր դասի բնագիրը, եւ չորս պրակներէ. –*

Ա.– *Աշակերտի գիրքը՝ որ ամէն մէկ դասի նիւթը կուտայ նկարով եւ մէկ «բանալի» նախադասութեամբ, որուն օգնութեամբ պիտի կատարուին բոլոր լեզուական և հնչիւնաբանական աշխատանքները :*

Բ.– *Ընթերցանութեան գիրք :*

Գ.– *Գրաւոր եւ ձեռական վարժութիւններու տետրակ :*

Դ.– *Ուսուցիչի ուղեցոյց :*

Հ. – Ի՞նչ ընդունելութիւն գտաւ ձեր այս առաջարկած ծրագիրը, պատկան իշխանութիւններուն մօտ :

Պ. – *Արդիւնքը այն եղաւ որ մենք հոն կնքեցինք նախնական պայմանագիր մը, ծրագիրիս տպագրութեան համար: Վերջնական պատասխանը կը սպասեմ 1988–ի Մայիսին, երբ լրացած վիճակի մէջ, ձեռնարկը յանձնեմ Կոմիտէին: Եթէ, ինչպէս կը յուսամ, հաւանութիւն տրուի եւ տպագրուի, այլեւս մեծ քայլ մը առած կ'ըլլանք Տէր – Թոզիկեան մեթոտներէն դէպի արդիական ուսուցման ձեւեր: Որովհետեւ այլ կերպով կարելի չէ երախայ փրկել. երախան կը փրկուի գիտութեամբ :*

Հ. – Իսկ ուրիշ ուսուցիչներ կամ մասնագէտներ ալ հրաւիրուա՞ծ էին Հայաստան, դասագիրքերու այս խարցին կապակցութեամբ :

Պ. – *Երբ Հայաստան հասայ, հոն արդէն կը գտնուէին Ամերիկայի Հ.Բ.Ը.Մ. կեդրոնական կրթական յանձնախումբէն երկու տիկիններ՝ Արտեմիս Նազըրեան եւ Էլիա Տէր – Անդրէասեան: Անոնք եկած էին քննարկելու «Հայրենի աղբիւր» դասագիրքերու շարքը: Այդ տիկինները բազմաթիւ առաջարկներ ու փոփոխութիւններ մտցուցին այդ գործին մէջ եւ պէտք է ըսել որ թէ հեղինակը, թէ նկարիչը, թէ Լուսաւորութեան Նախարարութիւնը եւ թէ Մանկավարժական Ինստիտուտը սիրով ընդունեցան բոլոր առաջարկները: Այդ շարքը մօտ ատենէն պիտի հրատարակուի Ամերիկայի մէջ, Բարեգործականի միջոցաւ եւ պիտի տրամադրուի ամէնօրեայ վարժարաններու հայախօս երախաներուն :*

Հ.– Գիտենք որ դուք արդէն հեղինակն էք հայերէնի ուսուցման լսատեսողական մեթոտի մը, զոր կը կիրարկէք Շաւիլի միօրեայ վարժարանի աշակերտներուն, երկու տարիէ ի վեր: Անցեալ ամառ ալ, նոյն մեթոտը կիրարկեցի՛ք Վենետիկի Համալսարանի ամառնային դասընթացքներուն, չափահասներու եւ նոյնիսկ օտար ծագում ունեցող անձերու: Երկու պարագաներուն ալ գոհացուցիչ արդիւնքներ ձեռք ձգեցիք: Արդ, կրնայի՞ք ըսել թէ ի՞նչ տարբերութիւն կայ լսատեսողական ձեր մեթոտին եւ Հայաստանի պատուէրով Սփիւռքահայ միօրեայ վարժարաններու համար ձեր պատրաստած այս նոր ձեռնարկին միջեւ :

Պ. – *Գլխաւոր տարբերութիւններն են.–*

– Լսատեսողական մեթոտը կ'օգտագործէ լսատեսողական սարքեր. մինչ նոր ձեռնարկը կը սահմանափակուի ձայներիզով մը միայն.

– Լսատեսողական մեթոտը պատրաստուած է առանց տարիքի առանձնայատկութիւնները նկատի առնելու: Ամէն տարիքի համար է եւ նոյնիսկ օտարներու: Իսկ, նոր ձեռնարկը նախատեսուած է եօթնէն – տասը տարեկան երախաներուն համար եւ միօրեայ վարժարաններու պայմանները նկատի առնելով:

– Լսատեսողական մեթոտը կրնայ բոլորին տուները մտնել եւ հայերէն սորվեցնել, նոյնիսկ առանց ուսուցիչի :

– Լսատեսողական մեթոտը 1.200 բառի պաշար մը կուտայ, իսկ նոր ձեռնարկը միայն 300 բառ կը սորվեցնէ :

Հ. – Իսկ լսատեսողական ձեր մեթոտին հրատարակութեան աշխատանքները ի՞նչ վիճակի մէջ են :

Պ. – *Ինչպէս գիտէ՛ք, 1985 Դեկտեմբեր 14–ին ես այս մեթոտը հրապարակաւ ներկայացուցի՝ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Եպիսկ.ի նախագահութեան տակ հաւաքուած, հայերէնի ուսուցիչներու եւ հայերէնի ուսուցմամբ զբաղող կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու, բաց – դասաւանդութեան մը ձեւին տակ: Այսպէս, ներկաները կարելիութիւնը ունեցան անձնապէս հաստատելու թէ աշակերտները, մէկ տարուան դասաւանդութենէ յետոյ (քառասուն ժամ) կրնան խօսիլ, գրել եւ կարդալ 600 քերականական բառի սահմաններուն մէջ: Ի տես այս արդիւնքին, մեծ էր ներկաներուն խանդավառութիւնը:*

Այս ժողովը իր արձագանգները ունեցաւ ժողովուրդին եւ հայկական կազմակերպութիւններուն մօտ: Ընդհանուր չահագրգռութիւն մը ստեղծուեցաւ Ֆրանսայի թէ Սփիւռքի այլ գաղութներու մէջ: Մարդիկ եւ կազմակերպութիւններ մեթոտը գնելու առաջարկներ ներկայացուցին ինծի (մինչ, տակաւին հրատարակուած չէ...): Դեռ անցեալ շաբաթ օրինակ, նման առաջարկ մը ստացայ Աւստրալիայէն, Համազգայինի «Արշակ եւ Սօֆի Գալստեան» վարժարանէն: Նոյնպէս, Հոկտեմբեր 30–ին, հրաւիրուած եմ Գերմանիա, մեթոտս ներկայացնելու կրթական համագումարի մը :

Այս բոլորը ցոյց կուտան որ հրատապ հարց մը դարձած է հայերէնի ուսուցման արդիական մեթոտի մը հրատարակութիւնը: Ներկայիս, ուրեմն լսատեսողական մեթոտին հրատարակութեան կարելիութիւններ կը փնտռենք, գոյացնելու շուրջ 500.000 ֆրանքի անհրաժեշտ գումարը: Կարեւոր է որ այս գործը իրականանայ բոլորին մասնակցութեամբ, որպէսզի յետագային ալ ազգովին քաղենք անոր պտուղները: Ատ այդ, յոյժ խրախուսիչ է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Վազգէն Ա.ի մասնակցութիւնը այս նպատակին, 10.000 ֆրանքով: Կը յուսանք որ այս օրինակը վարակիչ դառնայ եւ գաղութը ստանձնէ իր պատասխանատուութիւնը այս նուիրական գործին իրականացման մէջ :

Հ. – Լսեցինք որ Հայաստանի մէջ, Հոկտեմբեր 8–էն 20, տեղի է ունեցած ազգապահպանման հարցին նուիրուած հաւաք մը: Տեղեա՞կ էք այդ մասին :

Պ. – *Այո: Այդ ձեռնարկը գնահատելի է: Ազգապահպանման հարցը չափազանց մտահոգած է Հայաստանի իշխանութիւնները եւ հայրենի ժողովուրդը. սակայն, ազգապահպանումը կարելի կրնայ դառնայ երկու հիմնական միջոցներու մէկտեղումով.*

– Ծրագրուած եւ երկարաշունչ աշխատանքով, որով կարելի ըլլայ Սփիւռքը օժտել անհրաժեշտ կառոյցներով.

– Նիւթական պայմաններու ստեղծումով, որով կարելի ըլլայ ծրագրուածը իրականացնել:

Արդ, ինչ կը վերաբերի ծրագրաւորման, Հայաստան ի վիճակի է պետական մտածողութեամբ գործելով, ազգապահպանման համար անհրաժեշտ աշխատանքները տանիլ: Ինչ կը վերաբերի այդ ծրագրածի գործադրութեան, ան կարելի է միայն դրամով: Ուստի կը խորհիմ թէ Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէն չի կրնար ազգապահպանման գետնի վրայ շօշափելի արդիւնքներու հասնիլ ցորչափ չունենայ այս նպատակին յատկացուած հիմնադրամ *մը: Անհրաժեշտ է որ Կոմիտէն դրամական ֆոնտ մը գոյացնէ, Հայաստանէն դուրս, օրինակի համար Զուիցերիոյ մէջ: Ազգապահպանման այս հիմնադրամը կրնայ գոյանալ սփիւռքահայ մեծահարուստ կամ բարեկեցիկ անհատներու նուիրատուութիւններով: Այսպէս սփիւռքահայութեան դրամը պիտի ծառայէ սփիւռքահայութիւնը փրկելու գործին: Այս հիմնադրամով կարելի պիտի ըլլայ իրականացնել ինչ որ անկարելի պիտի ըլլար միայն Հայաստանի կամ Սփիւռքի ջանքերով: Օրինակի համար այս ազգապահպանման հիմնադրամի միջոցով, Կոմիտէն կրնայ ուսուցիչներ ուղարկել Սեւրի Միջազգային Մանկավարժական Հաստատութեան (CIEP) դասընթացքներուն, որպէսզի անոնք ծանօթանան լեզուի ուսուցման արդիական ձեւերուն: Կարելի է նաեւ այս հիմնադրամէն օգտուելով, Սփիւռքի մէջ դասագիրքեր, ձայներիզներ կամ այլ պիտոյքներ պատրաստել :*

Հ.– Արդեօք վերջին ըսելիք մը ունէի՞ք :

Պ. – *Գոյատեւման պայքարին մէջ, լեզուական հարցը մեր ամենակարեւոր հարցն է. մեր «հարցերուն հարցը»: Այսօր, անհրաժեշտ է փրկել անդունդին եզրին տատանուող մեր ազգային գոյութիւնը, եւ այդ կարելի է ըլլալ միայն* հայ լեզուի փրկութեամբ: *Մեր ազգային դատը եւ այդ գետնի վրայ ձեռք ձգուած յաջողութիւններն անգամ անիմաստ կը դառնան եթէ մենք մեր կռնակը չունենանք հայախօս սերունդ:*

Ուստի կը մաղթեմ որ այլեւս Հայը գիտակցի իր ծանր կացութեան եւ լրջօրէն թիկունք հանդիսանայ մեր ապագայ սերունդին հայեցի դաստիարակութեան: Այս վեհ գաղափարին առջեւ, ոչ մէկ պատուար պէտք է դիմանայ :

**

Յուսանք որ ձեր այս խօսքերը լսելի դառնան ու ձեր տարիներու աշխատանքը յաջողութեամբ պսակուի :

Զրոյցը վարեց՝
ՀՐԱՅՐ ՀՐԱԶԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՍԵԲԱՍՏԻԱ ԱՒԱՆԻ 60ԱՄԵԱԿԸ

Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի եւ Երեւանի Շահումեան շրջանի թաղապետութեան նախաձեռնութեամբ նշուեցաւ Նոր Սեբաստիա աւանի հիմնադրութեան 60–ամեակը :

... Սեբաստիա: Այս անունը թանկ ու հարազատ է մեր ժողովուրդին, ինչպէս հայկական իւրաքանչիւր տեղանուն՝ Կիլիկիա, Մալաթիա, Բիւթանիա, Արաբկիր ... ո՞րը թուես ...

Մեծ Եղեռնի դաժան իրողութեան հետեւանքով մէկուկէս միլիոն Հայ զոհ դարձաւ թրքական եաթաղանին: Հրաշքով փրկուածները ցրուեցան աշխարհով մէկ, իրենց յիշողութեան մէջ պահելով աւերուած, բայց չմոռցուած ծննդավայրի կարօտը, հայրենիքի մասունքները, սրբութիւնները, անունները :

1927–ին, Երեւանի հեռաւոր արուարձաններէն մէկուն մէջ հիմնադրուեցաւ աւազակօրէն զաւթուած Սեբաստիա բնակավայրի յիշատակը վառ պահող Նոր

Սեբաստիա աւանը: Սփիւռքէն, տակաւին 1921-ին, եկած էին առաջին ներգաղթող Սեբաստացիները: Եկան մայր հողին վրայ նորէն տուն կառուցանելու, այգի հիմնելու, մշակութային օճախ հաստատելու: Ու տարիներու, տասնամեակներու հետ ներկայի Երեւանի Շահումեան շրջանին մէջ ծնաւ Նոր Սեբաստիա աւանը իբրեւ զօրացող Հայաստան – Հայրենիքի ձեռակերտ յուշարձան՝ նահատակուած Սեբաստիոյ եւ Սեբաստացիներու յիշատակին: Նոր Սեբաստիա աւանի հիմնադրութեան 60-ամեակին նուիրուած հանդիսութիւնը, որ տեղի ունեցաւ շրջանի պիոներ – դըպրոցականներու հոյակերտ պալատի դահլիճը, բացաւ շրջանի Թաղապետ Արտուշ Նալբանդեան: Խօսք առնելով Երեւանի Մաշտոց Մատենադարանի տնօրէնի տեղակալ Բաբկէն Չուգասզեան ըսաւ. – «Կուգան, կ'անցնին տասնամեակներ, հարիւրամեակներ, բայց մեր ժողովուրդի ժառանգները, ուր որ ալ գտնուին անոնք, իրենց ուրախութեան եւ տխրութեան պահերուն, միշտ կը յիշեն Թրքական մարդակեր քաղաքականութեան զոհ դարձած միլիոնաւոր անշիրիմ հայ զոհերը եւ իրենց մշակոյթի անդարմանելի կորուստները: Անցած է 70 տարի, բայց դահիճները տակաւին ըստ ամենայնի համաշխարհային անարգանքի սիւնին չեն գամուած: Հայ ժողովուրդի դահիճներու ժառանգորդները կը շարունակեն անպատկառօրէն անգիտանալ կատարուած ոճիրը եւ մեր ժողովուրդի արդար պահանջները: ... Այսօր այս սրահին մէջ հաւաքուած հայրենաբնակ եւ Սփիւռքէն ժամանած սեբաստացի Հայերէն շատեր եւ անոնց շառաւիղները երրորդ անգամ համախմբուած են արեւաշող մայրաքաղաք Երեւանի մէջ, հանդիսաւոր կերպով տօնելու Նոր Սեբաստիա աւանի հիմնադրութեան յոբելեանը»:

Դահլիճին մէջ հաւաքուածները մտովին, կարծէք, կը դեգերին պատմութեան քառուղիները: Կը յիշատակուին Նոր Սեբաստիոյ հիմնադրութեան երախտաւորներու՝ Հայաստանի ժողովրդական կոմիսարներու խորհուրդի նախագահի տեղակալ Արամայիս Երզնկեանի, Սեբաստիոյ Հայերու ներկայացուցիչ Արամ Զարգարեանի, Յակոբ Վառեկեանի, Գարեգին Ալեքսանեանի, Յարութիւն Ճուղուրեանի, Գարեգին Էլմասեանի, Յակոբ Նահինեանի, Հրանտ Ասօրեանի, ժողովրդական հերոսներ՝ Դանիէլ Չավուշի, Գալուստ Արխանեանի, Վահագն Նալբանդեանի, Խանում Շահումեանի եւ այլոց անունները, որոնցմէ իւրաքանչիւրը տարբեր ժամանակներուն՝ արհաւիրքի զոհեմարտերուն թէ նոր ժամանակներուն, իրենց նպաստը բերած են Սեբաստիոյ Հայերու գոյատեւման մէջ: Հանդիսութեան խօսք առին «Նոր Սեբաստիա» հանդէսի խմբագիր Վահան Ղազարեան եւ Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի Կոմիտէի նախագահ Կարլէն Դալլաքեան:

Ռ. ԴՈՎԼԱԹԵԱՆ

Կոնստանդին Օրպէլեանի դաշնակի ունկնդրութեան առթիւ

Պատշաճ կը նկատեմ Նոյեմբեր 7-ի կիմէ Թանգարանի սրահը նախատեսուած երեկոյթի մասին Փարիզի հայութեան ներկայացնել տաղանդաւոր երիտասարդ արուեստագէտը, որ վերջին չորս տարիներու ընթացքին աշխարհացրիւ ծագերուն, ուրկէս փայլակ իջեւանած եւ աւելի քան երեք հարիւր ելոյթներով հըմայած էր բազմահազար երաժշտասէրներ:

Օրպէլեան բնածին ձիրքերով օժտուած, արդէն խակ 11 տարեկանին մաս կազմած էր Սան – Ֆրանսիսքոյի սէնֆոնիք նըւագախումբին եւ շնորհիւ իրեն ընծայուած կրթաթոշակի մը կարողացած էր մեկնիլ Մոսկուա եւ կատարելագործել իր կոչումը երաժշտանոցին մէջ:

Իր դարձին արձանագրուած Նիւ – Եորքի «Ճիւլիար Սքուլ օֆ միւզիքի» Նատիա Ռօզէնպէրկի եւ Նինա Սվէթլանովաի խընամքներուն տակ արժանացած է դափնիի: Այս երիտասարդ Ամերիկահայը մաս կազմած է Տիթրոյիթի, Շոնէտի, Փրակայի, Պուտափէշտի, Մոսկուայի, Սկովտիայի, սենեկային երաժշտական համոյթներուն: Մասնակցած նաեւ Լոս – Անճըլըսի, Սան – Ֆրանսիսքոյի, Ստոքհոլմի, Հէլսինքիի, Հոնկ – Քոնկի, Պանքոկի եւ այլ համոյթներուն:

Այս ձմեռ ծրագրած է ելոյթներ ունենալ Գերմանիա, ապա կրկին Նիւ – Եորք:

.

Օրպէլեան մեծանուն հինգ հեղինակներու ընտիր փունջ մը կը ներկայացնէ Փարիզի մեր գաղութին:

Տօմինիքօ Սքարլաթթի, համանուն ընտանիքի կրտսերը – 18-րդ դարու առաջին քառորդին ապրած: Հինգ սոնաթներ:

Ֆրէտէրիք Շոփէն (1810 – 1849) դաշնակի եզակի հեղինակը – Պարքարօլ – երեք վալսեր եւ սկէրցօ թիւ 2:

Առնօ Բաբաջանեանի փրէլիւտը – Վաղարշապատի պարը, էմփրոմփթիւ եւ Քափրիչիօ:

Սերժ Րահմանինօֆ – Երկու երաժըշտական պահեր – ծնած է Նովկորտ 1873-ին:

Ֆրանց Լիստ – 1811 – 1886 – Սօնէ տը Փէթրարք եւ Վերտիի Ռիկոլէթթոյի փարաֆրազը (յարմարութիւնը):

Օգտակար նախերգանք մը մօտէն հետեւելու տաղանդաւոր արուեստագէտի ելոյթին:

Զ. ՍԱՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻԱՅԷՆ Սարգիսեան եղբայրներ 75 հազար տոլար նուիրած են Պէյրութի Համազգայինի Նշան Փալանճեան ճեմարանի համադրոյթի շինութեան ֆոնտին, ի յարգանս իրենց ծնողքին՝ Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ եւ Ազնիւ Սարգիսեանի:

*

ՊՈՍԹԸՆԻ Սինֆընի Հոլի մէջ, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի կազմակերպութեամբ, համերգ մը տուած է Հայաստանի պետական երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Չէքիջեանի: Ներկայ եղած են երկու հազար հոգի: Յայտագրին կէսը բաղկացած է Կոմիտասի գործերէն, մնացեալին մէջ տեղ գտած են հայ եւ օտար երգահաններէ գործեր:

*

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» թատերասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 8-ին, տեղի ունեցած է Պետրոս Հաճեանի «Հայ մտքի մշակներ» գիրքին ներկայացումը: Ներկայ եղած են 150 հոգի: Բացումը կատարած է Հայ Կեդրոնի փոխ – նախագահ Անդրանիկ Արսլանեան, անդրադառնալով մշակոյթին եւ գիրքին դերին՝ հայապահպանման մէջ: Գրագէտներ Մարիա Ինէս Պոնորինօ եւ Ալպէրթօ Պլասէթի ներկայացուցած են (սպաներէն) գիրքը, կանգ առնելով հայ մշակոյթի մեծ դէմքերէն իւրաքանչիւրի դերին վրայ: Արշամ Ա. քահանայ Պօզոյեան անդրադարձած է Հաճեանի գիրքին մանկավարժական երեսին: Խօսք առնելով հեղինակը բացատրած է քաղաքակրթութեան եւ մըշակոյթի հիմնական տարբերութիւնները:

*

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 7-ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, Համազգայինի եւ Հ. Օ. Մ.-ի նախաձեռնութեամբ, «Հայկական հէքեաթներ» գրքի հրատարակութեան առթիւ: Բացումը կատարած է Վիգէն Աֆարեան: Լեւոն Տէր – Աստուրեան ներկայացուցած է գիրքին հեղինակը՝ տոքթ. Շաքէ Մինասեան, տալով համառօտ կենսագրականը եւ գրուատելով անոր ճիգը՝ օտարախօս հայ մանուկներուն եւ պատանիներուն մեր գրականութիւնն ու պատմութիւնը ծանօթացնելու: Խօսք առնելով հեղինակը անդրադարձած է իր մտահոգութեան եւ գրքի հրատարակութեան նպատակին:

*

ՎԻՍԷՆԹԷ ԼՈՓԷՍԻ Դերձակեան երկրորդական վարժարանի կողքին արդիական յարմարութիւններով օժտուած լըսարանի մը բացումը կատարուած է Հոկտեմբեր 9-ին: Ներկայ եղած են բարեկամները՝ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դերձակեան, զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Բացման խօսք արտասանած է տոքթ. Խաչատուր Մոմճեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առնելով վարժարանին տեսուչը՝ Արշամ Ա. Քահանայ Պօզոյեան, ի մէջ այլոց նշած է. – «Կառուցելով սոյն լսարանը շրջանը օժտուեցաւ լոյսի աղբիւրով մը. մեզի կը մնայ զայն վերածել կենդանի, ապրող սրահի մը, ուր գեղեցկութիւնը կերտուի մեր ազգային ինքնութեան պահպանման ի խնդիր հայկական բովանդակութեամբ արուեստի, մշակոյթի միջոցով, շնորհիւ հայ երգի, երաժշտութեան, թատերական արուեստի գործերու ներկայացումով»: Փակման խօսքը արտասանած է Գիսակ Վարդապետ Մուրատեան:

*

ՊՈՒԷՆՈՍ – ԱՅՐԷՍԻ «Արմենիա» կեդրոնի «Թիւթիւնճեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 10-ին, տեղի ունեցած է հայերէնի ուսուցիչներու սեմինար մը, կազմակերպութեամբ Հ. Օ. Մ.-ին: Մասնակցած են Պուէնոս – Այրէսի, Գորտոպայի եւ Մոնթէվիտէոյի հայկական վարժարաններու ուսուցիչները:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՔԱՋ ՆԱԶԱՐ»Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ. –

Կիրակի, Հոկտեմբեր 18-ին, Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան Հանդիսութեանց յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ տեղւոյն հայութիւնը թատերական հաճելի վայելք մը ունեցաւ: Նարեկ Տուրեան մեզի հրամցուց «Քաջ Նազար»ը, որ արդէն Փարիզէն գաւառ եւ արտասահման գտած էր մեծ յաջողութիւն: Կոկիկ բազմութիւն մը ներկայ եղաւ ներկայացման եւ գնահատեց բոլոր դերակատարներու խաղարկութիւնը: Պուռ լէ Վալանսի Ռոն սրահը հաւաքուած Հայերը իսկապէս խանդավառ ժամեր ապրեցան:

Ներկայացումէն ետք, նոյն սրահին մէջ, Հոգաբարձութիւնը հրաժեշտի ճաշ մը կազմակերպած էր եւ հոն ալ ոգեւորութիւն տիրեց մինչեւ ուշ ժամեր: Ապա, վերջին հրաժեշտ մը տրուեցաւ խումբին կայարանը, կրկին նման ներկայացումներ տալու խոստումով:

Ա. ՓԱՇԱՅԵԱՆ

«ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՇՈՒՐՋՊԱՐ»

ՈՐԴԻ, ԱՆՈՒՆԴ՝ ՄԱՅՔԸԼ

Յ. ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Հիմա մնացել է ինքը: Ինքն ու Կիւրեղը: Տնեցիները բոլորը գնացել են, հեռացել: Տատն էլ գնացել մահուան ճամբով: Միւսները ցրուել են, ոմանք Մասաչուսէթս, ոմանք Ռոդ Այլընդ ու Քընեթիքէթ, ոմանք Քալիֆորնիա ու Ուայօմինգ: Ոմանք: Ներկաներն էլ բացակայ են: Մնացել են ինքն ու Կիւրեղը, մէկը ապաշած քարի տակ, միւսը Քրօթօնա հանրային պարտէզին կից «Արաքս» սրճարանում սաղաֆեայ քարը ձեռքին: Հա՛, քեզ խուրպան, ճուխտ չէ: Այդ մէկը միշտ ներկայ է, երբ միւսները բացակայ են, նրա ներկայութիւնը կարելի է շօշափել Նիւ Եորքի փողոցներում, ձմրան երկար գիշերներին, պտուղների համի, ծաղիկների բոյրի մէջ, ամէն ինչի մէջ:

Մայքըլին այնպէս թուաց, որ պապի մահով իր մէջ եւս մի բան մահացել է, որ ինքը այն չէ, ինչ էր, որ դեռ քանհինգ տարեկան չեղած ամէն օր ծերանում ու մօտենում է Կիւրեղին, կամաւ ու աստիճանաբար, ինչպէս գարունը, ինչպէս բանաստեղծութիւնը, ինչպէս հողը, ինչպէս մարմինը, ինչպէս արեգակը: Նա իր հետ կը տանի Կիւրեղին մինչեւ աշխարհի ծայրը, կը կանգնի քաղաքների հրապարակներում եւ բարձրաձայն կը յայտարարի, որ Կիւրեղը միակ ճշմարիտ մարդն էր բոլոր մարդկանց մէջ, որ նա Սեբաստացի էր, որ նա մի գիշեր տուն եկաւ, նստեց բազկաթոռին եւ հէնց այնպէս մահացաւ:

... Հայ պատանիներ, շուտով
շարժուեցէ՛ք,
Երբեք մի վախնա՛ք, սուրեր
շարժեցէ՛ք,
Հասել է ժամը սուրբ ազատութեան,
Կենալու ժամ չէ, շուտով
քայլեցէ՛ք ...

Երգի պատառը կրծքին մտաւ Հաքընսաք: Առաւօտը բնաւ էլ խոստմնալից չէր: Հաքընսաքը թեւերը հաւաքած նստել էր Նիւ – Եորքի ստուերի տակ եւ տեղից շարժուելու որեւէ մտադրութիւն չունէր: Մայքըլը բնազդմամբ գիտէր, որ Հաքընսաքը իրեն տալիք որեւէ բան չունէր: Այդու հանդերձ մի տեղ էր, ունէր իր սենեակը կորած փողոցներից մէկի պտոյտին: Պատից կախել էր մեռած ու ողջ Սեբաստացիների լուսանկարներ եւ խորանի պէս վառել էլեկտրական լոյսերը: Սենեակի ամենից գունաւոր կէտը Լիլիթի բրդէ կարմիր գլխարկն էր շագանակագոյն մազերին նստած, կարծես աղջրնակ լինէր Կիրակնօրեայ եկեղեցու աստիճաններին սպասելիս: Երբ սենեակի հետ հաղորդակցութեան կապերը կըտրւում էին, Մայքըլը դառնում էր Լիլիթին ու ասում՝ «Դու Հունգարիան յիշո՞ւմ ես», կամ նման բաներ: Երբ Լիլիթը խօսում էր, նա նրան չէր լսում, այլ անյագ նայում նրա մոխրագոյն աչքերին եւ զարմանում, թէ այսքան գեղեցկութիւն ինչպէ՞ս կարելի է ամփոփել մի կեանքի մէջ: Այդուհանդերձ գրամեքենաները անդադար աշխատում էին: Վաղը կը վերջացնէր Մըքգրօ – Հիլլ ձեռագրերի արտատպումը եւ ստանալիք գումարի մի մասը կը յատկացնէր 71-ի Փորդի մանուվրճարին: Վեց ամիս յետոյ Փորդը իրենցը կը լինի: Վեց ամիս յետոյ ո՞վ գիտէ ինչ կը լինի: Լիլիթը բարձրացաւ աթոռից, թեւերը տարաւ ուսերին, բռունցներ շինեց կզակի տակ, տարածեց ձեռքերը, գլուխը մի քանի անգամ աջ ու ձախ դարձրեց եւ ծանր բեռից թեթեւացածի պէս աղաղակեց՝ «Մի բաժակ թէյ, թագաւորութիւնս մի բաժակ թէյի դիմաց»: Նա անցաւ սենեակի լայնքը, մտաւ մի խուռոչ, որը խոհանոցն էր ու սկսեց թէյի պատրաստութիւնը: Մայքըլը կարօտեց նրան, թողեց գրամեքենան, խոհանոց գնաց, գրկեց Լիլիթի մէջքը, համբուրեց նրա ծոծրակը: Լիլիթը ճչաց ու յանդիմանեց: «Անտա՛կ»: Մայքըլը հայեացքով շոյեց սենեակի առարկաները եւ միջօցը, որի միջից անցել էր Լիլիթը իր կապոյտ զուտատ նեղ տափատով ու բրդէ հաստ փուլօվըրով: Նա մի քանի անգամ մտքում կրկնեց պատկերը եւ տխրեց: Այնպէս վաղանցուկ է ամէն ինչ: Այնքան բանաստեղծութիւնը չէր, որքան բանաստեղծութեան ծնունդը, որ նրան գըրգիռ պատճառեց, անորոշը, անձեւը, սաղմայինը: Արդէն այդ է իրականութիւնը, մնացեալը կողոպուտ է, բառերի աղքատացում եւ ցաւ: Լիլիթը զգաց նրա տառապանքը, շուռ եկաւ, գրկեց նրա ըմբշամարտիկի ուսերը, կրծքին սեղմեց ու օրօրուեց սգաւոր մօր պէս: Մայքըլը ձերբազատուեց կնոջ գրկից, կտրեց սենեակը, գնաց կանգնեց իր խորանի առջեւ: Ոսկեզօծ շրջանակից էին նայում պապն ու տատը յիսուն տարի առաջ, խիստ ու հանդիսաւոր: Կիւրեղը աջ ձեռքը կանթել էր մէջքին, իսկ ձախը դրել էր Վարդուհու ուսին որպէս ուխտ ու մշտնջենական առասպել: Ընդարձակուել էր տիեզերքը եւ նրանք գնացել էին հողի գիրկը: Մնացել էր ցաւը, որ մընացել էր որդիներին, մնացել էր գալիք զաւակներին, մնացել էր Հաքընսաքին:

(Շար. 3)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Յարգելու համար յիշատակը Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանիս Նախկին տեսուչ եւ գործակից հայրերուն՝

Հ. ՍԵՐՈՎԲԷ ՎՐԴ. ԱԳԸԼԵԱՆԻ
Հ. ՅԱԿՈԲ ՎՐԴ. ՋԱՆԹԱՅԵԱՆԻ
Հ. ԲԱՐՍԵՂ ՎՐԴ. ՋԵՓԻՋԵԱՆԻ
Հ. ՆԻԿՈՂՈՍ ՎՐԴ. ՔԷՀԵԱՅԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ՝ Նորայր Երամեանի, Վահրամ Պարկիրճեանի, հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի վարժարանիս մատրան մէջ, Շաբաթ օր, Հոկտեմբեր 31, ժամը 18–ին :

Սիրով կը հրաւիրուին հարազատներ, բարեկամներ եւ Նախկին սաներ, ներկայ գտնուելու եւ մասնակցելու այս եղբայրական աղօթքին եւ հանդիպումին :

Յաւարտ պատարագի հոգեճաշ պիտի տրուի վարժարանիս ճաշարանին մէջ : Մասնակցիլ փափաքողները բարի ըլլան նախապէս տեղեակ պահել տեսչութիւնս :

(Հեռ. — 45 – 34 – 68 – 28)

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Նոյեմբեր 1, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ կը կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս հանգուցեալ հոգեւոր հովիւներու, հազարարձուներու, սարկաւագներու, դպիրներու եւ բոլոր անոնց որոնք ծառայած եւ սպասարկած են Ս. Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա–Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի Սօսէ Մայրիկ մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Նոյեմբեր 2, Երկուշաբթի օր, ժամը 20.30–ին՝
CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

OFFRE D'EMPLOI

MARSEILLE

Recherchons dame arménienne de 45 à 50 ans pour garder une personne âgée.

— Logée, nourrie. —

Tél. : 91 - 76 - 36 - 98
(heures de repas)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շարվիլօ Ս. Նշան եկեղեցւոյ Ազգային Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Այրի Տիկին Պակամեան 100 Ֆ., Զուլֆաեան ընտանիք 900 Ֆ. Զուլֆաեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Պ. Զոլաքեան 300 Ֆ., Տիկին Քէլօկլանեան 100 Ֆ., Պ. Գառլաքեան 100 Ֆ., Տիկին Շաքէր Իսթիփեան 700 Ֆ. Իսթիփեանի մահուան առթիւ, Պ. Ժիրայր Մելգոնեան 700 Ֆր. Տ. Մելքոնեանի զաւկին մկրտութեան առթիւ, Պ. Տիգրան Կինճեան 100, Պ. Գասօն 200 Տիկին Գասօն–Պէրպէրեանի մահուան առթիւ, Պ. Յակոբ Տէրտէրեան 100 Ֆ., Պ. Կարապետ Զիդտէմեան 100 Ֆ., Ոմն՝ 200 Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ճիպրայէլ Պահատուրեան 1000 Ֆ. Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Պ. Ժան – Միշէլ Գարակեավուրեան 300 Ֆ. զաւկին մկրտութեան առթիւ :

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Սաթենիկ Տէր Դաւթեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է խումբ մը ընկերուհիներէ 300 Ֆ. Տիկին Եղիս Քիւլչէեանի եղբօրը մահուան քառասունքին առթիւ (Ամերիկա) :

IRMA

fourrures

- SUR MESURE
- REPARATIONS
- TRANSFORMATIONS

ՁՄԵՌ Է
ԺԱՄ ԱՌԱՋ ԳՆԵՑԷՔ
ՁԵՐ ՄՈՒՇՏԱԿԸ
ՎԵՐԱՐԿՈՒՆ
ՎՍՏԱՀԵԼՈՎ՝
հայկական հաստատութեան մը

- ՉԱՓԻ ՎՐԱՅ
- ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ
- ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄ

ԲԱՑ Է ԱՄԷՆ ՕՐ
ԲԱՑԻ ԿԻՐԱԿԻԷ

44, avenue du Général de Gaulle
94700 Maisons-Alfort
Tél. : 43 - 68 - 55 - 99
Métro: École Vétérinaire-Alfort (dir. CRÉTEIL)

U. G. A. B.

UNIQUE RECITAL
DU PIANISTE AMERICAIN
Constantine Orbelian
organisé par l'U.G.A.B.
le Samedi 7 novembre
à 20h30 pécises
à la SALLE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e
Places non numérotées et limitées
Adultes: 150 Frs. — Etudiants: 80 Frs.

Ce récital sera suivi d'un Souper
à 23 heures
au CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Participation au souper : 150 Frs.
Réservations à l'U.G.A.B. :
11, square Alboni, Paris 16e (Mo Passy)
Tél. : 45 - 20 - 03 - 18

COURS D'INITIATION A L'INFORMATIQUE

POUR LES ENFANTS DE 6 A 14 ANS

ENRICHISSEZ
VOS LOISIRS
INITIEZ-VOUS
A L'INFORMATIQUE
DU 2-11-87 AU 6-11-87
MATERIEL THOMSON
NANORESEAUX MO 5
+
COMPATIBLE PC

Inscrivez-vous : Tél. : 43 - 81 - 01 - 72
ECOLE TEBROTZASSERE
1, bld. du Nord — LE RAINCY

Ecole St. Mesrob

4, rue Komitas
94140 ALFORTVILLE

— COURS D'ARMENIEN
tous les mercredis
— Cours du soir pour tous niveaux
— Cours du soir pour adultes débutants
— Cours du soir pour adultes
— Préparation aux épreuves du bac.

Renseignements:
43 - 76 - 65 - 37
43 - 75 - 26 - 98 après 20 h.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

LA F.R.A. NOR SEROUND

organise

DEUX GRANDS BALS

LE SAMEDI 7 NOVEMBRE
A L'OCCASION DU
40ème ANNIVERSAIRE DU JOURNAL HAÏASTAN

A PARIS

BAL à partir de 20 heures
animé par les Orchestres «ANI» et «ARTANAG»
dans les salons du «NOVOTEL» de Paris Bagnolet
1, ave. de la République — 93177 Bagnolet
Pour tous renseignements et réservations :
téléphoner au 42 - 46 - 29 - 74 du lundi au vendredi entre 10h et 15h.

A LYON

BAL à partir de 20 heures
animé par l'Orchestre «NAÏRI»
Au Quai Claude Bernard, Pont de l'Université
Vous apprécierez la joie d'une croisière sur les berges de la Saône, à bord du bateau «HERMES», restaurant flottant
Pour informations et réservations :
téléphoner au 78 - 49 - 90 - 42 du mardi au samedi en journée
et au 78 - 49 - 70 - 82 le soir.

LES VENDREDIS DE LA QUATRA

SAISON 87 / 88
9 MANIFESTATIONS ARTISTIQUES

Grand Concert Symphonique Inaugural
à l'occasion de son 15ème anniversaire
SALLE GAVEAU
Sous le haut patronage de Monsieur MARCEL LANDOWSKI
de l'Institut de France

VENDREDI 11 DÉCEMBRE 1987 à 20h30 précises

GALA DE LA QUATRA

avec la participation de

ANNIE JODRY
NARINE HAROUTIUNIAN
PHILIPPE MULLER
SUSANA MILDONIAN
RAFFI PETROSSIAN
BERNARD SOUSTROT
L'ORCHESTRE JEUNE PHILHARMONIQUE
Direction
JEAN-JACQUES WERNER

Haydn - Ravel - Haroutiunian - Khatchaturian

Prix des places : 300F · 250F · 150F · 100F. Etudiants - C. V. 50F
Siège Quatra : 3, rue des Sts. Pères, Paris (VIe) — 42. 60. 74. 78
Salle Gaveau : 45, rue La Boétie, Paris (VIIIe) — 45. 63. 20. 30

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Պիէվրի ճաշին առթիւ. – Շաքէ Գալայճեան 500, Արշալոյս Պարտաք 500 Ֆ., Շահինեան 250 Ֆ., Ալահվէրտեան, Շիրվանեան, Պէյլէրեան, Մխսերեան, Դաշնակեան, Թօփալեան, Սերոբեան, Արիս Գարայեան, Տէր եւ Տիկին Տէյիրմէնճըեան, Գալիքճեան, Կուրոյեան, Յովսէփեան, Թորգոմեան 200–ական Ֆ., Դարբինեան, Համբարեան, Ղազարեան 150–ական Ֆր., Սոմունեան 120, Սրապեան, Թօնօլըի, Պալապանեան, Կարապետեան, Հայրապետեան, Վարդանեան, Գարակէօզեան 100–ական Ֆր. :

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ փոխան ծաղիկի, Տիկին Թէփար Պօղոսխանի մահուան առթիւ. – Տէր եւ Տիկին Գնէլ Կօշկարեան եւ զաւակները 300 Ֆր. Շաւիլի մանկապարտէզին, 200 Ֆր. Շաւիլի Եկեղեցիին, Օհանեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ճէպէճեան 500, Տիկին Մարգրիտ Ճէպէճեան 300, Տիկին Ազատնի Պարոնեան 50, Տիկին Լինտա Աբելեան 100, Տիկին Բայլիկ Պօյաճեան եւ զաւակները 100 եւ 100 Շաւիլի Կապոյտ Խաչին, խումբ մը դրացիներ 380, Պր. Մելգոն Էրամ 200, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տատուրեան մահուան քառասունքին առթիւ՝ 200 Ֆ. :

ՇԱԲԱԹ
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
31
SAMEDI
31 OCTOBRE
1987

LE NUMERO : 4,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

TEL.: (1) 47. 70. 86. 60 — TELEX: HARATCH 280 868 F
C.C.P. PARIS 15069-82 E — 51027317 A R. C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 600 Ֆ· — Վեցամսեայ : 310 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 700 Ֆ· — Հատը : 4,00 Ֆ·

63րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 16.608
Fondateur: SCHAVARCHE MISSAKIAN
63e ANNEE — No 16 608

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՆԹԻ մէջ, կարելի եղած է ծանրակըշիռ փորձանքի մը առաջքն առնել, երբ հրդեհ ծագած է նաւահանգիստի շրջանին մէջ գտնուող քիմիական պարարտանիւթերու սիլօ-ի մը մէջ (850 թոն) եւ թունաւոր ամպեր սկսած են տարածուիլ: Անմիջապէս գործադրուած է ՕՌՍԷՔ ծրագիրը եւ 25 հազար հոգի տեղափոխուած գիւղերէ, հանգստեան տուներ պարպուած են: Ջայնասփիւռով է, որ Հինգշաբթի, ժամը 10·30-ին կարելի եղած է տեղեկացնել շրջագոտիին բնակիչներուն, որ դուռ – պատուհան փակեն, չշնչելու համար թունաւոր օդը: Հրշէջները անմիջապէս հասած են, բայց Ուրբաթ առտու դեռ կարելի չէր եղած հրդեհը ամբողջովին մարել, միայն ապահովութիւն տրուած էր որ ամէն վտանգ անցած է: Թէեւ վախ կայ, որ աղէտը հետքեր ձգած ըլլայ, օդն ու Լուառը ապականած ըլլալով, ինչ որ հետեւանք կրնայ ունենալ ձկնորսական գործարաններու վրայ, անոնց որոնք չնչեցին այդ օդը: Բոլորը փառք կուտան, որ պարպումի միջոցները շատ արագ առնուած են եւ կը խորհին որ այս «փախուստը» կը պարտին Չեռնոպիլի: Ամէն պարագայի մէջ, այս արկածն ալ կը հաստատէ թէ «անմեղ» շրջապատ չկայ եւ թէ բոլորս վտանգի տակ ենք: Զորս վիրաւոր կայ եւ 24 հոգի ալ թունաւորուած կը նկատուին, աւոնցմէ ութ հոգի հիւանդանոց փոխադրուած են:

ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ աւելի բարելաւուած պատկեր մը սկսած էին պարզել Ուրբաթ առտու: Թօքիոյէն հասած առաջին լուրերը նուազ մտահոգիչ կը թուէին եւ տոլարն ալ կը ջանար ինքզինքը գտնել Փարիզի Շուկային վրայ: Միւս կողմէ, նախարար խաւար Պալատիւր առաջար – կեց որ «մնայուն համակարգում» մը ըլլայ որպէսզի հսկողութիւն կատարուի «Լուվրի համաձայնագրի» որոշումներուն գործադրութեան: Ելմտական նախարարը կ'ուզէ որ եօթները նորէն հաւաքուին եւ հոն պիտի առաջարկէ կարեւոր գեղչ մը ամերիկեան բացին եւ նըւազում մը նաեւ Գերմանիոյ եւ Ճափոնի շնորհած տոկոսներուն:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Տորայի արուարձանը մահափորձ մը գործուած է երեք Ֆրանսայի զինուորներու դէմ, որոնց երկուքը տեղն ու տեղը մեռած են, երրորդն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած, Ուրբաթ օր, (մահափորձը Հինգշաբթի կատարուած էր) կը պայքարէր մահուան դէմ: Ոչ ոք տէր եղած էր արարքին, բայց կասկած կար որ Ճիհատին գործն է:

ՔՐԻՍԹԻԱՆ ՓՐՈՒԹՕ, Հանրապետութեան նախագահութեան թեքնիք խորհրդատու մեղադրանքի տակ առնուեցաւ Վէնսէնի Իրլանտացիներուն հարցին կապակցութեամբ: Ծանօթ է որ 1982 Օգոս· 28ին Վէնսէն ձերբակալուած քանի մը Իրլանտացիներ որոնք ներկայացուեցան նոյն օրն իսկ, Ելիզէի զեկոյցով մը որպէս «միջազգային ահաբեկչութեան» մեծ պատասխանատուներ, խեղճուկրակ մարդիկ էին: Ամէն ջանք տարուած էր որպէսզի ձախող գործ մը յաջողութեան վերածուի եւ անկէ ի վեր քննութիւն բացուած էր: Փրութոյի մեղադրուիլը տրամաբանական էր, եթէ նոյնիսկ յապաղումով կը հասնի, այնպիսի առեն մը որ այլ զուգադիպութիւններ չեն կրնար ուշադրութիւն չգրաւել:

ՊԱՂՏԱՏԻ բնակելի թաղամասին վրայ, Պարսիկները, Հինգշաբթի դիշեր կրկին հրթիռ արձակած են: Մեռեալներ կան:

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Ալպէն Շալանտոն դատական երկու բողոք ներկայացուց Լը Մոնտի դէմ, մէկը՝ իբրեւ պարզ անհատ, միւսը՝ իբրեւ նախարար: Երկու դատական հետապնդումներուն հիմն է թերթին Հոկ· 13-ի մէկ յօդուածը, ուր կը յայտնուէր թէ Ա· Շալանտոն չահարաժին բերող հաշիւ մը ունեցած է Շոմէ եղբայրներուն մօտ: Անհատական դետնի վրայ ներկայացուած այս բողոքէն զատ, կայ նախարարին պաքաթան: Իբրեւ նախարար, սակայն, չի կրնար ուղղակի ինք ձեռնարկել հետապնդման, ուրեմն պէտք է դիմէ ատենակալաց Ատեանին (Փառքէ), որ նախարարութենէն կախում ունի: Ան ալ երկու լուծում ունի.— մէկը՝ ուղղակի հետապնդում, որ կը յանդի ունկնդրութեան մը պատժական 17-րդ ատեանին առջեւ, կամ դատական հետապնդում մը, որ աւելի երկար է, բայց մեղադրանքի տակ կ'առնէ նաեւ խնդրոյ առարկայ լրագրողները: Այս երկրորդ լուծումը ընտրուած է: Կը թուի թէեւ որ երկար խորհրդակցութիւններէ ետք է որ դատական հետապնդումներու որոշում տրուած է, Շալանտոնի նախարարական շրջապատը շատ համամիտ չըլլալով, քանի որ յօդուածին մատնանշումը ճշմարտութեան կը համապատասխանէր:

ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ 1987-ի մրցանակը շնորհուեցաւ Ժան – Փօլ Քոֆմանի «Լրագրողներու միջազգային կազմակերպութեան» կողմէ: Ցանուն պատանդին, կինն է, որ ստացաւ մրցանակը ԻՒՆԷՍՔՕյի կեդրոնատեղին: Այս առթիւ Տիկին Քոֆման ոգեկոչեց բոլոր պատանդները, ի մասնաւորի ամէնէն հինը՝ ամերիկացի լրագրող Թէրի Անտէրսըն, առեւանգուած 1985, Մարտ 16-ին:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (121) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.–

Մտաւորականութիւն եւ Ղեկավարութիւն Խ· ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

L'Accord interuniversitaire Montpellier - Erevan G. DEDEYAN

Musique en Provence MARGUERITE HALADJIAN

Քայլափոխ մը եւս ՐԱՖՖԻ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

եւ

L'Adieu à Arshile Gorki (André Breton)

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ — ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 16 — 27)

ԵՐԳՉՈՒՀԻ ԷՄՄԱ ՊԱՊԻԿԵԱՆ ԿԸ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՈՒԻ ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՄԷՋ

Խորհրդային երեք լաւագոյն երգիչներու կարգին Իտալիա կը մեկնի նաեւ Երեւանի օփերայի մեներգչուհի Էմմա Պապիկեան, իր արուեստը կատարելագործելու համար Միլանոյի Լա Սքալա օփերային մէջ: Էմմա Պապիկեան ձայնային կըրթութեան իր առաջին քայլերը առած է Երեւանի թիւ 2 երաժշտական ուսումնարանին մէջ, ապա աւարտած Լենինգրադի պետական երաժշտանոցը: Երեւանի օփերային մէջ առաջին անգամ հանդէս եկած է 1984-ին՝ Ռիմսքի Քորսաքովի «Ոսկէ աքաղաղ» օփերային մէջ: Երգչուհին հանդէս եկած է Մոսկուա, Լենինգրադ, Մինսկ, Կիեւ, ինչպէս նաեւ՝ Պուլկարիա, Ռումանիա, Արեւելեան Գերմանիա եւ այլուր:

⁂

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ «ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» ԱՅՑԵԼԱԾ

Երեւան հիւրընկալուող ամերիկահայ լրագրողները այցելած են Հայաստանի պետական տեղեկատուական գործակալութեան՝ «Արմէնփրէս»ի կեդրոնը, ուր ընդունուած են տնօրէն Մարտունի Խաչատրեանի կողմէ: Խօսուած է հայրենիքսփիւռք կապերու ամրապնդման գործին մէջ «Արմէնփրէս»ի տարած աշխատանքին մասին: Նշուած է, թէ յառաջիկային աւելի ուշադրութիւն կը դարձուի ռատիոհեռատիպային կապի միջոցով Երեւանէն Պէյրութ, Փարիզ եւ Նիւ Եորք՝ հայկական թերթերուն տրուող տեղեկատուութեան այլազանութեան եւ որակի բարձրացման: Յետագային ԹԱՍ-ի Նիւ Եորքի բաժանմունքին մէջ «Արմէնփրէս» կը զետեղէ հեռատիպի նոր մեքենայ մը:

⁂

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇՐՋՈՒՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Պէյրութի հայկական շրջուն թատերախումբը ամիս մը առաջ Հայաստան այցելելով բեմադրած է կարգ մը թատերախաղեր՝ «Անաւարտ սկիզբ», «Ծառը», «Սէր, ճաղ եւ սատանա» եւ «Հորովել կամ մենախօսութիւն»: Ներկայացումներու աւարտին, Երեւանի Դերասաններու Տունը տեղի ունեցած է հանդիպում մը խումբին հետ: Փրոֆ· Մարատ Մարինոսեան խօսած է թատերախումբի բեմադիր Վաչէ Ատրունիի արուեստին մասին, յիշելով անոր ուսանողական տարիները Երեւանի գեղարուեստա – թատերական Հիմնարկին մէջ: Դրուատած է նաեւ բեմադիրին կինը՝ Լանա Քոչարեան, շրջանաւարտ Երեւանի նոյն հիմնարկէն: Գընահատանքի խօսքեր արտասանած են թատերագիր Վարսիկ Գրիգորեան եւ դերասանուհի Կարինէ Սուքիասեան: Շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ Վաչէ Ատրունի ըսած է. «Իրաքի մէջ կայ հայկական գիւղ մը, որուն բնակիչները գրեթէ չեն գիտեր իրենց արմատներուն մասին: Մեր նպատակն է ոչ միայն հանդէս գալ Փարիզ, Լոնտոն կամ Լոս Անճըլըս, այլեւ առաջին հերթին Իրաքի այդ գիւղին մէջ, անոր նման գիւղերու մէջ, որպէսզի կարենանք իւրաքանչիւր Հայու մէջ բորբոքել հայրենիքի, հայապահպանման կրակը, եւ եթէ մարած է կրակը, վառել զայն: Հայրենիք կատարած այս այցելութեան մենք երկար ատենէ պատրաստուած ենք եւ տուն կը վերադառնանք բարձր տրամադրութեամբ: Յաջող քննութիւն անցուցինք»:

⁂

ԷՐԵԲՈՒՆԻ – ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Այս տարի ալ, յատուկ շուքով տեղի ունեցած են Հայաստանի մայրաքաղաքին նուիրուած «Էրեբունի – Երեւան» հանդիսութիւնները: Լենին հրապարակին վըրայ հաւաքուած են տասնեակ հազարաւոր աշխատաւորներ, գրողներ, արուեստագէտներ, Դոնի Ռոստովէն, Կիեւէն, Թիֆլիսէն եւ Պաքուէն պատուիրակութիւններ: Ժամը 10-ին սկսած են հանդիսութիւնները, կուսակցութեան Երեւանի Ա· քարտուղար Լ· Սահակեանի բացման խօսքով: Քորէկրաֆիք շարադրանք ունեցող հանդիսութիւն – տողանցքը ծայր առած է Էրեբունի ամրոցէն, անցնելով Էրեբունի փողոցէն հասնելու համար մայր հրապարակ: Հանդիսութիւններ տեղի ունեցած են նաեւ մայրաքաղաքի այլ հրապարակներու, պուրակներու, զբօսայգիներու, փողոցներու եւ հանրային վայրերու մէջ: Տրուած են համերգներ, բացուած են ցուցահանդէսներ, տեղի ունեցած են մարզական հանդիպումներ եւ ցուցադրուած են փաստանկարներ, նուիրուած՝ Հայաստանի, Երեւանի եւ Երեւանցիներու:

CNCL ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼԻ...

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՏԱՍԸ ԿԱՅԱՆԻ – ՆԱԵՒ «ԱՅՓ» – ՅԱՅՏԱԳՐԵՐԸ ՍԿՍԻԼ, ԹԷ ՈՉ՝ ԼՌԵԼ

Թերթօնը կը շարունակուի, եւ պարզ է որ վերջանալու մօտ չէ: Ուրբաթ օրուան գլխաւոր նորութիւնն այն էր որ Սէ – Էն – Սէ – Էլ-ը կը պատրաստուի ազդարարել տասը կայաններու, որ Նոյեմբեր 9-էն առաջ եթէ իրենց յայտագրերը չսկսին, արտօնութիւնները պիտի վերաքննուին: Նման բան մը ըսած էր արդէն Իվ Ռոքքա («Մաթէն», Հոկտեմբեր 14), յայտնելով թէ նամակ ղրկած էր բոլոր այն կայաններուն որոնք դեռ չեն սկսած, աւելցնելով թէ կրնայ հանդուրժել «յարմարելու պայմանաժամ» մը, բայց հրաւիրած էր այդ տասը կայանները յայտնել իրենց թուականը: Եթէ Նոյեմբեր 8 ըլլար՝ լաւ, եթէ Յունուար 8 ըլլայ, կը վերաքննուէին տրուած արտօնութիւնները: Այսօր, այդ տասը կայաններուն անունները չեն տրուիր թէեւ, բայց ցանկին վրայ են, կը գրէին թերթերը Ուրբաթ առտու, Ռատիօ – Քուրթուազի, Ռատիօ – ԱՅՓ (որու կը գրէր «Մաթէն», Հոկտեմբեր 30-ին, ներկայացուցչական բնոյթը շատ ժխտուած է հայ գաղութին կողմէ) եւ ուրիշներ:

«Լիպերասիոն» եւ «Մաթէն» բաւական տեղ կուտային կրկին այս «թերթօն»ին: Տը Պրօյլ կ'ըսէ թէ Սէ – Էն – Սէ – Էլ-ը «չէ վնասուած՝ ներսէն...», անարդար կը գտնէ Միշէլ Տուպայի մեղադրուիլը պաշտօնազանցութեան համար, որ ծանր բան է: «Մաթէն» տեսակցութիւն մը լոյս ընծայած է Լաքուէնի փաստաբանին հետ, որու պատճառաբանութիւնները ծանօթ են:

Կրըլիէ խուզարկութիւն մը կատարել տուած է Սէ – Էն – Սէ – Էլ-ի մէկ գրասենեակը, ուր կ'աշխատէր Փասքալ Վալերի – Ռատօ: Ռատիօ – Օռիանի պատասխանատուն ալ՝ Ռաշիտ Էլ Շամա մըտադիր է եղեր դիմում կատարելու որ փաստաբանական կաճառէն ջնջուի Ժ· Լ· Պէսիս, Լաքուէնի փաստաբանը, կամ ան՝ որու միջոցաւ գայթակղութիւնը ծագեցաւ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՄՏԱՀՈԳՈՂ ՎԻՃԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԴԺԲԱԽՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՀԱՄԱՌՕՏ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Դարձեալ Երեւանի մթնոլորտին աննախադէպ ապականութիւնն է հարցը. 11-րդ հնգամեակի ընթացքին քաղաքին օդոլորտը արտանետուած են տարեկան 250 — 400 հազար թոն վնասակար նիւթեր: Նոյն այս հարցին նուիրուած է Հայաստանի գրողներու, լրագրողներու եւ գիտնականներու «Գոյապահպանութիւն» միաւորման հերթական նիստը, որ վերջերս տեղի ունեցած է Երեւան: Խօսք առնողներ մանրամասնօրէն պարզած են մայրաքաղաքի օդը թունաւորող աղբիւրներու համեմատական պատկերը. այս համեմատութեան մէջ գլխաւոր տեղը կը գրաւէ արդիւնաբերութիւնը. յետոյ երթեւեկը: Թունաւոր նիւթերու արտանետումներու ախոյեանն է քիմիական արդիւնաբերութիւնը. զարմանալու, կամ բարւոքելու համար կացութիւնը, աւելի նպատակայարմար կը նկատուի առաւել թունաւոր արտադրութիւններու փակումը, վերամասնագիտացումը կամ տեղափոխումը, քան միլիոնաւոր ռուբլիներու յատկացումը իրենք զիրենք չարդարացնող պահպանական միջոցառումներու վրայ:

Ու կը յաջորդէ հետեւեալ ահաւոր հաստատումը. – «Հարիւրաւոր ձեռնարկութիւնները, մեծ ու փոքր բոլոր կաթսայատները, ջերմակայանը, տասնեակ հազարաւոր մեքենաները միասին՝ 6 տոկոսով աւելի քիչ թոյն են «մատակարարում» Երեւանին, քան միայն քլորոպրենային կաուչուկի արտադրութիւնը»:

Նիստին նշուած է նաեւ, որ «Նաիրիտ»ի արտանետած քլորոպրենը ամէնէն աւելի թմրեցուցիչ յատկութեան տէր տարր է, որ «խիստ բացասաբար է ազդում յատկապէս աճող սաղմի, նեարդային ու սեռական համակարգերի, շնչառական օրգանների վրայ»: Ու օդին մէջ այդ տարրին խտութիւնը թոյլատրելի չափը կը գերազանցէ գործատունէն մէկ քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ 100, 10 քմ. հեռաւորութեան վրայ 10 անգամ: Ու թունաւոր այս տարրը «տարածուելով 20 քիլոմեթր շառաւիղով, իջնում է ողջ քաղաքի վրայ, ընդգրկում Արարատեան դաշտի մի մասը, աղտոտում հողն ու ջուրը եւ դրանց միջոցով թափանցում բոյսերի մէջ»:

Ի տես եւ ի լուր այս բոլորին, վերոյիշեալ նիստին մասնակցողները՝ ակադեմիկոս՝ Արաքսի Բաբայեան, աշխարհագրական գիտութիւններու դոքթոր, փրոֆ. Գրիգոր Աւագեան, Հայաստանի միջավայրի պահպանութեան պետական կոմիտէի նախագահի տեղակալ Եուրի Աբովեան, գրողներ՝ Զօրի Բալայեան, Կարէն Սիմոնեան, Վահրամ Թաթիկեան նշած են թէ՝ «ինչ գնով էլ լինի, անհրաժեշտ է փակել քլորոպրենային կաուչուկի արտադրութիւնը»:

Հոկտեմբեր 16-ի «Գրական Թերթ»ի նոյն էջին վրայ, վերոյիշեալ թղթակցութեան կից, տրուած է Զօրի Բալայեանի «Երեւանը դժբախտութեան մէջ է: Մինչեւ ե՞րբ» ազդարարող գրութիւնը, որ Հոկտեմբեր 7-ին լոյս տեսած է «Լիտերատուրնայա գազետա»յին մէջ:

Զօրի Բալայեան այն անձն է, որ իր տեղին մատնանշումներով վերջերս ուշադրութիւնները հրաւիրեց յատկապէս Երեւանի վերաբերող բնապահպան ծանրակշիռ հարցերու: Այդ շարքին կը պատկանի օդի ապականութիւնը, անոր աստիճանաբար վատթարացող ընթացքը, Սեւանի ջուրի մակարդակին յարատեւ նուազումը եւայլն: Զօրի Բալայեանի վերջին գրութիւնը այս անգամ նիւթ չունի բնապահպան սա կամ նա երեւոյթը, այլ անոնցմէ գլխաւորին՝ Երեւանի մթնոլորտային ապականութեան վերջին շրջանի «պատմութիւն»ը:

Ուրեմն, այդ պատմութիւնը կը սկսի Խորհրդային Միութեան Նախարարաց Խորհուրդին 1987 Յունիս 24-ի կոչով, ուր Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդը, Խորհրդային Միութեան քիմարդմինիստրութիւնը, էներգամինիստրութիւնը, Առողջապահութեան նախարարութիւնը, հիդրօդերեւութաբանութեան պետկոմը կը հրաւիրուէին տեղւոյն վրայ քննարկելու Երեւանի մթնոլորտային հարցերը եւ երկու շաբթուան ընթացքին առաջարկներ ներկայացնելու, Խորհրդային Միութեան Նախարարաց Խորհուրդին: Յուլիս ութին յանձնախումբը աշխատանքը աւարտելով կը կազմէ հիմնաւոր փաստաթուղթ:

Յուլիս 29-ին «Լիտերատուրնայա գազետա»ն կը հրատարակէ Խորհրդային Միութեան Առողջապահութեան նախարարի տեղակալ՝ Գ. Խլեաբիչի պաշտօնական պատասխանը, ուր կ'ըսուի, թէ՝ «նկատի ունենալով տեխնոլոգիական գործընթացների անկատարութիւնը, առողջապաշտպանական գօտիի բացակայութիւնը … անհրաժեշտ է 1988 թուականի ընթացքում փակել ու քաղաքից հանել «Նաիրիտ»ի ամբողջ արտադրութիւնը»: Անկէ զատ այդ պատասխանը կը նշէ նաեւ որ Հայաստանի «Գլխաւոր սանիտարական բժիշկը կայացրել է 1987 թուականի Սեպտեմբեր մէկից քլորոպրենային կաուչուկի հին արտադրութեան շահագործումը դադարեցնելու վերաբերեալ որոշում»: Նոյն ուղղութեամբ եզրակացութեան մը կը յանգի նաեւ Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդը, որու հրապարակած որոշումը ստորագրուած է նախագահին՝ Ֆ. Սարգսեանի կողմէ:

Բնականոն ու տրամաբանական ընթացքով մը տխուր այս պատմութիւնը պէտք է հոս աւարտէր, սակայն ինչպէս կը գրէ Զօրի Բալայեան, «ուրիշ բան ստացուեց»:

Կը հասնի Սեպտեմբեր 1 թուականը, ու գործատունը կը շարունակէ մթնոլորտ արձակել վիթխարի քանակութեամբ մահաբեր թոյն. Երեւանցիները կը հաւաքուին գործատան հրջակայքը: Վարչութիւնը կը հարկադրուի ընդունիլ տասը հոգինոց պատուիրակութիւն մը. քիմիական գիտութիւններու երեք թեկնածու, երկու ճարտարապետ, երկու բանասէր, մէկական կենսաբանագէտ, հոգեբան, լրագրող: Այն հարցումին, թէ ինչո՞ւ հաստատութիւնը կը շարունակէ իր գործունէութիւնը, տնօրէնը, Խորհրդային Միութեան Գլխաւոր սանիտարական բժիշկը կ'անուանէ «անգրագէտ մարդ» ու ինք հարց կու տայ իր կարգին. – «Եւ ինչո՞ւ էք բոլորդ այդպէս իրարով անցել: Ախր առաջ մենք աւելի շատ թոյն էինք բաց թողնում, քան հիմա»…: Արտայայտութիւն, որ անշուշտ կարելի չէ արդարացնել «տղայական կամ միամիտ» որակումներով, երբ անոր հեղինակն է գործատան պատասխանատու մը. ու ամէն մարդ գիտէ, թէ Հայաստանի մէջ մարդ չի կրնար նման դիրքի մը հասնիլ, հօրը թողած միլիոններով կառուցուած գործատան մը վարչութիւնը ստանալով որպէս կալուածի նուէր: Ուրեմն, ի՞նչպէս բացատրել զանգուածային արդար վրդովում մը անտեսող նման անպատասխանատու կեցուածք: «Նա ստրկամտօրէն է կատարում այն, ինչ որ իրեն ասում է Խորհրդային Միութեան քիմարդմինիստրութեան ղեկավարութիւնը» կը բացատրէ Զ. Բալայեան: Արդարեւ, փոխ-նախարար Ռոմանով «Լիտերատուրնայա գազետա»յին յղած իր պատասխանին մէջ պաշտօնապէս յայտարարած է, թէ գործատունը պէտք է պահպանել, քանի որ Երեւանի կաուչուկը օժտուած է կարգ մը կարեւոր յատկութիւններով: Իսկ Զ. Բալայեանի համար անհասկնալի է դիրքորոշումը Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի նախագահի տեղակալ Ե. Խոջամիրեանի, որ հեռատեսիլի ելոյթով մը կը յայտարարէ թէ չեն կրնար արտադրութիւնը փակել «թէկուզ այն պատճառով, որ չկայ այդպիսի որոշում»: Աւելին, հեռատեսիլի հաղորդումին ընթացքին ան պարզունակ փաստարկներու ապաւինելով կը փորձէ «հանգստացնել» ժողովուրդը: Յաճախակի կը կրկներգուի նաեւ «կարգապահութիւն» բառը Նախարարաց Խորհուրդի նախագահի տեղակալին ու տնօրէնին կողմէ, որպէս թէ գործատան մէջ կը պահպանուէր աշխատանքի ու արտադրական կարգապահութիւնը ու «անհանգստանալու» բան չկար «Նաիրիտ»ի համար:

Սակայն դատախազութիւնը չուշանար հոն «կոպիտ խախտումներ ու թերութիւններ» յայտնաբերելու: Գործատան քիմիական նախանիւթի եւ հեղուկ նիւթերու պահեստանոցներուն մէջ պաշտպանական ազդարարիչներ չկան ու հարիւր տոկոսով կը շարունակուի թունաւոր նիւթերու մթնոլորտ արտանետումը: Ու դատախազութեան փաստաթուղթերով կ'ընդգծուի որ վերջերս «արտանետումների քանակն աւելացել է երեք անգամ»: Իսկ այդ բանը տեղի ունեցած է արտանետումները նուազեցնելու համար պետութեան կողմէ չորս – հինգ հարիւր միլիոն ռուբլի ծախսուելէ ետք: «Հետաքրքիր է իմանալ՝ խորհրդային Միութեան քիմարդմինիստրութիւնից որեւէ մէկն ստուգե՞լ է, թէ գործնականում ուր են գնում նման վիթխարի միջոցները» հարց կու տայ Զօրի Բալայեան:

Իրաւ. հակառակ փակելու որոշումին, Երեւանի օդը թունաւորող գործատունը կը շարունակէ իր աղէտալի գործունէութիւնը, նոյն տոկոսով թոյն թափելով բնութեան եւ բնակչութեան վրայ: Եւ այս, հակառակ Պետութեան տրամադրած 4 – 5 հարիւր միլիոն ռուբլիի յատկացումին, որ պէտք է ծառայէր կացութիւնը եթէ ոչ բարւոքելու, գոնէ մեղմելու: «Մէկն ստուգե՞լ է, թէ գործնականում ուր են գնում նման վիթխարի միջոցները» կը հարցնէ Զօրի Բալայեան արդեօք հարցնող եղա՞ւ նմանապէս Սեւանի տագնապը լուծելու սահմանուած միլիոններու հաշիւը, կամ Ջրատար փապուղիին կքումի պարագաներուն մասին: Հայաստան այն երկիրն է, որ չուրջ կէս դարու ընթացքին ոչինչէն արդիւնական չափանիշերու մրցակից իրականութեան մը նուաճումին օրինակը տուած է մարդկութեան. նոր շրջաններու իր կեանքի սկիզբը բացուած է ժառանգութեան միայն սեւ ու ծանր տպաւորակներով: Զարմանահրաշ իր երթը կարենալ շարունակելու համար նոյն թափով, անգնահատելի արժէք կը ներկայացնէ հոն մարդուժը ու ամէն մէկ ռուբլի: Ո՞ր տարաշխարհիկ մոլախոտը՝ բուսած հոգիներու մէջ, հարիւրաւոր միլիոն ռուբլին հովուն կու տայ, եւ որուն հաշիւն իսկ չի հարցուիր, կամ չի տրուիր:

Ու այս բոլորէն ետք Խորհրդային Միութեան Առողջապահութեան նախարարը կը յայտարարէ. – «Նաիրիտ»ը շարունակում է ոչ միայն մթնոլորտ բաց թողնել հազարաւոր տոննա թունաւոր նիւթեր, այլեւ տասնեակ հազարաւոր տոննա չմաքրուած կեղտաջրեր է խառնում գետերին ու աղբիւրներին: Եւ հանրապետութեան որոշ ղեկավարներ «Նաիրիտ»-ի վարչութիւնը խորհ. քիմարտմինիստրութիւնը, նման իրօ՛ք դժբախտութեան հակադրում են իրենց պատուախնդրութիւնը»: Այս հաստատումին կը հետեւի Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի Ա. քարտուղար Կ. Դեմիրճեանի խօսքերը. – «Չի՛ կարելի թոյլ տալ, որ անպատասխանատուութեան պատճառով մի շարք ձեռնարկութիւններ շարունակեն աղտոտել շրջակայ միջավայրը…: Այստեղ ոչ մի ներողամտութիւն չպէտք է լինի: Մեր սանիտարական ծառայութիւնները, բնապահպան մարմինները պէտք է լինեն անզիջում, հանդէս բերեն հաստատակամութիւն, ձգտեն հասնել համապատասխան օրէնսդրութեան լրիւ կիրառմանը»:

Հազարաւոր թոն թունաւոր նիւթեր, տասնեակ հազարաւոր թոն չմաքրուած կեղտաջուրեր կ'երթան ապականելու Երեւանի մթնոլորտն ու թոյն խառնելու Երեւանցիի կեանքին: Ու «որոշ ղեկավարներ» այս իրական դժբախտութեան դէմ նժարին մէջ կը դնեն իրենց պատուախնդրութիւնը: Պատուախնդրութեան քիչ մը տարօրինակ այս նրբագգածութիւնը դժուար է հասկնալ արդարեւ. պատուախնդրութիւն, որ կը լռէ ի տես ամբողջ քաղաքի մը ու բնակչութեան մը թունաւորումին, ու կը վիրաւորուի այդ թունածոր աղբիւրներու փակումի հեռանկարին առջեւ: Արդեօք այս ղեկավարներու պատուախնդրութիւնը «գրպան»ներու շատ մօ՞տ թաղ մը բնակութիւն հաստատած է:

Նոյնքան անհասկնալի է Կ. Դեմիրճեանի «չի կարելի»ներով ու «պէտք է»ներով համեմուած խօսքերը: Եթէ նման կենսական ու նաեւ վճռական քայլ մը չառնէր, կամ առնելու նախաձեռնարկ չըլլար երկրին գլխաւոր պատասխանատուն, որմէ՞ պէտք է սպասել լուծումը, կամ գոնէ բարւոքումի տրամադրութիւն մը:

Գործատան մը, կամ ատոմակայանի մը փակումէն աւելի նուաստացուցիչ կամ պատուախնդրութեան հակասող բան չէ՞ արդեօք, երբ միջազգային լրատուներու մնայուն նիւթերէն մէկը կը դառնայ բնակչութեան մը կենսապայքարը, մղուած իր իսկ ղեկավար տարրին անտարբերութեան կամ անհասկնալի սա կամ նա կեցուածքին դէմ:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱ

ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

ԶԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

«Իմաստուններու» յանձնախումբը վերջացուց հրապարակային ունկնդրութիւններու շարքը: Անոնք, յաջորդաբար լսեցին շուրջ 50 հոգի, որոնք ոչ նոյն տեսակէտն ունէին, ոչ ալ նոյն մօտեցումը հպատակութեան հարցին: Անոնց մէջ՝ Մաղրէպցիներ, սեւ Ափրիկեցիներ, հարքիներ, նաեւ հարցը շահագրգռող անձնաւորութիւններ, ինչպէս Լէոփոլտ Սետար Սենկոր, Հարլէմ Տէզիր, փիլիսոփայ՝ Ալէն Ֆինքիլքրաուտ, որու ելոյթը, հաւանաբար ամէնէն ողջամիտն ու շահեկանն է:

Ալէն Ֆինքիլքրաուտ (ծանօթ հայերուն, Յունիս 4-ի համրաժողովի իր ելոյթին առթիւ, մանաւա՛նդ) յօդուածով մըն ալ կը պարզէր իր տեսակէտը Հոկտեմբեր 29-ի «Մոնտ»ի մէջ:

Հարցը ծանօթ է: Կը վերաբերի օտար ծնողքէ Ֆրանսա ծնողին ինքնաբերաբար Ֆրանսացիի քաղաքացիութիւնը ստանալը ինչ որ կը կոչուի՝ հողին իրաւունքը: Ան որ Ֆրանսա կը ծնի օտար ծնողքէ, բայց ան ալ Ֆրանսա ծնած, ֆրանսացի է ծնունդով (յօդուած 23): Միւսներուն համար – Ֆրանսա ծնած երախայ՝ այլ երկիր ծնած օտար երկու ծնողքէ – պէ՞տք է կամովին արտայայտուած փափաք մը պահանջել նախքան ազգութեան շնորհումը 18 տարեկանին: Բոլոր «իմաստունները» համակարծիք չեն: Մէկը, օրինակ կը խոստովանի թէ ունկնդրութիւններէն ետք, կարծիքը փոխած է: Արդարեւ, Բալթընպախ, նախագահը ազգագրական ուսումնասիրութեանց ազդ. Հիմնարկին, կ'ուզէ որ հանգիստ ձգուին այդ տղաքը, որոնք ուրիշ հայրենիք չունին, բայց անոնց պէտք է բացատրել, 18 տարեկան չեղած, որ կարելիութիւնն ունին Ֆրանսացի չըլլալու: Նոյնիսկ յանցապարտները պէտք չէ մերժուին: Կրկնակ ազգութիւնը արտառոց կը թուի կարգ մը իմաստուններու համար, մանաւանդ զինուորական ծառայութեան համար: Նկատի պէտք է առնել նաեւ «բարեացակամութեան ամուսնութիւն»ները, որոնք երթալով շատցած են եւ այս առընչութեամբ, Ներքին Նախարարութեան տեղեկագիրը տպաւորիչ է: Օտար մը որ Ֆրանսուհիի հետ կ'ամուսնանայ, յայտարարութեամբ Ֆրանսացի կը դառնայ: Շահագործումները շատ են: Եւ յատուկ առեւտուր մը հաստատուած է: Կը փնտռուին Ֆրանսուհի կիներ, աղքատ, յաճախ նաեւ տկարամիտ, հոգեկան խախուտ վիճակով եւ ամուսնութիւններ կը կատարուին որոշ –յաճախ չնչին– գումարի մը փոխարէն: Ցանցեր հրապարակ հանուած են, որոնք միայն այս խնդրով կը զբաղին: Կիներ կան, որոնք ամուսնացած են եւ իրենց ամուսինը երբեք իսկ չեն տեսած, բացի պահ մը՝ քաղաքապետարանը:

«Խորհրդածութիւն հրէական հարցին վրայ» գիրքին մէջ, Սարթր կ'ըսէ թէ Մօրասի համար, հրեայ մը անկարող է հասկնալու Ռասինի սա տողը.–

«Dans l'Orient désert, quel devint mon ennui».

Ու կը շարունակէ.–

«Pourquoi moi, moi médiocre, pourrais-je entendre ce que l'intelligence la plus déliée, la plus cultivée n'a pu saisir ?

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԳԻՐՔ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ»

Շատ հին պատմութիւն ունի բժշկագիտական միտքը Հայաստանի մէջ: Ինչպէս ցոյց կուտան պատմական վկայութիւններն ու հնագիտական տուարկաները, այդ միտքը սկիզբ առած է հայկական լեռնաշխարհին մէջ տակաւին Ն. Ք. 9–րդ դարէն եւ հետզհետէ զարգացած: Պարզ է, ան կը զարգանար սերտ շփման մէջ գըտնուելով հին աշխարհի բժշկագիտական մտքի հետ: Գ. դարէն պատմական վկայութիւններ պահպանուած են թէ՛ հայ եւ թէ օտար աղբիւրներու մէջ՝ Հայաստանի մէջ բժշկական հիմնարկներու գոյութեան մասին: Անոնք յատկապէս կը վերաբերին Սեբաստիոյ եւ Կեսարիոյ հիւանդանոցներուն: Բժշկական հիմնարկներու մասին շատ կարեւոր վկայութիւն ունի Փաւստոս Բիւզանդ, որ խօսելով Ներսէս Մեծի մասին, կը գրէ. – «Ներսէս հիւանդանոցներ հիմնած էր բոլոր կողմերը, սահմանած էր անոնց համար ուտեստ ու դարման եւ հաւատարիմ մարդիկ նշանակած հիւանդանոցներուն ու աղքատներուն տեսուչ»: Ըստ Բիւզանդի, այդ հիւանդանոցները շինուած էին բոլոր գաւառներու, շէներու եւ գիւղերու մէջ:

Տառերու գիւտէն ետք, երբ կ՚աշխուժանար թարգմանական գործը, հայերէն կը թարգմանուէին Արիստոտէլի, Ասկլեպիադէսի, Գրիգոր Նիւսացիի, Նեմեսիոս Եմեսացիի եւ այլ հեղինակներու բնագիտական – բժշկագիտական գործերը: Մեծ զարգացում կ՚ապրի ինքնուրոյն բժշկագիտական միտքը, կը բացուին բժշկագիտական դպրոցներ, հայկական բարձրագոյն դպրոցներու մէջ բժշկութիւն կը դասաւանդեն:

Բժշկագիտական միտքը Հայաստանի մէջ երբեք չէ գիջած այս գիտութեան համաշխարհային մակարդակին: Ժամանակի անուանի դէմքերէն եղած է ԺԲ դարու բժշկապետ Մխիթար Հերացի՝ իր «Ջերմանց մխիթարութիւն» գիրքով: ԺԳ. դարուն գործած է Գրիգորիս բժշկապետ: ԺԵ. դարը հայ բժշկութեան տուած է մեծ բժշկապետ մը, յանձին Ամիրդովլաթ Ամասիացիի՝ իր «Անգիտաց անպէտ» եւ «Օգուտ բժշկութեան» կարեւոր աշխատութիւններով:

Բժշկագիտական միտքը զգալի նուաճումներու հասած էր նաեւ կիլիկեան Հայաստանի մէջ: Սակայն շուտով, օտար նուաճողներու արշաւանքներու պատճառով մեծ հարուածներ կը կրէ նաեւ գիտութեան այս մարզը: Բայց հայրենասէր անձինք, որոնք մտահոգ էին Հայաստանի վիճակով, միշտ վառ կը պահէին գիտութեան ջահը: Անոնցմէ էին միջնադարեան Սեբաստիոյ մէջ գործող Ասար Սեբաստացի՝ «Գիրք բժշկութեան արհեստի» եւ Բունիաթ Սեբաստացի՝ «Գիրք բժշկութեան տոմարի» խիստ կարեւոր բժշկարաններով: Անոնց գործունէութիւնը ցոյց կուտայ, որ հակառակ օտար նուաճողներու ծանր հարուածներուն եւ տիրող թրքական բռնակալութեան, հայ բժշկագիտութեան աւանդները վառ կը մնային եւ նուիրեալ անձինք զանոնք կը շարունակէին եւ կը զարգացնէին: Ահա թէ ինչու խիստ կարեւոր էր նաեւ այս շրջանի բժշկագիտական մտքի ուսումնասիրութիւնը, քանի որ անուանի բժշկապետներու գործունէութիւնը հանգամանալի ուսումնասիրուած է եւ հրատարակուած են անոնց բժշկարաններու բնագիրները: Գնահատելի գործ կատարած է Երեւանի Մաշտոց Մատենադարանի աշխատակից Դոնարա Կարապետեան, հրատարակութեան պատրաստելով Բունիաթ Սեբաստացիի «Գիրք բըժշկութեան» աշխատութեան գիտա – համեմատական բնագիրը, զայն օժտելով համապատասխան ներածութեամբ, օտար եւ անծանօթ բառերու եւ հասկացողութիւններու բառարանով, ինչպէս նաեւ հիւանդութիւններու եւ դեղանուններու ցանկերով:

Ինչպէս կը պարզուի աշխատասիրողի ներածութենէն, Բունիաթ Սեբաստացի ապրած ու գործած է Սեբաստիա՝ ԺԶ. դարու վերջաւորութեան եւ ԺԷ. դարու առաջին կէսին: Շատ քիչ են անոր մասին կենսագրական տուեալները: Ծանօթ է միայն, որ ան 1630–ին գրած է իր ««Գիրք բժշկութեան տոմարի» աշխատութիւնը: Այս անուանի բժիշկին մասին հետաքրքրութիւնը յառաջացած է ԺԹ. դարու 40–ական թուականներէն, երբ առաջին անգամ «Բազմավէպ» հանդէսին մէջ կը յիշատակուի անոր մասին: Այնուհետեւ անոր մասին աւելի ընդարձակ տեղեկութիւններ կը հաղորդեն բժշկութեան պատմութեամբ և հայ բանահիւսութեամբ զբաղող անուանի գիտնականներու ուսումնասիրութիւնները:

Բունիաթ Սեբաստացիի բժշկարանը մեզի հասած է մինչեւ այսօր ծանօթ ձեռագիր չորս ընդօրինակութիւններով, որոնք կը գտնուին զանազան վայրեր: Դոնարա Կարապետեան այս չորս ձեռագիրներու համադրութեամբ վերականգնած է բժշկարանի 50 գլուխներէն բաղկացած ամբողջական նիւթը, պարզած այս աշխատութեան համար նիւթ ծառայած հայ բժշկապետներու, յատկապէս Ամիրդովլաթ Ամասիացիի ուսումնասիրութիւնները: Ինչպէս կը վկայէ աշխատասիրողը, Բունիաթ Սեբաստացիի այս գործը ունի այսօր ոչ միայն պատմական – բանասիրական, այլեւ գիտական արժէք: Անիկա այսօրուան բժշկագիտութեան համար հարուստ նիւթ կը պարունակէ ներքին հիւանդութիւններու ախտորոշման եւ յատկապէս՝ միջնադարեան դեղագիտութեան վերաբերեալ: Բունիաթ Սեբաստացիի առաջարկած այդ դեղամիջոցները, հետազօտուելէ ետք, կրնան օգտակար ըլլալ կիրառական բժշկութեան:

ԳԻՒՐԳ ՏԻՒՐԻԿԵԱՆ

Parce que je possède Racine. Racine est ma langue et mon sol».

Ու Ֆինքիլքրաութ կը շեշտէ. – «Եթէ այսօր Ֆրանսացի եմ, պատճառն այն է որ Ֆրանսայի այդ ըմբռնումը, ազգի այդ ըմբռնումը մերժուեցան»: Եւ ըստ Լիպեթաւոնի, իր եւրոյթը որոշ չափով հանդըրտացուցած է յանձնախումբը, որովհետեւ կ՚առաջարկէ կէս – բարեփոխումի նմանող բան մը: Ան կ՚ուզէ որ ֆրանսական ազգութեան ստացումը, ձեւով մը կամովին կատարուող արարք մը ըլլայ, առանց սակայն, որ ֆրանսական վարչական մեքենան կարենայ մերժել: Ֆինքիլքրաութ լաւ կը տրամաբանէ: Կը շեշտէ. – «Ֆրանսայի արժանիքն է առաջարկած ըլլալ ազգութեան ընտրովի տեսութիւն մը, որ գոյութիւն ունի միայն իր անդամներուն հաւանութեամբ, ընդդէմ ցեղային կամ օրկանական ազգութեան մը, ուր իր անդամներուն կամքը կախում ունի իրենց պատկանելիութենէն: Փիլիսոփան կը յիշէ նաեւ Փոնխաթոլսկին, ըստ որուն զանազան հաւաքականութեանց համակեցութեան փափաքը «ողբերգական պատրանք» մըն է:

Իմաստունները – որոնց կարգին է, յիշենք Անրի Վերնէօյ – տեղեկագիր մը պիտի յանձնեն Դեկտեմբերին: Ան պիտի կեդրոնանայ գլխաւորաբար երեք կէտերու վրայ. – Ֆրանսա ծնած երախաներու ազգութիւնը, երկազգներու զինուորական ծառայութեան հարցը եւ բարեխնամ ամուսնութիւնները: Բոլորը համաձայն են որ բան մը պէտք է փոխուի ներկայ օրէնսդրութեան մէջ, բայց ի՞նչ եւ ինչպէս միջին ճամբայ մը գտնել, այսինքն՝ արդար ուղի մը:

Թ. Ա. Թ.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Սթիֆըն Լիգոք Գոլէճիէյթ վարժարանի սրահին մէջ, Հոկ. 11–ին, տեղի ունեցած է գեղարուեստական ցերեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինին: Հանդէս եկած են Մոնրէալի «Անի», Նիւ Ճըրզիի, Պոսթընի, «Էրեբունի» եւ Քէմպրիճի մանաճիւղերու պարախումբերը: Հանդիսութիւնը վարած է Գրիգոր Հոթոյեան: Յայտագրի երկրորդ բաժնին Յակոբ Կարապենց ներկայացուցած է Ա. Արփինէի գործը, իսկ Հրանդ Մարգարեան՝ ամերիկահայ ամէնօրեայ անդրանիկ վարժարանի հիմնադիր Գաբրիէլ Ինճէճիկեանը: Համազգային ոսկէ շքանշաններով պատուած է զոյգ մեծարեալները իրենց ծառայութիւններուն համար:

Նոյն իրիկունը, Մոնրէալի Պետրոս Ադամեան Թատերախումբը ներկայացուցած է «Կայսր»ը, ղեկավարութեամբ Նուարդ Թիրեաքեանի:

Այս ձեռնարկները տեղի ունեցած են Համազգայինի 12–րդ տարեկան համախմբումի շրջագիծին մէջ: Այս առթիւ բացուած է նաեւ նկարիչ Սմբատ Կիւրեղեանի ջրաներկ գործերու ցուցահանդէսը: Համախմբումի ձեռնարկներուն կարգին դասախօսութիւն մը տուած է Րաֆֆի Յովհաննէսեան (զաւակը՝ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի) «Բռնագրաւուած հողերը այսօր» նիւթին շուրջ: Տեղի ունեցած է հայկական ամէնօրեայ 11 վարժարաններու տնօրէններու հանդիպում մը՝ հասարակաց դժուարութիւններու եւ հարցերու շուրջ:

**

ԳԱՀԻՐԷԻ Գալուստեան ազգային վարժարանի դահլիճին մէջ, Հոկ. 16–ին, տեղի ունեցած է երաժշտական երեկոյթ մը, որու ընթացքին հանդէս եկած է սրբընդահարուհի Անահիտ Սարգիսեանի կազմած «Նանար» սրնգահարներու խումբը: Յայտագրի աւարտին դրուատանքի խօսքեր արտասանած է վարժարանին փոխ–տնօրէնը՝ Յակոբ Համբիկեան:

**

ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ Ֆերահեան վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Հոկ. 11–ին, տեղի ունեցած է Արտաշէս Տէր–Խաչատուրեանի մամուլի ճոխ հաւաքածոյին ցուցահանդէսը: Նոյն սրահին մէջ, իրիկունը, տօնուած է Մշակոյթի Օրը: Բացումը կատարած է Համազգայինի անունով Գրիգոր Ալաճաճեան: Խօսք առնելով Արտաշէս Տէր – Խաչատուրեան նշած է, թէ «կեանքի փորձառութիւնը փոխանցելու նոր միջոց մըն է մամուլը», շեշտելով լայն զանգուածներու հետ հաղորդակցութեան կարելիութիւն ստեղծող մամուլի դերը՝ նոր սերունդներուն անցեալի մարդոց մտածումները փոխանցելու գործին մէջ: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան:

**

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ Հ. Մ. Մ.–ի Տան «Կարօ Սողանալեան» սրահին մէջ, Հոկ. 16–17–ին, տեղի ունեցած է հայ նկարիչներու հաւաքական ցուցահանդէս մը, որուն մասնակցած են Բիւզանդ Գոճամանեան, Կիլտա, Ժիրայր, Գրիգոր Ձղըլեան եւ Սոնիա Մկրեան: Ցուցադրուած են շուրջ 60 պաստառներ:

**

ՌԱՄՈՍ ՄԵԽԻԱՅԻ Հ. Մ. Ը. Մ.–ի դաշտին վրայ, Հոկտեմբեր 10 – 12, տեղի ունեցած է հարաւամերիկահայ սկաուտական Ա. բանակումը, մասնակցութեամբ Մխիթարեան վարժարանի «Ս. Վարդան», Հ. Բ. Ը. Մ.–ի «Զօրավար Անդրանիկ», Հ. Մ. Ը. Մ.–ի «Արարատ» խումբերուն եւ Գորտոպայի արծուիկներուն: Բանակումին երկրորդ օրը պատարագ մատուցուած է եւ յուշատախտակ մը զետեղուած Հ. Մ. Ը. Մ.–ի նախկին նախագահ Վարդգէս Տէր – Կարապետեանի յիշատակին:

**

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ Արշակ Տիգրանեան Վարժարանի «Ասատրեան» սրահին մէջ, Ս.Դ. Հ. Կ.–ի հարիւրամեակի հանդիսութեանց շրջագիծէն ներս, Հոկտեմբեր 9–ին, տեղի ունեցած է Ստեփան Սապահ – Գիւլեանի 125ամեակին նուիրուած երեկոյթ մը: Բացումը կատարած է «Սապահ – Գիւլ» մասնաճիւղի վարչութեան ատենապետ Ռուբէն Աւշարեան: Հանդէս եկած է լիբանանահայ պարիթոն Կարապետ Զատրեան՝ «Արշակ Բ.» օփերայէն արիայի մը մեկնաբանութեամբ: Բանախօսած է Ժան Արոյեան ներկայացնելով հնչակեան ծանօթ դէմքերէն Ստեփան Սապահ – Գիւլեանի կեանքն ու գործը: Երեկոյթը վերջ գտած է դաշնակահար Վաչէ Մանկըրեանի կողմէ կոմիտասեան գործի մը մեկնաբանութեամբ:

«ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՇՈՒՐՋԱՊԱՐ»

ՈՐԴԻ, ԱՆՈՒՆԴ՝ ՄԱՅՔԸԼ

Ց. ԿԱՐԱՊԵՆՑ

… Սիրենք միութիւն, չանենք
վատութիւն,
Ունենանք, Հայեր, սուրբ
ազատութիւն

Լեռներից իջած բառերը հալածում էին նրան: Նա գիտէր, որ երբեք պիտի չհասնի այդ բառերին, որոնք սակայն դաժան …քումբերի պէս շրջապատել էին իրեն, հետզհետէ սեղմելով օղակը: Իրեն մնացել էր ոգին, կոյր չչուկը խորթ – հարազատ հնչիւնների, չափրուած երեսների …պաղթականների, հաց ճարելու օրհասական վազքը, հայրենակցական հանդէսների գաղջ ժխորը, լահմաջոնի վառ …հրաւէրը, Հայոց եկեղեցու խունկը, հայ …լինելու յայտնութիւնն ու տառապանքը, …տառապանքի հետ անորոշ հպարտութիւնը, եր երկրում այլ լինելու թնջուկը, Կիւրեղից ժառանգած իր մեծ քիթը, թաւշեայ թախծոտ աչքերը եւ մեծ ընտանիքում որբութեան անթարթ գիտակցութիւնը: Մայքըլը մի կտոր շաքար դըրեց բերանը եւ ադմուկով ծծեց տաք թէյը: Լիլիթը սիրեց նրա արեւելեան խմելաձեւը, թեքուեց ու ճանկեց նրա խաւմազերը: Մայքըլն ասաց, թէ ուզում է Մեծն Կիւրոսին այցելութեան գնալ: Լիլիթը գրկեց նրա գլուխը, ամուր սեղմեց իր կրանին: Մայքըլը ոտքի կանգնեց, Լիլիթին առաւ իր թեւերի մէջ, վեր բարձրացրեց, համբուրեց նրա բերանը: Լիլիթը փակեց աչքերը: Մայքըլը նորից համբուրեց նրան: Լիլիթը ղումարուեց, ապա շառագունեց: Մայքըլը տեսաւ Լիլիթի մազերի յանկարծական ջղէժը ու նորից համբուրեց նրան: Ծօ կորի՛ճ ա– նանկ կ՚ուզեմ երգես, որ Քաջն Անդրանիկի հոգին փառաւորուի: Հարլեմի եղբերն ընկած հնամէնի սրահը զըրգաց ծափահարութիւններով: Մայքըլը ուղեկորոյս հորթի պէս նայեց չորս դին: Կիսամութի մէջ սեւ գլուխների ծով էր, առաստաղից կախուած ծուխի վարագոյր, գանակների ու պատառաքաղների անընդհատ մենամարտ: Դեղին լուսարձակի տակ մի պահ շշմեց, մոռացաւ երգը, ուղեց լալ: Ծօ կորի՛ճ …

Քաջ Անդրանիկը անվախ, սուր
առած,
Հայաստան գնալ վաղուց էր
ուխտած …

Երգի ելեւէջները ալրուած մեքենայի աղիքների պէս մի քանի անգամ գալարուեցին, կաղկանձեցին, կանգ առան: Թանձր լռութեան մէջ սակայն ներքին երգը շարունակուեց: Այդպէս կարծեց Մայքըլը, երբ թաշկինակով քիթը խընչեց: Միաժամանակ նա ցաւ զգաց, որ Կիւրեղի գերեզմանաքարը այնպէս խըղճուկ՝ կուչ էր եկել շրջապատի շքեղ, նոյնիսկ ամբարտաւան վէմերի արանքում: Ի՞նչ տարբերութիւն, ասաց նա ինքն իրեն, չէ՞ որ մահը վերջնական ճըշմարտութիւնն է, ամէնից մաքուր իրականութիւնը: Գերեզմանները ողջերի համար են, որպէսզի մի կերպ շարունակեն կեանքը: Իսկականը Կիւրեղն է, բացարձակապէս անկրկնելի: Միւսները ընդօրինակումներ են: Իսկականը առաջին օրհասական ճիչն է, թէկուզ որքան էլ արտառոց: Միւսները ընդօրինակումներ են, միջակութիւններ: Ես կը լինեմ անկեղծ իմ կեանքի հետ, որովհետեւ քո կեանքը, Գրանփա, շարունակւում է իմ կեանքի մէջ: Մայքըլը ծառը թողեց, առաջացաւ, խոնարհեց, շօշափեց գերեզմանի հայերէն գրերը եւ մթնշաղի մէջ հասկացաւ այն ինչ չէր հասկացել մինչ այդ որ ինչ – որ մի տեղ քանդուել էր ժամանակը, կոտորակուել մարդը, բեկուել միտքը, ընկել անհեթեթութեան փոսը, որից դուրս գալու համար եկել ընկել էր Ֆլաշինգի փոսը: Առաջին անգամը լինելով Մայքըլը զգաց ողբերգութիւնը: Հեւում, ճրագը ձեռքում ճօճելով գոռում էր գերեզմանապահը:

(Շար. 4)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Գէորգ Գէորգեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Աւետիս եւ Յովհաննէս Տօնէլեան, 350 Ֆր. կը նուիրեն Մոնմօրանսիի Հանգստեան Տան, 350 Ֆր. Կապոյտ Խաչի Սեւրան – Լիվրի Կարկանի մասնաճիւղին (առանց «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռ Պուա–Քոլոմպ եւ Արժանթէօյի Սօսէ Մայրիկ մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Նոյեմբեր 2, Երկուշաբթի օր, ժամը 20·30–ին՝

CENTRE CULTUREL
rue Robert Lavergne — ASNIERES

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Պիէմրի ճաշին առթիւ. –

Եափուճեան, Փօլատեան, Հապաչեան, Սերատակ, Ալեքսանեան, Ժամկոչեան, Գիրեմիթճեան, Սէնէքճեան, Տատարեան, Գիրեմիթճեան, Մանուկեան, Զպուքքեարեան, Հէլվաճեան, Շէրպէթճեան, Օր. Տէյիրմէնճեան, Գըչիքեան, Տանիս, Գասպարեան, Ղուկասեան, Ծընտոյեան, Տէրտէրեան, Պէնկեան 100–ական Ֆր., Թոբիկեան 80 Ֆր., Աչըրգեան 50 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Արտաւազդ Հանըմեանի յիշատակին, իրենց աղջիկը 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Մեռելոցի առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Մարիամ Մանուկեան, Արուսեակ Յովակիմեանի թաղման առթիւ կը նուիրէ 50 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

U. G. A. B.

UNIQUE RECITAL
DU PIANISTE AMERICAIN

Constantine Orbelian

organisé par l'U.G.A.B.
le Samedi 7 novembre
à 20h30 précises
à la SALLE GUIMET
6, Place d'Iéna, Paris 16e
Places non numérotées et limitées
Adultes: 150 Frs. — Etudiants: 80 Frs.

Ce récital sera suivi d'un *Souper*
à 23 heures
au CENTRE CULTUREL
ALEX MANOOGIAN
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Participation au souper : 150 Frs.
Réservations à l'U.G.A.B. :
11, square Alboni, Paris 16e (M° Passy)
Tél. : 45 - 20 - 03 - 18

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

ԱՆԻԷՌ. – Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 350 Ֆր.։

COURS D'INITIATION
A L'INFORMATIQUE

POUR LES ENFANTS DE 6 A 14 ANS

ENRICHISSEZ
VOS LOISIRS
INITIEZ-VOUS
A L'INFORMATIQUE

DU 2-11-87 AU 6-11-87
MATERIEL THOMSON
NANORESEAUX MO 5
+
COMPATIBLE PC

Inscrivez-vous : Tél. : 43 - 81 - 01 - 72
ECOLE TEBROTZASSERE
1, bld. du Nord — LE RAINCY

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ
ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

Ի նպաստ Դպրոցասէր Տիկնանց եւ Սամուէլ – Մուրատեան Վարժարաններուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն – Ժեռոմի Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան, նուիրատուներուն ցանկը. – Տէր եւ Տիկին Վռամ Սիմէօնեան ոչխար մը, Այրի Տիկին Սիրարփի Մարգարեան եւ զաւակները ոչխար մը, Պր. Ժագ Կարապետեան եւ զաւակը 3000 Ֆր. Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, Արշամ Պապայեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանոսեան, Եալըղեան ընտանիք 1000–ական, Արա եւ Ազատնի Կարապետեան, Սէն – Ժեռոմի Կապոյտ Խաչի Զապէլ Շանթ մասնաճիւղ, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի, Ս. Թադէոս – Բարթողիմէոս Եկեղեցի, Սէն – Լուի Ս. Գէորգ Եկեղեցի, Տէր եւ Տիկին Փիէր Ղազարեան, Սանտալեան ընտանիք 500–ական, Տէր եւ Տիկին Պիւլիօ Նալպանտեան 400, Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Օժանդակ Միութիւն, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենովքեան, Խօրտէքեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մալխասեան, Գամբանիը Ֆրէզի Ս. Կարապետ Եկեղեցի, Մի ոմն, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դաւիթեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարիքեան 300–ական Ֆ., Այրի Տիկին Ուղտենց 250, Տէր եւ Տիկին Զաւէն Գաբրիէլեան 250 Ֆ. եւ 250 Ֆ. «Յառաջ»ին։

Պր. Նուպար Տէր – Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Վարդեվառ Գամպերեան, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Զօրպաճեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հօթօթեան, Այրի Տիկին Սվազլեան (Ավինեօնէն), Տէր եւ Տիկին Ռօպէր Ժամկոչեան, Այրի Տիկին Սիրարփի Սիմօնեան, Տէր եւ Տիկին Ռօժէ Շէհրիեան, Շարլ Սանտըրճեան, Այրի Տիկին Արամ Սանտըրճեան 200–ական Ֆ.։

(Շար.)

NOUVEL AN EN ARMENIE

DU 26 DECEMBRE 87 AU 10 JANVIER 88

AVEC UNE NUIT A L'ALLER ET UNE NUIT AU RETOUR
A MOSCOU

TRANSPORT PARIS / MOSCOU / PARIS
PAR LA COMPAGNIE AIR FRANCE

- PENSION COMPLETE
- EXCURSIONS QUOTIDIENNES
- REVEILLON DU JOUR DE L'AN

Prix : PARIS / PARIS PAR PERSONNE : **5 795 Frs**

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS

Sonia COUMRYANTZ
OPTIMA TOURS
12, rue Vignon
75009 PARIS
Tél. 47 - 42 - 10 - 35

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. 78 - 60 - 13 - 66

Lic. A 130

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. 42 - 61 - 51 - 13

Jacques CHELELEKIAN
VOYAGES St. ANTOINE
214, route Nationale
de Saint Antoine
13015 Marseille
Tél. 91 - 96 - 01 - 06
91 - 03 - 16 - 28

SAMEDI 28 NOVEMBRE

A 20 HEURES

GRAND DINER DANSANT

dans les SALONS DU MERIDIEN
81, boulevard Gouvion Saint - Cyr — PARIS
au profit de

L'ECOLE SAINT - MESROP D'ALFORTVILLE

Pour réservation :
—— Mme. OUZOUNIAN : 43 - 76 - 35 - 91
—— Mme. SIMONIAN : 43 -68 - 42 - 04

Հ.Բ.Ը.Մ. – ՄԱՐՍԷՅԼ

ՃԱՇ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մարսէյլի Վարչութեան Տիկնանց բաժինը, ճաշ մը կազմակերպած է, Կիրակի, Նոյեմբեր 22, կէսօրին, ժամը՝ 12·30–ին, Միութեան սրահներուն մէջ, ի նպաստ իր դպրոցին։

33, Cours Pierre Puget
13006 MARSEILLE

Տեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել քարտուղարութեան՝

Հեռաձայն – 91 – 37 – 75 – 97
կամ՝ Տիկին Ա. Ստեփանեանին՝ 91 – 79 – 30 – 34

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille **tél. : 42. 89. 27. 47**

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"